

ЗКБ

©  
ИНСТИТУТ ПО ИСТОРИЯ НА БКП ПРИ ЦК НА БКП, 1984  
с/о JUSAUTOR. SOFIA



*Георги Димитров*  
*1914 г.*

# ГЕОРГИ ДИМИТРОВ

СЪЧИНЕНИЯ

ВТОРО ИЗДАНИЕ

ИНСТИТУТ  
ПО ИСТОРИЯ  
НА БКП  
ПРИ ЦК НА БКП

# ГЕОРГИ ДИМИТРОВ

ТОМ  
5

ЮНИ 1914 — МАРТ 1915

ПАРТИЗДАТ,  
ИЗДАТЕЛСТВО  
НА БЪЛГАРСКАТА  
КОМУНИСТИЧЕСКА  
ПАРТИЯ  
СОФИЯ 1984



## Редакционна колегия

чл.-кор. проф. д-р ЙОРДАН ЙОТОВ (председател)  
акад. ВЛАДИМИР ТОПЕНЧАРОВ  
ДАВИД ЕЛАЗАР  
проф. д-р ТАТЯНА КОЛЕВА  
н. с. МАРИЯ ЧЕРВЕНДИНЕВА

## Редактори на том 5

н. с. МАРИЯ ЧЕРВЕНДИНЕВА  
ЕКАТЕРИНА ПЕОВСКА

## Съставител

к. п. н. ВЕНЕТА АПОСТОЛОВА

## ПРЕДГОВОР КЪМ ТОМ ПЕТИ

Том пети съдържа 121 произведения и документи на Георги Димитров, написани от 29 юни 1914 до 21 март 1915 година. От тях в том трети и четвърти на първото издание на съчиненията са включени 28. За първи път се публикуват 93.

Периодът, когато са писани тези произведения, съвпада с известния Сараевски атентат и първите осем месеца от Първата световна империалистическа война, която се води между двата империалистически блока — Централните сили и Тройното съглашение (Антантата).

За България и българския народ това време е изпълнено с напрежение и драматизъм. Страната преживява икономическа и политическа криза, предизвикана от първата национална катастрофа след Междусъюзническата война през 1913 година. На власт е правителството на В. Радославов, съставено от трите либералски партии, което управлява с методите на терор и потискане на народните маси. Във външната си политика то е ориентирано към Германия и Австро-Унгария. Поради тежките последствия от Междусъюзническата война много от производствата са в застой или едва се възстановяват. Броят на безработните непрестанно се увеличава. Цените на предметите за широко потребление растат. Народните маси тънат в мизерия. Вследствие на бушуващата империалистическа война положението им става още по-тежко.

Първата световна война изправя международното работническо и социалистическо движение пред големи изпитания. Европейските социалдемократически партии

имат различно отношение към войната и империализма. Лидерите на Втория интернационал и ръководителите на редица западноевропейски социалдемократически партии, в които взема връх опортюнизмът, изменят на революционната тактика на класова борба и на пролетарския интернационализъм, поставят се в услуга на буржоазията. Те призовават работническите маси към «граждански мир», в подкрепа на «своята» национална буржоазия, гласуват военните кредити, а в някои страни техни представители се включват в коалиционни буржоазни правителства.

Против войната се обявяват революционните интернационалисти, между които най-последователни и с ясна програма за перспективите на борбата са руските болшевики начело с В. И. Ленин. Болшевиките издигат лозунга за поражение на «своето» правителство, за превръщане на империалистическата война в гражданска, в революция против господстващия капиталистически строй, за пълно скъсване с Втория интернационал и създаване на нов, действително революционен, Трети интернационал. Близо до тях са българските тесни социалисти, германските леви социалисти Карл Либкнехт, Роза Люксембург и техните привърженици, ръководители и групи от социалдемократическите партии в Литва, Полша, Сърбия и други страни.

Тесните социалисти още преди войната започват да изясняват измененията, които настъпват в развитието на капитализма в края на миналото и началото на настоящото столетие. В социалистическия печат излизат статии на първите ръководители на партията — Д. Благоев, Г. Кирков, Хр. Кабакчиев, В. Коларов и други, в които се разкрива, че светът е навлязъл в нова епоха на развитие — империалистическа, че противоречията между империалистическите държави за ново преразпределение на света са изострени до краен предел и водят до войни. Още през този период тесните социалисти разглеждат войната като резултат на стремежите на империалистическите държави да завоюват повече колонии, да поставят по-голяма част от световния пазар в зависимост от своя финансов капитал и да разширят района на експлоатираните от тях страни и народи. Макар и да успяват да видят някои негови съ-

ществени черти, тесните социалисти разглеждат империализма като политика. За разлика от кауцкианците обаче, които отричат, че империализмът има за основа новите явления в икономиката на капитализма, те разкриват връзките на тази политика със съществуването на монополите и финансовия капитал. В партийния печат понякога се среща и мисълта, че империализмът е последен стадий на капитализма, но това Лениново положение още не е станало научно убеждение, идейно-политическа позиция на партията.

БРСДП (т. с.) начело с Д. Благоев осъжда измяната на Втория интернационал, политиката на съглашателство с буржоазията и социалшовинистическата позиция към войната. Партията се обявява за създаване на нов интернационал, изграден върху основите на революционния социализъм. Тя разяснява сред широките народни маси издигнатия преди лозунг за Балканска федеративна република като алтернатива за мирно разрешаване на проблемите между балканските народи. Българските революционни марксисти разобличават шовинистическата и хегемонистична политика на българската и балканската буржоазия и решително се обявяват против въвличането на България във войната на която и да е страна от воюващите групировки. С цялата си антивоенна дейност и с последователната си класова позиция те се изявяват като интернационалисти на дело, както ги определя В. И. Ленин. «. . . В епохата на ужасната империалистическа война — пише той — не е лесно да бъдеш интернационалист на дело. Такива хора са малко, но само те са цялото бъдеще на социализма, само те са водачи на масите. . . »<sup>1</sup>

През разглеждания период и по-късно теоретическата, пропагандната и практическата дейност на партията се насочва към изясняване на причините и характера на империалистическата война, към мобилизиране на трудещите се маси за решителна борба против въвличането на страната в световния военен конфликт. Тесните социалисти отхвърлят категорично известните опити на Плеханов и Парвус да ги склонят да подкрепят включването на България във войната, първият — на страната

<sup>1</sup> Ленин, В. И. Събр. съч. Т. 31. С., 1981, с. 172.

на Съглашението, а вторият — на Централните сили. На вълната на буржоазния национализъм и шовинизъм в Европа и на Балканите те противопоставят международната работническа солидарност и мирното разбирателство между балканските народи. Ярка демонстрация на тази им позиция става свиканият по тяхна инициатива през февруари 1915 г. в София общобалкански митинг.

В завоевателните империалистически планове особено внимание се отделя на Балканите като важен стратегически район. Осъществяването на грабителските стремежи на империалистите се улеснява от антагонизма между балканските държави, в основата на който стои шовинистическата и хегемонистична политика на управляващата буржоазия. Интересът към България е изключителен, поради което още в първите дни на войната тя е подложена на голям дипломатически, политически, икономически и психологически натиск от двата враждуващи империалистически лагера. Българската буржоазия като цяло е за включване във войната, но се разделя по въпроса на коя страна и кога да воюва България. Правителството на В. Радославов, макар да декларира, че е за неутралитет, е за присъединяване към Централните сили, а опозиционните буржоазни и дребнобуржоазни партии са за намеса на страната на Съглашението. Отначало БЗНС и Радикалната партия настояват за ненамеса във войната и за спазване на неутралитет, но по-късно преминават в лагера на съглашенофилските партии. Широките социалисти в началото на войната се обявяват за неутралитет, но по същество на първо време дискретно, а по-късно открито подкрепят националистическата политика на буржоазията и гравитират от привърженици на Съглашението към Централните сили, с което се солидаризират с позицията на правителството.

Единствената партия, която решително и докрай последователно стои на антивоенни позиции и е против въвличането на България във войната, е БРСДП (т. с.). Във всички нейни издания, в речите на депутатите ѝ в Народното събрание, на работнически събрания и митинги се разяснява решителната позиция на партията против войната. Още на 4 юли 1914 г. парламентарната група, чийто секретар е Георги Димитров, протестира в

XVII обикновено народно събрание против сключването на 500-милионния държавен заем с германската банка «Дисконто Гезелшафт». Манифестът на ЦК на БРСДП (т. с.) против заема, публикуван в «Работнически вестник», се посреща с одобрение от широките народни маси в цялата страна. В почти всички градове стават масови протестни събрания и митинги в подкрепа на позицията на партията, против сключването на заема. На митинг във Враца Георги Димитров произнася двучасова антивоенна реч.

Включените в том пети произведения и документи разкриват по-нататъшното израстване и утвърждаване на Георги Димитров като пламенен трибун, като политически деец, който участва активно в борбата на партията против националистическата политика на балканската и българската буржоазия, като борец за мир и разбирателство между народите и на първо място между народите на Балканския полуостров. И през този период, както и до края на живота си той остава пламенен патриот и интернационалист.

Като ръководител на ОРСС, депутат в Народното събрание и съветник в Софийската община Георги Димитров свързва в неделимо единство проблемите на революционната борба в защита на непосредствените икономически и политически интереси на пролетариата с въпросите за войната и опасността от въвличане на България в нея. В публикуваното в настоящия том писмо до централните настоятелства и секциите на професионалните съюзи от 16 юли 1914 г. се разглежда конфликтът между Австро-Унгария и Сърбия като реална опасност за война на Балканите. «В тоя съдбоносен момент — заявява пролетарският революционер-интернационалист — организираниите български работници трябва да бъдат будни на своя пост. Срещу готвящата се нова разорителна война трябва да ре-дипраме с всички свои сили» (с. 90.). В същия документ се дават указания членовете на синдикатите да участвуват масово в политическите акции на партията, за да се осуетни опитът на българската буржоазия да тласне страната към нова национална катастрофа. Няколко дни по-късно Георги Димитров пише на Карл Легин, че БРСДП (т.с.) и ОРСС са организирали в цялата страна антивоенни митинги,

събрания и демонстрации за запазване на международния мир, че «българският пролетариат се готви да се противопостави с всички сили против военните авантюри» (с. 97).

В по-голямата част от включените в тома материали Георги Димитров разглежда военното положение в страната като фактор, който пречи за нормалната дейност на работническите организации, за воденето на класовите битки срещу капиталистическата експлоатация и за подобряване условията за труд и живот на пролетариата. От друга страна, според него ограниченията, които се правят в политическия, обществения и стопанския живот, в съответствие с разпоредбите на военното положение, обективно спъват развитието на страната и улесняват подготовката за нейното включване във войната.

В буржоазния парламент Георги Димитров отстоява твърдо лозунгите за мир и федерация на балканските народи, в защита на общокласовите интереси на българския и балканския пролетариат. В своята реч на 19 ноември 1914 г. по повод законопроекта за допълнителен кредит за военни нужди от името на парламентарната група на БРСДП (т. с.) заявява, че е не само против този кредит, но и против всички военни кредити, искани от правителството, защото те заплашват мирното бъдеще на отечеството. Водената политика «застрашава да ни погуби окончателно като нация» (с. 224). Исканите военни кредити са средство да се реализира милитаристичната политика на правителството, да се подготви въвличането на България във войната. Като разкрива връзката и взаимната обусловеност на външната и вътрешната политика на правителството на Радославов, нейната класова основа, Георги Димитров заявява, че гласуването на военните кредити е насочено против интересите на българския народ, против мира на Балканите. Ако парламентът «не иска да измени на интересите на народа в България, не би трябвало да гласува никаква сума за военни цели дотогава, докогато не се усвои една такава самостоятелна, независима балканска политика, която би била едновременно и българска» (с. 215).

В същата реч Георги Димитров критикува остро политиката на тясно обвързване на България с Германия и Австро-Унгария. Като изяснява предпоставките, които

улесняват завладяването и подялбата на Балканския полуостров от двата враждуващи империалистически блока, той подчертава необходимостта от реалистична политика, която да доведе до споразумение между балканските страни, до изграждане на Балканска федерация върху основата на техните «общии икономически и политически интереси», в името на «обща отбрана от грозящото ги външно нахлуване и завладяване» (с. 224).

Георги Димитров посочва, че тесните социалисти не са пацифисти, а решителни противници на завоевателните войни, че като пламенни патриоти са готови да дадат всички сили и да се жертвуват за своето отечество България, но отхвърлят и се борят срещу националистическата хегемонистична политика на буржоазията, която не води към гарантиране свободата и независимостта на България, а към нейното погубване. За такава политика, казва той, «. . . не сме готови да жертвуваме нито един сантиметър, нито една капка кръв» (с. 216).

Вниманието на Георги Димитров през този период е насочено към възстановяване и укрепване на синдикалните организации, разтурени или отслабени по време на двете Балкански войни, към мобилизация на пролетариата и всички трудещи се за предотвратяване включването на България във войната, към въпросите на постоянно растящата безработица за извоюване на ново, по-съвършено работническо законодателство. От трибуната на Народното събрание и Софийската община той произнася ябележителни със своята необорима обосновка, логика и изобличителна сила речи. В тях, както и в статиите в партийния печат продължава с нови аргументи да доказва, че работническата класа в България расте, че се увеличава нейната роля в социално-икономическия живот на страната, че решаващата роля за техническия прогрес принадлежи на работническия труд. В центъра на неговото внимание е антиработническата политика на буржоазията, която и в условията на войната облагодетелствува капиталистите, а работниците осъжда на още по-жестока експлоатация, на мизерия и глад. Той изтъква, че икономическото развитие в България, както във всички капиталистически страни, се подчинява на общите закони на развитието на капитализма. Войната



с нова сила и още по-убедително доказва необходимостта от по-съвършена законодателна закрила на труда, от държавна застраховка на работниците, средствата за която трябва да се осигуряват от капиталистическата класа и държавата.

В речите си в Народното събрание при обсъждане на различни законопроекти и особено на проектобюджетите на различните министерства аргументирано обосновава схващането си за създаване на система от социално законодателство, предпоставка за която е бързото капиталистическо развитие на страната. В речта си в Народното събрание на 4 март 1915 г. заявява: «Историята. . . бляскаво е потвърдила, че именно създаването на работнически закони, на законодателна закрила на труда е един лост за развитието на индустрията, един необходим лост за техническия прогрес» (с. 499). С прилагането на такова законодателство ще се ограничи капиталистическата експлоатация на работническия труд и особено на женския и детския труд — това ще се отрази положително на здравето на работниците и ще повиши тяхната работоспособност.

На Георги Димитров принадлежи голямата заслуга за активното присъствие на работническия въпрос в буржоазния парламент във време, когато както правителството, така и буржоазните депутати се стремят да го омаловажат, оправдавайки се с бушуващата война и с нерешените национални проблеми. В своите трудове, и особено в речите си в Народното събрание и в Общинския съвет, той изнася факти за тежкото положение на работниците във всички производства и преди всичко на безработните. Като се ползува от данните на официалната статистика и на сведенията на професионалните съюзи, изтъква, че при условията на подготовката на страната за война и ограничените вътрешни и външни пазари една значителна част от промишлените предприятия работят с намален капацитет или са преустановили производството. Това още повече засилва безработицата в България, която е «едно постоянно явление», съпътстващо развитието на капитализма. Пред Общинския съвет в София и в парламента той настоява да се създадат бюра за безработни, в които да участвуват представители на работническите органи-

зации, да се осигури подпомагането на работниците, останали без работа, да им се разрешава да пътуват безплатно по железниците, за да търсят работа в други населени места. Предлага да се създадат общински предприятия, в които да се осигури работа за безработните, да се открият безплатни трапезарии за бедни деца и за сираци, детски приюти, санаториуми за слаби и болни работнически деца и т. н.

В редица документи, включени в този том, се изясняват и задълженията на професионалните съюзи към безработните. В писмата до професионалните организации той препоръчва да се полагат грижи за безработните синдикални членове, да се подобрява организацията за събиране на средства за фонда за безработните, да се поддържа техният революционен дух.

Интерес представляват речите на Георги Димитров в Софийския общински съвет, в които се засягат въпроси за медицинското осигуряване на трудещите се, благоустрояването на крайните квартали и тяхното хигиенизиране; за доближаване на образованието и културата до работническите маси; за жилищния проблем и особено за жилищата на бежанците и спекулата с тях; за ролята на Общинския съвет в борбата против скъпотията и за ограничаване на черната борса; за регулиране на цените в общинските и частните заведения и др. Заедно с Димитър Благоев внасят предложение експлоатацията на трамваите да се поеме от общината, която да полага по-големи грижи за подобряване на материалното положение на трамвайните работници.

Включените в тома произведения показват, че в отделни случаи в Софийската община и Народното събрание Георги Димитров успява да постигне единодействие с представители на други партии, най-вече на БЗНС, Радикалната и Демократическата партия, при поставянето и обсъждането на някои въпроси в защита на интересите на трудещите се. Това е важен момент в дейността му като депутат и съветник, който разкрива умението му да прилага гъвкаво партийната тактика в борбата за постигане на определена цел или при решаване на отделни задачи на революционното движение.

В статията «Общинските и окръжни съвети и работ-

ническата класа» и в други свои трудове Георги Димитров разобличава буржоазните партии, които използват общинските съвети за гешефти, спекула и корупция и не полагат грижи за благоустрояването, водоснабдяването, санитарно-хигиенното състояние и медицинската помощ на трудещите се. Той разглежда участието на представителите на БРСДП (т. с.) в общините и подчертава, че то внася чувствителни изменения в дейността на тези органи на буржоазната власт и спомага те «да тръгнат в пътя на *социалната политика*, която дотогава бе нещо непознато за тях» (с. 286). Едва след влизането на тесните социалисти в Софийската община през 1911 г. съветът започва да се занимава с работническия въпрос, приемат се решения да се създадат специални институции за социални грижи, бюро за безработни и др. Но за да се постигнат по-големи резултати в прилагането на общинската политика на партията, е необходимо да се води постоянна настъпателна борба за осъществяване на пълна автономия и самоуправление на общините.

През разглеждания период Георги Димитров отделя голямо внимание на парламентарната тактика на тесните социалисти. В изнесения от него отчет на парламентарната група на БРСДП (т. с.) пред XX конгрес на партията (1914) се изяснява революционно-пролетарският характер на дейността на групата и се подчертава, че тя заставя парламента да се занимава с проблеми, които засягат интересите на широките народни маси. «Ние разбираме — пише той, — че единствено ние ще водим непримирима класова борба в парламента, подкрепяна от широката работническа маса, за да наложим истинско обновление в защита интересите на широките работнически и народни маси» (с. 23). Като разкрива голямото значение на парламентарната борба на партията, пролетарският трибун не допуска илюзии по отношение на нейните възможности и роля за постигане на поставените задачи и цели. За да се извоюват известни придобивки и да се застави парламентът да приеме закони в защита на политическите и икономическите права и свободи на трудещите се, е необходимо пролетариатът да е организиран, силен и да «върви под знамето на социалната демокрация». Депутатите-тесни социалисти са «само изразители на

фактическата сила на Работническата социалдемократическа партия и професионалните организации около нея» (с. 23).

С цялата си дейност на парламентарист, с пламенните си речи и достойно поведение Георги Димитров блестящо използва Народното събрание като трибуна за популяризиране на програмата на партията, за разобличаване на войнолюбивата и антиработническа политика на управляващата буржоазия, за пропаганда на марксистското разбиране за развитието на обществото, за класовата борба и пътищата за победата на социалистическата революция.

В някои от произведенията си Георги Димитров взема отношение към състоянието на статистиката в България и за нейното място в развитието на народното стопанство и посочва, че тя е «една необходимост». Особено за БРСДП (т. с.) статистиката е нужна, за да се ориентира в степента на икономическото развитие и за тенденциите във всички области на стопанския, културния и политическия живот, как се разпределят богатствата и общият национален доход на България. Той констатира, че Дирекцията на статистиката не отговаря на изискванията, че нейните сведения не дават реална представа за фактите и явленията, за икономическите и политическите процеси вътре в страната и извън нея.

Това, което отличава трудовете в този том, е дълбокият анализ, който Георги Димитров прави на капиталистическата действителност в България, неговото умение от отделните факти, явления и тенденции да извлича обобщения, които имат значение за класовата борба на пролетариата, очертават нейните перспективи, определят непосредствените и по-далечни задачи на българското революционно работническо движение. Анализът на статиите и речите му в Народното събрание и в Общинския съвет разкрива нови страни от неговата революционна дейност и нови черти на неговия характер като пролетарски революционер и политик с изключително богата ерудиция. С още по-голяма сила се изявява непоклатимата му вяра в справедливата борба на пролетариата, в тържеството на комунистическия идеал. Мисълта му удивлява със своята динамичност, дълбочина, с богатството на

езика, с конкретността и целенасочеността, с подчертано класовия подход при разглеждането на проблемите. Той съумява винаги, при всички обстоятелства аргументирано да изясни и обоснове позицията на партията по наболелите проблеми на епохата. Голяма част от въпросите, които разяснява в парламента и общината и които са основното съдържание на неговите трудове, имат съвременно звучене.

Речите и изказванията на Георги Димитров в парламента и в Софийския общински съвет в настоящия том се публикуват по Стенографските дневници на XVII обикновено народно събрание и по общинските протоколи; включени са и съкратени варианти на някои от тях, обнародвани в «Работнически вестник». Това се налага от известни различия в текста, тъй като при публикуването им авторът е продължавал да работи, като е правил допълнения, уточнения или съкращения, които за изследователите на този период от историята на партията и страната и на неговата биография имат съществено значение. Публикуват се информации от «Работнически вестник» и от «Софийски общински вестник», в случай че липсва протокол от някое заседание на съвета.

В тома като приложение са включени 6 документа — писма, питания, манифести, резолюции и други, подписани от ЦК на БРСДП (т. с.), Синдикалния комитет на ОРСС или от Георги Димитров и други дейци на партията и синдикатите, а също без подпис, в написването на които Георги Димитров участва. Те допълват картината на динамичната му творческа работа, за неговата борба в защита на интересите на трудовите хора, за неговия патриотизъм и пролетарски интернационализъм.

Поместените в настоящия том произведения са неизчерпаем източник на знание и поука както за поколенията, които живеят и работят при други условия и претворяват в живота мечтите и предначертанията на първите строители на нашата партия, един от които е великият Георги Димитров, така и за онези революционни дейци, които се борят за свободата и щастието на своите потиснати и експлоатирани страни и народи.

*От Редакцияната колегия*

ДВАДЕСЕТИ  
КОНГРЕС  
НА БРСДП (т. с.)<sup>1</sup>

София, 29—30 юни и 1 юли 1914 г

I  
ДЕЙНОСТТА  
НА ПАРЛАМЕНТАРНАТА  
ГРУПА\*

29 юни 1914 г.

Най-важните сведения за дейността ни са изнесени в «Работнически вестник» и моят доклад ще бъде кратък.

В XVI народно събрание нашата парламентарна група се представляваше от 18 души. Опозиционните партии тогава употребиха всички усилия, за да катурнат управляющата концентрация<sup>2</sup> и заемат властта; опозицията се помъчи да завлече със себе си и нашата парламентарна група. Задачата на нашата група бе да намери виновниците за катастрофата<sup>3</sup> и да даде всекиму заслуженото; тя използва 13-дневния живот на парламентарната сесия<sup>4</sup>, за да повдигне най-съществените и най-важни въпроси.

1. Тя протестира против късното свикване на камарата; 2. За да се изнесат истинските причини и открият виновниците за катастрофата, нашата парламентарна група внесе предложение; в същото време ние искахме да се амнистират всички осъдени и затворени войници. Тия предложения поради разтурянето на камарата не можаха да се разгледат.

Поради терора, упражняван върху нас през втората изборна борба, в изборите на 23 февруари\*\* нашата партия намали мандатите на 11, а гласовете почти запази.

В XVII народно събрание ние наново повдигнахме въпросите за анкетата и амнистията. Направихме питане за участието на военния министър в камарата като неза-

\* Доклад, изнесен на II заседание на конгреса. (Ред.)

\*\* Изборите за XVII обикновено НС. (Ред.)

конно. Отговори ни се от министър Радославов съвършено незадоволително, затова обърнахме питането си в интерпелация. Внесохме предложение за възвръщането на  $\frac{2}{3}$  от заплатите на държавните служещи. Това наше предложение бе отхвърлено от земеделци<sup>5</sup>, радикали<sup>6</sup>, демократи<sup>7</sup> и пр., а само 2 «широки социалисти»<sup>8</sup> го подписаха.

В това Народно събрание нашата парламентарна група е направила 29 питання по ред беззакония и нарушения от властта и 2 интерпелации, които още не са поставени на дневен ред.

Нашата работа в парламента е била да разкриваме класовия характер на всички внасяни законопроекти и мероприятия от правителството. По анкетата в две основателни речи на наши другари ние разкрихме всичко от наше гледище. Благодарение на нашата принципна критика накарахме буржоазните партии да се определят като такива и така тоя въпрос бе поставен на нужната висота. Анкетата, която се прие, не отговаря на исканията на работническите и народни маси. Нашето предложение за широка амнистия също не се прие.

По фискалните\* законопроекти нашата парламентарна група се изказа против, обяви се въобще против косвените данъци като увеличение на бандерола, акциза и пр. Обявихме се изобщо против икономическата, финансова, външна, вътрешна и милитаристическа политика на днешното правителство, подкрепена в много случаи и от буржоазната и дребнобуржоазната опозиция. Понеже ние се държахме против всички — правителство и опозиция, бяхме ругани и сега ни ругаят. Ние не можем да бъдем заедно с опозиционните буржоазни партии, за да им послужим като мост за заграбване на властта, та когато успеят да я заграбят, да вършат същото, което и днешното правителство върши.

Социалдемократическата парламентарна група е трън в очите и на правителството, и на опозицията.

Опозицията ни обвинява, че сме в блок с правителството и пр., защото не играем по нейната свирка. Не

\* Фискален (лат.) — отнасящ се до интересите на държавното съкровище. (Ред.)



трябва да си правите илюзии и възлагате големи надежди на парламентарната група. Ние сме само изразители на фактичката сила на Работническата социалдемократическа партия<sup>9</sup> и професионалните организации около нея.

Ние разбираме, че единствено ние ще водим непримирима класова борба в парламента, подкрепяна от широката работническа маса, за да наложим истинско обновление в защита интересите на широките работнически и народни маси.

Ние не искаме защита и похвала от буржоазната и жълта преса. В парламента ще успяваме да налагаме исканията на пролетариата дотолкова, доколкото сме подкрепени от силна работническа класа, която върви под знамето на социалната демокрация. В това направление нашата парламентарна група мисли и за в бъдеще да работи. (Другарят Георги Димитров бе прекъсван често и изпратен от ръкопляскания.)

2  
ИЗКАЗВАНЕ  
НА IV ЗАСЕДАНИЕ  
НА КОНГРЕСА

30 юни 1914 г.

Др. Н. Киров направи упрек на парламентарната група в XVI народно събрание, че не е държала реч за  $\frac{2}{12}$  от бюджета. Понеже имаше кавга между буржоазните партии, правителство и опозиция, ние чакахме да се разплете чорапът. Определен бе да говори др. Б. Хаджисотиров, обаче додето да му дойде редът, камарата бе разтурена в 12 часа и той не можа да говори.

Подписването на нашите предложения от депутати на другите партии не е компромис. За да може да се внесе едно предложение в камарата, трябва да бъде подписано от  $\frac{1}{4}$  от всички депутати. Нашите предложения са подписани от земледелци и други, но трябва да се знае, че с това нито ние им правим отстъпки, нито пък те поддържат изцяло нашите искания в тях.

Относително упрека на представителя на държавните служещи\*, че ние не сме се интересуваели от положението на последните, трябва да заявя, че движението за връщането на  $\frac{2}{3}$  от заплатите, създадено между служещите, се дължи на нашата парламентарна група. Тя първа повдигна този въпрос, обаче не можа да внесе предложението, понеже то не беше подкрепено нито от земледелци, нито от радикали, общоделци<sup>10</sup> и др. Но движението за връщане на  $\frac{2}{3}$  между служещите бе създадено от нашата партия и благодарение на нашето запитване по тоя въпрос правителственото болшинство бе заставено да внесе предложение за връщане  $\frac{2}{3}$ .

\* Г. Динчев, делегат от Съюза на държавните, окръжните и общинските служещи. (Ред.)

## ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

8 юли 1914 г. \*

Вчера се откри третата редовна сесия на Софийския общински съвет. Преди да се пристъпи към дневния ред, др. Д. Благоев повдигна въпроса за поставяне на разглеждане и неодобрения по-рано от министерството правилник за отношенията между работниците и предприемачите в общинските предприятия. Той протестира, че този въпрос не е поставен в дневния ред на сесията.

Др. Г. Димитров отправя питане към Постоянното присъствие досежно мерките, които то възнамерява да предприеме срещу трамвайната дирекция, която въпреки гържествената декларация пред общината при прекратяването на стачката<sup>11</sup> не дава *редовно* работа на старите трамвайни работници, а назначава на работа почти всеки ден новопостъпилите през време на стачката работници. Изтъква, че употребяването на неопитни работници е една от причините за зачестилите напоследък трамвайни катастрофи и нещастни случаи. Настоява да се постави и този въпрос на дневен ред, за да може Общинският съвет да вземе необходимите решения за обуздаването на арогантната трамвайна компания, която не изпълнява задълженията си и се гаври с общината.

Кметът обяснява, че е направил нужното да се проучат оплакванията на трамвайните работници, и след като това стане, ще се шири съвета. — Разгледаха се след това разни търгове и постановления на Постоянното присъствие.

11 «Работнически вестник»,  
№ 66, 10 юли 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

\* Дата на заседанието. (Ред.)

## ЗА РАБОТНИЧЕСКИТЕ ЗЛОПОЛУКИ

София, 9 юли 1914 г.\*

За успеха на нашата борба в парламента и вън от него за държавна застраховка на работниците извънредно необходимо е изнасянето в печата *всички* работнически злополуки, дето и да се случат те, и воденето за тях една *точна* статистика.

Предвид на това Синдикалният комитет най-настоятелно умолява местните работнически съвети, настоятелствата на професионалните съюзи и работническите представители в комитетите на труда<sup>12</sup> да наредят работата така, че за *всяка* работническа злополука, която би се случила в местността, *веднага* да се изпраща на комитета специално за целта формуляр, попълнен с необходимите *точни* сведения.

Дето няма организация, тия сведения желателно е да изпращат отделните другари или съчувственици.

Прочее, нека не се остави нито една работническа злополука неотбелязана в *кървавата* работническа статистика, която се води при Общия работнически синдикален съюз в България.<sup>13</sup>

За Синдикалният комитет

Секретар-каснер: Г. Димитров

В. «Работнически вестник»,  
№ 65, 9 юли 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

\* Дата на публикуването. (Ред.)

## ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

10 юли 1914 г.\*

Др. Д. Благоев повдигна въпроса за небрежното отнасяне на Постоянното присъствие към Училищното настоятелство досежно нуждите на столичните основни училища. Кметът обещава да проучи въпроса и тогава да отговори.

Др. Г. Димитров изтъква, че Законът за неделната и празнична почивка<sup>14</sup> в района на столичната община, с редки изключения, *не се прилага*. Общинската власт, която по закона има длъжността да се грижи за спазването на неделната и празнична почивка, не прави нищо в тия посока.

— Пита: какви мерки възнамерява да вземе Постоянното присъствие, за да изпълни общината една своя законна обязаност относително гарантирането на работниците неделната и празнична почивка. Настоява да се конституира за тая цел една общинска комисия с участието на работническите професионални организации.

— Кметът заявява, че ще изучи въпроса и в следното заседание ще отговори.

Разгледа се изработеният от назначената за целта общинска комисия правилник за функционирането на учреденото при общината Бюро за безработни.<sup>15</sup>

Др. Г. Димитров развива нашия възглед, че това Бюро за безработни трябва да бъде учредено при работническите професионални организации, като се субсидира от

\* Дата на заседанието. (Ред.)

общината, за да може правилно да функционира. Но по-неже е решено вече учредяването на такова бюро при общината, той предлага в това бюро да имат свое представителство и работническите професионални организации, което би било една гаранция, че то ще бъде употребено само като орган за настаняване безработните на работа, а не за доставяне на стачконарушители на господарите в случай на стачки и локаути. Той настоява също така да се предвидят в правилника всички гаранции, че при настаняване на работа не ще бъдат тормозени организирани работници и че бюрото не ще доставя работници на ония господари, в предприятията на които има стачка или конфликт.<sup>16</sup>

«Широките» правят също предложение в тоя смисъл.

*Влайков* (радикал), *Мустаков* (цанковист) и др. се противопоставят както на представителството на работническите организации в бюрото, така и на вмъкването в правилника специално ограничение за дейността на бюрото в случай на стачка и локаут.

Съветът отхвърли и двете предложения, като прие изцяло правилника, както бе докладван, с което остави широко разтворени вратите, щото учреденото Бюро за безработни със средствата на общината и цялото софийско население да услужва на шепата капиталисти в случаите на стачки и локаути.

След разглеждането на някои търгове заседанието се закри.

## ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ТЪРГОВИЯТА, ПРОМИШЛЕННОСТТА И ТРУДА

*Реч в Народното събрание*

12 юли 1914 г.

Г-да народни представители! Ако декларацията на г-н Пешева отговаря на самата действителност, че намерението на правителството не е да се освободи от контрола на камарата при сегашното положение, то в такъв случай няма никакво основание да се претупва така, на бърза ръка, един бюджет толкова важен, какъвто е бюджетът на Министерството на търговията, промишлеността и труда. Ако наистина правителството има твърде много работа сега при тия развиващи се важни събития на Балканския полуостров, то би могло да нареди работата така, че Камарата да заседава през ден, министрите да вършат своята работа и Народното събрание да може да обсъжда спокойно всичките тия важни законопроекти, които има да се обсъждат. Аз вземам акт от декларацията на г-н Пешева, че желанието на правителството е да се mine във всеки случай накратко. Но трябва да ви кажа, че бюджетът на това министерство, който сега се разглежда, е от толкова значение за работническата класа, която ние представляваме в тоя парламент, че ще ми позволите да изложим нашето схващане върху политиката на правителството спрямо тая класа.

*К. Панайотов:* Във всеки случай само по-кратко.

*Г. Димитров:* Вие всички претендирате да сте работници, но има работници и «работници». Работниците, за които има да говоря сега аз, това е многобройната работническа маса в нашата страна, която създава всичките богатства на тази страна и която повечето от вас храни със своите собствени ръце.

*К. Панайотов:* Ние се храним с нашия труд.

*Г. Димитров:* Този бюджет, който сега се дебатира, сам по себе си като в капка вода отразява двойното отношение на държавата към разните класи у нас. Докато държавата гледа на индустриалците и на търговците като на галени деца, докато тя им прави всички улеснения, докато тя ги отрупва с благодеяния, с привилегии и с облаги, в същото време за работническата класа, за представителите на труда тя не предвижда абсолютно нищо. Защото, ако в този бюджет вие намирате само 30 000 лв. за едно отделение на труда и за инспектори на труда, туй показва, че държавата, в лицето на Министерството на труда, не обръща абсолютно никакво внимание върху живота, интересите и здравето на една четиристотинхилядна трудеща се работническа маса в нашата страна. Ако аз бих цитирал тези облаги, които Законът за насърчение на местната индустрия<sup>17</sup> дава на индустриалците у нас, вие сами ще видите, че извън големите печалби, които те добиват от своите собствени предприятия, държавата им прави хиляди улеснения и грамадни подаръци. Достатъчно е да ви напомня, че едно предприятие, каквото е мелницата на Хаджипетров при гара Ямбол, има годишно един подарък от държавата от 125 000 лв. — отстъпки по прекарване на жита и брашна, които тази фабрика пренася по железниците, защото според Закона за насърчение на местната индустрия прави се 35% отстъпка на индустриалците.

*Н. Бракалов:* Йонов го каза.

*Г. Димитров:* Тая мелница прекарва ежедневно 10 вагона, това са 350 лв. дневно; 365 дена в годината, през които тя прекарва по 10 вагона, дава 125 000 лв. чиста печалба, която държавата просто хвърля като подарък на тая мелница.

*К. Панайотов:* Тя се разпределя между консуматорите, между работниците и т. н., а не е само за фабриката.

*Г. Димитров:* И забележете, докато прекарването на един товарен вагон например от Гара Червен бряг до Варна струва на държавата 90 лв., държавата отстъпва на индустриалците и търговците, които прекарват такива товарни вагони, за 55 лв. Държавата търпи известни загуби, за да облагодетелствува индустриалците. А какво



прави тя за трудещите се работнически маси, какво прави тя за работническата класа, която няма капиталите на богатшите, която не разполага с милиони, за тая класа, която има само своите собствени две ръце, с които живее, с които прехранва себе си и своите семейства, и която класа е поставена извънредно зле, при неописуемо мизерни условия в нашата страна? Забележете, че тая 400-хилядна работническа маса в индустрията, в занаятите, в търговията, в домашната индустрия и в земледелието има работно време, има работен ден от 10 до 18 и до 20 часа в денонощието. Аз мога да ви посоча данни, аз имам статистика.

*Министър Ж. Бакалов:* И аз имам данни.

*Г. Димитров:* Имате, но само за известни индустриални предприятия.

*Министър Ж. Бакалов:*  $\frac{7}{8}$  от работниците работят максимум от 10 до 11 часа, а  $\frac{1}{8}$  работят по-малко от 10 ч. и повече от 11 ч. в индустриалните предприятия.

*Г. Димитров:* До 10—11 часа се работи в повечето индустриални предприятия, които се покровителствуват по Закона за насърчението на местната индустрия, но освен тях има маса други индустриални предприятия, както и занаятчийски и домашни предприятия, в които се работи по 12, 15, 18 и 20 часа в денонощието. И за това работно време възрастните работници, които поддържат семейства, получават у нас една надница от 1,50 до 3,50 лв., като не смятам отделни лица специалисти, техници, които могат да получават по 4—5—6 лв. надница. Средната надница за разните професии е от 1,50—2 лв.

*Министър Ж. Бакалов:* 3,62 лв.

*Г. Димитров:* Това са възрастни работници в индустриалните и други предприятия, които с такава заплата трябва да издържат себе си и своите семейства. В маса предприятия даже изплащането на тая надница не е гарантирано. Господарите не дават редовно на 15 дена или на месец заплатата на работниците. По строителните предприятия, разни постройки на железници и пътища предприемачите не са платили на стотини работници напълно техните заплати, често пъти закриват предприятията си и работниците е трябвало да добиват чрез съд своето взе-

мане. У нас няма никаква гаранция за редовното изплащане на работническата заплата.

*К. Панайотов и Х. Гендович:* Никъде не е било това.

*Г. Димитров:* С тия надници от 1,50 до 3,50 лв. на възрастните работници при днешните условия на поскъпнял живот трябва да се поддържа работническата маса у нас. Според изчисленията, които са направени от известни статистики у нас, излиза, че само за храна един възрастен работник с жена и две деца трябва да похарчи минимум в София, Пловдив, Русе, Варна, в по-големите градове въобще 1200 лв.; една трета от тая сума е годишен наем за София и Пловдив и другите големи градове. А такъв един работник получава максимум до 800 или 1000 лв. годишна заплата.

Във фабриките, в работилниците, в другите заведения, дето работят работници и работнички, няма абсолютно никаква хигиена. Аз няма да ви цитирам мненията на окръжни лекари, на окръжни хигиенични съвети — за това нямате време, нямате и търпение. Доста е да ви кажа, че софийският окръжен лекар сам в своя рапорт констатира, че в целия Софийски окръг няма абсолютно нито едно заведение индустриално, занаятчийско или друго, което да отговаря на изискванията на хигиената — нито едно! Това е едно официално констатиране, което показва при какво положение работят работниците и работничките мъже, жени и деца, в Софийския окръг, а това е положението и в другите окръзи. И вследствие на тия условия на труда, на дългия работен ден, на извънредно голямото физическо изтощение, на липсата на достатъчно храна, на лошите квартири болестите сред работническата класа са извънредно широко разпространени; 80% \* от работниците в известни професии са заболели от туберкулоза. Между печатарите в София 60% \* са заразени от туберкулоза; шивачи и други — също така един голям процент; маса работници, поставени при тия условия, вървят неминуемо към заболявания от най-опасната болест, най-опасния бич, какъвто е туберкулозата.

Най-ужасна картина за работниците, г-да народни представители, представлява положението, в което те са

\* В «Работнически вестник», № 71, 16 юли 1914 г., цифрите са съответно 90% и 50%. Вж настоящия том, с. 48. (Ред.)

поставени поради злополуките, които ги постигат. В разстояние на пет години до войната в печата са отбелязани тежки злополуки, наранявания през време на работа поради липса на предпазители около машините, поради лошите условия на труда във фабриките и работилниците — 1654 случая. Такива осакатявания, такива злополуки са констатирани за пет години. От тях 356 са смъртни — близо една четвърт; толкоз са отбелязани в печата за 5 години, защото липсва официална статистика, защото статистика за труда още няма, та и на такава официална статистика не можем да се позоваваме, а позовавам се на туй, което е изнесено в печата, което е отбелязано. Има маса случаи на подобни злополуки, които не са отбелязани. Аз мога да ви посоча такива множество. Има предприятия, каквото е например дъскорезната фабрика на Балабанови в Кочериново; по течението на реката, която докарва големите дървета от балкана до фабриката, има 47-48 гроба на работници в разстояние на няколко години от съществуването на тая фабрика. Там работниците са принудени да отиват сами по реката и да оправят ония големи дървета, които слизат от Рилския балкан, и при тая работа стават жертва. Балабанови като големи капиталисти нямат никакъв интерес да се погрижат за минимизирането здравето и живота на работниците и никой им не търси сметка. Ако вие отидете из онзи хубав край на Рилския балкан, ще видите тези кръстове покрай реката, един след друг наредени над гробовете на работниците. Сами Балабанови са се обърнали на убийци на работниците, покровителствувани от органите на държавата, защото никой досега не ги е принудил да канализират тая река, с която те си служат, както това става например на Запад при дъскорезниците, а ги оставят да си служат с реката при това първобитно състояние. И очевидно е, при този начин на работене работниците са изложени ежедневно на осакатяване и на смърт. Тези злополуки, които стават у нас, в една голяма степен са резултат, се дължат на безграничната и безогледна експлоатация на труда от страна на господарите и на липсата на какъвто и да е контрол, на какъвто и да е надзор от страна на държавата. Не е вярно, че само характерът на машинното производство, особено у нас, дава този резултат. Да ви посоча ня-

колко случая, които ясно показват как са се явили тия смъртни случаи, как са се явили тия злополуки. В 1908 г. във фабрика «Изида» стана едно подобно тежко нещастие. Един работник, който бе поставен да оправя трансмисиите във фабриката, пада отгоре поради това, че в същия този момент отгатак директорът дава заповед да пуснат мотора; директорът е бил предупреден, че в този момент в другото отделение работят, че в другото отделение извършват известна работа, но той настоява да пуснат мотора, за да не стоят машините неподвижни, да се работи; пускат мотора, работникът пада отгоре, от трансмисиите, тъкмо в туй празно място със зъбести колелета, в което машината раздробява твърдата земя и заедно със земята той бива смлян и една част от тялото му излиза отгатак на тухли. Това е един факт, който се констатира официално на времето. Идва сетне директорът на фабриката да се кара на работниците не че е станало подобно нещастие, не че един човешки живот е погинал, ами защото са се извили зъбестите колелета на неговата машина, че станала една загуба от 100 лв. Друг един случай. Когато се строеше железопътната линия Радомир—Кюстендил, един работник от Македония при разбиването на една скала пада в несъзнание; предприемачът, за да се освободи от разноски, които съпровождат едно лекуване, да изпрати този работник в Кюстендилската болница и сетне да се грижи за неговото излекуване, уплашен по-нататък, че ако последва смърт, той може да носи известна отговорност, прибегва към подобно злодеяние: нарежда през нощта зазидването на този жив още, в безсъзнание работник в един тунел. Това официално също се констатира. И аз мога да ви посоча цяла редица случаи от най-големи подобни злодеяния, вършени от българските капиталисти и предприемачи именно затова, защото те имат развързани ръце, защото никой не ги контролира, няма никакъв контрол, никакъв надзор от горе, защото, нещо повече, държавата им дава широк простор в това безогледно изчерпване на работническите сили, в това убиване на работниците.

Но, г-да народни представители, у нас липсва всякаква сериозна законодателна защита на труда. Аз ще говоря сетне какви са законите, които сега съществуват, закони,

които са само на книга, но които на практика не се прилагат.

*Министър Ж. Бакалов:* Аз да ви прочета стотици актове, съставени против фабриканти и дадени под съд.

*Г. Димитров:* Кажете, г-да, и Вие, г-н министре, какво законодателство има у нас в защита например на материнството, на работничките родилки, когато в известни текстилни фабрики бременни жени раждат около станете? Какво законодателство има за материнството, когато в София в едно шапкарско ателие срещу великденските празници през 1911 г. една работничка, след дълга умора, преждевременно ражда и увива своето отроче в шарцали?

*Д-р Н. Стойчев:* Те са изключителни случаи, не са правило.

*Д. Благоев:* Те са маса случаи, но Вие не ги знаете.

*Г. Димитров:* Те са случаи, които показват, че у нас няма никаква сериозна законодателна закрила на труда. Това са случаи, които показват, че това законодателство, което съществува на книга, не се прилага фактически. Колкото с пунктуална точност и с голямо усърдие прилагате Закона за насърчение на местната индустрия, толкова престъпно се отнасяте към прилагане на Закона за женския и детския труд<sup>18</sup>, към Закона за празничната почивка, към инспектората на труда<sup>19</sup>, към Закона за подпомагане на държавните работници в случай на инвалидност и заболяване.<sup>20</sup>

*Министър Ж. Бакалов:* Не е истина.

*Г. Димитров:* Бюджетът ще Ви покаже това, имайте търпение!

*Министър Ж. Бакалов:* Какво ще покаже бюджетът, когато аз зная, че има съставени актове и давани под съд?

*Г. Димитров:* Държавата сама, като стопанин, не стои по-добре от частните капиталисти. И нека тук никой не се сърди, защото това, което казвам, отговаря на самата действителност. Ето например под ведомството на Министерството на търговията, промишлеността и труда са двете големи предприятия: Пернишката мина, от една страна, и Държавната печатница, от друга страна. Не говоря за мината Бобов дол, която е малка мина. Мини-

стерството на търговията, промишлеността и труда управлява, то е, тъй да се каже, върховен господар на тези предприятия. Какво е положението там? Пернишката мина, която има средно 2 хиляди души работници, които в известни случаи достигат до 4—5 хиляди души. . .

*Министър Ж. Бакалов:* А-а-а! Да имаме 4—5 хиляди работници, ще имаме 500 хиляди тона въглища в годината. Повече от 2 хиляди работници никога не е имало.

*Г. Димитров:* Не е вярно, г-н министре. Проверете и ще видите.

*Министър Ж. Бакалов:* Какво ще ги проверявам, нали им плащаме.

*Г. Димитров:* Министрите, както се вижда, са само политически лица; те малко се занимават с това и не знаят какво става в предприятията и учрежденията, подведомствени на техните министерства.

*Министър Ж. Бакалов:* Баснословни цифри недейте дава — 5 хиляди души в Пернишката мина никога не е имало.

*Г. Димитров:* Зимно време, през месеците декември и януари, в известни случаи е достигало близо до това число.

*Министър Ж. Бакалов:* Грешите.

*Г. Димитров:* Средното число е 2 хиляди души.

*Министър Ж. Бакалов:* Зимно време има от 2 хиляди до 2200 души, а лятно време от 600 до 800 души. Сега имаме 800 души.

*Г. Димитров:* Сега са повече от 1200.

*Министър Ж. Бакалов:* Никога не е имало 5 хиляди души.

*Г. Димитров:* Г-н министре! Можете да проверите и ще видите, че действително е така, както аз казвам.

*Министър Ж. Бакалов:* Недейте говори така! Никога числото им не е достигало 5 хиляди души. 5000 работника могат да дадат по 800—900 тона въглища на ден.

*Г. Димитров:* Това предприятие, което има средно 2 хиляди души работници през цялата година. . .

*Министър Ж. Бакалов:* Не през цялата година. Средно не се набират повече от 1000—1100 души.

*Г. Димитров:* Вие ще проверите и ще видите, че е така, както аз казвам, защото аз познавам мината може би по-добре от Вас.

*Министър Ж. Бакалов:* Говорите наизуст.

*Г. Димитров:* В това предприятие работниците в мина си получават надница по 2,50 лв. За рудокопачите, които вършат най-главната работа и които работят по осем, често пъти и по десет часа долу, в подземните галерии, не е направено нищо досега. Няма даже достатъчно помещения за тях.

*Министър Ж. Бакалов:* Всяка година се пристройват.

*Г. Димитров:* Една част от тези помещения днес са мети за нуждите на директора на мината и някои други лица, а значителна част от работниците на мината живеят под наем в малки дупки, коптори. Няма бани за тия работници там, както това е при други уредени мини. Няма сериозна медицинска помощ.

*Министър Ж. Бакалов:* Там има специален лекар, фелдшер и аптекар.

*Ц. Благов:* Г-н министърът да обърне внимание на това, а не да възразява.

*Г. Димитров:* За 2 хиляди работници средно. . .

*Министър Ж. Бакалов:* Недейте говори средно 2 хиляди.

*Г. Димитров:* . . . в Пернишката мина министърът на търговията, промишлеността и труда предвижда: (Ч е т е.) «Помощи на станали неспособни за работа работници, които нямат право на инвалидна пенсия по Закона за подпомагане държавните работници в случай на инвалидност и заболяване, както и за помощи на такива работници, които, осакатели или изгубили здравето си във време на работа в мината, имат нужда от специално лечение, операции или направа на изкуствени части на гилото и пр. — 1000 лв.»

*Ц-р Н. Стойчев:* Туй показва, че няма нещастни случаи.

*Г. Димитров:* Туй показва какви грижи полага министерството, когато в три години само има 35 тежки нещастни случая. После, предвижда се: (Ч е т е.) «За лечение работници при мината, в болници и санаториуми, пренос на болни, разноска за погребение на умрели работници или пособия на семействата им за погребение, купуване лекарства, превързочен материал, хирургически инструменти и други болнични принадлежности,

мобили, дрехи за болните и прането им, храна на болните, лекуване на добитъка и за борба против епидемическите болести — 10 000 лв.» Ето какви са вашите грижи!

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Кой параграф?

*Г. Димитров:* Параграфи 63 и 64.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Но Вие говорите по гл. III. Нали трябва да говорите по главата, по която се разисква? . . .

*Й. Йорданов:* Той привежда това като пример.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Значи старата практика захваща. Може ли по всяка глава да се говори така?

*Й. Йорданов:* Конституцията е общ закон, на основание нея говорим тук.

*Г. Димитров:* Аз говоря какво върши държавата като стопанин. Не искам после да вземам думата.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Не може по всяка глава да се говори общо: то е вече злоупотребиение.

*Д. Благоев:* Този е най-важният бюджетопроект за работническия труд.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Признавам, но може ли по всяка глава да се говори така общо?

*Г. Димитров:* Според чл. 19 от Закона за подпомагане на държавните работници в случай на инвалидност и заболяване е учреден фонд, от който да се изплащат инвалидни пенсии на държавни работници. В този член изрично се казва, че източниците за изплащането на инвалидните пенсии са покрай другото от предвиждани всяка година в бюджета на всяко учреждение суми, които, прибавени при трите първи категории източници, трябва да достигат за нуждата на фонда. Ето ви бюджета на Министерството на търговията, промишлеността и труда — няма нищо предвидено, нито една стотинка. А има ли инвалидни работници? Има такива, и те са принудени да просят, защото няма как да живеят, няма кой да ги поддържа.

Вземете по-нататък. Държавната печатница, дето има 500 души работници: (Ч е т е.) «Помощ за лекуване на болни работници и служещи при Държавната печатница и пренасянето им до болницата, разноски за погребение на починали бедни работници и служещи или даване по-



моц на семействата им за погребение и за издръжка на амбулатория — 1000 лв.»

*Д-р Н. Стойчев:* Няма смъртни случаи.

*Г. Димитров:* Да, няма смъртни случаи! За работниците в Държавната печатница и в сегашния бюджет въпреки поскъпването на живота в София извънредно много съестните продукти са поскъпнали с 25—30%, а някои предмети и с по-голям процент — заплатите остават същите, както преди две-три години.

*Министър Ж. Бакалов:* През две години всеки работник получава 10% повишение на заплатата и по такъв начин достига до 200 лв.

*Г. Димитров:* Вие възразявате, като мислите, че ние не знаем какво става в Държавната печатница.

*Министър Ж. Бакалов:* Зная, че всичко знаете, защото се интересувате специално от това.

*Г. Димитров:* Ние много добре знаем. В Държавната печатница вие имате днес такива заплати, каквито имахте през 1911, 1912 и 1913 г.; не предвиждате никакви увеличения. А там ще видите следующето нещо: 222 души работници, работили повече от две години в Държавната печатница — словослагатели, машинисти и други специалисти, — получават заплата по-малко от 150 лв. на месец, 27 души получават по 840 лв. годишно: 70 лв. на месец, с удържките 60 лв. Това са възрастни работници по на 20—25 години. Кажете, може ли в София възрастен работник да живее с 60—70 лв. месечно? 24 души има по 400 лв., 12 души — по 960 лв. . . .

*Д. Благов:* Като им удържат за пенсия и за данък имуществен.

*Г. Димитров:* Като им удържат и за друго, разбира се . . . и едвам само 52 души от техническия персонал в Държавната печатница получават от 1800 лв. до 2400 лв. — максималната заплата е 200 лв. на месец. Такава заплата получават само неколцина! Никакви повишения не се предвиждат. А с такива заплати абсолютно невъзможно е да се живее.

*Министър Ж. Бакалов:* В коя печатница работниците получават по 200 лв.? Във вашата не получават повече от 120 лв.

*Г. Димитров:* В нашата печатница получават 120 лв., а в Държавната — 60 лв.

*Министър Ж. Бакалов:* Ние даваме толкоз на учениците.

*Г. Димитров:* Не на учениците. За тях вие давате един общ кредит, г-н министре . . .

*Министър Ж. Бакалов:* Даваме им по 20—30—40 лв.

*Г. Димитров:* Именно по 20—30—40 лв. максимум. Те не са бюджетни заплати.

*Х. Бояджиев:* В печатницата на вашия вестник работниците получават по 60 лв. Аз проверих.

*Д. Благов:* Много знаете!

*Г. Димитров:* Това не е вярно! Те всички получават повече от 100 лв.

*Недялко Атанасов:* Повече получават, но други дават парите.

*Министър Ж. Бакалов:* Работниците в Държавната печатница като чиновници се ползват с отпуск.

*Д-р Н. Стойчев:* И с пенсии.

*Г. Димитров:* Съществуващите закони за труда, тъй, както са те — Законът за женския и детския труд, Законът за неделната почивка и Законът за подпомагане на държавните работници в случай на инвалидност и заболяване — фактически не се прилагат. Аз неотдавна отпразних едно питане към г-н министъра на търговията по неделната и празнична почивка и Закона за женския и детския труд.\*

*Министър Ж. Бакалов:* Аз не съм получил такова питане.

*Г. Димитров:* Ще проверим тогава. — В това питане ние констатираме, че и Законът за женския и детския труд, и Законът за неделната и празнична почивка с малки изключения не се прилагат никъде. И ето на, без да се простирам върху тия сведения, които имам, ще ви посоча, че извън множеството дребни заведения Законът за неделната и празнична почивка не се прилага в цялата текстилна индустрия, в повечето тютюневи фабрики и складове, в Пернишката мина, в мината Плакалница, в

\* Вж *За точното* прилагане на Закона за женския и детския труд и Закона за неделната и празнична почивка. (Съч. Т. 4, 1983, с. 473—474.) (Ред.)

гревненските мини, в пивоварните и спиртни фабрики, във всички мелници, в захарните фабрики, в керамическите и тухларски фабрики, в кожухарските и общарски фабрики, в дъскорезачните предприятия, в повечето печатници на ежедневните вестници и пр.

*Министър Ж. Бакалов:* Където съм имал съобщения, пращал съм да ревизират, и нарушителите ще бъдат предалени на съд по закона.

*Г. Димитров:* Също така хиляди жени и деца. . .

*Министър Ж. Бакалов:* Хиляди!

*Г. Димитров:* . . . въпреки запрещението на Закона за женския и детския труд, работят нощно време. Това се върши особено в габровските и сливенските фабрики. Има деца, които се употребяват за работа на възраст помалка от пределната, предвидена в закона — 12 години. Има даже 6—7-годишни деца на работа. Инспекторите на министерството могат да проверят това например в София. В няколко работилници в София — можем да им посочим улиците — те ще намерят малки момчета и малки момиченца: в една сладкарска фабрика и в две шилчески ателиета завчера сами констатирахме това. Г-н министърът ни казва, че се правят ревизии, налагат се наказания, нарушителите се дават под съд, но в самия закон се предвиждат нищожни наказания и бавна процедура за осъждане на нарушителите.

*Докладчик д-р П. Табурнов:* Хубави са тия работи, има всеки ден ги повтаряте.

*Д. Благоев:* Ако не можете да слушате, излезте.

*Докладчик д-р П. Табурнов:* Всеки от вас, който се качи на трибуната, сè това казва.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* (З в ъ н и.)

*Г. Димитров:* Наказанията, които се предвиждат в закона за женския и детския труд, за нарушителите на този закон са свършено нищожни и затова те спокойно могат да го нарушават, без да държат сметка за тия наказания, толкова повече че делата, заведени срещу нарушителите на този закон, се гледат обикновено след 2—3—4—5 и 6 години, често пъти без да доведат до някакъв резултат.

*Докладчик д-р П. Табурнов:* Коларов го каза завчера.

*Й. Йорданов:* И той го казва, за да го запомните хубаво.

*Докладчик д-р П. Табурнов:* Ние го помним. Да ви кажа аз точно, с цифрите, всичко, което завчера говори г-н Коларов. Аз го слушах внимателно.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Моля, г-н Табурнов!

*Г. Димитров:* Законът за инспектората на труда, който урежда известна инспекция също така по отношение на труда, не се прилага. Инспекторите на труда са в същото време инспектори на индустрията и инспектори на търговията. Те едновременно трябва да вършат три работи. Инспекцията на труда — инспекция на работилниците и фабриките в полза на работниците — остава свършено на заден план, без да говоря за самия институт, който е свършено зле организиран, който досега е имал много неподбрани инспектори, които са гледали свършено други работи, а не специалната задача, за която са поставени. Самият факт, че те трябва да вършат инспекции и на индустрията, и на търговията, и на труда, е парализирал усилията на ония, които са желали да изпълняват една специална инспекция на труда.

И не само тия закони, които държавата е създала, не се прилагаха досега от другите правителства, не се прилагат и от сегашното правителство. Очевидно всички правителства намират по-важни въпроси от въпроса за защитата на работническия труд. Но правителството в лицето на министъра на вътрешните работи често пъти дори пречи на общините, които вземат известни мерки в тая посока. Така например Софийският общински съвет бе изработил един правилник за отношенията между работниците и предприемачите в общинските предприятия; този правилник урегулирваше работното време, определяше минималната заплата и предвиждаше други някои подобрения за работниците. Министърът на вътрешните работи, вместо да утвърди този правилник, повърна го в Софийския общински съвет с една бележка, че правилникът е неморален и неюридичен.

*Министър Ж. Бакалов:* Кога беше?

*Г. Димитров:* Това беше миналата година.

*Министър Ж. Бакалов:* Няма такова нещо.

Г. Димитров: Има. И този правилник и до днес стои в Общинския съвет, без да бъде утвърден. Един опит на Сирийската община да направи сама нещо за работниците в общинските предприятия се парализира от министъра на вътрешните работи.

Ние трябва да изтъкнем наложителната необходимост при това положение, в което се намират сега работниците в цялата страна, от създаването на едно широко и ефективно работническо законодателство. Ние искаме да се определи чрез закон един максимален работен ден от осем часа, тъй както изисква самата хигиена, тъй както науката установява — че работническият организъм не може да издържа при условията на работа повече от осем часа. Ние искаме да се определи една минимална работническа заплата за всички работнически категории, достатъчна за поддържането на работника и на неговото семейство; да бъде гарантирана една седмична 36-часова почивка, която да се плаща, а не както сега е предвидено в Закона за неделната и празнична почивка; да се прокара професионалният риск, за да могат работниците, които ги постига нещастие, да получават навреме обезщетение, техните семейства също така да получават необходимото обезщетение; да се не излагат работниците на необходимостта да доказват вината на господаря, както това се изисква от съществуващите закони; да се учреди една държавна застраховка за работниците от всички предприятия и от всички индустрии и професии в случай на болест, злополука, инвалидност, старост и безработица; да се учреди един работнически инспекторат не от чиновници инспектори при министерството, не от държавни инспектори, които зависят от централната власт и се намират под влиянието на индустриалците, на капиталистите и, следователно, никога не могат да изпълнят напълно добросъвестно своите задължения като инспектори, а от работнически инспектори, избирани от работническите организации, които са заинтересовани да се прилагат законите за труда, като издръжката на тия инспектори става със средства на държавата. Нека не се мисли, че това законодателство, което ние искаме, е нещо невъзможно, нещо неосъществимо. Голяма част от него е вече създадено в другите страни, специално например за професио-

налния риск и за известни застраховки. Вие ще видите от данните, които имаме за другите страни, че този професионален риск е прокаран преди година и в Гърция, и в Сърбия, и в Румъния. На Балканите остават само България и Турция, дето този професионален риск още не е прокаран.

*Министър Ж. Бакалов:* В Закона за мините<sup>21</sup> го има.

*Г. Димитров:* Само в Закона за мините го има.

*А. Ляпчев:* Г-н Янулов и това не каза, че аз съм го прокарал.

*Д. Благоев:* (Възразява нещого.)

*А. Ляпчев:* Аз не съм виновен. Права съм дал на работниците.

*Г. Димитров:* Едно възражение, което може да се направи нам, когато искаме подобно работническо законодателство, от страна на десницата, от страна на управляващите буржоазни партии, то е: правителството мисли, че държавата не разполага с достатъчно средства за подобна цел, че едно работническо законодателство изисква маса средства, грамадни суми, които не могат да се намерят. Нека ни бъде позволено ние да бъдем на противно мнение, защото това възражение е свършено несъстоятелно. Държавата както в другите страни, така и у нас може да намери достатъчно средства и за работническо законодателство, и за държавна застраховка, и за работнически инспекторат, и за цяла редица други закони в защита на труда. Средства могат да се намерят тъй, както у нас се намират толкоз много средства за покриване грамадните разходи на монархизма и милитаризма, както се намира възможност при сключването на заеми да се вземат милиони комисиони, при доставките да се правят големи гешефти, както се намират средства за безотчетни фондове, за делегации в Персия и в други страни. . .

*Министър Ж. Бакалов:* Кажете и в Афганистан.

*Г. Димитров:* И в Патагония, ако щете — . . . за всевъзможни салтанати. За такива цели не само вие изразходвате големи суми, но и миналите министерства са изразходвали. Ако могат да се намират средства за подобни цели, няма тези средства не могат да бъдат употребени за работническо законодателство. Ако, разбира се, държавата би поискала и господствующата класа би имала

желанието да стори това, ако се направят данъчните реформи, които ние, социалдемократите, предлагаме, ако се въведе прогресивно-подходният налог и облагането на наследствата, всички тези средства биха били достатъчни за една широка и ефикасна закрила на работническия труд у нас. Обаче ние трябва да констатираме, че както миналите правителства, така и днешното, така и всички управляващи досега партии не са направили това и никога доброволно няма да го направят. Нашата мисъл не е, че държавата не може да го направи, нашата мисъл не е, че държавата няма никаква възможност, за да прокламира едно работническо законодателство; нашата мисъл е друга; именно, че днешното правителство или утрешното ще бъде принудено да тръгне по пътя на тези социални реформи, по пътя на социалното законодателство само тогава, когато има достатъчен натиск от долу, от заинтересованата работническа класа.

*Министър Ж. Бакалов:* България няма да остави да се изострят отношенията между труда и капитала както другаде; ние ще отидем по-напред — ще преварим.

*Някой от крайната левица:* Не зависи от Вас, г-н министре.

*Г. Димитров:* Право е казал в германския Райхстаг още Бисмарк, че ако има известно социално законодателство в Германия, то се дължи изключително на борбите на социалната демокрация в Германия, на този натиск, който е упражнен от долу. Ние разчитаме на организираната сила на работническата класа. И ако вземам думата да говоря, не е, за да апелирам към г-н Тончева, както преждеговорившият към г-н Бакалова, и към добрите и хуманни чувства на днешното правителство. Не, ние подобни илюзии не си правим. Ние знаем, че тук борбата е между интереси и че никаква ръководеща и решаваща роля нямат хуманните идеи и чувства. Ние не искаме никаква милост от правителството, от вас — десницата — или от буржоазните партии изобщо; ние искаме само, като разглеждаме този бюджет, да констатираме престъпното пренебрежение на днешната държава към многохилядните работни маси, които създават всички културни блага в нашата страна. Искаме да констатираме, че българската държава, казано драстично и ясно,

досега се е явявала в ролята на един убиец на работническата класа в нашата страна. (Възражение от десницата.) Ние правим предупреждение от тази трибуна, че това работническо законодателство, от което се нуждае работническата класа в нашата страна, ще ви бъде наложено по пътя на решителните и непрекъснати борби. Предупреждаваме ви, че ако вие излезете със свои законопроекти за реформи в тая посока, вие бихте спасили, бихте намалили изхабяването на тая енергия, която има да се харчи, и бихте запазили страната от вътрешни сътресения, опасни и за вас. Ние обаче сме длъжни да подчертаем още веднъж и да направим нашето заключение, че колкото пренебрежително да се държите в тази минута спрямо исканията за работническо законодателство, тези искания са жизнена необходимост за работническата класа, за народните маси, които дават стотици хиляди работници. И тая необходимост ще се наложи. Ние, които сме сега тук шепа, ще ставаме сè повече и повече, докато и вътре, и вън от парламента ви заставим да тръгнете по пътя, който ви сочим, да пристъпите към създаването на необходимото работническо законодателство, на една широка и ефикасна законодателна закрила на труда на работническата класа. (Ръкопляскания в крайната левица.)

*Стенографски дневници, XVII ОНС,  
I ИС, 77 в., 12 юли 1914 г.,  
с. 2599—2605*

*Печата се по текста  
на Стенографски дневници*



## ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ТЪРГОВИЯТА, ПРОМИШЛЕННОСТТА И ТРУДА\*

Ние нямаме никакво основание да претупваме набързо бюджетите и особено този бюджет. Ако правителството има много работа, нека то да я гледа, а ние ще вършим своята. Искате да бъдем кратки, но този бюджет засяга работническата класа, която ние представляваме тук; той засяга една грамадна маса работници, които със своя черен труд хранят и мнозинството от вас. Бюджетът на Министерството на промишлеността и труда най-добре показва какво е отношението на държавата към работническата класа. Докато тя към индустриалците и търговците е щедра, прави им всевъзможни улеснения, обсипва ги с грамадни облаги и привилегии, за работниците не предвижда абсолютно нищо. Само 30 000 лв. са предвидени за Отделението на труда, което трябва да се грижи за положението на една класа от 400 000 работници в страната! А търговците и индустриалците, които и безгуй имат грамадни печалби, българската държава ги третира като свои галени деца. Само мелницата на Хаджинетрови в Ямбол получава годишно един подарък от 125 000 лв. отстъпка за превоз на брашна и жито по железниците. Държавата губи например по 40 лв. на всеки товарен вагон, прекаран от Червен бряг до Варна, който костува 90 лв. на г-да индустриалците, тя го превозва само по 50 лв.! Какво прави обаче държавата за работниците, единственият имот на които са само техните

\* Съкратен вариант на речта на Г. Димитров в Народното събрание на 12 юли 1914 г. (вж настоящия том. с. 29—46) и предложенията на парламентарната група на БРСДП (т. с.) по бюджетопоекта. (Ред.)

ръце и които са поставени да работят при крайно убийствени условия?

Работното време у нас се движи от 10—12—18 и 20 ч. на денонощие, а надницата е от 1,50—3,50 лв. Работниците трябва да издържат с тази надница и своите семейства.

Вън от туй маса предприемачи не изплащат напълно надниците на работниците. *Държавата с нищо не е гарантирала работническите надници.* Тази надница при днешната скъпотия е недостатъчна даже за храната на работника и неговото семейство. По най-точните пресмятания днес за едно четиричленно работническо семейство от мъж, жена и две деца са необходими в София минимум 1055 лв. само за храна, а *максималната* заплата на работника тук достига едва до 800—1000 лв. годишно! *Във фабриките и работилниците няма никаква хигиена.* Софийският окръжен лекар твърди, че в целия Софийски окръг няма нито едно заведение, което да отговаря на изискванията на хигиената. Вследствие на тия условия, на дългия работен ден и ниските надници болестите са извънредно много разпространени сред работниците. 90% от своите жертви туберкулозата взема от средата на работническата класа. 50% от работниците-печатари са заразени от тази опасна болест. Още по-ужасна става картината на работническото положение със *злополуките*. За 5 години печатът е хроникирал 1654 тежки осакатявания, от които 356 смъртни случая. Маса случаи остават, разбира се, неотбелязани. *Само предприятието на братя Балабанови в Кочериново за няколко години е изкопало 48 работнически гроба!*

Кръстовете по течението на реката в хубавия Рилски Балкан свидетелствуват за грозното злодеяние. Това са злополуки, станали поради обстоятелството, че Балабанов заставя своите роби да работят в самата река, която, влачейки големите трупи, често отвлича и трупите на работниците. Никое правителство у нас не е принудило този работнически убиец да канализира реката, за да се избягнат нещастията.

*Злополуките, на които е изложена ежедневно работническата класа в България, се дължат на безграничната експлоатация и на липсата на всякакъв контрол от*

страна на държавата, на липсата на работнически закони. В 1908 г. във фабриката «Изида» един работник бил смазан, стрит заедно с пръстта и изкаран на тухли, само за да не стоят машините за няколко минути в бездействие. Преди няколко години в постройката по линията Радомир—Кюстендил един работник, заспан от рутила се канара, бива жив зазидан в тунела, за да се убави предприемачът от разноските по лекуването му и отговорност за извършеното престъпление. Обаче у нас липсва всякаква законодателна защита на работническия труд. Не е прокаран дори *професионалният риск*. Какви закони, питам аз, има в България, които да защитават труда на работника, когато например във фабриките *родилки раждат около машините*? Това показва, че и съществуващите закони не се прилагат.

Държавата, като стопанин, не е по-добра от частния капиталист. Това можем да видим от нейните предприятия: *мините Перник и Бобов дол и Държавната печатница*. Е, добре. Какво е положението на работниците в Перникската мина? Те в своето болшинство получават надница от 2,50 лв., без да имат достатъчно помещения, и са изложени на хиляди заболявания и злополуки. За 2000 работници, които средно работят в тази мина, държавата предвижда само 1000 лв. помощ за останалите неспособни във време на работа, осакатели и пр.! За лекар, болница, превързочни материали, лекарства вие предвиждате само 10 000 лв. годишно!

Съгласно чл. 18 от Закона за подпомагане държавните работници в случай на инвалидност и болест трябва ежегодно да се вписват в бюджета суми за фонда за пенсии на инвалидните работници. В бюджета обаче не е предвидено *нищо стотинка* за този фонд.

В Държавната печатница положението на работниците не е по-розово. От 500 души работници 400 души получават по-малко от 150 лв. месечно, а 27 души — по 800 лв. годишно! Питам, може ли в София да се живее с 50, 60, 80 и 100 лв. на месец? За лекуването на 500 души работници се предвиждат само 1000 лева!

Законът за женския и детския труд не се прилага нийно. Във всички индустриални заведения работят жени и деца поощно време, въпреки закона. В производството

има заети 6—7-годишни деца! Мога да ви посоча маса слушан в самата столица, пред очите на инспектората. Съставените актове за нарушението на този закон се гледат след 5—6 години. Законът за неделната и празнична почивка също не се прилага. Инспекторите, които предвиждате, са такива и на индустрията, и търговията. Фактът, че те са натоварени с три работи, взаимно изключващи се, парализира усилията им да ревизират условията на труда. Тяхното число е недостатъчно, съставът им зле е избран, никакви техни рапорти не се печатат. Но не само това. Държавата пречи и на самите общини, ако те са решили да направят нещо в полза на работниците. Софийската община например изработи един правилник за положението на работниците по общинските предприятия. Министерството не го утвърди, понеже бил «неморален» и «неюрисдичен»!

*Ние искаме широко и ефикасно работническо законодателство. Искане максимален работен ден от 8 часа, както повелява самата наука, за всички работници; минимална заплата, достатъчна за културното съществуване на работника и неговото семейство; седмична 36-часова плащана почивка; професионалният риск да бъде поет от господарите, за да получи пострадалият работник или неговото семейство навреме и сигурно обезщетение; държавна застраховка в случай на болест, старост, злополука и безработица за всички работници; работнически инспектор, не чиновнически и независим от фабриканти и централната власт, а избран от работническите организации и издържан от държавата. Че това са искания възможни, осъществими днес, показва фактът, че по-голямата част от тях са прокарани вече в другите държави. Професионалният риск и държавната застраховка са въведени дори в Румъния, Сърбия и Гърция. Възраженията, че за това са необходими маса средства. Възражението ви е неоснователно. Средства ще се намерят, тъй както се намират такива за монархизма, за милитаризма, за разни мисии в Персия и пр. Въведете прогресивно-подоходния данък и обложете наследствата и ще имате средства. Както имате за безотчетни фондове, за комисии при заеми, за гешефти, тъй могат да се намерят и средства за работническо законодателство, стига само да желаете.*

Робогата е обаче там, че всички правителства досега не са правили абсолютно нищо в тази област. Държавата ще бъде обаче принудена да пристъпи към работническо законодателство под натиска на организираната сила на работническата класа. Ние не апелираме към вашите чувства, защото знаем, че тук се борят и отстояват интереси.

*Ние не искаме милостиня. Ние констатираме само престъпното пренебрежение на държавата към работническата класа, ние обявяваме, че тя е убиец на собствени си трудец се народ, и ви предупреждаваме, че работническата класа чрез своето представителство в парламента и своите организации извън него ще наложи на диктаторската държава създаването на една широка и ефективна законодателна закрила на труда!*

(Ръкопляскаят социалдемократите.)

От страна на социалдемократическата парламентарна група др. Г. Димитров депозира в бюрото следните конкретни предложения по бюджета:

1. Да се назначат *специални* инспектори на труда — по всеки окръг по един.
2. Да се предвиди един кредит от 30 000 лв. за хонорирание работническите представители в комитетите на труда, като на всеки от тях се дава минимум 600 лв. годишно.
3. Да се увеличат заплатите на работниците от Държавната печатница, като минималната заплата на словослагатели, машинисти и пр. бъде 1800 лв. годишно.
4. Да се определи минимална заплата на работниците от мините Перник и Бобов дол от 1800 лв. годишно.
5. Да се увеличи кредитът за лекуване работниците от Държавната печатница от 1000 на 10 000 лева.
6. Да се увеличи кредитът за лекуване работниците в Пернишката мина от 10 000 на 50 000 лв. и помощите от 1000 на 10 000 лева.
7. Да се увеличи кредитът за същата цел при мина в Бобов дол от 800 на 5 000 лева.
8. Да се предвиди в бюджета, съгласно Закона за

подпомагане на държавните работници в случай на инвалидност и заболяване една сума за специалния фонд — за мината Перник 60 000 лв., за мината Бобов дол — 20 000 лв., и за Държавната печатница — 10 000 лева.

9. Да се открие при Дирекцията на статистиката специално статистическо отделение за труда.

10. Кредитът за надниците на учениците-работници в професионалните училища да се увеличи от 25 000 на 50 000 лв., като минималната надница бъде 2 лв., и се плаща още от постъпването на учениците-работници.

11. Да се предвиди в бюджета един кредит от 100 000 лв. за разширяването на съществуващите професионални, технически училища и откриването на нови, и специално на една техническа печатарска школа.

12. Да се премахне кредитът от 21 000 лв. за субсидии на дружества и частни лица, които биха открили професионални училища, като разноските за професионалното образование на работниците се поемат изключително от държавата.

13. Да се премахне предвидената помощ от 17 000 лв. на дружество «Майка»<sup>22</sup> за учреденото от него стопанско училище.

В. «Работнически вестник»,  
№ 71, 16 юни 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА  
НА МИНИСТЕРСТВОТО  
НА ТЪРГОВИЯТА,  
ПРОМИШЛЕННОСТТА И ТРУДА  
ЗА ДЪРЖАВНАТА ПЕЧАТНИЦА

*Реч в Народното събрание*

14 юли 1914 г.

Г-да народни представители! Аз се ползвам от слушането да отбележа, че Държавната печатница е едно държавно предприятие, което от своето основание и досега е съвършено занемарено и се експлоатира извънредно ирационално. Едно такова голямо предприятие, за което са изразходвани досега, през 33 години, 19 501 000 лв., едно предприятие, което в тия години е дало общ доход 29 милиона лева, досега не се е управлявало, не се е уреждало нито по специален закон, нито по някакъв си правилник. Аз съм имал няколко пъти случай да посетя Държавната печатница и в няколко разговора със сегашния и миналия директор съм констатирал, че там владее една пълна анархия, че положението на това държавно предприятие се урежда по личното усмотрение или на директора на печатницата, или на министъра, или на някестни високи чиновници в министерството. Няма нищо определено нито за цените на печатните произведения, които там се изработват, нито за доставките, които там се правят, нито за заплатите на работниците. Затова досега лично от директора на Държавната печатница, от отделни по-големи личности, от вънкашни партизански влияния са уреждани както работите в Държавната печатница, така също и персоналът в тая печатница. И за това видите какво разточителство, какво разпиляване на държавните средства има в туй държавно предприятие, достатъчно е да ви напомня, г-да народни представители, следния факт. При Държавната печатница преди три години се откри едно специално фотомеханическо отделение. . .

*Министър Ж. Бакалов:* Това ми е известно.

*Г. Димитров:* . . . за което се изразходваха на времето си 70 000 лева. Ако отидете днес в Държавната печатница, ще видите, че това фотомеханическо отделение стои под ключ и крие в себе си материали за около 70 000 лв., които не са употребени за нищо през тези три години. Ако отидете горе на тавана, където е складът на Държавната печатница, ще намерите оставени въжа, дебели колкото ръката ми, които въжа в едно печатарско предприятие за нищо не служат, а за тях на времето са дадени хиляди левове; сетне в тоя таван има всевъзможни клинове, всевъзможни други съвършено излишни работи. Аз бих молил г-н министърът на търговията да направи само една ревизия, при която ще намери, че от 33 години са вършени маса формени злоупотребления с това държавно предприятие. Между това, когато се правят такива грамадни разноски за ненужни предмети само за гешефти и комисиони, вижте положението на работниците в тази печатница. Аз искам да обърна вниманието на г-н министъра и на г-да народните представители, че от 469 възрастни работници в Държавната печатница 288 души при софийския скъп живот получават по-малко от 100 лв. и освен това от тия 288 души по-голямата част са семейни работници. От 469 работници 400 получават по-малко от 150 лв. и само 69 получават повече от 150 лева. И това, г-да, е при софийския живот, където са необходими минимум 200 лв., за да може едно семейство да живее културно, сносно. Ето ви една таблица, която е съобщена и на г-н министъра.

*Министър Ж. Бакалов:* Аз я имам.

*Г. Димитров:* Тази таблица от страна на работниците е представена на г-н министъра, обаче в бюджета не виждам никакви промени. Вие се отнасяте с едно пренебрежение към съдбата на тия 500 души работници в Държавната печатница, от която държавата има значителни доходи. Ето ви една най-нова таблица, която имам от официален източник и от която се вижда, че Държавната печатница за шест месеца на 1914 г. е дала излишък 487 248 лева. Е, добре, въпреки това обстоятелство работниците в Държавната печатница получават такива заплати: 21 по 90 лв., 5 по 85 лв., 24 по 80 лв., 19 по 75 лв.,



16 по 70 лв., 5 по 65 лв., 20 по 60 лв., 13 по 50 лв., 12 по 45 лв., 26 по 40 лв., 5 по 35 лв., 22 по 30 лв., 17 по 25 лв. и 17 по 20 лева.

*Министър Ж. Бакалов:* Това са ученици, които току-що постъпват.

*Г. Димитров:* Това са помагачи-работници при машините, които работят по 1—2 години с 25—30—40 лв. месечна заплата.

*Министър Ж. Бакалов:* Не е истина, че с 20 лв. са работили две години. Вие само така en gros\* говорите.

*Г. Димитров:* Аз не говоря en gros. Ето ви таблицата, която можете да проверите и от самия директор на печатницата.

*Министър Ж. Бакалов:* И аз я имам.

*Г. Димитров:* Факт е, че от 469 души работници 400 получават по-малко от 150 лв. и 288 — по-малко от 100 лева. Тия служещи, които работят по 8 часа и изтощават нервите си при една извънредно тежка работа, мислите ли, че те могат да живеят с 60, 80 или 100 лв. в София? Не намирате ли, че минимумът трябва да бъде 150 лева?

*Министър Ж. Бакалов:* В частните печатници колко получават? Или във вашата, социалистическата?

*Г. Димитров:* Частните печатници не бива да ги вземете за критерий.

*Министър Ж. Бакалов:* Държавата плаща повече на работниците, отколкото вие във вашата печатница.

*Г. Димитров:* Аз няма да опровергавам на г-н министъра, както снощи направих, но ще му кажа, че той сам може да дойде да провери в Партийната социалистическа печатница<sup>23</sup> и ще види, че заплатите там на словослагателите са над 100 лева.

*Министър Ж. Бакалов:* А максималната?

*Г. Димитров:* 250 лв. — това, което вие нямате във вашата Държавна печатница.

*Министър Ж. Бакалов:* Вие сам казахте оня ден, че не е повече от 140 лева.

*Г. Димитров:* Аз няма да взема за пример Партийната социалистическа печатница. Г-н Пеев говори за Държавната печатница, където трябвало да се работят

\* en gros (фр.) — на едро. (Ред.)

едни изящни издания, такива, каквито не могат да се изработят в частните дребни печатници. Е, добре, там, където ще се работи тази изящна работа, където ще се изисква и по-голяма специализация, по-голяма подготовка, по-голяма интелигентност от работниците, ще дадете ли вие същата тази заплата, както и там, където се печатат само обикновени ежедневни вестници? Очевидно е, че има разлика, и на тая тема вие не трябва да спорите, а трябва да признаете, че минимумът заплата за тези работници в Държавната печатница трябва да бъде 150 лв., или 1800 лв. годишно, както ние предлагаме. Но вашата небрежност — позволете ми този израз, г-н министре — по отношение на Държавната печатница отива много далеч.

*Министър Ж. Бакалов:* Вие с Вашия си език отивате много далеч.

*Г. Димитров:* Няма защо да се сърдите, г-н министре — езикът е остър, но той отговаря на истината, на действителността.

*Министър Ж. Бакалов:* Той отговаря на Вашето parti pris.\*

*Г. Димитров:* Той отговаря на следния факт, че в този бюджет за Държавната печатница предвиждате на 500 души работници само 1000 лв. годишно, за да ги лекувате, умрелите да погребвате и амбулатория да им направите. По 2 лв. на човек! Че засрамете се, това не може да бъде, то е скандал, то е един позор за вашата държава, ако за своите собствени работници нямате да дадете средства, за да ги лекувате, да им дадете амбулатории или да ги погребвате. Ето защо ние предлагаме тая сума да бъде 10 000 лв. минимум.

*Д. Кьорчев:* Та всички ли ще умрат?

*Г. Димитров:* За лекуване, г-н Кьорчев.

*Д. Кьорчев:* Та всички ли ще се разболеят?

*Г. Димитров:* Там боледуват 60% от работниците на година, защото не са като Вас да седят само; за Вас е леко.

*Д. Кьорчев:* Как е леко?

*Г. Димитров:* Вие защищавате г-н Савова и ще полу-

\* parti pris (фр.) — пристрастие, предубеждение. (Ред.)

чите една крупна сума, с която години ще може да живеете.

*Д. Кворчев:* Сè там ви е окото, какво получавам аз. Това не е въпрос, когато ще разсъждавате за принципи.

*Г. Димитров:* Тъй че г-н министърът трябва да се съгласи кредитът за заплатите да бъде увеличен, а същевременно да бъде увеличен и кредитът за абмудатория и лекуване на работниците. По първия кредит трябва да се съгласите минималната заплата да бъде 150 лв. месечно, а вторият кредит да бъде увеличен от 1000 лв. на 10 000 лева.

*Стенографски дневници, XVII ОНС,  
I ПС, 78 з., 14 юли 1914 г.,  
с. 2618 — 2620*

*Печата се по текста  
на Стенографски дневници*

## ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ, ПОЩИТЕ И ТЕЛЕГРАФИТЕ

*Реч в Народното събрание*

14 юли 1914 г.

Г-да народни представители! Бюджетът на Министерството на железниците, пощите и телеграфите дава един превъзходен повод да се разгледа основателно железопътната и телеграфо-пощенска политика на държавата. Времето обаче, в което става днес разглеждането на този бюджет, условията, при които биха се повдигнали дебати по този въпрос, са такива, че и нас ни карат да отложим тия разсъждения за една редовна сесия, дето да могат наистина да се разгледат основателно всички тия въпроси, свързани с бюджета на Министерството на железниците, пощите и телеграфите. Аз ще искам сега по повод на бюджета да отбележа само този факт, че у нас от съществуването на железниците, пощите и телеграфите не е имало една определена железопътна и телеграфо-пощенска политика, която напълно да отговаря на икономическото развитие на нашата страна, че у нас са строени железници не толкова като се е изхождало от действителните нужди и интереси на икономическото развитие на нашата страна, колкото като се е влияело от локалните интереси, от партийни интереси, от съображения да се достигнат по-големи печалби при постройката на тия железопътни линии и пр. Аз мога да посоча за пример постройката на Борущенската линия, която има едно нагорнище от 30<sup>0</sup>/<sub>00</sub>, вследствие на което е именно недоходна. Оплакват се всички от това, а знае се положително, че техническата комисия при министерството още навремето е дала мнение, че тая железница трябва да мине през Хаинбоаз, дето нагорницата би била не 30<sup>0</sup>/<sub>00</sub>, а само

100 000 и дето железопътната линия би коствувала много по-малко. Мнението на тая техническа комисия обаче тогава не е уважено само затуй, защото тогавашното правителство и заинтересованата компания, която е строила линията, са имали всички интерес тази линия да мине там, дето сега е прокарана, при всички ония неудобни места, за да се изтръгнат по-големи печалби от постройката. Така са построени всички други железопътни линии и затова някои от линиите минават през места, където не могат да задоволят действителните нужди на нашето стопанство, а там, дето има най-голяма нужда от подобна железница, още не е построена. Аз няма да се спiram подробно върху този въпрос, както казах, макар че той е извънредно интересен и характеризира железопътната политика, която съществува у нас. От друга страна, всички материали и съоръжения за железопътното движение, за пощите, телеграфите и телефоните са или съвършено недостатъчни, или на много места са просто съвършено лоши. Вземете за пример Софийската поща, едно колосално здание с външен блясък, което коствува на тържавата милиони левове, построено неотдавна; то е съвършено недостатъчно, съвършено неудобно за нуждите на пощите, телеграфите и телефоните. Това здание днес не може да побере ония канцеларии, ония отделения, ония гишета, които са необходими за самата служба. Не само персоналет се изтезава там, но и работата страда. Все знаете, че е поръчан един нов телефонен номератор, неотдавна приготвен от фабриката, готов е да бъде изпратен навън, но не го докарват именно заради туй, защото няма помещение. Ако тия постройки, които служат на пощите, телеграфите и телефоните, са строени с оглед на нуждите на тая служба, с оглед на нуждите и интереса на самото стопанство в страната, още навремето е могло да се предвиди и да не се строят подобни неудобни сгради, недостатъчни за службата, каквато е например Софийската поща.

От друга страна, аз се ползувам от случая сега да забележа, че днешното правителство, подобно на правителствата в миналото, често пъти използва пощите и телеграфите за свои лични, партийни цели срещу политическите си противници. От страна на социалдемократическата парламентарна група неотдавна аз отправих едно

питане към г-н министъра на железниците и пощите относително спираните телеграми през време на изборите\*, телеграми, които се спираха противоконституционно, въпреки изричните постановления на чл. 12 от Закона за пощите.<sup>24</sup> На питането г-н министърът не намери за нужно да отговори досега. Между това ние имаме нови случаи, нови нарушения на Конституцията, сега много по-брутални. Вие знаете, че против сключването на 500-милионния заем<sup>25</sup> Работническата социалдемократическа партия устрои в цялата страна събрания и митинги. Тя поиска да осветли работническите и широките народни маси върху естеството на тоя заем, да разкритикува поведението на правителственото болшинство и на опозиционния русофилски блок тук, в парламента. И очевидно тези работнически събрания и митинги искаха с техните резолюции да добият гласност в печата и да станат достояние на обществото. Сигурно по заповед от по-високо място нито една от тия стотини телеграми, изпратени до редакцията на «Работнически вестник», до Централния комитет на Работническата социалдемократическа партия, както и други до ежедневната преса, до опозиционните органи не са се получили; те са приети в станциите, препратени са в София, но тук, в централата, са спрени. Ние отправихме по тоя случай едно специално питане до г-н министъра\*\*, но той и на него не отговори. Ние имаме всичкото основание да не одобряваме подобна политика, имаме всичкото основание да порицаем подобно услужване с пощите и телеграфите за чисто партийни, да не кажа нещо по-остро, за котерийни цели.

*Министър Н. Апостолов:* Държавни цели.

*Г. Димитров:* Защото пощите и телеграфите, щом са държавно учреждение, предполага се, че служат на стопанските и културните нужди на целия народ. Какво е туй правителство, какъв е този министър на пощите и железниците, който си позволява да тури подобна цензура, да учреди подобен черен кабинет при пощите? Конституционно ли е това? Един черен кабинет ние видяхме, че се учреди през времето още на изборите. Такъв черен каби-

\* Вж Съч. Т. 4., С. 1983, с. 355—356. (Ред.)

\*\* Вж настоящия том, с. 537—539. (Ред.)

не имаме сега по случай на заема. Мене ми се струва, че тази практика, следвана от миналите правителства, следвана от сегашното правителство, няма да бъде прекратена. Ползуваме се от случая да порицаем тая политика и тази практика, да изкажем своето неодобрение и да изтъкнем, че днес повече от всеки друг път пощите и телеграфите трябва да служат за своето предназначение, а не за чисто партийни и котерийни цели на две или три партии, които сега управляват, както утре други биха могли да правят същото.

*Министър Н. Апостолов:* Ругаете по телеграмите, осудите, какво не казвате. Като си подобрете думите, ще пропускате телеграмите ви.

*Г. Луканов:* Покажете една телеграма, където да има подобни ругатни.

*А. Конов:* Най-невинни телеграми се задържат. Щом се предава резолюция, взета в някое събрание, с която се порицава правителството, телеграмата се задържа.

*Министър Н. Апостолов:* Не е вярно.

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! Ако имах достатъчно време сега, щях да докажа с цитати от самите телеграми, че г-н министърът няма право. По време на изборите бяха спрени не телеграми, ругателни спрямо държавния глава, не такива, които заплашват обществената безопасност, както казва чл. 12 от Закона за пощите и телеграфите; спира се например една подобна телеграма от Бургас, в която се съобщава, че работниците там направили митинг, полицията се явила, поискала да разтурят тоя митинг, работническата гвардия, работническата полиция обаче не позволява това. Тази телеграма я спират.

*Д-р П. Табурнов:* Много аристократическо название сте избрали — «гвардия».

*Г. Луканов:* Защото е пазителка на политическите права и свободи на гражданите, а вашата е потисническа.

*Г. Димитров:* Съобщава се например, че един социал-демократически агитатор във Враца или другаде е арестуван; тая телеграма не е допусната. Всички телеграми и митинги против правителството по време на изборите, такива например, с които се разкриват в Пловдив, Вар-

на, Дупница и други места шайкаджийски изстъпления, са спрени. Днес аз мога да ви прочета десетки такива телеграми, че работническият митинг в Пловдив, Варна, Сливен или Русе осъжда този пакостен заем, който е сключен, осъжда се същевременно русофилският блок, който служи на Русия, на чуждите агенти в България. Телеграми с подобно съдържание именно са спирани.

*Министър Н. Апостолов:* Те са оскърбителни за опозицията.

*Г. Димитров:* Те не са оскърбителни за никого. Вие дайте противна телеграма, опровергайте тази оценка, която даваме за заема и поведението по него на разните партии, но да се явите цензори въпреки Конституцията, това не е позволено, това е грубо нарушение на Конституцията.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Това не е предмет на разискване сега. По него има питане.

*Г. Димитров:* Аз знам, че г-н министърът и днешното правителство не се тревожат от подобни обвинения, от подобни осъждания; аз помня, че г-н Такев и другите господа от демократическото правителство навремето също така не се смущаваха от туй. Но във всеки случай ние сме в правото си да отбележим този акт като престъпен и противоконституционен.

*Министър Н. Апостолов:* А пък ние сме в правото си да изпълним дълга си съгласно закона.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Моля, не се пресичайте. По този въпрос имате питане, г-н Димитров.

*Г. Димитров:* Аз настоявам г-н министърът да отговори час по-скоро на това питане, защото два месеца се минаха и той сведения още не е събрал, а когато той това стори, ще имаме случай да поговорим по-подробно на тая тема.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* А сега на предмета.

*Г. Димитров:* Аз съм на предмета. Аз се ползвам от случая да характеризирам железопътната и телеграфопощенска политика у нас.

Що се отнася до организацията и експлоатацията на железниците у нас специално, трябва да кажа, че по точните изчисления нашите железници въпреки обстоятел-



ството, че правят по 35% отстъпка от тарифите за индустриалците, чиито стоки и чиито материали в най-голяма степен — 80% — пренасят, все пак почват от година на година да дават по-голям чист приход. И от една таблица, която имам за приходите на Българските държавни железници, ще видите, че чистият приход, който държавата е получила от железниците, от 2 150 323 лв. в 1902 г. се е изкачил на 10 247 558 лв. в 1911 година. Пощите, телеграфите и телефоните, като се смятат всички услуги на държавните учреждения, са дали в 1911 г. близо 3 500 000 лв. чист приход. Ако това е така — а то е несъмнено тъй, — ние питаме тогава: няма държавата не може да си послужи с тези излишъци, които се получават от железниците, пощите и телеграфите за подобрието на хилядния персонал, който изнася на своите собствени плещи тежкия труд, който държи в ръцете си нервите на стопанството и културата в нашата страна? Това, господа, обаче не се прави. Приходите, които се получават от железниците, пощите и телеграфите, тия излишъци, които има особено в последните години, не отиват за подобриение железопътното и телеграфо-пощенското дело, за построяване железопътна мрежа, за изграждане удобни помещения и повишаване заплатите на персонала. Тия излишъци отиват в общото държавно съкровище, отдето вне ги вземате, за да увеличите военния бюджет, разходите по милитаризма и за други военни и монархически цели. Ако приходите, които се получават от железниците, пощите и телеграфите, се употребяваха за самата служба, ние щяхме да имаме днес една по-голяма железопътна мрежа, по-добри линии, по-добри локомотиви, по-добри помещения и въобще време щяхме да имаме по-добри заплати и много по-добро положение за железопътния и телеграфо-пощенския персонал. Това обаче не се е правило и сега не се прави. Също трябва да подчертая мисълта, която предговорившият\* изказа, че даже да няма такъв излишък, държавата пак е длъжна, понеже се касае за обслужване на стопанството, на икономическото развитие на страната и на културата, да предвиди добро материално награждение за тия служещи и работници. Но в слу-

чая, както виждате, няма защо държавата да предвижда суми от друго място, защото самите железници, пощи и телеграфи дават пари, но вне ги вземате и ги хвърляте в устата на милитаризма или ги употребявате за други цели, които нямат нищо общо с железниците, пощите и телеграфите.

Персоналът по железниците е недостатъчен. Г-да народните представители от болшинството нямат търпение и не им е приятно да се говорят всичките тези работи. Аз допускам това. То е понятно. На вас, господа, е широко около врата, на вас е добре, но я питайте тия 10 000 работници и служещи по железниците, пощите и телеграфите да ви кажат в какво положение се намират. . .

*Т. Луканов:* Падат в несвест.

*Г. Димитров:* . . . питайте кондукторите, спирачите, стрелочниците, огнярите, машинистите, които излагат всеки ден своя живот, които са изложени на катастрофи и 80% от които не са здрави хора, да видите какво ще ви кажат те. За вас е твърде лесно. У нас търговците и индустриалците често се оплакват, че има нередовности по железниците, че няма достатъчно вагони, и даже когато има достатъчно вагони за товарене, натоварените вагони от София за Варна отиват за 15—20 дена. И за тези нередовности аз съм чувал най-често обвинения срещу персонала, който бил небрежен, недобросъвестен и мързелив.

*И. Т. Попов:* Това е цяла истина.

*Г. Димитров:* Е, добре. Ето ви данни само за София — без да ви отнемам времето да цитирам данни за цялата страна, — за да видите, че причината за тези нередовности не е персоналът, не е неговата недобросъвестност и некадърност, а причината е преди всичко недостатъчността на персонала, липсата на достатъчно работници.

*Министър Н. Апостолов:* Липсата на вагони.

*Н. Бракалов:* Ние имаме по един трен в деня, а хората имат по 10 трена с по-малко чиновници и пак никакви катастрофи не стават.

*Г. Димитров:* Покрай липсата на достатъчно линии, покрай липсата на достатъчно число вагони и на материал по железопътното движение, липсата на персонал е главната причина, дето има тези нередовности. И ето ви

лашки. Само за гр. София от 19 март до 3 май 1914 г. пощиската на превозен персонал са отменени 25 влака. От тези 25 влака 16 са били товарни и 9 работни. 20 резервни бригади, предвидени в наряд за назначаване през споменатото време, са назначавани без началници-влакове и 17 резервни бригади, предвидени в наряд за назначаване през същото време, не са били назначени по липса на началници-влакове, спирачи и кондуктори. Това са товарни влакове, това са тези влакове, които е трябвало да пренесат храни и други стоки от София за другаде.

*Д-р П. Табурнов:* Какво значи това?

*Г. Димитров:* Това, господа, значи, че търговците и индустриалците, които пренасят своите стоки, не могат на време да бъдат услужвани именно затуй, защото няма достатъчен персонал за тая служба. Нещо повече: тези, които работят по железниците най-черната работа, тъй наречените въгленари, както и тия, които товарят и разтоварят в разните гари, те също така са недостатъчни. Натоварва се например един вагон в София, който, като стигне в Мездра, трябва да се разтовари. Няма обаче кой да го разтовари веднага и този товарен вагон стои ден, два и три в Мездра, докато бъде освободен и отново натоварен. В Червен бряг и другаде също тъй ще стои. Има случаи поради липсата на подобен персонал един натоварен вагон днес в София да стигне във Варна след 15 или 20 дена. Разбира се, търговецът протестира, той е недоволен, той ругае, той псува «мързеливия», «недобросъвестен» персонал. А причината на всичко това е, че няма персонал, че няма достатъчно работници.

*Министър Н. Апостолов:* Знаят хората къде е причината. Те псуват не само персонала, но псуват и министър, и всички.

*Г. Луканов:* Статистика Ви четат и Ви казват, че не е вярно.

*И. Бракалов:* Що не направите сравнение с чуждите статистики! Вземете Източните железници. Те си служеха с по-малък персонал, но тогава нямаше никакви катастрофи, а сега постоянно стават катастрофи.

*Г. Луканов:* Дайте статистика. Недейте само така нахулет да приказват.

*Г. Димитров:* Вземете пощите и телеграфите. В 1891

година, господа, е имало общо 14 408 022 операции във всички служби по пощите, телеграфите и телефоните, а в 1911 г. цифрата на тия операции от 14 408 022 се покачва на 94 089 927. От 1891 до 1911 г. следователно тия операции се увеличават от 14 милиона на 94 милиона — увеличават се, значи, седем пъти. Станциите са увеличени от 121 на 278. С колко мислите, че е увеличен персоналът през туй време? Той е увеличен едва на три пъти — от 949 на 2907 души. Мислите ли, че има съответствие между увеличението на персонала по пощите, телеграфите и телефоните и това бързо увеличение на операцията? Несъответствието е очевидно. И оттам произлиза обстоятелството, че по тези служби няма достатъчно почивка и редовни отпуски за работниците и служещите. Както ние изтъкнахме по-рано, на тях не им се дава редовен отпуск, те са принудени да работят непрекъснато, често пъти по 20 часа на денонощие на телеграфния апарат или другаде.

*От десницата:* Е-е-е!

*Д. Благов:* Вие не знаете тия работи.

*Г. Димитров:* А раздавачите на писма и телеграми са принудени да изхождат по 150 км дневно и да работят по 14 и 15 часа, за да услужат на публиката.

*С. Календеров:* И да почиват по два дена.

*Г. Димитров:* Вие, господа, които твърде охолно живеете в София, знаете да се сърдите, когато не ви е донесена навреме телеграмата, а ви се донесе на другия ден. Питате ли вие как раздавачите носят тия телеграми, какво разстояние минават те и колко телеграми могат да занесат? Това нещо говоря не само аз, като социалдемократ, за да мислите, че се говори пристрастно; това го казва и самият директор на пощите и телеграфите г-н Стоянович в един свой доклад до министерството. Той сам констатира, че на един раздавач, който има да разнесе 50 телеграми дневно, му са потребни минимум по 10 минути, а нейде и повече, за всяка телеграма той трябва да употреби 10 или 12 минути, за да разнесе тия телеграми, и капнал от умора, неспособен за нищо, да се върне в къщи.

*Д-р П. Табурнов:* Ако те вземат по 150 км в ден, това прави по 30 км на час.

*Г. Димитров:* Има недоразумение — не сте ме разбрали. Г-н министърът също така е длъжен да знае, че

има маса машинисти и огняри, заети в тракционната служба по железопътното движение, които пътуват непрекъснато по 20 часа в денонощие.

*И. Шишков:* Те сами желаят да пътуват повече, защото получават километраж.

*Г. Димитров:* Не всички желаят това.

*И. Шишков:* Всички.

*Г. Димитров:* Влакове № 45 и 46 пропътуват по 394 км непрерывно. Г-н министърът също така би трябвало да знае, че 80% от локомотивите, с които се пътува, са недостатъчно почистени, недостатъчно ремонтирани, загнили, защото този персонал, който е тук, в Софийското депо, или в Русе, или другаде в страната и трябва да върши тази работа, е недостатъчен. Машинистите и огнярите са принудени да прибегват посред пътя към най-голяма изобретателност, да употребяват всичките си усилия, за да наваксат туй, което липсва на локомотивите поради износването и неремонтирането им навреме.

*Министър Н. Апостолов:* Това са много редки, извънредни случаи.

*Г. Димитров:* Железничарският персонал в своята година маса получава по-малко от 100 лв. заплата — от 60—70—80 лв. чисти, след като се снемат удръжките, които им се правят: например кантонерите, спирачите, стрелочниците, работниците по поддържането на линията, машинистите и пр. и пр. Вие мислите, че с тия пари те могат да живеят. И за да ги накара да изчерпят и последните свои физически сили, дирекцията е усвоила тая политика на километрическо възнаграждение за превозния персонал. Тези служещи се стремят — неволно, тъй са поставени — да пропътуват повече километри, за да получат туй добавъчно километрическо възнаграждение, защото тяхната заплата не е достатъчна. А това води към физическо израждане на персонала, то води към преумора, която докарва катастрофи по железниците, за които винаги съдите пак персонала: пак той крив — машинистът и спирачът криви, спирачът крив.

*И. Шишков:* Защото е алчен.

*Г. Димитров:* Не защото е алчен, а защото сте го поставили в условия мизерни, непоносими; затуй той иска километрическо възнаграждение. — Ето защо ние се

обявяваме решително против километража, против това изкуствено стремление към изчерпване на последните физически и нервни сили на работника и искаме една достатъчна заплата за този персонал, за да може той да изпълнява своята длъжност, своята служба, без да съсипе здравето си и излага живота си на опасност.

*Н. Бракалов:* И двойна заплата да им дадете, пак ще искат километраж.

*Т. Луканов:* Ако се случват често катастрофи, те именно по тази причина се случват. И когато някой служещ пострада, когато му се отреже кракът, това става пак по тази причина.

*Н. Бракалов:* Защо по нашите железници да стават катастрофи, когато има един трен на пет часа? Катастрофи могат да стават там, дето има тренове на 10 минути, както е в странство.

*Г. Димитров:* Официално са отбелязани само в 1911 г. 117 случая на дерайлиране и сблъскване на тренове и катастрофи. В една година 117 случая, които очевидно се дължат на недобрата железопътна мрежа. . .

*И. Т. Попов:* На неопитността на служещите.

*Г. Димитров:* . . . дължат се на неремонтираните навреме локомотиви и вагони и главно дължат се на преумората и изтощението на персонала, който нито доспива достатъчно, нито се храни достатъчно и който още неотпочинал, трябва да върви на път.

*Д-р П. Табурнов:* Защо във време на войната работиха четири пъти повече и нямаше катастрофи?

*Г. Димитров:* Тия сблъсквания на тренове и катастрофи са дали 30 убити и ранени железничари. Вас не ви поразява тая цифра, че в разстояние на една година има убити и тежко осакатени 30 железничари.

*Д-р П. Табурнов:* Коя година?

*Г. Димитров:* В 1911 г., според официалната статистика, която се води в Дирекцията на железниците.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Моля, оставете пресичанията.

*Г. Димитров:* По пощите и телеграфите положението на персонала не е по-добро и в известни отношения то е по-лошо. Положението на телеграфо-пощенските служещи е много по-лошо от положението на известни категории

от железничарския персонал. И ето ви само няколко данни, които могат да ви убедят в това, г-да народни представители. По пощите, телеграфите и телефоните имаме персонал общо 3611 души. 1804 души от този персонал получават по-малко от 100 лв., 2704 — по-малко от 150 лв., 560 — от 150 до 200 лв., 340 — от 200 до 300 лв. месечно и само 57 души от тия 3611 получават повече от 300 лв.; това е ръководещият, началническият персонал и дирекцията.

*Д-р П. Табурнов:* За всяко вакантно място има по едно заявление.

*Г. Димитров:* Вижте специално какво става в телефонните станции.

*И. Бракалов:* А квартирата, осветлението и отоплението, те не струват ли пари?

*Г. Димитров:* Телефонисти в страната има всичко 101 души. От тях 256 души получават заплата 85, 75 и 60 лв. месечно. Извън това има 41 телефонистки и телефонисти, служили по 6—10 месеца, които досега не получават нито стотинка заплата.

*К. Ранков:* Сами желаят, кандидати много.

*Г. Димитров:* Аз питам, каква е тая държава като стопанка, която взема момичета и момчета от гимназията, регистрира ги като ученици, не им плаща нищо и ги кара да вършат оная работа, която вършат и другите телеграфо-пощенски служещи?

*И. Калчев:* Нека г-н министърът Ви обясни колко заявления постъпват всеки ден.

*Г. Димитров:* Това не оправдава министерството. Могат да постъпят с хиляди заявления, но питам аз: нима държавата трябва да изпадне тъй низко, че да си служи с труда на млади хора, принудени да постъпват на тая служба, и да ги държи по година-две без заплата? Ами че това са хора, които работят и трябва да им се плаща! И шасте ли какви са заплатите на телефонистите в София например? В Софийската телефонна станция от 61 телефонисти само един получава 150 лв., 8 души получават 100 лв., 5 души — 110 лв., 4 души — 100 лв., 8 души — 90 лв., 15 души — 75 лв., 12 души — 60 лв. и 8 души са без никаква заплата!

*И. Калчев:* Да си дадат оставката.

*Г. Димитров:* Голям процент от тези телефонисти в София с малки заплати са жени, момичета. Аз питам, какво прави министерството с тая политика спрямо телефонистите?

*Н. Калчев:* Колко има да чакат за тяхното място!

*Г. Димитров:* Тия момичета и жени, на които вие давате подобни заплати в столицата на България и които са принудени сами да се издържат, вие, които постоянно говорите за морал, които претендирате да имате културна и правова държава, ги тласкате в обятията на падението, на проституцията. И сетне г-н Стоянович, директор на пощите, ще каже: «Е, тук са се събрали само развратници.» Да, «развратници», защото вие с тая система ги тикате към разврат. Може ли в София, г-н Табурнов, Вашата дъщеря или жена да живее с 80 лв. месечно? Но дъщерите и жените на другите могат да живеят.

*Д-р П. Табурнов:* На фойтонджията си давам 60 лв. и дохождат 20 души да ми се молят за неговото място.

*Д. Благоев:* Да, трябва да ги експлоатираш.

*Д-р П. Табурнов:* Колко давате вие на вашите работници?

*Г. Димитров:* Помещенията, в които работи персоналът по пощите, телеграфите и телефоните, а и по железниците, представляват от себе си в повечето случаи гробници; там липсва всякаква хигиена, най-елементарните изисквания на хигиената не са спазени. И пак за пример аз трябва да взема София, Софийската поща, която вие всички посещавате при нужда и можете да я видите всеки ден. В долния етаж на тая Софийска поща, дето се върши цялата работа, в гишетата, работят повече от 200 души телеграфо-пощенски чиновници и служещи. В същото това място при отварянето на вратите, които са сложени една срещу друга, има постоянно течение. И вие трябва да отидете там, при гишетата на спестовната каса или другаде, за да видите посред лято чиновници и служещи, облечени с кожухчета, защото са пострадали от това постоянно течение.

*Б. Каракашев:* Ще вдигнем палат за 7—8 милиона лева.

*Г. Димитров:* Между това, г-да народни представители, в помещението, дето тези 200 души работят ежеднев-



но, работят и нощно време в телеграфа и в други някои служби, дето всичките пощенски колети и чували от странство, от Турция и от другаде, се отварят и се вдигат облаци от прах, в това помещение на Софийската поща, казвам, няма никакви вентилатори. В една обикновена работилница, по-добре уредена, където работят само десет души, турят вентилатори. Дирекцията на пощите и телеграфите въпреки всички протести и до днес не е поставила никакъв вентилатор да се прочиства въздухът там, а течението вдига облаци прах от червения восък по чувалите и всичко това се поглъща от самия персонал.

*Д-р П. Табурнов:* Вентилатор няма, пък с кожуси облечени. Може ли такова противоречие?

*Г. Димитров:* Не си противореча, защото има течение, и това течение, което се произвежда там, движи само праха от единия етаж в другия. Разбирате ли? Значи горе трябва да бъде поставен вентилатор.

*Д-р П. Табурнов:* Като му давате банкнотата на гинето, от вятъра хвърчи. Облаци от прах! Може ли така да се говори?

*Г. Димитров:* Специално за Софийската поща има отдавна приготвен вентилатор, поставен е там в едно килие на пощата, но и до днешен ден директорът не е дал разрешение да се тури там, дето трябва, и до днес в това килие няма вентилатор, въпреки хилядите оплаквания на всички телеграфо-пощенски чиновници, които работят там. Инспекторите при Дирекцията на пощите и телеграфите, щом като получат писмо отнякъде, че например в станцията при Елисейна има злоупотреба от 20 лв. или в станцията при Варна или Русе има злоупотреба от 50 лв., веднага се вдигат и отиват чак там, заради туй, защото има пътни, дневни и командировъчни. Я проверете, г-да народни представители, колко пъти тия инспектори са слезли в Софийската поща — там е канцеларията им, на върха на това здание. Те никой път не надникват долу, между служещите и чиновниците, защото там няма пътни и дневни, няма командировъчни.

*Министър Н. Апостолов:* В голяма крайност отивате. Началникът и подначалникът всеки път слизат.

*Г. Димитров:* Тия инспектори не инспектират, те не са интересуват от службата и заради туй никаква промя-

на, никаква реформа няма. Вие проверете това и ще видите, че е истина.

*Н. Калчев:* За една година правят ли се палати?

*Г. Димитров:* Софийската поща, г-да народни представители, наглед наистина е един палат, тя е луксозно здание, но не отговаря на нуждите и на здравето на хората. Вие давате пари за лукс, за външен блясък, но не създавате нещо солидно, което да гарантира интересите на службата, интересите на персонала. Това е истината.

Самият бюджет, г-да народни представители, на Дирекцията на железниците и пристанищата и на Дирекцията на пощите, телеграфите и телефоните показва как се отнася държавата към една част от висшия персонал и към голямата маса низш персонал. Тя за едни е майка, а за други мащеха.

*Министър Н. Апостолов:* Може ли да бъде еднаква към висшия и низшия персонал? Значи директорът ще получава колкото спирачът?

*Г. Димитров:* То се знае, че не може да бъде еднаква. Но вие имате една шепа висш персонал, който получава извънредно големи заплати; вие имате в централното управление на Дирекцията на пощите, телеграфите и телефоните и на Дирекцията на железниците и пристанищата излишни длъжности, места, които са обърнати в дембелханета\*, дето инвалиди и протезета просто дембелкуват, а нямате достатъчно персонал там, където работата трябва да се върши, а на хората, които работят, не им давате достатъчно заплата.

*Н. Бракалов:* Защото са ваши партизани.

*Г. Димитров:* Аз ще искам накратко да обоснова тия предложения, които ние правим от страна на парламентарната социалдемократическа група\*\* и които твърдим, че са в интереса на самата служба по железниците, пощите и телеграфите, че са, от друга страна, една жизнена необходимост за тоя многохиляден персонал, който работи по железниците, пощите и телеграфите. С приемането на тези предложения би се направила една смела,

\* Дембелхане (тур.) — разг. — свърталище на мързеливци. (Ред.)

\*\* Вж настоящия том, с. 87—88. (Ред.)

една решителна крачка напред в развитието на железопътното и телеграфо-пощенското дело в нашата страна.

Преди всичко ние предлагаме на всички чиновници и служещи по двете ведомства, заплатите на които са по-малки от 1800 лв. годишно, да бъдат увеличени до този размер, да се въведе във всички служби, за всички категории на железничарския и телеграфо-пощенския персонал минимална заплата от 150 лв. на месец, без която едно също, едно културно съществуване на този персонал е абсолютно изключено. Ние предлагаме също така едно увеличение на ония кредити, които са необходими, за да се увеличи числото на персонала, да се урегулира по-добре, по-нормално службата и да се запази по-добре и по-сигурно здравето и животът на персонала. И така по бюджета на железниците ние предлагаме кредитът за чистия състав при станционната и влагалищна служба да се увеличи от 3 342 325 лв. на 5 000 000 лв.; по гл. IV кредитът за формено облекло на стрелочниците, спирачките, раздавачите на известия, преносвачите, нощните машини, вратарите и пр. от 61 250 лв. да бъде увеличен на 100 000 лв.; по гл. V кредитът за магазинната служба от 234 900 лв. — на 500 000 лв., за да се увеличи числото на тия разтоварачи, въгленари и други работници, поради липсата на които често пъти закъснява пренасянето на стоките и товарните вагони изобщо; по гл. VI по поддържането на железопътните линии, без правилно и редовно поправяне на които не може да има редовно движение на железниците, ние искаме кредитът от 1 169 755 лв. да бъде увеличен на 2 000 000 лв.; по гл. VIII кредитът за тракционната служба от 3 891 045 лв. да се увеличи на 5 000 000 лева.

*Докладчик Х. Бояджиев:* Ние сме го увеличили на 1 007 545 лева.

*Г. Димитров:* Толкоз по-добре. — Кредитът за формено облекло на локомотивните и вагонни чистачи и пр. да се увеличи от 40 000 лв. на 80 000 лева.

*Министър Н. Апостолов.* Има предвидено за това.

*Г. Димитров:* Добре. — По гл. X кредитът за медицинската служба, който е извънредно необходим, без друго трябва да бъде увеличен, за да имаме не една паролна на медицинска помощ, а действителна медицинска

помощ. Ние предлагаме този кредит от 127 810 лв. да се увеличи на 500 000 лева.

*Д. Тошков:* Малко е даже.

*Г. Димитров:* Толкова по-добре; щом е малко, можем да турим повече. — По гл. XI кредитът за временни помощи за лекуване, погребение и пр. на бедни и пострадали железопътни чиновници, служещи и работници, който кредит е предвиден само в размер на 5000 лв., ние предлагаме да се увеличи в размер на 20 000 лв., защото за един персонал от няколко хиляди души по железниците пет хиляди лева са нищожна сума за подпомагане в случай на лекуване, подпомагане при нещастие или когато някой покойник трябва да бъде погребан. По гл. XII кредитът за пристанищните управления да се увеличи от 74 560 лв. на 150 000 лв., дето би се дало възможност тия пристанищни работници, които вършат една извънредно важна функция, да бъдат що-годе добре поставени и тяхното число също така да бъде увеличено съобразно с нуждите на службата. Също по гл. XIII ние искаме да се предвиди в бюджета туй, което повелява и Законът за подпомагане на държавните работници в случай на инвалидност и заболяване, изискванията на който закон сигурно г-н министърът знае, но с който той не се е съобразил при съставянето на бюджета. Ние предлагаме да се предвиди в бюджета един кредит от 100 000 лв. за фонда за подпомагане държавните работници в случай на инвалидност и заболявания съгласно чл. 18 от Закона за подпомагане държавните работници в случай на инвалидност и заболяване.

Най-сетне, понеже вие често пъти търсите икономии и възразявате, че няма средства да се направят тези увеличения, извън всички други, ние ви посочваме, че в самия този бюджетопроект вие можете да направите едно съкращение основателно и справедливо. Министерството сега предвижда в своя бюджетопроект 400 000 лв. субсидия на Българското търговско параходно дружество «Постоянство»<sup>26</sup>. Г-да народни представители! Години подред държавата отпуска от своето държавно съкровище един щедър подарък на Българското търговско параходно дружество «Постоянство». Тая сума сега в бюджетопроекта е в размер на 400 000 лева. Питам аз: кое дикту-

на нуждата от предвиждането на подобен един кредит, на един такъв бакшиш от 400 000 лв. на едно дружество, което печели извънредно много, на едно дружество, което само би могло да дава известни средства на държавата?

*К. Ранков:* Не е вярно. То не може да конкурира с другите параходни дружества.

*Г. Димитров:* Давайте му, защото там има капиталисти, които смучат от държавната хазна, които са консултатори на държавния бюджет. Ние предлагаме да се отнеме субсидията от 400 000 лв. на това дружество, защото тя е свършено неоснователна, защото скандално е, че и министре, да хвърляте 400 000 лв. в ръцете на капиталисти, когато предвиждате само 5000 лв. за лекуване на железничарите!

Сега по бюджетопоекта на пощите, телеграфите и телефоните.

По гл. I, § I искаме също всички заплати на телеграфо-пощенските чиновници и служещи, по-малки от 1800 лв. годишно, да се увеличат до тоя размер като минимална заплатата.

*Някой от десницата:* И на раздавачите ли 1800 лева?

*Г. Димитров:* Също по гл. I да се предвиди съгласно чл. 319 от Закона за пощите, телеграфите и телефоните един кредит за повишение на заплатите от 20 000 лева. Това е за персонала в дирекцията.

По същата глава да се предвиди кредит за уредбата на професионални училища за рекрутиране\* подготвени телеграфо-пощенски чиновници и служещи — една належаща необходимост, която не се отрича и от директора на пощите и телеграфите, която се чувствува от всички.

В гл. II сумата по § 9: «Заплата на личния състав при телеграфо-пощенските и телефонни станции и подвижните пощенски писалища», да се увеличи от 5 059 051 на 6 200 000 лв., като се увеличи персоналят както следва: чиновниците от VI кл. вместо 100 да бъдат 200, чиновниците от VII кл. вместо 140 — 240, чиновниците от VIII кл. вместо 257 — 358, служещите от I разред вместо 208 — 456, от II разред вместо 269 — 419, от III разред вместо 100 — 456. Това е минималното число чиновници и слу-

\* Рекрутирам (фр.) — попълвам състав, набирам. (Ред.)

жещи по телеграфо-пощенското ведомство, което трябва да има там, ако искате да има шо-годе редовна служба, редовно и правилно функциониране на пощите, телеграфите и телефоните.

По същата глава, § 9, искаме никой куриерски участък да не надминава 150 км седмично. Сега има участъци от 250—300 км, които междуселските куриери трябва да изходят по 2—3 пъти в седмицата, за да носят пощата и телеграмите — нещо непоносимо, нещо ужасно.

*И. Т. Попов:* Я кажете един такъв.

*Г. Димитров:* На междуселските куриери да се предвидят фуражни пари минимум 40 лв. месечно, каквито държавата отпуска на конните стражари и на други подобни служещи. Практиката сега е тези междуселски куриери да имат свои коне, със средствата, които имат от своята заплата, да купуват храна, да поддържат тези коне и по този начин се намалява и без това мизерната и недостатъчна тяхна заплата. Нужно е, както това се прави с конните стражари и с другите държавни служещи, на държавна сметка да им се дадат коне и фуражни пари минимум от 40 лв. месечно. Това е необходимо не толкова за тях лично, колкото за самата държавна служба.

По същата глава, § 10, кредитът за «възнаграждение на учениците при главната дирекция и при телеграфо-пощенските и телефонните станции» от 132 857 лв. да се увеличи на 180 000 лв.; да се увеличи числото и на самите ученици до 240, като тяхната минимална заплата още при постъпването им бъде 1200 лв. годишно.

*Някой от десницата:* Ох-о-о-о!

*Г. Димитров:* Да се премахне безплатният труд, който е един скандал, един позор за буржоазната ви държава.

*Д. Благоев:* Вярно!

*Г. Димитров:* По същата глава вместо «километражни пари за пътуване по подвижните пощенски писалища, по железопътните линии, по Дунава и по море» да се плащат 60 лв. месечно пътни и дневни. Такива пътни и дневни да се плащат и на междуселските куриери, и на надзорниците.

По гл. III кредитът за «формено облекло, калпаци, фуражки, обуца, опинци, мушами и др.» да се увеличи

от 100 000 на 200 000 лв., тъй като тези служещи на държавата ходят скъсани и опърпани поради това, че няма предвиден достатъчен кредит.

Кредитът за «пътни и дневни пари на длъжностни лица, командировани по служебни работи» да се увеличи от 125 000 лв. на 250 000 лева.

Кредитът за «помощ за лекуване и погребение на чиновници и служещи по телеграфо-пощенското и телефонното ведомство» да се увеличи от 4000 на 15 000 лева.

Да се назначи резервен персонал при всичките окръжни станции и във всичките служебни категории, който персонал да замества болните и излезлите в отпуск чиновници и служещи.

Минималната надница на временните служещи да бъде не 3 лв., както е сега, а 5 лева.

II, най-сетне, да се замени с един кредит от 50 000 лв. за санаториално лекуване на болните телеграфо-пощенски и железопътни чиновници и служещи предвиденият кредит сега от 20 000 лв. за довършване на санаториума «Фердинанд I».

II. Шишков: Можете ли да реализирате тези искания? Една стотна от тях не можете да реализирате в днешно време, а ги правите само за реклама.

Г. Димитров: Всички тези искания, г-да народни представители, са минимумът от това, което е необходимо, от това, което е наложително; всички тези искания са минимумът от това, което развитието на железопътното движение и на телеграфо-пощенското дело налагат. Ако сам г-н министърът не се чувствава само като политическо лице в кабинета, ами се занимава със своята специалност като министър на железниците, пощите и телеграфите, той ще признае, че тези искания са наложителни. Той може да направи само едно единствено възражение, което го прави; то е, че няма средства, то е, че г-н финансовият министър не дава, не позволява да стане това. Е, добре, г-да народни представители, и това възражение не е основателно, както не е основателно възражението, че този бюджетопоект е само за пет месеца и че в идущата редовна сесия ще се внесе нов бюджетопоект за 1915 година. Тогава за 1915 г. можете да направите каквото общите, а когато правите бюджет за 1914 г., макар за

пет месеца, вие сте длъжни, ако изхождате от интересите на службата, да задоволите тези искания. Но вам е по-мила цивилната листа на цар Фердинанда от 1 800 000 лв., вам са по-скъпи безотчетните фондове от 153 000 лв.; за вас е по-мило да вземете пет милиона лева комисиона от заема, а да не дадете три милиона лева за тези чиновници и служещи. Е, добре, вие сте свободни да правите каквото обичате. Ние сами не живеем с илюзията, че като говорим час и два, ще ви убедим. Не, въпросът не е на убеждаване, въпросът е на факти и данни.

*Н. Шишков:* За демагогия.

*Г. Димитров:* Аз зная, че има лица, които демагогствуват, има партии, които демагогствуват, но те не са в крайната левица, не сме ние демагозите.

*К. Ранков:* А кои са?

*Г. Димитров:* Демагози — това сте вие, това са тези отсам. (С о ч и д е с н и ц а т а.)

*Н. Шишков:* И вие, защото нито една стотна не можете да изпълните от това, което искате.

*Г. Димитров:* Вие съставлявате три управляющи партии<sup>27</sup> и тези три партии в своите програми са писали твърде много и твърде хубави работи. На своите политически знамена те имат искания, които засягат работническата маса, и тези служещи, за които ние говорим. Вие имате тези знамена, но вие ги имате, когато сте в опозиция, вие ги имате, когато ви трябва избирателски гласове, вие ги имате, когато ви трябва поддръжката на железничарите, на други и трети; а дойдат ли вашите хора на тази маса, свивате тогава знамената до второ разпореждане. Ето къде е демагогията. Демагогия има и в другите господа от буржоазните партии. Демагогия у нас няма. Ние се явяваме на тая трибуна не да ви молим, не да ви убеждаваме в правотата на тези искания, защото в тяхна защита е и животът, и науката; няма нужда от убеждаване и доказателства. И най-малко вас, за които доказателство е само кесията, само парата, само печалбата, най-малко вас можем да убедим с фактически, статистически и научни данни. Даже ако някой от вас би се убедил, той сам не би вдигнал ръка, защото се намира под вашата партийна дисциплина, защото се намира под тормоза на своето правителство и защото знае,



че ако тези искания биха били приети, това наистина ще отговори на интересите на една голяма маса, това ще удовлетвори една въпиюща нужда, това ще бъде един акт на справедливост, но това ще накърни печалбите, това ще накърни държавното съкровище, от което вие искате да имате резерви, за да се обогатявате вие и вашите сателити.

*К. Панайотов:* Недейте говори такива неща. Срамота е!

*Г. Димитров:* Вие, господине, недейте ме прекъсва, недейте ме кара да разтварям в края на своята реч старите цифри, за да Ви докажа, че наистина и Вие, и тук десницата и левницата сте се обогатявали по този начин.

*Някой от десницата:* В кръчма ли говорите?

*Г. Димитров:* Вие сте се обогатявали за сметка на държавата.

*И. Генадиев:* Имате в средата си лихвари. Ето — г-н Попов. Приказваше за програми!

*Председателствуващ д-р С. Иванчов:* (З в ъ н и.) Моля, господа!

*Г. Димитров:* Има материали и свидетелски показания, които показват как са строени железниците и постройките. Милиони са смъкнати от там. И кой ги плаща? Нима Вие, г-н Панайотов? Нима Вие, г-н Генадиев? Плаща ги работническата маса, която ние представляваме, плащат ги масите, които и вас са избрали. Вие знаете само да вземате.

*И. Генадиев:* Отричате тая държава, а постоянно хловате и всеки път търсите служби.

*Г. Димитров:* Ние твърдим, че докато у вас, като правителство, докато в буржоазните партии, които се редуват една след друга да управляват страната, господствувал този възглед, това отношение към службата на железното движение, на пощите, телеграфите и телефоните, докато във вашата среда, управляюща днес и управляюща утре, господствува този възглед, това отношение към персонала по железниците, пощите, телеграфите и телефоните — дотогава вие няма да имате уредени железници, уредени пощи, телеграфи и телефони.

*Някой от десницата:* Ние ги имаме вече.

*Г. Димитров:* Както днес има хиляди нередовности,

злоупотребления, катастрофи, нещастия по железниците, пощите и телеграфите, туй ще го има и за в бъдеще. Нашите искания са една нужда, която вие сте длъжни да задоволите, но която не искате доброволно да задоволите.

*Б. Каракашев:* На всеки случай това, което е направено за железниците, е направено сѐ от управляющите партии.

*Г. Димитров:* Господа! Вие сте много упорити. Вие сте — позволете ми това изражение — опърничави спрямо исканията на работниците, но знаете ли, че с тая упоритост, с тая опърничавост вие сами, както волът, който рови с рогата си, ще изгубите. Вие, г-да народни представители от десницата, които сте тъй коравосърдечни към нуждите, интересите и исканията на работническата класа в България, вие, които проявявате студенината на камъка спрямо сълзите и кръвта, която твърде често се лее по железниците, пощите и телеграфите, не забравяйте едно: че вие мир и спокойствие няма да имате, докато не тръгнете по пътя на задоволяването на тези искания. Вие ще доживеете нови сътресения по железниците и пощите.

*От десницата:* О-о-о!

*Г. Димитров:* Да, вие се мъчите сега и си услужвате по партизански начин с тези ведомства.

*Министър Д. Петков:* Защо дрънкате такива работи?

*Г. Димитров:* Вие настанявате свои хора без ценз — аз държа в папката си документи — по партийно влияние; когато вие назначавате чиновници и служещи по тези ведомства, дето се иска сръчност и опитност, вие се стремите да дезорганизирате този персонал, да го разпокъсате, да го направите безсилен, но няма да успеете. Тъй както вървите, вие сами ставате предизвикатели на стачки по железниците, пощите и телеграфите, а утре, когато се обяви такава стачка, тогава ще ругаете нас, социалистите: «Вие ги подкокоросвате.» Не, вашата политика води към стачки, вашата политика води към бури и бунтове.

*К. Панайотов:* Вие ги желаете.

*Г. Димитров:* Ние желаем мирно и спокойно развитие на страната, ние желаем да се задоволят тези искания, ние настояваме да бъдат те удовлетворени и ние твърдим, че, щете не щете, колкото и да ритате срещу

ръжена, това ще ви дойде до главата и вие или вашите заместници ще го приемете. (Ръкопляскания в крайната левица.) Аз не говоря за днешното правителство, аз не говоря за вас, десницата. Вие днес сте многочислена десница, но утре, господа, може да се промени политическият вятър, вместо от запад да почне да духа откъм Русия и да дойде едно русофилско правителство тук. Тогава вие ще се озовете в опозиция тук, докато една малка шепа хора — няма да бъдете десница.

*Ц. Тошков:* Ще бъдем група, по-голяма от вашата.

*Г. Димитров:* Е, добре, вие днес в парламента сте повече от нас, но надявам се, че един ден ще бъдете по-малко от нас.

*Министър Х. Попов:* Вие само при нас сте такава голяма група; при други правителства не сте били толкова. Това да го знаете.

*Г. Димитров:* Е, добре, г-да народни представители на десницата, вие може да си отидете, вие може да се смените, местата на днешните министри може да ги заемат други, например г-да демократите, както са ги заемали преди вас. Нашата борба не се спира до сменяването на правителството и болшинството. Тая борба продължава от оглед дали днес тук е г-н Апостолов, а утре г-н Такев или някой друг. Не, ние атакуваме не личността на министъра, не вашите личности като десница и болшинство; ние атакуваме системата на управление, ние атакуваме тая днешна държава, която се явява в ролята на един жесток експлоататор на народа в нашата страна.

*От десницата:* Това е за галериите.

*Г. Димитров:* Без една шепа само от големи капиталисти, от висши бюрократи всичко друго е турнато под ламинка, всичко друго е турнато под ботуша на тая държава, всичко съществува за нея.

*Министър Н. Апостолов:* Много сте песимист!

*Г. Димитров:* Е, добре, ние казваме, че тези искания, или на вашите заместници, утре или в други ден ще бъдат наложени. Те трябва да бъдат приети, те се налагат по необходимостта, с наложителността на един железен век у нас. Вие няма да избегнете тая горчива чаша, вие трябва да я изпиеете. Ние бихме ви съветвали в интереса

на службата, в интереса на вашата културна и право-  
ва — в кавички — държава тая чаша да я изпие сега,  
да не отлагате, защото ще бъде толкоз по-зле за вас!  
(Р ъ к о п л я с к а н и я в к р а й н а т а л е в и ц а.)

*Стенографски дневници, XVII ОНС,  
I ИС, 78 в., 14 юли 1914 г.,  
с. 2655—2663*

*Печата се по текста  
на Стенографски дневници*

## ЖЕЛЕЗОПЪТНАТА И ТЕЛЕГРАФО-ПОЩЕНСКАТА ПОЛИТИКА НА ДЪРЖАВАТА\*

Нашата държава не е имала досега една ясно определена политика, която да следва при строежа на железниците, пощите, телеграфите и телефоните. Железниците се строят не толкова за да подпомогнат икономическото развитие на страната, колкото за да бъдат задоволени локални интереси и гешефтарските инстинкти на партизански предприемачи. За доказателство мога да ви приведа линията Търново—Борушица—Стара Загора, която въпреки мнението на комисията, че трябва да мине през Винибоаз, се прокара през Тревненския балкан, гдето не само че наклонът е по-голям, похарчиха се и много по-големи суми, но и самата линия не може да служи на своето назначение. Трябваше да се похарчат милиони, за да мине линията през места такива, само и само предприемачите да смъкнат по-големи печалби. Всички сгради на железниците, пощите и телеграфите са абсолютно негодни да задоволят различните служби. Вземете Софийската поща. Днес, а още повече за в бъдеще, тя е негодна да побере различните гишета и канцеларии, пречи на добрия вървеж на службите. Ако тия постройки бяха строят с оглед на действителните нужди на службата, можеше да се построят по-големи здания, които за дълго време да служат на своето назначение.

Тук трябва да отбележа, че днешното правителство, по подражание на бившите такива, използва пощите и телеграфите за своите чисто партизански и котерийни цели. За спрването на телеграмите през време на избор-

\* Съкратен вариант на речта на Г. Димитров в Народното събрание на 10 юни 1914 г. (вж настоящия том, с. 58—82) и предложенията на Парламентарния комитет на БРСДП (т. с.) по бюджетопроекта. (Ред.)

ната борба ние отправихме питане до г-на министъра, обаче той не благоволит да ни отговори. Но има и нови случаи. По случай сключването на 500-милионния заем нашата партия устрой по цялата страна масови събрания и митинги, за да протестира против заемната политика на днешната държава, против днешния заем и поведението на правителството и опозицията при неговото одобряване от Народното събрание. Е, добре. Нито една от стотиците телеграми, изпратени до «Работнически вестник», не са получени, те са задържани в софийската станция. Нам ни се струва, че пощите и телеграфите не са партийни, а държавни учреждения и като такива те трябва да служат на целия народ.

Кой ви даде правото да цензурирате телеграмите на българските граждани и да образувате черен кабинет в централата на пощите и телеграфите? Изглежда, че тая практика, следвана от всички български правителства, няма да престане. Според нас пощите и телеграфите трябва да служат на своето назначение. Вие не можете да се оправдавате с това, че нашите телеграми нарушавали обществения порядък. Това е престъпление, което ние порицаваме. Ние знаем, че г-н министърът не се тревожи от подобни обвинения, но ние сме в правото си да подчертаем този престъпен акт на министерството на хазайничество и използване пощите и телеграфите за партийни цели.

Нашите железници, въпреки големите неуредици, които съществуват в тяхната експлоатация, дават ежегодно все по-голяма печалба на държавата.

По точно направени изчисления, въпреки туй, че се прави 35% отстъпка в превоза на стоките на индустриалци и търговци, БДЖ са дали чист приход на държавата, както следва:

През 1902 г.	—	2 150 323	лв.
„ 1903 „	—	2 533 872	„
„ 1904 „	—	3 798 856	„
„ 1905 „	—	3 815 954	„
„ 1906 „	—	4 538 597	„
„ 1907 „	—	1 410 591	„
„ 1908 „	—	1 986 660	„
„ 1910 „	—	7 240 249	„
„ 1911 „	—	10 247 558	„

Нима държавата не може с тия добити излишъци да подобри положението на персонала по железниците, който със своя труд твори тия печалби? Тези приходи, вместо да отиват за подобрене на жп служба, отиват в държавната хазна и оттам в устата на милитаризма. Ако тия приходи бяха употребявани за нуждите на жп дело, ние щес щяхме да имаме по-широка жп мрежа и много по-добре поставен персонал. Държавата трябва да задоволи нуждите на жп персонал, защото той твори културата и икономическото повдигане на нашата страна!

(Болшинството пресича.)

*Др. Г. Димитров:* Вас ви е широко около врата, но я попитайте тия 7 хиляди работници и служещи и вижте какво те ще ви кажат.

Вие четете постоянните оплаквания на търговци и индустриалци, че те нямали вагони, че не пристигали навреме. Разбира се, те обвиняват персонала като ленив и недобросъвестен, струпвайки отгоре му отговорността за нередовността на жп служба. Причината обаче лежи главно в недостатъчността на жп персонал.

По липса на персонал, само на Софийската гара от 19 III. до 3.V. т. г. по липса на превозен персонал са отменени 25 влака (16 товарни и 9 работни). През това време са предвидените по наряди резервни бригади 20 са назначени на работа без началник-влакове, а 17 не са назначени по липса на началник-влакове, спирачи и кондуктори!

Въгленари и работници по гарите са също недостатъчни и затова вагони стоят по гарите по няколко дни неразтоварени. Един вагон от София до Варна стига понякога и 15 дни и търговците псуват персонала, когато вината е само от него.

Същите неуредици и по пощите. Причината е пак в недостатъчността на персонала. И наистина: докато от 1891 г. операциите на пощите и телеграфите са се увеличили 8 пъти, персоналят е увеличен 3 пъти, оттук и непопулярният денонощен труд на тези служещи, липсата на пенсии и отпуски. Вие се сърдите, че телеграмите и писмата ви закъсняват. Сам Стоянович признава, че районите на редавачите са много големи. Министърът е длъжен да

знае, че машинисти и огньари работят непрекъснато по 20 часа на денонощие. Влаковете 45 и 46 пропътуват непрекъснато едно разстояние от 350 км. Машините са неремонтирани и непочистени достатъчно поради липса на достатъчен персонал за тази цел. Машинистът и огньарят са принудени с непоносими усилия да наваксат това, което локомотивът е изгубил вследствие на непочистването му. Железничарският персонал в своята маса получава 50—60—70 и 80 лв. месечно. Това са чистачи, спирачи, въгленари, работници по поддържането, в депа и работилници и пр. С тия заплати кой от вас би могъл да живее? Големите чиновници в разните дирекции, разбира се, че са плащани добре. Прави се политика с километража. И персоналят се стреми да пропътува колкото може повече километри, с което изчерпва своите сили. А това води към израждане от преумора и катастрофи, за които, разбира се, струпват вината пак върху тях. Само през 1911 г. са станали 117 катастрофи и дерайлирования, които се дължат на преумора, на недостатъчния персонал и неремонтираните машини. В тия катастрофи има 30 убити и тежко наранени железничари.

*Положението на служещите по пощите, телеграфите и телефоните е още по-тежко.*

От 3611 души персонал 1804 получават до 100 лв.; 2704 — до 150 лв.; 560 — от 150 до 200 лв.; 340 — от 200 до 300 лв.; и 57 — повече от 300 лева. Специално по телефоните са заети 307 души, 256 от които получават по 85, 75 и 65 лв. месечно, а 41 ученици, служили по 6 и 10 месеца, не получават нито стотинка! Това е то държавата-стопанка. Нима тя трябваше да изпадне толкоз низко, та да се ползува от безплатния труд на своите служещи? Болшинството от този персонал са момичета и с тази просяшка заплата вие ги тласкате в обятията на разврата и проституцията.

Помещенията, в които работят тия служещи, са гробници. Хигиена липсва. Погледнете софийската станция. Там са изложени 200 души на течение, работят в тъмнина. Това грамадно здание, в което се вдигат облаци прах, липсва всякакъв вентилатор.

Имате инспектори, които за 10 лева злоупотреблиение в някоя станция на другия край на страната отиват на



рекия, но не надникват в канцелариите на тукашната станция, защото няма дневни.

Бюджетът е майка за персонала в разните дирекции, а за низшия персонал — мащеха. В централната дирекция има маса излишни дембелски служби, които са богато плащани. А за работниците и служещите пари няма.

*Ще предлагаме:*

*По железниците*

1. Заплатите на чиновниците, служещите и работниците по железниците и пристанищата да бъдат минимум 1800 лв. годишно.

2. Кредитът за станционната и влагалнищна служба от 1 342 325 лв. да се увеличи на 5 милиона лева.

3. Кредитът за магазинната служба, въгленари, работници за товарене и разтоварване от 234 900 лв. да се увеличи на 500 000 лева.

4. Кредитът за работниците по поддържането и канторите от 1 169 755 лв. да се увеличи на 2 милиона лева.

5. Кредитът за тракционна служба от 3 891 045 лв. да се увеличи на 5 500 000 лева.

6. Кредитът за медицинска помощ от 127 810 лв. да стане 500 000 лева.

7. Кредитът за подпомагане болни, осакатели и за потребление да се увеличи от 84 000 лв. на 150 000.

8. Да се предвиди в бюджета една сума от 100 000 лв. в фонда за подпомагане останалите неспособни за работа работници от това ведомство.

9. Кредитът от 400 000 лв., предвиден като субсидия на българското параходно дружество, да се зачеркне. За тия капиталисти българската държава отпуска бакшиши в милиони, а за своите собствени работници не се погрижи да даде по-добри заплати. Тази субсидия е скандал и много добре характеризира капиталистическия образ на нашата държава.

10. За формено облекло на спирачи, стрелочници, присножвачи, нощни пазачи, вратари, телеграфни надзорници, ламписти, тенекеджии, ламписти-чистачи и лаборанти вместо 61 250 лв. да се предвидят 100 000 лева.

11. За формено облекло на локомотивни и вагонни чиновници вместо 40 000 лв. да се отпуснат 80 000 лева.

*По пощите, телеграфите и телефоните*

1. Минимална заплата 1800 лв. годишно.
2. Кредитът за повишения от 5158 лв. да се увеличи на 20 000 лева.
3. Намаление участъците на селските куриери, като не надминават 150 км седмично. Да им се отпуснат държавни коне и 40 лв. фуражни пари месечно.
4. Кредитът за личния състав от 5 059 051 лв. да се увеличи на 5 200 000 лева.

Да се увеличи персоналът както следва:

Чиновници VI клас вместо 100 да бъдат 200. Чиновници VII клас вместо 140 да бъдат 240. Чиновници VIII клас вместо 257 да бъдат 357. Служещи I разред вместо 208 да бъдат 358. Служещи II разред вместо 269 да бъдат 419. Служещи III разред вместо 306 да бъдат 456.

5. Кредитът за възнаграждение на учениците от 132 857 лв. да се увеличи на 180 000 лева. Числото на учениците да се увеличи на 240, като минимална заплата при постъпването им да бъде 1200 лева годишно.

6. Вместо километраж да се плаща по 60 лв. месечно пътни и дневни на чиновниците в подвижните писалища по железниците, Дунава и Черно море, на междуселските куриери и надзорниците.

7. Кредитът за формено облекло от 100 000 лв. да се увеличи на 200 000 лева.

8. Кредитът за пътни и дневни от командировки от 125 000 лв. да се удвон.

9. Помощта за лекуване и погребение от 4000 лв. да се увеличи на 15 000 лева.

10. Да се назначи резервен персонал при всички окръжни станции от всички служби и категории за заместване болните и излезлите в отпуска служещи.

11. Минимална надница на временните служещи — 5 лева.

12. Вместо помощ за санаториум да се предвидят 50 000 лв. за лекуване на туберкулозни телеграфо-пощенски и телефонни чиновници и служещи.

Това са искания, продиктувани от насъщните нужди на персонала по железници, пощи, телеграфи и телефони. Само тъй вне ще отговорите на нуждите, които страната

ица в интереса на своето икономическо развитие. Не е основателно възражението ви, че нямало средства. Ако средства за милитаризма и монархизма има, вие сте длъжни да задоволите нуждите и на службата, и на персонала.

Ние сме убедени, че не ще ви трогнем. Вашите политически байраци, на които — като опозиция — за демагогски пишете всевъзможни реформи и грижи за подрастващото работничество, днес, когато сте на власт, са свити. Ние не ще ви убедим, защото в случая вие изхождате от интересите на държавното съкровище, за сметка на което се обогатявате и вие. Докогато съществува този разбойнически режим по железници, пощи и телеграфи, докато имате малко и недостатъчно плащан персонал, дотогаз ще имате само неуредици, оплаквания и катастрофи!

(С нашите искания ние изразяваме една обща нужда на този персонал и вие няма да бъдете оставени на спокойствие, докато не бъдат удовлетворени. Колкото и да се мъчите да дезорганизирате този персонал, вие не ще успеете, защото неговите насъщни нужди и жизнени интереси все по-тясно го сплотяват. И ако утре те излеят своето недоволство от вашето престъпно пренебрежение в една стичка, вие ще сте отговорниците, вие ще бъдете подстрекателите, а не ние. Вие сеете ветрове, ще жънете само бури! Но в края на краищата вие ще бъдете принудени да капитулирате. Борбата на тия държавни работници няма да престане и горчивата чаша на капитулацията рано или късно ще бъде изпита от ваша страна. Е, добре. Ние ви съветваме: по-добре изпийте тази чаша днес, отколкото утре, когато ще ви бъде много по-горчива!

(Социалдемократи ръкопляскаат.)

## ДО ЦЕНТРАЛНИТЕ НАСТОЯТЕЛСТВА И СЕКЦИИТЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ И ДО МЕСТНИТЕ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТИ\*

София, 16 юли 1914 г.

*Драги другари,*

Известно ви е, че конфликтът между Австро-Унгария и Сърбия вече се е изразил в една формена война между двете държави<sup>28</sup> и твърде е възможно тая война да вземе широки размери и в нея да бъде въввлечена и България. В този съдбоносен момент организираниите български работници трябва да бъдат будни на своя пост. Срещу готвящата се нова разорителна война трябва да реагираме с всички свои сили. Синдикалните членове и функционери, *като засилят още повече своята специална съюзна работа*, заедно с това трябва да се отзовават своевременно при всички акции на партията, насочени да осуетят опита на българските «патриоти» да хвърлят България отново в пътя на катастрофите.

Предвид на това Синдикалният комитет привлича вашето най-сериозно внимание върху следното:

1. Въпреки обезпокоителното положение трябва да възстановите *най-редовно* функциониране на централните и секционни настоятелства и контролни комисии и на местните работнически съвети.

2. За успешното парализиране на отровните и провокаторски сензации на шовинистическата и жълта преса, насочени да наркотизират работниците и народните маси, трябва повече от всеки друг път да работите за *широкото разпространение на «Работнически вестник»*.

---

\* Окръжно на СК на ОРСС № III (210). (Ред.)

3. Заедно с това трябва да усилите събирането на членските вноски и усърдно да действувате за *финансовото осигуряване на съюзите*.

4. Всички сметки на централите със секциите да бъдат *редовно уреждани*, като всичко висящо в тая посока да бъде *немедлено ликвидирано и уредено*.

5. Централните и секционни контролни комисии да извършат щателни и основни ревизии на всички дела и сметки на съответните настоятелства, като направят необходимото за отстранението на констатираните нередовности.

6. Всички сметки, архиви и пр. веднага да бъдат приведени в известност и пълен порядък. *Да не се оставя нищо висящо*.

7. За да бъдем подготвени за една евентуална мобилизация, трябва още сега да направите всичко потребно в тая посока.

Така още сега да се определят заместници на секретарите и касиерите — лица, които няма да отидат в редовен поход на войската.

Тия лица още сега да бъдат упътени и запознати с работата, която ще има да вършат.

Евентуалното приемане и издаване да бъде констатирано с акт, препис от който да се изпрати своевременно до Синдикалния комитет.

Редом с всичко това трябва да държите членовете бодри и повече от всеки друг път да дадете най-широк размах на своята агитация за записване нови членове в професионалните съюзи и за всестранното закрепване и засилване на последните.

Уверени, че вие, добре проникнати от важността на момента, в който днес има да работим, с готовност ще сторите всичко възможно за успеха на нашето общо дело, тъй както подобава на доблестни пролетарии-социалдемократи, изпращаме ви нашия горещ другарски социалдемократически поздрав!

За Синдикалния комитет

Секретар-касиер: Г. Димитров

## ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

16 юли 1914 г.

### *Законът за неделната и празнична почивка*

Кметството отговаря на направеното от др. Г. Димитров в едно от миналите заседания на съвета питане до-сежно неприлагането на Закона за неделната и празнична почивка. Изтъква, че веднага след отправянето на това питане то е дало разпореждане до градските комисари да се грижат за точното прилагане на закона.

Др. Г. Димитров намира това за съвсем недостатъчно. Нито полицейските органи, нито градските комисари ще могат да направят нещо сериозно в това отношение. Предлага да се конституира една *специална* общинска комисия с представителство и на работническите организации, върху която да се възложи от страна на общината грижата за прилагането на Закона за неделната и празнична почивка.

Кметът обяснява, че ще влезе в споразумение с полицейските органи, на които законът също възлага тая грижа, и тогава ще постави на дневен ред предложението на др. Г. Димитров.

### *Трамвайната катастрофа*

Началникът на отделението за трамваите при общината докладва своя рапорт върху станалата на 13 юли т. г. катастрофа по Княжевската линия. От рапорта, макар и непълн, се вижда ясно, че и тая катастрофа, както всички предшествувачи, се дължи на лошата, на престъпната експлоатация на трамваите от страна на компанията.

Гр. Г. Димитров разглежда сегашната катастрофа във връзка с множеството предишни катастрофи и доказва, че самата община носи за тях извънредно голяма отговорност, защото със своето мекушаво държание спрямо компанията, с хилядите отстъпки, които ѝ е правила — като опрощаване на глоби и пр., последната е била насърчавана да върви по пътя на безогледната експлоатация на трамваите, по пътя на злодеянията и систематическото нарушаване на поемните условия. Осъжда общината, че през време на трамвайната стачка със своето поведение тя съдействуваше на компанията и с това я направи още по-арогантна и безогледна спрямо софийската публичка, която си служи с трамваите. — Изтъква, че дирекцията преследва и не назначава редовно на работа старите и опитни работници, като ги заменява с нови и по този начин прави неизбежни катастрофите. В депото вместо 40 души има само пет, които трябва да поправят за една нощ 50—60 коли. Ватманът на единия от вагоните при станалата катастрофа е кондуктор, но са го накарвали насила да изпълнява *ватманска* служба, за която не е имал необходимата подготовка.

Настоява да се вземат най-енергични и строги мерки за обуздаването на компанията, да се усили градската контрола, да не се допуска карането на повредени трамваинни коли, да не се употребяват на работа работници, които нямат необходимата подготовка за службата, която изпълняват, и да се изиска изпълнението на оная декларация, която дирекцията бе дала пред общината при прекратяването на стачката.

След станалите разисквания, в които взеха участие общинниците Шивачев, д-р Петков, Здравков и Асен Цанков, съветът реши да приложи веднага следните мерки:

1. Да се поправят развалените линии и вагони.
2. Да се удвои Княжевската линия.
3. Да не се позволява претоварването на вагоните.
4. Да се застави дружеството да има достатъчно резерва, за да могат вагоните да се ремонтират основно.
5. Да се застави дружеството да има опитни и достатъчно работници в депото за поддържането на вагоните (а не както сега — 3—4

работници да преглеждат и поправят всяка нощ по 50—60 коли).

6. Да се изиска от дружеството — и то в най-скоро време — поправката на въздушната линия.

7. Да се изработи от общината, съвместно със столичната полиция, правилникът за пътуването по трамваите.

8. Да се усили градската контрола, като не се допуска изкарването на повредени коли.

9. Да се употребяват за работа само опитни, издържали необходимия изпит ватмани.

### *Муниципализирането на трамваите*

Съветът натовари *пътната комисия* да изучи въпроса за поемането от общината експлоатацията на трамваите и да представи на съвета обстоен доклад, след което да станат дебати по този въпрос.

Понеже в тая комисия нашата група няма представител, др. Г. Димитров настоява да се постави такъв, за да може и тя да вземе участие в проучването на този важен въпрос.

(Кметът взема бележка от това.)

В. «Работнически вестник»,  
№ 73, 18 юли 1914 г.

Печат: а се по текста  
на в. «Работнически вестник»



## В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

18 юли 1914 г.\*

\*\*

Съветникът г-н *Г. Димитров* от своя страна запитва Постоянното присъствие какви мерки смята да вземе при евентуално обявяване мобилизация на въоръжените сили в страната, за облекчение участието на онези бедни нуждаещи се семейства от столичното население, работните ръце на които са заминали в редовете на войската, като по възможност се даде по-широко покровителство на това население, и смята ли то с този въпрос да сезира Общинския съвет в едно от най-близките му заседания?

Г-н председателят заяви, че въпросът се свежда към намиране средства, а с такива, за щастие, в настоящия момент се разполага: от излишъка по приключения бюджет за миналата 1913 г. има една сума от около 450 000 лв., които ще бъдат резервирани именно за тази цел. В случай от недостатъчност по тази сума ще се прибегне към сключването на един заем от БНБ специално за същата цел.

\*\*

Софийски общински вестник,  
№ 13, 24 август 1914 г.

*Печата се по текста  
на «Софийски общински вестник»,  
сверен със съкратения протокол  
от заседанието*

\* Дата на заседанието. (Ред.)  
\*\* Съкратени изказвания на други участници в заседанието. (Ред.)

## ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

21 юли 1914 г.\*

Във вчерашното заседание на съвета се повдигна между другото и въпросът за увеличението цените на съестните и други продукти от страна на търговците, които по един престъпен начин, използвайки тревожното време, ограбват софийското население. Др. Г. Димитров направи предложение, щото още в идущото заседание Постоянното присъствие да сезира съвета с тоя въпрос, за да може той да вземе необходимите строги мерки против увеличението цените на продуктите.

Съветът разгледа и прие поемните условия за даване под наем част от общинските места за построяване на здания и дюкяни. — Реши се продължението на третата редовна сесия на съвета с още пет дни.

В. «Работнически вестник»,  
№ 78, 24 юли 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

\* Дата на заседанието. (Ред.)

## ДО КАРЛ ЛЕГИН — БЕРЛИН<sup>29</sup>

София, 21 юли 1914 г.\*

Нашата централа<sup>30</sup> от 12 юли насам организира заедно с Работническата социалдемократическа партия масови митинги и демонстрации в цялата страна против войната. Ти издига исканието за Балканската федеративна република<sup>31</sup> и запазването на международния мир. Българският пролетариат се готви да се противопостави с всички сили против военните авантюри.

*Димитров*

\* «Работнически вестник»,  
№ 81, 27 юли 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

\* Цитирано по сведения от «Работнически вестник», № 81, 27 юли 1914 г.  
(Р.Д.)

## ПРОТИВ СКЪПОТИЯТА НА ЖИВОТА

23 юли 1914 г.\*

Др. Г. Димитров е внесъл от името на социалдемократическата общинска група в Софийската община следните предложения:

Предвид на създаденото от последните събития положение в цялата страна и специално в столицата групата на Работническата социалдемократическа партия в Общинския съвет прави следните предложения:

1. Да се избере една общинска комисия с представители на всички партии, която ежеседмично да установява цените на всички хранителни яродукти и да не допуска изкуственото повдигане на тия цени от страна на разните спекуланти-търговци. За същата цел Постоянното присъствие да влезе в споразумение с Министерството на вътрешните работи върху предприемането на необходимите административни мерки против търговците, които увеличават цените на хранителните продукти със спекулативна цел;

2. Да се побърза с откриването на общинските магазини и фурни, които да съдействуват за правилното урегулиране цените на хранителните продукти;

3. Да се приготвят още отсега общински складове с дърва и въглища за бедното работническо население в София;

4. Да се натовари една специална общинска комисия,

\* Дата на заседанието, на което Г. Димитров внесе и обосновава предложенията. (Ред.)

които да пригответи още сега точни списъци на ония семейства, които ще имат право в случай на една мобилизация или война да получават парични помощи от общината, за да се избягнат по тоя начин възможните несправедливости или злоупотребления.

1. *«Работнически вестник»,  
№ 79, 25 юли 1914 г.*

*Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»*

## КЪМ МЕСТНИТЕ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТИ И СЕКЦИИТЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ

София, 30 юли 1914 г.\*

Предвид на предстоящото военно положение, на възможността да бъде обявена частична или обща мобилизация Синдикалният комитет привлича още веднъж най-сериозното внимание на професионалните секции и местните работнически съвети върху своето окръжно под № 210 от 16 юли т. г.\*\* и най-настоятелно ги кани да се съобразят веднага с него.

Необходимо е при това настоятелствата на секциите да изпратят до своите централи ведомостите за членските вноски, равностетките и оправдателните документи заедно с всички събрани суми за месеците юни и юли т. г., като продължават да се намират в най-редовни сношения с централите си.

Местните работнически съвети от своя страна трябва да се погрижат, щото каквото и да става, организациите в местността им да се запазят от разорение и да се намират в най-близки връзки с работническата маса.

Понеже може да настъпят условия, при които цялата наша публична дейност ще бъде крайно затруднена, наложително е главните сили на секциите и местните работнически съвети да бъдат насочени за масовото разпространение в работническите среди на «Работнически вестник» — най-силното наше оръжие в настоящия съдбоносен момент.

Секционните настоятелства до своите централи, а мест-

\* Дата на публикуването. (Ред.)

\*\* Вж настоящия том, с. 90—91. (Ред.)

ните работнически съвети до Синдикалния комитет веднага да съобщят адресите на временните си заместници в случай на мобилизация.

За Синдикалния комитет  
Секретар-каснер: Г. Димитров

" «Работнически вестник»,  
№ 13, 30<sup>а</sup> юли 1914 г.

*Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»*

## ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ И ДНЕСНОТО ПОЛОЖЕНИЕ

Общият пожар, който избухна в Европа<sup>32</sup>, и специалното положение на Балканите, създадено след Австро-сръбската война, предизвикаха една извънредно тежка икономическа криза у нас, бедствията от която — както винаги в такива случаи — ще има да изтърпи в най-голяма степен работническата класа.

Още отсега в повечето производства е настъпила *масова* безработица с тенденция всекидневно да се увеличава редом с все по-голямото заплитане и влошаване на общото политическо положение.

И неизмеримите бедствия, които се струпват върху работническата класа у нас, ще бъдат още по-ужасни, ако имаме нещастieto да бъде въввлечена и нашата страна в кървавия водовъртеж.

Това положение поставя пред социалдемократическите професионални съюзи — тия незаменими защитници на работниците и работничките от отделните професии — цяла редица извънредно трудни задачи.

Тяхната длъжност днес повече от всеки друг път е да застанат на подobaващата им висота като защитници, ръководители и наставници на работническите маси и да направят *всичко*, което е възможно, за да се облекчат работническите бедствия и да може работническата класа с необходимия бодър дух и с мъжество да преживее настъпилите критически времена и след това с удвоени сили да продължи своята освободителна борба.

Вървейки заедно с партията, професионалните съюзи трябва да окажат най-голямото свое съдействие за *огра-*



ничиването скъпотията на живота, изкуствено повдигана от спекуланти, търговци, и да наложат на общините и вяржавата материалното подпомагане на безработните и техните семейства.

Намирайки се в най-близки и непосредствени връзки с масата на работниците от своите професии, професионалните съюзи са длъжни, колкото силите им позволяват, да реагират срещу стремежа на господарите да използват сегашното стеснително положение на работническата класа, за да увеличат до чудовищни размери експлоатацията на работническия труд, както това правеха те през 1912 и 1913 година по време на Балканската война.<sup>38</sup>

Необходимо е също така професионалните съюзи да уредят материалното подпомагане на своите членове по какъв рационален начин, щото *извънредната помощ*, която за случая ще се дава, да бъде *равномерно* разпределяна между всички правоимеющи през целия този изключителен период, като една достатъчна част от днешните съюзни средства бъде запазена във формата на *необходими резерва*, за да могат професионалните съюзи след преминването на сегашното критическо положение *отново* да продължат с пълна пара своята дейност и борба. Ала това ще може да се постигне само при условието, че работниците днес членове ще продължават да внасят *редовно* своите членски вноски с възможно най-голяма пожертвователност, ще се грижат всекидневно за попълнянето на своите съюзни каси.

Военното положение, което наскоро ще бъде въведено, ще се яви наистина една доста голяма спънка за дейността на професионалните съюзи. Към него обаче ние трябва *бързо да се приспособим* и въпреки всички стеснителни и изключителни наредби професионалните съюзи да продължат своята работа, като се намират в най-живи сношения с работническите маси, като им оказват своята защита и им дават и необходимото насърчение, като ги предпазват от каквото и да е отчаяние и поддържат чувството на солидарност в тяхната среда.

Нека бъдем готови да дадем всички морални и материални жертви, които налага настоящият съдбоносен момент. Великото дело, на което сме се посветили да служим, заслужава и най-големите жертви в това отношение.

Нека не забравяме нито за минута, че страшните кървави бури, които днес раздрусват целия капиталистически свят, не след дълго ще преминат. Социализмът и човечеството не ще загинат. Ще настъпи само *последният час* на варварския капитализъм, виновника на сегашната световна катастрофа. За тоя велик момент ние трябва да бъдем готови заедно с целия международен пролетариат, като въпреки всичко запазим от разорение своите бойни организации и по възможност увеличим техните сили и средства.

В *«Работнически вестник»*,  
№ 86, 2 август 1914 г.  
Подпис: Г. Д.

Печата се по текста  
на в. *«Работнически вестник»*

## ДО ЦЕНТРАЛНИТЕ НАСТОЯТЕЛСТВА И СЕКЦИИТЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ, ДО МЕСТНИТЕ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТИ И ДО ОТДЕЛНИТЕ СИНДИКАЛНИ И ПАРТИЙНИ ЧЛЕНОВЕ\*

София, 2 август 1914 г.

*Скъпи другари,*

Вследствие изключителните условия, създадени от общоевропейската война, ние се намираме пред една *малка* безработица с тенденция все повече да се разширява редом със заплитането и влошаването на общото политическо положение.

Всекидневно се затварят фабрики и работилници, спират предприятия или ограничават до минимум своята работа и нови стотини работници и работнички се изхвърлят на улицата, в прегръдките на глада и мизерията. Само от членовете на професионалните съюзи в тоя момент има още близо 40—50% без работа. Докога ще продължи тая ужасна безработица, не може положително да се определи. Ясно е обаче, че тя няма скоро да се прекрати.

Нашите професионални съюзи, заедно с партията, ще направят всичко възможно, за да заставят общините и държавата да предприемат необходимите мерки за облекчаване тежките удари на безработицата — чрез откриване специални общински предприятия, дето биха могли да бъдат настанени част от безработните, както и чрез *материалното подпомагане* на безработните и техните семейства.

Може обаче още отсега да се знае, че това, което ще се добие в тая посока, ще бъде свършено недостатъчно. Но необходимо е и ние *сами* да се погрижим за подпома-

\* Окръжно на СК на ОРСС № IX (238), отпечатано с малки съкращения в «Работнически вестник», № 88, 6 август 1914 г., под заглавие «В подкрепа на безработните!». (Ред.)

гането на своите безработни другари. И по-неже средствата, с които днес разполагат нашите професионални съюзи за подпомагане на безработните, колкото и *редовно* да постъпят членските вноски от работниците-членове и колкото *ограничени* да са даваните помощи, в никакъв случай не ще стигнат за целта, налага се събирането и на *специални волни пожертвования*.

Имайки всичко това предвид, Синдикалният комитет, в споразумение с централните настоятелства на професионалните съюзи, в заседанието си на 1 август т. г. реши да открие една *повсеместна подписка* из цялата страна за увеличаване фондовете на професионалните съюзи за подпомагане безработните членове. За тая цел изпращаме ви тук приложените листове под №. . . . .\* Пуснете ги веднага между всички наши другари и съчувственици в местността и събраните суми *незабавно* изпращайте до Синдикалния комитет (Георги Димитров), Народен дом, площад «Лъвов мост» — София. Имената на пожертвователите трябва ясно да бъдат написани, защото ще се публикуват. Желателно е да се устроят, дето е възможно, вечеринки или градински увеселения, приходът от които да бъде предназначен за същата цел. Нека всички, с каквото можем, най-щедро се притечем на помощ на нашите гладуващи другари и техните семейства! Нека се подготвим с достатъчно средства за още по-тежките и критически дни, които ни очакват!

Уверени, че ще направите всичко необходимо за събирането възможно по-големи суми за подпомагането на безработните, изпращаме ви, скъпи другари, нашите братски, социалдемократически поздрав.

За Синдикалния комитет

Секретар-касиер: *Георги Димитров*

*Печата се по текста  
на окръжното*

\* Приложенията не се откриха. (Ред.)

## В ПОДКРЕПА НА БЕЗРАБОТНИТЕ

София, 10 август 1914 г.\*

Предвид на това, че безработицата у нас взема все по широки размери, Синдикалният комитет е разпратил до всички местни работнически съвети, партийни групи и отделни другари специално окръжно под № 238 от 2 т.м.\*\* , заедно с листове за събиране волни пожертвования в подкрепа на безработните.

*Повторно каним най-настоятелно съветите и отделните организации да разгласят най-широко между всички членове и съчувственици на нашето движение за тая подлика, като поканят всеки един да внесе своята възможна лепта в подкрепа на безработните работници.*

Поменатото окръжно трябва да бъде разгледано непременно в заседанията на съветите и на препоръчаните в него мерки да се даде най-широка гласност между членовете на нашите организации.

Тим, дето не е получено това окръжно, нека се изиска веднага.

Всички събрани суми заедно с листовете да се изпращат на адрес: *Георги Димитров*, Народен дом, площад «*Димов мост*», София.

За Синдикалния комитет

Секретар-каснер: *Г. Димитров*

\* «Работнически вестник»,  
№ 97, 10 август 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

• Дата на публикуването. (Ред.)  
•• Във настоящия том, с. 105—106. (Ред.)

## СИНДИКАТИТЕ И ВОЙНАТА

Общоевропейската война засегна най-тежко работническите синдикати и партийни организации във воюващите страни: голяма част от техните членове са заминали на бойните полета, а значителен брой от останалите страдат от безработицата.

След избухване на войната всички синдикални и партийни органи на Германия, Австрия и Унгария (само за тия страни имаме сведения)\* излязоха с позиви от централните синдикални настоятелства и генералните синдикални комисии, с които на организациите се дават напътвания за дейността им през време на войната. Към членовете на отделните професионални организации се отправяха апели да не отпаднат духом, да понесят с твърдост всички изпитания на новото положение, създадено от войната, а главно в тия тежки времена да изпълнят с пълно себеотрицание своя пролетарски дълг към организацията си, като агитират за привличането на нови членове наместо заминалите и като жертвуват от залъка си за подпомагане на хилядите си безработни другари. В тежки времена, сред най-големите изпитания, казваше се в тия позиви, трябва да се прояви още по-пълно пролетарската преданост към организацията и пролетарската вярност и самоотверженост към великото освободително дело. Сплотете се още по-тясно и работете с още по-голяма самоувереност в победата, която ни носят настаналите исторически събития!

\* Вж сп. «Die Gewerkschaft» (Wien), Bd XVI, 1914, № 31, с. 235—236; № 32, с. 337—338; № 33, с. 343—344. (Ред.)

Във всички страни се откриха още в самото начало инициативи за събиране доброволни помощи за безработните, както и за семействата на заминалите по бойните полета работници. И в този случай пролетарското съзнание и пролетарската солидарност се манифестираха по един прочутиелен начин: въпреки оскъдицата, която всички изпитвали на работа организирани работници търпят поради неимоверната скъпотия, както и поради намаление на заплатите в много от неспрелите производства, поддържаните непрекъснато се покриват с нови пожертвования. Работниците буквално късат от своя зальк и от залька на другите си, за да подпомагат своите гладуващи класови другари, с дружните сили на които ще има да доизкарат войската борба!

В същото време останалите на работа членове на *организациите\** със забележителна акуратност внасят извънредни седмични вноски, предназначени за редовно подпомагане на безработните чрез организационната каса. Като пример за голямата пожертвователност, на която са способни германските работници, може да послужи решението на берлинските седлари, заети в предприятията по изработване на военни доставки, да внасят в касата на своята организация, покрай редовните си членски вноски, допълнително по 10% от заплатите си за подпомагане на своите семейства и техни семейни членове, които страдат поради войната. Този пример е последван и от организации в другите градове.

Мобилизацията е отнела голям брой членове на всички синдикални организации. Точни сведения за свиканите в редовете на войската организирани работници засега липсват. Централните настоятелства са разпоредили да се проведат анкети, за да се установи тяхното число. В Германия пресмятат приблизително следните празноти, причинени от мобилизацията в редовете на някои от съюзите: Печатарският съюз се е лишил от 50—60 000 членове, Видлерският — от  $\frac{1}{3}$ , а Дърводелско-строителният — от 60%.

Печатарският съюз в Австрия и Германия е дошъл до съединение с организацията на печатарите-господари,

щото поради намаление на работата работниците да не се уволняват, докато трае кризата. Господарите имат право да въведат полудневни смени на работниците, които да бъдат заети по 4<sup>1</sup>/<sub>2</sub>—5 часа срещу съответна заплата, пресметната за работните часове въз основа на тарифите. По тоя начин наличната работа ще се разпределя равномерно и работниците ще имат равномерни заплати.

Докато социалистическите синдикати са осигурили една редовна помощ на своите безработни членове, жълтите организации са претърпели пълен крах. Те нито получават никакви вноски от членовете си, нито пък могат да плащат помощи и пращат безработните и гладуващите си членове да подлагат ръка на обществената благотворителност! Още в началото на тая тежка криза жълтите синдикални организации са фалирали.

*В. «Работнически вестник»,  
№ 100, 21 август 1914 г.  
Без подпис*

*Печата се по текста.  
на в. «Работнически вестник»*



## ВОЛНИ ПОЖЕРТВОВАНИЯ ЗА БЕЗРАБОТНИТЕ

София, 2 септември 1914 г.\*

Градец. Йордан Събев — 60 ст., Гино Вас. Цачев — 30 ст.,  
50 ст., Генчо Хр. Гедов — 50 ст., С. В. — 50 ст., Петър Сте-  
40 ст., Хр. Цонев — 50 ст., Никола Наков — 60 ст., Пе-  
Хадж. — 50 ст., Димитър Илиев — 50 ст., Иван Д. Кески-  
40 ст., Тодор Ст. Кавалджиев — 50 ст., Димитър Гондев —  
Милко Петков — 50 ст., В. Ц. — 50 ст., Христо Танев — 2

(Следва)\*\*

Всичко	9,80 лв.
От 109 брой	569,35 лв.

---

Всичко: 579,15 лв.

Умоляват се всички организации и отделни другари, които са изпратени листове за събиране помощи по националния фонд, веднага да повърнат на Синдикалния комитет тия листове заедно със събраните суми. За по-нататъшното събиране на помощи ще им бъдат изпратени нови листове.

Желателно е с още по-голямо усърдие навсякъде да продължи събирането на помощите, като листовете бъдат поднесени на всички другари и съчувственици на работническото дело, които не са направили досега своите пожертвования, както и на ония, които биха имали възможност да дадат втора помощ.

\* Дата на публикуването. (Ред.)

\*\* Подписката е открита през август 1914 г. Първите вносители са Д. Димитров, Г. Димитров, Л. Димитрова, А. Иванов, Др. Коджейков и Н. Петков в вестник «Работнически вестник», № 88, 6 август 1914 г.

Синдикалният комитет напомня още веднъж, че от събираните помощи *не могат да се правят никакви разходи в отделните места*. Сумите трябва да се изпращат *изцяло* на комитета. Фондът стои на разположение на *всички* централи на професионалните съюзи и само те, в споразумение със Синдикалния комитет, ще имат правото да разходват неговите средства за подпомагане на безработните.

Нека се има това предвид и от всички най-строго да се съблюдава!

Секретар-касиер: Г. Димитров

В. «Работнически вестник»,  
№ 110, 2 септември 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

## ДО МЕСТНИТЕ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТИ И СЕКЦИИТЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ\*

София, 10 септември 1914 г.

*Драги другари,*

За да може от страна на Синдикалния комитет и нашата партия да се направят необходимите постъпки в общините и парламента в защита на безработните, числото на които постоянно се увеличава вследствие сегашното изключително положение, необходимо е ние да разполагаме с точни данни за размера на безработицата във всяка местност и във всяка отделна професия.

Предвид на това Синдикалният комитет в споразумение с централните настоятелства на професионалните съюзи реши да предприеме из цялата страна една *специална* анкета, която да има следния обект:

1. Колко заведения и предприятия в разните клонове на индустрията, търговията, транспорта и строителството са *прекратили* своята работа и колко работници са били уволнени вследствие на това прекратяване;

2. Колко заведения и предприятия са *намалили* работата си и колко работници са били уволнени вследствие на това намаляване;

3. Колко в *действителност* безработни има във всяка отделна професия в настоящия момент.

За да може да се констатира размерът на безработицата в цялата страна за *един и същ* период, въпросната анкета трябва *навсякъде* да се произведе в един срок до

\* Окръжно на СК на ОРСС № X (312). (Ред.)

20 септември. Събраните сведения ще бъдат вписани в тук приложения формуляр\* в два екземпляра и последните веднага, на другия ден след 20 септември, изпратени до Синдикалния комитет.

Необходимо е сведенията да обгръщат всички заведения и предприятия в града и околността, да бъдат възможно по-пълни и точни, толкова повече като се има предвид, че Министерството на труда се е обърнало за сведения по безработицата и до окръжните управители и околийските началници, както и до господарите,<sup>34</sup> тенденциозните сведения на които вероятно ще бъдат използвани против нашите искания в защита на безработните.

За да се осуети един такъв опит от страна на официалните власти, ще бъде много добре, ако към сведенията в общия наш формуляр за безработицата местните работнически съвети прибавят и един поименен списък за всяка професия, в който конкретно да обозначат кои фабрики, работилници или други предприятия са прекратили или намалили работата и колко работници вследствие на това са уволнени.

Ние съзнаваме, че анкетата, която предстои да се извърши от наша страна върху безработицата, е една много трудна работа. Тя обаче е абсолютно необходима за настоящия момент и тежко прегрешение спрямо интересите на работническата класа би било, ако не я извършим с необходимите за случая усърдие, преданост и скорост.

Ето защо веднага след получаването на настоящото окръжно местните работнически съвети трябва да бъдат свикани на специални заседания, в които да се организира събирането на исканите сведения, след което незабавно да се пристъпи към работа, като секционните настоятелства и отделните членове на секциите дадат своето най-широко съдействие на съветите за успешното извършване на анкетата. Там, дето няма местен работнически съвет, сведенията трябва да бъдат събрани и изпратени на Синдикалния комитет от настоятелството на местната партийна група, а там, дето няма и група — от отделни партийни другари или съчувственици. Във всеки случай сведения

\* Приложението не се откри. (Ред.)

на безработицата трябва да се получат абсолютно от всички места и за всички предприятия в страната.

Убедени, че веднага ще пристъпите с най-голяма сериозност и усърдие към анкетирането на безработицата във вашата местност и че формулярите, които тук прилагаме, ще ни повърнете надлежно попълнени *още на другия ден след 20 септември*, изпращаме ви, скъпи другари, нашите най-горещи, другарски социалдемократически поздравии.

За Синдикалния комитет

Секретар-касиер: *Г. Димитров*

Р. С. Най-настоятелно се умоляват местните работнически съвети, които не са изпратили *ежемесечен бюлетин* за месец август, *веднага* да попълнят тук приложения бюлетин и го повърнат на Синдикалния комитет.

*Публикува се за първи път  
по текста на окръжното*

## НАЕМИТЕ В СТОЛИЦАТА

В последните години наемите в столицата поразително са покачени. Според едно приблизително изчисление от 1905 г. до началото на 1914 г. наемите са увеличени близо със 70%.

Възползувани от бързото нарастване на столицата и от съществуващата остра жилищна нужда, домопритежателите продължават безогледно да увеличават наемите и особено това правят в сегашния изключителен момент. Днес има едно повсеместно покачване на наемите с нови 30, 40 и 50 процента, а нейде и повече. В това отношение положението е достигнало дотам, че докато в големите европейски столици — Берлин, Виена, Париж, Лондон и пр. — едно работническо или чиновническо семейство плаща средно за наем на жилище *една седма* или максимум *една пета* от своя месечен доход, у нас такова семейство днес е принудено да разходва най-малко *една трета* или дори *половината* от своя доход за наем!

Срещу това престъпно поскъпзване на наемите общината бе длъжна отдавна да вземе решителни и ефикасни мерки. Обаче поради съображения, диктувани от интересите на домопритежателите, тоя въпрос все се отлагаше. Най-сетне, общинската комисия, натоварена с нормирането на цените на предметите от първа необходимост, едва завчера е пристъпила и към урегулирането цените на наемите, опирайки се на Закона за обявяване страната в положение на обществена криза.<sup>35</sup>

Нашият член в комисията\* е направил следните предложения:

\* Отнася се за Г. Димитров, който е назначен за член на общинската комисия за периодично нормиране на цените на хранителните и други продукти от първа необходимост със заповед № 1186 от 24 юли 1914 г. (Ред.)

1. През периода на «обществената криза» наемите на всички жилища, магазини и други здания остават в *такъв размер, в какъвто са били до 25 юли 1914 г.* (обявяването на мораториума\*). Всички увеличения на наемите след тая дата се *анулират* и следва да бъдат повърнати на наемателите.

2. При промяна на наемателите стопаните на къщите не могат да изискват от *новите* наематели по-голям наем от оня, който са плащали *предшествуващите* наематели. Ония домопритежатели, които от новите наематели вземат по-голям наем, не само ще бъдат заставяни да повърнат *разликата*, но и ще бъдат глобявани.

3. Наемите на новопостроените къщи, недавани под наем досега, ще се определят от общинската комисия съобразно установените средни наеми в дадения квартал. Стопаните на подобни къщи са длъжни, преди да ги дават под наем, да се обръщат към общинската комисия за определяне цената на наема.

4. През периода на «обществената криза» не се допуска насилствено изкарване наемателите от къщите.

5. Да се натовари специална комисия, която с помощта на квартирното бюро при общината и градските комисарства да извърши в най-скоро време една анкета на сградите, които се дават под наем (числото на тия сгради, заети и незаети; наемите им до 1905 г., преди войната (1912 г.) и сега; увеличението на данъците върху сградите и пр.). На основа на резултатите от тая анкета комисията да определи *нормални* цени на наемите на жилищата по квартали и категории.

След продължителни обсъждания комисията е усвоила, с незначителни корекции, *всички* тия предложения, направени от нашия общински съветник. Решенията на комисията скоро ще бъдат обявени със специална заповед на кметството.

Избрана е една комисия в състав: помощник-кметът Стойнов, общинският юриконсулт Стойнов, един

\* Мораториум (лат.) — отсрочка на всички плащания и финансови задължения, давана от правителството при извънредни обстоятелства — война, природни бедствия и др. В България е обявен по време на Балканската (1912—1913 г.) и Първата световна война (1914—1915 г.). (Ред.)

общински архитект, общинският съветник д-р Петков и нашият общински съветник др. Г. Димитров, мандатът на която е да следи за прилагането на взетите решения и да ръководи извършването на въпросната жилищна анкета.

Направеното от общинската комисия по въпроса за наемите, разбира се, далеч не е някакво разрешение на жилищния въпрос, нито пък премахване на острата жилищна нужда, под ударите на която тъй много страдат работническите и бедни слабодоходни семейства в столицата. Но то във всеки случай е една смела крачка към ограничаването на неподобната експлоатация с наемите, която се извършва от домопритежателите. Ние сме убедени, че организираните работници ще употребят всичкото свое давление, щото взетите решения да бъдат напълно приложени.

Нека и тук не се забравя, че само под непрекъснатия и енергичен натиск от страна на организираните работнически маси общината ще бъде принудена да действа в тяхна защита.

Необходимо е и нашите общински съветници в провинцията, особено в по-големите градове, да повдигнат веднага в общинските съвети въпроса за урегулирането на наемите и за предпазване бедстващото население от експлоатацията на алчните домопритежатели.

*В. «Работнически вестник»,  
№ 118, 11 септември 1914 г.*

*Без подпис*

*Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»*



## БЕЗПЛАТНАТА МЕДИЦИНСКА ПОМОЩ В СОФИЯ

Съгласно «Правилника за безплатното лекуване на софийското население»\* с безплатна медицинска помощ в общинските амбулатории и по къщата, с безплатна специална медицинска помощ, с безплатно лекуване в общинската болница, с безплатна акушерска помощ и с безплатно отпусчане лекарства от общинската аптека се получават:

а) Семействата на тия граждани, на които общият семеен номинален доход не надминава месечно 150 лева, ако да притежава някой член от семейството в столицата или на друго място какъвто и да е недвижим имот;

б) Семействата на тия граждани, на които общият семеен номинален доход не надминава 125 лева и оценката на притежавания от някой член на семейството недвижим имот не надминава 5000 лева (чл. 2 от правилника).

С безплатна медицинска помощ в общинските амбулатории и по къщата и с безплатна акушерска помощ се получават:

а) Семействата на тия граждани, на които общият семеен номинален доход не надминава месечно 175 лева, ако да притежава някой член от семейството в столицата или на друго място какъвто и да е недвижим имот;

б) Семействата на тия софийски граждани, на които общият семеен номинален доход не надминава месечно 100 лева и оценката на притежавания от някой член на семейството недвижим имот не надминава 5000 лева (чл. 3).

\* Из «Софийски общински вестник», № 5, 29 юни 1914 г., с. 9—11. (Ред.)

В общинските амбулатории се преглеждат безплатно:

1. Всички граждани и техните семейства, които са снабдени със семейна книжка за безплатно лекуване;
2. Болните от заразителна болест;
3. Тежко болните, които имат нужда от бърза медицинска помощ;
4. Работниците, слугите и слугините;
5. Учениците от различните училища (чл. 4).

За снабдяване от общинското управление със семейна книжка за безплатно лекуване главата на семейството — мъжът (или жената, ако тя е вдовица) подава до секретаря на общинското управление заявление, в което прилага саморъчно подписана декларация, в която удостоверява както семейното си положение с обозначение името и презимето, възрастта и занятието на всеки член от семейството, тъй и нормалния месечен доход и имотното състояние на всеки член от семейството с обозначение вида, доходността и оценката на имота според емлячните регистри.

Тия заявления и декларации са отпечатани и всеки желаещ може да ги получи от общинското управление или от градските комисарства.

Ние поканваме всички работници, които още не са се снабдили със семейни книжки за безплатно лекуване, да подадат своевременно необходимите заявления и декларации и да не чакат това да сторят едва тогава, когато те или членове от техните семейства заболяят.

За улеснение заявленията и декларациите си организиратите работници могат да подават и чрез нашия общински съветник др. *Г. Димитров*. До същия нека се отправят и всички оплаквания, в случай че бъде констатирано нередовно или неправилно издаване на семейните книжки.

## ДА ЗАСИЛИМ СЪЮЗИТЕ!\*

Общоевропейската война се разрази над воюващите народи в масово разорение, мизерия и смърт. Но тя засегна чувствително и неутралните страни. У нас ред производства, които имат връзка с външния пазар, спряха или намалиха работата до минимум. Това се отрази най-много върху работническата класа, като я обрече на безработица, която с продължение на войната все повече се увеличава и засяга все по-широк кръг работници. Поради същите причини и поради безграничната алчност на капиталистите и търговците скъпотията на живота бърже порасна, като чувствително повиши цените на предметите от първа необходимост, наемите в големите градове и др.

Работническата класа при днешните условия най-силно изпитва ударите на настъпилата криза, на безработицата и скъпотията на живота. Непосредствени нейни защитници в тоя труден момент единствено се явяват Работническата социалдемократическа партия и професионалните съюзи при нея. Работниците днес имат най-голяма нужда от професионалните съюзи, защото те са много заинтересовани за участието на първите и следователно те поемат грижата за възможно намаление страданията и гибелните последици за работническата класа.

Докато това е тъй, поради същите причини в редовете на професионалните съюзи настъпи известно *разслабване*, т.е. намаление на тяхната съпротивителна сила, на тях-

\* Статията погрешно е включена в библиографията на Хр. Кабакчиев, 1911 г. Допълнителните проучвания показват, че неин автор е Георги Димитров (Ред.)

ната бойкост и засилване. А нека се запомни добре, че днешният момент им поставя много *важни задачи* за решение.

Първата и главна задача на нашите професионални съюзи е да се притекат на помощ на своите безработни членове. Но за това са необходими *силни каси*. Наложителна длъжност е, щото всички членове, които работят, *безусловно най-редовно да внасят както своите седмични членски вноски, така и извънредните вноски*, които съюзите са определили.

Листовете за събиране *волни помощи за безработните* трябва да бъдат изпълнени с подписите на всички работещи организирани работници, партийни другари и съчувственици, които при всеки сгоден момент могат да дадат своята скромна лепта за безработните си другари. Нека не остане нито един пионер и съчувственик на нашето велико дело неизползуван. Само в тоя труден момент на работническата класа *самопожертвователността* и предаността към социализма може да бъде изпитана.

Наред с това да не се забравя и нуждата от *добре уредената синдикална самопомощ*, с която ще се облекчи положението на организираните работници в случай на болест, изпъждане от работа и др., постоянните спътници днес на работническата класа.

Но подкрепата, която професионалните съюзи могат да окажат на своите членове при днешните злини, е съвсем недостатъчна — тя е капка в море. Ето защо синдикатите, ведно с партията, трябва да потърсят и други средства. Общината и държавата са, към които трябва да насочват своите искания. Общинските социалдемократически представители, подкрепени от синдикатите, трябва да искат и наложат на общинските съвети, особено в големите градове, дето безработицата е най-силна, *да бъде създадена работа за безработните*, като общинските предприятия се отнемат от частните предприемачи или се създават нови такива, които общините сами да експлоатират и завеждат. Ако това средство се окаже недостатъчно, общинските съвети са длъжни да подпомогнат безработните с пари за съществуване. Това не е милостиня, а подкрепа на безработни членове на общината, които не по своя вина са останали без средства за живеене. И това

искане може да бъде наложено само с натиска на организираната сила на работниците.

При настъпилата и развиваща се безработица поскъпването на наемите и на предметите от първа необходимост ще да увеличи страданията и мизерията на работниците и малоимотните граждани. Нашите общински съветници, подкрепени чрез резолюции и протести от партийните организации и синдикати, трябва *енергично* да се застъпят пред общинските съвети, щото последните да определят с решение цените на наемите и съестните продукти и чрез специални общински комисии и властите да наложат наблюдаването на тия цени. Там, дето няма общински съветници, партийните организации и групи заедно със синдикатите при тях са, които трябва чрез *постоянен натиск* да заставят своите общински съвети да направят същото.

Но не е достатъчно само да бъде наложено решението на общинските съвети за нормиране цените на наемите и предметите от първа необходимост и оповестяването им със заповед от общината. Алчните за повече печалби търгоци, бакали, продавачи и домопритежатели могат, необмислено, да не зачитат решенията на общинските съвети и да продължават произволно да покачват цените, и по такъв начин ограбват бедното население. Работническите синдикати и партийните организации и групи трябва със своята агитация да раздвижат масата работници и малоимотни за *контрол* и *постоянно бдение* върху спазване цените и при всеки случай на произволно покачване или фалшифициране на продукти да *съобщават* на общинските социалдемократически съветници или ако няма такива — да донасят и протестират пред общинските власти.

Ако посочените задачи и длъжности налагат на професионалните съюзи да се заемат работното рамо със социалдемократията за разрешението на проблема, как по-сигурно и вярно може да стане това? Отговорът може да бъде само един: *със силни и мощни съюзи*. Войната, нейните дълбоки причини и зловещи последствия — безработицата, скъпотията на живота, страданията и мизерията на работниците и малоимотните, е силно агитационно средство за *привли-*

*чане масово работниците в съюзите и засилване влияние-  
то на социалдемокрацията.*

Нека не остане нито един работник, потиснат от мизерията, незасегнат от нашето мощно социалистическо слово; нека нито една работническа къща не остане непосетена и обитателите ѝ необходрени и проагитирани да се наредят в нашата пролетарска армия, да влязат в професионалните ни съюзи. Беседи и събрания по жизнените въпроси са също така необходими за привличане нови кадри в нашите редове.

Само така ние достойно ще изпълним своя дълг, по-лесно ще разрешим неотложните задачи, които днешните условия ни налагат, и ще бъдем готови да посрещаме събитията, които се развиват и които близкото бъдеще след войната ни носи. Прочее, на неуморна работа за стягането и засилването на нашите професионални съюзи!

*В. «Работнически вестник».  
№ 119, 12 септември 1914 г.*

*Без подпис*

*Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»*

ДО МЕСТНИТЕ  
РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТИ  
И СЕКЦИИТЕ  
НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ  
СЪЮЗИ

София, 21 септември 1914 г.\*

*Важно съобщение:* Умоляват се всички организации и отделни другари, до които са изпратени листове за събирание волни помощи за безработните, *най-късно до 25 м. м.* да повърнат на Синдикалния комитет *всички листове*, макар някои от тях да не са пуснати в циркулация или пък да са събрани по тях малки суми.

За продължаване на подписката Синдикалният комитет след това ще разпрати други специални листове.

За Синдикалния комитет  
Секретар-касиер: *Г. Димитров*

*«Работнически вестник»,  
21 септември 1914 г.*

*Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»*

## СКЪПОТИЯТА НА ЖИВОТА, СОФИЙСКАТА ОБЩИНА И РАБОТНИЦИТЕ

На тая тема вчера, на 22 т. м., пред едно масово стечение на софийските работници, които буквално бяха задръстили Работническия дом и част от градината, говори социалдемократическият общински съветник др. *Георги Димитров*. С неопровержими данни той подчерта ужасното поскъпване живота на работническите и народни маси вследствие Балканската и общеевропейската война. Правителството издаде закон, според който страната се обявява за застрашена от обществена криза; Софийската община под натиска на социалдемократическите общински съветници изработи ценоразпис за предметите от първа необходимост, обаче Постоянното присъствие упражни слаби усилия за точното му прилагане. Тук др. Г. Димитров разкри голямото нежелание, ясно манифестирано, на Постоянното присъствие да не прилага ценоразписа, да не упражни ефикасен натиск за намалението на наемите и възмутителните спекулации на едрите търговци и фабриканти. Накрай др. Г. Димитров обърна вниманието на присъстващите, че законът\* ще бъде прилаган само когато те вложат всичката своя заинтересованост.

Животът на работническата класа ще бъде облекчен само от енергичния натиск на организираниите работнически маси върху държавата и общината.

Речта на др. оратор бе изпратена с бурни одобрения.

*В. «Работнически вестник»,  
№ 128, 24 септември 1914 г.*

*Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»*

\* Отнася се за Закона за определяне на продажната цена на съестните и други предмети от първа необходимост през време на обществени кризи и бедствия (1914 г.). (Ред.)



## В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

24 септември 1914 г.\*

След обявяване заседанието за открито съветникът г-н *Георги Димитров* от името на своята група направи предложения, отнасящи се до безработицата в града, по жилищния въпрос, по санитарната служба на града, по подобренieto на крайните квартали, по учебното дело в столицата и по общинското самоуправление\*\*, които той, след като мотивира, помоли да бъдат поставени в дневния ред на настоящата сесия, като им се даде спешност.

Между тези свои предложения г-н съветникът иска да се даде от страна на Постоянното присъствие един доклад на съвета за числото и състоянието на бездомническите жилища, за разграбените общински места и за мерките, които са взети както за предотвратяването на по-нататъшното заграбване на общинските места, така и за облекчение на съществуващата остра жилищна нужда в столицата, а така също да се даде подробен доклад пред съвета за санитарната служба през текущата година.

\*\*\*

*Софийски общински вестник»,  
№ 20, 2 октомври 1914 г.*

*Печата се по текста  
на «Софийски общински вестник»,  
сверен със съкратения протокол  
от заседанието*

*Дата на заседанието. (Ред.)*

*Вж настоящия том, с. 128—130. (Ред.)*

*Съкратени изказвания на други участници в заседанието. (Ред.)*

## НАШАТА ПАРТИЯ И ОБЩИНАТА

София, 24 септември 1914 г.

Долуподписаните общински съветници\* от името на Работническата социалдемократическа партия настояваме да бъдат поставени в дневния ред на IV редовна сесия и разгледани от Общинския съвет специалните въпроси, по които правим и съответните наши предложения.

### *1. По безработицата*

1. Да се пристъпи към откриването на ред необходими и общополезни общински предприятия, дето биха могли да намерят работа и прехрана през периода на настоящата криза част от безработните софийски работници, като по тоя начин в същото време ще бъдат и оползотворени техните сили.

2. Да се организира от страна на общината най-строг надзор за прилагането на Закона за неделната и празнична почивка и Закона за женския и детския труд, с което косвено ще се ограничи до известна степен растящата безработица.

3. Да се предвидят парични суми за подпомагането на ония безработни, работа за които не ще може да се намери, като общината изиска средства за тая цел и от държавата.

4. Да се открие безплатна трапезария за децата на безработните софийски жители.

5. Да се учреди една постоянна общинска осигурителна каса за безработните членове на общината, която да

\* Депозираният в Софийския общински съвет документ е подписан само от Г. Димитров. (Ред.)

функционира под непосредственото ръководство и контрола на работническите професионални организации.

### *II. По жилищния въпрос*

1. Постоянното присъствие да даде пред Общинския съвет доклад за числото и състоянието на бездомническите жилища, за разграбените общински места и за мерките, които са взети както за предотвратяването на по-нататъшното заграбване на общински места, така и за облекчението на съществуващата остра жилищна нужда в столицата.

2. Да се обсъди наново въпросът за мерките, които общината трябва да предприеме, за да се даде подслон на множеството работнически и други бедни семейства, които се нуждаят от такъв.

3. Да се учреди един постоянен жилищен комитет, който да следи за хигиеничността на жилищата и да не допуска даването под наем на сутерените (зимниците) и на неотговарящите на изискванията на хигиената къщи.

### *III. По санитарната служба*

1. Да се даде пред съвета подробен доклад за санитарната служба през текущата година.

2. Да се учреди един специален постоянен и ефикасен надзор върху фабриките, работилниците, ателиетата и всички места, дето са заети на работа работници и работнички, и да се запрети работенето в помещения, които не отговарят на изискванията на хигиената.

3. Да се реорганизира санитарният надзор над фурниите, гостилниците и другите заведения, над съестните продукти и върху чистотата на улиците, площадите и другите публични места по такъв начин, че той надзор да бъде напълно ефикасен.

4. Конференциите на градските лекари да бъдат публични, с право на участие в тях на желаещите общински съветници, които да могат непосредствено да следят дейността на общинския лекарски корпус.

### *IV. По подобряването на крайните квартали*

1. Да се анкетира от специална комисия състоянието на улиците, канализацията, водопроводите и осветле-

нието в крайните работнически квартали на столицата.

2. Да се пристъпи към поправката и настилането на улиците и въвеждането на всички възможни благоустройствени и санитарни подобрения в тия квартали.

#### *V. По учебното дело*

1. Да се предприеме една анкета, която да установи какво количество деца, подлежащи на задължително училищно образование, тази година са извън училищата.

2. Да се вземат необходимите мерки, за да се създаде възможност и за тия деца да минат курса на задължителното училищно обучение.

#### *VI. По общинското самоуправление*

Да се повдигне от страна на общината официално пред Народното събрание въпросът за общинското самоуправление и да се изиска изменението на Закона за градските общини<sup>38</sup> в смисъл на разширяване правата и автономията на общинските съвети до степен на истински самоуправителни тела.

*В. «Работнически вестник»,  
№ 130, 26 септември 1914 г.*

*Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»  
сверен с оригинала*

## ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

26 септември 1914 г.\*

Преди да се пристъпи към дневния ред, др. *Г. Димитров* повдига въпроса за състоянието на детските ясли на дружество «Евдокия» и сиропиталището «Княз Борис», които се субсидират от общината — яслите с 55 000 лева, а сиропиталището със 7000 лева годишно. Изтъква, че децата в тия институти са поставени извънредно мизерно и се гледат с престъпно пренебрежение. Яслите изобщо заслужено са добили названието — фабрика за мъртъвци. Пита Постоянното присъствие защо общината не упражнява ефикасна контрола върху тия институти, субсидирани от нея, и не намира ли то за навременно вече да сезира Общинския съвет с въпроса за основаването на общински институти за децата и сирачетата на работническите и други бедни семейства — институти, построени на модерни начала, а не каквито са сегашните, организирани от една твърде съмнителна частна инициатива.

Кметът признава, че положението в тия институти е наистина много лошо. Общината обаче формално нямала право да упражнява върху тях специална контрола. Те са подложени на общия надзор, упражняван върху всички благотворителни учреждения. — Общината, че с въпроса за откриването на такива общински институти ще бъде сезиран съветът при разглеждането на бюджета за 1915 г. — Общината се на разглеждане предписанието на министерството, с което то иска да знае дали Общинският съвет след влизането на

Закона за определяне цените на продуктите<sup>37</sup> настоява на своето решение за откриване на общински магазини. — Съветът без разисквания, единодушно решава тия магазини да се открият, а така също да се открие и общински склад за брашна.

Докладва се рапортът на началника на санитарното отделение д-р Златаров върху прилагането на Закона за определяне цените на съестните и други продукти от първа необходимост, с който рапорт се иска съветът да делегира предвидените му от закона права върху назначената по-рано комисия за определяне цените на продуктите.

Др. Г. Димитров изтъква, че Постоянното присъствие действа съвършено мекушаво и нерешително за прилагането решенията на комисията досежно цените на продуктите и наемите. То държи повече за добрите си отношения с търговците-спекуланти и домопритежателите, отколкото за жизнените интереси на софийското население. Предвид на това, че цените на брашната и хляба, на захарта и цяла редица други артикули, продавани в столицата, са в пълна зависимост от величината на цените на житата в тържищата и от цените на другите артикули в самите фабрики, дето се произвеждат, той настоява да се определят *еднакви* за цялата страна цени на житата, както и на разните фабрикати, за да не могат техните цени произволно да бъдат увеличавани, което би принуждало и общинската комисия да увеличава определените цени. По-нататък др. Г. Димитров предлага въз основа на същия закон за нормиране цените (чл. 1) комисията да се занимае и с въпроса за *нормиране цените на труда*, защото никакво облекчение не се прави за бедстващите работнически маси, когато се ограничава увеличението цените на продуктите и наемите, а *се допуска намалението на работническите надници*, към което особено усърдно господарите прибягват напоследък, използвайки настоящата остра безработица. Той намира, че най-малкото, което в това отношение трябва веднага да се направи, то е *да се забрани на господарите да намаляват работническите надници под оная норма, която те са имали до 25 юли 1914 г.* (обявяване мораториума в страната).

Общоделците Ас. Цанков и Ефт. Николов *най-решително се противопоставят на това предложение на др. Г. Димитров.* Тия

«работнически приятели и защитници» намират, че е невъзможно да се нормират цените на труда и че законът не давал право на общината да вземе мерки прстит намаляването на работническите надници! И трябваше представители на буржоазните партии — В. Влайков (радикал) и д-р Петков (правителствен), да им доказват, че законът това допуска и че то трябва да се направи: както се ограничава произволното покачване цените на продуктите и наемите, така трябва да се *ограничи* и намалението на работническите надници.

След станалите продължителни разисквания съветът реши да го реорганизира въз основа на закона *комисията за нормиране цените на продуктите, наемите и труда*, като занапред се състои само от общински съветници. За членове на тая комисия бидоха избрани съветниците: д-р Петков, Влайков, Прулов, Цанков и напълнителният другар Г. Димитров. Всички решения на комисията трябва веднага да се обявяват от кмета с надлежната за случая заповед. В случай на разногласие между комисията и Постоянното присъствие спорът се разрешава от Общинския съвет. Ако последният не заседава, ще бъде свикан на извънредна сесия.

Накрая се утвърди командировката на общинските съветници Г. Димитров и д-р Петков за изучаване състоянието и цените на житата и брашната в провинцията<sup>98</sup>.

98 «Работнически вестник»,  
№ 137, 28 септември 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

## ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

29 септември 1914 г.\*

Правят се разни питання.

Др. Г. Димитров, като констатира, че в столицата числото на гръдоболените работници и служещи в последните години извънредно бързо нараства и че вследствие на това нуждата от откриването на един *общински диспансер за гръдоболенни* е наложителна, предлага от страна на нашата група Общинският съвет още в тая сесия да се занимае с въпроса за постройката на такъв общински диспансер.

Кметът обяснява, че този въпрос ще бъде поставен на разглеждане във връзка с бюджета.

Одобряват се ред поемни условия и протоколи на разни комисии.

Слага се на разглеждане предписанието на министерството, с което се иска да бъде уволнена градската лекарка-акушерка г-жа Баранова-Симидова, защото Върховният медицински съвет се изказал против нейното назначение. Случаят е характерен по това, че Върховният медицински съвет по чисто партизански съображения е изискал от министерството уволнението на г-жа Баранова-Симидова, след като последното е утвърдило решението на Софийския общински съвет за нейното назначение с цел да се назначи кандидатът на *русевистите*<sup>39</sup> от Върховния медицински съвет.

Кметът предлага съветът да се подчини на министерското предписание, като уволнението се извърши, когато се намери подходящ заместник на Баранова.

\* Дата на заседанието. (Ред.)



Против се изказват Сакаров, Г. Димитров и Т. Г. Влайков,  
а ни — Карастоянов.

Др. Г. Димитров изтъква, че мнението на Върховния медицински съвет не е задължително за Общинския съвет; то може да бъде изслушано и нищо повече. Най-малко то трябва да се уважи в случая, когато е очевидно, че се дължи на чисто партизански съображения. Посочва редица факти, от които се вижда, че Върховният медицински съвет при решаването на въпроси, засягащи общественото здраве, е поставял личните интереси на лекари и аптекари, както и своите партизански съображения на *преден план*. Настоява съветът най-решително да се противопостави на намесата на министерството в неговите вътрешни работи, толкова повече че няма никакво законно основание да се иска уволнението на една градска лекарка, която отговаря напълно на изискуемите условия за длъжността, заемана от нея, и която от три месеца вече най-добросъвестно изпълнява възложената ѝ работа.

Общинският съвет отхвърля министерското предписание и потвърждава своето предишно решение за назначението на Баранова.

И „Работнически вестник“,  
№ 134, 1 октомври 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

## ПО РЕШЕНИЕТО НА ОБЩИНСКАТА КОМИСИЯ ЗА НАЕМИТЕ\*

Енергичната и положителна дейност, която нашите представители в Софийския общински съвет развиват в защита на работническото население в столицата, предизвиква бясно озлобление в лагера на общоделските демагози, политикани и политиканчета. И те всячески се стремят да предават в «Народ» най-тенденциозно и превратно, с ред дребнави и недостойни закачки и епитети това, което вършат нашите общински съветници.

Такъв е и най-новият случай с това, което пише в последния брой на «Народ»\*\* общоделският съветник Прулов за решението на комисията по наемите. Той заявява, че «Работнически вестник» излъгал, когато писал, че по предложение на др. Г. Димитров е взето публикуваното вече решение на комисията.

Ние нямаме нито време, нито желание сега да се занимаваме с дертовете на болезнено честолюбивите политиканчета около «Народ» и да отговаряме на безконечните техни извъртания и закачки. Ще се задоволим само, по повод най-новия случай, да покажем колко безчестни са нашите противници около «Народ» и с това ще свършим. Свободни са да ни ругаят до насита. Нас не ни засяга тяхната немощна злоба.

Преди още да се получи писмото на министерството, др. Г. Димитров на няколко пъти настояваше пред пред-

---

\* Статията е без подпис, но в. «Народ», № 224, 3 октомври 1914 г., сочи като неин автор Г. Димитров. Редакцията на в. «Работнически вестник» не опровергава това твърдение. (Ред.)

\*\* Вж в. «Народ», № 221, 30 септември 1914 г. — статията на С. Прулов «Поевтияване на съестните продукти и наемите». (Ред.)

седателя на комисията да се постави на разглеждане въпросът за наемите, което знаят всички членове на комисията. Най-сетне на 8 септември в специално за целта заседание комисията направи това. В заседанието присъствуваха всички членове на комисията с изключение на общоделския член Прулов, който отсъствуваше, а сега много усърдно ни ругае в «Народ».

В официалния протокол на комисията за това заседание, съставен от началника на санитарното отделение д-р Златаров и подписан от пом.-кмета Зеленогоров, общинския съветник д-р Петков, държавния контрольор Василев, юрисконсулта Стойнов, представителя на Търговската камара Ганчев, началника на санитарното отделение д-р Златаров, началника на хигиеническата лаборатория д-р Панайотов, управителя на халите д-р Бесарабов, общинския архитект Константинов и началника на Бюрото за социални грижи Стефанов, се казва изрично следното:

*След дълги разисквания по предложението на общинския съветник Г. Димитров комисията засега прие следующата основа за нормиране на наемите: (Следва решението, което ние текстуално публикувахме в «Работнически вестник» и което тия дни ще бъде обявено и със специална заповед от кметството.)\**

Както се вижда и от официалния протокол на комисията, «Работнически вестник» свършено точно е представил това, което е станало в комисията досежно наемите.

Има прочее «нахалство» и «безчестно поведение», но, както всеки може да се убеди, е само на страната на злобените и объркали пусулата общоделски демагози.

\* «Работнически вестник»,

№ 134, 1 октомври 1914 г.

Без подпис

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

## ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

1 октомври 1914 г.\*

Преди да се пристъпи към дневния ред, др. Г. Димитров обръща вниманието на Общинския съвет върху факта, че болшинството от общинските съветници *систематически* отсъствуват от заседанията, и то в един момент, когато има да се разглеждат въпроси от най-жизнена важност за софийското население, отговорността за което те носят не само пред своите партии и пред избирателите, с доверието на които злоупотребяват, но и пред самия Общински съвет. Някои от тях съветници, без оправдателни причини и без да са взели отпуск, не са се явявали в цели сесии на съвета. Пита Постоянното присъствие защо то не приложи Правилника за заседанията на Общинския съвет спрямо визираните съветници, който предвижда и известни наказания за такива случаи.

Кметът се задължава в едно от следующите заседания да сезира съвета с въпроса за нередовните съветници.

Др. Д. Благоев пита Постоянното присъствие защо не е внесена на разглеждане в съвета и досега подадената още миналата година молба за помощ от страна на един *сляп* столичен гражданин.

Кметът обяснява, че на въпросния просител кметството отпуснало 50 лева, обаче той претендирал за по-голяма помощ.

Д. Благоев и Г. Димитров настояват по тоя повод да се усвои практиката, щото всички заявления, с които се иска по-голяма помощ от оная, която кметството има

\* Дата на заседанието. (Ред.)

право само да разрешава, да бъдат внасяни винаги на разглеждане в съвета, докато бъде изработен специален правилник за материалното подпомагане на нуждаещите се граждани от страна на общината.

Примат се след това протоколите на пътната комисия за определение срока на новото и продължение срока на старото предприятие по паважа.

Не се утвърдява произведеният търг за поставяне тротоари пред къщите на ония домопритежатели, които сами това не са сторили, като неизносен.

Разглеждат се и се утвърдяват ред протоколи на строителната комисия.

Докладват се документите на градската лекарка-акушерка Ъвриллова, от които се вижда, че тя има изискуемата се за заеманата от нея длъжност лекарска практика. С това се туря край на партизанските интриги в общината около назначението ѝ.

И. «Работнически вестник»,  
№ 136, 3 октомври 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

## ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

4 октомври 1914 г.\*

Преди да се пристъпи към дневния ред, др. *Г. Димитров* пита Постоянното присъствие защо не се изплащат *точно* на 1 число на месеца заплатите на общинските служещи, а се *закъснява* с по няколко дни, и защо това изплащане се поставя в зависимост от текущите постъпления от данъци, когато необходимите за заплати на служещите суми трябва да бъдат приготвени още преди да изтече месецът.

На второ място, като констатира, че градските санитарни лекари упражняват съвършено слаб санитарен надзор върху работилниците, ателиетата и фабриките и че въпреки запрещението на закона санитарните власти *търпят* да се употребяват за работилници *сутерените* (зимниците), какъвто е случаят с една работилница за локуми на ул. «Ломска», със сладкарницата на Роза и много други заведения, настоява Постоянното присъствие да вземе мерки за усилване санитарния надзор и да се *забрани* работенето в зимниците, както и във всички други помещения, които не отговарят на законните изисквания на хигиената.

Кметът обяснява, че за първи път тая година на служещите не е изплатено навреме. Ще се вземат необходимите мерки за редовно изплащане. Що се касае до санитарния надзор, Постоянното присъствие ще направи нужното.

Д-р Петков иска доклад от Постоянното присъствие за «без-

\* Дата на заседанието. (Ред.)

домническите» жилища — един въпрос, който нашата група повдигна още в първото заседание на съвета.

Утвърждава се окончателно правилникът за кошничарското училище.

Слага се на разглеждане предписанието на министерството, което то съобщава, че не одобрява приетия още миналата година от съвета *Правилник за отношенията между работниците и предприемачите в общинските предприятия*, защото няма «най-елементарните качества на правна наредба» и защото предвиждал неморални разпореждания в ущърб на предприемачите.

Характерно е отношението на Постоянното присъствие към този правилник. То не само не се е възползувало от законното си право да приложи правилника, щом в срок от един месец министерството не се е изказало по него, но и след като се е получило предписанието на министерството по-късно от законно установения срок, Постоянното присъствие не го е внесло в съвета, въпреки решението на комисията и въпреки многократните настоявания и протести от страна на нашия общински съветник др. Д. Благоев, а го поставя на дневен ред едва сега, след близо една година. Нещо повече: секретарят заявява, че протоколът на комисията и цялата преписка по правилника неизвестно де пропаднали!

Др. Г. Димитров най-строго осъжда това скандално поведение на Постоянното присъствие спрямо един правилник, който урегулирава що-годе благоприятно за работниците отношенията между тях и предприемачите в общинските предприятия и въстава решително срещу арогантното предписание на министерството. Намира, че правилникът *напълно* отговаря на изискванията на законите в страната, че не съдържа нищо неморално, и предлага съветът да приеме повторно правилника без никакво изменение и да иска немедленото негово утвърждение.

Сакаров и Ефт. Николов се изказват в същия смисъл.

Съветът усвоява това.

Решава се, щото Постоянното присъствие да ходатайствува за назначението на общинските съветници в реквизиционната комисия, за да може в случай на мобилизация да останат в столицата и съветът в пълния си състав да функционира.

Избира се бюджетарна комисия, в която от страна на нашата група влиза др. Д. Благоев.

Тъкмо при вдигането на заседанието Сакаров прави предложение от името на групата на «широките» *да се отпуснат 10 000 лева помощ на червените кръстове на воюващите държави!*

Кметът, без да подложи на разискване и гласуване това «високопатриотическо» предложение, обявява го за прието.

Прочее «широките» са в ролята си. Вместо да се подпомага на безработните и бедстващи софийски граждани, те намират за необходимо да се изпрати помощ от общината на червените кръстове на воюващите държави!

*В. «Работнически вестник»,  
№ 139, 7 октомври 1914 г.*

*Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»*



## ЖИЛИЩНИЯТ ВЪПРОС

Вчера, на 5 октомври, в Работническия дом пред голямо стечение на работнически свят софийският общински съветник др. *Георги Димитров* държа реч върху жилищния въпрос, която предивама накратко в следните редове:

Притокът на големи работнически пролетарски маси в градовете направи жилищната нужда едно постоянно явление за работническата класа и бедстващите работнически маси. Жилищният въпрос е един социален въпрос — по-точно: разклонение от общата социална програма. Жилищният въпрос днес не се счита, както в миналото — всеки да си има своя *собствена къща*. Въпросът е да се създадат за всички безимотни удобни, отговарящи на хигиеничните изисквания жилища, без обаче те да бъдат тяхна собственост, защото това е невъзможно. Строежите в столицата от тия работници и дребни чиновници къщи из крайните квартали са гнезда на зараза и смърт. С това ни най-малко се премахва жилищната нужда.

Избира се, жилищната нужда съвсем не съществува за охолните господа от центъра на града — там, дето са вилите на голямата градска и военна бюрокрация, едрият капитал и рентиери.

За 35 години населението в София се е увеличило 6 пъти, а числото на жилищните помещения само 4 пъти. В 1912 г. е имало 12 000 частни сгради. Ако предположим, че средно на семейство се падат по 4 души, това са 36 000 души, които живеят в *собствени къщи*; значи 70% от

софийското население още тогава е било *бездомническо* и е живеело под наем.

Според статистиката в най-гъсто населените европейски градове на сграда се падат средно по 4—5 души жители, а в Лондон — средно на сграда по 7 души. Между това в София през 1900 г. са се падали средно на сграда по 8 души жители, в 1908 г. — по 9; в 1910 г. — по 10; в 1913 г., след войната, тяхното число достигна *12 жители*. Като се извадят от това число луксозните сгради, всички държавни и обществени здания, смело можем да кажем, че на сграда ще се паднат по *14 живеещи жители*. От една анкета, направена през 1910 година в I и II участъци на столицата, се вижда, че 66% от населението в тия квартали живее от 6—10 души в стая, а в някои места и по *12—15 души!* Пресметнато средно върху всички анкетирани тогава сгради, *заедно и с необитаемите*, се пада средно на стая да живеят по *трима жители*. А в големите европейски столици — например в Лондон, се пада да живеят в стая средно по *1 жител*, в Париж — тоже по *1 жител*, в Берлин по *1,3*, в Петербург по *двама* жители, във Виена тоже по *двама*.

Неминуемото последствие в столицата от това жилищно положение е увеличение числото на заболяванията и процента на смъртността. Докато в европейските градове тенденцията е смъртността да се намалява или поне да не се увеличава, в София става тъкмо обратното. В 1906 г. годишно са измирали  $16,6\text{‰}$ , в 1907 г. —  $18\text{‰}$ , в 1908 г.  $18,4\text{‰}$ , в 1909 г. —  $18,5\text{‰}$ , в 1910 г. —  $20,4\text{‰}$ , а в 1912 г. тяхното число достига 25 на 1000 жители!

Някои мислеха, че това ужасно положение ще се измени след войната<sup>40</sup>, със завземането на територии от Тракия и Македония, с изселването на чиновници, търговци и др. в новозавладените страни, обаче стана тъкмо обратното. Вместо да се намали софийското население, притокът на нови жители още повече се усили с хилядите изселващи се емигранти от Тракия, Македония и Добруджа. Числото на жителите в столицата от 106 000 в 1912 г. изведнъж се покачва на 140 000—150 000, едно увеличение с 40% за две години! А в тоя същия период са построени всичко около 2500 нови жилищни отделения. Ако бихме туряли по 5 души във всяко жилищно отделение, тога

си около 12 000 души, значи останалите близо 30 000 души са били принудени да отидат да дирят квартири от старите домопритежатели.

Това предизвика две явления: по-гъсто става натрупването в тия сгради, особено на сградите от крайните квартали. От друга страна и наедно с това, стана и едно неизменно високо покачване на наемите.

Според едно приблизително изчисление в 1900 година около центъра на града 2 стаи и кухня са имали 30 лева наем, в средните квартали — 25 лева, в крайните квартали — 12 лева; в 1911 година около центъра на града 2 стаи и кухня са стрували 55 лева, в средните квартали — 44 лева, в крайните — 23 лева; в 1912 година около центъра на града достигат вече 70—80 лева, в средните — 60—65 лева, а в крайните 38—40 лева. *Мобилирана стая* около центъра на града през 1900 година е струвала 18 лева, през 1912 година — 35 лева, а през 1914 година достига вече до 50—60 лева; в средните квартали през 1900 г. е струвала 14 лева, през 1911 г. — 24 лева, през 1914 г. — 40 лева; в крайните квартали през 1900 г. — 10 лева, през 1911 г. — 17, а през 1914 г. — 28 лева.

Наемите в София в сравнение с големите европейски градове, като Лондон, Париж и др., са при много по-малки удобства с 20—30% по-скъпи. В другите страни за поддръжката на наемите отива  $\frac{1}{10}$  от дохода, максимум  $\frac{1}{4}$ . В София, по приблизително изчисление, едни (съвършено малцина) плащат  $\frac{1}{5}$ , други (голямото мнозинство) —  $\frac{1}{3}$ , трети, които имат на врата си по-големи семейства и които наемодателите заради шума на децата им приемат винаги на по-тежки условия, плащат *почти половината от заплатата си!*

На второ място, жилищната нужда предизвиква друго едно явление, което е предмет на най-отвратителна демангация от страна на всички буржоазни партии. Думата ми е за така наречения *бездомнически въпрос*, т. е. движението сред лишените от жилища маси да си построяват свои жилища. Буржоазните котерии раздухваха с най-голямо старание това заблуждение, защото чрез него те успяваха полека на свой ред, бидейки на власт, да обира гласовете при изборните периоди на нещастното население.

Организира се една цяла банда от правителствени пар-

тизани и агенти, от разни предприемачи, лихвари и тузове, които ръководеха заграбването на общинските места, планирайки ги на парцели и давайки по едно парче земя на нещастните фактически бездомници, след като хубаво ги оскубваха и обвързваха. Така на заграбените общински места изникнаха повече от 4000 къщи, повечето от тях крайно неудобни и нехигиенични коптори, дето децата на нещастните са обречени на опасни заболявания и преждевременна смърт.

Според една точна статистика, която се отнася само за една част от бездомните жители, се вижда, че между фактическите бездомници, които успяха да струпат по едно копторче, има и такива например «бездомници»: двама съдържатели на хотели, двама предприемачи, двама търговци, 1 притежател на склад, 1 пенсионер, 13 души със свободна професия. Останалите са 150 занаятчии и само 80 работници. Всички тия 80 души работници са се предварително заробили при лихварите, за да си построят жилища. Техните къщурки са правени с високолихвени, скоротечни заеми.

Тия заграбени места са поделени на 349 парцела с 96 385 кв. м; 257 парцела са с повече от 250 кв. м. Някои от тях са с повече от 1000 метра! Само 76 от въпросните жители са застроили къщи върху 10—20 кв. м — това са действителните бездомници, други повече, а 32 други са застроили сгради с по 40—50 кв. м и нагоре. От построените 394 сгради 18 са *солидни гевгирени* «бездомнически» здания и само 80 са с плет. От притежателите на тия 394 къщи 174 души са направили дългове, за да ги построят.

Как мислят обаче тежките господа от кметството да се справят с така построените сгради? Много просто: Нашият «почитаем» кмет вчера ни изненада с едно предполагаемо разрешение на въпроса: «Ще оставим — заяви той — по-солидните, които отговарят на правилата за строежите, а другите ще съборим!»

Чрез демагогия и най-вулгарни спекулации буржоазните партии «разрешаваха» години подред жилищния въпрос чрез безсрамни спекулации, разграбване и раздаване на общински места. По тоя начин до 1910 г. са заграбени и раздадени 7 597 725 кв. м общински места, днешната стойност на които места възлиза на 47 044 315 лева!

За тия места и до днешен ден не е платено нито една стотинка. А заграбени по такъв начин, тия места послужиха и ръцете на «законните им притежатели» за най-голяма спекулация, за повдигане изобщо цените на местата. Някои от тия места днес се продават по 100—150 и дори 200 лв. кв. метър.

Тук не влизат хилядите квадратни метри общински места, дадени на Захарната фабрика, на тухларските фабрики и на ред други индустриални заведения, както и на *множество индустриалци без индустрия!*

Раздавани са също места на опълченци, заслужили в миналото на отечеството. Но покрай тия опълченци са се промъкнали стотици други «опълченци», които никога през живота си не са помирисвали барут. И тук са раздадени повече от 1500 парцела. Обаче от направената през 1912 г. анкета много малко действителни опълченци са останали притежатели на тия места. Там са днес хората ни грабежа, а бедните опълченци пак са бездомници.

Това се е вършило все когато разните «наши» са били на власт. По тоя начин *най-малко половината от местата ни (София са заграбени*. И тия, които сега са си построили «жилища» в новозаграбените общински места, горчиво се мамят, ако мислят, че са се освободили от жилищната нужда; не, те са я само отложили. В тия построени от тях коптори те са занесли само болестите и смъртта. Загивали до уши в борчове — говоря за фактическите бездомници, — те утре ще изпаднат в ръцете на големите «бездомници» и ще останат пак без подслон.

При това непоносимо положение на работническите маси, какво прави българската буржоазия, какво прави общината за облекчаване жилищната мизерия? О, българската буржоазия не иска и да знае за облекчаване жилищните нужди! Притежателите на места и сгради, които са всеполюлни, имат интерес тая нужда винаги да не намалява: или има *малко* здания, за да вземат *големи* наеми, за да измудват и събличат масата. Цените на местата и наемите трябва да растат — това е девизът им! — Само държавата и тияца ежегодношно на частни домопритежатели в София да плащат на своите учреждения 950 000—1 000 000 лева!

До тоя момент въпреки остротата на жилищната нужда, въпреки негодуванието на масите, въпреки нашата непре-

станна критика и борба прокарани са само два-три палиатива. Още през властвването на демократите бе гласуван един заем от 15 млн. лв., между другото и за постройка на общински жилища, но нищо не се строи. Днешният съвет завари само 200 000 лв. от тоя 15-милионен заем. Построиха се 6 сгради с по 4 жилищни отделения. Сградите са удобни, хигиенични, но аз трябва да отбележа, че в тях не ще може да живее работническо семейство, а ще отидат пак средни чиновници и търговци — пак тия, които могат да плащат по-висок наем.

Между известни работници, железничари, дребни служещи и др. се е вгнездило заблудението, че когато се дадат общински места под наем, за да си построят жилища, ще се отърват от жилищната нужда. Но кой железничар, кой дребен служещ, кой работник ще отиде да вземе участие в търга и да даде най-висока цена? Докато дойдат железничарят, служещият и работникът, там ще са вече по-рано предприемачът и рентиерът, които ще дадат такава цена, каквато първите не могат да плащат. Малцина ще бъдат «щастливците». И с тоя въпрос работниците трябва да бъдат на чисто. С тия, давани от общината места под наем, не се облекчава нито на йота жилищната нужда на работника.

Трябва да се спра и на мерките, взети от Общинския съвет за спиране произволното увеличение на наемите, които след общоевропейската война се паразитно покачиха. Нашите общински съветници, възползувани от Закона за нормиране цените на продуктите, повдигнаха въпроса за наемите. Но господата от Постоянното присъствие не можаха така лесно да си развалят достлука\* със силните домопритежатели. Най-сетне, след големи протакания от Постоянното присъствие, се обяви със заповед предложеното от наша страна и прието от комисията решение, че от 25 юли до обявяване на мораториума в страната не се позволява на наемодателите да увеличават цените на наемите. Ако те са увеличили наема на квартирите си, ще трябва да повърнат на наемателите взетото увеличение. Няма защо да се отрича, че тия мерки ще доведат до известно облекчение. Обаче аз подчертавам.

\* Достлук (тур.), остаряло — приятелство. (Ред.)

че те ще се реализират само чрез вашата заинтересованост, чрез силния натиск на работническите маси.

Нашата партия винаги е смятала, че жилищната нужда не може да се облекчи, както мисли «Бездомническото дружество»<sup>41</sup> — с раздаване на места и постройка на частни къщи, а трябва да се построят хиляди удобни и хигиенични жилищни помещения със средствата на общината и да бъдат отдадени на неимотните граждани под изем на евтина и достъпна цена. Но не е само това. Ние посочваме, че притежателите на празни, незастроени места трябва да бъдат заставени да ги застроят, да бъдат обложени с голям прогресивен данък, по този начин в едно кратко време повечето от тия места ще се застроят и веднага ще се яви едно чувствително намаление на жилищната нужда.

Едно трето средство е, щото държавата, окръгът и общината за своите собствени цели да построят свои собствени здания.

За ефикасното смекчение на жилищната нужда, за постройката на необходимите хиляди удобни и отговарящи на хигиеничните изисквания сгради социалдемократията пледира за коренното реформиране на общинския бюджет в смисъл щото от редовните общински приходи да се отделят всекигодишно средства за постройка на общински жилища. Общината ще добие за тая цел средства чрез прогресивно-подоходното облагане имотите и приходите на богатите класи.

Досега се е правило всичко за благоустройството и ракоубавяването на центъра. Ние искаме — в интереса на многохилядното трудещо се софийско население — владелците на тия места и сгради, стойността на които е увеличена вследствие извършеното благоустройство и със средствата на цялото софийско население, да се обложат със специални налози, защото прирастът в цената на земите и сградите им, който е от 100—200, дори и 300%, не се дължи на тяхната инициатива и техния труд, а е плод на общинската дейност и трябва да бъде употребен за удовлетворяване жилищната нужда на бедствующото софийско население.

Но общината ще може да предприеме едно преобразование в тоя смисъл на своя бюджет само когато тя не бъде

спъвана от централната държавна власт, само когато общините извоюват *пълно общинско самоуправление*.

От друга страна, тузове, спекулантите и буржоазните демагози трябва да бъдат *изгонени* от управлението на общината. Общинските места, недостойно заемани досега от тях, трябва да бъдат завладени от работническите избраници, за да бъде *облекчено* неносното положение на работническата класа. Работническа София трябва *сама* да се управлява, *сама* да урежда своите общински работи. В интереса на 100-хилядното софийско трудещо се население ние отправяме към него нашия позив да се сплоти под освободителното знаме на Работническата социалдемократическа партия за решителна и непрекъснатата борба в тая посока.

Жилищният въпрос като част от големия социален въпрос обаче може да бъде окончателно разрешен само в социалистическото общество.

В. «Работнически вестник»,  
№ 140, 8 октомври 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»



## ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

8 октомври 1914 г.\*

Понеже издаваните заповеди за цените на продуктите и против увеличението на наемите Постоянното присъствие отпечатва в съвършено ограничено количество екземпляри, като мотивира това с обстоятелството, че бил изчерпване определеният за канцеларски разходи кредит, др. Г. Димитров предлага този параграф да бъде усилен и настоява занапред всички тия заповеди да се отпечатват в по няколко хиляди екземпляра и да се пръскат масово, за да им се дава най-широка гласност между населението.

След това др. Г. Димитров повдига въпроса за учредяването на Софийския общински съвет още през 1911 г. Анкетата над делата на бившия *демократически* общински съвет<sup>42</sup>, която анкета е била окончателно *погребана*, след като народняци<sup>43</sup>, цанковисти<sup>44</sup>, демократи и общоделци се споразумяват *съвместно* да управляват Софийската община. Натоварената комисия да произведе тая анкета не се е *никога конституирала!* Изтъквайки обстоятелството, че извънредно важните въпроси, с които ще трябва да се занимае съветът, не пречат да се разрови и тая стара, избравена от управниците на общината анкета, от името на нашата група настоятелно иска да се пристъпи към анкетиране делата на демократическия Общински съвет и резултатите от тая анкета в близко време да се докладват на съвета.

\* Дата на заседанието. (Ред.)

От първото предложение на др. *Георги Димитров* кметът взема акт. Що се касае до анкетата, той се опитва да смотолевни работата с обстоятелството, че въпросът е пренесен в съдилищата и затова не е имало нужда да се произвежда анкета, но когато биде изобличен от нашите съветници, бе принуден да заяви, че Постоянното присъствие се задължава да направи необходимото за извършването на решената анкета.

Съветът одобрява протокола на Управителния съвет на класната лотария, според който дирекцията на последната има право *сама* да нарежда плана и датите на тегленията. Нашите другари гласуваха против тая привилегия на класната лотария.

Реши се, штоо планът за новото разпределение на избирателните секции в столицата, предизвикано от увеличение на населението, да се отлитографира и раздаде на съветниците и тогава да се внесе на разглеждане.

Допълни се комисията, натоварена да ревизира раздадените на опълченци общински места и да разгледа заявленията на такива опълченци, които претендират за места.

По този случай се повдигна принципалният въпрос — трябва ли да се раздават безплатно места и занаяпред?

Кметът намира, че тоя въпрос бил предрешен със самото избиране на въпросната комисия.

Др. Д. Благоев се обявява против това. Той твърди, че комисията е избрана само да ревизира доколко правилно са раздадени в миналото местата на опълченците. — Настоява съветът да бъде сезиран с въпроса — да се раздават ли места и в бъдеще.

Преди да се вдигне заседанието, др. *Г. Димитров*, като констатира нежеланието на Постоянното присъствие да постави *скоро* на дневен ред направените от нашата група още в първото заседание на съвета *належащи* и *засягащи* цялото трудещо се софийско население предложения по *безработицата, жилищната нужда, подобряването на крайните квартали, санитарната служба и учебното дело\**, настоява тия въпроси да се поставят в най-скоро време на разглеждане, а не съветът да бъде занимаван само с второстепенни и третостепенни административни и други подобни въпроси.

\* Вж настоящия том, с. 128—130. (Ред.)

Както във всички случаи, когато нашите другари подлагат на критика делата на Постоянното присъствие, така и сега общоделниците, които *неофициално* участвуват в управлението на общината<sup>46</sup>, си явяват в защита на Постоянното присъствие и подмятат, че нашата група повдигала тия въпроси *само за демагогия*. . .

И «Работнически вестник»,  
№ 142, 10 октомври 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

## ЗА НАЕМИТЕ В СТОЛИЦАТА

След дълги протакания най-сетне преди няколко дни кметството е обявило със заповед № 1705 взетите от общинската комисия още на 8 септември т. г. решения против произволното увеличение на наемите.

Тая заповед има следното съдържание:

«1. През периода на обявената с царски указ от 25 август т. г. обществена криза наемите на всичките жилищни и други помещения да останат в такъв размер, в какъвто\* са били до обявяването на мораториума на 25 юли т. г. Направените увеличения на наемите през това време се смятат за невалидни и разликата в увеличението се повръща от стопаните на къщите, магазините и други на наемателите.

2. В случай на променяване на наемателите в известна квартира през периода на обществената криза новите наематели плащат същия наем, който са плащали предшествующите наематели, и стопаните на къщите не могат да изискват по-висок наем от този, който са получавали по-рано.

3. През същия период поради увеличението на наема насилствено изкарване на наемателите, както и създаването им на каквито и да било пречки за тази цел, не се допуска.

4. Наемите на новопостроените и недавани под наем жилищни и други помещения не могат да бъдат по-високи от установените такива в дадения квартал. При спор за всеки отделен случай наемът ще се определи от следующите господа членове от Комисията за периодическо нормиране цените на хранителните и други продукти

\* Курсивът е на Г. Димитров. (Ред.)

и първа необходимост: пом.-кмета Н. Зеленогоров, общинските чиновници: д-р Н. Петков и Г. Димитров, общинския юриконсулт К. Стойков и общинския архитект Константинов. За тази цел както сметките на построените и издадени под наем къщи, тъй и наемните на такива ще се адресират до началника на Бюрото за социални грижи<sup>46</sup> при общинското управление Стефанов.»\*

Нарушителите на заповедта за наемите ще се наказват по силата на Закона за градските общини и Закона за нормиране цените на продуктите, наемите и труда през периода на обществени кризи и бедствия.

Като се има предвид обаче, че кметството и неговите органи по понятни за всекиго причини не ще действуват сериозно и решително за прилагането на тая заповед, вероятно необходимо е самите заинтересовани наематели, които в грамадното си болшинство в столицата са работници, дребни чиновници и служещи, да се погрижат, почувствайки се от издадената заповед, да упражнят всичкото свое давление, щото взетите решения да се реализират напълно и наемите да бъдат сведени до оная норма, която са имали до 25 юли 1914 година.

Ще подканяме всички наши другари и съчувственици да дадат *най-широка* гласност сред работническите маси на тая заповед, като препоръчат на всеки наемател, чийто наем след 25 юли е увеличен, да съобщи това писмено или лично в Бюрото за социални грижи при общината или на всички общински съветник др. *Георги Димитров*, Народен дом, площад «Лъвов мост».

Прочее, нека със своята дружна контрола и с общия си натиск върху общинските власти не оставим да бъдат нарушавани от домопритежателите бедствуващите работнически маси на столицата!

\* «Работнически вестник»,  
№ 11, 11 октомври 1914 г.  
Без подпис

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

## В КОМИСИЯТА ПО ЦЕНИТЕ НА ПРОДУКТИТЕ, НАЕМИТЕ И ТРУДА

София, 14 октомври 1914 г.\*

*Комисията за цените на продуктите, наемите и труда при столичната община във вчерашното си заседание се е занимала с ревизирането на последната заповед\*\* за цените на предметите от първа необходимост. Претенциите на мелничарите да се увеличат цените на брашната са отхвърлени. По повод оплакванията на фурнаджиите, че мелничарите и складовете за брашна продавали повече с 1 лев по-скъпо чувала и че влошили качеството на брашното, др. Г. Димитров предложил и комисията решила, щото още днес да се ревизират мелниците и складовете, да им се направи необходимото последно предупреждение и ако не се съобразят с това, да се пристъпи към реквизирането на брашната им и към откриването на общински складове за брашна. Той настоял да бъде реквизирана и една от софийските мелници, за да може самата община да произвежда необходимото за столицата брашно. Възложено е на специалната подкомисия да проучи този въпрос. Предвид на обстоятелството, че напоследък произволно се увеличават цените на житата и крупни житари складират големи количества жита, за да ги продават по-скъпо, когато бъде свободен износът, на много високи цени, и поради обстоятелството, че при сегашното състояние на работите отделните общини, особено селските, не са в състояние да попречат на това, по предложението*

\* Дата на рубриката «Дневни новини», където е поместена информацията. (Ред.)

\*\* Заповед № 1704 на Софийското градско общинско управление от 30 септември 1914 г. Вж «Софийски общински вестник», № 20, 12 октомври 1914 г., с. 14—15. (Ред.)

ни др. Г. Димитров комисията е решила: общината да поиска от държавата да се определят цените на житата в цялата страна върху *базата*, добита от направената от общинските комисии за Северна и Южна България специална анкета, при което сегашните цени на брашната няма да бъдат увеличени, като в същото време се забрани да се складираат където и да е жита с цел да бъдат продадени, когато днешното положение премине.

За да има единство между мерките на всички общини относно цените на предметите от първа необходимост, по предложение на г-н Влайков комисията реши: да се иска от Общинския съвет свикването на една специална конференция в София на представители на градските общини. — Ревизирането на заповедта ще продължи в следното заседание.

*И* „Работнически вестник“,  
*№* 146, 15 октомври 1914 г.

*Печата се по текста*  
*на в. «Работнически вестник»*

## ЗАДАЧИТЕ НА НАШИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Днес, когато множество работнически семейства изнемогват под тежкия гнет на безработицата и скъпотията; когато държавата, общините и окръжните съвети с претъпно пренебрежение се отнасят към болките и страданията на нуждаещите се работнически и народни маси — работническите организации трябва да вземат думата и да напомнят на държавата, общините и окръжните съвети, че те имат задължения към творците на обществените блага, към експлоатираните пролетарии и бедните и слабо-доходни народни маси. Капиталистическата държава и нейните спомагателни институти — общините и окръжните съвети — могат със средствата, с които разполагат, да се притекат за смекчаването на гибелните последици, що безработицата и скъпотията носят за пролетарските и народни маси. Но експлоататорските класи не разбират от апели и подканване: те ще отстъпят само пред организираната сила на работническата класа.

Народното събрание гласува един закон за обявяване страната за застрашена от обществена криза и бедствие, но държавата, в лицето на днешните властници, нищо не стори, щото създаденият закон да добие *реална, задължителна сила*. Правото за прилагането на закона е поделено между общината и държавата. Но в общинските съвети буржоазните съветници положително нищо не сториха за ограничението на всевъзможните спекулации и за обуздаване стремежа на фабрикантите и на едрите и дребни търговци произволно да си играят с цените на съестните и други продукти. Доколкото някои общини направиха



нищо, то е извършено само под бича на критиката и натиска на социалдемократите-съветници. Но стореното е мизерия в сравнение с въпиющите нужди на десетките хиляди безработни и гладуващи работнически семейства!

Безработните пролетарии не са ленивци, те искат да работят и с честен труд да осигурят живота на своите семейства.

Окръжните и общински съвети, бидейки в ръцете на буржоазията, оковани от бруталния контрол на държавата и от нейната безцеремонна намеса във всичките им мероприятия, отказаха под глупави и несъстоятелни предлози да възприемат предложенията на социалдемократическите представители за анкетирането размерите на безработицата в разните клонове на производството, като същевременно учредят към себе си специални бюра за безработни, издържани от тях и управлявани от представители на работническите професионални съюзи в дадената местност. Буржоазните представители в общините и окръжните съвети проявиха всичкото упорство на своята класа, като се противопоставяха на предложението на социалдемократическите представители — да бъдат субсидирани касите на работническите професионални съюзи, за да улеснят издръжката на своите безработни и гладуващи членове. От стамболовисти до радикали и общодемократи те манифестираха своята реакционност и дълбока ненавист към работническите синдикални организации. Али когато е въпрос да се субсидират разни националистически юнашки, колоездачни, туристически и др. дружества — о, тогава те са щедри в разхищаването на националистически смъкнатите от гърба на широките данъкоплатежки маси средства! Тяхното неотменно желание е щото и за в бъдеще общинските и окръжни канцеларии да бъдат само гнезда, дото далеч от погледа на тия, които си ги издигнали до общинските и окръжни постове, да се занимават с търгове, с гешефти, за да уреждат безпрепятствено котерийните интереси на своите съпартизани — предприемачи, фабриканти и търговци.

Ценисайки това пред погледа на експлоатираните и ограбени работнически и народни маси, които днес се задължават от безработицата, скъпотията и тежката мизерия, ние заявяваме, че тия маси няма да престанат да искат и

се борят за защитата на своите интереси. Утре се открива Народното събрание. То ще остане пак безчувствено към въпьющите нужди на работническите семейства, както досега. Но там са днес 11-те представители на Работническата социалдемократическа партия. Те, подкрепени най-енергично от работническата класа, с нова енергия и настойчивост ще обърнат вниманието на Народното събрание, че днес Законът за женския и детския труд е стъпкан, че Законът за неделната и празнична почивка не се прилага. Те ще заявят най-решително, че работническата класа иска създаването на широка законодателна закрила на труда, те ще подчертаят с всичката си енергия, че държавата има високата длъжност тъкмо днес да създаде, вотира и немедлено приложи един закон за застраховка на работниците от безработицата. Те ще възобновят своето искане да се измени издъно съсипателната данъчна и обща финансова политика на държавата.

Ясно и несъмнено е, че реализирането на тия жизнени за работническата класа искания я извиква на широка и упорита борба. Всички стъпки, които работническата класа досега направи и тепърва има да направи в защита на своите настоящи и бъдещи интереси, ще бъдат реализирани само чрез мощни и стабилни синдикални и политически организации. При колкото и неблагоприятни условия вследствие военното положение и да се намираме днес, необходимо е да напрегнем всичките си усилия, да вдигнем на крак работническите маси, да ги ободрим и привлечем в своите синдикати и политически организации.

Наред с тая дейност и борба Социалдемократическата партия, професионалните съюзи не трябва да сгърнат ръце и очакват, щото държавата и общината да облекчат положението. Тъкмо напротив, колко и да са слаби силите и нищожни средствата на синдикалните каси, професионалните съюзи ще трябва да промислят всички мерки и средства в кръга на тяхното специфично назначение и функции, за да облекчат участта на своите безработни членове. Нека се помни, че навреме дадената помощ, колкото и скромна да е тя — би повдигнала духа и укрепила вяратата у безработните другари в настойчивата необходимост да бъдат членове на своя професионален съюз и да ра

боят с още по-голяма енергия за привличане на нови работници в неговите редове.

Големите зеещи нужди, които се разкриват пред професионалните съюзи, налагат, щото всички работещи членове да се издължават напълно и навреме към касата на съюза си.

По-нататък, професионалните съюзи не биха отговорили напълно на назначението си за подпомагане на своите безработни членове, ако не сторят всичко от тяхна страна, щото пуснатата от Синдикалния комитет подписка за усиляване фонда за издръжка на безработните да бъде в постоянна циркулация в работилниците, фабриките и навсякъде, където работниците си отпочиват и веселят, и да се попълня с пожертвованията на нашите другари и съчувственици.

Поне трябва така също да напомним, че тъкмо днес *Пирата за безработни*, учредени при всеки професионален съюз, добиват най-голямо и навременно значение. Осигуряването на тяхното правилно функциониране ще допринесе твърде много за лесното настаняване на безработните членове, ще спести излишно разходване на средства, ще премахне редица недоразумения и търкания между безработния член и синдикалните функционери.

Във влагането на всичкото ни усърдие, воля и енергия за ишеждането на нашите професионални съюзи из днешната ужасна криза цели и непокътнати, спечелили още по-голям престиж на единствени и ефикасни защитници, вечно с партията, на бедстващите работнически маси сто нашите днешни задачи и върховни длъжности.

<sup>11</sup> „Работнически вестник“,  
№ 16, 15 октомври 1914 г.  
Без подпис

Печата се по текста  
на в. „Работнически вестник“.

## ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

15 октомври 1914 г.\*

Др. Д. Благоев пита Постоянното присъствие какво е станало с направеното от него още през априлската сесия на Общинския съвет предложение за пътуването по трамваите на софийските работници и служещи с билети на по-ниски от определените цени.

Кметът заявява, че ще провери и ще отговори в следващото заседание.

Др. Г. Димитров, като констатира, че и в раздадени допълнителен дневен ред за настоящата извънредна сесия не фигурира нито едно от направените вече предложения от нашата група по безработицата и жилищната нужда и пр., и като още веднъж най-настоятелно иска тия предложения да бъдат поставени на дневен ред, предлага съветът да се занимае и със следните два належащи въпроса:

1. *Уреждане и стабилизиране положението на общинския персонал чрез изработването специален за целия правилник, и*

2. *Пенсионирането на чиновниците и служещите при изборните учреждения.*

Кметът обяснява, че тия въпроси ще могат да бъдат разгледани във връзка с приготвявания сега специален законопроект за столичната община, който наскоро щял да се внесе на обсъждане в Общинския съвет.

Др. Г. Димитров си запазва правото тогава да развие съответните предложения по тия въпроси.

\* Дата на заседанието. (Ред.)

Между другите въпроси съветът разгледа и предложението на комисията за цените на продуктите, наемите и труда да ѝ се делегира правото от страна на Общинския съвет да пристъпи към реквизиране стоките на ония търгоци и фабриканти, които не спазват определените цени.

По тоя случай др. Георги Димитров изтъкна нехайството и нежеланието на общинските власти да действуват решително за прилагането на издаваните ценоразписи. Обвинява Постоянното присъствие и централната власт, че те систематически покровителствуват търговците-спекуланти и парализират усилията на комисията да предотвратява произволното покачване цените на предметите от първа необходимост и на наемите. Иска настоятелно да се даде право на комисията да взема решения за реквизиране, а Постоянното присъствие да се задължи веднага да привежда в изпълнение тия решения. При това, предвид възможността мелничарите, за да изтръгнат по-високи цени, да оставят столицата за известно време без брашно, подчертава необходимостта да се погрижи самата община да произвежда брашна и да открие общински складове.

След като се изказаха по предложението и д-р Петков, Цанков и Сакаров, Общинският съвет прие направеното от комисията предложение.

Характерно е, че общоделците, в лицето на Ас. Цанков и Сакаров, се опитаха по един косвен начин да защитят Постоянното присъствие, изтъквайки, че не можело «така лесно да се пристъпи към реквизиция», че работата била «извънредно сложна», че много се разкало от Постоянното присъствие и пр.

## ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

18 октомври 1914 г.\*

Разглеждат се разни заявления за опрощаване суми, дължими на общината, между тях и от лица, дължащи наеми на общината през време на войната, когато тези лица се намирали в редовете на войската. Едни от тия заявления съветът удовлетворява, други се оставят за допълнително проучване от финансовата комисия.

Слага се на разглеждане писмото на министерството, с което се иска *отменяването* на наложената на «Юнион клуб» годишна такса от 500 лева за играене на карти, понеже това било *частна къща*, в която се събирали само чуждестранните дипломати и техните гости.

Кметът предлага наложената такса да се събере, но като се намали най-малко наполовина. Общоделците се присъединяват към това предложение, защото — както се изразява Сакаров — «психологически ще бъде по-възможно да се прокара принципът на облагането, в случая ако таксата бъде малка».

Др. Г. Димитров намира, че «Юнион клуб» не е «частна къща», за каквато иска да го представи министерството. Тоя клуб не само е *публично* заведение, отворено с цел за печалби, но е и едно комарджийско свърталище, дето всяка вечер международни и наши високопоставени български комарджии играят с хиляди левове и не може да има никакво основание за освобождаване въобще от такси такова едно заведение, нито пък за намаляване наложената такса от 500 лева. Предлага да се отхвърли искането на министерството и общината да прибере *напълно* наложената такса.

\* Дата на заседанието. (Ред.)

Съветът решава таксата да се намали на 200 лева.

Приемат се поемните условия за известни доставки на Училищното настоятелство.

Отпуска се една сума от 200 лева като награда на отличилите се и пострадали при разтурянето на незаконно построените зад Вайсовата мелница къщи общински служещи и полицейски стражари.

И «Работнически вестник»,  
№ 151, 21 октомври 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

## В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

21 октомври 1914 г.\*

...\*\*

Съветникът *Георги Димитров* запитва известно ли е Постоянното присъствие за състоянието, в което се намира скотобойната, което не само че не може да отговаря на нуждите на една скотобойна, но последната е преобърната на източник за всевъзможни миазми, когато чистотата там трябва да бъде образцова. Освен това известно ли е, че предприемачът при скотобойната е отделил една част от същата за свои собствени нужди, неимащи нищо общо с предприятието. Ето защо той пита, смята ли Постоянното присъствие да предприеме нещо в това отношение, както и за подобрене на хангарите, гдето работят работниците при крайно неблагоприятни условия.

...\*\*

«Софийски общински вестник»,  
№ 25, 16 ноември 1914 г.

*Печата се по текста  
на «Софийски общински вестник»,  
сверен със съкратения протокол  
от заседанието*

---

\* Дата на заседанието. (Ред.)

\*\* Съкратени изказвания на други участници в заседанието. (Ред.)



# ЗА БЕЗРАБОТИЦАТА В БЪЛГАРИЯ И ЗА МАТЕРИАЛНОТО ПОДПОМАГАНЕ СЕМЕЙСТВОТА НА БЕЗРАБОТНИТЕ

*Реч в Народното събрание\**

22 октомври 1914 г.

I - да народни представители! Питането\*\*, което отправих още в първото заседание на сегашната сесия към г-н министъра на търговията, промишлеността и труда, се отнася до тази масова безработица, която се създаде в нашата страна благодарение на настъпилата икономическа криза. Това питане има следующето съдържание: (Ч е т е.)

«Общоевропейската война и последвалата я икономическа криза предизвикаха и в нашата страна спирането на редица индустриални, търговски, строителни и други предприятия и едно значително намаление на работата в повечето клонове на индустрията, занаятите и търговията.

Това положение извънредно губелно се отразява върху работническите маси, живущи чрез наемен труд. Множество работници и работнички днес са без работа и поради това без средства за прехранването себе си и своите семейства. Според една недовършена още окончателно анкета на Общия работнически синдикален съюз в България върху размерите на безработицата в цялата страна в настоящия момент в 22 места има повече от 20 000 безработници, които не могат да намерят никаква работа, без да сметат маса други, които не работят редовно.

И с продължението на сегашното международно положение това бедствие ще се разширява и изостря, защото

\* I. Димитров излага и обосновава питането си (с дата 18 октомври 1914 г.) до министъра на търговията, промишлеността и труда. (Ред.)

\*\* Първоначално публикувано в «Работнически вестник», № 150, 19 октомври 1914 г., със заглавие «В защита на безработните». (Ред.)

наскоро ще бъдат привършени големите военни доставки в текстилната, кожарската и други индустрии, а и редица нови предприятия ще бъдат принудени да спрат работата си поради изчерпване на обработваемите материали, внасяни от странство, вносът на които сега е или невъзможен, или крайно затруднен.

От друга страна, наличността на такава голяма маса безработни се използва от господарите за намаляване заплатите и влошаване общото положение и на заетите на работа работници и работнички, като същевременно възрастният работнически елемент масово се замества с малолетни, на които се плащат съвършено ниски надници.

Органите на държавата досега не само нищо не са предприели за ограничението на растящата безработица и за облекчение тежката участ на бедстващите и гладувачи хиляди работнически семейства, но и чрез съществуващото военно положение препятствуват на работническите синдикати да направят зависещото от тях в тая посока. Нещо повече: на много места полицейските власти преследват и интернират безработните, третирайки ги като «безделници»!

Предвид на всичко това от името на парламентарната група на Работническата социалдемократическа партия питам г-н министър-председателя и г-н министъра на търговията, промишлеността и труда:

1. Какво мислят правителството и респективното министерство да направят за ограничението на безработицата и за облекчение нейните тежки последствия за работническите маси?

2. Не намират ли за належащо предприемането от страна на държавата редица необходими и общополезни предприятия, в които би могло да се заемат една част от безработните?

3. Не считат ли за необходимо да внесат предложение за един специален и достатъчен кредит за материалното подпомагане на ония безработни и техните семейства, за които през сегашния период на кризата не ще може да се намери работа?

4. Не мислят ли, че вече е време, когато и в нашата страна безработицата — в по-слаба или в остра форма става едно *постоянно* явление, да внесат законопроект за

ижеждане държавната застраховка на работниците в случай на безработица?»

Г-да народни представители! Както виждате, касае се за един въпрос, който засяга десетки хиляди души работници, мъже, жени и деца у нас, една голяма маса, която още живее мизерно, която се намира в крайно бедствено положение затова, защото в страната настъпи икономическа криза вследствие на общоевропейската война. В нашето питане ние констатираме, че държавата и нейните органи не са направили досега нищо сериозно за облекчение на това бедствено положение на хиляди работнически семейства. Нещо повече, ние повдигаме обвинение срещу днешното правителство в лицето на г-н министър-председателя и г-н министъра на търговията, промишлеността и труда за това, че съществуващото днес военно положение отнема възможността на работническите синдикати, тия, които представляват работническата класа в нашата страна и които имат за непосредствена задача да се грижат за защита интересите на работниците, те сами да направят това, което е според силите им. Аз трябва да ви напомня този факт, че министерството се обърна официално към околийските началници, към другите официални учреждения, към търговските камари и нашите работнически синдикати за анкета върху безработицата.\* Нашите синдикати веднага се отзоваха на тази покана, те сами намираха, че е необходимо да се анкетираат размерите на безработицата в страната, да се установи точно каква е тази безработица; обаче, г-да народни представители, тия наши работнически синдикати, които още разполагат с малко средства и малко свободни хора, се натъкнаха на едно голямо препятствие. Шепя работници в известно място, които можеха да направят нещо в това отношение, биваха спъвани от военно-полицейските власти, които запрещаваха тяхното събиране в клубовете, свикването на събрания и събирането на сведения. От една страна, министерството даваше вид, че иска да установи точно каква е безработицата, а, от друга страна, органите на държавата, в лицето на военно-полицейските

\* Вж. Окръжна наредба № 2834 от 22 август 1914 г. (Сборник на окръжни наредби, докладни записки, инспекторски рапорти, закони и законопроекти на Министерството на труда. 1905—1915. С., 1918, с. 75—77). (Ред.)

власти, направиха невъзможно да се изпълни своевременно и както трябва тази задача.

Независимо от това, за да могат работническите организации да изпълнят тази задача и своите задължения към бедните работнически маси, те трябва да имат днес развързани ръцете си. Вие им запушихте устата, свързахте ръцете и не само не давате средства на безработните, не само не помагате на техните семейства, но отнехте всякаква възможност и на техните организации да им дадат материална и морална защита.

От друга страна, аз изтъквам в моето питане и факта, че на много такива нещастни безработни, които са принудени да отиват от един град в друг за работа, не само не се оказва това елементарно съдействие, което други държави отдавна правят — да пътуват по железниците с намалени цени, да им се оказва известно съдействие при намиране на работа, — но става тъкмо обратното: мнозина такива безработни са преследвани от военните и полицейски власти като безделници, интернирани са и са разкарвани из разни окръзи. Имената им имаме и можем да ги съобщим, ако г-да министрите искат това. Е, добре, ние намираме, че работническата класа не е виновна за това положение, което е създадено в нашата страна. От друга страна, ние намираме, че работниците не могат да понесат сами тия тежести и това бедствено положение, създадено от други, и че наред с големите виновници за сегашната икономическа криза и това бедствено положение в България и нашите управляващи кръгове носят вина. Държавата е длъжна да поеме грижата за издържането на тия безработни и да дава материална помощ на тези, които не могат да намерят работа; да създаде предприятия, работи, които са в нейна сила, за да наеме една част от тези безработни хора, които да не стоят да киснат в къщи, по кръчмите и кафенетата, но да работят, да бъдат използвани техните сили.

От друга страна, държавата е длъжна да се замисли за създаване на държавна застраховка за безработните, една застраховка, която е вече необходима, затуй защото безработицата е едно постоянно явление. Нам могат да ни възразят от десницата много, но то е затуй, защото господата оттам (с о ч и д е с н и ц а т а) нямат понятие

чи това бедствие в страната. (Възражение от чистаницата.)

*Председателят:* (Звъни.)

*Г. Димитров:* Вие, господа, които представлявате буржоазните партии, днес се интересувате от друго; вас днес интересува друг един въпрос: не че гладуват хиляди работнически семейства, ами как вие можете да разширите територията и печалбите си в България, как да хвърлите България в една нова война, в една нова катастрофа.

*Председателят:* Г-н Георги Димитров! Моля, не оскърбявайте народното представителство.

*Г. Димитров:* Никого не оскърбявам, г-н председателю.

*Председателят:* Ще пристъпя още от началото към указания. Какво е това «вие», «вие»?

*Г. Димитров:* Не обиждам, а констатирам един факт. Аз говоря на г-да народните представители от другите партии, които стоят срещу нас и които не искат да дадат ухо на тия справедливи и наложителни искания, които предявява работническата класа у нас.

*Х. Бояджиев:* Откъде знаете?

*Г. Димитров:* И най-сетне ние се обръщаме към днешното правителство в лицето на неговите меродавни представители от министерската маса и питаме: не мислят ли те, че е време да премахнат това военно положение, което никому не е нужно, а което само може да пречи на развитието на страната и което отнема нам, на представителите на тия маси, възможността да бъдем в контакт с тях, да се срещаме с тях, да говорим с тях и като народни избраници ни отнема възможността да бъдем в сношение с нашите избиратели.

*И. Алтимирски:* И сега имате време.

*Г. Димитров:* Военното положение трябва да бъде премахнато, за да може да се облекчи това обществено бедствие, което е настъпило, ако то не може да бъде премахнато. Без това господата от министерската маса ще докажат, че те нямат никакво сериозно намерение да излязат срещу това общо бедствие, което настъпи сега за работническата класа. Моля г-н министъра да ми отговори.

(След отговора на министъра на търговията, промишлеността и труда.)

*Председателят:* Г-н Димитров! Доволни ли сте от отговора на г-н министъра?

*Г. Димитров:* В питането засегнах въпроса за военното положение не защото има свързка с безработицата, ами затуй, защото военното положение е една спънка за изпълнение задачата, която министерството искаше от синдикатите, защото държавата чрез съществуващото сега военно положение пречи на работническите синдикати да имат редовни събрания, на техните настоятелства да се събират на редовни заседания и на техните хора да събират сведения. Тъй че военното положение е една спънка за изпълнение анкетата, която е започната. От друга страна, г-н министърът сведе всичко до това, че липсвали сведения за безработните. Той каза, че е поискал от околийските началници и търговско-индустриалните камари да дадат подробни сведения, обаче г-н министърът, когато е писал своето окръжно до околийските началници, трябваше да знае, че последните не са в състояние, нито биха желали да дадат каквито и да било сведения за безработицата; затуй от тях не е получено нищо. Търговско-индустриалните камари нямат никакъв интерес, за да съберат тези сведения; оставаше единственото учреждение, което можеше да събере тези сведения — работническите синдикати. Обаче на тях, както казах, се отне възможността да направят тази анкета. Тя ще бъде привършена, но няма да бъде пълна по единствената причина, че военното положение отнема тази възможност на работническите синдикати. Независимо от това отговорът на г-н министъра не може да ме задоволи, затуй защото той казва: «Когато бъдат получени тези сведения», а тези сведения могат да бъдат получени, след като мине икономическата криза, и чак тогава може да помисли за внасянето на въпроса за отпускане на известни кредити за безработните. При наличността на толкоз безработни, които има днес, при тези сведения, които днес съществуват, правителството, ако има намерение да направи нещо, може веднага да внесе такъв законопроект. Отговорът на г-н министъра показва, че правителството няма желание да направи нищо за облекчение положението на безработните.

Г-н министърът каза, че ще се приложи Законът за женския и детския труд и Законът за празничната и не-

дълга почивка. Сигурно това ще бъде едно облекчение за положението на безработните, но в тази посока до ден днешен е направено съвършено малко от страна на държавата и от страна на специалното министерство. Аз вземам акт от думите на г-н министъра, че той е дал разпореждане да бъдат приложени тези два закона, и ние желаем в тая посока да се действа енергично, последователно и решително.

По-нататък ние намираме, че трябва да бъде внесен законопроект за държавна застраховка независимо от ония заглавия, които сте турили в своето агитационно тронно слово.

*Някой от десницата:* Избори няма сега.

*Г. Димитров:* Ние търсихме тези законопроекти, обаче те не са готови — те тепърва ще бъдат приготвени. Очевидно поставянето на тези заглавия в тронното слово има агитационно значение. Аз казвам, че независимо от тези законопроекти остава си необходим и един законопроект за държавната застраховка и той трябва да бъде внесен. Държавата е длъжна да го внесе, защото безработицата у нас е едно постоянно явление. Не е вярно твърдението на г-н министъра, че поради тази икономическа криза само днес има безработица. Безработицата в България от 15 години — да не кажа повече — за известни професии е едно постоянно явление и с развитието на едрата индустрия, с развитието на тъй наречения капитализъм, с пропадането на широките народни маси безработицата се повече расте и в нормални времена. Г-н министърът не може да не знае този факт — той е тъй познат в България. Ногава, когато тези явления са постоянни, то се знае, че има основание от наша страна да искаме внасянето на такъв един законопроект и правителството няма защо да отказва за това само частната инициатива на някой депутат или на някоя парламентарна група. Тя може да се инициира и тя ще се яви, но държавата е длъжна сама да направи това от своя страна. Аз констатирам, че г-н министърът публично заявява, какво няма намерение да внесе подобен законопроект.

Доколко буржоазната държава, доколко българските капиталисти се грижат за работническата класа. . .

*Председателят:* Г-н Димитров! Времето мина, свършват

*Г. Димитров:* Свършвам. — . . .отговорът на г-н министъра е достатъчно доказателство. Тая буржоазна държава е хранила работниците в България само с голи думи и обещания.

*Министър Д. Петков:* Какво сте направили вие досега?

*Г. Димитров:* Вие в тронните слова само туряте законопроекти, обаче на дело не е направено нищо или, ако е направено нещо, тези закони не са прилагани, защото вашата политика е друга, вашите интереси са други, вашите намерения са прямо противоположни на интересите на работническата класа.

Вярно е, че от министерската маса ще се заяви, какво тези законопроекти ще бъдат внесени.

*Председателят:* Г-н Димитров! Понеже времето за Вашето обяснение мина, отнемам Ви думата.

*Г. Димитров:* Само тогава, когато вие ще бъдете заставени. . .

(Прекъснат от председателя на Народното събрание.)

*Стенографски дневници, XVII ОНС,  
I РС, 4 з., 22 октомври 1914 г.,  
с. 10—12, 14*

*Печата се по текста  
на Стенографски дневници*



ПО ПРЕДЛОЖЕНИЕТО  
ЗА ПОСТРОЯВАНЕ  
НА ДЪРЖАВНИ ПОМЕЩЕНИЯ  
ПО ВЕДОМСТВОТО  
НА ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ И ПОЩИТЕ

*Реч в Народното събрание*

29 октомври 1914 г.

Г-да народни представители! Намерението да се предприеме построяването на държавни помещения по ведомството на железниците и пощите не може да не бъде одобрено от страна на социалдемократическата парламентарна група именно затова, защото то е едно отдавнашно наше искане, то е искане на ония работници по железниците и пощите, които винаги са настоявали да имат удобни и достатъчни помещения за телеграфо-пощенската и железопътната служба. Ние не бихме правили никакви бележки по законопроекта на г-н министъра на железниците, ако задоволяването на тая действителна нужда не се гони да бъде постигнато по един начин свършено неправилен според нас, начин, който не може и не трябва да бъде одобрен от Народното събрание, ако то схваща работите достатъчно правилно.

Пита се: защо Министерството на железниците, пощите и телеграфите, за да задоволи тая нужда от помещения, прибегва до заем? Отговорът вероятно би бил: заради това, защото министерството не разполага с необходимите суми за построяването на тези помещения; заради това, защото министерството не може да предвижда в своите ежегодни бюджети тия суми, които са необходими. Е, добре, ако погледнете на приходите и разходите на железниците и пощите в последните години, вие бихте видели, че тия две стопанства на държавата дават вече такива излишъци, които, ако не биха били употребени за други цели, могат спокойно да бъдат употребени за задоволяването на тая нужда, за построяване на помещения, за

разширение на железопътната и телеграфо-пощенска служба и пр. Така например железниците в 1902 г. дават само 2 153 323 лв. чист приход; в 1906 г. вече чистият приход е 4 538 597 лв., в 1910 г. приходът се увеличава на 7 240 249 лв., а в 1911 г. чистият приход от държавните железници е вече 10 247 558 лева. Тук, разбира се, не влизат таксите за всички ония материали, които се пренасят с намалени цени на индустриалци и други; тук не влизат и безплатните транспорти за държавни нужди; само таксите, които са събрани по пренасянето, дават един чист приход на железниците за 1911 г. повече от 10 милиона лева. Пощите, които до 1910 г. поради многото постройки тогава даваха известни малки дефицити, от 1910 г. насам дават вече постоянно увеличаващи се излишъци. Така в 1910 г. има излишък от 300 хиляди лева; в 1911 г. този излишък се увеличава на 500 хиляди лева; в 1912 г. има излишък от 1 042 557 лева.

*Министър Н. Апостолов:* То беше изключителна година.

*Г. Димитров:* Тия данни са от вашето официално издание за приходите и разходите на железниците и пощите. По прихода на пощите не влизат също така около 2 милиона лева за 1911 г. «държавна нетаксувана, парично-посилочна пощенска и телеграфна кореспонденция». Така че ако биха се прибавили и тези 2 милиона лева, ако държавата би плащала за това, то тогава бихме имали и в пощите един излишък от 3 милиона лева за 1911 г. Ако всички тия приходи, които железниците и пощите дават, биха се вземали и употребявали за самата железопътна и телеграфо-пощенска служба, тогава според мене не щеше да има нужда да се прибегва към един специален заем, откъдето и да е той, било от Народната банка или от Спестовната каса, или от другаде. Мене ми се чини, че ако би се уредило едно добро стопанисване на железниците и пощите, тъкмо тъй би трябвало да се постъпи. Ако се продължава досегашният режим на експлоатация и стопанисване, това сигурно се прави, за да не може да се знае точната сметка нито от Народното събрание, нито от всички ония, които се интересуват за начина, по който се експлоатират железниците и пощите у нас; аз бих казал по-точно и откровенно: да не се знае кой пие и кой плаща

Лицето тия излишъци, които остават от железниците и пощите, се употребяват за други цели, те отиват в общия бюджет; ежегодно Народното събрание увеличава военните кредити, тези суми се хвърлят за целите на милитаризма и за други непроизводителни цели, а нуждите на железниците и пощите, нужди действителни, не се удовлетворяват.

От друга страна, ние не можем да одобрим, не можем да се съгласим да бъде задоволена тая нужда от държавни помещения за железниците и пощите с един заем от Спестовната каса. Каза се тук — това се казва и в мотивите на г-н министъра, — че Спестовната каса е едно учреждение, което може да бъде използвано за целта. То има доста голям капитал, който е вложен в Народната банка, и оттам могат очевидно да се вземат известни милиони левове за задоволяването на известни належащи държавни нужди. Но, г-да народни представители, ние трябва да бъдем на чисто с целта, която Спестовната каса е преследвала и преследва. Както в другите държави, така и у нас Спестовната каса е учреждение — това, чини ми се, е известно на всекиго и не подлежи на съмнение — не за да помогне на тия бедни български граждани, които биха могли да отделят малко нещо настрана, за да го спестят, да не го похарчат, за да го имат на разположение тогава, когато биха настъпили за тях критически минути. Дълбоката причина, дълбокият смисъл за основаването на Спестовната каса у нас, както и другаде, лежи другаде. Нашите капиталисти, търговци и индустриалци се нуждаят от евтин кредит. Те имат нужда да приберат дребните спествания на хилядите земледелци, дребни занаятчии, чиновници, служещи, работници, слуги и пр. и пр., да се съберат 60—70 милиона лева. А очевидно е, че тия пари няма да стоят вързани в кърпа на разположението на тези спестители; те ще бъдат внесени в Народната банка. Тия спествания се дават с 4% лихва, но те се вземат от търговци, индустриалци, от предприемачи за големи предприятия, па и за дребни, от които те получават не 4% лихва, а много повече; те получават дивиденди от известни предприятия не 4%, колкото плащат лихва на вложените в Спестовната каса дребни капитали от спестителите, а много по-високи. Разбира се, ние знаем много добре, че

тия милиони лева, които са събрани в Спестовната каса от всички краища на България, от бедните слоеве на нашата страна, няма да стоят затворени; очевидно е, че те ще се пласират в известни предприятия, ще дават известна лихва и ще се използват за известна цел.

Пита се сега: трябва ли държавата да прибегне за своите собствени нужди, за построяване на държавни помещения, към тия народни дребни спестявания. А че те са действително народни спестявания, показва фактът, че в спестовните каси не могат да се внасят повече от 2000 лева. Тези, които имат повече от 2000 лв., нямат сметка да вложат своя капитал в Спестовната каса с 4% лихва; те ще вложат капитала си с по-голяма лихва в други търговски и индустриални предприятия, където ще получават по-големи дивиденди и няма защо парите да стоят в Спестовната каса. Официалната статистика за нашата Спестовна каса показва, че тия пари се внасят на спестяване в касата в 90% от хора, които нямат никакви имоти, хора, които разполагат със съвършено малки, дребни спестявания. Ето например според тая статистика до 1911 г. е имало в обръщение спестовни книжки в България 312 462; от тия спестовни книжки се падат: на жени-домакини — 50 660, на дребни занаятчии — 48 915, на дребни земеделци — 33 021, на чиновници и служещи — 31 544, на слуги и слугини — 26 474, на учители — 13 440, на работници — 11 162. Че това са дребни спестявания на хора съвършено малоимотни, които дават по 100, 200, 500 до 1000 лв. максимум в Спестовната каса, това се вижда още по-ясно от сведенията за 1911 г. През тази 1911 г. са издадени нови 33 425 спестовни книжки. От тях се падат: на жени-домакини 6725, на земеделци — 5174, на занаятчии — 4725, на търговци — 1606, на чиновници — 2279, на слуги и слугини — 2475, на работници — 1994, на учители — 1094, на ученици — 1839, и разни, без да е посочено занятието — 3237. От целия този капитал, който се влага ежегодно в Спестовната каса,  $\frac{3}{4}$  е капитал на жените-домакини, на чиновници и служещи, на слуги и слугини, на работници и на дребни занаятчии и земеделци. Е, добре, питам аз: с какво право държавата в лицето на г-н министъра на железниците, на неговото министерство, посяга върху тези дребни спестявания? Аз не казвам,

че спестителите още утре ще поискат парите си и че всичките пари веднага ще трябва да им се дадат. Това не е станало от основаването на касата досега, няма да стане и за в бъдеще. Сè ще остане една голяма сума капитал на Спестовната каса, който няма да бъде поискан от спестителите, защото спестителите се менят: едни изтегляват, други внасят, нови идват и пр. Важното за нас в дадения случай е това, че голяма част от капитала на Спестовната каса, в случая 8 000 000 лв., за 50 години се ангажира за задоволяване на известни държавни нужди, тогава, когато волята, желанието и интересите на тези спестители не могат да бъдат в никой случай техните пари да бъдат употребени за подобни държавни нужди. И господата, които предлагат тук да решим тези 8 000 000 лв. да бъдат дадени в разположение на Министерството на железниците, очевидно е, не са имали желанието, нито възможността да проверят, да питат тези спестители къде желаят да бъдат дадени техните суми. Аз казах, ние не сме против сумите от Спестовната каса да бъдат употребени за производителни и други цели. Но защо тези пари да не бъдат оставени на разположение на големите градски общини, които с развитието на своите социални и други функции се нуждаят от средства и очевидно е за всички, ще бъдат принудени да търсят други средства. В София, както и в другите по-големи градове на страната, има една остра жилищна криза — трябва да бъдат построени евтини работнически жилища. Е, добре, ако тия суми от тая Спестовна каса биха се употребили за в полза на самото население, което внася сумите там, в случая правилно би било тези суми да се оставят на разположение за такива случаи, когато биха били задоволени нуждите на самата работническа маса, на това население, което внася тия суми в Спестовната каса. Вие искате да ги употребите за построяване на държавни помещения, които държавни помещения трябваше да построите от излишъците по реверсияния бюджет на Министерството на железниците, пощите и телеграфите, от излишъците на общия държавен бюджет, като не хвърляте милиони левове за непроизводителни цели, за всевъзможни гешефти, какъвто е случаят с цял напоследък с разпиляване грамадни средства за милитаризма, за военни цели. Е, добре, ако би се водила

една друга политика, няма да има нужда да се посяга върху тия дребни спестявания на Спестовната каса.

По всички тези съображения нашата група не може да гласува за този законопроект, макар и да поддържа, че нуждата от построяване на изброените държавни помещения е голяма и належаща и че трябва да се построят не само тези помещения, които са изброени, но и редица други, много повече, за да бъде уредена службата както трябва и да бъде гарантиран животът, здравето на хилядния персонал по железниците и пощите.

*Стенографски дневници, XVII ОНС,  
I РС, 7 в., 29 октомври 1914 г.,  
с. 90—91*

*Печата се по текста  
на Стенографски дневници*

## ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

30 октомври 1914 г.\*

Др. Г. Димитров развива предложението на нашата общинска група относително подобряването на крайните работнически квартали, което печатаме изцяло на друго място в днешния брой на вестника.\*\* Подкрепя с цитати от изложението-протест на социалдемократическата партийна група в «Лозенец», изпратено до общинското управление, и с редица факти за мизерното и непоносимо състояние на другите крайни квартали, изтъква необходимостта, щото общината да предприеме бързи и ефикасни мерки за подобряването им. Остро изобличава всички управлявали досега общината буржоазни партии за пренебрежното им небрежие към интересите и здравето на хилядното софийско работническо население и за използването на това мизерно състояние на крайните квартали от партизанските си цели през време на избори.

Кметът се мъчи да докаже, че сегашното Постоянно присъствие не е направило «нещо» за крайните квартали, че той вече бил разпоредил да се поправят улиците в «Лозенец», да се увеличат фенестрите от 3 на 10 и пр. и че се приготвял проект да се поставят чешми в «Винишора», «Лозенец» и в други крайни квартали.

След станалите разисквания Общинският съвет приема предложението на нашата група, като вместо специална комисия възлага исканата от нашите общински съветници анкета на крайните квартали да се извърши от регулационната комисия, в която са представени всички партии.

...\*\*\*

\* «Работнически вестник»,  
№ 141, 1 ноември 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

\* Дати на заседанието. (Ред.)

Вж настоящия том, с. 546—547. (Ред.)

Съкратени изказвания на други участници в заседанието. (Ред.)

## ПО ДОСТАВКАТА НА ЦЕНТРАЛЕН ТЕЛЕФОНЕН НОМЕРАТОР

*Реч в Народното събрание*

31 октомври 1914 г.

Г-да народни представители! С настоящия законопроект\* Министерството на железниците, пощите и телеграфите иска Народното събрание да продължи използването на онзи кредит от 300 000 лв., който още в 1909 г. е предвиден за доставка на един централен телефонен номератор в София. Работата обаче не е тъй проста, както на пръв поглед може да се мисли, като се прочете този законопроект. По тая доставка на централен телефонен номератор в София е извършен един скандал, който заслужено трябва да привлече вниманието на Народното събрание, преди да се пристъпи към гласуването на един подобен законопроект.

Накратко, според достоверни сведения историята на тази работа стои така. В 1909 г. по предложение на Дирекцията на пощите и телеграфите се решава да бъдат отпуснати 300 000 лв. за доставка на един нов централен телефонен номератор поради обстоятелството, че този, който тогава го е имало, само с 1000 номера, е бил съвършено недостатъчен за нуждите и е трябвало да бъде заменен с нов. В 1909 г. — това е, както виждате, в демократическо време още — този кредит от 300 000 лв. не е използван веднага. Назначава се специална комисия, в която участва директорът на пощите, Стоянович, вечният делегат в подобни комисии в странство, дето има големи команди-

\* «Законопроект за продължение използването на кредита от 300 000 лв. за купуване номератор за Софийската централна телефонна станция, решен със Закона за окончателното включване на бюджета за 1909 г., утвърден с Указ № 31 от 5 февруари 1911 г.» (Ред.)



ровки. Тази комисия изучава дълго време въпроса, бави се доста време в странство и най-сетне се явява в София с един доклад със заключение, че трябва да бъде доставен един нов телефонен номератор с 3000 номера и с възможност този номератор да бъде разширен впоследствие според нуждите на телефонната служба до 10 000 номера. След този доклад на комисията, която е проучвала въпроса, решава се да се даде доставката на телефонния номератор на търг по доброволно съгласие. Явяват се няколко фирми, между които и фирмата Сименс & Халске, която постоянно е доставяла на Министерството на железниците, пощите и телеграфите различни материали. Търгът се произвежда по един особен начин, както твърде често се произвеждат търговете в нашата страна за облагодетелствуване на известни фирми, български и чуждестранни. Явяват се тези няколко фирми със свои оферти, обаче комисията отваря и преглежда само една единствена оферта — офертата на фирмата, с която Дирекцията на пощите и телеграфите е имала непосредствени и постоянни сношения, фирмата Сименс & Халске от Берлин. Дава се доставката на телефонен номератор на тази фирма за 40 хиляди лева още през м. март 1912 година. В същото време една американска фирма от Анверс съобщава в министерството и на Дирекцията на пощите и телеграфите, че тя е готова да достави този централен телефонен номератор при същите условия, при същата доброкачественост, всичките необходими гаранции в случая за една сума със 100 хиляди лева по-малка от сумата, на която е възложен търгът върху Сименс & Халске. Тази американска фирма от Анверс протестира, че нейната оферта, без да е разглеждана, е отхвърлена; тя настоятелно иска от министерството да бъде уважено предложението ѝ да достави този централен телефонен номератор за 300 и няколко хиляди лева. Обаче претенциите на тази фирма по понятни за нас съображения се отхвърлят, никакъв отговор не се дава на фирмата и търгът след 4—5 дена се утвърждава от министерството, като остава доставката върху фирмата Сименс & Халске.

Условието за доставката на този централен телефонен номератор е било тя да бъде извършена в един срок от 18 месеца, като фабриката бъде предупредена осем месеца

преди изтичане на срока да почне изработката на телефонния номератор, защото знаело се е, че тук, когато се е сключвала тая сделка, е нямало никакво здание, никакво помещение за тая цел. Предполагало се е, че дотогава ще може да се намери помещение, и след като се намери такова помещение, да бъде съобщено на фабриката да почне работата по телефонния номератор. Помещение обаче впоследствие не се намира, каквото помещение и до днес, и в този момент липсва още. Срокът за изпълнението на тая доставка изтича на 5 юли т. г. От фабриката се получава съобщение в министерството, че телефонният номератор е готов, че тя е всичко приготвила да го изпрати за София; остава само да се посочи помещение, дето ще се инсталира тоя телефонен номератор. Оказва се обаче, че помещение няма. И министерството е отговорило, че фабриката трябва да почака с доставката на номератора. Фабриката претендира сега да получава лихви за вложения капитал за фабрикацията на телефонния номератор; претендира за разноски и за магазинаж по този номератор; претендира за обезщетение, за туй, че тя е била излъгана и че не е имала възможност да достави точно на 5 юли тук, в София, приготвения вече от нея телефонен номератор. И сега държавата ще бъде принудена да плаща тези лихви и разноски за един телефонен номератор, който може би нито е почван, нито е свършван във фабриката, защото представителят на тая фирма Сименс & Халске в София през всичкото време е знаел много добре, че тук помещение за централния телефонен номератор не е приготвено, специално здание за него не е направено и, следователно, не е имало нужда фабриката да приготви този телефонен номератор. Фабриката обаче се ползува от сключения с нея контракт и като изтича срокът, съобщава, че тя държи министерството отговорно за всички тия загуби, които тя търпи от това, че не може да достави навреме този телефонен номератор. С една реч, ние се намираме пред следующия куриозен факт: трябва да се плащат лихви, разноски и обезщетения за един телефонен номератор, който вероятно нито е бил приготвен от фабриката.

*Министър Н. Апостолов:* «Вероятно не е» или: не е приготвен?

*Г. Димитров:* Може да се допусне, че не е готов, за-

щото вие сами нямате положителни сведения, че е готов. Имате само съобщение да пригответе място.

*Министър Н. Апостолов:* Нам е съобщено да го приемем.

*Г. Димитров:* Те знаят, че вие не можете да държите шест месеци на софийската гара такъв телефонен номератор. Техният представител навреме ги е уведомил, че няма къде да бъде поставен този телефонен номератор.

Но независимо от това още в 1911 г. телефонният номератор с 1000 номера е бил недостатъчен и е трябвало да бъде разширен. Прибягва се към същата тая фирма Сименс & Халске да достави един допълнителен за временно употребление у нас номератор с нови още 1000 номера, докато бъде окончателно готов и инсталиран в София централният телефонен номератор. За тая цел се плаща от тая фирма един телефонен номератор, който в чуждестранство е бил изхвърлен от употребление преди 25—30 години и който като нов би струвал не повече от 20—25 милиони лева. И за този вехт, изхабен и изхвърлен от употребление на Запад телефонен номератор, състоящ се от няколко парчета — един кърпеж, който сега създава хиляди неприятности тук, в София, и на публиката, и особено на персонала, — се плащат 13 000 лева годишен наем. Това е за 1911, 1912, 1913, 1914, 1915 и 1916 и може би и за 1917 г. — докато окончателно бъде инсталиран централният телефонен номератор.

Вие виждате, че е сключена една сделка — аз не бих казал некрасива, това е малка дума, — една сделка гешефтърска, мръсна, която, разбира се, не е от онези крупни сделки, на каквито сме навикнали у нас, с милиони левове. Тя е една малко по-дребна сделка, от 100, може би 150 000 лв., но една сделка, един гешефт, който показва как се разхищават средствата, които се събират от народните маси в държавното съкровище, как се стопанисва с тези средства, как се управляват пощите и телеграфите и другите ведомства на държавата, една сделка, която хвърля светлина върху цялата система на управление на тая тъй наречена буржоазна правова културна държава!

*От десницата:* Охо-о-о!

*Г. Димитров:* Точно тъй е, г-да народни представители, защото ние имаме тук следните обстоятелства. Вед-

нага след сключването на тази сделка — г-н министърът сега сигурно знае това, той може би се е заинтересувал да изучи малко подробностите на тая стара работа, почната и извършена преди него, — веднага след сключването на тая сделка, казвам, председателят на техническата комисия, която е уреждала работата, взема двумесечен задграничен отпуск за лекуване в курорта Райхенхале; там, по съвпадение, съвсем случайно се намира и госпожата на друг член от техническата комисия и в същото време там се намира и представителят на фирмата Сименс & Халске.

*Д-р П. Табурнов:* Пак случайно!

*Г. Димитров:* Пак случайно. Това е през 1912 г. — не е във ваше време. — И прекарват 2—3 месеца на курортно лечение в този европейски курорт. Те уреждат работата много добре — това се вижда от всички данни по делото, което има в Дирекцията на пощите и телеграфите, — т. е. сключват контракт за доставката на един централен телефонен номератор. Ама че помещение няма — то не е важно; важно е да се сключи сделката, да се вземе комисията и да се отиде в курорта на лечение. Хората са разпилели това, което са взели, обаче, както виждате, и до днес няма телефонен номератор в София, защото се оказва, че за него няма помещение. Това е, повтарям да кажа, не само една обикновена некрасива сделка, не само едно обикновено злоупотреблиение, каквито с хиляди и хиляди се вършат ежегодно от управляющите партии у нас; това е един такъв безобразен скандал, който не може да се изпусне изпредвид, когато искате да гласуваме продължение на срока за използване на този кредит от 300 000 лв.

*Х. Янков:* Тази трибуна не е за оскърбление по предложения.

*Г. Димитров:* Това не е оскърбление на г-да народните представители. Аз говоря факти, които са проверени и които вие не можете да отречете.

*П. Генадиев:* Не се касае до нас, а до други. Трябва да държите по-приличен език.

*Г. Димитров:* Аз изтъквам данни и факти, които вие, ако искате, можете сами да проверите в делата на Дирекцията на пощите и телеграфите. Че то не е станало във

ише време, малко ме интересува. Това е самият факт.  
(Плъчка в десницата.)

*Председателят:* (Звъни.) Моля, тишина, господа.

*Г. Димитров:* Аз искам да обърна вниманието на народното представителство върху това, че всички партии, които управляват у нас по ред, когато е ставало дума да се подобри положението на работническия персонал по железниците, пощите и телеграфите, винаги са възразявали нам, че няма средства, че не можело да се увеличат заплатите на телефонистите, защото нямало пари, че с 10 лв., ако се увеличат заплатите им, това ще бъде голямо бреме за бюджета. Аз ви питам: вие, които правите винаги такива възражения на този персонал и на представителите на нашата партия тук, в парламента, как ще оправдаете подобни гешефти, подобно разпиляване, подобно ограбване на държавните средства? И ми се струва, че г-н министърът на железниците, пощите и телеграфите, преди да внесе този законопроект за продължение използването на кредита от 300 000 лв. за централен телефонен номератор, беше длъжен да предприеме една анкета по тази работа, да се установи истината и да се даде всекиму заслуженото.

Да гласува Народното събрание подобен кредит от 300 000 лв. при наличността на един подобен скандал, на такава една очевидна кражба, извършена на времето, на едно подобно престъпление — това наистина не може да бъде направено.

*Някой от десницата:* (Сочи левицата.) Нататък гледай!

*Г. Димитров:* Най-малко ние, представителите на Работническата социалдемократическа партия, бихме могли да се съгласим да дадем подобен кредит от 300 000 лв. за една сделка мръсна, разбойническа, за една сделка, която представлява брънка от голямата верига на разбойничествата, които се вършат в нашата страна от всички буржоазни партии. (Ръкопляскания от крайната левица.)

## ПО ПОВОД СПИРАНЕ РЕКВИЗИРАНЕТО НА ЗАХАРТА

*Питане в Народното събрание*

София, 1 ноември 1914 г.

Господин министре,

Избраната от Столичния общински съвет комисия по прилагане Закона за определянето продажната цена на съестните и други предмети от първа необходимост през време на обществени кризи и бедствия след неколкократно предупреждаване на Софийската захарна фабрика и на търговците-ангросисти да продават захарта по определените от общината цени и те не се подчинили прибягнала, въз основа чл. 2 от закона, да реквизира захарта им.

Когато обаче комисията на 30 октомври т. г. пристъпила към прилагането на това свое решение, главният секретар при Вътрешното министерство г-н Луканов *телефонирал от името на г-н министъра да се спре реквизицията на захарта и попречил на комисията да изпълни своята законна обязаност.*

По тоя повод от името на парламентарната социалдемократическа група питам господин министъра на вътрешните работи:

1. По чия заповед е извършено спирането реквизицията на захарта на Захарната фабрика?

2. Не намира ли, че това вмешателство на централната власт, която, вместо да оказва най-широко съдействие на общините в тая посока, си позволява да отменява с *телефонни разпореждания* законните решения и действия на софийската общинска комисия, е *грубо потъпкване на Закона за определяне продажните цени на продуктите, посягане върху общинското самоуправление и едно насър-*

*чиване на фабрикантите и ангросистите да ограбват бед-  
стващото софийско население?*

3. Какви мерки мисли да вземе за точното прилагане на закона, за предотвратяване изкуственото повдигане цените на продуктите от първа необходимост и за облекчение непоносимата скъпотия на живота в София и цялата страна?

Народен представител: *Г. Димитров*

*Публикува се за първи път  
по текста на питането*

## ЗА ТОЧНОТО ПРИЛАГАНЕ НА ЗАКОНА ЗА ЖЕНСКИЯ И ДЕТСКИЯ ТРУД И ЗАКОНА ЗА НЕДЕЛНАТА И ПРАЗНИЧНА ПОЧИВКА

*Реч в Народното събрание*

3 ноември 1914 г.

Г-да народни представители! Още през миналата сесия от страна на нашата парламентарна група отправих към г-н министъра на търговията, промишлеността и труда едно питане\*, на което той тогава не отговори, макар че според нас имаше достатъчно време и възможност да стори това. Това питане възобнових\*\* още във второто заседание на сегашната сесия. То има следното съдържание: (Ч е т е.)

«В отговор на многократните протести на Общия работнически синдикален съюз в България и присъединените към него отделни професионални организации против неприлагането на Закона за женския и детския труд и Закона за неделната и празнична почивка респективните органи на Министерството на търговията, промишлеността и труда винаги са заявявали, че те ще вземат всички необходими мерки за точното прилагане на тия два закона, засягащи защитата на труда.

Въпреки тия официални и категорични изявления обаче и до днес както Законът за женския и детския труд, тъй и Законът за неделната и празнична почивка най-грубо се тъпчат близо в 95% от индустриалните, занаятчийски и търговски и други предприятия у нас!

\* Вж Съч. Т. 4, С., 1982, с. 473—474. (Ред.)

\*\* Възобновеното питане (с дата 21 октомври 1914 г.) съдържа следния допълнителен текст в началото: «Въз основа на чл. 60 от правилника за вътрешния ред на камарата възобновявам питането си досежно неприлагането на Закона за женския и детския труд и Закона за неделната и празнична почивка, което отправих в извънредната сесия на камарата (1 юли 1914 г.), но г-н министърът не намери тогава време да отговори на това питане, считайки го вероятно за маловажна работа.» (Ред.)



Това е констатирано напоследък и от инспекторите при министерството в техните ревизии.

Анкетата, която социалдемократическата парламентарна група със съдействието на работническите организации извърши напоследък, в това отношение разкрива потресаващи факти.

Според тая анкета хиляди работници и работнички, работещи по 10—18 часа в денонощие, са лишени от всякаква неделна и празнична почивка.

Така извън множеството дребни заведения Законът за неделната и празнична почивка не се прилага в цялата текстилна индустрия, в повечето тютюневи фабрики и складове, в Пернишката мина и тревненските мини, в пивоварните фабрики, във всички мелници, в захарните фабрики, в керамическите и тухларски фабрики, в кожарските и обуварски фабрики, в дъскорезачните предприятия, в повечето печатници на ежедневни вестници и др.

Също така множество жени и деца, въпреки изричното запрещение на Закона за женския и детския труд работят *нощно време*. И това особено систематично се върши в габровските и сливенски фабрики.

Множество деца, по-малки от предвидената в закона пределна възраст, се употребяват на работа в разните фабрики и други заведения.

През периода на днешната криза господарите масово изместват възрастния работнически елемент с *малолетни* работници, защото на последните се плащат по-ниски надници, и по тоя начин се усилва още повече съществуващата днес остра безработица в нашата страна.

Очевидно е, че тази безогледна и крайно престъпна експлоатация над работническия и специално женския и детския труд не само създава условията за хиляди заболявания и работнически злополуки, но и тласка към неминуемо физическо и духовно израждане многохилядната работническа маса — трудещата се част от цялата българска нация, заради бързото забогатяване на една шепа капиталисти.

Предвид на всичко това от името на работническата социалдемократическа парламентарна група питам г-н министъра на търговията, промишлеността и труда и моля го ми отговори:

1. Какви мерки възнамерява да предприеме за точното прилагане на Закона за женския и детския труд и Закона за неделната и празнична почивка в бъдеще?

2. Какво мисли да направи за най-строгото наказание на нарушителите на тия закони?

3. Не намира ли, че е наложително да внесе в най-скоро време в камарата предложение за изменяване, допълняне и разширяване на съществуващите работнически закони — изменения, допълнения и разширения, които биха улеснили и гарантирали тяхното пълно прилагане?

4. Какви мерки мисли да вземе, за да могат редовно да изпълняват своите обязанности във всички места комитетите на труда и специално работническите представители в тях?

5. Не смята ли, че отдавна е вече време да се създаде една специална ефикасна инспекция на труда чрез уреждането на постоянен инспекторат, избран от работническите организации и издържан от държавата?

6. Защо и до днес не е публикуван нито един рапорт за извършваната инспекция от страна на инспекторите на труда при министерството?»

Г-да народни представители! Както виждате, това моё питане е във връзка с питането, на което г-н министърът отговори завчера накратко.\* Мене ми се струва обаче, че то никак не е безпредметно, защото в него въпросът се поставя малко по-широко и по-основателно и засяга Законите за женския и детския труд и тоя за неделната и празнична почивка, които закони днес не се прилагат в грамадна част от заведенията у нас и до тоя момент, въпреки че съществува една голяма безработица и въпреки официалните изявления на г-н министъра тук, че той взема мерки за ограничението на тая безработица чрез прилагането на съществуващите работнически закони. С моето питане аз засягам също така и въпроса за прилагане Закона на инспектората. Такъв закон имаме вече от 1908 г., но и до днес тоя закон не е приложен както трябва: инспекто

\* Г. Димитров има предвид питането на Асен Цанков, развито на 10 октомври 1914 г., и отговора на министъра на търговията, промишлеността и труда Ж. Бакалов. Вж *Стенографски дневници*, XVII ОНС, I РС, 8 з., 10 октомври 1914 г., с. 98—99. (Ред.)

рите на труда са едновременно такива и на занаятите, и на индустрията, и на търговията; те са заети с цяла редица функции, които взаимно се изключват една от друга, и даже и при най-добро желание от тяхна страна те не биха могли да извършват това, което законът изисква от тях в защита на труда. Независимо от туй от толкова години има инспектори, които извършват инспекцията на труда, но и до тоя момент нито един рапорт от пригответните от някои инспектори не е публикуван. Очевидно е, че министерството не е искало да даде гласност на това, което самите инспектори, официални чиновници при министерството, констатирали за безчовечната голяма експлоатация на работническия труд, специално на женския и детския труд. Защото, доколкото аз зная това, доколкото нашите сведения се простират, в някои от тия пригответни вече рапорти на инспекторите на труда има истинна факти, които, ако биха се изложили публично, си министърът би трябвало доста да се черви, защото тържавата, собствено неговото министерство, не приема нищо сериозно за защита на работническия труд.

*Министър Ж. Бакалов:* Няма да се червя.

*Председателят:* Г-н Димитров! Употребявайте по-прилични думи. Дръжте по-приличен език.

*Г. Димитров:* Аз говоря със съвършено приличен език. Аз повтарям да кажа, г-н председателю, без да искам да обиждам някого, че ако тия факти биха били разкрити тук, в камарата, г-н министърът на търговията, промишлеността и труда, какъвто и да е той, би се червил истинна, защото неговата длъжност като официален представител в тая област е да се погрижи за прилагането на тези поне законоположения, които съществуват още у нас.

Независимо от това, аз обръщам вниманието на г-да народните представители върху факта, че според Закона за женския и детския труд е създаден един специален комитет, в който участвуват и представители на работническите организации във всяка местност и който комитет при липсата на един специален работнически инспектор би могъл най-много да направи за прилагането на Закона за женския и детския труд. Обаче комитетите на труда в повечето места не функционират главно поради

туй, че още на времето, когато се избираха работническите представители за сегашния състав на комитетите на труда, министерството си позволи чрез своите местни органи да фаворизира лица и организации, които дотогава нямаха нищо общо с прилагането Закона за женския и детския труд. И така се обяснява този факт например, че в Кюстендил вместо работнически представител да бъде представителят на съществуващия работнически синдикат, както законът би изисквал, в Комитета на труда влиза един кръчмар, който не е нито работник. . .

*Д. Попов:* И той е работник.

*Г. Димитров:* . . . нито пък би имал възможност да се грижи за прилагането на Закона за женския и детския труд. В цяла редица други места има подобни работнически представители, които не са във връзка, нито са избраници на тия действителни работнически организации в разните места, защото те нямат никакви връзки с тях; нито ги представляват. Ние сме посочвали в министерството на много места, където комитетите на труда не функционират, защото работническите представители не са правилно избрани, искали сме това да се поправи, но, за съжаление, досега министерството не е направило нищо в тая посока. Аз питам, не намира ли то, че в рамките на сега съществуващия Закон за женския и детския труд, ако тези комитети бяха правилно конституирани и ако редовно функционират, ако в тях има едно правилно представителство на работническите синдикати, сè пак би могло доста да се направи за прилагането на този закон? Но, от друга страна, господа, тези, които са се интересували от Закона за женския и детския труд, знаят, че той съдържа в себе си маса противоречия и непълноти, които правят често пъти илюзорно неговото прилагане. Необходимо е да се измени законът в този смисъл, че да се направи неговото прилагане ефикасно, възможно. И затуй ние се обръщаме с това питане към министерството и искаме да знаем дали г-н министърът намира, че вече е належащо да се внесат известни изменения, допълнения и разширения в този Закон за женския и детския труд, както и в другите съществуващи работнически закони, които да направят ефикасно и действително прилагането на тези съществуващи законоположения в защита на труда. И, най

сетне, една истина, отдавна потвърдена в другите страни, е, че чиновническият инспекторат не може да бъде ефикасен, че чиновниците се намират под влиянието не само на държавната власт, от която зависят и която няма интерес да прилага точно законите за защита на работническия класа, но те се намират и под влиянието на заинтересованите фабриканти, господари, капиталисти и навсякъде си дохождали до идеята, че работническите закони могат да се прилагат само ако има един работнически инспекторат, ако инспекторите са избирани от заинтересованите работници, от работническите организации и ако тия инспекторати се издържат със средствата на държавата. Нищо по естествено и по-основателно от това. И затуй ние се ползуваме от случая сега отново да повдигнем въпроса за създаването на подобен работнически инспекторат в нас, избран от работническите организации и издържан със средствата на държавата.

Аз моля на всички тези наши въпроси г-н министърът ни даде нужния отговор.

(След отговора на министъра на търговията, промишлеността и труда.)

*Председателят:* Господин Георги Димитров! Доволни ли сте от отговора на г-н министъра?

*Г. Димитров:* Ние не можем да се съгласим с г-н министъра и да поддържаме неговото мнение, че е направено предостатъчно за прилагането на Закона за женския и детския труд, защото ето сведенията, които той сам дава, които му е дало Отделението на труда, ясно показват, че действително твърде малко е направено за прилагането на този работнически закон в нашата страна. Работят само четири инспектори, ревизират се не всички фабрични заведения, и то само веднъж в годината. И тези инспектори, които отиват специално да ревизират индустриални заведения, според дадената тук статистика се вижда, че не са намерили никакви работници, които са по-малки от 12 години, или са намерили например, че от 3996 работници в 1912 г. само 23 деца са по-малки от 12 години, в 1913 г. от 1200 работници само 20 деца са били по-малки от 12 години, а в 1914 г. — само 52 деца. Г-н министърът ще се съгласи с нас най-сетне, че имаме достатъчно верни сведе-

ния за Габрово, Сливен, Панагюрище и цяла редица други индустриални места, дето работят със стотини деца помалки от 12-годишна възраст цяла година, и ако неговите инспектори не са ги съзрели, ако те не са ги намерили, туй се обяснява само с едно обстоятелство: то е, че когато инспекторите тръгнат по ревизия оттук, дават съобщения в ежедневните вестници, че еди-кой си инспектор тръгва за Габрово или Сливен да ревизира; инспекторът стига там тържествено, но всички фабриканти знаят за това, вземат мерки и скриват всички деца, които подлежат на ревизия по Закона за женския и детския труд, и той нищо нередовно не констатира; напротив, намира, че всичко е в ред и порядък. Това не е ревизия, а подигравка с Инспекцията на труда. Това трябва да се знае. Г-н министърът, като има предвид тия сведения, трябваше да се съгласи с нас, че недостатъчно се прави за прилагането на Закона за женския и детския труд. Длъжен съм да призная, че в последно време се полагат малко по-големи усилия, но тези усилия се парализират от естеството на самия закон, който трябва да се измени, и от факта, че липсва един работнически инспекторат. Всички благопожелания биха отишли на вятъра, ако няма достатъчно материални условия, необходими за прилагането на такъв един закон.

Ние още повече сме недоволни от отговора на г-н министъра на търговията, промишлеността и труда по Закона за неделната и празнична почивка. Г-н министърът ще си припомни, че Отделението на труда през 1913 г. беше ходатайствувало пред него да подпише едно писмо, отнасящо се до Министерството на вътрешните работи, с което се искаше да се възложи на комитетите на труда и отделните места да се грижат за прилагането на Закона за неделната и празнична почивка. Г-н Бакалов, като министър на труда тогава, отказа да подпише това писмо. Единствената възможност, при която Министерството на труда можеше да се възползува от комитетите на труда за прилагането на Закона за неделната и празнична почивка, г-н министърът отхвърли.

*Министър Ж. Бакалов:* Вие искате да наруша закона. Законът не ми дава такова право.

*Г. Димитров:* Тъй че, за да се приложи Законът и

исделната и празнична почивка, той трябва да бъде превърлен към Министерството на труда. Вън от това най-малкото нещо, което можеше да се направи, както казах, беше да се възложи такава функция на комитетите на труда. Г-н министър Бакалов обаче в своето нежелание да помогне за прилагането на този закон, отказа да подпише това писмо. Ето защо той не може да се извинява с обстоятелството, че законът не предвижда министърът на труда да се грижи за него. Той е работнически закон с всички свои недостатъци като такъв и няма защо министерството да вдига ръка за неговото прилагане, а, напротив, длъжно е да се погрижи с всички средства за прилагането му.

*Председателят:* Г-н министърът на финансите ще отговори на питането на народните представители г-дата Гжидров и Бозвелиев.

*Г. Димитров:* Не съм свършил, г-н председателю. Още няколко думи.

*Председателят:* Пет минути минаха, г-н Димитров. Има и други запитвачи.

*Г. Димитров:* Г-н министърът Бакалов знае, че актовете, които отиват в съдилищата, се бавят 3—4—5 години. Напоследък се разгледаха дела с актове, съставени през 1910, 1909, а някъде още през 1908 г.

*Министър Ж. Бакалов:* Ще бъдат прекратени поради давност.

*Г. Димитров:* Да, затова именно делата се прекратяват, пропадат. Ето как неефикасно действа този закон, който трябва да се измени. Г-н министърът каза, че ще го измени, ако остане време. Но, г-да народни представители, ние, от болшинството, намираме достатъчно време да туриме на разглеждане в днешното заседание предложенията второстепенно, третостепенно и десетостепенно значещи — за студенти, други и трети, — които още днес-утре ще обърнете в закони, а за една работническа класа, която се състои от стотини хиляди души българи, която е ядрата на българската нация, не намираме време. (Възражението от десницата.) Време има, но аз констатирам тук публично, че желание няма, че не искате да свържете интересите на капиталистите в България.

*Председателят:* Нямаме вече думата, г-н Димитров.

**Г. Димитров:** Ние настояваме да бъдат публикувани рапортите на инспекторите и да се намерят кредити за тая цел.

*Стенографски дневници, XVII ОНС,  
I РС, 10 з., 3 ноември 1914 г.,  
с. 158—162*

*Печата се по текста  
на Стенографски дневници*



## ИЗ СТОЛИЧНИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

4 ноември 1914 г.\*

Във вчерашното заседание на съвета от страна на нашата група др. Г. Димитров е направил следните две предложения — първо: да се организира по-целесъобразно и експедитивно проверката на запаса, за да могат работниците веднага да бъдат прегледани, а не да губят по няколко надници, както е случаят сега; второ: да се дава материална помощ от общината на всички работнически и други бедни семейства, лишени от издръжка поради отсъствието на техните поддръжжатели под знамената на тринеделно обучение. — По първото предложение съветът е решил да се иска конституирането на още една проверочна комисия, която да преглежда специално запасните от провинцията. Преглеждането да става в две помещения и да се извършва възможно най-експедитивно. — Второто предложение ще бъде разгледано в идущото заседание на съвета. — Поради възникналото разногласие между Постоянното присъствие и комисията за цените на продуктите досежно реквизирането на захарта на Захарната фабрика въпросът биде разгледан от съвета, който утвърди решението на комисията, като определи да се реквизира 1 000 000 килограма захар. Приеха се и няколко търгове, след което заседанието се закри.

\* «Работнически вестник»,  
№ 165, 6 ноември 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

## СОФИЙСКАТА ОБЩИНА И ПОДПОМАГАНЕТО СЕМЕЙСТВАТА НА ЗАПАСНИТЕ ВОЙНИЦИ

8 ноември 1914 г.\*

От страна на нашата група в Софийския общински съвет др. *Г. Димитров* на 8 т. м. е внесъл и развил подробно следното писмено предложение:

«Във връзка с предложението, което направихме още в юлската сесия на Общинския съвет за материалното подпомагане на работническите и други бедни семейства през време на мобилизация или война,\*\* ние повдигнахме и заседанието на съвета от 4 т. м. въпроса за подпомагането семействата на ония работници и други бедни граждани, които са свикани вече или ще бъдат свикани при втората и третата серии на тринеделно обучение.

Ясно е за всички, че предприетото тринеделно обучение се явява фактически една *частична мобилизация* със същите последствия за бедстващите работнически семейства, каквито би имало за тях и при обща мобилизация.

Ние намираме, че общината е длъжна *веднага* да се притече на помощ на всички работнически и други бедни семейства, лишени от издръжка поради свикването под знамената на ония лица, които със своя труд са ги прехранвали.

Нашето предложение е: да се дават на всички тия семейства помощи в следните размери:

а) На семейство, състоящо се само от жената на запасния войник — 7 лв. седмично; б) на семейство от двама членове — 10,50 лв.; в) на семейство от трима членове

\* Дата на заседанието. (Ред.)

\*\* Вж настоящия том, с. 98—99. (Ред.)

14 лв.; г) на семейство от четирима членове — 17 лв.; д) на семейство от пет и повече членове — 20 лева.

Да се избере една комисия, състояща се от представители на всички партии, която да определи конкретно семействата, които ще имат правото да се ползват от горната общинска материална помощ.

Горните помощи да се дават и в случай на обща мобилизация или война, като общината изиска от държавата необходимите за целта суми.»

Въпреки своето заявление от миналото заседание, че щом бъде направено предложението *писмено*, както изисква правилникът, веднага ще бъде сложено на разглеждане, кметът поиска да се постави на дневен ред в едно от идните заседания на съвета.

Др. Г. Димитров, изтъквайки *голямата нужда* от незабавното подпомагане на бедстващите семейства, настоял да бъде разгледано предложението *веднага или най-късно* в следното заседание на съвета, без да се пропусне работата със седмици, както това обикновено става с внесените в съвета предложения.

Заслужава да се отбележи фактът, че съветниците от другите партии и особено «широките», които много обичат да демагогствуват по тия въпроси и да се хвалят *сами* в ежедневната преса, че се грижат за работническите надници, не само не са направили досега никакво *своє конкретно предложение* за подпомагане на бедстващите семейства, *но и не са подкрепили искането на др. Г. Димитров — да се разгледа веднага направеното от нашата група предложение в тая посока.\**

По тоя начин оставено е на Постоянното присъствие да постави на дневен ред това предложение, когато то намери за уместно!

\* «Работнически вестник»,  
№ 173, 15 ноември 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

\* По-подробно за това вж: *Семействата на запасните войници в Софийската община.* — «Работнически вестник», № 174, 16 ноември 1914 г. (Ред.)

## ПО РАБОТАТА НА НАРОДНИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛИ И ЗА ТЕХНИТЕ ДНЕВНИ ПАРИ

*Реч в Народното събрание\**

10 ноември 1914 г.

Г-да народни представители! Аз ще бъда много кратък. Мене ми се струва, че въпросът е достатъчно ясен. Социалдемократическата парламентарна група съвсем не споделя съображенията, които се изтъкват тук, очевидно демагогски, с оглед към едни бъдещи избори, именно заради това, защото нашата парламентарна група, която представлява в България една партия на работническата класа, която няма нищо общо с каквато и да е демагогия, както по всички въпроси, така и по този въпрос, излиза да каже своето мнение съвършено открито, ясно и категорично, без да държи сметка, че може тук или там да се експлоатира от заинтересовани политически демагози.

За нас въпросът за депутатските дневни е в най-тясна зависимост с въпроса за самия парламентаризъм, за дейността на парламента. Ние намираме, че откакто в българския парламент проникват вече всички политически течения в нашата страна и особено откакто проникна Работническата социалдемократическа партия в него, едновременно това, откакто икономическото и политическо развитие на България постави пред българския парламент много важни задачи за разрешение, предвидената редовна сесия през годината от четири месеца се явява съвършено недостатъчна. Политическият живот на нашата страна се развива тъй бързо, политическите борби се тъй изострят, че българският парламент не може вече да бъде свикан

\* Г. Димитров се изказва по предложението на Старозагорския народен представител К. Апостолов за изменение на чл. 45, ал. 1 от Избирателния закон. (Ред.)

така, както преди 10—15—20 или 25 години. Тук, както виждате, ето в няколко сесии вече, особено в последните две сесии, става ясно, че по всеки въпрос, който би се поставил на разглеждане, се повдигат дебати, които имат значение за изяснения на въпроса и за неговото правилно разрешение. Тук става щракане не само на идеи, които се представляват от всичките политически партии, тук се води една интензивна, една, бих казал, ожесточена политическа борба. Всичко това изисква време. Практиката ни доказва, че една редовна сесия от четири месеца ни в бъдеще няма да бъде възможна; тя се явява малка, недостатъчна и затова са извънредните сесии. Мене ми се струва, г-да народни представители, и вие ще се съгласите с нашата парламентарна група, че вече настъпва времето, когато у нас парламентът трябва постоянно да заседава, с известни малки ваканции през годината, тъй както това е в някои по-напреднали и развити държави и, бих казал, във всички парламентарни страни. Ние идваме дотам. Аз се ползвам от случая, когато става дума за депутатските дневни, за да изтъкна и подчертая тук тая необходимост, че в България парламентът трябва да бъде постоянен, че той трябва да се занимава постоянно с нуждите, със задачите и с въпросите, които животът повдига и поставя пред него, и, от друга страна, трябва да има един постоянен парламентарен контрол върху управлението на страната, върху това, което става в страната. Но когато, г-да народни представители, парламентът би трябвало постоянно да заседава, било като има две или три редовни сесии с ваканции, било както е в нашата Конституция, като има една редовна сесия с две или три извънредни сесии в годината, тогава трябва да бъде ясно за всички нас, че се поражда необходимостта да се осигури, да се обезпечи едно независимо материално съществуване на народните избраници. Ние не поддържаме, и като една партия на работническата класа, като една партия на българската демокрация, ние не можем да поддържаме тия съображения, които тук г-н Стамболийски изтъкна в своята реч, на която вероятно той ще отдаде по-голямо значение, отколкото на речта си по отговора на тронното слово. Ние не можем да поддържаме тия съображения, защото логиката, която г-н Стамболийски развиваше тук,

съгласете се, г-да народни представители, не беше ли това логиката например на английските лордове, на английските аристократи, които и до днес се стремят към това, да монополизират парламента само за себе си и да го обърнат в едно оръдие срещу демокрацията? Това беше в Германия по-рано, когато не се плащаха дневни пари, това беше и във Франция. (Г л ъ ч к а.)

*Д. Тенев:* Когато един работник, който гласува за вас, няма хляб да се нахрани, Вие искате 30 лв. дневно. Янлъш представители на работничеството!

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* (З в ъ н н.) Моля, тишина.

*Г. Димитров:* Е, добре, г-да народни представители! Ако тук биха се явили оратори, които да поддържат, че сегашната система за плащане на депутатски дневни не трябва да се изменява сега, защото държавата се намира във финансово затруднение, защото трябва да се правят известни икономии, ами че тогава логиката, г-да народни представители, би изисквала да се внесе предложение да не се плащат никакви дневни. Е, добре, аз съм сигурен, че в средата на българската буржоазия има господа, които биха поддържали този принцип за неплащане дневни, аз съм сигурен, че господата като Гешов, Гендович, Калчов и други български милионери биха могли да се лишат от тези дневни в парламента. Но аз бих питал: какво биха правили представителите на неимотната класа, представителите на работническата класа в България? Пък и вашите собствени представители, които не могат да имат никакви особени средства за съществуване, как те биха изпълнили своя мандат, ако няма дневни? Това, което се поддържа от някои, г-да народни представители, аз смея да кажа, че то е реакционно, че то е против демокрацията, то не може да се поддържа. И затова в другите страни това е работническата класа, това е социалдемократическата партия, която, без да се страхува от демагогията срещу себе си, най-решително се е борила за плащане дневни в Диетите\*. Това беше в Англия, това беше и в Германия, дето работническите синдикати плащаха на своите представители.

\* Диета (лат.) — законодателно събрание в Прусия, Полша, Унгария, Хърватско, Швейцария и другаде. (Ред.)

Е, добре, г-да народни представители, ние, от друга страна, схващаме, че не трябва да се гледа на депутатския мандат. . .

*А. Радолов:* Недейте създава фалшива почва.

*В. Коларов:* Вас Ви слушаха — слушайте и Вие сега.

*А. Радолов:* Да не се създава фалшива почва; не сме поддържали, че не трябва да се плаща на народните представители. (Г л ъ ч к а.)

*Председателствуващ д-р С. Иванчов:* (З в ъ н и.) Моля всички, господа.

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! Аз трябва да подчертая, че ние имаме едно съвършено различно гледище от вас и от десницата, и от тази левица по отношение на депутатския мандат. Практиката, струва ми се, ни показва, че има такава разлика. Ако ние се вгледаме в реалността на нашия парламент в миналата, па и в тая сесия, всеки от вас може да види тая разлика. И тя не е само в туй, че нашата парламентарна група поддържа едно особено положение; тя не е само в туй, че ние водим една принципиална борба в този парламент и че не се меем във вашите собствени, лични и котирийни разправии, които често пъти стават тук и които се разразяват в скандални — не е в туй. Разликата е още и в друго, г-да народни представители. Докато господата от болшинството и господата от тая левица гледат на своя мандат просто като на една работа, която може да се изпълни покрай другото, доколкото време остава за това и доколкото сили биха могли да откъснат за това и докато, от друга страна, те се интересуват от депутатския мандат, доколкото биха могли лично да го използват за себе си, представителите на Работническата социалдемократическа партия от тая страна. . . (С о ч и к р а й н а т а л е в и ц а.)

*И. Цонев:* Само тесните.

*Г. Димитров:* . . . се явяват в парламента не, г-да народни представители, покрай другото. Те имат един мандат, който искат да изпълнят в парламента. Те се интересуват с всички сили и средства на работата, която са поканени тук да вършат; и като народни избраници те са на своите места в парламента, в комисииите и навсякъде. А ние виждате, господа, че много от комисииите на парламента не работят.

*М. Турлаков:* През цялата извънредна сесия вашият представител в бюджетарната комисия не присъствува нито веднъж в заседанията ѝ.

*Недялко Атанасов:* И в прошетарната комисия не идвате.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* (З в ъ н и.) Тишина, господа.

*Г. Димитров:* Вие, господа, няма да отречете този факт, че всички ваши комисии в парламента, натоварени с проучването на редица въпроси, които трябва да минат тук, в пленума, не се събират редовно, не, ами често пъти съвсем не се събират. Не е достатъчно да се обвиняват отделни лица, а трябва да се констатира един факт: че повечето от тези господа, които влизат в разните комисии, не могат поради своето собствено положение да отделят известно време и сили, за да присъствуват в комисиите, те са адвокати, хора, които имат други занятия, които трябва да отиват постоянно до Пловдив, Варна, Русе, поради туй обстоятелство, че имат 20 лв. дневни само през четири месеца в годината и че имат да си гледат други частни работи, както и много от г-да земледелците правят — не идват в парламента, и поради това се спъва работата и на другите.

Г-да народни представители! Идва сега въпросът: не трябва ли да се урегулира положението на народните избраници по този начин, че те да имат всичката възможност да посветят своите сили, своите способности, своето време за изпълнението на този мандат, който те имат като народни избраници. Ние имаме всичкия интерес, особено ние тук, от тая страна (с о ч и к р а й н а т а л е в и ц а), които ще растем, както ще расте и числото на депутатите-работници от фабриките, от работилниците, мините или други места, които идват тук да заседават заедно с вас, г-да народни представители — ние имаме всичкия интерес, казвам, да имаме едно материално независимо съществуване за депутатите. Защото този работник-депутат, каквито и ние имаме сега в нашата парламентарна група, който бъде избран и дойде да работи заедно с вас тук, в парламента, недейте мисли, че той може да се върне да работи отново във фабриката, в мината или другаде: този социалдемократически депутат ще бъде вече преследван от своите господари; той вече не може да на-



мери работа. Ако той се посвети на политическата дейност, ако влезе в парламента, той остава да работи в тая област, без да може да се върне отново в производството. Ние обаче имаме тази система днес, че редовната сесия е от четири месеца; това значи да получаваме 2400 лв. годишно. Един такъв работнически депутат трябва да прекара като депутат цялата година с тия 200 лв. на месец, защото се предполага, че през другото време не може да има тая работа и туй положение, което е имал, преди да влезе в парламента. Това, от една страна.

От друга страна, г-да народни представители, работническият депутат в българския парламент няма да се явява само във време на заседанията на парламента. Неговата дейност не се изчерпва само с това: да се явява тук да изкаже ръка по решението на разните въпроси, както правят повечето депутати, или от време на време да изказва мнението на своята парламентарна група. Не, ние разбираме депутатския мандат в ръцете на представителя на работническата партия тук, в парламента, не само в участие в заседанията. Народният избраник, депутатът, според нас трябва да се намира в най-редовни сношения със своите избиратели, със своята собствена класа; той трябва да бъде в нейната среда, трябва да пътува в цялата страна, трябва да познава нуждите на населението, трябва да се осветлява непосредствено върху всички факти, които биха интересували парламента, той трябва да бъде подготвен само за парламентарната дейност. И дейността на народния избраник не се изчерпва с туй: само да идва на заседания, но преди сесията да се подготви всестранно за тази работа, която има той да върши в защита на своите избиратели тук, в парламента.

Е, добре, по тия съображения ние намираме, г-да народни представители, че трябва да се обезпечи едно незаменяемо материално съществуване на народните избиратели. Днешната система на дневни е недобра, не отговаря на нуждите, създава тази аномалия в работата на парламента. Трябва да се промени тази система.

Но аз няма да кажа също така, че предложението, което е направено от страна на един народен представител от общинството, идва да разреши правилно въпроса, защото се касае само до увеличение на дневните с 10 лв.

*И. Йонов:* А нощни няма.

*Г. Димитров:* Не се касае за плащане през цялата година, в която е ангажиран народният избраник, депутатът да действа, да работи. Ето защо ние намираме, че това, което би трябвало да се направи, че радикалното, правилното разрешение на въпроса би било, ако се запази сегашният размер на дневните, като се плаща за цялата година и се смята като годишна заплата на депутатите. Текстът на Конституцията в това отношение не е никаква спънка, защото в чл. 139 се казва: (Ч е т е.) «Всичките представители получават дневни пари, а пътни получават само тия, които не живеят в същото място, дето заседава Народното събрание.» Какво мислите да измените тук, ако промените цялата система на плащане дневни на депутатите през времето? Каза се тук днес, че се разбира да се плащат дневни само за времето, когато заседава камарата, а това са четири месеца през годината, определени от Конституцията, още толкова, колкото би имало извънредна сесия. Какво пречи да се плащат дневни, но през цялата година? Няма нужда да се изменява за това Конституцията — нейният текст не пречи. Въпросът остава да се разреши с изменението на Избирателния закон. Това, което искате, г-да народни представители, е неправилно. То не разрешава въпроса. То действително може да послужи само за демагогия на известни лица, обаче то не разрешава въпроса: то не обезпечава едно независимо материално съществуване на народния представител, от друга страна, не предполага, че парламентът ще заседава постоянно, с известна само ваканция. Това, което ние искаме, то е да се плащат дневни пари в днешния размер, обаче постоянно — през цялата година.

Аз трябва да кажа още нещо и с това ще свърша няма да ви отнемам много време. Ние си вземаме бележките от мотивите на това предложение не защото в служещите и чиновниците на държавата, както и в целия български пролетариат, в работниците, които живеят с надница, има такава завист, за каквато говори г-н Стамболийски. Такава завист няма и за нея няма какво да се говори. И много наивно е — да не кажа по-остра дума — да се обяснява по този начин стремежът на десетки хиляди души работници, служещи и чиновници в нашата страна да живеят чо

ишки и културно. Това не е от завист, но една нужда е за тази голяма маса наемнически свят да живее човешки и културно. Това е една необходимост, без която те не могат да минат, и затова те се организират, затова те се борят, затова те полагат всички усилия да добият това материално обезпечение за себе си. Щеше да бъде много печално, г-да народни представители, българският народ щеше да бъде достоен за съжаление, ако неговата работническа класа, ако тези дребни служещи и чиновници не се стремят към културен и човешки живот. Това би значило, че в България културата не се развива, не напредва, че всички искат да имат равенство само в мизерията. Да идем само чушки и лук. (С м я х.) Това ли искате вие? Ние, социалдемократите, казваме: «Ние искаме както работническата класа, така и вие, и вашите избиратели, и селската маса да живеят културно, да живеят човешки.»

Ние си вземаме бележка от тия мотиви и затова, защото тук, официално, Народното събрание, като гласува сега това предложение — предполагам, че то ще бъде прието, а не нашето. . .

*И. Веселинов:* Може да се приеме и вашето. Направеното.

*Г. Димитров:* Предполагам сега да се приеме това предложение — . . . като гласува, казвам, Народното събрание това предложение за увеличение на депутатските лични пари по тия мотиви, че днес животът е много по-скъп в сравнение с преди 10—20 години. Ние ще ви напомним с всичкото си основание, г-да народни представители, при гласуването на бюджета и други случаи, че тия мотиви важат не само за депутатите, не само за министрите, а че те важат с толкова по-голямо основание и за хилядната работническа и друга маса, която живее в цята страна, и че и там трябва да се положат грижи. В този момент, когато вие бързате така скоро и с такава голяма спешност да прокарате туй предложение, което обещава нас, народните представители, ние ще ви напомним, че в същото туй време, г-да народни представители, и вярно лежат наши предложения, наши законопроекти, които засягат не 245 души, колкото сме ние тук, а които обхващат хиляди работнически семейства в България. Ние ще ви напомним, че има законопроект за безработните,

който трябва да бъде поставен на дневен ред, че има законопроект за държавна помощ на бедните семейства през време на мобилизация и война; ние ще ви напомним, че има цяла редица законопроекти, които трябва да бъдат поставени със същата спешност. Недейте тегли, г-да народни представители, чергата само към себе си, увеличавайки дневните по тия мотиви. Знайте, че трябва да бъдат разгледани всички тези належащи законопроекти още в настоящата сесия. Дано не бъде тъй, както се предполага: че увеличението на дневните е днес една политика, че нашето правителство ще даде един бакшиш, тъй да се каже, на народните представители и ще им каже тогава: «Господа! Събитията сега тъй се развиват, че вие можете да си отидете, да ви дадем един отпуск», а след туй не би било чудно, след като сте получили този бакшиш от 10 лв дневно, да излезе един царски указ за закриването на сесията. Ние бихме желали да не бъде така, защото осигуряването на дневните на депутатите трябва да бъде за постоянно заседаване на парламента, за постоянен контрол върху управлението на страната.

*Стенографски дневници, XVII ОНС,  
I РС, 15 з., 10 ноември 1914 г.,  
с. 320—323*

*Печата се по текста  
на Стенографски дневници*

## ДО ДРАГИША ЛАПЧЕВИЧ — НИШ

София, 13 ноември 1914 г.\*

От името на организирания български пролетариат  
показваме нашите най-дълбоки съболезнования по случай  
погибването на любимия и незабравим пролетарски вожд  
и отличен борец Туцович.

За Българския синдикален съюз:

*Г. Димитров*

\* „Работнически вестник“,  
172. 14 ноември 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник».

## ЗА ДНЕВНИТЕ НА СЛУЖЕЩИТЕ ПРИ ИЗБОРНИТЕ УЧРЕЖДЕНИЯ В НОВИТЕ ЗЕМИ

*Питане до министъра на финансите*

София, 14 ноември 1914 г.\*

В извънредната сесия на камарата се гласува закон, с който се определиха дневни пари на всички държавни служители в новите земи, защото — както се казваше в мотивите към законопроекта — «с обикновените заплати преживяването там е много трудно, особено за чиновниците и служещите с по-малки заплати».

Обаче масата служещи при изборните учреждения в новите земи бидоха оставени без дневни, макар и да са принудени да живеят при същите тежки условия и несгоди, както и държавните служещи, и да получават обикновено по-малки заплати от последните.

Предвид на това от името на социалдемократическата парламентарна група питам г-н министъра на финансите:

1. Не намира ли, че това е една голяма неправда спрямо служещите при изборните учреждения в новите земи?
2. Не мисли ли да внесе необходимия законопроект, за да се поправи тая неправда, като се предвидят дневни и за служещите при изборните учреждения в новите земи?

*В. «Работнически вестник»,  
№ 174, 16 ноември 1914 г.*

*Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»,  
сверен с оригинала*

\* Дата на оригинала. (Ред.)

## В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

14 ноември 1914 г.\*

Прочете се съкратеният протокол от миналото заседание под № 118, който се прие с бележката от г-н *Г. Димитров*, щото в кратките протоколи да се поместват изцяло предложенията, правени писмено от страна на г-да състезниците.

Независимо от това г-н *Димитров* помоли да се постави по възможност в най-скоро време на дневен ред направишото от него в миналото заседание предложение относително подпомагането на нуждающите се бедни семейства, главите на които се повикват на тринеделно обучение.

\* \*

• *«Софийски общински вестник»,*  
№ 28, 7 декември 1914 г.

*Печата се по текста*  
*на «Софийски общински вестник»,*  
*сверен със съкратения протокол*  
*от заседанието*

• Дата на заседанието. (Ред.)  
• Съкратени изказвания на други участници в заседанието. (Ред.)

## ПРОТИВ ВОЕННИТЕ КРЕДИТИ

*Реч в Народното събрание*

19 ноември 1914 г.

Г-да народни представители! При гласуване на предишни военни кредити нашата парламентарна група имà случай основателно да се изкаже върху причините, които я заставяват да гласува против подобни кредити. Аз не мисля сега да излагам подробно пред камарата тия основни, принципиални причини, тъй като те са познати. Но дължен съм от името на нашата група да обърна вашето внимание върху една голяма и специална причина, която ни кара да въстанем решително против този нов военен кредит от 6 050 000 лв.

Ние намираме, че всички суми, които се гласуват сега за военни цели, са едно средство за реализиране една политика у нас, която улеснява подялбата и завладяването на Балканите — една политика, която най-добре тук биде манифестирана по отговора на тронното слово от страна на болшинството, както и от страна на опозиционните парламентарни групи извън нас. Тая политика се свеждаше тогава с две думи към това, че по никой начин България не трябва да влиза в споразумение с останалите отделни балкански държави, затова защото то се смята за невъзможно, за утопично при сегашните условия, и че България трябва да се обърне към преговаряне с едната и с другата групировка от Великите сили, за да осигури своята независимост, своята цялост и евентуално да постигне своите национални идеали. Е, добре, г-да народни представители, ние смятаме, че тази политика, която еднакво се споделя, при различни нюанси само, и от болшинството на камарата, и от буржоазните опозицион-



ни партии в парламента, е гибелна за нашата страна, и всички средства, които се употребяват за такава политика, не могат да бъдат одобрени тук, в парламента, от името на народните маси, от името на работническата класа. Ние се обявяваме против този военен кредит и мислим, че стоейки върху интересите на българския народ, а не върху интересите на една шепа привилегировани господа, които управляват и владеят страната, стоейки върху гледницето, изхождайки от интересите на този народ, парламентът не би трябвало да гласува нито една стотинка за военни цели дотогава, докогато днешното правителство, или едно утрешно правителство на негово място, не възприеме единствено спасителната днес политика на споразумение между балканските страни, на изграждане една Балканска федерация. Ние и днес намираме, както това сме подчертали вече няколко пъти тук, че реализирането на тази политика е възможно. . .

*Д-р К. Провадалиев:* Сериозно ли говорите?

*Г. Димитров:* . . . ние и днес, както винаги, съвършено сериозно сме препоръчвали на българския парламент и на днешното правителство тази единствено спасителна политика. Ето защо в този момент дължен съм да подчертая, че не можем да гласуваме, че парламентът, само ако той не иска да измени на интересите на народа в България, не би трябвало да гласува никаква сума за военни цели дотогава, докогато не се усвои една такава самостоятелна, независима балканска политика, която би била едновременно и българска.

На второ място, г-да народни представители, вие ще ми позволите да не се съгласим с необходимостта от такъв един извънреден военен кредит в този момент, голяма част от сумите на който ще бъдат дадени за поддържане на запасните войници. Защото, въпреки положението, в което се намира днес България и Балканите, ние сме убедени — и за това имаме достатъчно данни, които сигурно са познати и на много от г-да народните представители, и на днешното правителство, — че свикването на запасните, свикването на тия три серии от шест набора не е продиктувано от необходимостта днес да се запази независимостта на нашата страна; че това е просто — ако ми позволите така да се изразя — една репетиция, една пробна,

частична мобилизация. След Балканската война през 1912--1913 г., след раните, които тази война нанесе, след изчерпването на всякаква готовност в народните маси да воюват, трябва да се направи една сонда, да се опита доколко тази готовност на народните маси сега отново е възбудена и развита. И военни лица сами не скриват, че действително основната причина за свикването на тия набори в този момент сега е именно тая, че трябва да се сондира, да се направи една проба и, от друга страна, да се поподготви малко настроение в тия маси, които утре евентуално могат да бъдат повикани при обща мобилизация. Е, добре, ние намираме, че свикването на запаса не трябваше да стане; то не се диктува от съображение на националната отбрана, а свършено от други съображения, и, следователно, разходът, който предизвиква това свикване на запасните, е един разход, който можеше да бъде избягнат. Ние не сме против разходи и средства, които биха гарантирали независимостта и целостта на България. Ние имаме случай и други път да заявим от името на нашата група, че ние, социалдемократите, които сме против войната, които сме решително против милитаризма, ако независимостта и целостта на нашата страна бъде заплашена, сме готови да дадем всички жертви за нейната независимост и нейната свобода. Това са доказали нашите другари в другите страни, в които настъпи тая обща касапница; това и ние имаме случай да проявим на практика в миналото. Обаче ние не сме готови да жертвуваме нито един сантиметър, нито една капка кръв за политиката, която води не към гарантиране свободата и независимостта на България, а към погубването на България. Ето къде е нашата основна идея, ето къде е нашето принципиално положение.

Този кредит, който сигурно вие ще гласувате, се по срещна не зле и от тая страна. (С о ч и л е в и ц а т а.) Възраженията, които се правят вам, са от чисто формално естество, са възражения на системата на свръхсметни кредити; те не са възражения от принципиално естество, защото с право вие бихте могли да кажете на тези, които са отляво, че по същия начин и те са разходвали суми за военни нужди, че това не е измислено от либералния кабинет<sup>27</sup>, че това е стара система, която вероятно ще про

дължи, въпреки всички желания, с години, ако ли не иотогава, докато се продължи съществуването на буржоазния строй, затуй защото никога българската буржоазия, която управлява България, няма да има тая смелост, той кураж да излезе пред народните маси и да каже: «За нашия милитаризъм, за военни цели ни трябва толкоз и толкоз милиона», и да ги предвиди точно в бюджета, а винаги ще ги скрива, защото трябва да се хвърли прах в очите на бедствующите народни маси, които, като разгърнат бюджетите, интересующите се от тях биха видели разходи само 50 милиона лева, но ако се направи точна сметка, ще се види, че тези разходи не са 50, а 150—200 милиона лева през годината. Е, добре, г-да народни представители, и от едната, и от другата страна по принцип не се отрича този кредит — той ще се гласува; но аз питам, какво е направило днешното правителство, което бърза с такива свръхсметни кредити, особено за военни цели, какво вие, г-да от болшинството, които узаконяват със своя вот различните мероприятия на правителството, мислите да направите за гарантирането съществуването на онези хиляди семейства, главите на които са спикани на тринеделно обучение? Сигурно и вам не е чуждо, сигурно и вам е известно това голямо бедствие, което е облагодало цялата страна благодарение свикването на запасните войници от някои набори. 90% от тези хора са работници, бедни селяни, земеделци; те са оставили своите семейства при една обществена криза обикновено без стотинка, те нямат никакви запаси, нямат никакви съхранени суми от по-рано, не са имали отде да икономисат и следователно техните семейства гладуват, страдат от суровата зима.

*Министър-председател д-р В. Радославов:* Кой гласува?

*Г. Димитров:* Държавата не е направила нищо за тях.

*Министър П. Пешев:* Всичко прави държавата. Нещите демагогствува!

*Г. Димитров:* Г-н министре! Ние не демагогствуваме, ние говорим една гола истина, която Вие бихте могли да констатирате навсякъде.

*Министър П. Пешев:* Нашата държава не е оставила хората си гладни.

*Г. Димитров:* Добре, ако вие не желаете да бедствуват тези работнически семейства в нашата страна, вие, г-да министри, щяхте да направите едно: преди още да внесете този законопроект за свръхсметен кредит, щяхте да внесете законопроект, за да гарантирате подпомагането на подобни бедствующи семейства. Вие не направихте това, а идете да казвате, че държавата всичко е направила. Държавата нищо не е направила в това отношение. . .

*Министър П. Пешев:* Няма да ги остави.

*Г. Димитров:* . . . и казвате, че хората не гладували. Гладуват, господа!

*От десницата и десния център:* Ей-й-й! Не е вярно това.

*К. Панайотов:* Няма такова нещо, бе джанъм.

*Г. Димитров:* Вие сте сити и пресити и затова не вярвате на гладните. (В ъ з р а ж е н и е о т д е с н и ц а т а.) Е, добре, г-да народни представители, ако правителството не внесе такъв законопроект, защо бюрото на камарата не влезе в споразумение с правителството да бъде поставен на дневен ред онзи законопроект, който още в миналата сесия нашата парламентарна група внесе за тази цел и който ние подновихме в началото на сегашната сесия — един законопроект, който се отнася за подпомагане бедните семейства във време на мобилизация и който би се разширил за подпомагане на бедствующите работнически семейства, главите на които се свикват на тринеделно обучение, което фактически е една частична мобилизация? И това не се направи. Вие знаете, най-последно, че тая криза, която днес съществува у нас, се отразява най-зле върху онези, които са неимотни — поне това никой от нас няма да отрече, — защото обществена криза, икономическа криза няма за господата, които разполагат с големи капитали, за онези, лихвите на които вървят въпреки всичко. Тая криза пада върху плещите на неимотните. Е, добре, г-да народни представители, толкова много индустриални предприятия спряха, има една обща икономическа стагнация, една масова безработица — това би могъл да ни каже г-н министърът на промишлеността и труда, който има специален рапорт от работническите организации за безработицата; повече от 30 хиляди души днес не могат да намерят работа никъде в цялата страна —

а това са семейства, — повече от 100 хиляди души нямат средства за съществуване, нямат хляб, нямат никаква поддръжка. Има законопроект за тях, но този законопроект не се поставя на дневен ред. Правителството не прави нищо в тази посока. Хората гладуват, а вие се готвите да гласувате с двете си ръце нови извънредни кредити за военни цели. (Възражение от десницата и десния център.) Г-да народни представители! Аз искам да изтъкна това голямо противоречие, тая непоследователност и тая жестокост, в които изостава днешната държава във вашето лице, в лицето на правителството и в лицето на болшинството от камарата.

*С. Календеров:* Жестокост.

*Г. Димитров:* Да, безподобна жестокост. — Г-да народни представители! Преди малко г-н Кознички, за да ни убеди, че и ние трябва да гласуваме тези свръхсметни кредити, ни цитира случаи от другите страни: това ставащо и в Германия, и в Австрия, и във всички други страни, където воюват. Аналогията обаче не беше точна, защото там воюват, а ние тук не воюваме.

*В. Кознички:* Аз говорих и за онези, които не воюват — за неутралните държави.

*Г. Димитров:* Но тая аналогия, за да бъде точна, и г-н Кознички трябваше да каже какво правят пък за бедствующите работнически маси там, където наистина са гласували свръхсметни кредити, предизвикани от войната. Но г-н Кознички това не изнася. И в Германия, и в Австрия, и във Франция, и в Англия, във всички страни гласуваха милиони и милиарди левове за подпомагане на онези семейства.

*Министър Д. Петков:* Където воюват.

*Г. Димитров:* Тук вие, г-да народни представители, все сте наклонни да дадете нито един сантим за работническата класа, за бедствующите народни маси, които утре ще викате да воюват не за тях, ами пак за вас. . .

*От десницата и десния център:* А-а-а!

*Г. Димитров:* . . . за ваша една политика, за ваши национални идеали, под мантията на които вие прикривате собствени, егоистически и капиталистически интереси.

*Министър П. Пешев:* Това е безобразие!

*Г. Димитров:* Бих казал на г-н Пешева, че това не е безобразие, а е цяла истина.

*Министър П. Пешев:* Това е връх на безобразието! Това е скандал! Няма ли председателство да Ви ограничи? Това е възбуждане, демагогство! Не смейте да възбуждате.

*В. Коларов:* Съществува глад, мизерия.

*Министър П. Пешев:* Недейте демагогствува с един национален въпрос. Това е срамът и грехотата!

*П. Генадиев:* (К ъ м к р а й н а т а л е в и ц а.) Вие бунтувате народа.

*Д. Благоев:* Вие го бунтувате.

*Министър П. Пешев:* (К ъ м г - н Д и м и т р о в.) Пазете си устата!

*Г. Димитров:* Нека г-н министърът на просвещението запази спокойствие.

*Министър П. Пешев:* Свивайте си устата!

*Г. Димитров:* Г-н министре! Ние знаем какво говорим.

*Министър П. Пешев:* Не знаете какво говорите.

*Г. Димитров:* Това, което ние говорим, можем да го докажем с документи.

*Министър П. Пешев:* Вие не знаете последствията на тия ваши думи.

*Г. Димитров:* Недейте ни предизвиква да разтваряме старите тефтери сега.

*От десницата:* А-а-а!

*С. Календеров:* Ти не знаеш какво приказваш — само глупости приказваш.

*Председателят:* Г-н Димитров! Говорете по кредити или ще Ви отнема думата.

*Д. Благоев:* Нямайте право, г-н председателю, да го карате какво да говори.

Протестираме против това безобразие.

*П. Генадиев:* Г-н Благоев! Свикването на запасните е за Вашето отечество. Вие на старини го забравяте.

*Д. Благоев:* Вие там мълчете!

*Председателят:* Приканвам г-н Димитров да говори по предмета. Търпението се изчерпа. Инак ще бъде принуден по правилника да му отнема думата.

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! Ако бихте

пожелали и ако бихте имали търпение, а не да се дразни-

*С. Календеров:* Как ще търпим, когато приказват такива глупости?

*Г. Димитров:* . . . аз ще ви изкарам тук дузина патриоти, които са ограбили България и за които се води Балканската война. Те са и тук (сочи десницата), и там (сочи левицата). (Протести и тропане от десницата.)

*М. Ничов:* Изкарайте ги, кажете ги!

*Г. Димитров:* Има парламентарна анкета, която е установила много и която ще установи още. . .

*М. Ничов:* Ама кажете ги.

*Г. Димитров:* . . . десетки и стотини патентовани патриоти на България и там (сочи десницата), и тук (сочи левицата).

*Някой от десницата:* Тук няма.

*Т. Луканов:* Ето г-н Гендович, голям патриот, човекът! Защо казвате, че няма?

*Председателят:* Г-н Димитров! Ако не говорите по предмета и продължавате да дразните народните представители, ще Ви отнема думата.

*Г. Димитров:* Нямаме право, г-н председателю. Аз свършвам.

*Председателят:* С празни приказки и нападки няма да се занимавате.

*Г. Димитров:* Аз протестирам: председателят няма право да спори кой говори празни и умни приказки.

*Председателят:* Ще Ви отнема думата.

*Д. Благоев:* Как ще му отнемете думата? То е прощол!

*Председателят:* Той е длъжен да говори по предмета. Не бива да се подиграва с Народното събрание.

*Д. Благоев:* Не ви уйдисва, не искате да чуете горчивата истина.

*Председателят:* Г-н Димитров! Говорете по предмета. Не ви е кара да Ви отнема думата.

*Г. Димитров:* Г-н председателят не би се никак обидил и той не би ми направил никаква бележка, ако аз бих направил например като г-н Григора Василев, да напиша хвалебна песен на нашата българска армия и да

поискам увеличение на военните кредити. Но когато излизам като представител на партия, която не може да сподели подобно гледище, която е против такова гледище, да се изкажа против тия кредити, вие всички почвате да спорите и да искате да ми се отнеме думата. Това не е последователно, не е парламентарно от страна на вас — вие, които обичате да се хвалите с парламентаризъм.

Позволете ми да свърша. Аз исках да обърна вниманието ви, г-да народни представители, върху това, че като се бърза тъй много с гласуването на извънредни кредити за военни цели, не се прави абсолютно нищо — това е истината — за гарантиране живота на тия семейства, които страдат, които бедствуват в България. Ето на, това искам да кажа.

*С. Календеров:* В този ли свръхсметен кредит искате да се впишат тези суми?

*Г. Димитров:* Вие намирате средства за толкова много вече свръхсметни кредити, а за социални реформи има само думи.

*Т. Луканов:* Тъй ще бъде, когато представят бюджет от 60 милиона лева, а искат военни кредити за 200 милиона лева.

*Г. Димитров:* За военни кредити се гласуват милиони, а за социално законодателство, за защита на труда остави само писаното в тронното слово и дадените обещания от кабинета. Е, добре, ние идем да ви кажем, г-да народни представители, че работническата класа, широките народни маси. . .

*От десницата:* «Широките народни маси»!

*Г. Димитров:* . . . част от които са избирали някои от вас, не могат да бъдат солидарни с една подобна политика. И когато нашето правителство заявява, че народът одобрява тая политика, че народът със своето мълчание се солидаризира с тая политика, нека знае и правителството, и вие, г-да народни представители, че този народ, който страда и бедствува, със средствата на който вие издигате тая военна организация, за да я употребите като един инструмент не в защита на нацията. . .

*С. Календеров:* А на що?

*Г. Димитров:* . . . а, съзнателно или несъзнателно, за погубването на националната свобода и независимост.



кой народ не е солидарен, той е против и от негово име ние решително протестираме против тая политика, която се води тук, политика против свободата и независимостта на страната. (Ръкопляскане в крайната гевица.)

Стенографски дневници. XVII ОНС,  
I РС, 20 з., 19 ноември 1914 г.,  
с. 483—486

Печата се по текста  
на Стенографски Дневници

## НОВИТЕ ВОЕННИ КРЕДИТИ И СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯТА

(Речта на др. Г. Димитров в камарата  
върху свръхсметния 6-милионен  
военен кредит)\*

При разглеждането на предишните големи военни кредити ние имахме случая да изложим подробно принципалните съображения, поради които социалдемократическата парламентарна група не може да одобрява подобни кредити. Върху това сега не ще се спирам. Ние имаме днес една извънредно важна специална причина, поради която най-решително въставаме срещу предложението сега 6-милионен свръхсметен кредит. Всички суми, които биха били гласувани за военни цели, ще послужат като средство за прокарването на старата дележническа политика на Балканите, която в 1912 и 1913 г. докара голямата катастрофа за България, а днес застрашава да ни погуби окончателно като нация. След като вие отхвърлихте направените предложения от страна на Социалдемократическата партия за споразумението на балканските държави за обща отбрана от грозящото ги външно нахлуване и за владяване, след като се противопоставихте на единствено спасителната в настоящия момент за нашата страна политика — изграждането на една Балканска федерация върху базата на общите икономически и политически интереси на балканските народи и на тяхното национално обединение — *вие не заслужавате нито една стотинка кредит!* (Възражения и шум от страна на десницата.) Работническата класа и широките народни маси, интересите на които ние застъпваме тук, не могат да одобряват никакви кредити, които ще служат на

\* Пронесена на 19 ноември 1911 г. (Вж настоящия том, с. 214—223.)  
(Ред.)

чии политика, улесняваща завоевателните планове на Великите сили за подялбата и поробването на Балканите. Тия народни маси, както и ние тук, техните представители, сме готови да се правят жертви, но само за запазване целостта, независимостта и свободата на България и Балканите. За гибелната, дележническа политика, прокламирана в парламента и от управляващата, и от опозиционната буржоазия при дебатите по отговора на тронното слово, народът не е готов да даде нито една стотинка, нито една капка кръв!

(Министър П. Пешев: Това е подстрекателство! Шум от десницата. Протести от нашата група. Председателят заплашва, че ще вземе думата на оратора.)

Но има и друга причина, по която ние се обявяваме против сегашния кредит. Голямата част от него (4 200 000) се предвижда поради свикването на запасните на тринеделно обучение. Тая мярка не е продиктувана от нуждите на народната отбрана. Тя с нищо сериозно не може да се оправдае. Самите компетентни военни лица признават, че тринеделното обучение е предприето с цел да се сондира настроението на масите спрямо една евентуална военна акция, да се опроба готовността на народа отново да воюва. Неоправдателно е за подобни експерименти да се харчат милиони и да се излагат на лишения хиляди български граждани.

Разбира се, въпреки всичко вие ще гласувате и този прехисметен кредит. Вие с лека ръка хвърляте милиони левове, смъкнати от гърба на трудещите се народни маси, в устата на милитаризма, за военни цели. Нищо обаче не правите за облекчение тежката участ на семействата на войските, за подпомагането на хилядите гладувачи работнически семейства вследствие острата икономическа криза и растящата безработица.

(Министър П. Пешев: Това не е вярно! Никой в България не гладува. Държавата се грижи. Това е демагогия. Това е безобразие!) Председателят (към оратора): Ще ви отнема думата. Това са приказки! — Десницата шуми, нашите другари енергично протестират против това скандално поведение на председателя и мнозинството.)

Др. Г. Димитров: Това не е демагогия, а една страшна истина, която, изтъкната тук, ви боде в очите, затова кръщите. В миналата сесия социалдемократическата парламентарна група внесе законодателно предложение за материалното подпомагане на работническите семейства и случай на мобилизация и война, което засяга и семействата на запасните, свикани временно под знамената. Това предложение биде възобновено още в първите дни на сегашната сесия. Но и до днес то не е сложено на дневен ред, нито пък правителството от своя страна е направило нещо в тая посока. Има също наше законодателно предложение за подпомагане на безработните и техните семейства. Обаче и това тъй спешно предложение го постигна същата участ — *на престъпно пренебрежение от страни на държавата към интересите, нуждите и страданията на работническата класа, на трудещия се народ*. За военни цели вие давате милиони, а за тия належащи социални грижи — *нищо стотинка*. За милитаризма — милиони левове, а за социално законодателство — *само думи и тронното слово!*

Свободни сте да правите тука, каквото искате, защото имате *болшинство*, но не забравяйте, че народът, волята и желанията на който изразяваме ние в парламента, е решително против тая политика, която *увеличава* опасностите отвън и *изостря* бедствията вътре в страната. И от името на тоя трудещ се народ ние най-енергично протестираме против тая гибелна за страната, за нейната независимост и свобода политика! (Р ъ к о п л я с к а н е от с о ц и а л д е м о к р а т и т е.)

В. «Работнически вестник»,  
№ 179, 22 ноември 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

## ДО ЦЕНТРАЛНИТЕ НАСТОЯТЕЛСТВА И СЕКЦИИТЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ, ДО МЕСТНИТЕ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТИ И ОТДЕЛНИТЕ ПАРТИЙНИ И СИНДИКАЛНИ ДРУГАРИ\*

София, 19 ноември 1914 г.

Д р а г и д р у г а р и,

Колкото още и общото положение на нашата страна е неопределено и несигурно вследствие разширяващата се общоевропейска война и нейното злокобно влияние на Балканите и специално у нас; колкото и тревожни да са духовете сред работническата класа пред неизвестността на онова, което могат да ни донесат близките дни, наша целителна длъжност в настоящия момент е да усилим, тъй както никога досега, дейността на професионалните съюзи в лицето на техните централи и секции.

Страшните горчивини и изпитания, на които са подложени днес работническите маси поради острата икономическа криза, растящата безработица и техните последици — намаляването на работническите надници и общото влошаване условията на труда, изискват от нас да стоим твърдо на своя пост заедно с нашата партия като единствени верни и сигурни защитници на работническите интереси. С право в тия критически дни погледите на бедняшките работнически маси са обърнати към нашите професионални съюзи и към Социалдемократическата партия. От никъде другаде те не могат днес да очакват материална и материална помощ; от никъде другаде те не могат да получат ефикасна защита. И онова, което държавата и общините биха били принудени да направят в тяхна полза, ще зависи *изключително* от жилавината, стегнатостта, силата и редовното функциониране на нашите орга-

\* Окръжно на СК на ОРСС № XII (571). (Ред.)

низации и от тяхното постоянно давление върху меродавните фактори.

Имайки това предвид, с толкова по-голямо прискърбие трябва да констатираме факта, че в повечето места организациите са малко или много разслабени и дейността им ограничена и едностранчива. Много от централните и местни функционери и от активните синдикални членове са се захласнали в развиващите се събития и в известна степен са занемарили своите всекидневни obligations, забравяйки голямата отговорност, която всички ние имаме пред настоящето и бъдещето на работническото движение в България. Разбира се, това може с множество причини да се обяснява, но то *в никакъв случай не е оправдателно.*

Ето защо Синдикалният комитет се вижда принуден да издигне високо гласа си за *опомняне* на тия наши синдикални функционери и членове, да им припомни голямата отговорност, която те имат в настоящите съдбоносни минути, и да ги прикани към съвестно и акуратно изпълнение на своите obligations.

Синдикалният комитет най-настоятелно иска от всички централи и секции на професионалните съюзи, както и от местните работнически съвети и работническите представители в комитетите на труда *да се проникнат от важността* на момента и без всяко протакане да предприемат незабавно, въпреки съществуващото военно положение и многобройните препятствия, необходимите мерки за стигането на професионалните секции, за сплотяването на техните сили и за редовното им функциониране, като преди всичко обърнат най-сериозно внимание върху следното:

1. Заседанията на централните и местни настоятелства, на местните работнически съвети, както и събранията на секциите *редовно* да се устройват.

2. Да се възстановят и заздравят връзките на професионалните секции с работниците и работничките от *всички* предприятия в съответните професии, като настоятелствата уреждат чести конференции и лични срещи с работещите в тия предприятия.

3. Централните настоятелства и настоятелствата на професионалните секции да се намират в най-редовни

отношения помежду си. Длъжност на централите е на всяко запитване от секциите *веднага* да отговарят, всяка направена поръчка без протакане да изпълняват и често да поттикват към енергична дейност и акуратно изпълнение на задълженията си секционните настоятелства, като имат винаги *ясни и конкретни* наставления, винаги съобразени със специалните условия на дадената местност.

1. Работата, вършена от функционерите на централите и на секциите, подлежащи на тринеделно обучение, веднага да се поема от други подходящи другари, за да не бъде нищо за ден прекъсвана.

5. Да се организира най-усърдно събирането на членските вноски от всички работещи синдикални членове, като не се допуска в тоя критически момент, когато нуждата от средства за всички професионални съюзи е *грамотна, никакво закъснение*.

6. Безработните членове да се освобождават от членски вноски винаги с решението на настоятелството, и то само след като е точно проверено и установено *времето*, при което са без работа.

7. Настоятелствата на секциите с помощта на бюрата на безработни да се грижат за настаняването на безработните, дето е възможно, да предприемат *навреме* необходимите постъпки пред централите си за материалното подпомагане на онези безработни членове, които имат право на помощ, и *морално* да подкрепят всички безработни, като им оказват с готовност необходимото и възможно съдействие.

8. Контролните комисии да предприемат необходимите материални ревизии, като дадат всичкото си съдействие на настоятелствата за избягване нередовностите и опущенията и като настоятелно изискат, щото *ежемесечно* да се отправят на централите припадащите се суми заедно със съответните ведомости, равносметки и оправдателни документи.

9. Местните работнически съвети не трябва да изпускат изпредвид, че в днешните тежки за работническите организации дни тяхната бдителност и съдействие са необходими повече от всеки друг път. Извън своите общи грижи за движението в местността, за синдикалната саможеланост, за прилагането на работническите закони и пр.

те са длъжни *непосредствено* да следят дейността на отделните секции и най-широко да подпомагат слабите и недостатъчно дееспособни от тях.

10. Необходимо е също така да се предприеме най-оживена агитация сред неорганизираните работници и работнички за тяхното привличане в редовете на професионалните съюзи, като особено агитационно се използва законодателната инициатива на нашата парламентарна група в камарата в защита на безработните, както и направените от нашите представители в общинските и окръжни съвети предложения в същата посока.

Едновременно с всичко това наложително необходимо е да се обърне особено голямо внимание върху агитацията чрез «*Работнически вестник*» — най-сигурното наше агитационно средство в настоящия момент, и на просветата и синдикатите чрез уреждането на общи синдикални беседи.

За тая цел Синдикалният комитет най-настоятелно препоръчва: всички секции *веднага* да се занимаят *специално* с въпроса за разпространението на вестника, като направят необходимото, щото всичките ни работници-членове да бъдат редовни абонати и да съдействуват за разпространението на вестника и между неорганизираните работници от своите професии, а местните работнически съвети да уредят *обща синдикална беседа* върху теорията, практиката, организацията и историята на синдикалното движение у нас и в чужбина, служейки си с изработени от Синдикалния комитет план за беседите\* и използвайки за лектори най-подходящите партийни сили в местността.

Нужно е също така още повече да се усили *фондът за безработните*. Подписките по тоя фонд трябва *непркъснато* да циркулират между другарите в събранията и конференциите, в клубовете и другите заведения, посещавани от работници и съчувстващи на нашето дело и да се поднасят на *всички*, които биха били готови със своята лепта да спомогнат за облекчаване тежката участ на безработните.

Фондът значително би се усилил, ако във всички град

\* Вж Приложение към окръжно III на СК на ОРСС от 11 януари 1911 г. озаглавено «Синдикалното движение и неговите задачи». (Съч. Т. 2., С., 1911 г. с. 536—543.) (Ред.)



ски центрове се устрой поне по една специална вечеринка, приходът от която да бъде за фонда. Ние признаваме, че наистина движението в тия места е извънредно много обременено с маса финансови задължения и че местните организации са принудени да употребяват приходите от всички вечеринки за посрещането на тия задължения, но мислим, че при оная грамадна нужда от помощи за безработните, каквото тепърва отсега нататък ще се яви, организациите ще трябва да направят тая жертва, да уредят по една вечеринка в полза на фонда за безработните.

Ето защо още веднъж поканваме местните работнически съвети да влязат в споразумение с партийните организации и групи за устройването на подобни вечеринки.

Действайки в духа на гореизложеното, Синдикалният комитет най-настоятелно поканва другарите да ни съобщават *веднага* за всички препятствия, които им се създават от страна на властите.

*Веднага, след като се получи настоящото окръжно, ние то бъде разгледано от централите, местните работнически съвети и в събранията на секциите, като своевременно ни уведомят за направеното по него — централните за своите съюзи, а местните работнически съвети — за своите местности.*

Убедени, скъпи другари, че ще направите *всичко*, записице от вас, за стягането и засилването на професионалните съюзи до степен те да могат достойно да изпълнят важните задачи, които днешният изключителен и съдбоносен момент постави пред тях, изпращаме ви своите братски, социалдемократически поздрави.

За Синдикалният комитет  
Секретар-касиер: *Г. Димитров*

Към настоящото окръжно прибавяме и една *директивна* по вътрешната администрация на професионалните съюзи, изработена с общото съгласие на централните настоятелства. За избягване констатираните досега нередовности Синдикалният комитет моли всички синдикални функционери най-строго да се съобразяват с тая *директивна*.

Приложение:

## РЪКОВОДСТВО ЗА ВЪТРЕШНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ

Изработено по решението на конференцията  
на централните настоятелства на професионалните съюзи  
заедно със Синдикалния комитет  
на 25 септември 1914 година

### I. Общи разпоредения

1. Местните и централни касови книги да се приключват *редовно всеки месец* — първите най-късно на *пето*, а вторите на *десето* число на месеца.

2. Всички разходи в централите и секциите трябва да бъдат извършвани винаги съобразно уставните положения и конгресни решения, като разходите бъдат сведени в рамките на действителните нужди и се избягва каквато и да е разточителност.

3. За всеки разход отделно трябва да има *предварително решение* на съответното централно или местно настоятелство — в зависимост от естеството на разхода.

4. На всеки разходен документ да се отбелязва номерът и датата на протоколното решение, взето за извършване на дадения разход.

5. Отпускането на всички помощи да става *само* по решение на централните настоятелства.

6. Никакви взаимобразни помощи или заеми не бива да се дават от централните или местни каси.

7. За всеки неправилно упражнен разход или лък при волни или неволни нередовности със съюзни средства *отговарят лично и солидарно* всички членове на съответното централно или местно настоятелство, които са упражнили неправилния разход или са допуснали със своето невнимание станала нередовност.

8. Писмените сношения между централите и секциите трябва да бъдат най-редовни. За всяко опущение в тая посока своевременно да бъде уведомяван Синдикалният комитет.

### II. За централите

1. Получаваните суми в пощенски записи или препоръчани писма да се вписват в специална тетрадка, като срещу всяка сума се отбелязва номерът на квитанцията, под който е мината на приход.

2. Всички постъпления от секциите, било в пари, било в до-

кументи, да се минават на приход изцяло в касовата книга, като в квитанционния кочан, върху самата квитанция, се отбелязва каква част от сумата е получена в разходни документи.

3. Постъпленията по фондовете «Синдикална самопомощ» от официалните клубни вноски, дето такива има, от подписки, изобилие - всичко, което постъпи при секциите, трябва да мине в приход и на централните каси, а предадените суми по тях постъпления — също като разход на централните каси.

4. Сумите, които централите изпращат на секциите за подпомагане на безработни и др., не трябва да бъдат отново минавани на приход, когато се получат месечните равносметки на секциите, съдържащи тях суми.

5. При минаването на приход в централните касови книги постъпленията от секциите да се отбелязва върху ведомостите, равносметките и разходните документи номерът и датата на квитанцията, по която е минал даденият приход.

6. Централите да проверяват щателно случаваните разходни документи и да признават само ония от тях, които са разходи, *правилно* изразходвани.

7. Централите трябва да водят една партидна книга, в която да отбелязват изпращаните до секциите членски карти, книжки, марки и други ценности и при получаването на ведомостите и равносметките в края на месеца да проверяват дали щателно се съхраняват ценните материали от страна на секциите.

8. Изпращането на марките и другите ценни материали до секциите да се придружават с формуляр-разписка, с повръщането на който дадената секция да удостоверява случаването им.

9. Към десето число на всеки месец, след получаването на ведомостите, равносметките и разходните документи от повечето секции, централите в специално заседание да ги разглеждат и своевременно да дават необходимите наставления на слабите или недостатъчно дееспособни секции.

10. Ежемесечно, най-късно към *десето* число, централите трябва да дават на Синдикалния комитет бюлетин за състоянието на секциите, като в тоя бюлетин съобщат и ония секции, от които не са получили нужните книжа и суми и известните им причини за тях нередовност.

11. Централните контролни комисии в края на всеки месец трябва да дават на Синдикалния комитет *доклад* за своите ревизии, като в него отбелязват всички по-важни нарушения и опущения, констатиранни при ревизиите.

### III. За секциите

1. Приходите и разходите на секциите, от каквото и естество да са те, да минават *изцяло* в квитанционния кочан — за приходите, и в разходния — за разходите, както и в месечната равносметка, която се праща на централата.

2. Извършваните разходи да бъдат оправдавани *само* с разписки от установения *разходен кочан*.

3. За сумите, които се изпращат до централите, също да се отрязва разписка от разходния кочан, която разписка да се изпраща на централата заедно с другите *разходни документи*.

4. Сумите за централните каси да се изпращат *само с пощенски записи*.

5. Всеки месец, най-късно на *пето* число, да се приключват касовите операции, *при колкото и малко постъпления* да има, и *веднага* да се изпращат на съответните централи ведомостта, равносметката и оправдателните документи заедно с припадащите се парични суми.

6. При приключването секциите да не задържат при себе си никакви налични суми от ония, които по равносметката следва да бъдат пратени в централната каса.

7. Всички месечни ведомости, равносметки и оправдателни документи да бъдат *обязателно* заверявани от контролните комисии на съответните секции и от синдикалните ревизори.

8. Съюзните марки, както и тия от резервния фонд *Защита и борба* най-строго да се съхраняват като ценности.

9. За разходваните марки чрез месечните равносметки да се дава *ежемесечно* най-точна сметка.

10. Секциите не могат нито да вземат, нито да дават *взаимообразно* суми от когото и да било и за каквито и да са свои нужди *без предварително разрешение на съответната централа*.

### IV. За секционните контролни комисии

1. От *първо* до *пето* число на всеки месец секционните контролни комисии трябва *обязателно* да извършват своите редовни ревизии.

2. За всички систематически нарушения и опущения по воденето делата и сметките на секциите контролните комисии са длъжни *своевременно* да уведомяват своите централи.

3. Контролните комисии да бдят *строго*, щото най-късно до

ното число на месеца да бъдат пратени до централите всички книжа и припадащи по тях парични суми.

4. Изпращаните марки и други ценности от централите да бъдат получавани от контролните комисии. Последните да ги предават на настоятелствата и бъдат строго за тяхното правилно разходване.

#### V. До местните работнически съвети

1. В края на всеки месец местните работнически съвети да изпращат от професионалните секции препис от равносметките и от тия последните да съставят своя *месечен бюлетин*, който най-късно до десето число на месеца да бъде изпратен на Синдикалния комитет.

2. В своя бюлетин до Синдикалния комитет местните работнически съвети да дават сведения и за състоянието на фондовете Синдикална самопомощ и кратък доклад от работническия представител в Комитета на труда за правените от него ревизии през изтеклия месец и за констатираните закононарушения.

3. Изпращането на бюлетина до Синдикалния комитет не бива да бъде забавяно в *никакъв случай* по-късно от *десето* число. Ако до това време не са дадени на съвета нужните сведения от някои секции, бюлетинът на съвета трябва да бъде попълнен и пратен само с добитите сведения, като в него се отбележи кои секции не са дали своите сведения и поради какви причини са проявили такава нередовност.

4. При получаването на окръжни от Синдикалния комитет постоянното бюро при съвета да предава по няколко екземпляра на секционните секретари, след което да бди за провеждането на решенията и препоръчаните мерки в окръжните.

5. Постоянните бюро при местните работнически съвети да работят непрекъснато за точното функциониране на професионалните секции и техните ръководни органи и за всичко най-редовно да държат в течение Синдикалния комитет.

#### VI. За синдикалните ревизори

1. В съгласие с местните контролни комисии в края на всеки месец синдикалните ревизори да извършват своите редовни технически ревизии върху начина, по който се водят синдикалните книжа.

2. Синдикалните ревизори особено трябва да бъдат за правилното водене на касовите операции от секционните касиери и за точ-

ното попълняне и формалното подкрепяне с надлежни подписи и печати всички книжа и разходни документи, които ще се изпращат до централите, като дават необходимите наставления на функционерите за правилното водене на синдикалните книжа.

3. Синдикалните ревизори трябва да водят една специална *ревизорска книга* (обикновена тетрадка), в която да има партида за всяка отделна секция, и там да отбелязват констатираните нередности и опущения при ревизиите.

4. Един път в месеца синдикалните ревизори да докладват в заседание на местния работнически съвет резултатите от своите ревизии.

### VII. За смесените секции

1. Касиерите и секретарите на смесените секции трябва да водят същите книжа, каквито тия на професионалните секции. За смесените секции важат и всички разпореждания, отнасящи се за професионалните секции (III).

2. За улеснение смесените секции трябва да се сношават със съответните централи *посредством Синдикалния комитет*.

3. Най-късно на *пето* число на всеки месец смесените секции изпращат чрез Синдикалния комитет всички ведомости, равносметки, разходни документи и парични суми, които Синдикалния комитет предава на съответните централи.

4. Изпращаните от смесените секции месечни ведомости, равносметки и разходни документи трябва да бъдат *не общи*, а разпределени — за всеки дъден съюз *специални* ведомости, равносметки и разходни документи, дори и тогава, когато се касае само за един член на дадения съюз.

### VIII. За бюрата за безработни

1. Бюрата за безработни при местните професионални секции трябва да водят *регистър*, в който ежедневно да се отбелязват имената на останалите без работа членове.

2. Бюрата за безработни трябва да водят още *дневник* (тетрадка), в който безработните членове са длъжни да се разписват всеки ден в определено за това време.

3. Бюрата за безработни чрез доверените лица и отделните членове на дадената секция трябва винаги своевременно да узнават състоянието на работата в разните фабрики, работилници и пр.

(дали се търсят или уволняват работници, колко и от каква специалност) и ако се търсят работници, бърже да настаняват безработните членове.

---

Настоящото ръководство трябва да бъде притежавано от всички синдикални функционери, с което са длъжни строго да се съобразяват.

*Публикува се за първи път  
по текста на окръжното*

## ПО ИЗБОРИТЕ ВЪВ ВРАЧАНСКАТА ИЗБИРАТЕЛНА КОЛЕГИЯ

*Реч в Народното събрание*

20 ноември 1914 г.

Г-да народни представители! Докладчикът на проверочната комисия поиска с няколко думи да увери Народното събрание, че изборът във Врачанската избирателна колегия е избор редовен, който чисто и просто трябва да бъде утвърден — едно стереотипно клише, което са произнасяли докладчиците на проверочната комисия по всички избори, проверявани досега тук. Обаче мене ми се струва, г-да народни представители, че няма друг избор за XVII народно събрание, няма друга избирателна колегия, дето да е проявена по-голяма партизанщина, по-голямо насилие, по-голям терор.

*А. Стамболийски:* И тесняшко окепазяване. (С м я х в л е в и я ц е н т ъ р.)

*А. Христов:* Пловдивската колегия държи първенство.

*Г. Димитров:* Това е един избор, който е станал при условия, които отричат всякакви гаранции за свободна, за правилно проявена агитация от различните партии. Всички тия господа, които обичат да се подсмиват и да се закачат, нека имат сега търпение да изслушат това, което е станало там, за да се убедят, че те са най-малко прави да отправят към нас, към нашата партия особено, каквото и да било подмятания.

Във Врачанската избирателна колегия, г-да народни представители, както и във всички други избирателни колегии в миналите избори управляващите три партии искаха на всяка цена да добият за себе си едно болшинство, такова, каквото те нямаха в Народното събрание по-рано. За тая цел те трябваше да употребят особено големи



усилия, да прибегнат към известни противозаконни действия тъкмо в тези изборителни колегии, дето тяхното влияние по една или друга причина беше свършено слабо. Вие знаете, че в изборите за XVI народно събрание Врачанската изборителна колегия даде на днешното правителство само седем депутата, а девет на опозицията.

*Д-р Н. Георгиев:* Както и сега.

*Г. Димитров:* Още тогава правителствените партии не можаха да бъдат доволни от тая колегия — тя върде малко ги възнагоди, тя ги постави зле — и в новите избори за XVII народно събрание там бе нагласена цяла машинария, чрез която трябваше да се добие едно по-голямо число гласове и повече мандати за днешното правителство. Особено в ония части на Врачанската изборителна колегия, дето нашата партия в изборите за XVI народно събрание беше добила болшинството гласове, там усилията, стрелите на днешното правителство бяха насочени не против господата от другите опозиционни партии, а против нашата партия. (Възраженията на групата на обединените социалистически окроти.) И това, господа, много добре се обяснява с този факт, че в изборите за XVI народно събрание в Берковска околия ние получихме 2109 гласа. Тогава правителството имаше само 1918 гласа; в тая околия то претърпя поражение. Другите партии имаха: цанковистите — 43 гласа, широките социалисти — 79 гласа — те не представляваха в тая околия никаква опасност за правителството и нямаше защо да бъдат преследвани; демократите — 395 гласа, народняците — 116, радикалите — 31, земледелците — 461. В изборите за XVI народно събрание във Фердинандска околия ние вървахме втори след правителството. Това заставляваше правителствените партии и правителствените органи в този край да преследват особено жестоко и безпощадно нашите агитатори и нашата партия в изборите за XVII народно събрание.

Една втора причина, поради която стрелите на правителството бяха насочени главно върху нашата партия върху всички подмятания — аз ще се спра върху всички обвинения за установяването на това, — беше, че партизаните на правителството в този край, както и в цялата страна при изборите за XVII народно събрание имаха множество

аргументи за борба срещу своите политически противници из средата на буржоазията, аргументи из тяхното собствено минало, аргументи из тяхното бивше управление, аргументи силни, поне толкова силни, колкото и аргументите, които тези опозиционни буржоазни партии от правяха срещу правителството. И особено г-да народняците и цанковистите пострадаха там. Врачанската колегия беше гнездо на цанковистите; г-н д-р Данев се избираше много сигурно, неговата партия печелеше много леко. Обаче след националния погром, голямата причина за който бе политиката на народняшко-цанковисткото правителство през време на Балканската война, правителствените партизани имаха в ръцете си маса аргументи и силни оръжия срещу тия две партии. И действително това се оказа и при резултата от изборите. Партизаните на правителството нямаха нужда, те не чувстваха такава необходимост да прибегват към незаконни средства, към насилия, към терор спрямо ония политически партии, спрямо които можаха да си служат с други аргументи с тяхното политическо минало и с тяхната минала политическа деятелност. Срещу една партия, каквато е нашата, г-да народни представители, срещу партията на работническата класа в България, срещу която не може да се каже нищо опетняюще, за която не може да се каже туй, което може да се каже срещу буржоазните партии в България, не стигаше словото, то е слабо; не можаха да се намерят аргументи из нашето минало, из нашата минала политическа деятелност, защото тя е чиста, тя е неопетнена. Е, добре, имаше едно единствено средство, г-ди народни представители, с което сигурно можаха да си послужат срещу нас, и то беше да се употреби обикновеният метод за сломяване политическите противници във време на изборите. И в онзи край известното окръжно на министъра на вътрешните работи против свободата на събранията<sup>48</sup> беше най-широко приложено. Нашите събрания не се допускаха никъде, с редки изключения нашите агитатори, които отиваха из разните области на тази колегия, биваха преследвани от полицейските власти; хора, които имаха само известни, макар и далечни връзки с нас, избиратели и жители на онзи край, биваха също така арестувани и разкарвани по участъци, пре-

следователи, тормозени, заплашвани и тероризирани. Ние имаме 20 и няколко души жители от Берковско, от Врачанско, от Фердинандско и от други части на Врачанската колегия, които изкуствено са се обвинявали, подвеждани под следствие, задържани по няколко дена и пуснати под парична или друга някоя гаранция.

*М. Облаков:* Спомнете си за Никола Илиев, че го осъдиха.

*Г. Димитров:* И, г-да народни представители, аз мога да ви посоча един поменик от подобни лица, които не биха в нищо виновни, а само в това, че ги уличавах като гесни социалисти<sup>49</sup>, които можаха да повлияят на избирателите да гласоподават за нашата партия и против правителствената коалиция там. Имаме от Врачанско: Ангел Анков, Иван Данов, Димитър Петров, Христо Христов, Коцо Катърски, Ганьо Пещерджиев — избиратели и жители на онзи край; от Лютиброд — Иван Атанасов; от Бяла Слатина — учителят Никола Илиев.

*М. Облаков:* Който е осъден на три години тъмничен затвор.

*Г. Димитров:* От Берковско: Георги Филипов, Ангел Стоянов, Ставри Димитров, Александър Иванов, Замфир Попов, Марко Петров, Недялко Николов, Радослав Панов, Георги Лилов, Радослав Богданов — не са пожалили и жените — и Екатерина Филипова.

*И. Велчев:* И те ли са гласоподаватели?

*Г. Димитров:* Тези лица, в нищо невинни, както всички, биваха арестувани, разкарвани и подвеждани от следбния следовател като нарушители на известни закони и за освобождаването на които трябваше да се дават парични гаранции. През време на избора ние трябваше да дадем в този край, както никоя друга партия не е направила нито там, нито другаде, повече от 10 хиляди лева парични гаранции за освобождаване на подобни лица. И ще видите, че всички обвинения — това впоследствие се установи — бяха измислени, съчинени от полицейската и следствена власт, от независимите, безпристрастните следбни органи.

*М. Облаков:* Затваряха училищата.

*Г. Димитров:* От тези дела, г-да народни представители, които са заведени през време на избора, досега де-

сет дела са вече разгледани и всички тези дела са прекратени в съдилищата с оправдателни присъди за обвиняемите лица като тежки престъпници през време на изборите.

*М. Облаков:* Ами Никола Илиев? Защо не кажете защо той е осъден на три години?

*Г. Димитров:* И в десетте случая се установи, че има измислени обвинения, че има фалшификация, за да бъдат тия хора разкарвани и да им бъде отнета възможността да агитират и да влияят на избирателите в полза на партията, към която принадлежат. Други няколко дела от заведените прокурорите сами са ги прекратили, защото са били убедени, че ако с тези дела биха се явили в съдилищата, те биха се сами компрометирали. Само едно единствено дело на един учител е завършено с присъда против него. И аз съм длъжен да изтъкна пред вас, г-да народни представители, че тая хайка срещу нашата партия, тази хайка и срещу други опозиционни агитатори и кандидати там, бе организирана от горе. Правителствените партизани във Врачанската избирателна колегия имаха карт-бланш от г-н Радославов да правят каквото те намерят за уместно, но непременно да имат 12 души депутати. . .

Да прибягнат към всички възможни средства, но да не оставят по кой начин онова число мандати, което добиха те в XVI народно събрание. Вие ще видите от някои документи, че това наистина е така, г-да народни представители. Още на 8 януари от страна на нашата партия аз лично трябваше да отида в известни области на тази колегия. Посетих и Бяла Слатина. В Бяла Слатина обаче околийският началник намира, че такова събрание не трябва да стане, че на социалистите не трябва да се допусне там да агитират и устройха един скандал за осуетяването на това събрание.\* В онова време писаха в правителствената преса правителствени партизани от този край, че нашето събрание е осуетено, не, ами че възмутените граждани на Бяла Слатина не са допуснали да стане това събрание.

*Й. Йонов:* Да, самите граждани.

*Г. Димитров:* Е, добре, впоследствие главният автор,

\* Вж *Полицейският вандализъм в Бяла Слатина*. (Съч. Т. 4, С., 1981, с. 242—244.) (Ред.)

героят на този скандал в Бяла Слатина, изпраща едно писмо до врачанския окръжен управител, с което той съобщава за случая и се сърди, че заслугата, която той има, околийският началник иска да му я отнеме за себе си. Този господин Байчев, старши стражар там. . .

*М. Облаков:* Той е невменяем и го уволниха веднага.

*Г. Димитров:* . . . пише на врачанския окръжен управител, г-да народни представители, следното: (Ч с т е.)

«Уважаеми г-н Загоров! Известно Ви е, че на 8 того дойде някой си г-н Димитров, тесен социалист, бивши набеден депутат, да дава отчет на белослатинските граждани защо била разтурена камарата. Този господин на същата дата вечерта бе разпоредил да държи своята политическа реч в читалищния салон, затова началникът ми тримата старши, даде ни наставления с още някои частни лица да осуетим събранието на социалиста Димитров. Това добре, но при изпълнение задачата не излязоха да работим ведно, а оставиха всичката работа на мен. Аз, ако и да не ми бе по волята, защото миждам, че другите приятели лавират, най-сетне извърших всички операции на законно основание, доведох злосторниците в участъка, стана скандал, началникът със спуснати пердета стои в кабинета си, без да излезе да види що е за скандал вътре в управлението му и ниши пред управлението му, а всичко трябваше да разправам аз и ми всичко да отговарям, а тяхна милост да са чисти като бозаджийски кесни, на всичко това бяха свидетели г-да Боев, Д. Жипунов и Евстатия Тошев, които ще Ви разправят, но навярно са Ви казали досега. За случилото се на 8 того в Бяла Слатина при всичко това, г-н Загоров, няма кой да състави актове за узаконяване на осуетяването събранието и арестуването на депутата Димитров и учителя Илиев. Трябвало и аз това да направя, защото другите не умели, и за работата началникът, вместо да ми благодари, че аз вместо него извърших всичко, не допуснах да се състои събранието и той се гордее, че той е, който умее да не допуска никакви хули против правителството, аз през нощта легнах в часа 2 и сутринта дойдох в часа 6 и началникът ми каза, че ще ти плесна три шамара, само не написа актове, че другите старши не умеят — аз казах, че аз също не умее, да си отиде и тях, да дойде, който умее, аз нямам възможност да отговарям и за колегите си, че те нямали понятие, че почти всякой ден ходя при следователя, нека се учат и те да работят, от което се разбира, че игуменът иска да пазни своите некачествени съичета и сам себе си, а мен като Байчев. Счетох за нужно,

г-н Загоров, да Ви съобщя в кратце за станалото на 8 того. Моля, извинете, че май километрически Ви пиша. Оставам с отличното си почитание към Вас: И. Байчев.»\*

Ето ви оригинала на това писмо, г-да народни представители, което показва, че един старши стражар, орган на правителството там, на полицейската власт, накаран от околийския началник. . .

*Й. Йонов:* Ако Байчев може да напише това писмо, ще си отрежа ушите.

*Г. Димитров:* . . . дадени му инструкции от правителствените партизани, извърши това беззаконие на 8 януари и сам той си прави изповедта до окръжния управител, като иска да каже, че околийският началник излагал него, стамболовиста<sup>50</sup>, а своите некадърни сойчета, както той се изразява, ги пази.

В свръзка с тази случка, г-да народни представители, която показва как полицейските органи в този край се отнасяха към агитаторите на нашата партия, околийският началник в Берковица на 2 февруари при друг един случай, когато ние трябваше да устроим наше агитационно събрание там, се опита също така да осуети събранието. Той представи пред свидетели в Околийското управление една телеграма уж от инспектора на тайната полиция в София, която съдържаше няколко думи: «Изпратете лицето тук, в София», и ми каза: тая телеграма, г-н Димитров, се отнася до Вас, длъжен съм да Ви изпратя за София. Още тогава пред командира на артилерийския полк и други граждани, които присъствуваха, заявих, че не е възможно такава телеграма да се отнася до мене. Уверих ме, че тази телеграма се отнася до мене и да се приготви за път. След големи разpravии, след като работниците и самите берковски граждани поискаха да стане събранието, околийският началник ме допусна да държа речта си, след което ме прати в София. Но какво се оказа, г-да народни представители? Дава ми този околийски началник един пакет за софийския инспектор на полицията, с който пакет аз трябваше да пристигна тук. Когато пристигнах обаче във Фердинанд, събщи се на фердинанд

\* «Работнически вестник», № 234, 13 февруари 1914 г. (Ред.)

ския околийски началник телеграфически от берковския: «Задръжете Георги Димитров, докато не изпратя друг пакет.» Трябваше да остана там, докато дойде другият пакет. Другият пакет, г-да народни представители, не е нече за софийския инспектор на полицията, а за белослагинския околийски началник, който иска да разследва Георги Димитров по една случка от 8 януари, тази случка, за която този старши полицейски пише и разправя на окръжния управител. Тогава от Фердинанд ме закараха във Враца; от врачанското околийско управление ме изпратиха в Червен бряг, от Червен бряг в Бяла Слатина, и в Бяла Слатина, докато се прави дознание, минаха се 8 дена. След което намират, че няма основание да ме държат повече, след като представих една гаранция от 2500 лв. — обаче гаранцията се внесе във врачанския съдебен следовател, — съобщават ми, че има телеграма от софийския инспектор на полицията да бъде изпратен там. След това разкарване из всички участъци на Врачанската избирателна колегия изпращат ме в София при инспектора на тайната полиция. Той ми заяви, че нищо подобно няма, че никого не търсил, че това е фалшификация очевидно, защото няма никакви данни в неговото отделение, от които да се види, че действително Георги Димитров е търсен. Такава една игра, такъв един скандал и произвол, такова лишене от правата ми и свободата ми за цели 10 дена се извърши там благодарение на една подобна организирана хайка, на едно подобно очевидно преследване. Това е ставало, няма съмнение, със съгласието на Министерството на вътрешните работи, респективно на г-н Радославова, защото аз лично се обръщах към него, за да спре това разтакаване. Моите другари, моите приятели, тук, в София, са правили лично постъпки пред началника; има други от същата колегия, които са се обръщали към него, обаче никакви разпореждания да бъде освободен не е имало.

*Министър-председател д-р В. Радославов:* Не е вярно.

*Г. Димитров:* Защо не се спре тогава това разтакаване, това особено пътешествие, тая насилническа екскурсия с полицейски стражари на свои собствени разноски, както се казва, въпреки всички протести и наставления?

Нещо повече. Този същият акт, съставен за случката

на 8 януари в Бяла Слатина, бе последван от завеждане на едно углавно дело под № 762 от 1914 г. Прокурорът прекращава това дело, за което е взета гаранция от 2500 лв., защото намира, че няма никакво основание да бъде преследван Георги Димитров. А за тая случка, за която вината носи, както виждате, полицията в Бяла Слатина — околийският началник, старшите стражари, органите на правителството, правителствените партизани, — за тая случка беше всичкото това разкарване, отнемане възможността на един агитатор на една партия да агитира сред избирателите.

*Някой от десния център:* Само че Вие не агитирахте, а разправяхте, че правителството ще води война. Навсякъде разправяхте това.

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! Ако имаше някакво основание да бъдем ние преследвани въз основа на законите, нямаше да има никаква нужда да се прибегва към най-широко прилагане на онова противозаконно окръжно на г-н Радославов; ако ние бяхме извършили наистина известно престъпление спрямо законите, ако бяхме тъй агитирали, както забранява Избирателният закон, тогава това заведено дело не трябваше да бъде прекратено, а между туй то бе прекратено, то не отиде до съда, прокурорът сам го оттегли, защото намерил, че действително е бил извършен един голям скандал и че ако туй дело бе отишло до съда, това щеше да бъде вече едно оскандаляване и на полицията, и на правителството, и на правосъдието, и го прекрати.

*С. Календеров:* Трябва да е бил социалист.

*Г. Димитров:* Не е бил социалист. — Аз не искам да се спирам върху всички подробности на това, което се извърши през време на избирателната агитация във Врачанската избирателна колегия, но всички тези факти показват, че там имаше едно организирано преследване срещу нашата партия и срещу известни лица от опозиционните агитатори. Аз си спомням един земеделски кандидат, който бе вдигнат от гр. Фердинанд, защото го видях, че имал дреха, която приличала на войнишки шинел, и го обвинили, че този войнишки шинел е от времето на войната и че той отказал да го предаде, и по тоя повод го разкарваха няколко дена.



*Министър-председател д-р В. Радославов:* Кой беше той?

*Г. Димитров:* Не си спомням името му. Аз лично го виждах, г-да земеделците вероятно го знаят по-добре. — Загатнаха оттам, че този полицейски стражар в Бяла Слатина, който извърши подобен скандал, подобен произвол, бил неуравновесен тип, затова веднага бил уволнен. Обаче господата веднага забравят, че този полицейски стражар, когото смятат за неуравновесен тип, за побойник, за шайкаджия и който след извършеното от него е бил веднага уволнен, беше няколко месеца чиновник тук, в Народното събрание.

*Й. Йонов:* Не е вярно. Народното събрание е тук. Проверете дали е взел една стотинка от счетоводството. Може да е бил тук както всички други, които търсят работа. Иван Байчев не е бил чиновник в Народното събрание.

*К. Пастухов и К. Лулчев:* Той гласува за заема.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Моля, господа!

*Й. Йонов:* Иван Байчев не е бил чиновник тук; ето архива и счетоводството са ви на ръка, проверете.

*К. Лулчев:* Там е работата, че е вземал пари от тъмни източници, а не по ведомост.

*Й. Йонов:* Сега е чиновник в Белослатинската община, но тук не е бил чиновник.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* (З в ъ н и.) Моля, господа, не пресичайте оратора!

*К. Лулчев:* Той гласува за заема.

*Й. Йонов:* Заема го гласувахте вие.

*Н. Харлаков:* Иван Байчев беше в залата на Народното събрание, когато се гласува заемът. Аз бях, който го улових за ушите и го изхвърлих навън.

*Й. Йонов:* Ти тогава не познаваше кой е Иван Байчев.

*К. Лулчев:* Беше вратар в Народното събрание.

*Й. Йонов:* Кой не стои на вратите на Народното събрание!

*Н. Харлаков:* Той е получавал заплата тайно.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Моля, господа, оставяте пререканията.

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! Ако даже би било вярно това, което г-н Йордан Йонов твърди тук

за този Иван Байчев, то толкоз по-зле за управлението на Народното събрание, за неговата канцелария, толкова по-зле и за самото правителство, защото този старши стражар, уволнен от Бяла Слатина не, а преместен на по-висока длъжност и при по-добро положение тук, в столицата на България, беше няколко месеца главен разсилен ли, почетен разсилен ли, или на някаква друга длъжност тук, в Народното събрание, и получаваше месечна заплата — отде, туй сигурно знае г-н Йонов и неговите приятели. Но той беше тук, когато се гласува заемът, той бе вътре и ръкопляскаше заедно с вас, г-да народни представители.

*Председателствующ д-р С. Иванчов: (З в ъ н и.)*

*Г. Димитров:* Във всеки случай, г-да народни представители, не е въпросът за неговата персона, въпросът е да се характеризира отношението на отговорните министри, на правителството към известни лица, които заемат важни длъжности, във всеки случай, когато те вършат подобни закононарушения и произволи.

Трябва да се признае, че колкото големи насилия и да се употребяваха през време на избирателния период цялата Врачанска избирателна колегия, колкото и нарушения на законите, отнемане свободата на правото на агитация, на свободно събиране на избирателите се предприемаха през избирателния период, толкова голямо беше старанието на правителствените хора в деня на избора и повечето пунктове на Врачанската избирателна колегия да мине изборът мирно и тихо. И трябва да кажа — това е истина, — че в една голяма част от избирателните секции на Врачанската колегия изборите минаха мирно и тихо. Процедурата на гласуването, трябва да се каже, беше редовна, особени инциденти не станаха. Правеше даже впечатление, докато до изборния ден имаше арести, насилия, бой и пр., в деня на избора като че ли слънце огря.

*Х. Бояджиев:* От този ден се съди за редовността на избора.

*Г. Димитров:* Това обаче не бе във всички избирателни секции. В ония избирателни секции, дето правителството се е чувствувало застрашено, че то може да бъде наистина бито от своите политически противници, там се направи

пенчко, за да бъде осуетен първият избор — изборът на 23 февруари. Такъв е случаят със селата Остров, Козлодуй, Алтимир, което е вече пословично поради големите скандали, които се извършиха там.

Г-н докладчикът не спомена нищо особено за една констатация, която е постъпила от избирателите от с. Остров. За него тя е без значение. Аз много съжалявам, че нашият представител в проверочната комисия нямаше възможност поради болест да присъствува там, да повдигне въпроса и да поддържа нашето предложение по избора. Между това, г-да народни представители, тая констатация е извънредно важна; в нея повече от 400 души избиратели — това село е голямо, знаят го тия господа, които си от Оряховската околия — заявяват: (Ч е т е.)

«При произвеждане избора за народни представители на XVII общиновено народно събрание в Островската избирателна секция на 23 февруари 1914 г. са извършени следните неправилности, пропускани и беззакония, които опорочават този избор, който молим да бъде касиран и се произведе нов избор в тая секция.

1. Г-н врачанският окръжен управител и подведомствените му чиновници не са връчили съобщение на учителя в гр. Оряхово, г-н М. Хасакиев, определен за председател на Островската избирателна секция.

2. Същият г-н М. Хасакиев на 22 того е ходил при оряховския околийски началник да иска съобщение да замине за с. Остров, обаче не му се дало.

3. На 22 того след обед същият г-н Хасакиев заминава за с. Остров и без съобщение, само на основание обявлението на врачанския окръжен управител.

4. На 23 того на определеното време и място се явява г-н М. Хасакиев да заеме председателското място, обаче кметът Т. Лашов, старшият стражар Цеко Великов и останалите членове на бюрото: Асен Йотов и К. А. Шекерджиев, не го допускат да встъпи в изпълнение председателската служба и го заставили да се върне обратно в Оряхово.

5. Останалите членове на бюрото, освободени от председателя, действат като по този незаконен начин си осигуряват пълна власт, се конституират в бюро, което не допуска в мястото, дето се произвежда изборът, никакъв застъпник на опозиционните партии, нито на парти и кандидатите за народни представители: Пав. Ив. Пурчев

и Сим. П. Пурчев. Следователно бюрото съвършено незаконно, подкрепено от кмета и полицейския старши, отстранява от изборното място и застъпници, и кандидати — едничката контрола и гаранция за редовността и правилността на избора.

Когато бюрото се състои от хора на властта, когато председателят е отстранен, застъпници и кандидати не се допускат и кметските и полицейски власти със сила не допускат упражняването абсолютно на никаква контрола, естествено е, че ние, избирателите, повече от 400 души, не можахме да упражним своето изборително право, защото нямаме абсолютно никакво доверие в едно бюро, което, след като извърши толкова беззакония, може всеки момент да ни смени бюлетините.

Верността на изложените факти молим да се провери чрез извършване анкета по надлежния ред.»

*Докладчик И. Ангелов:* Никакви заявления не са подавани в деня на избора на бюрото.

*Г. Димитров:* Не е имало бюро.

*Докладчик И. Ангелов:* Как не е имало бюро?

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! Съвършено понятна е тази работа и няма защо да прикривате самия факт. Той е този, че определеният със съобщението на окръжния управител председател на Островската изборителна секция се явил навреме, но когато е поискал от околийския началник съобщението, не му е било дадено. Обаче правителствените хора, които искали да конституират свое бюро, сами, без външна намеса, не допуснали този председател, защото той не им се харесвал, той бил една контрола над тях, той би им попречил да извършват онази машинация — позволете ми да я нарека така, която се е готвила в деня на избора. Там е имало избиратели не само от нашата партия, но и от други партии.

*Й. Йонов:* И либерали<sup>51</sup> е имало, обърнете внимание! Само стамболовистите са гласували. Всички други се оттеглят, съединяват се и казват: «Не щем да гласуваме. Не щете, и нашите гласуват. Чунким с бъклица ще ги канят.

*Г. Димитров:* Въпросът е, че има едно бюро, което е нередовно. . .

*Й. Йонов:* Редовно е.

*Г. Димитров:* . . . , което фактически не може да се сми

на като бюро. Затуй избирателите не се обръщат към него, а те, според закона, отправят своята контестация към Народното събрание, и съвършено правилно. Затова казвам на г-н Ангелова, че не е постъпило никакво оплакване пред бюрото. Бюрото е било незаконно, никой не е могъл да го смята като фактически съществуващо и затуй избирателите са намерили за разумно — то е друг въпрос, доколкото наистина са постъпили тактично — да бойкотират избора. Трябва да се знае, че в Островската избирателна секция ние бяхме силни и затуй го направихме. Искате ли да вземат бележка тези, които подмятат за съюз между нас и правителствените хора в Островската избирателна секция.

*К. Пастухов:* Няма нищо общо между Алтимир и Остров.

*Х. Кабакчиев:* Имай търпение, ще го чуеш.

*А. Цанков:* Трампили се: за да ги възнаградят за Остров, дали им Алтимир.

*Х. Кабакчиев:* Мълчи! С правителствени средства си ходил в странство.

*Г. Димитров:* (Към г-н Цанков.) Ти трябва да мълчиш, ти нямаш думата.

*А. Цанков:* Ами ти, избранико от Алтимир?

*Г. Димитров:* Изядохте вашия другар Габровски.

*А. Цанков:* При вас го пратихме, където му е мястото.

*К. Лулчев:* Не както вие излъгахте Власковски, вие го изядохте.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* (Звъни.)

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! В Островската избирателна секция — това ще признаят всички, които познават околията — нашата партия има най-силно влияние. В тази избирателна секция ние получихме повече от 150 гласа в избора за XVI народно събрание. Там имаме всичкия шанс да получим още повече гласове и затуй се устрой този произвол, за който свидетелствува тази контестация, подписана от 400 души избиратели от онзи край. И ако е вярно, че е имало между подписаните и либерали-радослависти, които са се присъединили към това общо решение да се бойкотира изборът, токоз повече това е доказателство, че има нещо в тази работа.

*И. Йонов:* Аз ще го кажа.

*Г. Димитров:* То е, че изборът в тази секция е нередовен и по никой начин не може да бъде утвърден; че правителствени хора или част от тях, в лицето на г-н Йонова или други, са прибягнали към една непозволена и противозаконна машинация, за да лишат от изборно право 400 души избиратели от тази секция. . .

*И. Вълчев:* Които сами са се отказали.

*Г. Димитров:* . . . които са били принудени да се откажат, г-н Вълчев, защото никаква гаранция не сте им дали, че няма да смените техните бюлетини с ваши вътре в бюрото.

*Й. Йонов:* Никой не ги е изпъдил.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Моля!

*К. Сидеров:* Кому ще адресират заявлението — на кехаята ли?

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Моля, г-н Сидеров!

*Г. Димитров:* В с. Козлодуй са станали също подобни нередовности; и в Козлодуйската секция са извършени цяла редица произволи, които са попречили за свободното проявяване волята на избирателите, и изборът в с. Козлодуй също е опорочен. Прави впечатление, г-да народни представители, че докладчикът на проверочната комисия не казва нищо за избирателната секция в с. Козлодуй, когато и там изборът не може да се смята за редовен, подобно на избора в с. Остров. И този избор също така трябва да бъде анкетиран. Село Козлодуй е едно място, където трябваше да стане избор в следующата седмица пак поради подобни машинации на правителствените хора. И мене ми се струва, че няма защо г-н Йонов или който да е друг да ми се сърди, когато се изтъкват тези факти. Те нека дават обяснения, нека те носят отговорности. Обаче тук, от тази трибуна, трябва да се каже, а не да се забулва и замазва това, което е станало в с. Алтимир и от което има най-много оплаквания и по което са солидарни всички.

*К. Пастухов:* Освен вас.

*А. Цанков:* И правителството.

*Г. Димитров:* Чакайте де, много бързате, ще ви кажам всичко.

...\*

*Г. Димитров:* Аз моля господата да имат търпението да ме изслушат, а после ще имат възможност да говорят това, което искат.

*Х. Кабакчиев:* Не им е спокойна съвестта, затова не могат да чакат.

(Пререkanie в крайната десница. Скарване между г-дата Кабакчиева и Пастухова.)

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! Това, което се направи в селата Остров и Козлодуй, това същото правителствените органи се опитаха да направят на 23 февруари и в с. Алтимир. Там те отиват по-далеч. Те чистото и просто осуетяват всякакъв избор в с. Алтимир. На 24 февруари изборът в туй село не става — той остава да бъде произведен следующата неделя. И за да може да си състави всеки ясно представление в какво отношение са се явили различните партийни групировки именно по този избор, г-да народни представители, добре е да се има предвид числото на гласовете, които са получени преди този избор в с. Алтимир, и общият резултат от избора във Врачанската колегия на 23 февруари. Според този общ резултат мандатите се разпределят така, че остава третият мандат, който зависи от резултата на избора в с. Алтимир. Борбата за този 16-и мандат се води между четири групи: цанковисти, които разчитат да получат втори мандат, понеже имат 4620 гласа; радикалите, които разчитат да получат с 90 гласа още един мандат, като стигнат делителя; ние, които разчитаме да получим втори мандат, понеже имаме 4526 гласа — само 40 гласа по-малко от тях на цанковистите, и широките социалисти, които разчитат да получат трети мандат, ако биха добили достатъчно число гласове от с. Алтимир.

*А. Цанков:* Ние имахме трети кандидат в избора в с. Алтимир.

*Г. Димитров:* Чакайте, нали туй разправяме? Правителството в дадения случай, очевидно е по всичко, не е имало за себе си никакъв интерес от избора в с. Алтимир; то не е било заинтересовано да получи гласове в това село

именно заради туй, защото неговите седем мандата, ако даже биха взели и всички гласове на с. Алтимир, няма да станат осем. То не разчита на увеличение на своите мандати и затова, както се вижда, се предприетая игра в избора в с. Алтимир. Дезинтересирано за себе си, уверено, че то по никои начин не може да увеличи мандатите си чрез резултата от избора в с. Алтимир, то прибегна към тая политическа игра, продиктувана от котерийни съображения, с която са си служили всички буржоазни политически партии у нас.

*Министър Н. Апостолов:* В това число и вашите — социалистическите.

*Г. Димитров:* Да се допусне цанковистите да имат там повече гласове, то значи да излезе един втори русофил, крайно неприятен — по непосредствени съображения, по близки и непосредствени причини на днешното правителство — депутат. Желанието е да не се допусне в никакъв случай такъв русофил; но желанието на правителството е също така да не излязат и радикалите, и широките социалисти — всички тези, които съставляваха тъй наречения опозиционен буржоазен русофилски блок<sup>62</sup>, да не могат да имат един депутат повече. Правителствените партизани, г-да народни представители, имаха всички интерес там, нямайки възможност за себе си да увеличат мандатите, този мандат да не бъде в ръцете на техните непосредствени политически противници, кандидати за техните министерски места.

*К. Пастухов:* Тъй.

*Г. Димитров:* Те биха предпочели между двете злини, които представляват тук русофилският опозиционен блок и Социалдемократическата партия. . .

*К. Пастухов, К. Лулчев и др.:* (Р ъ к о п л я с к а т.) По-малкото зло.

*Г. Димитров:* Чакайте, какво ръкопляскате? — . . . по-малкото зло за техните министерски кресла.

*К. Лулчев:* Каквито бяха белите бюлетини при избирането бюро на Народното събрание.

*С. Омарчевски:* Никакво морално право нямате, г-н Димитров, да говорите.

*Н. Цанов:* Оправдахте се, г-н Димитров.

*Г. Димитров:* Вие поне недейте уйдисва на акъла ни



другите. Ще обясня и ще видите, че нашите основания са действително прави. Ще обясня как е станала тази работа. (Г л ъ ч к а.)

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Малко спокойствие, господа!

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! Социалдемократическата партия у нас, нашата собствена партия, не аспирира днес за днес при съществуващия политически режим, при съществуващия буржоазен строй, в сътрудничество с други буржоазни политически партии да вземе властта. Тази аспирация ние нямаме, както я нямат солидните социалдемократически партии във всички европейски страни. Известно е, че нашата борба е принципиална срещу всички буржоазни партии — били тия, които днес управляват, или онези, които утре ще управляват. Нашата борба срещу едните и срещу другите е принципиална борба, тя е класова борба, тя не се води от тези материйни съображения за министерски кресла, от каквито се водят всички ваши буржоазни политически партии. Тий че вашето зло е голямо, но за министерския стол на г-н Радославова обаче то не е никакво зло за буржоазния строй, за монархизма, за милитаризма. (Р ъ к о п л я с к а н е от т я с н о с о ц и а л и с т и ч е с к а т а г р у п а.) Това зло, което представлява социалната демократия за буржоазния строй...

*К. Пастухов:* Я недейте маскарй социалната демократия!

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Моля, г-н Пастухов, бъдете спокоен!

*Г. Димитров:* Мълчи! На демократическото правителство ти беше кандидат. Не те е срам да говориш! Ей то г-н Иван Симеонов е там и може да те дръпне за укаго.

*К. Пастухов:* Никога не сме играли такава мръсна игра, на каквата е способна вашата партия. Недейте оверни социализма, а говорете, че искате мандат.

*Г. Димитров:* Ние имаме тук право на мандат, защото ние се избираме с помощта на правителствените власти.

*А. Кундалов:* Сега признахте.

*К. Пастухов:* Правителството ви избира.

*Някой от левия център:* Откажете се от гласовете, които ви даде правителството. (Пререкание.)

*Г. Димитров:* Много ви боли вас.

*Х. Бояджиев:* Г-н председателю! Позволете да запишам как е продаден и за каква цена един мандат, понеже тук се говори, че бил продаден.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Моля, моля!

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! По тия чисто, аз ги наричам — котерийни съображения. . .

*Д. Жанкардашлийски:* Вашите какви са?

*Г. Димитров:* Моля Ви се, ако вие си направите малко труд, ще разберете точно как стои работата. По тия чисто котерийни съображения, г-да народни представители, при избора в с. Алтимир правителствените хора са предпочели техните избиратели или техните хора да подадат своите гласове за кандидатите на нашата партия. Заявявам тук най-категорично — каня всички онези, които имат документ от каквото и да е естество, да го изнесат, че абсолютно никакво споразумение не е имало, никакъв разговор по избора в с. Алтимир с никой от правителствените хора ние не сме имали.

*А. Цанков:* Защо кръстосвахте тогава с правителствени хора?

*Г. Димитров:* Но, г-да народни представители, лично аз като първи кандидат в тази колегия, лично познат с много от представителите на другите партии, нямах случай да се познавам с г-н Йонова, който сигурно е устроил като главен герой тая работа в с. Алтимир.

*Й. Йонов:* Ще я кажа.

*Г. Димитров:* Аз лично го опознах в миналата сесия след избора. На този резултат, г-да народни представители, в с. Алтимир нашата партия не разчиташе и сигурно господата, които са оттам, знаят много добре това, и сега си въртят съвестта, готови да се обръщат, каквито им уйдисва. Знаят много добре тия господата, че. . .

*К. Пастухов:* Че нямате гласове там.

*Г. Димитров:* . . . след като получихме 4526 гласа на 23 февруари и аз, и другите наши представители от този край не разчитахме на никакъв нов избор, дето и да е. Ние имахме право на втория мандат с тия гласове господата.

*К. Пастухов:* Ние имахме повече гласове, отколкото ние.

*Г. Димитров:* И ако в с. Остров станеше нов избор, ние и без Алтимир имахме напълно двата мандата. Това е истината, г-да народни представители.

*К. Пастухов:* Не е истина. Ние имаме повече гласове от вас.

*Г. Димитров:* Ние разчитахме на обстоятелството, че в тези секции, главно в с. Остров и сетне в с. Козлодуй, ние трябва непременно да се направи нов избор, че при новия избор, какъвто и да бъде резултатът от избора в с. Алтимир на следната неделя, при този нов избор нашата партия може да получи със законното си право тези гласове, които са необходими за втория мандат. Тъй е.

Е, добре, нека го призная, г-да народни представители, че за нас лично резултатът от с. Алтимир беше изненада. Ние го казахме на времето, ние не се свеним да го кажем и тук, защото не можехме да очакваме да получим този резултат от с. Алтимир. Ние знаехме добре, че наши сина шепя съчувственици, каквито би могло да има в това село, не могат да решат самите те резултата за този последен мандат във Врачанската избирателна колегия. Нашият кандидат от Оряхово, Баждеков, заедно с други наши приятели, сам, по своя инициатива и без да влезе никъде предварително в споразумение с нас, беше се помъчил да направи това, което беше възможно за агитацията по избора на следната неделя в Алтимир. Че Баждеков действувал в съгласие с всички господа, представляващи опозицията там, в с. Алтимир, доказват тези официални документи, протести, които са отправени от всички средни произволите на властта в с. Алтимир. В самата архива — това даже аз по-рано не знаех — по врачанския избор се намират две подобни заявления, написани с молив и подписани. Не зная дали Цено Симеонов ги е писал или друг — всеки може да си познае почерка в тях. Едното от тези заявления, г-да народни представители, се отнася до това, че не се допускат застъпниците на опозиционните партии в бюрото, между които и нашият другар, застъпник там, Цено Симеонов, а второто заявление се отнася до рашоредането на това бюро в с. Алтимир да се изгонят полицейска сила всичките външни, не от с. Алтимир,

присъствуващи граждани-избиратели. И двете тези заявления са подписани наред с всички други и от нашия кандидат Баждеков. Аз не допускам, че той е имал някои причини да не бъде в съгласие с другите господа, които са се подписали, и затова се е и подписал.

*К. Лулчев:* Напротив, твърде неохотно се съгласи да подпише.

*Х. Кабакчиев:* Одеве казахте, че не е подписал.

*К. Лулчев:* Всичко това аз съм написал, а той неохотно подписа.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* (Звъни.)

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! Всичките протести следователно, които са направени там против произвола, извършен от властта, са подписани от кандидата на нашата партия. Общо, единодушно е било съгласието, че се извършва един произвол, едно закононарушение, срещу което трябва да се протестира.

Каква е била процедурата на изборите вътре, как е станало гласуването и дали — аз бих казал — трябва този протокол, съставен за избора в с. Алтимир, да се смята за автентичен, т. е. за такъв, който съдържа точно числото на бюлетините, пуснати в кутията от избирателите.

*К. Лулчев:* Не се знаят пуснатите.

*Г. Димитров:* . . . или пък изразява числото на бюлетините, които са курдисано турнати? Това нито аз зная, нито може точно да знае някой от тези, които са били вън от бюрото. Господата, които са били вътре в бюрото, трябва да знаят. Но ми се струва, г-да народни представители, че в с. Алтимир не само е станало гласуване от правителствените избиратели за листата на нашата партия по ръка — не; аз допускам — и това е толкова по-осъдително за правителствените хора в този край, — че са туряни бюлетини нарочно в тази кутия.

*А. Цанков:* Това е самата истина.

*Х. Кабакчиев:* Какво от това?

*Г. Димитров:* Аз допускам това, г-да народни представители, като гледам този протокол, който по-рано не можехме да имаме на ръка. В този протокол има някои числа, очевидно турени впоследствие, ако се съди по мистилото там и по начина на написването им — едно документалство, че действително там изборът не е редовен, гл

суването не е станало правилно, а има само едно оформя-  
ние на избора.

*А. Цанков:* Предполагате ли?

*Г. Димитров:* Предполагам, и всичките тези улики  
идат да докажат тъкмо това, че действително така е на-  
гласена тази работа, тъй са нагласени гласовете, че да се  
получи този резултат, който правителствените кандидати  
си желали.

Г-да народни представители! Още в първото заседание,  
когато имаше нашата социалдемократическа парламентарна  
група, направено тук, в София, за да се конституира след  
изборите, имайки предвид това положение в с. Алтимир,  
този скандал, който се извърши там, имайки предвид про-  
ишола, извършен в селата Остров и Козлодуй, ние още  
тогава решихме — това се публикува и сигурно интере-  
сующите се го знаят, — че нашата парламентарна група  
при разглеждането на изборите във Врачанската колегия  
ще иска анкетирането и впоследствие касирането на тези  
избори, щом се установят всички тези нередовности.\* За-  
щото, г-да народни представители, ние не желаем нито  
еден глас незаконно и неправилно даден за нашата партия,  
ние не желаем нито един мандат незаконно и неправилно  
отстъпен нам. Ние никога път не сме сътрудничили с бур-  
жоазните партии или с която и да е партия. Ние водим  
своя самостоятелна борба. Ние се борим не за мандата  
нито мандат. Ние представляваме една партия, която ще  
има сè повече и повече представители, и когато вие се  
очистите, ние ще навлезем тук, но сами, със силата на  
една класа, която расте по своето число, по своето поли-  
тическо съзнание, по своята организация, по своето поли-  
тическо влияние в обществото. Ние на туй сме разчитали  
и днес на туй разчитаме, г-да народни представители.  
Ние сме най-заинтересованите в този случай да се анке-  
тират неправилно и очевидно незаконно извършените из-  
бори във всичките тия села. Ние настояваме прочее на  
една щателна парламентарна анкета в с. Алтимир, преди  
всичко, в с. Остров и в с. Козлодуй. И аз моля господата  
членове (сочи групата на широките со-

\* Иж Из социалдемократическата парламентарна група (Съч. Т. 4., С. 494.) (Ред.)

ци а л и с т и) да не забравят другите места. Те държат с. Алтимир, а оставят с. Остров, дето 400 избиратели не са дали гласа си; оставят и с. Козлодуй — не ги интересува. Недейте върши долни партизанщини, господа. Искайте и вие като нас анкета за всички избори.

*К. Пастухов:* Представителите на една партия, която не чака от полицията, не искат анкета, а слагат мандата си. За нас не е важно какво решавате в клуба си, а какво правите тук.

*Г. Димитров:* Ние не държим по два мандата, господине!

*К. Пастухов:* Такива народни представители казват: «Ние ще стоим въвн от камарата, докогато се разреши въпросът», а не стоят тук, в камарата, като са убедени, че ще се утвърди изборът. Това е морал.

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! Ние не притежаваме този морал да държим два мандата по цели месеци заради политическа кариера.

*А. Цанков:* То е наш въпрос.

*Г. Димитров:* Това е политически карьеризъм. Г-да народни представители! Нам често пъти ни загатват и в печата пуснаха разни слухове, че врачанският избор ще бъде касиран. Нашата партия не се страхува от това. И аз мога да ви кажа: «Касирайте избора, но мислете вие, които се избирате с полиция.»

*К. Пастухов:* Че сте допуснали още един политически избор, та какво от това?

*Г. Димитров:* Мислете вие, които разчитате на давлението на противозаконните действия. Нашата работа, г-да народни представители, е осигурена. Тя е осигурена затуй, защото ние имаме дълбоки корени сред работническите избирателни маси там. Затуй тя е осигурена. (Ръкопляскане в крайната левица.) Ние не се смущаваме от това. Вие можете да касирате избори, но аз бих казал тогава: де е законното основание и де би могло да се намери законно основание за нередовността на избора в няколко секции да се касират изборите в цялата избирателна колегия? Изборите там станаха не свободно. Обаче те станаха не свободно, с маса ограничения на избирателните права и свободи на българските граждани навсякъде, а на някои места не по-малко, отколкото във Врачанската избирателна колегия. И ние, предста

ителите на работническата класа в България, бихме имали правото, не законното формално право, фактичeskото право да ви кажем: трябва да бъде касирана цялата шешна камара. . .

*И. Г. Попов:* В това число и вие.

*Г. Димитров:* . . . защото вие не допуснахте свободното проявление на избирателната воля. То не значи да бъде камарата разтурена, разгонена, както вие знаете да правите това много лесно. То не значи да бъдат пропъдени народните представители противоконституционно, противозаконно, за да произведете едни още по-насилнически избори в България. Ако вашата политика, г-да народни представители, особено вие от болшинството, от правителството, е основана на жизнените интереси на българската нация, както вие често обичате да говорите, ако тя отговаря на тежненията на тия народни маси, защо тогава се страхувате? Дайте свобода на изборната агитация, оставете този народ сам да ви посочи, да ви избере и да ви изпрати тук. Но, очевидно е, има някаква колизия, някакъв конфликт между вашата политика, вътрешна и външна, и интересите, желанията и волята на тия народни маси; затуй ви е необходимо суспендирането на конституционни права и свободи, затуй се правят подобни избори, които, ако биха се взели за основа, наистина трябва да бъдат касирани всички тези, които са избрани с насилне.

*К. Пастухов:* Значи и твоят избирател, г-н Йонов, трябва да бъде касиран.

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! Ние намираме, че най-малкото, което трябва да се направи по този избор, то е: да се анкетират изборите в тия три пункта, и тия три избирателни секции. Ние сме убедени и затова собствено държим да имаме два мандата от Врачанската избирателна колегия, — че фактически ръстът на нашата партия в тая избирателна колегия, нашето влияние в тая колегия е дотам силно, че имаме фактичeskото право на два депутатски мандата. Дайте вие свободни избори там и ще видите тогава резултата.

*И. Йонов:* Тогава вие няма да влезете тук. (С м я х.) При свободни избори, както аз зная, нито един от вас няма да влезе. Оставете народа свободен, та да ви не пусне и шешка. (С м я х.)

*Г. Димитров:* Г-н Йонов! Аз да Ви кажа, Вашата практика на избори вече отминава времето си и няма задълго да можете да я практикувате. Резултатът от двата избора, които вие правихте във Врачанската избирателна колегия, опроверга вашия метод на избороправене. Вие получихте седем мандата за XVI обикновено народно събрание, получихте седем и за XVII. Ако вие бихте направили нови избори по същия начин, с насилие, съмнявам се дали пак ще получите седем мандата — вероятно по-малко.

*Й. Йонов:* 17 ще вземем.

*Г. Димитров:* Тая метода беше за по-рано; днес не върви.

И ние, г-да народни представители, нашата парламентарна група и специално нашите народни представители от Врачанската избирателна колегия, които бяха изложени на най-голям терор — и ако вие не си извъртвате съвестта, както казах и по-рано, сами бихте го признали, — нямаме ангажименти, нямаме причини да се срамите от това, което е станало там.

Г-да народни представители! Ние водихме там борбата си самостоятелно, независимо, излагайки се на хиляди жертви, за които вие нямате понятие. Е, добре, ние преодоляхме тия пречки и ако правителството за задоволяване на свои собствени съображения, по свои собствени партийни сметки си е позволило в с. Алтимир тая некрасива, осъдителна и престъпна игра, за това Работническата социалдемократическа партия не носи отговорност.

*К. Пастухов:* Тогава трябва да сложите мандата си — това е елементарен дълг, — а не да приказвате, че имало насилие, като знаете, че ще Ви утвърдят.

*Х. Г. Попов:* (К ъ м г -н Г. Д и м и т р о в.) Това е морал. Не демагогствувайте.

*Г. Димитров:* Ние не демагогствуваме. Ние казваме туй, което трябва да се направи. Ние ви четем една осъдителна присъда, вам, хората там, които, след като ни гонихте цели седмици, след като позволихте всички нарушения и престъпления, които са възможни, след като ни отнехте възможността в с. Остров да получим повече от 200 гласа, за свои лични, егоистични и котерийни съображения си позволихте да устроите там такава позорна и престъпна от политическо гледище игра.



*Х. Г. Попов:* На която резултат в изборите сте вие.

*Г. Димитров:* Тези, които получават 4526 гласа, сами, гонени от всички, те не са ваши избраници. . .

*К. Пастухов:* Тогава трябва да се срамувате да говорите.

*Г. Димитров:* . . . те са избраници на най-смелите, или-мъжествените избиратели в този край. Защото никой път ние не сме се коалирали с кандидатите на едно правителство, както вие.

*К. Пастухов:* Вие докарахте полицията от целия Врачански окръг, за да ви изберат. Какво говорите още!

*Г. Димитров:* Какво дрънкате? Питайте демократическото правителство, на което бяхте подлога, оръдие.

*К. Пастухов:* Дайте оправдание на настоящето. Вие се продавате на правителството зарад мандат. Вие сте убедени в престъпността на правителството и във вашата собствена престъпност, но се ползвате от случая, че ще бъде утвърден изборът, за да вземете мандат.

(Скарване между народните представители г-дата А. Цанков и В. Коларов.)

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* (Звъни.)

*Г. Димитров:* Няма какво да отговаряме вам, господа. Вие, които сте наши комшии, вас всички до един ви знаят, всички са ви използвали и ще ви използват, защото вие сте само подметка на буржоазните политически партии. Вие нямате нищо свое, вие нямате нищо самостоятелно. Вие сте оръдия на чужди интереси. И сега даже служите на руските оръдия в България.

Г-да народни представители! Ясно е, че решението на комисията би могло да бъде утвърдено само в този смисъл: ако се анкетираат изборите в тия три избирателни секции и ако там се назначат нови избори, които що-годе биха поправили нередовността на изборите в цялата Врачанска избирателна колегия. И ние настояваме на това, като трябва да заключа със заявлението, че в никакъв случай ние няма да съжаляваме, ако бъде и касиран изборът. Работническата социалдемократическа партия е готова във всеки момент да излезе в борба с всички ви:

това, което е нейно, тя ще си го вземе на всяка цена, със свои средства, с програмата си, с идеалите си и с това, че тя служи вярно и честно на интересите на работническата класа. (Р ъ к о п л я с к а н е в к р а й н а т а л е в и ц а.)

*Стенографски дневници, XVII ОНС,  
I РС, 27 з., 20 ноември 1914 г.,  
с. 510—620*

*Печата се по текста  
на Стенографски дневници*

## ВРАЧАНСКИЯТ ИЗБОР

(Речта на др. Г. Димитров в камарата  
по избора във Врачанската  
избирателна колегия)\*

Проверочната комисия чрез своя докладчик се явява пред Народното събрание и по Врачанския избор със своето обикновено стереотипно клише: *изборът е редовен — трябва да се утвърди*. Между това тъкмо по тоя избор проверочната комисия има най-малко право да постъпи така. Ние съжаляваме, че поради болест нашият представител в комисията бе лишен от възможността в самите нейни заседания да изложи нашето гледище и да въстане против това неправилно решение на комисията.

Може да се каже, че с изключение на новите земи най-големи насилия и беззакония се извършиха във Врачанската избирателна колегия. Там правителството в изборите за XVI народно събрание получи само седем мандата срещу деветте на опозицията, от които два наши. Правителствените органи и партизани във Врачанската колегия имаха картбланш да правят *всичко*, каквото намерят за необходимо, само да изкарат из урните на 23 февруари най-малко 12 правителствени мандата.

Срещу буржоазните партии правителствените хора не намираха за нужно да прибегват към големи насилия, защото против тях и особено против народняците и цанковистите те можеха да изнесат грамада съкрушителни аргументи из тяхната минала политическа дейност, из техните бивши управления и из фалиралата им русофилска политика през Балканската война. Такива аргументи против Социалдемократическата партия не можаха да се

\* Произнесена на 20 ноември 1914 г. Вж настоящия том, с. 238—264. (Ред.)

намерят. И затова спрямо нея и нейните агитатори се упражни нечуван терор. Правителствените партизани чувствуваха толкова по-голяма нужда да прибегнат към възможните най-големи насилия и беззакония против нас още и затова, защото в предишните избори нашата партия нанесе голямо поражение на правителството в някои от околията на Врачанската колегия. Така в Берковска околия ние получихме 2109 гласа, а правителството — 1918, докато «широките» имаха само 79, цанковистите — 43, и радикалите — 31 гласа. Във Фердинандска околия ние със своите 1312 гласа идвахме на второ място след управляващата коалиция.

В цялата избирателна колегия нашата агитация бе направена невъзможна. Радославовото известно окръжно бе най-широко използвано. *Всички* наши събрания, с малки изключения, биваха насилствено разтуряни. Нашите агитатори се подлагаха на жестоки преследвания, арести, разкарвания. Срещу повече от 20 наши агитатори и избиратели бяха повдигнати *съчинени* обвинения и следствените власти налагаха тежки парични гаранции. В това отношение не бяха пощадени и *жените* на наши другари. (Посочва имената на арестуваните и разкарваните. Изброява множество полицейски произволи.) Ние бяхме принудени да дадем повече от 10 000 лева парични гаранции за освобождаване невинно арестуваните. Досега са разгледани 11 от заведените тогава дела. По *всички* тия дела, с изключение само на едно, са произнесени *оправдателни* присъди и съдът е признал обвиненията за *измислени*. Няколко от неразгледаните дела самите прокурори са *прекратили* по недоказаност на обвиненията и от страх, че ако бъдат тия дела внесени в съда, то би било страшно оскандаляване не само на правителствените органи, *но и на следствените власти, на самото правосъдие*. Лично аз, като депутат от разтуреното Народно събрание, бях подложен на едно безподобно полицейско разкарване из всички участъци и затвори на Врачанския окръг за *цели десет дни*. (Описва подробно тая скандална история.) Тая хайка не бе дело на отделни правителствени агенти. Тя бе *организирана* със съгласието на самата централна власт. За това свидетелствува особено

добре писмото на белослатинския старши стражар *Байчиги*, който осуети нашето събрание в Бяла Слатина на 11 януари, като беззаконно ме арестува и интернира. В това писмо до врачанския окръжен управител Загоров тоя полицейски побойник с гордост излага своя подвиг. (Прочита писмото, което на времето ми в факсимиле публикувахме в «Работнически вестник»)\* И по повод на съставения ми акт в Бяла Слатина ме разкарваха сетне 10 дни — от Берковица, Фердинанд, Враца, Червен бряг в Бяла Слатина, — *за да се снемело полицейско дознание!* Заведеното по тоя случай дело против мен, по което ми взеха 2500 лева гаранция, е прекратено от прокурора, понеже обвинението е явно фалшиво.

*От болшинството:* Белослатинският старши стражар е неуравновесен и затова биде уволнен.

*Др. Г. Димитров:* Да! Той биде махнат от Бяла Слатина, за да го докарате тука, в Народното събрание на по-висока длъжност — за награда. Той бе доскоро тук и при гласуването на заема заедно с вас в залата на събранията ръкопляскаше. . .

И докато нам се отнемаше възможността да бъдем в средата на своите избиратели, да агитираме, да държим събрания, от страна на правителствените хора и опозиционните партии се разнасяха хиляди хули, клевети и интриги по адрес на нашата партия.

При такива изключителни условия ние бяхме поставени през периода на изборната борба.

Органите на правителството след извършените изчисления и произволи преди изборите бяха се погрижили в самия изборен ден да мине всичко по възможност мирно и тихо. В някои секции обаче и тогава се извършиха големи безобразия и беззакония. На първо място стои селото *Китров*, от което има и специална контестация до Народното събрание. Характерно е, че и за тая контестация докладчикът не спомена *нищо дума*, а и от господата от опозицията за Остров не е повдиган въпрос в проверочната комисия, очевидно защото там се касае за нашата партия, която бе лишена от *повече от 250 свои сигурни*

\* «Работнически вестник», № 234, 13 февруари 1914 г. (Ред.)

гласове. В това село на 23 февруари под диктовката на Йонова назначеният председател на бюрото не е допуснат, изгонени са били и нашите двама тамошни кандидати, както и всички опозиционни застъпници. Конституирано е незаконно бюрото и са гласували *само правителствените избиратели*. Близо 400 наши и други избиратели са *отказали да гласуват*, защото не са имали никаква гаранция при така съставеното бюро и при изгонването на кандидатите и застъпниците, че *не ще бъдат вътре сменени пуснатите от тях бюлетини*. Те са своевременно констатирани пред Народното събрание. (Ч е т е к о н т е с т а ц и я т а о т О с т р о в.) Приблизително подобен скандал е извършен и в селото Козлодуй. Изборът пък в селото Алтимир тогава е бил *съвършено осуетен*.

Според получения общ резултат от тъй станалите избори на 23 февруари мандатите във Врачанската колегия се разпределяха така: правителството — *седем*; земледелците — *два*; демократите — *два*; «широките» — *два*; цанковистите — *два*, и Социалдемократическата партия — *един*. За *втория* наш мандат, който го вземаха според това разпределение *цанковистите*, нам не стигаха само 115 гласа. Ние имаме общо 4526 гласа, а цанковистите — 4640 гласа. Очевидно е, че ако бе редовно станал изборът в село Остров, *дето — това никой тук не може да оспорва* — ние имаме *най-малко 250* избиратели, щяхме да имаме и *втория* си мандат, както го имаме и в разтуреното Народно събрание.

От *допълнителния* избор в с. Алтимир, който трябва да бъде извършен следната неделя, на 2 март, зависи дали цанковистите ще останат с *два* мандата, или резултатът ще се измени, като ние добием *два* или «широките» *три*, или пък радикалите стигнат делител и спечелят *един* мандат.

И тук правителствените хора начело с Йонова извършиха една колкото *скандална*, толкова и *осъдителна* игра, която тъй безогледно се експлоатира от нашите политически противници за компрометиране Социалдемократическата партия.

Правителството не бе заинтересовано *за себе си* в алтимирския избор, защото даже и да би взело *всичките* гласове на тая избирателна секция, то не можеше да ув

лични своите мандати — те щяха да си останат пак *седем*. Демократите също не бяха заинтересовани, защото, както и да станеше в Алтимир, те щяха да имат два мандата, които и преди това получаваха.

Но очевидно правителствените хора не са искали *спорния* мандат да бъде взет от партните на *русофилския* блок и особено от цанковистите, от ония техни политически конкуренти, които аспирират да заемат час по-скоро министерските кресла на днешните министри. И става едно чудо: *същите тия правителствени партизани, които до 23 февруари най-жестоко ни гонеха и преследваха, които и тройваха шайкаджийски побоища над нашите агитатори и избиратели, които със своите произволи и беззакония в Остров ни отнеха законната възможност да имаме още на 23 февруари два мандата, решават да действуват и полза на нашата листа!* Те, изглежда, са смятали с един куршум да ударят два заяка: *хем да си отмъстят на русофилския блок, хем да хвърлят едно петно върху чистото чело на нашата партия.* За тая цел те прибегват към най-възмутителни насилия и машинации. Курдисват си *свое* бюро. Изгонват от селото *всички* опозиционни кандидати и застъпници. Против тия насилия и безобразия още в момента са протестирали решително, заедно с другите опозиционери, и нашият кандидат Баждеков, и алтимирският ни застъпник *Цено Симеонов*. Това се вижда и от приложените в книгата по избора два протеста, подписани наред с другите опозиционни кандидати и от нашия кандидат.

Така в Алтимир не е станал *редовен* избор. Нещо повече: може дори да се подозира, че там са извършени и фалшификации с гласовете, за да се получи исканият от правителствените хора резултат.

Разбира се, тоя голям политически скандал не ангажира *абсолютно с нищо* нашата партия, защото е *извършен без наше участие и без наше знание*. За нас бе *инициатива* станалото в Алтимир. То е само един *позорен случай* из котерийните борби на буржоазните партии в нашата страна. За него носят отговорността само правителствените хора, които тъй престъпно си играят сволята на избирателите и тъй брутално тъпчат законите в страната.

Ето защо още в първото заседание на социалдемократическата парламентарна група, в началото на октомври миналата година, ние решихме да искаме покрай анкетирането на изборите в Остров и Козлодуй и *анкетирането на избора в Алтимир*, като в тия секции се произведат нови и редовни избори, когато ние с получените гласове оттам бихме имали без друго осигурен и втория свой мандат.

Това предложение днес правим и настояваме да бъде прието. Само така ще може да се счита врачанският избор редовен, поне дотолкова, доколкото са и утвърдените досега избори. Защото, строго погледнато, всичките избори за днешната камара би трябвало да се касират като нередовни — така много те всички са опорочени поради терора и беззаконията на правителството.

Ние не се страхуваме и от касиране на целия врачански избор. Нашата партия е готова да излезе всеки момент на нова изборна борба. Мислете му вие, които се избирате с насилия и беззакония, вие, които градите изборните си успехи на демагогия и шарлатания!

Социалдемократическата партия има дълбоки корени сред избирателните маси, нейното знаме е чисто, тя е силна със своята програма, с принципите и идеалите си, с вярното си служене на народните маси и *тя винаги ще вземе своето*. Ние не искаме нито един глас, нито един мандат неправилно получени! (Н а ш и т е д р у г а р и р ъ к о п л я с к а т.)



## ИЗ СТОЛИЧНИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

21 ноември 1914 г.\*

Във вчерашното заседание на съвета др. *Г. Димитров* протестираше против престъпното нехайство на общината към непоносимото положение на работниците в скотобойницата, което нехайство бе принудило последните да прибегнат завчера до стачка<sup>63</sup>, за да се защитят, и запитал Постоянното присъствие какви мерки са взети, за да удовлетворят справедливите искания на работниците. — Заедно с това др. *Г. Димитров* е повдигнал отново въпроса за уреждането на проверката на запаса, така че работниците и гражданите, които отиват за преглед, да не мръзнат по часове на студа и да не губят цели дни за тая проверка. Поискал е в същото заседание за *четвърти* път и ще да бъде най-сетне сложено на дневен ред направеното от нашата общинска група още през миналия месец предложение за подпомагане семействата на запасните войници-работници и бедни граждани.

За скотобойната кметът е заявил, че в най-скоро време ще бъдат удовлетворени исканията от работниците подобрения. По проверка на общината била направена, каквото зависело от нея, обаче общинските власти, които уреждат проверката, не обърнали никакво внимание. — Предложението за подпомагане семействата на запасните ще обещава кметът — щяло да бъде поставено на дневен ред в следното заседание.

\* «Работнически вестник»,  
№ 110, 23 ноември 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

## ШКОЛНИЦИТЕ ОТ 37 НАБОР ЗАЩО НЕ СЕ УВОЛНЯВАТ?

София, 23 ноември 1914 г.\*

*Др. Г. Димитров* внесе в Народното събрание следното питане към министъра на войната:

От името на социалдемократическата парламентарна група питам г-н министъра на войната:

1. Защо и до днес не са уволнени войниците от 37 набор в Школата за запасните подпоручици, когато на 20 ноември т. г. те навършиха двегодишната служба и когато техният набор е уволнен още на 27 октомври т. г.

2. Известно ли му е, че с това противозаконно задържане на войниците от 37 набор в школата учителите-войници, които там са голяма част, се лишават от учителски места за цялата година, тъй като сега нямат възможност да отидат там, дето са назначени, а поради това местата им ще бъдат заети от други учители?

3. Не мисли ли да даде веднага разпореждане за уволнението на войниците от 37 набор в школата, след като те вече са изслужили законно установения двегодишен срок?

*В. «Работнически вестник»,*  
№ 182, 26 ноември 1914 г.

*Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»  
сверен с оригинала*

\* Дата на оригинала. (Ред.)

## ПРОТИВ МИЛИТАРИЗИРАНЕТО НА ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

*Реч в Народното събрание*

25 ноември 1914 г.

Работническата социалдемократическа парламентарна група винаги е поддържала необходимостта от професионално образование на работниците във всички професии и специално на железничарите и телеграфо-пощенските служещи. В дадения случай с този законопроект\*, който г-н военният министър внася сега за разглеждане, се основават не професионални училища, които трябва да послужат за задоволяване една нужда на железниците, пощите и телеграфите, а се откриват специални, тъй да се каже, отделения при железопътната и телеграфо-пощенската дружини, които ще подготвят известен персонал, известно количество младежи за военно време. Г-н военният министър в своите мотиви казва, че тия особенни, своето рода професионални училища ще задоволяват известни нужди и за мирно време. Но нека ми бъде позволено да не се съглася с това негово твърдение, тъй като иско е от самия законопроект, от начина, по който ще бъдат основани и уредени тия две училища, че те се предизначават специално за военно време и че фактически няма да задоволяват никакви нужди за мирно време.

*И. Йонов:* Не се знае; може да стане нужда — когато сметете да кроите вашите планове. Страхувате се.

*Г. Димитров:* Ще стане нужда, г-н Йонов. Според нас тези две училища се откриват не за задоволяване нуждите ни железопътното и телеграфо-пощенско дело, не за да се подготвят специалисти по тия служби, а за да има един

\* «Законопроект за откриване железопътно училище при железопътната дружина и телеграфо-пощенско — при телеграфната дружина.» (Рсд.)

резерв от обучени достатъчно железничари и телеграфопощенски служещи, който резерв вие бихте искали да употребите срещу професионалните служещи.

*Й. Йонов:* Когато бихте решили да направите стачка.

*Г. Димитров:* Ето къде е смисълът на този законопроект.

*Й. Йонов:* Добър закон е, много добър.

*Г. Димитров:* Да, много добър закон е за ония, които не искат да удовлетворят справедливите, основателни искания на персонала по железниците, пощите и телеграфите. Ние, г-да народни представители, се обявяваме решително против милитаризирането на професионалното образование; искаме професионално образование, но искаме железопътно и телеграфопощенско професионални училища, основани независимо от военното ведомство, без никаква връзка с милитаризма, за задоволяване специалните нужди на железниците, пощите и телеграфите, и там да се приемат младежи, които ще бъдат плащани, които ще получават необходимите средства за живеене и които ще могат да се посветят на тия важни професии, на изпълнението подобни важни длъжности. Тъй както сега г-н военният министър представя работата, учениците в тези училища ще са хора, които ще отбият своята военна повинност и едновременно ще се запознаят с железопътната и телеграфопощенска служби. Това върши днес железопътната и телеграфопощенската дружина; те същата цел изпълняват, същата задача преследват и няма никакъв смисъл тогава откриването на други отделни училища. Има само един единствен смисъл основаването на подобни училища, ако те бъдат не военни, а чисто професионални, и биха подготвили един добър персонал, необходим за развиващите се нужди по железниците, телеграфите и пощите.

Ето защо, г-да народни представители, ние сме против законопроекта. Ние намираме, че той не може да се коригира, защото в основата си не отговаря на нуждите на железопътното и телеграфопощенското дело. Ние сме против милитаризирането на професионалното образование у нас

## ПОДПОМАГАНЕ СЕМЕЙСТВОТА НА ЗАПАСНИТЕ ВОЙНИЦИ И СОФИЙСКАТА ОБЩИНА

26 ноември 1914 г.\*

Най-сетне след дълги пререкания в снощното заседание на Общинския съвет бе поставено на разглеждане направеното от социалдемократическата общинска група предложение за материалното подпомагане семействата на запасните войници-работници и др. бедни граждани\*\*. Др. Георги Димитров обоснова това предложение, съгласно което общината трябва да дава помощи *ежеседмично* на въпросните семейства в следните размери: 1. На семейство, състоящо се само от жената на запасния войник — 7 лв. седмично; 2. На семейство от двама членове — 10,50 лв.; 3. На семейство от трима членове — 14 лв.; 4. На семейство от четирима членове — 17 лв.; 5. На семейство от пет и повече членове — 20 лв. Според предложението *същите* помощи ще се дават на семействата и в случай на обща мобилизация или война, като общината изиска за целта средства от държавата. — Дебатите по предложението на нашата група ще станат в идущото заседание на съвета.

• *Работнически вестник*,  
184, 28 ноември 1914 г.

*Печата се по текст  
на в. «Работнически вестник»*

\* Дата на заседанието на Софийския общински съвет. (Ред.)  
\*\* Вж настоящия том, с. 200—201. (Ред.)

## ИЗ СТОЛИЧНИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

28 ноември 1914 г.\*

Във вчерашното заседание на съвета след разглеждането на няколко спешни търгове започнаха дебатите по предложението на нашата общинска група за подпомагане на работническите и др. бедни семейства, главите на които се свикват на тринеделно обучение. — Кметът обяснява, че общината има големи дългове и не разполага със свободни суми в този момент за такива цели.

Др. Г. Димитров го изобличава, като му припомня, че още на 19 юли, в отговор на едно негово питане досежно подпомагането на работническите семейства в случай на мобилизация, кметът бе категорично заявил, че общината е готова с 450 000 лева резервирани суми за подобни случаи. Изтъква, че общината въпреки финансовите си затруднения е *дължна* да намери средства за задоволяване тая наложителна и нетърпяща никакво отлагане нужда. — От страна на «широките» д-р Джидров поддържа, че такава помощ трябва да се дава, обаче в *по-малък* размер. Предлага помощта да бъде за заместника на запасния 5 лв. седмично (вместо 7 лв., както иска нашата група) и за всеки останал член в семейството 2 лв. седмично (вместо по 3 лв. според нашето предложение), понеже това било *по-приемливо за всички* партии в съвета и понеже никъде в света такива «големи» помощи, каквито предлага нашата група, *не се давали!* . . . — Разискванията по въпроса ще продължат в следното заседание на съвета.

\* Дата на заседанието. (Ред.)

## ПОЛИТИЧЕСКИ ПАПАГАЛИ\*

Това са «широките» в парламента и в Софийската община. Загрижени изключително за своята *лична кариера*, те нямат никаква определена политика, никакви принципи, никаква самостоятелност. Съюзявайки се с разните буржоазни партии, от услугите на които очакват най-много за своето *лично* настаняване, те същевременно се стараят да се представят пред работническите маси за «социалисти», като *папагалски* повтарят, разбира се, винаги *осакатено*, всяка инициатива на социалдемократическите представители в защита на труда и бедстващите маси.

Известно е, че още в миналата сесия нашата парламентарна група внесе в камарата едно законодателно предложение за *подпомагане семействата на работниците и други бедни граждани, когато последните биват повикани под знамената*.\*\* Това предложение биде възобновено още в първите дни на сегашната сесия. «Широките» дълго мълчаха. Но ето напоследък разгласиха чрез *своите* репортьори в жълтата преса, че и те направили предложение за *същата цел*.

От страна на нашата група др. Г. Димитров отправи още в *първото* заседание на сегашната сесия питане към правителството досежно *безработицата, нейното ограничаване и материалното подпомагане на безработните*.\*\*\*

\* Статията е без подпис, но в «Народ», № 281, 9 декември 1914 г., со-  
би кито неин автор Г. Димитров. Редакцията на в. «Работнически вестник»  
не проверява това твърдение. (Ред.)

\*\* За подпомагане на бедните и нуждаещите се семейства в случай на мо-  
билизация. — «Работнически вестник», № 78, 24 юли 1914 г. (Ред.)

\*\*\* Вж настоящия том, с. 168—169. (Ред.)

Наскоро след това, подир незадоволителния отговор на правителството, нашата група внесе в камарата и специално законодателно предложение за *държавна помощ на безработните и техните семейства\**: «Широките» мълчаха повече от месец. Напоследък обаче се явиха и те с някаква интерпелация по *същия въпрос*.

Още в момента, когато Вътрешното министерство на 6 ноември се опита да възпрепятства за реквизирането захарта на Захарната фабрика, нашата парламентарна група чрез др. Г. Димитров отправи питане към министъра против тоя произвол на централната власт\*\*. — Минаха се цели две седмици — «широките» отправиха *също такова питане*. И ние бихме могли да изберем ред още подобни случаи.

Но също такива политически папагали са «широките» и в Софийската община.

Както е известно, още на 8 ноември нашата общинска група направи предложение за *подпомагане семейства на запасните\*\*\**. Умишлено Постоянното присъствие отлагаше да постави на разглеждане това предложение. Когато др. Г. Димитров протестираше против това поведение на Постоянното присъствие, «широките» мълчаха и мълчаливо се солидаризираха с него. Най-сетне предложението се постави на дневен ред. Тогава «широките», допрени до стената, доказвайки *неосъществимостта* на нашето предложение, излизат със свое предложение — *по-евтино и по-приемливо* за буржоазното болшинство в съвета.

При откриването на четвъртата редовна сесия през септември т. г. нашата общинска група покрай другите предложения предложи и цяла редица мерки за *облекчение тежката участ на безработните\*\*\*\**.

Тогава Ас. Цанков от страна на «широките» нарече тая акция на нашата група *демагогия*, която не заслужавала вниманието на съвета и била предприета само за да се пише в вестниците. При неколkokратните настоявания на др. Г. Димитров да се поставят тия предложения

\* Вж настоящия том, с. 541—543. (Ред.)

\*\* Вж настоящия том, с. 188—189. (Ред.)

\*\*\* Вж настоящия том, с. 200—201. (Ред.)

\*\*\*\* Вж настоящия том, с. 128—129. (Ред.)



на дневен ред, «широките» мълчаха или се хилеха, като причиняваха голямо удоволствие с това свое поведение на Постоянното присъствие.

Минаха се цели два месеца: въпросът за безработицата най-сетне е вписан в сегашния дневен ред на съвета. И ето, политическите папагали повдигат във формата на питане *въпроса за безработицата*.

И във всички случаи своето *глураво папагалство* представят в жълтата преса като някаква самостоятелна тяхна инициатива, давайки сами на репортьорите хвалебни информации.

Жалки политически папагали!

\*

В последния брой на «Народ» четем:

«В снощното си заседание Столичният общински съвет се занима с *повдигнатия\** от обединената социалистическа общинска група въпрос за подпомагане семействата, чиито членове запасни войници се свикват на тринеделно обучение. Др. д-р Джидров обстоятелно разви нашите възгледи и направи предложение по въпроса, да се същевременно *разкри тесняшката демагогия\**. . .»\*\*

Съдете за безпримерното дебелоочие на политическите чинкълъни!

«Работнически вестник»,  
187, 2 декември 1914 г.

Без подпис

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

\* Курсивът е на Г. Димитров. (Ред.)

\*\* Вж *Социалната грижа на общината*. (Хроника). — «Народ», № 274, декември 1914 г. (Ред.)

## ПОМОЩИ ЗА БЕДСТВУВАЩИТЕ СЕМЕЙСТВА

2 декември 1914 г.\*

В снощното заседание на Софийския общински съвет продължиха и се завършиха разискванията по предложението на нашата общинска група за подпомагане на семействата на запасните. Изказаха се общинските съветници: Влайков (радикал), Здравков (демократ), Гачев (народняк) и д-р Петков (младолиберал). Всички намират, че общината по редовния си бюджет не разполага със средства за такива цели, толкова повече че тя има пет милиона леви дългове. Влайков и д-р Петков изказват мнение да се даде необходимата помощ за сметка на бюджета за 1915 година или пък чрез извънреден бюджет. Държавният контрольор заявява, че при големите дългове, които има общината, тя не може да прибегва към извънредни разходи, а трябва да си послужи само с няколко хиляди лева, които има в запазения фонд.

Др. Г. Димитров изтъква, че една община като софийската, която има бюджет от 17 млн. лева годишно, въпреки дълговете си, може, ако иска, да отдели 40—50 хиляди лева до края на текущата година за такава наложителна и неотложна нужда, каквато е подпомагането на бедствувачите софийски семейства, а в бюджета за 1915 година да предвиди по-големи суми за същата цел. Подчертава, че ако общината финансово е тъй много забатачила, отговорността за това пада изключително върху ония партии, които са управлявали и управляват общината и които със своята разорителна политика и с разпиляване общинските средства са докарали до това плачевно състояние общината.

\* Дата на заседанието на Софийския общински съвет. (Ред.)

(Ужилени от това основателно обвинение, съветниците от управляващите партии започват да шумят. Техните оръдия — общоделците, се нахвърлят с най-мръсни псувни и инсинуации по адрес на левата партия. Настава голям шум.)

Др. Г. Димитров изобличава остро управляващите партии и техните оръдия за това тяхно поведение спрямо бедстващите работнически маси в столицата. Те, които едностранно неотдавна гласуваха 10 000 лева за червените кръстове на воюващите държави, не намират сега средства за подпомагане гладуващите членове на Софийската община! Предупреждава ги, че те ще отговарят за това пред седа на самите тях работнически маси.

Поставено на гласуване, предложението на нашата група пропада. Съветът приема предложението на Постоянното присъствие: да се отпуснат 15 000 лева (5000 лева за каменни въглища и 10 000 лева парични помощи), които да се раздадат в края на м. декември (на празниците) на семействата, които са без средства за съществуване било поради запаса или поради безработица и други причини. Издаването на тия помощи да се извърши от комисия, състояща се от представители на всички партии. — Така буржоазното болшинство в съвета «разреша» големия въпрос за подпомагане на бедстващите софийски семейства.

И «Работнически вестник»,  
№ 189, 4 декември 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

## БЕЗПЛАТНО ПЪТУВАНЕ ЗА БЕЗРАБОТНИТЕ РАБОТНИЦИ

София, 6 декември 1914 г.\*

Врачанският социалдемократически народен представител др. Г. Димитров е отправил на 6 т. м. до министъра на железниците и пощите следното питане:

Вследствие на растящата безработица в нашата страна маса безработни работници са принудени да се движат от едно място на друго, за да търсят работа и прехрана за себе си и за своите семейства. Лишени от средства за пътуване по железниците, много от тия безработни работници, за които в някои места на страната би могло да се намери известна, макар и временна работа, не могат да отидат дотам и остават да търпят тежките последици на безработицата.

Имайки това предвид, комитетът на Общия работнически синдикален съюз в България преди няколко седмици поиска от Дирекцията на железниците да се разреши *безплатно* пътуване на безработните работници по Българските държавни железници. По негово искане Министерството на труда се съгласи да ходатайствува и то от своя страна за същото пред Министерството на железниците с писмо № 3330 от 27 ноември т. г.

Но и до днес, макар и безработицата да взема всекидневно все по-широки размери и нуждата от разрешаване *безплатно* пътуване на безработните да е крайно *наложителна* и *нетърпяща* никакво отлагане, Министерството на железниците не е направило още нищо в тая посока.

\* Дата на оригинала. (Ред.)

Ето защо от името на социалдемократическата парламентарна група питам г-на министъра на железниците:

1. По коя причина се протака още разрешението на голявия въпрос?

2. Не мисли ли веднага да разпореди да се даде необходимото разрешение на безработните работници *безплатно* да пътуват по железниците — най-малкото, което държавата е длъжна да направи в подкрепа на жертвите на сегашната криза и за което не са необходими никакви кредити, нито пък специални законодателни мероприятия?

И. «Работнически вестник»,  
№ 193, 9 декември 1914 г.

*Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»,  
сверен с оригинала*

## ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

9 декември 1914 г.\*

В снощното заседание на съвета др. *Г. Димитров* на-  
ново е настоял: 1) Да се побърза с подобряването на край-  
ните квартали; 2) Да се постави на разглеждане предложе-  
нието на нашата общинска група за пътуването на работ-  
ниците по трамваите сутрин, на обед и вечер с намалени  
цени и 3) Общината да поиска от Народното събрание от-  
пускането кредити за подпомагането на бедстващите  
семейства в случай на мобилизация и война или вслед-  
ствие кризата.

Кметът взел бележка от тия напомнювания. — В същото за-  
седание се е разисквал въпросът за реквизицията на захарта.  
Разискванията ще продължат в следното заседание.

*В. «Работнически вестник»,  
№ 195, 11 декември 1914 г.*

*Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»*

---

\* Дата на заседанието. (Ред.)

## ОБЩИНСКИТЕ И ОКРЪЖНИ СЪВЕТИ И РАБОТНИЧЕСКАТА КЛАСА

Сменявайки се едни други, буржоазните партии до 1911 година бяха пълни и неограничени хазяи в тия важни изборни учреждения, които те използваха най-широко като удобен инструмент за ограбването на общинските и окръжни средства и имоти, за облагодетелствуването и обогатяването на своите партизани и за осигуряване успехите на правителствата си в законодателните избори.

Историята на досегашното тридесет и няколко годишно управление на общините и окръзите е една предълга и прволица от всевъзможни гешефти, от формени грабежи и маса скандални афери, вършени от силните на деня, с общинските и окръжни имоти и със средствата, съкрупирани във вид на данъци и по други начини от населението.

Затова пък нищо сериозно не е направено през цели три десетилетия за благоустройството, водоснабдяването, санитарното състояние и медицинската помощ, за облекчаване жилищната нужда и мизерия, за ограничаване скръпотията на живота, за уредбата на учебното дело и за създаването на редицата тъй необходими културни общински институти — трапезарии за бедните деца, сиропиталница, приюти за старци и инвалиди и пр. Градовете и работно-кварталите, дето живеят работническите и други бедни маси, са съвършено занемарени. Повечето от междуселските пътища се намират и днес в онова примитивно състояние, в което някога ги бе оставил Мидхат паша!

В тия изборни учреждения, които би трябвало да служат на интересите на населението в общините и окръзите, до 1911 година не ставаше нито дума за нуждите и интересите на огромната работническа класа. За тях не съществуваше *работническият въпрос*. Те не познаваха задачата, която развиващият се живот с най-голяма острога поставяше пред тях — *грижата за защита на труда*. Буржоазните управници на общините и окръзите, захласнати в своите гешефти за обогатяване, затваряха очите си пред растящата мизерия, в която изпадаше подавяващата част от населението.

Самите работнически маси, не схващайки достатъчно ясно голямото значение на дейността на общинските и окръжните съвети, се отнасяха към тях със слаб интерес във време на избори и *неволно* улесняваха безконтролното хазайничене на буржоазните котерии в общините и окръзите.

Проникването обаче на представителите на Работническата социалдемократическа партия в общинските и окръжни съвети след 1911 година внесе една дълбока промяна в това положение. Рахатлъкът на буржоазните котерии биде развален. Тяхното разбойническо гнездо бе разровено. Там се поиска строга сметка за вършените безобразия. Те се озоваха под непосредствената и постоянна контрола на социалдемократическите съветници и се почувствуваха крайно стеснени в своя стар навик да хазайничат с общинските и окръжни средства.

Мушкани непрестанно с *остена* на социалдемократическата критика, общинските и окръжни съвети бяха принудени, макар и свършено неохотно, да тръгнат в пъти на *социалната политика*, която дотогава бе нещо непознато за тях. Те бяха заставени да се занимават с *работническият въпрос* и с нуждите и интересите на работническата класа. Оттогава датира и основаването при разните градски общини специални институти за *социални грижи*, *бюро за труда* и пр.

Допрени така до стената, буржоазните управници на общините и окръзите намериха един *щит* срещу основателните искания на Социалдемократическата партия и защита на работническата класа и широките народни маси в съществуващите закони, които свеждат до минимум авто



номията на общините и окръзите и позволяват широкото вмешателство на централната власт, на *правителството* и работите на общинските и окръжни съвети. Своего нежелание да пристъпят към належащите социални реформи и мероприятия в защита на труда буржоазните общински и окръжни управници го налагат, позовавайки се върху тия съществуващи закони.

Ето защо тригодишният период от проникването на Социалдемократическата партия в общинските и окръжни съвети постави на *първ план* борбата за *пълна автономия и самоуправление на тия изборни учреждения*. Без това общинските и окръжни съвети не ще бъдат в състояние да се справят с множеството *социални задачи*, които животът и положението на работническите маси поставят пред тях. Примерът със Самоков<sup>54</sup> и Сливен<sup>55</sup>, дето за известно време управлението на общините бе в ръцете на Социалдемократическата партия и дето всяко сериозно мероприятие в полза на работническата класа срещаше гримадни спънки в липсата на гарантирана пълна автономия и биваше осуетявано от централната власт, показва най-убедително колко жизнено необходимо е за работническата класа и народните маси да се извоюва пълно самоуправление на общините и окръзите.

Това обаче ще зависи в голяма степен от още по-широкото проникване на Работническата социалдемократическа партия в общинските и окръжни съвети, защото тя е *единствената* партия, която сериозно и решително се бори за добиването на необходимото общинско и окръжно самоуправление.

И днес, когато ние се намираме пред новите избори за общински и окръжни съвети, които ще трябва според закона да бъдат произведени в началото на 1915 година, длъжност на всички работници, избиратели, на всички, които искат общините и окръзите да бъдат поставени в услуга на трудещите се маси, е да се сплотят в редовете на Социалдемократическата партия, да застанат твърдо на своя пост и най-решително да подкрепят в предстоящите избори с *червеновинената бюлетина* кандидатите на Социалдемократическата партия, която непрестанно се бори за общинско и окръжно самоуправление и за приръщане общините и окръзите от гнезда на гешефти,

кражби и корупция в институти за задоволяване жизните нужди и интереси на работническата класа и широките народни маси.

*«Червен народен календар»  
за простата\* 1915 г. С. (1914)\*\*,  
с. 56—62*

*Подпис: Г. Д.*

*Печата се по текста  
на «Червен народен календар»*

---

\* Невисокосна. (Ред.)

\*\* По съобщение на «Работнически вестник» календарът е отпечатан и пуснат в продажба на 10 декември 1914 г. (Ред.)

## БЕЗПЛАТНО ПЪТУВАНЕ НА БЕЗРАБОТНИТЕ

Поради настъпилата масова безработица в нашата страна множество работници са принудени да се движат от едно място в друго, за да търсят работа и прехрана за себе си и за своите семейства. Нямайки необходимите средства за пътуване, такива безработни работници не могат да отпътуват за ония места, дето биха могли да намерят известна работа, и по тоя начин се излагат на още по-голяма мизерия и страдания.

Съобразно своята материална възможност нашите професионални съюзи и в тая посока първи се притекоха в подкрепа на безработните. Ала очевидно е, че това, което работническите организации сами правят, е *недостатъчно*. Възможност на държавата е *изцяло* да поеме грижата за подпомагане на безработните, като преди всичко нареди и тяхното *безплатно* пътуване по железниците.

Ето защо комитетът на Общия работнически синдикален съюз още през средата на миналия месец направи посещения пред Министерството на търговията, промишлеността и труда и пред Дирекцията на железниците за *безплатното пътуване* на безработните. Толкова повече Синикалният комитет бе прав да привлече вниманието на респективните държавни учреждения върху тоя *жизнен* въпрос, тъй като това е *най-малкото улеснение*, което *още сега* държавата може да стори в подкрепа на безработните и за което улеснение *не са необходими никакви кредити, нито каквито и да са специални законодателни мероприятия*. То зависи изключително от разпоредбата на министерството.

За избягване на всички възможни нередовности в това

отношение Синдикалният комитет предложи удостоверенията за безплатно пътуване по железниците да се издават въз основа на специални *легитимации*, издавани от него. Това според нас е най-добрата гаранция за избягване на всякакви злоупотребления, защото Синдикалният съюз е единственото учреждение, което, пазейки свой престиж, не ще допусне да се злоупотреби с неговото име. Ако ли, най-сетне, въпреки всички мерки все пак се окажат известни незначителни нередовности, това съвсем не може да оправдае държавата — заради *единични* случаи да лишава от подкрепа хиляди във всяко отношение честни и безукоризнени работници.

Повтаряме, безплатното пътуване по железниците е най-малкото, което трябва да се направи за безработните още сега и *без всякакво протакане!*

Ала и това справедливо работническо искане ще изпита участието на многото други. Ето вече 4 месеца как острата икономическа криза бушува в нашата страна, от очите на българската буржоазия изтекоха реки от крокодилски сълзи по адрес на бедстващите работнически и народни маси, министрите излязоха с най-тържествени декларации за същото, но и до ден днешен с възмущение конституираме, че тия словоохотливи «благодетели» *нищо съществено* не свършиха за облекчаване тежката участ на тия маси.

Но нека бъдем по-правдиви: Министерството на труда наистина възприе искането на нашия Синдикален съюз и ходатайствува пред Министерството на железниците за разрешаване безплатно пътуване на безработните и посочвайки на това като своя инициатива, няколко пъти разгласи чрез жълтата преса, че е ходатайствувало за безплатното пътуване на безработните.

Безработицата от ден в ден взима все по-широки размери, а «ходатайството» на трудовото министерство и коя ли бюрократическа маса лежи и пъшка без всякакво последствие!

Българските страдащи работници, третирани от държавата като данъкоплатци и обект на експлоатация, са достатъчно търпеливи. Те ще чакат, ала това те никога няма да забравят. Когато всевъзможни генерали, полковници, висши бюрократи и пр., получаващи колосални и

плати, пътуват с 50% отстъпка по железниците, българските работници, които носят на плещите си най-тежкото бреме на държавата и днес се намират пред неописуема мизерия, се залъгват с успокоителни антрефилета из жилтата преса!

" *«Работнически вестник»,*  
№ 195, 11 декември 1914 г.  
*Без подпис*

*Печата се по текста*  
*на в. «Работнически вестник»*

## ПО ВЪТРЕШНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ

Гледайки повърхностно, всеки би казал, че сега съвсем не е време да се говори за *администрацията* на професионалните съюзи, защото настоящият момент поставя пред тях други, от много по-важно и съществено значение за работническата класа задачи. Това схващане обаче е погрешно.

Именно защото на професионалните съюзи днес предстои тежката грижа — да отбиват ударите на икономическата криза и нейните неизбежни спътници — безработицата, безграничната капиталистическа експлоатация, гледът и страшната мизерия сред работническите маси, именно затова съюзите трябва да бъдат вътрешно стегнати — *винаги в пълна боева готовност*. Защото, как биха помогнали те на своите бедстващи членове, ако членските вноски от работещите другари редовно не постъпват и бюрата за безработни правилно не функционират, как ще реагират срещу причинителите на чудовищната скъпотия и срещу необузданата господарска експлоатация, ако настоятелствата и секциите редовно не заседават; как ще растем числено и узнаваме своевременно болките на работниците, ако ние прекъснем връзките си с работническата маса и останем без бирници и доверени лица в районите фабрики и работилници; как ще стопанисваме своите средства, ако занемарим редовното водене на книгата и ефикасната и щателна контрола; как, най-сетне, ще разпределим правилно моралните и материални сили на съюзите, ако не съществува *точност и акуратност* в отношенията между централи и секции и пр. — работи,

които произтичат от *централистичния* характер на нашите професионални съюзи?

Ясно е, прочее, че работата по вътрешната администрация на съюзите е *неделима* от тяхната останала дейност. И най-малкото и дребно нарушение вътрешния строеж на съюзите парализира техните органи и намалява тяхната дееспособност. И ако това е една безспорна истина и нормални времена, толкова по-вярно е то днес, когато съюзите, които професионалните съюзи срещат, са много по-големи.

Изхождайки от това положение, Синдикалният комитет, в съгласие с *всички* централни настоятелства, напоследък е разпрострил в допълнение на досегашните свои указания до всички синдикални организации *специално ръководство\** за вътрешната администрация на професионалните съюзи. Това ръководство, макар и кратко, дава най-необходимите наставления на централите, секциите и другите синдикални институти за тяхната вътрешноадминистративна дейност, които наставления, ако точно и строго се съблюдают, ще донесат твърде много за проявяването на необходимата *стегнатост, жилавост и устойчивост* на професионалните съюзи и секции в днешните критически времена за движението.

Важен дълг на всички синдикални членове и особено на функционерите в тоя момент е да не допускат разслабване или разстройване нишките на вътрешния живот на организациите и да вършат своята административна работа с най-голяма *добросъвестност, точност и акуратност*.

Никакво омаловажаване на една работа пред друга не трябва да има. Пълна хармония и постоянни връзки се налагат между публичната и вътрешната административна дейност на съюзите. От *еднаква необходимост* за пролетарското дело е например както държането на една бляскава реч, така и разлепването на един афиш, точното и навременно пращане до централата една ведомост, събирането на членски вноски и пр. Организацията на нашите съюзи изисква планомерност и единство в цялата наша дейност. Имайки винаги предвид това, членовете и

функционерите от професионалните съюзи трябва да положат всички грижи за *стягането* и *вътрешното консолидиране* на синдикалните секции и институти, за да ликвидираме, най-сетне, и с незначителните макар опущения, които днес все още се случват, но с които обаче ние сами сме туряли известни пречки на своята дейност.

В. «Работнически вестник»,  
№ 198, 14 декември 1914 г.

Без подпис

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»



## ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ, ПОЩИТЕ И ТЕЛЕГРАФИТЕ

*Реч в Народното събрание*

15 декември 1914 г.

Г-да народни представители! Известно е, че съобщителните средства са най-важният лост за икономическото развитие на една страна тогава, когато има налице другите необходими условия за това. Би трябвало да се очаква, както в другите страни, че и у нас именно затуей, защото железниците и пощите съставят от тези съобщителни средства най-важната част, да има една определена, ясна и добре съобразена с нуждите на икономическото развитие на страната железопътна политика, бих казал железопътна програма. Ако обаче ние се вгледаме внимателно в това, което е вършено от Освобождението насам по ведомството на железниците и пощите, ние всички, сигурен съм, които си непредубедени, ще дойдем до едно заключение, че такава една определена и ясна политика, такава програма, строго следвана, не съществува; не съществува днес при днешното правителство, не е съществувала и в миналото при всичките досегашни правителства. В нашата железопътна политика преди всичко като една страна, която представлява от себе си възелът между Азия и Западна и Северна Европа, в миналото особено е доминирало едно чуждо влияние, влиянието на външни държави. Както ние не сме имали досега една независима външна политика, така не сме имали една независима икономическа политика и специално една независима железопътна политика. По кое направление да минат важните железопътни линии в нашата страна, кои пунктове на страната да бъдат съединени най-напред с тия линии, какви направления да има железопътната мрежа — това в началото, пре-

ди години е зависело главно от влиянието на Австрия, от една страна, и на Русия, от друга страна. . .

*М. Такев:* На Русия не — на Англия.

*Г. Димитров:* Моля ви се. — . . . две държави, изхождайки от две различни групировки, разбира се, и Англия, които са се борили и днес се борят за икономическо надмощие и за политическо завладяване на Балканския полуостров. За угода на техните интереси, за улесняване конкуренцията, която тяхната индустрия и тяхната търговия вършат тук, на Балканите, и специално в България, се е движела на тъй или инак българската железопътна политика, а и при строенето на първите железопътни линии — това също никой не може да отрече — е вземано в съображение това влияние отвън, това давление отвън, тази зависимост на нашата железопътна политика от интересите на тия големи държави, които при едно или при друго правителство тук са имали по-силно влияние. Единственият здрав принцип, усвоен в българската железопътна политика — железниците да бъдат строени от самата държава и тяхната експлоатация да бъде в нейните собствени ръце — и този единствено здрав принцип не е строго следван през всичките режими досега. Че системата на държавна експлоатация на железниците е във всяко отношение за предпочитане пред експлоатацията на тия железници от частни компании, от частни дружества или капиталисти е очевидна, обаче имало е случай, когато пак по влияние отвън части от българските железници, българските железопътни линии са давани под наем за експлоатация на други дружества. Такъв беше например случаят едно време, в 1899 г., с паралелната линия, с железопътната линия Чирпан—Нова Загора<sup>66</sup>, която бе отдадена под наем и стоя до 1908 г., до заемане на Източните линии, в ръцете на Източната компания. А строенето пък на железниците е било във всички случаи досега — може да има свършено малко изключения в ръцете на частни капиталистически компании тук, и България, на частни предприятия, които винаги са се ползували от случая да представят всевъзможни рекламации и да получават двойно, а често пъти и тройно повече от това, което са уговорили по контракта при търга. Аз нямам време и не бих искал да отнемам малкото време

което ще имам на разположение, да ви изброявам всичките, известни на мнозина факти из строението на Българските държавни железници. И вие виждате, г-да народни представители, че няма нито една железопътна линия у нас, нито една железница, построена на тия условия и на тая цена, които са били установени по търга, по контракта.

*Министър Н. Апостолов:* Ще имате случая да говорите по това при разглеждане законопроекта за арбитража.

*Г. Димитров:* Всичките железопътни линии, всичките построени железници досега са се свършвали с допълнително плащане от страна на държавата, и в повечето случаи свършено неоснователно. Държавата сама не е строила тия железопътни линии по стопански начин, не се е помъчила поне до известна степен да се охрани от тия злоупотребления, които се вършат обикновено от нашите предприемачи, строители на линиите. Няма съмнение, че ако се направи едно сравнение със сегашното състояние на железопътните линии, на тяхната дължина, на техния подвижен материал, на тяхната дееспособност с онова, което е било например преди 10 години, ще се констатира един напредък, напредък обаче незначителен, напредък недостатъчен, както ще видите това от цифрите, които имам на ръка. Така например в 1902 г. дължината на железопътните линии у нас е 1175\* км, а след 10 години, в 1911 г., имаме 1948 км, или с 383 км само повече железопътни линии. Тук влиза и Източната железопътна линия, която биде заета в 1908 г. Железопътните станции от 81 в 1902 г. са увеличени на 122 в 1911 г.; спирките от 42 — на 75, това е за един период от 10 години; локомотивите от 71 — на 212; вагони, товарни и пътни от 1866 — на 5163; общата стойност на железопътните линии и на подвижния материал в 1902 г. е 164 951 932 лв., в 1911 г. е 293 055 509 лв. Превозени пътници в 1902 г. имаме 461 563 души, а в 1911 г. — 3 489 372; превозени стоки в 1902 г. — 851 488 тона, а в 1911 г. — 2 592 087 тона. Напредъкът в това отношение се вижда и от приходите, които са получавани. Българските държавни железници в 1902 г. са дали чист приход, като се извади направеният разход,

\* Допусната е печатна грешка. Цифрата е 1565. (Ред.)

очевидно от общия приход — 2 150 323 лв., а в 1911 г. — 10 247 558 лв.; чист приход на километър в 1902 г. се пада 1829 лв., а в 1911 г. — 5371 лв. Отношението на чистия приход към вложения капитал в 1902 г. е 1,33%, а в 1911 г. е 3,56%. Ние с подобно едно сравнение бихме могли да посочим и развитието в пощите, телеграфите и телефоните. Така например в 1902 г. е имало 237 телеграфо-пощенски станции; след 10 години стават 325 — едно увеличение за 10 години само с 88; пощенски агентства и подвижни писалища в 1902 г. е имало 1801, в 1911 г. — 1871 — в 10 години увеличени само със 70; пощенски кутии в 1902 г. е имало 2408; в 1911 г. — 3333. Дължината на пощенските трактове в 1902 г. е 22 349 км, в 1911 г. — 24 910 км — за един десетгодишен период имаме само хиляда и няколкостотин километра увеличение на пощенските трактове за цялата страна. Дължината на телеграфните линии в 1902 г. е 5261 км, в 1911 г. — 6517; за 10 години телеграфните линии по своята дължина са увеличени само с 1256 км. Дължината на междуградската и градска телефонна мрежа в 1902 г. е 904 км, а в 1911 г. — 2231 км. Забележете, телефонните станции в 1902 г. са 4 — оттогава се почва, тогаз се въвеждат тези телефонни станции у нас; и в 1911 г. — 34; телефонни апарати в 1902 г. имаме 565, в 1911 г. — 2790. Общото количество на пощенските, телеграфни и телефонни операции в 1902 г. е 30 664 434, в 1911 г. — 94 089 927. Вложеният капитал от 2 082 625 лв. се увеличава на 5 573 000 лв.; общият приход от 1902 г. е 3 134 123 лв., а в 1911 г. е 6 708 178 лв. И докато по бюджета за 1902 г. пощите, телеграфите и телефоните дават един дефицит от 75 868 000 лв., в 1911 г. те дават един излишък от 327 525 лв., в 1912 г. излишъкът от пощите, телеграфите и телефоните е вече 1 042 557 лв. Разбира се, в тия данни за приходите по пощите, телеграфите и телефоните не влизат таксите на тъй наречената правителствена кореспонденция, която възлиза ежегодно на 2  $\frac{1}{2}$ —3 милиона лева. Тия данни, както виждате, наистина говорят за един напредък. Без да се спирам и подробности, че и това, което имаме, че тия железопътни линии, телеграфни и телефонни линии и железопътни станции са наистина много неуредени, много нещо от тях е повредено, изхабено и пр. Обаче и железниците, и по-

щите, и телеграфите, и телефоните, ако бъдат премерени с аршина на нуждите, на самото икономическо развитие на страната, ако те бъдат премерени с нуждите на самото население, ще видим, че са крайно недостатъчни, че редица важни пунктове на страната стоят още несвързани с железопътни линии. Ние имаме градове например като Самоков, Дупница, Панагюрище, Карлово, Ловеч, Троян, Севлиево, имаме околии като Казълагашката и други, които не са свързани с железопътни линии. Населението в тия краища е лишено от възможността да си служи с железниците. В множество места съществуващите сега железопътни линии нямат станции, нито спирки. Това са места, които отдавна искат, това са места, на които непременно би трябвало да се дадат такива станции и спирки, за да могат и те непосредствено — понеже покрай тях минават линии — да се сношават с останалите пунктове на страната.

Поради липсата на достатъчно локомотиви и вагони, на подвижен материал движението не може да бъде ускорено до онази максимална възможност, която в сегашните условия позволяват бързината и скоростта на съобщенията по железопътните линии. Поради ограничеността на железопътните станции, на машинни инструменти за работа, поради недостатъчността на персонал в тия железопътни работилници не могат навреме и с нужната бързина да бъдат ремонтирани локомотивите и вагоните, които често се повреждат. И по тая причина също така движението не може да се ускори и облекчи. И, най-сетне, поради липсата на удобни железопътни станции на места, дето биха се разтоварвали вагоните, които постоянно идват с треновете — и специално такъв е случаят със Софийската гара, — държавата е принудена да плаща на чуждите администрации ежегодно по няколкостотин хиляди лева обезщетения, затова защото не успяват навреме, при това положение на станциите, на гарите да бъдат отпободени и разтоварени вагоните на тия чужди железопътни администрации.

От друга страна, повече от 1500 общини с население, по голямо от 2 милиона души нямат телеграфни съобщения и се ползват от пощата свършено ограничено. Особено малко са и недостатъчно са телеграфо-пощенските

станции в Русенския, Варненския, Бургаския и Шуменския окръзи. Пощата в тия 1500 общини, които нямат станции, се носи по един или най-много два пъти в седмицата от пощенски междуселски куриери, секретар-бирници или от други лица, които са натоварени с тая цел. За да видите в какво плачевно положение се намира цялото това население от тия краища, дето няма телеграфни и пощенски станции, доста е да ви процитирам един пасаж от официалния отчет на Дирекцията на пощите и телеграфите преди войната по същата тая материя. Там се казва: (Ч е т е.)

«Преди всичко ние още не можем да кажем, че цялото население на царството се ползува дотолкова, доколкото нуждите му изискват, от услугите на пощенските съобщения, защото още в много селско-общински центрове с по 2—3 хиляди жители нямат никакви станции. Наистина има селска поща, предназначена уж да обслужва селското население, но тя пренася само обикновена писмовна кореспонденция и вътрешни телеграми, без да извършва никакви други било парични или пакетни служби. Обаче и в това отношение тя принася много малка полза за селското население, защото с твърде малки изключения селските куриери пътуват и разнасят писмата само два пъти в седмицата. Така че често се случва, щото жителите от села, стоящи само на няколко километри от града, дето има пощенска станция, да разменят кореспонденцията си едва на четвъртия ден и затова се отказват от услугите на селската поща и дохождат сами в града да дирят или да предават писмата си. Има обаче и друго обстоятелство — казва се в същия този доклад, което прави илюзорна ползата от селската поща, и то е нестабилността на селските куриери, голямата част от които семенява не само при всяка промяна на правителството, но дори някои от тях са се сменявали по няколко пъти при едно и също правителство, като са се замествали от лица, далек неподходящи за службата. Функциите на междуселските куриери изискват известна грамотност, защото тям се възлага да съставляват разни документи при пътуването им, да издават разписки срещу подадените от населението телеграми и препоръчани писма и да знаят установените правила за приемането и таксуването им; да събират стойността на ценните книжа, а също и ред други служебни обязанности, които изискват не само грамотност, както вече казах, но още повече и доста съществена служебна подготовка. Между това у мнозина външни и

службата лица» — касае се за правителствени партизани обикновено, които действуват за назначаването на междуселските куриери — «се е сложило убеждението, че за междуселски куриери могат да се назначават лица дори и съвсем неграмотни, като мислят, че техните функции не се различават от ония на селските пъдари, и затова именно домогват се до назначаването на такива лица за междуселски куриери.»

Това достатъчно ясно показва в какво състояние се е намирала пощата преди войната, намира се и сега, защото оттогава насам — знае се вече положително — не се внесеха в това отношение абсолютно никакви подобрения.

Телефонни съобщения, г-да народни представители, има само в няколко по-важни градове на нашата страна. Десетки други градове не са свързани с междуградска телефонна мрежа, нито пък имат те своя собствена телефонна мрежа. Там пък, дето има телефонно съобщение, и то е съвършено неуредено. И най-добрият пример представлява телефонната мрежа, телефонната служба тук, в София. Софийската телефонна служба не издържа абсолютно никаква критика. Знае се, че това се дължи на липсата на един централен телефонен номератор преди всичко, който и досега не е инсталиран по известни вам причини, които се изложиха тук, когато ставаше дума за кредита за този централен номератор. Обаче и тук, дето съществува телефонна мрежа, тя е недостатъчно уредена и не задоволява нуждите, които се предявяват към нея.

Най-зле обаче стоим с помещенията на железопътните гари и телеграфо-пощенски станции. Помещенията за разните служби по станциите, дето ги има и колкото ги има, особено по старите станции, са не само недостатъчно за службата, за изпълнението на ония функции, които всеки ден трябва да изпълняват, но особено са лоши те за персонала, който там е принуден да прекарва известни часове и да извършва работата си. За телеграфо-пощенските станции трябва да се каже нещо още повече, тъй като те нямат и туй, което имат станциите, което имат пощенщицата при железопътните гари. И в това отношение, вместо сам аз да говоря, доста е да посоча това, което се казва в този рапорт за помещенията, в които се помещават телеграфо-пощенските станции в разните места: (Ч е т е.)

«От Освобождението и досега телеграфо-пощенските станции са се помещавали, помещават се и сега почти всички в частни наемни здания, по-голямата част от които са съвършено неудобни във всяко отношение. Отначало, когато и службата беше ограничена, и персоналът малък, това обстоятелство не се чувствуваше толкова. Но днес въпросът за станционните помещения е въпрос жизнен, въпрос за правилното съществуване на самата служба. В санитарно-хигиеническо отношение тия помещения са една от главните причини за физическото разстройство на чиновниците и служещите. В служебно отношение те са причина службата да не може да се развива в много от градовете, грешките, нередностите и злоупотребленията да растат постоянно и да не може да се упражнява надлежният контрол върху служебните действия на персонала. Има обаче градове, дето не могат да се намерят и такива лоши помещения и дето ние сме изоставени напълно на волята и каприза на притежателите на зданията, в които се помещават сега станциите.»

Трябва да спомена, че държавата има свои собствени здания само в София и Стара Загора за пощите, телеграфите и телефоните. Разбира се, и тези две здания, които тя има, както софийското, така и старозагорското, са неудобни за службата и за персонала, който работи там. Във всички останали места — градски и селски пунктове, тези помещения са частни здания, неприспособими за самата служба, и често пъти, когато трябва да се преместят от едно място на друго, става нужда да се изменява цялата инсталация, жиците да бъдат поставени по друго направление в зависимост от новото помещение, където се намира. По този начин и положението на самия персонал, който работи там, е крайно плачевно и държавата търпи в същото време големи загуби от помещаването на тези станции в такива неудобни и неподходящи за целта частни здания.

Особено лошо е състоянието на пощенските станции при гарите. В същия официален рапорт по този случай се казва: (Ч е т е.)

«На Горнооряховската гара се срещат в едно и също време по 3—4 пощенски влакове, които се спират повече или по-малко на раздалеч един от други и в продължение на някакъв четвърт час или 20 минути пощенският пътующ персонал е заставен да прескочи



през вагоните и да оставя по платформите маса писмовна кореспонденция и пратки, само и само да успее с разменяването на пощите. При едно случайно закъснение на някой от влаковете пътуващият куриер е длъжен да оставя пощата за този влак на началника на телеграфо-пощенския клон при гарата, за да я предаде, когато пристигне влакът. Между това клонът се помещава в една стаичка, която няма повече от 5 кв. м и в която едва са загнездени апаратната масичка и една малка такава за писане, така че по необходимост пощата се оставя на перона под открито небе във всяко време. Навлицата на тая гара при срещата на влаковете е известна всекиму, че да е нужно да се изтъква тук, и всеки може да си представи при каква сигурност става разменяването на пощите денем и нощем, лятно и зимно време на тая гара, при една такава обстановка. Началникът на клона по липса на квартира е принуден да ношува в Горна Оряховица и, следователно, по наложителна нужда да закрива клона вечер, тогава, когато му е възможно да си отива в Горна Оряховица без опасност за живота му, най-вече зимно време. Резултатът от това, особено през зимния сезон, е, че идещите от Горново пощальони за среща с нощните влакове по централната линия няма да се спрат и са принудени да стоят или на открито на перона, или же в чакалнята при публиката, като държат при себе си и пощата заедно с всичките ценности. По тоя начин, когато по причина на виелици и сняг треновете закъсняват, пощальонът е принуден да остане по цяла нощ при тая обстановка, която е просто застрашителна както за пощата, така и лично за него.

На Мездренската гара става разменяването на пощата за станциите, лежащи по тракта Враца—Берковица, Фердинанд—Лом—Видин и обратно, особено през сезона, когато спират параходите. По нямане помещение на гарата телеграфо-пощенският клон се помещава близо 1 км далеч от нея, така че пощальоните, натоварени с отнасянето и донасянето на пощата за гореспоменатите пунктове, очакват на перона във всяко време през годината пристигането на влаковете, които на тая гара минават преди и след полунощ. Размерът на пощата се състои от десетки чували и пакети с писмовна кореспонденция и до стотина колетки, ценни и безценни посылки, които се складирват на открито на перона до пристигането на влаковете и се изхвърлят от пощенските вагони там, дето случайно пощальоните при спирането на влака. Всичко това става сред нощната тъмнина, във време на дъжд и сняг, а след заминаването на влаковете пощата се отнася постепенно до клона, отдето се натоварва на колата за изпращане по-нататък. Като илюстрация на

положението нека спомена, че недавна от така стоварената поща и ношната тъмнина бе липсал един колет, който на заранта се намери наблизо, но разкъсан през нощта от кучетата, понеже вложението му било суджуци, а обвивката от слабо платно. Тня сцени за мнозина може да се видят за невероятни, защото нанстина не са за вярване, обаче при все това те са неопровержимите условия, при които се извършва пощенската разменна служба по гарите.»

И по-нататък се казва за столичната гара: (Чете.)

«Не по-малко характеристично е положението и на столичната гара». . .

*Министър Х. Попов:* От коя дата е тоя рапорт?

*Г. Димитров:* Преди войната.

*Министър Х. Попов:* Официален ли е?

*Г. Димитров:* Да, официален. (Продължава и да чете.)

«Не по-малко характеристично е положението на столичната гара, дето вечер се събират по 5—6 проходящи и отходящи влакове и дето пощенската служба и до ден днешен не разполага — пак по нямане на помещение — с една експедиция, която да централизира разменната служба между подвижните писалища, както това съществува навсякъде, дето се срещат влаковете, с които пътуват пощенски писалища. На това неудобство главно се дължат оплакванията, които се хроникират ежедневно в пресата против пощенската служба, преимуществено за погрешното упътване на вестниците, защото редакциите ги пращат късно вечер направо на пощенските вагони, и по незнание слугите често пъти предават вестниците за Южна България на пощенския вагон в писалището в Варна, и по нямане време и физическа възможност грешката се съглежда късно по линията и вестниците се връщат обратно тук, да бъдат изпратени със сутрешните влакове.»

И така би могло да се процитира още доста много в този отношение, за да се види какво е състоянието на тези помещения, дето трябва да се извършва пощенската и телеграфната служба при гарите, както и в отделните станции.

Колко назад, г-да народни представители, стои железопътното и телеграфно-пощенското дело у нас в сравнение с другите страни, които на всеки случай малко или много приличат на нашата — имат поне същите икономически нужди, както у нас, — бихте могли да видите от тези цифри

ри: на 100 кв. км се падат железопътни линии у нас, в България, за 1910 г. 1 км и 800 м.

*М. Такев:* 100 кв. км пространство ли?

*Г. Димитров:* Да, пространство. В Гърция — 2 км и 400 м; в Румъния — 2 км и 700 м; в Швеция — 3 км и 100 м; в Дания — 9 км и 200 м; в Холандия — 9 км и 700 м; в Швейцария — 1 км и 400 м; в Люксембург — 19 км и 100 м; в Белгия — 28 км и 800 м.

*Министър Х. Попов:* Направете сравнение с Русия и ще видите, че сме я надминали.

*Г. Димитров:* За Русия има специални причини, г-н министре. — Сега на 10 000 жители у нас се падат железопътни линии 3 км и 900 м; в Гърция — 6 км; в Румъния — 5 км и 300 м; в Швеция — 25 км и 600 м; в Дания — 13 км и 600 м; в Холандия — 5 км и 500 м; в Швейцария — 13 км и 200 м; в Люксембург — 20 км и 800 м, и в Белгия — 11 км и 400 м. Това е за дължината на железопътните линии. Както виждате, в сравнение с Гърция, с Румъния, с Дания, която е много по-малка от България, с Белгия, която също така е по-малка от България, с Швейцария, въобще със страни, които могат да бъдат сравнявани в това отношение с България, ние стоим назад.

По отношение пощите, телеграфите и телефоните ние стоим в същото положение.

*Министър Н. Апостолов:* Животът на тия държави ни мете.

*Г. Димитров:* В другите страни — без да ги изброявам повече — се пада една станция в едни места на 10 кв. км, в други — на 14, в трети — на 20, а в четвърти — максимум на 60 кв. км, когато у нас една станция се пада на 250—260 кв. км, като вземете цялото пространство в страната.

Г-да народни представители! Страните, които държат за своето правилно икономическо развитие, не само оставят всички приходи, които се добиват от железниците, пощите и телеграфите, да бъдат употребявани за развитието и усъвършенствуването на тези служби, но още и употребяват специални големи кредити за същата цел. У нас става обратното. Държавата е турила ръка на железниците, пощите, телеграфите и телефоните, тя ги е монополизирала, тя има в ръцете си техния монопол и си

служи безплатно с тях за своите нужди. Според приблизителните изчисления за един период от 1902 до 1912 г. държавата би трябвало да плати за своите собствени нужди по железниците, пощите и телеграфите една сума най-малко от 30 милиона лева, тъй както се таксуват обикновено телеграмите, писмата и пр., за материалите, които се пренасят по железниците. В същото време държавата съгласно Закона за насърчение на местната индустрия прави една отстъпка на българските индустриалци от 35% от цените, установени за пренасяне на стоки и други материали по железниците. Тая сума за 10 години според същите изчисления възлиза близо на 8 милиона лева. Въпреки това, че държавата не плаща нищо за себе си, и това, което би трябвало да плати за своите нужди, не го минава в общия приход на железниците и пощите, въпреки това, че се прави на индустриалците една отстъпка от 35% или за 10 години общо 8 милиона лева, само железниците за този 10-годишен период са дали един чист приход от 37 726 660 лв. Тези милиони левове чист приход са употребени през този 10-годишен период не за развитието и усъвършенствуването на железопътното дело у нас, не за разширение на железопътната мрежа, не за увеличение на подвижния материал, не за улеснение работата по железниците, нито пък за подобряване положението на многохилядния персонал по тези железници, а те, както и много други средства, които се добиват в държавното съкровище, са употребени за непроизводителни цели и преди всичко за нуждите на милитаризма. Г-да народни представители! За отношението на българската държава към тези необходими нерви в страната, към този необходим лост на икономическото развитие на страната, лост на прогрес и култура в страната, характерен е фактът, че от 1897 г. до 1911 г. за железниците и пощите — заедно с вложения капитал — са изразходвани кръгло около 500 милиона лева. Аз не говоря, че тук влизат и линиите, които са купени след освобождението на България, като Русе-Варненската, и то много скъпо, не споменах, че и тази обща сума от 500 милиона лева влиза и тройно по скъпо платената линия на Източната компания и маса други разходи, които са направени за постройката на железниците и които са повече, отколкото коствуват са

мите железници, но кръгло общият разход по железниците и пощите през всичкото това време възлиза на 500 милиона лева, срещу които от 1897 г. до 1911 г. държавата е получила доход от съобщения 350 милиона лева. Между това за същия този период българската държава е похарчила за милитаризма един милиард лева, срещу който получихме, както знаете, един национален погром, 100 000 човешки жертви и няколко стотини милиона борчове, които трябва да плаща българската държава.

*М. Такев:* Г-н Димитров! Не е виновен милитаризмът, а дипломацията.

*Министър Х. Попов:* Получихме и Бяло море.

*Г. Димитров:* От което Бяло море нищо още не сте видели и не се знае дали ще остане в ръцете на България. Можем да изгубим и Бяло море, и това, което имаме сега.

*Министър Х. Попов:* То е друг въпрос дали ще остане.

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! За правилното функциониране на железниците, пощите, телеграфите и телефоните, колкото са необходими линиите и всички тези технически съоръжения — подвижен материал в достатъчно количество и пр., — толкова също е необходим по тия ведомства и работнически персонал, без който железниците, пощите, телеграфите и телефоните не биха могли да функционират. Но каквото пренебрежително отнасяне на държавата към железниците, пощите и телеграфите имаме ние по отношение на тяхната постройка, по отношение на тяхната експлоатация и пр., двойно пренебрежително е отнасянето на държавата към персонала, който туря в движение, който служи по тия важни ведомства. От сведенията, които набързо ще ви дам, вие ще видите, че наистина положението, в което е поставен този персонал, е непоносимо и крайно вредно преди всичко за функционирането на самите служби. Общо по железниците, пощите, телеграфите, телефоните и управлението на пристанищата имаме 12 313 души чиновници, служещи и работници с месечна заплата и една част от тях са ищница. По железниците имаме 8564 души, по пощите, телеграфите и телефоните — 3689, и по пристанищата — 60 души. На пръв поглед се вижда, че този персонал е наистина много голям — 12 313 души, това е една голяма армия от чиновници, служещи и работници, обаче никому

не трябва да се види чудно, ако ние излезем да пледираме от тази трибуна, че този персонал е недостатъчен за сегашните нужди на железниците, пощите, телеграфите и телефоните. Една малка част наистина от този персонал е излишна. Има излишък на персонал в централното управление и там трябва да се чисти доста; има излишен персонал в известни пунктове на страната и там също така трябва да се чисти. Аз бих могъл да посоча съвсем набързо само на няколко длъжности в управлението на пощите, например, които спокойно могат да бъдат закрити, без да се повреди с нищо на службата, напротив, да направим оттам една икономия, щом като често пъти става дума да се икономисва известна сума. Например съвсем излишна за функционирането на централното управление на пощите се явява службата на поддиректора. Ако отидем подалеч, вие ще видите в някои отделения служби на подначалници първокласни, второкласни и пр. — длъжности, които могат да бъдат закрити, като самата служба се организира другояче. Има излишен и друг персонал. Например в Дирекцията на железниците под влиянието и под давлението на правителствени партизани се назначават лица с надници от 10—12 лв., титулират се като майстори. . .

*М. Такев:* Старши майстори.

*Г. Димитров:* . . . старши върху работниците, а стои в Дирекцията на железниците и вземат кредита, определен за работниците, без да вършат абсолютно никаква работа. В това отношение даже са отишли още по-далеч. Назначават се един нов инспектор извън инспекторите, които има в Дирекцията на железниците — името му няма да спомена сега, то не е нужно, — назначават го с една инспекторска заплата, обаче за него няма инспекторска работа, няма какво да върши той покрай другите инспектори, които вече ги има там, и той взема в ръцете си една нова, специална служба — преместване, назначаване и уволнение на персонала по Българските държавни железници. Всеки, който би искал да бъде назначен, трябва да мине покрай него, всеки, който би искал да бъде преместен някога, обръща се към него. И така, изключителната работа, с която се занимава този господин, който изпълнява нова специална длъжност, тя е — назначаване, уволни

ване и преместване на персонала. И, забележете, това става в този момент, когато управлението на работилницата по поддържането в София уволни на 1, на 10 и на 15 ноември т. г. 55 души работници специалисти: ковачи, плосери и други подобни работници, от които работилницата има нужда, уволняват ги, казвам, защото кредитът се изчерпал, а от този кредит са плащани заплатите на г-н инспектора и на други такива, които получават надница по 10—12 лв. В това отношение очевидно могат да се направят големи съкращения. Такова разточителство, такова разпиляване, такова злоупотребление с кредита, предназначен за работнически персонал, е наистина непростително. Обаче и останалият персонал, който работи по треновете, в работилниците, по пощите, телеграфите и другаде, е недостатъчен. Че той е недостатъчен, това може да се провери всеки момент от онзи, който се интересува. Преди всичко в железопътната работилница остава маса работа несвършена, защото работническият персонал е недостатъчен. Развалени локомотиви не могат да бъдат поправени в срок от няколко дена, както това обикновено е необходимо, за да могат те да бъдат след това веднага употребени в движение. Те стоят в софийската работилница по цели дни, по цели седмици. Вагони за поправка не могат да бъдат поправени, защото персоналът е недостатъчен. Превозният персонал се явява също така недостатъчен. Само за един месец, и то м. март т. г., по липса на такъв превозен персонал са отменени 25 тренове, от които 16 товарни и девет пътнишки. Те не са могли да заминат, макар да са били готови локомотивите и тях, макар да е имало вагони за тях. Имало е нужда от тях, трябвало е да отидат по разписанието, но само защото превозният персонал не е стигнал за тях, те са били отменени, и те се отменяват тъкмо в туй време, когато са били тъй необходими, и тъкмо тогава, когато търговците са се оплаквали, че няма вагони за превозване на техните стоки; тъкмо тогава, когато е необходимо да бъдат в движение, отменяват се само поради липса на персонал. В днешния момент, сега още, 30 огняри изпълняват длъжността на машинисти, защото няма достатъчно титулярни машинисти, а на мястото на огнярите са турени други, както това се изтъкна от преждеговорившия, пак по недо-

статъчност на персонал. Още по-ясно се вижда недостатъчността от персонал по пощите, телеграфите и телефоните, ако се сравни например персоналът в 1902 г. с персонала в 1912 г., и сега — той е непроменен — с операциите, които са извършени в 1902 г., и тия, които са извършени в 1912 г. Общо операции по пощите, телеграфите и телефоните в 1902 г. има 30 664 434, извършени от персонал 1766 души; в 1912 г. операциите са 94 089 927, извършени от персонал 2907 души. Операциите от 1902 г. досега са увеличени  $3\frac{1}{2}$  пъти общо по пощите, телеграфите и телефоните, а персоналът не е още нито удвоен — едно голямо несъответствие, което бие в очи и което се чувствува във всички станции; и тук, в София, и в провинцията. Вследствие на тази недостатъчност на персонала законно установеният отпуск от един месец за чиновниците и служещите по пощите, телеграфите, телефоните и железниците не се дава редовно. Средният годишен отпуск за железниците е 14 дена — взет от официалната статистика в Дирекцията на железниците. Средният годишен отпуск за раздавачите, пощальоните, надзорниците и телефонистите през 1912 г. е 18 дни, през 1913 г. — 16; за междуселските курьери през 1912 г. е 16 дни, през 1913 г. — 13 дни. Повече от половината от този персонал не се е ползвал с този установен, даден от закона едно-месечен отпуск. Констатира се по всички служби с малки изключения, и особено по железниците, една постоянна не като изключение, но като система — преумора в персонала. Има огняри и машинисти, които пътуват със своите машини по 20 часа непрекъснато; има раздавачи по пощенските станции, които разнасят по 12, 13 и 14 часа в деня писма и телеграми — обикновено зависи от станцията и от персонала. Вследствие на тая преумора, вследствие липсата на достатъчни отпуски има и в едното, и в другото ведомство масово заболяване между персонала. Доста е да ви спомена, че между железничарите има констатирани от железопътните лекари 7% туберкулозни; между телеграфо-пощенските служещи туберкулозни са 13%. Това са тези тъй наречени прононсиранни туберкулозни хора, независимо от множеството други, които са или в началото на такова едно заболяване, или сами още не са се декларирали пред лекаря. Вследствие на тази



преумора и на неуредицата по железниците ние имаме твърде чести катастрофи и злополуки: сблъскване на тренове, сблъскване на вагони при маневриране — това е нещо обикновено. В последните пет години имаме 123 тежки осакатявания, тежки злополуки по железниците; за тия последни пет години има 36 смъртни случая. Всичко това е като резултат на този начин на работа, на тази продължителност на работното време, на неуредиците, от друга страна, по железниците. В тоя момент, когато — както ми се каза в бюджетарната комисия и тук може да ми се каже от г-н министъра — би се настояло, че този персонал е голям или най-малко, че той е достатъчен, аз трябва да кажа, според уверенията на специалисти, на лица, които се занимават с тая служба, които я познават отблизо, че за да върви железопътното движение правилно в този момент с тия локомотиви и вагони при тия железопътни линии, които ние имаме сега, необходимо е едно увеличение на персонала по следния начин. Увеличението, което трябва да стане специално по железниците, е следното: надзирателите по поддържането със 100 души, каптонерите — с 300 души, работниците по поддържането — с 1000 души; машинистите от VI до X клас — с по 30 души, огнярите от 1, 2 и 3 разред — с по 50 души, подкладвачите от 1 и 2 разред — с по 30 души, промивачите на локомотивите 1 и 2 разред — с по 20 души, водоснабдителите по помпите от 1 до 3 разред — с по 10 души, локомотивните чистачи от 1 и 2 разред — с по 30 души, вагончистачите от 1 и 2 разред — с по 30 души, въгленарите — със 100 души; станционният и превозен персонал би трябвало да се увеличи: чиновниците от VI до X клас — с по 40 души, началниците на влакове от 1 и 2 разред — с по 40 души, кондукторите от 1 и 2 разред — с по 50 души, спирачите от 1, 2 и 3 разред — с по 60 души, маневристите от 1, 2 и 3 разред — с по 20 души, стрелочниците от 1 и 2 разред — с по 100 души, магазинерите от 1, 2, и 3 разред — с по 10 души, чистачките от 1 разред — с 20 души, телеграфните надзорници — с 15 души. Това е минималното увеличение, което би трябвало да се направи сега, за да може тия служби правилно да функционират и да се запази здравето и животът на персонала, който работи там, за да може фактически да се реализира това, което

е казано в закона: осем часа работен ден, да имат своята почивка, своя необходим отдих и, от друга страна, да се намалят до минимум тия нещастия и катастрофи, които стават по железниците.

По пощите, телеграфите и телефоните би трябвало да се направи следното увеличение на персонала: чиновниците по пощата и телеграфа от VI, VII и VIII класове — с по 100 души, служещите от X клас — с 200 души, служещите от I разред — със 160 души, служещите от II разред — със 140 души, междуселските куриери — със 150 души. Целият персонал, който имаме от 12 313 души, трябва да бъде увеличен с около 25%, за да може да се избягнат ония нередовности, които се констатираха преди малко тук и които могат да бъдат увеличени с множество още факти, и да се гарантира едно що-годе по-сносно положение за персонала.

Покрай недостатъчността на персонала по железниците, пощите и телеграфите има един втор недъг, и то много голям, то е материалното положение на този персонал, който сега работи по тия ведомства. Вие ще ми позволите, за да не бъде голословен, да посоча цифри, които са взети от официалните учреждения на двете ведомства и които не подлежат на никакъв спор. От персонала по железниците, който възлиза на 8564 души за тази година, чиновници, служещи и работници, които получават по-малко от 100 лв., са 5493 души — 70 и няколко процента. От 101 до 150 лв. заплатата получават 1554 души; от 151 до 200 лв. месечно получават 1013 души и само 504 души получават повече от 200 лв. По пощите, телеграфите и телефоните има 3689 души. От тях по-малко от 100 лв. месечно получават 1832 души; от 101 до 150 лв. получават 900 души; от 151 до 200 лв. получават 560 души; от 200 лв. нагоре получават само 397 души. По пристанищата имаме пак същата пропорция. Там има всичко 60 души, от тях до 100 лв. получават 35 души, от 101 до 150 — 12 души, от 151 до 200 — 8 души, и от 200 лв. нагоре — само 5 души. От общия персонал 12 313 души получават по-малко от 100 лв. 7360 души. Това са хората, които излизат най-тежката работа по двете тия ведомства. Ако бихме прибавили към тая цифра и цифрата на ония, които получават от 101 до 150 лв. месечна заплата, ще имаме

1823 души, или 85% от целия персонал със заплата до 150 лв. месечно, т. е. по-малко от това, което днес смело може да се смята за *existenz minimum*\* на всяко семейство у нас. Към тия цифри, за да бъде картината по-пълна, аз би трябвало да ви дам и следните сведения, които показват колко голяма е, колко крайна е мизерията в това отношение на персонала по железниците, пощите и телеграфите. От 5493 души по железниците, които получават според бюджета до 100 лв. месечна заплата, 1158 са със 720 лв. годишна заплата, или 60 лв. на месец; 867 получават по 840 лв. годишно, или 70 лв. месечно, 712 получават 960 лв. годишно, или 80 лв. месечно. Това са спирачи, стрелочници, вагоночистачи, кантонери, въгленари и пр. възрастни работници, не ученици, както би се възразило, а хора, масата от които са семейни, а някои с доста тежки семейни задължения. Общо между 60—80 лв. месечна заплата по бюджета, който имаме сега, получават 2725 души. Като прибавите към тях около 2 хиляди души работници в железопътните работилници, депата и поддържащите, които получават между 2,50 и 3 лв. надница, или месечно между 65—75 лв. месечна заплата, ще имаме тегла 4725 души само по железниците, които получават от 60 до 75 лв. месечна заплата. По пощите, телеграфите и телефоните имаме пак според бюджета 378 души, които получават 1020 лв. годишно, или 85 лв. месечно; 187 — по 900 лв., или 75 лв. месечно; 525 души — по 840 лв. годишно, или 70 лв. месечно; 158 души — по 720 лв. годишно, или 60 лв. месечно, и 60 души — по 600 лв. годишно, или 50 лв. месечно. Следователно, от 3689 души 1308 получават по-малко от 100 лв., между 50 и 85 лв.; или всички по железниците, пощите, телеграфите и телефоните между 60 и 85 лв. месечна заплата получават 5033 души, или 42%. Би се възразило, че тези хора сега ще получат известно повишение благодарение на това, че в последния момент бюджетарната комисия и финансовият министър се съгласили да бъдат предвидени законните повишения на персонала. Но, г-да народни представители, към тия мизерна заплата само една част от персонала по же-

\* *existenz minimum* (нем.) — най-малкото, което е необходимо за съществуване, за преживяване. (Ред.)

лезниците, пощите и телеграфите ще получи известно повишение, а тази част от низшите служещи ще получи по 5 или максимум — само някои — по 10 лв. месечно повишение, защото има една класификация по пощите, телеграфите и телефоните, установена със закон, има една класификация по железниците, особено за работниците, установена с известни правилници, една класификация ужасна, една класификация, която не държи сметка абсолютно за никаква справедливост, нито пък за самата служба. Класификацията е наредена на заплати, а не в съразмерност с фактичката класификация на службите, категориите, които са предизвикани от самите служби, от различната работа, която вършат едни и други чиновници, а просто е наредена по такъв начин, че охранва, гарантира висшия персонал по тия две ведомства да може да авансират до една висока заплата, до най-високия клас, а маса служещи, чиновници и работници остават в онии ниски категории, в които те със служба от 15, 20, 25, 30 години не могат да се измъкнат. Например работниците в железопътните работилници и по поддържането биват повишавани по прилежание и по способност — друга норма за тяхното повишение няма, — а прилежанието и способността им трябва да бъдат определени от един майсторски съвет. Майсторският съвет е предназначен да играе роля на една предпазителна клапа срещу недоволството на този железничарски персонал. Дирекцията предвижда едно общо увеличение на заплатите и предостави на този майсторски съвет да разпредели общия кредит равномерно, според способността и прилежанието на всички тия работници, които се следва да бъдат повишени. Това разпределение обикновено става по такъв начин, че масата от работниците остават с най-нищожно повишение или не получават никак. Такъв е случаят и с това повишение, което сега ще се даде, след като се гласува бюджетопроектът. Майсторите и приближените до тях получават високо повишение, а низшият персонал, тия, които работят тежката работа, които са способни и прилежни, няма да получат никакво повишение или ще получат малко повишение.

*Министър Н. Апостолов:* Каква трябва да бъде респекцията според Вас? Само календара ли ще гледаме?

Г. Димитров: Не календара. Една друга норма за повишаване е прослуженото време и установяването на една минимална заплата, над която да върви по-нататък повишението. Дайте една достатъчна минимална заплата, каквато ние искаме за тези работници, и тогава повишението нагоре е работа не особено мъчна. А тъй, както те остават под каприза и субективната преценка на майсторите, се получава този факт, че повишенията отиват в ръцете на една щепя привилегировани хора, а масата работници остават винаги онеправдани. И този майсторски съвет служи като инструмент, средство да държат в ръцете си самия работнически персонал; то е една политика на Дирекцията на железниците, една политика на държавата спрямо работниците, които са заети в железопътните работилници, както и в работилниците по поддържането. Другите чиновници и служещи железничари си разделени на много класове — по на 10—12 класа. По пощите чиновниците се делят на 10 класа, които получават от 1800 до 5400 лв. годишно. Към категорията на служещите се числят — забележете — телефонистите, които са подразделени на пет разряда и които получават от 1020 до 1560 лв. заплата; само 10 души телефонисти — аз обръщам вниманието върху това и на г-н министъра, и на г-да народните представители — след 25-годишна служба са получили 1800 лв. годишна заплата, или 150 лв. месечно. Към тая категория на служещите влизат телеграфните надзорници, които се делят на три разряда и които получават от 1200 до 1560 лв. годишна заплата; само 16 души телеграфни надзорници след прослужени 25—30 години са получили 1800 лв. годишна заплата. Раздавачите се делят на 6 разряда със заплата от 720 до 1560 лв. годишно, но са разделени още на четири категории съобразно телеграфо-пощенските станции, в които те служат. В първата категория влизат най-големите станции, във втората — по-малките, в третата — още по-малките и в четвъртата — най-малките станции. Първата категория има право на повишение до 1560 лв. — те са много добре поставени; втората категория раздавачи отиват до 1320 лв.; третата категория — до 1200 лв., и четвъртата — до 1020 лв. Последните, тези от четвъртата категория, може да прослужат

и 30 години и ще останат пак с 85 лв. месечна заплата, без да бъдат повишени. А между това тия раздавачи, които са в малките станции, обикновено имат най-много работа, защото персоналът е ограничен; те не само раздават писма, но заместват телеграфиста на апарата, извършват и други работи. По този начин тяхната работа е много по-тежка, отколкото работата на раздавачите при големите станции. Именно тези раздавачи работят 20—30 години, без да получат една заплата по-голяма от 85 лв. месечно. Междуселските куриери се разделят на пет разреда със заплата от 720 до 1200 лв. годишно. Те нямат право на никакво повишение, защото техните разреда се определят с числото на изходените километри с бричките: от 100 км минимум в седмица — това е най-ниската категория с най-малка заплата — до 200 км седмично, дето е най-високата категория. Тая класификация, прочее, не позволява по съществуващата стълба повдигането на заплатите на масата от персонала. Има да останат значи, както казах, по железниците и пощите 5033 служещи и работници, които получават заплата между 60—80 лв., или, общо взето, 7360 души, които получават заплата по-малка от 100 лв.

Г-да народни представители! Няма нужда да се доказва надълго тук, особено в Народното събрание, че с една заплата от 60—80 до 100 лв. даже е абсолютно невъзможно днес който и да е служещ и работник да живее що-годе човешки и културно. Достатъчно е да ви посоча, че само за хляб, месо, зеленчуци, картофи, захар, масло, ориз, кафе за едно семейство от мъж, жена и две деца в 1900 г. според тогавашните цени на продуктите бяха необходими 646 лв. годишно; в 1905 г. — 711 лв.; в 1910 г. — 890 лв. и в 1913 г. — 1098 лв. Тъй са расли цените на продуктите според официалната статистика у нас. Ако вие прибавите, г-да народни представители, към тая сума от 1098 лв., която е била необходима в 1913 г. на едно семейство от мъж, жена и две деца, и онези разноски, които са необходими за наем — а болшинството от тези хора, работници по железниците, живеят с наем, — ако вие бяхте турили към тях и разноските, които са необходими за образование на децата, за дрехи и за други най-необходими културни нужди, вие ще видите, че тая сума трябва да бъде увеличена минимум на 1800 лв. Оттогава на

сам до 1913 г. има увеличение на всички продукти, сравнително взето с 25—30%, да не кажа повече, до този момент, а заплатата на маса от тия служещи, на 85% от всички чиновници, служещи и работници по железниците, пощите, телеграфите и телефоните, остава по-долу от 150 лв. месечно. При тия условия, при тая скъпотия на живота трябва да се издържат кантонерите, стрелочниците и маса чиновници по железниците и телеграфите със заплати от по 80 лв. Този, позволете ми да кажа, скандал държавата търпи. Държавата експлоатира, държавата си служи с труда на тия чиновници, служещи и работници, като им дава такава една просяшка заплата, с която не могат да живеят, с която те поддържат своето съществуване колкото да не умрат и при която заплата този персонал физически се разстройва, изражда се сè повече и повече. Ако така продължава работата, очевидно е, че той става негоден за службата, негоден за работата, която има да изпълнява.

Към това материално положение, крайно мизерно, в което се е поставил персоналет по железниците, пощите и телеграфите, трябва да се прибави и тази нестабилност и неговото положение. Никой от тия служещи и работници, г-да народни представители, не е гарантиран за своята работа. Колкото и способен да бъде той, колкото и добросъвестен да бъде, той не е сигурен, че ще остане на това място, което днес заема, макар че то е така лошо, макар че е тъй мизерно. Защото зависи от цяла редица причини дали той ще остане на работа на това място, на което се намира, или ще бъде махнат. Тук, от тая трибуна, при общите дебати по бюджета, г-н Буров, чини ми се, направил едно много интересно самопризнание и от свое име, и от името на всички буржоазни партии, които са управлявали досега. Беше въпросът за чиновниците. Всички партии, които идат на власт, казваше той, водят със себе си табори — табори кандидати за служби, и са принудени да им намират служби, защото тяхното политическо влияние зависи от тия кандидати и защото те са поставени да им търсят и намират служби. Затова най-важните служби често пъти отиват в ръцете на подобни неподходящи лица, назначавани по чисто партизански начин. Това, което важи за другите ведомства, г-да на-

родни представители, важи и за Министерството на финансите, дето финансовите служещи се менят винаги 90% от масата се мени при промяната на кабинета. Това, което важи за Министерството на вътрешните работи и за всички други останали ведомства, до голяма степен го има тук, във ведомството на железниците, пощите и телеграфите. Макар че тук, г-да народни представители, се касае преди всичко за един технически персонал, за един персонал, който трябва да познава своята работа, един персонал, който не може да бъде взет от улицата, който трябва да има нужната подготовка, защото в неговите ръце се влага имот, от него зависи до голяма степен и сигурността на движението по железниците, сигурността на частната кореспонденция и пр., партизанщината в това отношение прониква широко и между железниците, пощите и телеграфите. Службата по тия ведомства е компрометирана и страшно компрометирана в това отношение. Всички междуселски куриери с малки изключения са разместени от едно място на друго, а някои от тях завинаги са заместени с нови, посочени от правителствени партизани в селото или от други влиятелни лица. Стрелочници, кантонери, работници в работилниците и при поддържането, хора, които трябва да имат техническа подготовка, биват заменявани с лица, взети просто от улицата.

*Министър Н. Апостолов:* Това не е вярно.

*Г. Димитров:* Аз имам факти, които мога да Ви ги кажа.

*Министър Н. Апостолов:* Абсолютно не е вярно.

*Г. Кирков:* Възможно е да не знаете.

*Г. Димитров:* Има значи маса лица, назначавани по този начин от правителствени партизани, и то на такива служби, които изискват техническа подготовка. Аз сам имах случая — понеже става дума за факти, мога да ви ги посоча, ако не е напреднало времето, но г-н министърът трябва да ги провери; мога да му ги дам, за да ги провери — аз сам лично съм посещавал Дирекцията на железниците.

*К. Сидеров:* (Н е щ о в ъ з р а з я в а.)

*Министър Н. Апостолов:* Вие си имате особен възглед по всички работи. Вие сте сè на особено мнение.

*К. Сидеров:* Вие не лъжете. Кой Ви казва, че лъжете?



*Г. Димитров:* Г-да народни представители! Който би се интересувал по тая работа, може да посети Дирекцията на железниците — а това същото е и в Дирекцията на пощите. Всеки ден той ще завари там маса свят, който чика да бъде назначен на служба, и всеки носи — аз имах случай да проверя това — в себе си бележка от еди-кой си и еди-кой си правителствен партизанин. В дирекцията ги бактисали вече от тях: няма места.

*Министър Н. Апостолов:* Някои носят и от Вас.

*Г. Димитров:* Настоява се например да се уволнят служещи, чиновници, работници, които дълго време са работили по това ведомство, и да се заменяват със съвършено нови. Респективният началник казва: «Тези хора са ми необходими; без тях аз не мога да върша работа, аз нося отговорност за тая служба. Те трябва да останат.» Не го слушат. Зад гърба му уволняват най-способните му служещи и работници и назначават на тяхно място нови, които нямат характер даже от тая работа, на която са назначени. За пощенски раздавачи са назначени хора, които са неграмотни и не могат да прочетат никакъв адрес.

*Министър Н. Апостолов:* Само това не е вярно. Без III класно образование не могат да бъдат назначени.

*Г. Димитров:* Недейте отрича фактите, които са налице.

*Министър Н. Апостолов:* Въвели са Ви в заблуждение. Аз нали подписвам заповеди, та знам.

*Г. Димитров:* Вам може да Ви представят, че имат III класно образование.

*Министър Н. Апостолов:* Посочете факти, че има фалшифицирани свидетелства. Това не може да бъде вярно.

*Г. Кирков:* Нямате тефтер за всички чиновници.

*Министър Н. Апостолов:* Г-н Кирков! Не е вярно това, което твърди г-н Димитров.

*Г. Димитров:* Има маса свят, назначаван по този начин, г-да народни представители. Има назначени хора, които не отговарят за службата, които нямат понятие от нея, и само затуй, защото има известни правителствени партизани, които се чувствуват задължени да им намерят работата, които трябва да ги настанят да работят, заемат местата на способните и дългогодишни работници и служещи. От това страда, разбира се, преди всичко службата

и се изхвърлят на улицата хора, които са работили години по ред, които са дали, тъй да се каже, здравето си, силите си, младините си на тая служба.

*Министър Н. Апостолов:* Г-н Димитров! Моля Ви се. Позволете да Ви кажа, че по железниците няма да намирате нито един човек, уволнен без решение на дисциплинарния съвет — казвам Ви, нито един. В пощите, като изключите куриерите, не можете да посочите нито един човек, уволнен по моя инициатива, без да има прегрешение от негова страна и решение на дисциплинарния съвет.

*Г. Кирков:* Как да проверим?

*Министър Н. Апостолов:* Ще проверите много лесно. Ще видите решенията на дисциплинарния съвет. Щом някой не е уволнен по решението на дисциплинарния съвет, значи уволнен е по моя инициатива.

*Х. Кабакчиев:* Във всеки окръг има един дребен, който се разпорежда с низшия персонал.

*Министър Н. Апостолов:* Недейте разправя така. Време е вече да говорите истината.

*Г. Димитров:* Г-н министърът се счита в правото си, разбира се, да защитава своето ведомство, обаче фактът си е факт във всички ведомства и в това ведомство, където не трябваше да бъде така, защото тук се изисква известна техническа подготовка, известно разбиране на работата, а не току-тъй да постъпи който и да е.

*Министър Н. Апостолов:* Аз уволних двама спирачи, защото при една обиколка на един от моите другари бяха се явили с формата си и го бяха апострофирали, но по-късно не бяха уволнени с решение на дисциплинарния съвет, административният съд отмени моята заповед. Това е единичният случай, друг подобен няма.

*Г. Димитров:* Преди да завърша, г-да народни представители, аз бих искал да привлека вашето внимание върху управлението и експлоатацията на железниците, пощите и телеграфите. За тесногръдия бюрократизъм за тази рутинност и за пословичната анархия, която съществува както в Дирекцията на железниците, така и в Дирекцията на пощите и телеграфите, би могло да се говори с часове. Обаче и това, което се изнесе преди мен, е достатъчно да характеризира какво е управлението и каква е експлоатацията, защо не е рационална тази с

сиплоатация, защо съществува една подобна анархия там. Тази анархия е проникнала, тя се проявява, нея можете да я видите абсолютно във всички области на железопътното и телеграфо-пощенското дело. Ако вземете например постройката на железниците, имате същите разхищения, същите злоупотребления, гешефти, неизпълнение тези постройки според поемните условия и пр. и пр. — работи ишестни. Вследствие на тия вършени злоупотребления при постройките и поради големите рекламации, често неоснователни, които са предявявани към държавата, нашите железопътни линии струват най-малко 100% по-скъпо от това, което биха коствували, ако те биха построени по съвършено друг начин.

*Министър Д. Тончев:* Понеже се направиха от български предприемачи, излязоха на книга 50% по-евтини.

*Г. Димитров:* Да, на книга, обаче като вземете във внимание всички тия рекламации, излязоха много по-скъпи.

*Министър Д. Тончев:* Даже с рекламациите.

*Г. Димитров:* Ето ви един случай от най-новите. Видинската линия по контракта трябваше да бъде привършена срещу 22 милиона лева, а за извършените работи само досега, които не са пълни, се е платило 21 милион. Постройките, които трябва да бъдат направени в това догга голямо парче, което остава да се работи, очевидно не могат да бъдат направени за 1 милион, и в такъв случай трябва да се плати много повече, отколкото това, което е уговорено по контракта.

Аз няма да се спирам върху централния телефонен номератор, който също така е свидетелство за едно голямо злоупотребувание със самата служба, г-да народни представители.

*Председателствующо д-р И. Момчилов:* Господа! Часът е в съгласно правилника трябва да се вдигне заседанието. Но аз моля да се продължи заседанието до 12 ч. през нощта. Който е съгласен, да си вдигне ръката. (М н о ч и н с т в о.) Приема се.

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! Аз няма да избягна да подчертая тук, че в тия две ведомства се върши твърде често едно вулгарно партизанство. През всички изборни периоди, г-да народни представители,

вие сте забелязали, че треновете почват да спират, особено бързият, пощенският трен, на станции и спирки, на които през нормално време не се спират, и тъкмо там, където искат да повлияят правителствени партизани на населението. Винаги преди избори и сега на 11 януари може да очаквате да бъде разпоредено да се спират треновете на много места, дето те никак не спират. . .

*Министър-председател д-р В. Радославов:* Народът иска

*Г. Димитров:* Г-н министър-председателят казва «народът иска». Обаче народът иска постоянно. Това население иска през всичкото време, не само през време на изборите, да бъдат поставени станции и спирки, за да могат да си услужват с железниците. Вместо това обаче използвани се нуждата от това спиране на треновете, за да се партизанствува с нуждите на това население. Ние имаме също така при пощите и телеграфите твърде често установяване на цензура от страна на министерството. И по миналия бюджет в миналата сесия ние изтъкнахме тук, че маса частни телеграми са спирани от Дирекцията на пощите по разпоредбата, разбира се, сигурно на министерството и правителството само защото тези телеграми изнасят работи неприятни на правителството. Една цензура, един черен кабинет, тъй да се каже, съществува в Дирекцията на пощите и телеграфите, който се използва, когато е угодно на правителството. Аз не казвам, че това се върши сега; вършено е и при други правителства, но това е едно злоупотребление с пощите и телеграфите, едно посягане върху неприкосновеността на частната кореспонденция, отнемане, тъй да се каже, едно право на българските граждани.

Бих искал, от друга страна, г-да народни предстанители, да привлече вашето внимание още върху този факт, че у нас в сравнение с всички други страни железопътните тарифи са по-скъпи. То си има своето обяснение. Обаче една възможност тези тарифи да бъдат по-евтини, особено цените на билетите за пътуване, съществува и тази възможност би трябвало да се реализира. Защото железниците би трябвало да бъдат достъпни за масата, населението и при цени по-евтини от сегашните това население би могло да си служи с железниците много повече, отколкото в друго време. Ние бихме имали в такъв случай една по-

голяма маса от пътници и следователно общият приход, който се получава от железниците, не би се намалил. От друга страна, това, което съществува във всички страни и което само у нас още не е наредено, то е на работниците, които пътуват по железниците, за да търсят работа, които отиват от едно място на друго, да се прави обикновено една отстъпка най-често от 50%. У нас такава отстъпка се прави например на военните. Един генерал, един полковник, един друг висш офицер, както и всички други офицери и военни могат да пътуват с 50% намаление. Обаче работниците, които трябва да отидат от едно място на друго, за да търсят работа, трябва да плащат цял билет, не се ползват с едно облекчение. Не е направено това, което комитетът на Общия работнически синдикален съюз искаше от Дирекцията на железниците\*, именно да се разреши безплатно пътуване на тези безработни работници, които търсят работа и са принудени да се движат от едно място на друго — нещо, което, разбира се, трябваше да бъде направено. Тези безработни работници често пъти биха могли да намерят работа на друго място, но само защото са лишени от средства да отидат там, остават без работа и понасят лишенията и несгодите на тая безработица, която е тъй остра сега в нашата страна.

Ние настояваме, г-да народни представители, на една коренна реорганизация и във ведомството на железниците, пощите, телеграфите и телефоните. Ние намираме, че трябва да бъде стабилизирано положението на работниците, служещите и чиновниците от тия две ведомства, че на тях трябва да се гарантира минимална заплата от 150 лв. месечно, за да могат да живеят при тия условия, които сега съществуват, че тяхното уволнение не трябва да става безразборно, по каприза на някой правителствен партизанин, че това преместване не трябва да бъде допускано тъй, както сега се върши, и че за тях е необходимо, от друга страна, една застраховка на здравето, на живота им, за да могат те в случай на нещастие да получат необходимото обезщетение от страна на държавата и средства за издържане на своите собствени семейства. Ние правим и тоя смисъл специално конкретно предложение по бюд-

\* Вж настоящия том, с. 282—283. (Ред.)

жетопроекта. Ние, г-да народни представители, не си правим илюзия, че тези наложителни нужди, изложени тук, може да бъдат възприети от днешното правителство и неговото болшинство. Вие се ръководите от съвършено други съображения, вие се стараете да откъснете отвсякъде и последната стотинка, за да я хвърлите в устата на милитаризма и монархизма. За производителни цели вие давате твърде малко, а за непроизводителни и за други цели вие сте съвършено щедри. Ние обаче сме длъжни да изтъкнем тук всички тези реформи в железопътното и телеграфо-пощенското дело и да ги искаме, изхождайки от интересите на този многохиляден работнически персонал и имайки предвид интересите на самото икономическо развитие на нашата страна. Ние намираме, че една буржоазия, която би стояла на висотата, която трябва да заема, едни буржоазни партии в истинския смисъл на думата биха направили нещо повече за икономическото развитие на страната, отколкото това, което се прави от българските политически котерии, водейки една обща авантюристическа политика, хвърляйки толкова средства за милитаризма. Тия български политически партии, тия котерии в България пречат за икономическото развитие на страната, пречат за нейното благосъстояние, пречат на живота, прогреса и културата на тая страна. Най-сетне, г-да народни представители, ние настояваме да се направи една основателна ревизия на тия две ведомства по железниците, пощите, телеграфите и телефоните, една ревизия, една анкета от специална парламентарна комисия, която да има съдействието на необходимите технически лица и която парламентарна комисия да се възползува от сведенията, от данните, които биха дали самите организации на този персонал. Искане една парламентарна комисия, която да разкрие всички тия недъзи, които се изтъкнаха и които тя да посочи при разглеждането на бюджетопроекта за идущата 1916 г. пред Народното събрание, с достатъчно факти на ръце, и да иска оная реорганизация, която е необходима в железниците, пощите и телеграфите. (Ръкопляскане от крайната левица.)

## СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯТА ЗА ЖЕЛЕЗОПЪТНОТО И ТЕЛЕГРАФО- ПОЩЕНСКО ДЕЛО

(Реч, произнесена  
в парламента от врачанския народен  
социалдемократически представител, др. *Георги Димитров*,  
на 15 декември т. г.)\*

За развитието на страната има нужда от една ясна и съобразна с икономическите нужди железопътна политика, каквато никое правителство не е водело досега. В железопътната политика на нашата страна, която съставлява възела между Азия и Европа, са доминирали *външни влияния*. В кои пунктове на страната да има железопътни линии, това е зависело от Австрия и Русия (заедно с Англия) — държави, които се борят за икономическо надмощие и политическо влияние на Балканския полуостров. Единственият здрав принцип в българската политика — строенето и експлоатирането на железниците от държавата — не е бил строго спазван. Железопътни линии си отдавани под наем на частни дружества, а строенето почти винаги е било в ръцете на *частни предприемачи*, които са получавали двойно и тройно от уговореното и разни добавъчни възнаграждения.

Напредък в железопътното и телеграфо-пощенско дело има, но той е твърде недостатъчен.

*Дължината* на железопътните линии е била: в 1902 — 1175\*\* км, а в 1911 г. — 1948 км (увеличение с 383 км).

*Общата стойност* на линии и подвижен материал: в 1902 г. — 164 951 932 лв., в 1911 г. — 293 055 509 лв.

*Чист приход*: за 1902 г. — 2 105 323\*\*\* лв., за 1911 г. — 10 247 558 лв. *Приход на километър*: 1902 г. — 1829 лв.,

\* Вж настоящия том, с. 295—324. (Ред.)

\*\* Допусната е печатна грешка. Цифрата е 1565. (Ред.)

\*\*\* В Стенографски дневници цифрата е 2 150 323. (Вж настоящия том, 108) (Ред.)

в 1911 г. — 5371 лв. Отношението на чистия приход към вложения капитал е било: в 1902 г. — 1,33%, в 1911 г. — 3,56%.

Телеграфо-пощенски станции е имало: в 1902 г. 237, в 1911 г. — 325. Дължина на телеграфните линии: в 1902 г. 5261 км, в 1911 г. 6517 км. Дължина на телефонната мрежа: в 1902 г. 904 км, в 1911 г. 2231 км. Вложен капитал в пощи, телеграфи и телефони: в 1902 г. 2 082 625 лв., в 1911 г. 5 573 000 лв. Общ приход: в 1902 г. 3 134 123 лв., в 1911 г. 6 708 178 лв.

Железопътните линии и телеграфо-пощенските станции са твърде неуредени и неотговарящи за нуждите на населението, на икономическото развитие на страната и на културата.

Редица пунктове не са свързани с железници, а на много места по железопътните линии няма станции и спирки. Липсата на достатъчно подвижен материал, ограничеността на работилниците, инструментите и персонала — пречи на усилване скоростта на съобщенията. Държавата плаща на чуждите администрации стотици хиляди лева обезщетение, защото не могат своевременно да се разтоварват и освобождават техните вагони поради теснотата и неудобността на гарите. Повече от 1500 общини с население по-голямо от 2000 жители нямат телеграфни съобщения и съвършено ограничено се ползват от пощата. Телефонни съобщения има само между няколко по-важни градове, а Софийската телефонна служба е крайно неуредена.

Състоянието на пощенските станции и железопътните гари е много лошо както за службата, така и за работническия персонал.

(Тук другарят оратор прави три дълги цитата из официалните рапорти, в които се рисува мизерното състояние в железопътното и пощенско дело.)

Доколко ние сме назад, се вижда от сравнението между нашите железници и тия в чужбина:

На 100 кв. км се падат през 1911 г. железопътни линии: у нас 1,800 км, Гърция 2,100\* км, Румъния 2,700 км,

\* В Стенографски дневници цифрата е 2,400. (Вж настоящия том, с. 305.) (Ред.)



Швеция 3,100 км, Дания 9,200 км, Холандия 9,700 км, Швейцария 11,400 км\*, Люксембург 19,700 км, Белгия 28,800 км. *На 10 000 жители се падат железопътни линии: у нас 3,900 км, Гърция 6 км, Румъния 5,300 км, Швейцария\*\* 25,600 км, Дания 13,600 км, Холандия 5,500 км, Швейцария 13,200 км, Люксембург 20,800 км, Белгия 11,400 км.*

Телеграфо-пощенски станции в другите страни се падат на 10, 14, 20 или максимум 60 кв. км една, а у нас — една станция на 250 кв. км!

Приходите от съобщенията не се харчат за тяхното развитие, а за *непроизводителни цели*. Държавата е монополизирала железниците и от това *безплатно* ползуване на своите нужди тя е спестила от 1902 до 1912 г. приблизително 30 000 000 лв. Отстъпката от 35% на индустриалците, които прекарват стоките си по железниците, възлиза за този период на около 8 000 000 лв. Чистият приход пък само от железниците за същите 10 години е 37 726 660 лв. Е, добре! Тия 37 милиона лева са употребени за *милитаризма!*

От 1879 до 1911 г. за железници и пощи (заедно с вложения капитал) са изразходвани кръгло 500 000 000 лв., срещу които са получени 350 000 000 лв. приход. За милитаризма — *един милиард*, срещу който получихме... националния погром и стотини хиляди човешки жертви! (Ш у м, п р е р е к а н и я. Др. *Благоев*: Вземете си бежежка, г-не министре!)

*Положението на работническия персонал* е крайно нечовоносно. Общото число на персонала е 12 313 души: по железниците — 8564, по пощи, телеграфи и телефони — 3689, и пристанища — 60.

Има *излишни* служби, но те са в централното управление. Назначават се при Дирекцията на железниците партизани с 10 и 12 лв. надница за сметка на кредита за работници и специален инспектор, който се занимава само с назначения, уволнения и премествания на персонала. В същото време управлението на софийската работилница

\* В Стенографски дневници цифрата е 1,400. (Вж настоящия том 106). (Ред.)

\*\* Допуснатата е печатна грешка. Отнася се за Швеция. (Ред.)

по поддържането уволнява 55 души работници, защото «кредитът е изчерпан».

А персоналят е крайно недостатъчен: в железопътните работилници остава маса работа неизвършена; сега 30 огняри изпълняват длъжността на машинисти, а 25 влака само за месец март т. г. не са могли да заминат *по липса на превозен персонал!* Машинисти и огняри често пътуват по 20 часа непрекъснато с товарни влакове! — Същото е и в пощите, телеграфите и телефоните. Общото количество на операциите е било: в 1902 г. — 30 664 434, в 1911 г. — 94 089 927; персонал: в 1902 г. — 1766, в 1911 г. — 2907. Операциите увеличени повече от *три пъти*, а персоналят *не е нито удвоен!*

Вследствие недостатъчността на персонала не се дава законно установената отпусака в годината от 1 месец. За железничарите средната годишна отпусака е 14 дни; за раздавачи, пощальони, надзорници и телефонисти през 1912 г. — 18 дни, през 1913 г. — 16 дни, а за междуселски куриери — 16 дни (1912 г.) и 13 дни (1913 г.). *Повече от половината от този персонал е лишен от законния отпуск!*

Персоналят страда от преумора, от масови заболявания. Железничарите са 7% туберкулозни, телеграфопощенци — 13%. По железниците за 5 години е имало 123 тежки осакатявания и 36 смъртни случая — резултат преди всичко на дългия работен ден и на преумората. В този момент персоналят трябва да се увеличи с около 2900 души — железопътен, станционен и превозен персонал, и 950 души по пощите, телеграфите и телефоните. (Изброява подробно увеличението по служби.)

Един голям недъг в съобщителното дело — това е *мизерното материално положение на персонала*. От общия персонал — 12 313 — по железници, пощи, телеграфи, телефони и пристанища 7360 души получават по-малко от 100 лева. Това са хората, които изнасят най-тежката работа — работници в работилниците и депата, кантонери, куриери, раздавачи и пр. Като прибавим и ония, които получават от 101—150 лв., ще имаме 9824 души (85% от целия персонал!) със заплата до 150 лв. *месечно — необходимият екзистенциален минимум!* Освен това 5493 души получават по-малко от 100 лв.: 4725 души по

железниците и 308 души по пощите (т. е. 5033 души = 40%\*) *получават между 60—80 лв. месечно!*

Класификацията на работниците по заплата е такава, че не държи сметка за особеностите на службите, които те изпълняват. Тя е установена тъй, че гарантира висшия персонал, а *масата чиновници, служещи и работници остават в мизерия!* В железопътните работилници майсторският съвет е, който раздава повишенията по «прилежание» и «способност», като маса действително способни работници не се повишават или им се дават нищожни повишения. Против тая политика на държавата ние искаме повишения по *прослужено време*, базирано върху една достатъчна за съществуване *минимална заплата!* На работниците от жп работилници и поддържането трябва да се плащат *30 надници в месеца.*

Чиновниците и служещите са разделени на *множество разреди*, които пречат на тяхното материално авансиране и ги *държат в постоянна мизерия.* Пощенските чиновници се делят на 10 класа, телефонистите — на 5 разреда, телеграфните надзорници — на 3 разреда, раздавачите — на 6 разреда, междуселските куриери — на 5 разреда! Голямата част от тия служещи и след 25—30 години служба не могат да достигнат 150 лв. месечна заплата. Тук се прибавя и скъпотията на живота. Ако през 1900 г. едно семейство от мъж, жена и две деца е разходвало *само за храна* 646 лв. годишно, през 1913 г. нему са били нужни 1098 лв. Оттогава досега съестните продукти са поскъпели с 30%. При тези непоносими условия масата служещи и работници са с 60—80 лв. заплата. И тоя скандал държавата търпи! Експлоатацията и мизерията изражда работниците и ги прави негодни за работа!

Към мизерното материално положение се прибавя и *нестабилността* на персонала. Партизанщината широко прониква в тия ведомства при управлението на всички буржоазни партии. Не се държи сметка за интересите на службата и се назначават най-неподходящи лица, като се уволняват или преместват посред зима от единия край на България на другия способни служещи!

\* В Стенографски дневници цифрата е 42%. (Вж настоящия том, с. 313.)

Анархията прониква във всички области на железопътното дело. Разхищенията, злоупотребленията и гешефтите не спират! С влаковете се партизанствува! В пощите и телеграфите има цензура, «черен кабинет», чрез който се злоупотребява с тия учреждения против неприкосновеността на частната кореспонденция.

Необходимо е едно изменение на железопътните тарифи, като преди всичко се намалят *цените на билетите за пътуване*. Железниците трябва да бъдат достъпни за работническите и другите бедни маси. Специално работниците да се ползват с намаление по железниците, а безработните — *да пътуват безплатно*.

Изхождайки от интересите на икономическото развитие на страната, застъпвайки се за здравето и живота на многохилядния работнически персонал по железниците и пощите, ние, социалдемократите, най-настоятелно искаме да се предприеме една *коренна реорганизация* на тия два ведомства, като преди всичко се *стабилизира* и *материално подобри* положението на железничарите и телеграфопощенските служещи.

(Изброява специалните искания за разните категории на едните и другите — искания, които са предмет на конкретни предложения от страна на нашата група.)

*Законните повишения*, които едва в последния момент в бюджетната комисия вие се съгласихте да предвидите в бюджета, са *нищожни*. Те засягат само една малка част от железопътния и телеграфопощенския персонал. С тях нито на йота не се разрешава големият въпрос за подобряване на материалното положение на тоя персонал.

За да се пристъпи към *радикални реформи* в положението на железниците и пощите, което положение понастоятък не може да се търпи, ние искаме веднага да се учреди една *специална парламентарна комисия*, която заедно с представители на организацията на самия персонал да анкетира щателно управлението на железниците и пощите, състоянието на разните служби и положението на персонала, като своя доклад представи в най-скоро време пред Народното събрание, за да се вземат необходимите мерки против съществуващите грамадни недъзи в железно-

нитното и телеграфо-пощенско ведомства, против анархията в тяхното управление и експлоатация и против крайната мизерия, в която е поставен днес железничарският и телеграфо-пощенският персонал! (Социалдемократите ръкопляскаат.)

## НАШИТЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ ПО БЮДЖЕТА [ НА ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ И ПОЩИТЕ

От името на социалдемократическата парламентарна група **Д-р Г. Димитров** направи в камарата по бюджета на железниците и пощите следните предложения:

### *1. По железниците*

1. Заплатите на всички чиновници, служещи и работници по железниците и пристанищата да бъдат минимум 1800 лева годишно (150 лв. на месец).
2. На работниците по поддържането на железопътните линии да се плащат *тридесет надници* в месеца, включително и празничните дни.
3. На работниците от железопътните работилници и дъсна да се плащат тридесет надници, включително и празничните дни.
4. Премахване на ученичеството при станционната, сигнализната и превозната служби.
5. Кредитът за медицинската служба да се увеличи от 137 400\* на 500 000 лв.
6. Числото на лекарите да се увеличи с 15 души; на аптекарите\*\* — с 5 души; на фелдшерите — с 20 души; на лаборантите — с 10 души.
7. Числото на машинистите от VI до X клас да се увеличи с по 30 души, всичко със 150 души.

\* В Стенографски дневници цифрата е 127 810. (Ред.)

\*\* В оригинала думата е «аптеките». (Ред.)

На огнярите от I, II и III разред с по 50, всичко със 150 души;

На подкладвачите от I, II и III разред с по 30, всичко с 60 души;

На промивалчиците на локомотивите от I и II разред с по 20, всичко с 60 души;

На вагоночистачите от I и II разред с по 30, всичко с 60 души;

На въгленарите със 100 души.

8. В числото на чиновниците от VI до X кл. включително да се увеличи с по 40, всичко с 200 души;

Началниците влакове от I и II разред с по 50 души, всичко 100 души;

Кондукторите от I и II разред с по 50 души, всичко със 100 души;

Спирачите от I, II и III разред с по 60, всичко със 180 души;

Маневристите от I, II и III разред с по 20, всичко с 60 души;

Стрелочниците от I и II разред с по 100, всичко с 200 души;

Магазинерите от I, II и III разред с по 10, всичко с 30 души;

Чистачите от I разред с 20 души;

Телеграфните надзорници с 15 души.

9. Числото на надзирателите по поддържането да се увеличи със 100 души (от 230 на 330 души).

На кантонерите с 300 души и на работниците по поддържането — с 1000 души.

10. Временните помощи за погребение бедни и пострадали жп чиновници, служещи и работници; помощи за лекуване чиновници и служещи, пострадали от злополука при изпълнение служебните си обязанности; за купуване изкуствени ръце, нозе, очи и пр.; за пренасяне ранени и лекуването им в болниците да се увеличат от 5000 на 50 000\* лева.

11. Да се предвиди един кредит от 100 000 лева за фирм

\* В Стенографски дневници цифрата е 20 000. (Ред.)

да за инвалидни пенсии съгласно чл. 2 от Закона за подпомагане държавните работници в случай на заболяване и инвалидност.

## II. По пощите

1. Максималната заплата на всички чиновници и служещи по телеграфо-пощенското и телефонно ведомство да бъде 1800 лева годишно (150 лв. годишно\*).

2. Възнаграждението на учениците-телеграфисти да се увеличи от 720 на 1200 лева годишно.

3. Възнаграждението на практикант-телефонистите при телеграфо-пощенските и телефонни станции да се увеличи от 600 лева на 1020 лева годишно.

4. Да се предвиди добавъчно възнаграждение по 60 лева месечно (720 лв. годишно) на пътуващите надзорници и междуселски куриери.

5. Да се предвидят на междуселските куриери фуражни пари за конете им по 30 лв. месечно (360 лв. годишно).

6. Да се премахнат VI, V и IV разреди за всичките служещи при станциите. Тия служещи да се поставят в III разред със заплата 1200 лева годишно.

7. Да се премахне VI, V и IV разреди за разсилните, чистачките, практиканти-механиците и се поставят в III разред със заплата 1200 лева годишно.

8. Персоналът при телеграфо-пощенските и телефонните станции да се увеличи:

а) Чиновниците от телеграфа и пощата от VI, VII и VIII класове с по 100 души.

б) Служещите от X клас с 200 (надзорници 60, пощальони 40 и раздавачи 100), от I разред със 160 (надзорници 40, пощальони 20 и раздавачи 100) и от II разред със 140 души (пощальони 40 и раздавачи 100).

в) Да се увеличи числото на междуселските куриери със 150 души, за да се намалят участъците им до 120 км средно, като заплата на същите бъде минимум 1200 лева годишно.

\* Печатна грешка: да се чете «месечно». (Ред.)

10. Числото на огнярите при Централното управление на пощите да се увеличи от двама на четирима.

11. Помощта за лекуване и погребение на чиновници и служещи по телеграфо-пощенското и телефонно ведомство да се увеличи от 1000 на 15 000 лева.

12. Да се предвиди кредит от 35 000 лева за изплащане дневните пари  $\frac{2}{3}$  от заплатите на телеграфо-пощенските чиновници и служещи от новите земи за 1913 г., съгласно постановлението на Министерския съвет.

### *III. Общо предложение по бюджета*

*Да се учреди една специална парламентарна комисия от представители на всички парламентарни групи, която заедно с представителите на организациите на железопътния и телеграфо-пощенски персонал да анкетира външно управлението и експлоатацията на железниците, пощите и телеграфите, състоянието на разните служби и положението на персонала. Своя доклад тая комисия да представи в Народното събрание, за да се вземат своевременно необходимите мерки против съществуващата анархия в тия две ведомства и за подобряването и стабилизирането положението на заетия в тях персонал.*

Всички предложения на социалдемократическата група бидоха отхвърлени от болшинството на камарата, за тях не гласува опозицията, ораторите на която доста много крокодилски съляз преляха от трибуната на Народното събрание за нещастното положение на железничарите и телеграфо-пощенските служещи.

В. «Работнически вестник»,  
№ 201 и 203 от 18 и 20  
декември 1914 г.

Печата се по текст  
на в. «Работнически вестник»



## ЗА ПАРЛАМЕНТАРНА АНКЕТА ПО УПРАВЛЕНИЕТО И ЕКСПЛОАТАЦИЯТА НА ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ, ПОЩИТЕ И ТЕЛЕГРАФИТЕ

*Реч в Народното събрание*

16 декември 1914 г.

Г-да народни представители! В снощната си реч от името на Работническата социалдемократическа партия аз се изказах по бюджетопроекта на железниците, пощите и телеграфите. Аз не мисля сега да отнемам времето на камарата с подробности, които могат още да се добавят към всичко това, което се каза от преждеговорившите оратори. Вземам думата само да привлека вниманието на народното представителство върху една наложителна необходимост относително тия две ведомства: покрай нашите предложения да бъдат увеличени заплатите на низшите служещи и работници по железниците, пощите, телеграфите и телефоните, да бъде стабилизирано тяхното положение, да им се даде възможност добросъвестно да изпълняват своята служба. Всичките тия факти, които се изнесоха тук както от наша страна, така също и от страна на всички други представители на останалите парламентарни групи за управлението и експлоатацията на железниците, пощите и телеграфите, идат да потвърдят колко е необходимо да се направи една щателна анкета върху управлението на железниците, пощите и телеграфите, върху състоянието на тия две ведомства и върху положението на персонала. Аз няма да се съглася с ония г-да оратори, които всичко възлагат в ръцете на правителството и на неговия министър. Касае се за реорганизацията на тия две ведомства, касае се за радикални реформи в тия две важни стопанства на страната. И аз съм сигурен, че правителството само и респективният министър сам — днешните или утрешните — никога няма да посегнат по своя собствена инициатива към такива радикални реформи,

към една реорганизация на тия служби. Мене ми се струва, че е време тая работа да влезе в ръцете на самия парламент, като преди всичко парламентът се интересува от това, което става по тия две ведомства, както и от положението на този 12-хиляден работнически персонал, който работи по железниците, пощите, телеграфите и телефоните.

Ето защо от страна на нашата парламентарна група ние правим предложение във връзка с бюджета да се учреди една специална парламентарна комисия с участие на представители от всички парламентарни групи, която парламентарна комисия, заедно с представителите на организацията на персонала по железниците, пощите и телеграфите, да пристъпи веднага към анкетиране упривлението, експлоатацията на железниците, пощите и телеграфите и положението на персонала. В най-късо време тая парламентарна комисия да внесе своя доклад в Народното събрание, за да може народното представителство да се изкаже върху ония реформи и върху оная реорганизация, която е необходима за железниците, пощите, телеграфите и телефоните, и върху онова изменение, което непременно трябва да стане в положението на персонала. Аз намирам, че ако болшинството на днешната камара и самото правителство биха имали присърце развитието на тия две ведомства, ако те държат за икономическото развитие на страната, а не създават изкуствено спънки със своята собствена политика, би трябвало да приемат това предложение, което вече се явява навременно и належащо. Отхвърлянето на подобно едно предложение само ще докаже нежеланието да се надникне в тия две ведомства и нежеланието да се пристъпи към каквито и да е реформи и към оная реорганизация, която се налага г-да народни представители, не само от нуждите и интересите на работниците и на служещите по железниците, пощите и телеграфите — това е първото, — но реорганизация, която се налага и от интересите на самото икономическо развитие на България. Ето защо още веднъж подчертавам, г-да народни представители, необходимостта от една подобна парламентарна комисия и настоявам това предложение заедно с другите наши предложения да бъде турено на гласуване.

## ПО БЮДЖЕТА НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ТЪРГОВИЯТА, ПРОМИШЛЕННОСТТА И ТРУДА

*Реч в Народното събрание*

17 декември 1914 г.

Г-да народни представители! Аз разбирам, че наистина много се бърза. . .

*Някой от десницата:* Девет бюджета още има.

*Г. Димитров:* . . . с гласуването на бюджетите предвид късото време, което остава до 23 декември, до края на първата половина от сесията; но вие ще се съгласите, че и в бюджета на търговията, промишлеността и труда след общите дебати, които станаха, има известни глави, върху които народното представителство трябва да обърне по-сериозно внимание и по които съвсем накратко от страна на нашата група аз ще се изкажа.

Трябва да констатирам, че когато се касае за думи в полза на работническата класа в България, когато се касае за известни благопожелания относително създаването на социално законодателство в България, тогава и да народните представители и от болшинството, и от опозицията част на Народното събрание, всички оратори са много щедри. Ето преди малко ние чухме, че не се нами нито един от преждеговорившите оратори, който да се обяви против създаването на социално законодателство в България. Сам г-н министърът тържествено заяви, че буржоазната държава е тази, която, изхождайки от своите собствени интереси, изпълнявайки своята рол, както той я схваща, да се поддържа хармония между труда и капиталта, между всички класи у нас, самата буржоазна държава, казвам, полага големи грижи за работническата класа. Е, добре, г-да народни представители, позволете ми с две думи само да покажа, че между думите на бъл-

гарската буржоазия, в лицето на нейните партии, които тук заседават, и делата, и самата действителност има грамадна разлика, има въпиющо противоречие. Тук всички говорят за социално законодателство, за закрила на труда, а това са неща, които са резултат на борбата, която ние водим години наред, за да наложим най-сетне и в парламента да се говори за работническия въпрос и за социалното законодателство!

*П. Генадиев:* Когато ви нямаше тук, тогава се говореше по-малко и се вършеше повече.

*Г. Димитров:* Ние имаме в третата глава на бюджета отдела за мини. България разполага и до тоя момент, преди още окончателно да е реализиран договорът по заема относително Пернишката мина, с една богата мина. Необходимостта от тази мина и ползата от нея е всеизвестна, особено в моменти като сегашния, когато вноса на чужди въглища е невъзможен и когато цялата наша индустрия и железниците ни са принудени да се издържат от въглищата на Пернишката мина. Но, г-да народни представители, в какво състояние се намира този държавен имот, тая Пернишка мина? Онзи, който е имал случай да надникне там, в нейното управление, в нейната експлоатация, той знае много добре, че това, което се говори тук, от тази трибуна, за железниците и пощите, трябва стократно да се увеличи и да се каже за Пернишката мина. Стопанисването на тази мина е в пълна анархия. Там царува произволът, там царува личният интерес на директора и една камарила около него, и с тази мина се върши извънредно голямо безобразие от години наред. Това е изтъквано много пъти. Самите работници от тая мина и тяхната организация<sup>57</sup> са привличали вниманието на министертството върху това, което става там, но и до днес никаква радикална мярка не е взета, за да се поправи това, което там съществува. И докато се допуска едно разпиляване, едно разоряване на тая мина, докато нейното управление и експлоатация се върши по един примитивен, първобитен начин и доходите, които тя дава, са недостигателни, нуждите на индустрията в България не могат да се задоволят, нуждата от въглища за топливо също така не може да се задоволява напълно, в същото това време ме е незадоволен и работническият персонал, който

ае там и който от началото на тая година и до днес, сравнително взето, е до 3000 души, които постоянно работят на дневни и нощни смени. Този работнически персонал е изложен на крайна, безчовечна експлоатация. Господар на мината в случая е държавата. Тук не се касае за един частен капиталист, за един отделен господар, каквито има твърде много в България, които упражняват такава експлоатация върху своите работници. Самата държава, тая буржоазна държава, за която г-н министърът казва, че няма да манкира на своята длъжност да се грижи за работническото, тая държава, казвам, спрямо своите собствени работници в Пернишката мина е крайно жестока, подлага ги на една експлоатация, която не търпи никакво описание накратко с думи тук, от тая трибуна. Определено е в тая мина да се работи 8 часа на смени — дено и ноще. Този 8-часов работен ден обаче не се спазва и не може да се спазва по тая причина, че всеки работнически рудничар, преди да влезе в мината, трябва да стои най-малко един час пред галериите, пред рудницата, докато чистне своите инструменти и се снабди с необходимия номер. На излизане отвътре, от тия гробници, там, в галериите, трябва да изгуби най-малко един час, за да предаде своите инструменти и да остави номера. Като мине всичкия тия митарства наред с работното време от 8 часа, той получава един работен ден от 10—11 часа, а често пъти и повече. Голяма част от работниците са от околните села. Те са принудени да си отиват в своите къщи. За тях няма жилище при самата мина. Такъв работник, за да отиде от известно село сутрин рано на работа, трябва час, час и половина, дори и два часа да ходи всред дъжд, кал и мерд зима, за да отиде в мината. Вечер, когато излиза, губи същото това време. Тъй че тия 8 часа, прекарани от рудничарите в подземията на Пернишката мина при извънредно тежки условия, се увеличават, както виждате, на 10—11—12 часа с всичкото това необходимо време, което се губи за работа в мината. Работи се, от друга страна, в одни галерии, дето трудът на всички рудничари е много тежък. Той е най-тежкият труд навсякъде, но особено тежък е у нас, защото рудничарите работят в галерии, които не се вентилират достатъчно, дето въздухът е крайно мръсен, дето не може да става дума за никаква хигиена,

за най-елементарните изисквания на хигиената, в галерии, дето няма вода за пиене, и тия работници са принудени често пъти поради уморяване от тежката работа и в галериите да пият от водата, която тече по въглищата. А известно е на всички какви последствия има това за здравето на работниците. Независимо от това поради липсата на вентилация, каквато трябва да има в тая мина, често пъти става задушаване, предизвикват се пожари, които коствуват на работниците твърде много, защото тогава те трябва да отидат да угасват тия пожари, да разчистят това, което се е струпало, за да продължат работата. А при това стават често пъти опасни заболявания и злополуки.

*Министър Ж. Бакалов:* Само един случай има тая година.

*Г. Димитров:* Моля Ви се, г-н министре, имайте търпение да видите какво става в тая гробница за работниците и за населението около Пернишката мина.

*Министър Ж. Бакалов:* Тогава всички мини трябва да бъдат гробници.

*Г. Димитров:* Да, наистина гробници. Обаче тази е особено ужасна гробница, от която очакват 5 милиона лева доход, а за която харчите само 2 милиона лева.

*Министър Ж. Бакалов:* Вие не си правите тогава точно сметката. Харчим 3 800 000 лв.

*Г. Димитров:* Харчите 2 900 000 лв., а предвиждате да получите 5 милиона. Миналата година сте получили 4 500 000 лв.

*П. Генадиев:* Вие мислите, че не трябва да се получава нищо?

*Г. Димитров:* Аз казвам, че в тая мина, от която имате чиста печалба 1 милион лева, след покриването на всички разходи може да бъде подобро положението на тия 2—3000 души, които работят постоянно в нея. Е, добрите там стават пожари, които трябва да бъдат погасени от самите работници; те се врат в дупките и се излагат на голяма опасност. Независимо от това често пъти се случват срутвания поради лошия барут, който се употребява. Има специален барут за разбиване в галериите и за изваждане на въглища. Той е по-скъп от обикновения барут, който се употребява от артилерията във време на

война. Дирекцията на мината дава на работниците вече няколко месеца досега — аз не зная дали г-н министърът знае този факт — барут съвършено неподходящ за работата, която те вършат. Този именно артилерийски барут предизвиква често пъти експлозии, срутвания, изгаряне на ръцете и на лицата на работниците. Такива случаи ние имаме вече шест в последно време.

*Министър Ж. Бакалов:* Вие не сте присъствували при никакое миниране с този барут. Аз съм присъствувал, та знам как става.

*Г. Димитров:* Вие сте присъствували на почетно разстояние, а работникът е съвсем близо до работата.

*Министър Ж. Бакалов:* И работникът е длъжен да се отдалечи. Надзирателят го предупреждава, че трябва да се отдалечи на 15—16 крачки, а той поради небрежност не отива.

*Г. Димитров:* Не по небрежност, а защото барутът не е доброкачествен. За тая работа попитайте специалисти и те ще Ви кажат.

Вместо да се дадат лампи на тия работници, удобни и карбидни, дават им се лампи, които често пъти угасват, та трябва наново да бъдат палени, и работниците, които и без това са много обременени от несгодите в тая мина, се излагат на хиляди нови неприятности и несгоди. Работниците, от друга страна, там не са на определена месечна заплата, не са и на определена надница. Грамадна част от тези работници работят на кутурица, тъй наречено на парче. Работата на парче и специално тук работата на кутурица, на погонен метър, както те казват в мината, има тези неудобства, че работниците често пъти поради неправилното мерене на това, което те са изработили, се излагат на отяждане от онова, което трябва да получат. И затова има хиляди оплаквания, спорове се водят постоянно между тия работници, на които трябва да се премери изработеното, и онзи, който мери — кондукторът или инженерът. Независимо от това работата на кутурица принуждава самите тия работници, предвид другите неудобства, които има в мината и които забавят процеса на произвеждане, на изкарване на въглищата, да работят много по-усилено, отколкото в нормално време и при надница биха работили. Едно прекомерно изтощение на тех-

ните сили се получава. И, най-сетне, едно голямо неудобство от работата в мината Перник е това, че тези работници са принудени да работят на групи по няколко души и изплащането става на едно лице, което трябва да раздели сумата на тези, които са работили задружно. При това деление на сумите, както и при самата работа, се явяват редица спорове, които създават враждебни и неприятни отношения между самите работници, крайно неблагоприятни по-нататък за самата работа.

*Министър Ж. Бакалов:* В книжката на всякого бележат какво е изработил и какво му се пада.

*Г. Димитров:* Спорове се водят до днес, г-н министре. Срещу този труд, при тия тежки условия в мината от общото число на работниците, 2700 души, работейки тъй, на кутурица, на парче, за които са дадени сведения, 2364 души получават заплата по надница между 2 лв. и 2,50 лв.; общо взето, три четвърти от всички работници в Пернишката мина получават една заплата до 70 лв. месечно. Като се разхвърли това, което те вземат на изработен погонен метър, и само една много малка част от работниците в Пернишката мина, тъй наречените майстори-копачи, дългогодишни работници специалисти, могат да си докарат една средна надница от 3 лв., максимум от 3,50 лв.; има отделни случаи работници да получават по 4,50 лв. Аз питам де е тая буржоазна държава, която се явява господар на една мина, от която зависи положението на работниците там и която, парадирайки с такива звучни фрази, не прави абсолютно нищо за подобрене положението на работниците в мината, които имат право да получат не 2 лв. и 2,50 лв. надница, а минимум 5 лв., за да могат да живеят добре и да поддържат своите семейства в онзи край.

Г-да народни представители! В бюджетопроекта се предвижда сега една сума от няколко хиляди лева като субсидия на черквата, която се строи в Перник, а не се предвижда кредитът от миналогодишния бюджет за постройката на жилища при мината Перник. Жилищата, които сега са там, са съвършено недостатъчни; работниците са принудени да спят в няколко от тия жилища на едно и също място, да се сменят тези, които излизат от дневната смяна от работа, лягат да спят; след като пре-



кират те своя сън, своята почивка, идват други на тяхното място, излезли от работа, и са принудени да лежат на стъпците топли места, защото няма достатъчно място. Накследък в Пернишката мина са приети на работа бежанци 150—200 души работници. За тези бежанци няма абсолютно никъде място, няма и частни къщи. Перник не е град, където поне биха могли да се намерят жилища с шлем; малко село, държавните помещения са недостатъчни, и тези бежанци седем дена непрекъснато през големите студове преди 10—12 дни са били принудени да спят на открито, работейки през деня в мината, нощно време да почиват, да отдъхват, да възобновяват силите си под открито небе сред студа. Министерството намира за възможно да отпусне суми за черква, от която, повярвайте ми, в Пернишката мина никой няма нужда. Годиши подредени работници не са имали черква. Ама нито един от тях не се е сетил никой път да поиска от директора на мината, от министерството или от когото да е постройката на черква. Постройката на черквата е една инициатива само на дирекцията.

*II. Генадиев:* Много хубава.

*Г. Димитров:* А жилища всеки ден се искат. Там простират не само работниците, които работят непосредствено в мината, че няма жилища, но и пернишките селци и селяните от другите села, синовете и братята на които работят в мината, самите те са някога работили там; възмушават се от туй положение в мината. Жилища и до днес няма, а трябва да има. И затова от страна на нашата група ние намираме, че най-малкото, което там трябва да се направи веднага, за да бъде положението на работническия персонал що-годе облекчено, то е минималната надница да бъде 5 лв., като се премахне работата на парче, на кутурица, която е крайно пакостна за работниците, не е и в интереса на самата работа в мината, на производителността на труда, на производителността на мината. На второ място да се предвиди един кредит от 100 000 лв. за постройката, поддържането и поправянето на жилищата при Пернишката мина. Г-да народни представители! Обстоятелството, че мината след година-две може да мине в ръцете на «Дисконто гезелшафт»<sup>66</sup>, там, където е, тъй да се каже, прехвърлена, не може да бъде

една спънка за внасянето, за осъществяването на тия необходими работи за работниците в Пернишката мина, защото, първо, не се знае положително дали мината ще отиде в ръцете на това дружество и, второ, да кажем, ако премине, ако това е съдено на България да стане така, поне работниците трябва да бъдат що-годе облекчени.

Грижата за работниците в мината Перник от страна на министерството, и специално на държавата, в негово лице, вие, г-да народни представители, може да я проверите и по някои пера на бюджета. Така например в § 61 — лекуване работници при мината в болници и санаториуми, превоз на болни, разноски за погребение на умрели работници или пособия на семействата им за погребение, купуване лекарства, превързочен материал, хирургически инструменти и други болнични принадлежности, мобили, дрехи за болните и прането им, храна на болните, лекуване на добитъка и за борба против епидемическите болести за всички тези цели толкова много, какво, мислите, предвижда бюджетопроектът на Министерството на търговията, промишлеността и труда? — 8000 лв. Тези пари са за издържане на болници и за лекуване и погребение на умрели, за борба против епидемически болести и пр. Това е престъпно пренебрежение там, където работят 3000 души.

*Д. Благоев:* Трябва да е печатна погрешка. Да не е 80 000?

*Г. Димитров:* На човек се падат по 2,50 лв.

*Министър Ж. Бакалов:* Всички ли са болни, всички ли боледуват? Ето какво се е харчило в бюджетите.

*Г. Димитров:* Аз ще Ви кажа как се е харчило.

*Министър Ж. Бакалов:* За 1911 г. — 5894 лв.; за 1912 г. — 4936 лв.; за 1913 г. — 6614 лв.; сега са предвидени 8000 лв.

*Д. Благоев:* Какво показва това?

*Министър Ж. Бакалов:* Това показва, че всяка година не се купуват тези работи, които са предвидени там. Това е един параграф, който си върви тъй, откакто съществуват бюджетът. За всяка година ли се харчат тия пари?

*Г. Димитров:* За 1912 г. беше предвидена една сума от 10 000 лв.

*Министър Ж. Бакалов:* Не е изразходвана цялата

*Г. Димитров:* Сега тя е намалена на 8000 лв. Възражението на г-н министъра, че тая сума не се е изразходвала, не показва, че не трябва да се предвиди достатъчен кредит, а показва само едно — че от кредитите, които се предвиждат в бюджета, необходими за подпомагане на работниците там, се правят икономии съвършено неразумни и вредни за здравето на работниците.

*Х. Г. Попов:* Важното е, г-н Димитров, има ли работници, които при този размер на тая сума са останали без медицинска помощ.

*Г. Димитров:* И туй има.

*Министър Ж. Бакалов:* В болниците не се плаща ни за осветление, ни за отопление, ни за медикаменти, ни за прислуга и могат да се поддържат много евтино. Вземат го повече медикаменти.

*Х. Г. Попов:* Г-н Димитров! Не говорете само в общи думи. Аз бих желал да кажете еди-кои работници, при този размер на тая сума, останаха без медицинска помощ, защото не стигна.

*Г. Димитров:* Множество работници там остават без медицинска помощ.

*П. Генадиев:* Нещо съвсем неопределено.

*Г. Димитров:* Тук, във вашето болшинство, г-да народни представители, има хора от онзи край.

*Х. Г. Попов:* Аз съм ходил в Перник колкото и Вие.

*Г. Димитров:* Аз държа на честта на някои от тях и съм сигурен, че те биха признали сами този факт, който ни говори, че болницата им е неуредена. . .

*Х. Г. Попов:* То е друг въпрос.

*Г. Димитров:* . . . не отговаря на нуждите, на своето предназначение: често пъти няма достатъчно лекарства, преглеждането на работниците не става както трябва, и, казах ви, че това мога да ви посоча с имена — това ще направя допълнително на г-н министъра, ако той се интересува — на работниците от Пернишката мина, които са имали нужда от лекуване и не им е оказано това съдействие в достатъчна степен.

*Министър Ж. Бакалов:* Г-н Димитров! Вие толкова пъти сте предявявали искания и сте ми правили оплаквания, ако това съществуваше, досега можехте да ми го кажете. Защо не сте ми го казали, а сега намирате случай

и се явяват в Народното събрание да го казват? Досега десет пъти сте дохождали да ми предявявате искания и оплаквания.

*Г. Димитров:* Е!

*Министър Ж. Бакалов:* Е, защо не ми казахте, че съществува подобно нещо?

*Г. Димитров:* Защото в министерството Ви е казвано не еднъж.

*Министър Ж. Бакалов:* Никога.

*Г. Димитров:* Моля Ви се. В министерството Вие ще намерите специални рапорти от Пернишката мина за тази цел в минното отделение, настоявания, искания от страна на работниците, за да бъдат подпомагани.

*П. Чорбаджиев:* В комисията им дадоха всичко това, което искаха, като разчитаха, че тук няма да говорят.

*Д. Благоев:* Ще говорим и тук да се знае, че и в комисията е говорено и не ни дадохте нищо.

*П. Чорбаджиев:* Всичко, което искахте в комисията, ви се даде.

*Г. Димитров:* Ще дойда и на това.

*П. Чорбаджиев:* И когато направите сравнение с другите бюджети, ще видите, че при сегашните обстоятелства дадохме много повече, отколкото трябваше да се даде.

*Председателствующ д-р И. Момчилов:* Моля Ви се, г-н Чорбаджиев!

*Г. Димитров:* Вие имате друго едно перо, което също показва: (Ч е т е.) «Помощи на станали неспособни за работа работници, които нямат право на инвалидна пенсия по Закона за подпомагане държавните работници и случай на инвалидност и заболяване, както и за помощи на такива работници, които, осакатели или изгубили здравето си във време на работа в мината, имат нужда от специално лекуване, операции или направа на изкуствени части на тялото и пр. — 1000 лв.» Това същото е и за мината Бобов дол.

*Министър Ж. Бакалов:* 300 лв. са харчени на година та по-рано; тая година даваме 1000 лв.

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! За да не вземам думата по другите глави, ще ми позволите само с две думи да мотивирам тия предложения, които прави нашата група.

Друго едно стопанство, което е в ръцете на държавата, което тя експлоатира, то е Държавната печатница. Според официалните сведения от самата дирекция на тая печатница за нейните приходи и разходи от основанието ѝ до 1914 година печатницата е изработила през целия този 33-годишен период поръчки на една сума от 29 774 862 лв., срещу които в държавното съкровище за нейна сметка са постъпили 27 830 381 лв. и остава недобор за събиране по изработена от Държавната печатница работа 1 944 481 лв.

*М. Такев:* За кое време, г-н Димитров?

*Г. Димитров:* За 33 години. — От постъпленията в чиншата се покрива разходът на печатницата и тя до 1 януари 1914 г. е дала на държавата един излишък от 1 329 152 лв. плюс недобора от 1 944 481 лв., всичко 3 273 633 лв. Това е едно държавно предприятие, което в същото време е търговско предприятие — ние го третираме тъй, както третираме и Пернишката мина — и като търговско предприятие то е дало, значи, на държавата и шестен доход през течение на 33 години от своето основание, за тия 33 години повече от 8 милиона лева. Положението обаче на персонала и в това държавно предприятие — това може да види и г-н министърът, и ония, които се интересуват от една таблица, дадена от самата дирекция на печатницата — е много лошо. Извън хората в Държавната печатница, които съставляват чиновническият персонал и ръководният технически персонал — лица, които сравнително са поставени по-добре, заплатите им са предвидени в бюджета, — извън тях, казвам, словослагатели, работници, които нареждат вестниците и списанията в Държавната печатница и вършат един извънредно тежък труд, то от общото число на словослагателите — 140 — 61 получават заплата до 100 лв. От 32 машинисти 50 души получават по-малко от 100 лв. — по бюджета те са постоянни и временни и заплатата им е предвидена в общото перо. Книгоvezци и книгоподвързвачи от общото им число 56 — 49 души получават по-малко от 100 лв. И, добре, г-да народни представители, ще се съгласите, когато цитирам повече данни от тази таблица, че за работниците — словослагатели, машинисти, книгоvezци, повечето хора възрастни, хора семейни, при скъпотията на

живота тук, в София, с такава заплата не могат абсолютно да живеят човешки, това са хора, които не могат да задоволяват своите нужди, които съкратяват необходимите разноски за своето издържане и по този начин сами отиват към физическо и духовно израждане, към сè по-голяма и по-голяма мизерия за своите собствени семейства, за своите собствени деца, на които те като бащи са длъжни да дадат образование, да ги отгледат и пр. — със заплата до 100 лв. в София това е абсолютно невъзможно дете за такива семейства са необходими минимум 150 лева.

Специално за статистиката, г-да народни представители, ние бихме имали да кажем извънредно много, защото ако за развитието на страната, ако за всички политически партии в България, както и другите организации статистиката е една необходимост, то за нас, за Работническата социалдемократическа партия, специално за работническата класа, тази статистика е толкова по-необходима. Ние бихме искали да знаем точно как се развива нашата страна, в какво състояние се намира нейният поминък, какви са тенденциите в това икономическо, социално и културно развитие на страната, как са разпределени богатствата на страната и пр. и пр.; статистиката е една крайна необходимост, е една наложителна необходимост и тя трябва да бъде организирана по начин, щом да може да задоволява тези нужди на нашата страна. За статистиката обаче, макар че са положени известни усилия в последно време повече, отколкото в миналото, макар в този момент Дирекцията на статистиката да работи малко по-другояче, отколкото в миналото, сè пак това, което свърши, е недостатъчно. Преди всичко, г-да народни представители, Дирекцията на статистиката няма свои собствени органи за събиране на статистиката, на сведенията. Тя трябва да разчита на съдействието на секретарибирниците в селата, на околийските началници, на друг административни органи, да събира сведения често пъти от източници, свършено несигурни и неточни и, следователно, и самата статистика, събирана по този начин може да има известни недостатъци, да страда от известни пороци. Но това, което нас най-много интересува в случая и върху което ние правим специално предложение, то с, и у нас е необходима вече една специална статистика и

труда. Такава статистика на труда за всички области на труда ние нямаме. В 1909 г. се извърши една анкета върху индустрията и върху труда. Ние намираме обаче, че трябва да има едно специално статистическо отделение при Дирекцията на статистиката, което би могло да се учреди на първо време с един кредит от 30 хиляди лева. Това статистическо отделение на труда, това статистическо бюро за труда при Дирекцията на статистиката ще има за задача да събира всички ония сведения, които се отнасят до положението на работническата класа, до нейното материално положение, до нейната численост, до разпределението им по служба, до ония злополуки, които стават в тяхната среда, до стачките, които се водят от работниците и от работническите организации, тия сведения, които сега Министерството на търговията, промишлеността и труда се мъчи да събира в съвършено недостатъчна форма. Ние мислим, че това отделение трябва да бъде едно специално отделение при Дирекцията на статистиката, което да върши тази работа, и то да я върши по един задоволителен и по един начин по-сигурен и по-точен.

Каза се тук от г-н Чорбаджиев, с упрек срещу нас, че бюджетарната комисия е приела всичко това, което ние сме искали. Едно, г-да народни представители, е вярно. Това е, че благодарение на настоятелните искания на Работническата социалдемократическа партия у нас, благодарение на това, което върши нашата парламентарна група тук, благодарение на нашето собствено присъствие в тая камара се направиха известни отстъпки, бих казал, от страна на Министерството на търговията, промишлеността и труда. Увеличението числото на инспекторите на труда се налагаше от самия Закон за инспектората много отдавна. Това увеличение трябваше да стане още тогава, когато се създаде законът, и министерството трябваше да направи не друго, освен да изпълни този закон, който го изпължаваше още по-рано да учреди за всички окръзи по един инспектор на труда. Нещо повече. Ако се тълкува правилно Законът за инспектората на труда, трябва да има специални инспектори на труда, а не както сега, да имаме инспектори на труда, а същевременно да бъдат инспектори и на индустрията, и на занаятите и пр. В това

отношение увеличението числото на инспекторите по духа на закона във всеки случай е една крачка напред и затуй ние не можехме да имаме нищо против това нововъведение, което се направи от бюджетарната комисия обратно, ние констатирахме със задоволство, че се прави една подобна стъпка напред. Това обаче, г-да народни представители, е съвършено недостатъчно. Инспекторите на труда при министерството са чиновници и като чиновници те са зависими от правителството, те са зависими от влиятелните лица, от индустриалците, от фабрикантите от господарите, които са против прилагането на законите за труда, и опитът на другите държави ни показва, че най-добра инспекция може да се върши само там, дето с инспектирането на заведенията са натоварени лица, независими от държавната власт и от самите капиталисти, индустриалци и фабриканти. Това са работнически инспектори. И няма друг по-заинтересован от работническата класа, който би искал да бъде приложен Законът за женския и детския труд, Законът за инспектората, Законът за неделната и празнична почивка и всички други работнически закони, които могат да се създадат. Това са работниците които са заинтересовани и които са единствените в състояние да прилагат тия закони. Ето защо това, което трябва да се направи със създаването на законодателна закрила на труда, и за да бъде тая закрила ефикасна и сигурна, то е да се създаде един работнически инспекторат. Но един работнически инспекторат, издържан от държавата и избиран от работническите организации, както това е необходимо, е една реформа, която, разбира се, няма да бъде така лесно възприета, т. е. няма да бъде тъй лесно наложена и тъй скоро наложена на ония, които управляют страната днес или утре. Имайки това предвид, ние настояваме, щото това начало на работнически инспекторат, което е прокарано в Закона за женския и детския труд, с тъй наречения Комитет на труда, в който работническите организации имат свои представители, да се затвърди и да се разшири, да се даде възможност на представителите на работническите организации да правят редовни ревизии, щото комитетите на труда да изпълняват своята длъжност както трябва. А първото условие за това е, че тия работнически представители да не служат по



четно, защото това са работници, които трябва да напуснат своята работа, да губят надници, а като не работят, те няма да имат средства за живот. На тия работнически представители трябва да им се плаща известен хонорар — ние предлагаме от 1200 лв. годишно. Това са, г-да народни представители, по 100 лв. месечно. Работата, която биха свършили те в защита на труда, струва много повече. Това е минимумът, който би трябвало да се даде на тия лица да извършват своята инспекторска работа в отделни местности, защото те са, които най-добре биха могли да свършат тази работа — по-добре, отколкото инспекторите при Министерството на търговията, промишлеността и труда.

Г-да народни представители! Г-н министърът на финансите се съгласи да се дадат законните повишения на чиновниците и служещите предвид на това, че те са възприети и установени от закона. Аз обръщам вниманието на г-н министъра на търговията, промишлеността и труда, че има в случая неизпълнен и друг закон. Законът за подпомагане на държавните работници в случай на заболяване и инвалидност изисква предвиждането в бюджета на всяко ведомство, дето има държавни работници, които попадат под тоя закон, ежегодно известна сума за усиляване на фонда. Във ведомството на туй министерство на търговията, промишлеността и труда има доста държавни работници. Такива има и в мината Перник, в мината Бобов дол и в Държавната печатница.

(Председателското място заема подпредседателят г-н д-р Иванчов.)

В бюджета за текущата година, така и в бюджета за 1915 г., този, който се разглежда сега, няма предвидена нито стотинка за тая цел. А в мината Перник са ставали и стават осакатявания; там има вече възрастни работници, които отиват към инвалидност, т. е. към неспособност за по-нататъшна работа. Те имат право да получат помощ не, а това, което им предвижда самият закон. Ето защо в бюджета за 1915 г. би трябвало да бъде предвидена необходимата сума за този фонд за подпомагане държавните работници в случай на заболяване и инвалидност, изпълнявайки по този начин изискванията на самия закон.

Аз свършвам, г-да народни представители. (Възрешение от десницата.)

*Д. Благоев:* Много ви е неприятно да слушате такива работи.

*Г. Димитров:* Това е необходимо, г-да народни представители. Вие ще ни позволите да изпълним своя дълг, както ние намираме, че трябва да бъде изпълнен от наша страна. А че вие нямате достатъчно търпение да ни изслушате, това най-малко ме интересува.

*Министър-председател д-р В. Радославов:* Ще имаме още четири години време на разположение. Виждате, че сега времето е извънредно.

*Г. Димитров:* Това, което привлича вниманието на цялата работническа класа в нашата страна, това е, г-да народни представители, съществуващата остра икономическа криза. За нея тук говори и г-н Буров, но изключително от гледище, от интереса на търговията, за нея говори риха и други оратори. Обаче не трябва да се забравя, че острата икономическа криза най-зле се отразява върху положението на работническата класа, на тия, които нямат нищо друго освен своите собствени две ръце, които нямат никакви други доходи; те разчитат на своята надница и оставени един, два, три, пет дена без надница, без работи пресушава се източникът и на тяхната прехрана и прехраната на техните семейства. Със започването на европейската война настъпи тая остра икономическа криза, която продължава и ще продължава сигурно, докато не бъде завършена тази обща криза в Европа. Оттогава насам, г-да народни представители, много индустриални предприятия намалиха своята работа, други прекратиха съвършено своето функциониране и маса работници останаха на улицата без работа. От анкетата, която ние направихме за цялата страна и която съдържа сведения за 34 града, през месец ноември ние имаме общо число от безработни, на хора, които нямат никаква работа, които не могат да намерят работа, защото е намалена работата в тяхното производство — 24 387 души. Сведенията са дадени на министерството с един специален рапорт\* в

\* Документът не се откри. Части от него се цитират от д-р Д. Тодоров в рапорта му от 23 февруари 1915 г. «Безработицата у нас и борбата с нея» отпечатан със съкращения в сп. «Економически преглед» (Варна). 1915, № 11—14, с. 230—236. (Ред.)

страна на нашия Синдикален съюз с всички необходими и подробни таблици по градове и професии и от който може точно да се види от какъв източник са взети. Според тези сведения в Пловдив през месец ноември има 1702 души безработни, в Ксанти има близо 7 хиляди тютюневи работници без работа, защото в складовете е прекратена работата; в Бургас — 1649, в София — 1451, във Варна — 5143. Най-много безработни има, както ще видите от друга една таблица, без да ви цитирам подробно, в тютюневата индустрия — 9364 души, по пристанищата — 1593, в общарството и кожарството — 1238, в разни фабрични заведения — 1176, по строителството — 1012, в мините и кариерите — 1701 и пр., или всичко, както ви казах, 24 387 души. Тези сведения са за месец ноември. От ноември насам нови предприятия ограничиха своята работа, известни военни доставки в текстилната, кожарската и други индустрии тоже са на привършване, маса работници ще бъдат изхвърлени на улицата и ще останат без работа. А независимо от това, г-да народни представители, вие виждате, че няма внос, че всички опези материали, които са необходими за нашата индустрия, са на изчерпване, че всички обработваеми и други сурови материали, които се внасят отвън за известни наши индустрии, са изчерпани. Тяхното окончателно изчерпване означава закриване на тези предприятия и оставане на ново количество работници без работа. В своя доклад до Министерството на труда Общият работнически синдикален съюз в България привлича вниманието на министерството и чрез него на правителството върху това, което трябва да се направи. В този свой доклад Синдикалният съюз още през месец ноември казва в заключение: (Ч с т е.) Мерките, които според нас трябва немедленно да се предприемат за ограничение на безработицата и в защита на нещастните нейни жертви, се свеждат накъсо към следното:

1) да се премахнат стеснителните ограничения, които работническите организации срещат по пътя на изпълнението на своите задачи досежно безработицата и нейните последици.» Вследствие на военното положение забраняват се синдикални събрания, забраняват се вечеринки, приходът от които е в полза на безработните, забранява се

грижата на самите работнически организации в защита на техните безработни другари.

*К. Досев:* Вечеринките не са забранени.

*Г. Димитров:* (Продължава да чете.) «2) най-строго да се прилагат законите за женския и детския труд, за неделната и празнична почивка и на инспектората на труда; 3) да се внесат в тия закони необходимите изменения и допълнения в смисъл да се разшири и направи напълно ефикасна защитата на труда, като се създаде *работнически инспекторат*, избран от работническите организации и заплащан от държавата; 4) до учредяването на такава инспекция да се направи нужното за редовното функциониране на комитетите на труда, като навсякъде за работнически представители се преизберат лица, които *действително* ще представляват работническите организации в местността и на тия работнически представители да се определи известно годишно възнаграждение, за да могат успешно да изпълняват своя мандат 5) да се забрани на господарите да заменяват възрастните работници с малолетни и да намаляват плащанията преди кризата работнически надници; 6) да се предприемат редица общополезни, необходими държавни, окръжни и общински предприятия, в които би се открила работа поне за част от безработните; 7) да се улесни внасянето на необходимите, обработваеми и други материали от странство, поради липсата на които днес рискуват да спрат своята работа множество предприятия, тъй както това се прави за известни военни материали; 8) да се открият при общините бюра за настаняване безработните на работа, като управлението на тия бюра, за да изпълнят по-добре своето предназначение, бъде в ръцете на работническите организации; 9) да се отпусне държавна помощ на ония безработни работници и техните семейства, за които работа още може да се намери; 10) да се задължат общините също да подпомогнат материално безработните и 11) да се организира постоянна държавна застраховка на работниците при случай на безработица.»

Едновременно с това, г-да народни представители, нашата парламентарна група приготви и специално законодателно предложение за една държавна помощ на тези

Милиарди безработни работници в България.\* Това предложение намери достатъчно подписи, биде депозирано в Бюрото на Събранието, но и до ден днешен това законодателно предложение не е поставено на дневен ред, макар че то трябваше да бъде турено на дневен ред, за да бъде въпросът разгледан и решен във връзка с бюджетите, за да се предвидят необходимите кредити за подпомагане на безработните и техните семейства в нашата страна.

II. Янулов: 100 хиляди лева не приемат. (Възражение не от десницата и десния център.)

Председателствующ д-р С. Иванчов: Моля, моля.

Г. Димитров: При това положение, г-да народни представители, всеки би се запитал: какво прави държавата в лицето на днешното правителство и специално на г-н министъра на труда за облекчение тежката участ на безработните и на техните семейства в нашата страна? Аз, г-да народни представители, отговарям: до тоя момент още нищо. Не са обмислени още даже онези мерки, които трябва да се предприемат за намиране работа на тези хора, защото ние не искаме за тях милостиня, ние казваме: дайте им работа, те са готови да работят. «Но няма работа.» Тогава държавата е длъжна да се притече със своята материална помощ на тези нещастни жертви на днешната икономическа криза, за която те нямат никаква вина. Но работа не дават, надница няма, хляб няма — това е днешното положение. В тая посока, г-да народни представители, нищо не е направено. Нашият работнически Синдикален съюз се обърна към министерството за едно, забележете, дребно улеснение. Безработните работници днес често пъти биха могли да намерят работа от един град в друг, макар и временно. Например търсеха от една габровска текстилна фабрика 10 души работници; такива работници за текстилна фабрика има в Самоков и могат да отидат там, но те нямат никакви средства. Тези 10 души работници се обръщат към нашия Синдикален съюз и искат по някакъв начин да се улесни тяхното пътуване от Самоков до Габрово, защото те нямат средства за пътуване. Това, както и много други оплаквания на наши синдикални работници от провинцията, даде повод да се обър-

\* Вж настоящият том, с. 541—543. (Ред.)

нем към министерството с молба да се разреши на безработните работници, които пътуват от едно място за друго да търсят работа, безплатно да пътуват по железниците защото те не по своя вина са без работа и защото, ако те не могат да отпътуват безплатно до там, където има работа, те се излагат на още по-големи лишения и страдания. Най-сетне, и безплатно да пътуват, държавата нищо не би изгубила, защото ако железниците прекарват други пътници, биха могли да прекарат и 100—200 работници. Дадохме и гаранция пред Министерството на промишлеността и труда, че Синдикалният съюз ще издава легитимации за пътуване, като казахме, че тази организация няма интерес да се компрометира с издаването на такива легитимации на лица подозрителни и съмнителни. Обаче и до ден днешен, макар да са минали толкова месеци, нищо не е разрешено.

*С. Календеров:* И няма да се разреши.

*Г. Димитров:* . . . а безработните продължават да гладуват, да страдат, да търпят лишения. Държавата чрез своя министър тук декларира, че тя се грижи за работническата класа, за слабите, за зле поставените. Ето ни факти, които показват, които говорят за едно престъпно пренебрежение към интересите на толкова хиляди работници и техните семейства в нашата страна. Нужна е бърза помощ, хляб или работа. Дайте работа на тия хора, те не искат милостиня. Няма ли работа, дайте им помощ, да могат те и техните семейства да живеят, а не да гладуват и умират в крайна мизерия, както е в случая с малката дечица, които нямат мляко, за да бъдат нахранени, и които отиват към преждевременна смърт. Ето защо, г-да народни представители, ние предлагаме по този случай да бъде гласуван към бюджета на Министерството на търговията един кредит от около 2 милиона лева специално за материалното подпомагане на безработните и техните семейства в България. Мене не ме смущава, г-да народни представители, фактът, че вие одеве отхвърлихте едно предложение за 100 хиляди лева. Толкова по-зле за нас. От своя страна ние предлагаме, г-да народни представители, това, което е необходимо за работническата класа за работните маси, за цялата нация — безработните да бъдат подпомогнати. Ние искаме да бъде гласуван кредит

от 2 милиона лева. Отхвърлите ли го, вие понасяте отговорността за всички последствия.

*От десницата:* Брей!

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! Вие слушайте от вчера насам всички атаки срещу нас, социалдемократите; беше ви твърде приятно отгатък, когато оттук се критикуваше социализмът и нашата партия. Ние нямаме време да отговаряме на всички тези ваши атаки срещу нас. В заключение бих искал само да кажа, че е крайно невярно твърдението, че по работническия въпрос и специално по работническото законодателство имало в днешната камара единодушие между всички партии, както искаше да представи работата г-н министърът на труда. Ако се намираме само в областта на приказките, г-н министре, тогава можем да кажем, че между вас всички владее единодушие.

*Министър П. Пешев:* В нея област сте.

*Г. Димитров:* В тази област на приказките — там имате единодушие, там са единодушни с вас и г-да демократите. Вашият техен министър беше казал, че в България няма работници и следователно не е нужно за тях законодателство. Това днес никой не казва, никой няма куража да каже това днес, защото би бил оскандален и тук, и вън от парламента.

*М. Ничов:* Още ли се помни това?

*Г. Димитров:* В областта на приказките, г-да народни представители, повтарям да кажа, има единодушие. Единодушие има между вас всички буржоазни партии и в друго отношение, то е, че на работническото законодателство вие всички гледате само като на едно средство, чрез което би се продължило по-нататък господството на малката българска буржоазия. На тия законопроекти, които внасяте тук, вие гледате просто като на хвърляне прах в очите на недоволните работнически маси.

*От десницата:* Това е приказки, демагогия.

*Г. Димитров:* Защото вярно е, че една класосъзнателна буржоазия в България би знаела, че интересът на самата индустрия налага да има социално законодателство, но тази буржоазия в България още я няма. Това, което казват г-н Буров и някои други тук за социалното законодателство, то е буржоазен възглед наистина, то е възглед

на буржоазията въобще, но то още не е възглед на политическите котерии в България, които представляват българския народ.

*От десницата:* Брей!

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Моля, моля.

*Г. Димитров:* Тъй е, г-да народни представители! Има разлика, г-да народни представители, между нас, представителите на самата работническа класа тук, и между всички други политически партии в тоя парламент, и това, че ние искаме работническо законодателство, искаме социални реформи. . .

*От десницата:* Хиляди пъти го повторихте.

*Г. Димитров:* . . . за запазване от физическо и духовно изграждане работническата класа; ние го искаме не като едно благодеяние, което вие бихте дали, а като едно право на тази класа. Това, което ние искаме тук, то е туй, което вие, вашите партии и вашата държава са ограничили на работническата класа и на народните маси.

*От десницата:* Брей! (Възражение.)

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* (Звъни.)

*Г. Димитров:* Това искаме ние. Ние искаме, г-да народни представители, законодателна защита, искаме социални реформи, които са необходими за тая класа, искаме ги като нейно право, а не като милост и благодеяние, които вие бихте дали. (Ръкопляскане от крайната левица. Тропане от десницата.)



## СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯТА В ЗАЩИТА НА ТРУДА!

(Реч, произнесена в парламента  
от врачанския народен представител  
другаря *Георги Димитров*  
на 17. XII. т. г.)\*

И болшинство, и опозиция са щедри, когато се касае за думи в защита на работническата класа. Нито един оратор не се обяви против социалното законодателство, и г-н министърът тържествено заяви, че *буржоазната държава* се чувствува задължена да се грижи за работническата класа. Нашата дългогодишна борба постигна първия си резултат — *тя ви наложи да говорите в парламента за работническия въпрос!* Обаче между думите и делата на българската буржоазия досежно закрилата на работническия труд има *грамадна разлика*.

Най-добре се вижда това от положението на работниците в държавните предприятия. Преди всичко *Пернишката мина*.

Управлението и експлоатацията на мината се извършва по един крайно примитивен начин. Там царува произволът, личният интерес, вършат се безобразия и трихилен работнически персонал е изложен денонощно на *кривно безчовечна експлоатация!* 8-часовият работен ден не се спазва и фактически достига, с времето за приемане и предаване инструменти и пр., до 10—11—12 часа! Работни се в *галерии-гробници* без достатъчно и модерни вентилатори, без чист въздух, без хигиенически приспособления! Там често стават злополуки, задушавания и заболявания! (Министър Бакалов нервно възкликва нещо.) Имайте търпение, г-н министре, и да чуете какво става в тая гробница! Вие имате повече

\* Иж настоящия том, с. 337—358. (Ред.)

от един милион чиста печалба от мината, но нищо не правите за подобрене положението на пернишките роби!

Поради лошия барут, който дава дирекцията, често случват *експлозии и изгаряния*. (Министър Бакалов: Аз съм присъствувал и знам как става!) Вие може да сте присъствували, но на достатъчно почетно разстояние!

На работниците се плаща не определена надница, а на парче (кутурица) — една система, която ги излага на отяждане от изработеното и на крайна преумора. Начинът на изплащането създава неприятни отношения между самите работници. При това от всички работници на 2561 се пада средна надница по-малка от 2,50 лв., т. е.  $\frac{3}{4}$  от всички работници получават до 70 лв. месечно. Само една малка част — майсторите — изкарват по 3—3,50 лв. надница. Вследствие на тия непоносими условия населението в тоя край масово се изражда.

Ето тая буржоазна държава, която чрез министърътъ горещо се рекламира като покровителка на работническата класа, жестоко се отнася към *своите собствени работници!* За лекуване на работниците, лекарства, борба против епидемическите болести и пр. и пр. (§ 61) предвиждате 8000 лв., докато миналата година са били 10 000 лв. А за помощи на работници по § 62 — само 1000 лева! Това е *престъпно пренебрежение!* (Министър Бакалов: Всички ли боледуват? От 1914 г. има непохарчени суми.) Това показва, че се правят *икономии във вреда на работническото здраве!* (Б о л ш и н с т в о т о ш у м и.) Министерството отпуска суми за черква, от която никой няма нужда — това е инициатива на дирекцията, — а за работнически жилища — *нищо стотинка!* Жилища са крайно необходими, те трябва час по-скоро да се построят, защото има работници, които са принудени да спят посред зима на открито. Болницата при мината е неуредена, на болни работници не е оказвана нужната медицинска помощ. В министерството ще намерите рапорти, оплаквания, настоявания да се тури край на тия безредици. (П р е р е к а н и я м е ж д у м и н и с т ъ р а б о л ш и н с т в о т о и н а ш а т а г р у п а .) Отдавна е време да се подобри и стабилизира положението на пернишките рудничари.

Друго държавно предприятие е *Държавната печатница*.

Държавата досега за 33 години е изразходвала 19 501 228 лв., а печатницата е изработила през това време работата за 29 774 862 лв. До 1 януари 1914 г. държавата има чист приход от печатницата 10 273 633,75\* лв. Между това положението на персонала е мизерно. От 140 словослагатели 61 получават до 100 лв.; от 32 машинисти 20 получават до 100 лв.; от 66 книговезци 49 получават до 100 лв. С такива заплати тия работници, много от тях семейства, отиват към физическо и духовно израждане. Да се спестят те от това, трябва да получават минимална заплата от 150 лв.

Необходимо е по-нататък основаването (по гл. V) на *статистическо отделение на труда* при Дирекцията на статистиката, което да събира *сведения за работническите класа*, за материалното ѝ положение, за злополуки, заболяванията и всички прояви в нейната среда. Статистиката на труда е една необходимост за борбите на работническата класа и социалната демокрация.

Каза се тук, че бюджетарната комисия приела всичко, което сме искали. Едно е вярно: благодарение присъствието тук на парламентарната група на Работническата социалдемократическа партия и на борбата на работническата класа вие сте принудени да правите известни отстъпки, като увеличение числото на инспекторите на труда. Ние обаче искаме специален *работнически инспекторат*, избиран от работническите организации и плащан от държавата. Инспектори на труда сега са чиновници, зависими в голяма степен от фабрикантите и държавната власт. Няма друг по-заинтересован за приложението на работническите закони от самата работническа класа! (В о л ш и н с т в о т о п р е с и ч а.) Ние знаем, че не ни лесно ще възприемете тая реформа. Тя ще ви се наложи от работническите борби! Ние искаме днес да се затвърдят и разширят компетенциите на комитетите на труда, като работническите представители се хонорират от държавата поне с 1200 лв. годишно, за да могат успешно да изпълняват своята работа.

\* Така е в оригинала. (Ред.)

Ние настояваме да се предвидят също суми в бюджета за приложение на Закона за подпомагане държавните работници в случай на заболяване и инвалидност. Този самият закон изисква.

Най-тежният удар върху работническата класа днес е *острата икономическа криза — масовата безработица.*

От нашата анкета за 34 града през месец ноември има безработни работници 24 387 души! В Пловдив — 1702, Бургас — 1649, София — 1451, Варна — 5143, Ксанти 7000 и т. н. Оттогава насам безработицата взема още по-големи размери! Със специален рапорт Общият работнически синдикален съюз посочи на Министерството на труда какво е необходимо да се направи за облекчение безработицата. (Тук другарят оратор цитира и обясни всички мерки, препоръчани в рапорта.)

Ние тук внесохме едно специално законодателно предложение за подпомагане на безработните, но и до днес то не е поставено на дневен ред, види се поради големите грижи, които полагате в полза на работниците. (Б о л ш и н с т в о т о ш у м и.)

Е, добре! Какво върши държавата за безработните? Аз казвам: *нищо!* А държавата е длъжна да се притече на помощ на тия *жертви на капитализма!* (Б о л ш и н с т в о т о п р е к ъ с в а.) Тя трябва да им даде работи или хляб. (Б о л ш и н с т в о т о р е в е.) Нашият Синдикален съюз поиска да се разреши поне безплатно пътуване на безработните, които отиват от едно място на друго, но и до днес въпросът не е разрешен! (От болшинството: и няма да се разреши, защото са хаймани.) Работниците гладуват и се израждат! Няма работа — няма и прехрана за тях и семействата им. (П р е р е к а н и я м е ж д у б о л ш и н с т в о т о и н а ш а т а г р у п а.) Ние искаме два милиона кредит за безработните — отхвърлили го, вие съзнателно понасяте всичката отговорност за големите бедствия, на които е изложена работническата класа. (Б о л ш и н с т в о т о р е в е.)

От вчера ние чуваме лицемерни словоизлияния в полза на работниците и безогледни атаки срещу нас социалдемократите. Невярно е твърдението, че в днешната камара по работническия въпрос и работническото зако

подателство имало единодушие! Да, днес никой не казва и не смее да каже, че в България няма работници, както едно време това направи един демократически министър. Ние сте единодушни в областта на приказките за закрила на труда. И в туй, че за вас незначителните работнически закони, които създавате, са средство за продължаване господството на буржоазията и експлоатацията над работническия труд. Ние, социалдемократите, искаме широко покровителствено работническо законодателство за предпазване работническата класа от израждане *не като благожелание, а като едно право, което тя има и което вие и вашата държава са ограбили.* (Б о л ш и н с т в о т о б я с н о р е в е. Б у р н и и п р о д ъ л ж и т е л н и р ъ к о п л я с к а н и я о т н а ш и т е д р у г а р и.)

## НАШИТЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ ПО БЮДЖЕТА НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ТРУДА

От името на социалдемократическата парламентарна група др. *Г. Димитров* направи в камарата следните предложения по бюджета на търговията, промишлеността и труда:

1. На всички чиновници и служещи по ведомството на търговията, промишлеността и труда минималната заплата да бъде 1800 лв. годишно (150 лв. месечно).

2. На работническите представители в Комитета на труда да се плаща по 1200 лв. годишно хонорар за ревизиите, които правят по прилагането на Закона за женския и детския труд.

3. Да се предвиди кредит от 30 000 лв. за учредяването на едно специално статистическо отделение за труда при Дирекцията на статистиката.

4. Да се предвиди един кредит от 100 000 лв. за подпомагане в случай на заболяване и инвалидност на работ-

ниците от мините Перник и Бобов дол и Държавната печатница, съгласно чл. 2 от Закона за подпомагане на държавните работници в случай на заболяване и инвалидност.

5. Да се предвиди един кредит от два милиона лева за подпомагането на безработните работници и техните семейства вследствие съществуващата днес остра икономическа криза.

6. На работниците от мините Перник и Бобов дол да се плаща минимална надница от 5 лв. за тридесетте дни на месеца, *като се премахне работата на парче.*

7. Вместо предвидената сума за постройка на черква при Пернишката мина *да се предвиди един кредит от 100 000 лв. за постройка на работнически жилища.*

8. Параграфите за лекуване на работниците при мините Перник и Бобов дол, за издържане болници и пр. — да се увеличат, първият: от 8000 на 50 000 лв., и вторият: от 1000 на 5000 лева.

9. Минималната заплата на всички възрастни работници в Държавната печатница (словослагатели, машинисти, книговеци и пр.) да бъде 1800 лв. годишно (150 лв. месечно).

10. Помощта за лекуване на болни работници и служещи при Държавната печатница и пр. да се увеличи от 2000 лв. на 10 000 лева.

11. Надниците на учениците в професионалните училища да бъдат минимум два лева.

12. Да се увеличи кредитът за надници на учениците в техническото железарско училище от 20 000 на 30 000 лева.

---

С изключение на последното предложение, което биде прието, всички останали предложения бидоха отхвърлени както от правителственото болшинство, така и от по-голямата част на опозицията, въпреки тържествените декларации и на правителствени, и на опозиционни оратори, че техните партии се грижат за работническия класа, за защитата на труда, защото *«работническият въпрос е национален въпрос»*, както с патос заяви министърът. Постановки

пред Дилемата — да *гласуват* или *отхвърлят* конкретните предложения на социалдемократическата парламентарна група в защита на работническата класа, те забравиха това, което преди малко бяха говорили, и отхвърлиха предложенията. Маската на буржоазните демагози биде смъкната пред лицето на цялата работническа класа.

И *«Работнически вестник»*,  
№ 204, 21 декември 1914 г.

*Печата се по текста*  
на в. *«Работнически вестник»*

## ПРОТИВ ЕКСПЛОАТАЦИЯТА НА РАБОТНИЦИТЕ ПО ПОСТРОЙКАТА НА ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ, ПОЩИТЕ И ПРИСТАНИЩАТА

*Реч в Народното събрание\**

20 декември 1914 г.

Г-да народни представители! Извънредният бюджетно-проект на железниците и пощите ни дава повод да привлечем вашето внимание върху онази голяма експлоатация, която се върши върху работниците по постройката на железопътните линии, на сгради по железниците и пощите и на пристанищата, за каквито постройки се предвижда кредит в този бюджетпроект. Аз трябва да изтъкна, че в поемните условия, които са узаконени за тия постройки, не съществуват никакви клаузи за гарантиране на работниците в тия предприятия; няма клауза, която да определя максималното работно време за тия хиляди работници, които работят там, няма клауза, която да гарантира минималната работническа надница, под която предприемачите и държавата да не могат да плащат на своите работници, няма също така клауза, която да гарантира сигурното и пълно изплащане на работническите надници. Тия поемни условия, г-да народни представители, трябва да бъдат непременно ревизирани и ревизирани в благоприятен за работниците смисъл, защото, оставени така развързани ръцете на предприемачите и на държавата, ние ще имаме маса злоупотребления с работнически труд, каквито са ставали и досега. Ето защо напомням на правителството и респективно на министъра на железниците и пощите, че една подобна ревизия на поемните условия е станала наложителна много отдавна и трябва

\* Г. Димитров се язвазва по чл. 1 на Законопроекта за извънредни приходи и разходи на царството за 1915 г. (Ред.)



неприсъщо да се извърши. На второ място, има постройки и работи, които се извършват по стопански начин от самата държава. За работниците в тия предприятия, които самата държава експлоатира, няма никакъв правилник. Нима правилник, който да урежда отношенията между работниците и държавата тъй, както това е по всички други железопътни администрации. Не се знаят отношенията и на работниците към Дирекцията на постройките, която ги наема. И там също царува произвол по отношение размера на заплатите, произвол по отношение работното време, произвол във всяко друго отношение. А именно по тия постройки, които държавата сама стопанисва, самата експлоатира, би трябвало тя да помогне на работниците в случай на заболяване, осакатяване или смърт. В този случай даже комитетът, който Законът за подпомагане на държавните работници изисква да съществува, би могъл да констатира станалите злополуки и смърт, за да може да получи необходимата помощ от държавния фонд за тия пострадали държавни работници или за техните семейства, такъв комитет не съществува и първата консултация не е могла да бъде извършена. Един подобен правилник, който да регламентира условията на труда във всички тия предприятия и постройки на държавата, е също така наложителен. Трябва да се регламентират отношенията между работниците и държавата във всички тия предприятия и постройки, които тя сама експлоатира. В бюджетопоекта се гласува един общ кредит на две-три места за инженери, кондуктори, техници и волнонаемни работници, без да се определи заплатите, която те ще получават. В забележката към този кредит се казва, че министърът ще определи размера на заплатите, числото на лицата, които ще бъдат взети, в съвместие с финансовия министър и по решение на Министерския съвет. Ние намираме, че тая забележка трябва да бъде коригирана поне в този смисъл, че работниците, които се приемат като волнонаемни на работа в тия предприятия и постройки, да имат една определена минимална заплата, фиксирана от нас тук, в Народното събрание, чрез бюджета и да не оставят развързани ръцете на Дирекцията на постройките и на другите по-низши началници да определят заплати, съвършено несъответствени

на нуждите на работниците, на условията, при които живеят, и на скъпотията на живота. Плаща се често пъти надница по два лева и по 2,50 лв. на места, дето трябва да се плати непременно 3—4—5 лв., за да може да живее работникът и неговото семейство. Такава ниска заплата получава работникът, защото не е определена неговата минимална надница, защото не съществува специален правилник и защото са оставени развързани ръцете на Дирекцията на постройките. Ние предлагаме, прочее, тая забележка да бъде коригирана, като се определи минимална заплата от 5 лв. дневно за всички тия работници. Специалистите, техниците, кондукторите, инженерите, волнонаемни, очевидно биха получавали повече, но минималната заплата, която всеки работник обикновено би трябвало да получава в тия предприятия, дето той излиза на риск своето здраве, трябва да бъде поне 5 лв. дневно.

Аз искам да обърна вашето внимание върху това, което стана по този бюджетопроект и в самата бюджетарна комисия. Г-да народни представители! От множество факти се вижда, че по този извънреден бюджетопроект се създава до голяма степен един приют за висши бюрократи за инженери и други висши чиновници, които не могат да бъдат настанени по редовния бюджет на железниците, пощите и телеграфите, защото той обикновено привлича вниманието на народното представителство и не само на народното представителство, но и на всички други. И неже редовният бюджет повече се контролира, на редовния бюджет по-сериозно се гледа, там не ги турят. Извънредният бюджет се явява като едно допълнение в това отношение и тук, и в бюджетарната комисия народни представители разкритикуваха това, и то не се опровергава от г-н министъра на железниците, както с нужните данни не се опроверга и от директора на постройките, че на всички тия отделения при централното управление на постройките могат да се направят много съкращения и инженерски и други длъжности и че една сума от 300 няколко хиляди лева минимум би могла да се съкрие. Изкара се, че едно цяло отделение, извън помощника-юрисконсулта, е свършено излишно. Помощници и началници, първи, втори и трети — инженери, каквито турени тук — вие ще ги видите маса в разните отделения

съвършено излишни. И очевидно е — това в бюджетарната комисия се потвърди, — че е нужна една реорганизация на централното управление на постройките, защото, ясно е, че то е превърнато в един приют, в един инвалиден дом на всевъзможни инженери и висши чиновници, които другаде вероятно не биха могли да намерят по-добри места. Това е не само злоупотребление със средствата на държавата, но това е изяждане на кредити, които трябва да бъдат употребени за подобрене положението на персонала по железниците, пощите и по тия постройки; това е изяждане на кредити, които трябва да бъдат употребени за работническия персонал, който би произвел нещо действително полезно; вместо това ние виждаме бюджетопроекта, претрупан с толкова много излишни длъжности, с високи заплати, с дневни и пътни и с представителни хора, които не пътуват, не мръдват от София, само за да получават по-голяма заплата. Вие ще видите и в този бюджетопроект, както и в другите бюджетопроекти заплатите на матросите — хора, които вършат работа опасна за живота им — от 960 лв. годишно; на нощните пазачи от 810 лв.; на разсилните от 800—860 или 900 лв., въобще целият този низш персонал и тук, по това ведомство, е изключително зле поставен. Ние правим в това отношение нищо предложение, което правим по всички други бюджетопроекти, в смисъл, щото да бъдат повдигнати заплатите на всички тия низши служещи, дребни чиновници тук, до минимума, който е необходим днес за живеене — 1000 лв. годишно. Това може да се направи, щом като се направят и необходимите съкращения в този бюджетопроект, които се налагат, и мене ми се вижда, че те се различават от действителното състояние сега на организацията на това учреждение.

ПРЕДЛОЖЕНИЕ ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА  
ЗА ИЗВЪНРЕДНИТЕ  
ПРИХОДИ И РАЗХОДИ  
НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ,  
ПОЩИТЕ И ТЕЛЕГРАФИТЕ ЗА 1915 г.

София, 20 декември 1914 г.

Бюджетарната комисия прие да бъдат приравнени на всички низши служещи заплатите на 1200 лв., както това се направи за разсилните по другите бюджетопроекти. Г-н докладчикът докладва за всичките други разсилни и пр., а пропусна 5 души матроси, които получават по 900 лв. годишно. В бюджетарната комисия ние говорихме и заради тях; тям толкоз повече трябва да се даде 1200 лв. заплата, защото тяхната работа е много по-опасна и тежка, отколкото работата на всичките други служещи, и ние не виждам никакво оправдание за това опущение. Затуй настоявам да се гласува и приеме това, което е прието в бюджетарната комисия. Г-н докладчикът трябва да докладва тъй, както се е решило в комисията, а не каквонамери той за добре.

*Стенографски дневници, XVII ОНС,  
I РС, 45 в., 20 декември 1914 г.,  
с. 1677—1678*

*Печата се по текст  
на Стенографски дневници*

## НЕ ЗАБРАВЯЙТЕ БЕЗРАБОТНИТЕ!

София, 1 януари 1915 г.\*

Числото на нашите безработни другари постоянно расте. Бедствието взема все по-широки и застрашителни примери. Между това досегашните постъпления по *фонда на безработните* далеч не ще бъдат в състояние да задоволят голямата и всекидневно растяща нужда от материално подпомагане.

Необходимо е, прочее, да се усили още повече из цялата страна събирането на помощи в полза на безработните.

Посрещайки *новата* година, работещите синдикални и партийни членове, както и всички съчувственици на социализма *нека не забравят своите безработни другари, които новата година заварва в крайна мизерия.*

Пролетарският дълг ни налага да направим всички жертви, които са по силите ни, за облекчение тежката участ на безработните.

Това е толкова по-необходимо още и поради обстоятелството, че държавата и общините и до днес по един претъпкан начин манкират на своето задължение да дадат необходимата материална помощ на безработните и техните семейства.

Пие най-настоятелно апелираме към *всички* другари и съчувственици да запишат на пуснатите листове своята воля за безработните. Нека не се изпуска из предвид, че *най-малката* помощ ще бъде от естество да спомогне на намаляване страданията, които причинява безработицата.

\* Дата на публикуването. (Ред.)

Другарите и съчувствениците, които се намират в отдалечени места, дето не е пусната подписката на Синдикалния съюз, могат да изпратят своите помощи направо до Синдикалния комитет (Народен дом, площад «Лъвов мост» — Георги Димитров, София).

За Синдикалния комитет

Секретар-каснер: *Г. Димитров*

*В. «Работнически вестник»,  
№ 211, 1 януари 1915 г.*

*Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»*

## ИМА ЛИ БЕЗРАБОТИЦА У НАС?

Преди няколко дни правителственият орган «Народни вестник» с една безподобна дързост твърдеше, че у нас *безработица няма*, очевидно с цел да оправдае *престъпното* нехайство на държавата, в лицето на днешното правителство, спрямо хилядите гладуващи безработни работници и техните семейства.\*

Правителственият орган описваше «цветущото положение» на нашата страна и «благосъстоянието» на работническите маси със следните тържествени и поетически слова:

«Фабриците на индустриалците не само че не се затвориха, чуконете и иглите на занаятчиите не само че не ръждясаха — напротив, и на едните, и на другите се отвори *повече* работа, отколкото имаха даже преди сегашното положение. *Безработица* благодарение на това *няма*, икономически страната не само че не е в застой, но дори е мобилизирана...» (к. н.)\*\*

Между това грозната и неподкупна действителност говори тъкмо противното. Тя е пълно опровержение на този правителствен цинизъм.

Общоевропейската война предизвика и у нас със заварването на границите една небивала досега остра икономическа криза, последствията от която падат най-тежко върху плещите преди всичко на работническите маси, които изключително чрез наеман труд.

1. Димитров се позовава на редакционната статия «Войната», отпечатана в № 297 от 28 декември 1914 г. (Ред.)  
Курсивът е на Г. Димитров. (Ред.)

Множество предприятия ограничиха своята работа до минимум, а други съвършено прекратиха функционирането си, вследствие на което една за нашата *малка* страна *доста голяма* маса работници бидоха изхвърлени на улицата в прегръдките на мизерията и глада.

И това най-страшно бедствие за работническата класа, което лишава работника от *единствения източник* за неговата и на семейството му прехрана, всекидневно се разширява поради продължаването на сегашното изключително положение и поради все по-голямото изчерпване на суровите обработваеми и други материали, необходими за индустрията и за някои клонове от занаятчийството, които материали се внасяха от странство и вносът на които сега е или ограничен, или съвсем невъзможен.

За да се установят действителните размери на безработицата в нашата страна, Синдикалният комитет предприе през октомври и ноември 1913\* година една специална анкета. Резултатите от тая анкета, макар и незасягаща *цялата* страна и *абсолютно всички* заведения, все пак достатъчно ясно показват колко нашироко се простряла безработицата у нас.

Така анкетата се отнася до 34 места на страната и до 1119 заведения от 15 клонове на занаятчийството, индустрията и другите области на труда. В тия 34 места през месец ноември миналата година анкетата е констатирала 24 387 безработни работници поради *прекратяването* на работата в 218 заведения и *намалението* на работата в 901 заведения.

Числото на безработните по места се разпределя таки (вж таблицата на с. 375).

Размерът на безработицата в разните производства и професии се вижда от следните данни: (вж таблицата на с. 376.)

Както казахме вече, тия данни за безработицата изразяват нейните *пълни* размери в *цялата* страна и във всички области на труда. Като се вземат предвид и неанкетирани места и заведения, ще се види, че числото на безработните още през ноември е било по-голямо от 30 000 души.

\* Допуснатата печатна грешка. Годината е 1914. (Ред.)



Анкетирани места	Прекратили и намалили работата си заведенија	Число на безработните
Келти	20	7000
Нарна	210	5143
Пловдив	118	1702
Пургас	18	1649
София	167	1451
Имбол	51	863
Дупница	21	827
Русе	93	805
Врца (заедно с Плакалница)	62	683
Сливен	7	620
Хасково	22	609
с. Загора	18	403
Дом	29	356
Кюстендил	9	321
Свищов	4	306
Чирпан	14	283
Видин	36	228
Карнобат	24	187
Габрово	18	130
Книпа		116
Салимака	29	108
с. Пазарджик	28	104
Шумен	38	99
Горново	14	83
Самоков	2	56
Порисовград	16	53
Попово	13	52
Троян	10	37
Верковница	6	31
Казанлък	11	24
Котел	1	21
Черен бряг	3	26
Горна Джумая	2	6
Карлово	5	5

Производства и професии	Заведения	Безработни
Тютюневи фабрики и складове	41	9364
Пристанища	6	4535
Надничарство	7	2309
Мини и кариери	12	1701
Обущарство и кожарство	319	1238
Разни фабрики	46	1176
Строителство	66	1012
Железарство	156	753
Шивачество	137	587
Текстилна индустрия	15	522
Дърводелство	104	440
Келнерство	66	254
Търговски заведения	103	235
Печатарство	30	209
Бръснарство	18	52

В грамадната си част това са *възрастни и семейни* работници, защото при настъпването на безработица господарите винаги задържат на работа предимно по-евтините работни сили — маловъзрастните и жените. Ако бихме турили средно по тричленно семейство на безработен — това са близо 100 000 мъже, жени и деца, лишени от източника на прехраната си, хвърлени в крайна мизерия!

Днес обаче безработицата далеч надминава размерите, посочени в анкетата на Синдикалния комитет. И числото на безработните особено ще се увеличи с изчерпването окончателно на наличните материали, които следва да се внасят отвън, и с довършването на военните доставки, срокът на които е към края на февруари.

При това извън хилядите безработни множество работници днес нямат *пълна* работа — работят само по 2—3—4 дни в седмицата и по тоя начин са преполовени техните доходи и са принудени да понасят големи лишения.

Че не е по-добра картината на безработицата в нашата страна, се вижда и от *анкетата на Варненската об*

цини за размерите на безработицата в нейния район. В официалния протокол на варненската общинска анкетна комисия се отбелязва следното:

«Комисията констатира, че въобще работата в града е намалена със 75%, отколкото е била преди европейската война. В анкетираните 228 предприятия, заведения и професии преди общоевропейската война са били заети всичко 6118 работници и работнички, а сега има 1316 работници и работнички. Голяма част от работниците работници са чираци и ученици без заплата. По-голямата част от останалите плащани работници не работят редовно, а по 3—5 дена в седмицата и изкарват 50—60% по-малко, отколкото по-рано. На много от месечарите заплатите са намалени от 20—30%. Господарите на всички дребни занаятчийски заведения, макар да не са показани в числото на безработните, са фактически без работи и без средства за съществуване.

Комисията е принудена да забележи, че една голяма част работилници не е можела още да анкетира, така че действителното число на безработните е много по-голямо от показаното по сметката. — Освен това, ако това ненормално положение продължава, още много работилници, фабрики и заведения ще бъдат принудени след 1 януари 1915 година да прекратят съвършено работата си.»

Това, което варненската общинска комисия казва за Варна, може смело да се каже днес вече за повечето други градове.

Безработицата и гладът, прочее, вземат все по-широки и застрашителни размери в нашата страна. Техните жертви всекидневно се увеличават.

Държавата и общините обаче престъпно нехаят. До сега нищо още не се предприема от тях за ограничение разпространението на безработицата и за облекчение нейните тежки последици за работническата класа.

Вместо това — правителственият орган си позволява цинизма да отрече, че има безработица в България!

И «Работнически вестник»,  
№ 113, 4 януари 1915 г.  
Издание: Г. Димитров

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

## БЕЗРАБОТИЦАТА И ПРАВИТЕЛСТВОТО

Още при настъпването на днешната остра криза и масова безработица Социалдемократическата партия и професионалните съюзи, вършейки усърдно това, което е по техните сили за облекчение тежките последици от безработицата и за материалното подпомагане безработните, повдигнаха чрез своите представители въпроса за безработицата в общинските и окръжни съвети и в парламенти, като привлякоха вниманието на респективните публични органи върху необходимостта да се предприемат бързи и решителни мерки от тяхна страна за възможното ограничаване на растящата безработица и за обезпечаване съществуването на хилядите безработни и техните злополучни и бедстващи семейства.

Първата работа, която бе длъжно правителството, респективно Министерството на труда, да предприеме, бе да установи точните размери на безработицата за цялата страна и във всички клонове на производството, било *със своите собствени органи*, било чрез Дирекцията на статистиката, и веднага след това да пристъпи към наложителни мероприятия срещу растящото бедствие за работническите маси.

И Министерството на труда в края на месец август 1914 година даваше вид, че се въодушевява от намерението да се направи нещо сериозно в тая насока. В окръжното си под № 2834, отправено до окръжните управители, търговско-индустриалните камари, Индустриалния съюз и работническите синдикати, то изтъкваше между другото и следното:

«С една дума, аномалният стопански живот се отразява най-много върху ония граждани, наемни работници, които остават без работа и нямат готови средства за прехраната си. Ясно е, че тези работни не могат да бъдат оставени без всякакви грижи от страна на организираниите обществени сили — държавата, окръга, общината и частните учреждения в тия области. От друга страна, те не са от категорията на неработоспособните, за да се ограничим само общоприетите средства на благотворителността. За нашия случай средствата трябва да бъдат по-особени и дейността на властта трябва да бъде по-точно определена и добре организирана.»\*

Изтъквайки това, министерството в същото окръжно подчертаваше необходимостта преди всичко да се анкетират размерите на безработицата и общините, търговско-индустриалните камари и работническите синдикати да му съобщят своето мнение върху мерките, които трябва да се предприемат досежно ограничението на безработицата и в защита на безработните.

Вместо обаче *само* да организира една анкета върху размерите на безработицата или да натовари с тая задача Дирекцията на статистиката, то предостави на околийските началници, на общините и на работническите синдикати да извършат тая *негова* работа.

Както и трябваше да се очаква, официалните учреждения, с изключение на Варненската община, не направиха нищо сериозно в тая посока.

На 20\*\* октомври м. г., когато министърът на труда трябваше да отговаря на направеното му от страна на социалдемократическата парламентарна група питане относно мерките на правителството спрямо безработицата и в защита на безработните, той заяви в камарата, че министерството не разполагало още с *никакви сведения* от общините и другите официални учреждения върху размерите на безработицата, вследствие на което правителството не можело да предприеме нищо определено, и се издоволи да обещае, че когато такива сведения има на ръка, това ще бъде сторено.

В министерството постъпи *само* анкетата, извършена

\* Вж Сборник на окръжни наредби, докладни записки. . . С., 1918. с. 75.

\*\* Печатна грешка. Датата е 22 октомври. (Ред.)

от нашия Синдикален съюз. Резултатите от тая анкета, както видяхме миналия път на това място, макар и не пълни, достатъчно ясно и убедително показваха, че безработицата у нас взема все по-широки и застрашителни размери и че намесата на държавата в полза на гладувашите повече от 30 000 безработни работници и техните семейства е крайно наложителна.

Обстоятелствения си рапорт, изпратен на 12 ноември м. г. до Министерството на труда, досежно анкетата на безработицата, Синдикалният комитет завършваше със следното свое заключение:

«Мерките, които според нас трябва немедленно да се предприемат за ограничението на безработицата и в защита на нещастните нейни жертви, се свеждат накъсо към следното:

1. Да се премахнат стеснителните ограничения, причинявани от съществуващото военно положение, които работническите организации срещат по пътя на изпълнението на *своите задачи*, досежно безработицата и нейните последици.

2. Най-строго да се прилагат законите за женския и детския труд, за неделната и празнична почивка и т. н. инспектората на труда.

3. Да се внесат в тия закони необходимите изменения и допълнения в смисъл да се разшири и направи напълно ефикасна защитата на труда, като се създаде *работнически инспекторат*, избран от работническите организации и заплащан от държавата.

4. До учредяването на такава инспекция да се направи нужното за редовното функциониране на комитетите на труда, като навсякъде за работнически представители се преизберат лица, които *действително* ще представляват работническите организации в местността и на тия работнически представители да се определи известно годишно възнаграждение, за да могат успешно да изпълняват своя мандат.

5. Да се забрани на господарите да заменяват възрастните работници с малолетни и да намаляват плащанията до кризата работнически надници.

6. Да се предприемат редица общополезни и необл.

дни държавни, окръжни и общински предприятия, в които би се открила работа поне за част от безработните.

7. Да се улесни внасянето на необходимите обработващи и други материали от странство, поради липсата на които днес рискуват да спрат своята работа множество предприятия, тъй както това се прави за известни военни материали.

8. Да се открият при общините бюра за настаняване безработните на работа, като управлението на тия бюра — за да изпълнят добре освоеното предназначение — бъде в ръцете на работническите организации.

9. Да се отпусне държавна помощ на ония безработни работници и техните семейства, за които работа не ще може да се намери.

10. Да се задължат общините също да подпомагат материално безработните.

11. Да се организира постоянна държавна застраховка на работниците при случай на безработица.»\*

Едновременно с това Синдикалният комитет поиска от Министерството на железниците и Министерството на труда да се разреши *безплатно пътуване* на безработните работници по Български държавни железници. Една мисъл, която никакво влияние не може да окаже, разбира се, за ограничение на безработицата, която обаче би била от естество да улесни част от безработните да отиват в ония места, дето биха могли да намерят за себе си известни, макар и *временна работа*.

От своя страна социалдемократическата парламентарна група внесе в същото време в камарата известния *законопроект за държавна помощ на безработните работници и техните семейства* с настоятелното искане час по-скоро да бъде поставен на дневен ред.

Оттогава се минаха вече *два месеца*. Безработицата все повече се разширява. Бедствието се простира върху все по-голям брой жертви из средата на работническата класа. Повече от *100 000* мъже, жени и деца, вследствие

\* Вж сп. «Економически преглед» (Варна), 1915, № 13—14, с. 235. (Ред.)

безработицата, и други десетки хиляди, поради намалениш редовната им работа, са подложени на една неописуема мизерия, са тласнати безжалостно в пропастта на физическото и духовно израждане.

При това ужасно положение, в което се намира нашата работническа класа — *цветът и надеждите* на българската нация, какво прави държавата в лицето на днешното правителство? То не предприема *нищо* в защита на безработните. Нещо повече: неговият официален орган\* цинично се гаври с жертвите на сегашната криза, като се мъчи да докаже, че в нашата страна няма много безработица! Министерството на труда, което през септември *само за лице* бе поискало и от нашия Синдикален съюз анкети върху безработицата и неговото мнение досежно мерките, които трябва да се предприемат, след като получи всичко това, сега *благоразумно се спотайва*. Предложението на социалдемократическата парламентарна група да се предвиди в бюджета за 1915 година една сума поне от два милиона лева помощ за безработните *биде отхвърлено*. Нейният законопроект за държавна помощ на безработните и техните семейства *не се постави на разглеждане* в камарата въпреки многобройните настоявания и протести от страна на социалдемократическите депутати. Дори искането на Синдикалния съюз за *безплатното пътуване* на безработните, за което не са необходими нито специални кредити, нито някакво законодателно мероприятие, *и до днес не е изпълнено!*

Правителството има друга, по-важна «отечествено-спасителна» работа в днешните критически дни за трудещата се част от българската нация. В съюз с големите капиталисти, търговци, ангросисти и банкери из лагери на разните буржоазни партии то организира ограбването и на последните стотинки от работническите и народни маси чрез изкуственото повдигане цените на *хляба, захарта и другите продукти от първа необходимост*. За хилядите гладуващи безработни български граждани то не намира време, нито има желание да се загрижи.

Големият въпрос за безработните и гладуващи работ-

\* В. «Народни права», орган на Либералната (радославистка) партия. (Ред.)



нически маси, прочее, стон *открит*. Той се поставя ре-  
пром във всичката си острога днес пред буржоазната дър-  
жавна и нейните управници. Работническата класа е, коя-  
то трябва да заговори на *по-енергичен* и *внушителен* език  
и неговото благоприятно разрешение в полза на хиля-  
дите бедствуващи работници, жени и деца.

И ние не се съмняваме, че тая класа, сплотявайки се  
все по-здравно в редовете на своята политическа предста-  
вителка — *социалната демокрация*, ще намери необходи-  
мите сили у себе си да се самосъхрани и да наложи на  
държавата една политика на защита на безработните ра-  
ботници в нашата страна.

И *«Работнически вестник»*,  
№ 216, 9 януари 1915 г.  
Подпис: Г. Димитров

Печата се по текста  
на в. *«Работнически вестник»*

## ИЗ СТОЛИЧНИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

12 януари 1915 г.\*

..\*\*

Във вчерашното заседание на Общинския съвет от страна на нашата група др. *Г. Димитров* повдигна въпроса за борбата против пренесения чрез австрийските пленници от Австрия петнист тиф, който взема вече характер на една крайно опасна епидемия в столицата, като настоя да се предприемат най-енергични и решителни мерки за запазване столичното население от тая опасност. Едновременно с това той протестира против *насилственото* заемане, въпреки *изричното несъгласие* на Училищното настоятелство и без решение на Общинския съвет, три основни училища в *работническите* квартали на настъпване докараните от Австрия с *чисто политически цели* пленници, вследствие на което работническите деца се лишават от възможността и тази година да продължават редовното си учение. — Цялото заседание се отнесе разисквания по повдигнатия от нашата група въпрос. Тия разисквания бидоха приключени с решението — да се представи в следното заседание единен дневен ред по въпроса, с който да се протестира преди всичко против потъпкването от страна на централната власт автономията на Училищното настоятелство и на общината и против докарването в София на пленниците.

*В. «Работнически вестник»,  
№ 220, 14 януари 1915 г.*

*Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»*

\* Дата на заседанието. (Ред.)

\*\* Съкратена информация за заседанието на 10 януари 1915 г., на които Г. Димитров не се изказва. (Ред.)

## ВЪПРОСЪТ ЗА БЕЗРАБОТИЦАТА В СОФИЙСКАТА ОБЩИНА

Работническата социалдемократическа общинска група в Софийския общински съвет е внесла завчера\* чрез софийския социалдемократически общински съветник др. Г. Димитров следното предложение за ограничаването на безработицата и подпомагане на безработните:

Общинският съвет, като взема предвид растящата безработица в настоящия момент и гибелните последици, които тя носи за работническото население в столицата, и като счита за наложително общината веднага да се намеси в защита на безработните работници:

1. Натоварва Постоянното присъствие да организира една изчерпателна анкета за размерите на безработицата във всички професии. Тая анкета да се извърши от специална общинска комисия с участието на представители на работническите професионални организации.

2. Възлага на една избрана от него комисия съвместно с Бюрото за социални грижи и Постоянното присъствие в най-скоро време да изучи и определи — какви общински предприятия и работи биха могли да се предприемат, като част от безработните ще намерят полезно приложение на своите работни сили и прехрана през периода на настоящата криза. Необходимите суми за тая цел да се предвидят в тазгодишния бюджет.

3. Настоява за най-строг надзор за прилагането на Закона за неделната и празнична почивка, като същевременно:

\* Обсъждането на Софийския общински съвет е на 13 януари 1915 г. (Ред.)

а) не се допускат на работа деца от двата пола, които не са завършили курса на задължителното първоначално образование;

б) не се допуска никакво увеличение на работното време над оная норма, която в разните предприятия и заведения е имало до кризата;

в) не се допуска намаление на заплатите, които работниците са получавали до кризата при същото тогавашно работно време.

4. Иска да се предвиди от бюджетарната комисия в бюджета за 1915 г. една субсидия на работническите професионални организации за подпомагането на техните безработни членове, най-малко в размер на сумите, които тия организации сами разходват за същата цел.

5. Да се предвиди също в извънредния бюджет за 1915 г. един специален кредит за материалното подпомагане на безработните работници, за които работа не може да се намери през настоящата криза.

6. Задължава Постоянното присъствие да открие безплатна трапезария за децата на безработните софийски жители.

7. Намира, че общинското Бюро за безработни трябва да се реорганизира така, щото в неговото управление да бъдат ангажирани и работническите професионални организации, които биха му спечелили пълно доверие в средата на работниците и биха направили възможно правилното изпълнение на неговите задачи.

8. Възлага на Постоянното присъствие да ходатайствува пред Министерството на вътрешните дела за издаването още в сегашната сесия на Народното събрание специален закон за държавна помощ и застраховка на безработните работници.

## ЗА УВЕЛИЧЕНИЕ НА ЗАПЛАТИТЕ НА ОБЩИНСКИТЕ СЛУЖЕЩИ

*Изказване в Софийския общински съвет*

15 януари 1915 г.

Господа съветници!

Най-болният за общината въпрос е въпросът за положението на низшия персонал. Настоящият бюджетпроект не носи никакво подобрене на заплатите на този низш персонал. Необходимостта от едно подобрене на тия заплати очевидно е, надали има нужда да се доказва пред съвета с каквито и да било данни. Ние трябваше да очакваме, че най-сетне общината (особено в сегашния свой състав Общинският съвет, избран по пропорция, в който са представени партии, които имат връзки с работническите маси<sup>59</sup>, бюджетната политика на който съвет би трябвало да бъде по-друга, отколкото тогава, когато само една управляваща партия имаше монопол над управлението на общината)<sup>60</sup>, ние трябваше, прочее, да очакваме, че Софийската община въпреки всички нейни финансови затруднения в тазгодишния бюджет ще намери достатъчно средства, за да даде поне минимално необходимото за осигуряване материалното положение на служещите. Общината не може да се държи спрямо своите служещи и работници тъй, както един отделен частен господар, един частен капиталист, който плаща на работниците толкова малко, колкото условията и ресурсите му позволяват. Общината не може да се ръководи от пазарните цени на пазарните, на заплатите, които съществуват при дадени условия, неблагоприятни за работниците и служещите. Принцип за общината би трябвало да бъде, според нас, да се плаща трудът на всички чиновници и служещи, които извършват общинска работа, общинска служба въз-

можно по-добре, за да могат тия чиновници и служещи да изпълняват своите задължения към общината също така възможно по-добре и по-добросъвестно. Този принцип обаче съвсем не е спасен. Това, което мене ме възмушава сега при разглеждането на бюджетопоекта за тази година, това, което основателно би трябвало да предизвика възмущението на всички господа съветници, то е, че въпреки финансовите затруднения, които се констатира, въпреки твърдението на известна част от господи съветниците и Постоянното присъствие, че няма средства за едно увеличение заплатите на долния персонал, известно увеличение на заплатите се предвижда и едно такова увеличение има в бюджета от 22 000 лв. кръгло. Но, господа, тия 22 000 лв. се дават не за увеличение на тия заплати, които са по-долу от 100 лв., които са по-долу от един екзистенц-минимум, необходим за съществуване на служещите, но те се дават за увеличение заплатите на началниците и чиновниците, които получават по-висока заплата от 120, 130, 150 лв. месечно. Явно е пристрастието в случая да се фаворизира началническият персонал, поставеният по-добре чиновнически персонал в общината за сметка на многобройния низш персонал, който е сравнително зле поставен в материално отношение. Аз имам сведения, извлечени от бюджетопоекта, които показват, че тия 22 000 лв. увеличение, предвидени в бюджетопоекта, са дадени: на 6 началници на отделения и на господин контролѐра — 8400 лв. годишно увеличение общо; на началника на Бюрото за социални грижи 600 лв.; на 6 комисари по 600 лв. увеличение — 3600 лв. общо; на 18 помощници комисари по 300 лв. — 5400 лв. и т. н. Всички тия, които получават заплата повече от 1500 лв. годишно, те имат това увеличение, което възлиза за на 21 080 лв., или кръгло 22 000 лв. Само 5 души работници в общинската работилница имат известно малко увеличение по бюджетопоекта, което общо е 1020 лв. заедно със заплатите на тримата души ученици. Господа, това е не само една въпиюща неправда, но това по никакъв начин не може да се приеме от съвета.

*Т. Влайков:* То не е прието и от комисията.

*Г. Димитров:* Толкоз по-добре. Аз лично и групата към която принадлежа, не бихме имали нищо против

господа съветници, да предвидим известно увеличение на заплатите на ония чиновници, които според нас получават повече от онзи необходим минимум за съществуване — повече от 1800 лв. годишно, или 150 лв. месечно. И те биха заслужили известно увеличение, особено когато се има предвид скъпотията на живота, настъпила в последно време. Обаче да се повишава заплатата на тия, които имат вече известно осигурено материално положение, и да не се дава нито една стотинка за увеличение на онези, които една живеят и живеят крайно мизерно и вследствие на мизерната си заплата не могат да изпълняват длъжността си както трябва, да не се стабилизира материалното положение на онези служещи, които тъй, както са поставени сега, често пъти са принудени да накърняват интересите на своята собствена служба, да търсят посторонни източници, да прибегват към работи крайно некрасиви и да се подлагат на една деморализация, вредна за общината и за нейните служещи, казвам това неувеличение на заплатите на тия служещи е извънредно вредно за самата община, за нейните функции. Въпреки този напредък в заплатите на служещите през последните 3 години, който отбеляза господин Е. Николов, ние имаме в общината още заплати за известни служещи от 50 лв. месечно. Ето ги, например според проектобюджета 10 души получават по 600 лв. годишна заплата. Аз не говоря за тия чистачки, които получават по 540 лв. годишна заплата.

*Председателят Д. Гачев:* Те работят по един-два часа на ден.

*Г. Димитров:* Оставете това настрана. Аз взимам онези, които са постоянни служещи на общината, и ето: 10 души получават по 600 лв. годишна заплата по сегашния бюджетопроект — това е било и досегашното положение; 70 души получават по 1080 лв. годишна заплата; 16 души — по 1300 лв. годишна заплата; 214 — по 960 лв.; 485 души — по 900 лв.; 4 души — по 860 лв.; 43 души — по 840 лв.; 4 души — по 770 лв.; 11 души — по 720 лв. и 10 души — по 600 лв.; по-малко от 100 лв. получават 671 служещи на общината. Тук, разбира се, влизат метачите, тук влизат разсилните, тук влизат тия категории други служещи, каквито ние имаме постоянно в общината. Според мен това положение по никой начин не трябва

да се понася по-нататък, не трябва да се търпи! И когато нашият Общински съвет е в края на своя мандат, когато, тъй да се каже, той трябва да завърши един период от тригодишна деятелност, той не бива да завърши тая своя деятелност, като запази това сегашно положение на низшия персонал. Необходима е една по-радикална реформа, макар че тя ще бъде съпроводена с известни средства, които трябва да се намерят — както за всяка друга неотложна нужда, що е в интереса на общината, въпреки финансовите ѝ затруднения, се намират средства. Ако дълговете на общината днес са 50 милиона неконсолидирани и 5 милиона летящи, без да оправдавам онези, които създадоха това забатачено състояние на общината, никак не се страхувам, ако се увеличат с още няколкостотин хиляди лева, но общината да има един добре поставен персонал и добре възнаграден.

Може да се възрази, че тия служещи, които имаме сега, не вършат работата си както трябва. Това могат да кажат някои. Това в подробности аз не мога да твърдя. Може да се каже, че има повече служещи, отколкото си необходими за самата работа. Но това никак не намалява необходимостта тия, които са ангажирани от общината на постоянна работа, да получават една сносна, една достатъчна за своето съществуване заплата. Нужна е една реорганизация в работата, нужен е един контрол в работата, необходим е един по-добър подбор на персонала върху това всички сме съгласни — обаче наред с това тъй също е необходимо да бъде подобро материалното положение на тия служещи. Аз бих казал съвършено открито, че един много голям скандал е Софийската община, която борави с един годишен бюджет от 17 милиона, които е допуснала в течение на година натрупване на един такъв финансов батак, един голям скандал е, казвам, Софийската община да си служи с труда на хората за своите нужди, за нуждите на софийското население и да плаща за този труд по 50, 60, 75 лв. месечно. Днес, господа съветници — всички знаете това, — не може да се живее в София, ако семейството на един служещ няма минимум 5 лв. дневно. И ако маса работници живеят с 2—3 лв. дневно, това става за сметка на здравето и живота на децата им, това става за сметка на голямото съ-



кращение на собствените им разноски за поддържане на най-необходимото съществуване. Ние сами, като община, и най-малко ние, представителите на Работническата партия\*, бихме могли да се съгласим да бъдем съучастници в израждането, физическо и духовно, на тия хора, което общината сама предизвиква, с труда на които тя си служи тук. Ние бихме имали всичкото основание, при условията, при които се живее сега в София, при поскъпването, което е настъпило особено в последните години, ние бихме имали, казвам, всичкото основание да искаме, щото минималната заплата на тия чиновници и служещи, които има общината, да не бъде по-долу от 100 лв. месечно. Защото това е именно най-малкото, което би стигнало за удовлетворение на същните пужди на един служещ и семейството му, за отглеждане децата му, които се пуждаят не само от храна, но и от образование и от цял ред други грижи. Ако този минимум при сегашното състояние на общината не може да се прокара, най-малкото, което трябва да се направи още тая година с риск да се отрупат разходите с 200—250 хиляди лева, то е: заплатите на всички тия служещи, които са по-долу от 100 лв., да бъдат увеличени поне до тая норма и минималната заплата засега в общината да бъде поне 100 лв. месечно. Това не ще се види много никому, напротив, то е твърде малко, но то ще бъде една крачка напред в сравнение със сегашното положение. Съгласен съм, че онова предложение, което се прави от татък<sup>61</sup> (с о ч и г р у п а т а н а о б е д и н е н и т е с о ц и а л и с т и) за известно процентно увеличение, и то е крачка напред за подобрене на заплатите на персонала, обаче това е свършено недостатъчно, то би било един малък палиатив\*\*, а общината би трябвало да направи един жест малко по-сериозен по отношение своите служещи. Ето защо аз съм против увеличение на заплатите засега, тази година, на началнически персонал и настоявам да се предвиди едно увеличение на всички заплати, които са по-долу от 100 лв., на една норма до 100 лв. тя да бъде засега минималната. Господата, които заемат началнически и други места в

\* Има се предвид Българската работническа социалдемократическа партия (и с.) (Ред.)

\*\* Палиатив (фр.) — временна, ненапълно задоволителна мярка. (Ред.)

общината, ще имат случай при едно по-удобно време да получават това, което наистина заслужават като повишение на своите заплати, но да се дава тям повишение сега, без да се дава поне необходимото повишение на низшия персонал — това за тях самите е крайно неудобно и те самите не би трябвало да настояват да се реши то от Общинския съвет.

Прочее, аз настоявам вместо предложението, което отгатък се прави за едно процентно увеличение, което според мен е недостатъчно, да се повдигнат тия заплати, по-ниски от 100 лв., на една норма от 100 лв. месечно, като тая заплата засега бъде минималната заплата, която общината плаща на служителите.

*Публикува се за първи път  
по текста на стенографския протокол  
от заседанието*

## ДЕ Е ЗАКОНОПРОЕКТЪТ ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА БЕЗРАБОТНИТЕ?

*Питане до Бюрото на Народното събрание*

София, 15 януари 1915 г.\*

Още през месец ноември м. г. социалдемократическата парламентарна група внесе в камарата един законопроект за държавна помощ на безработните работници и техните семейства.\*\*

Оттогава насам безработицата взе още по-големи размери. Необходимостта да се даде немедлена държавна помощ на безработните и техните семейства днес е крайно положителна. *Въпросът не търпи никакво по-нататъшно отлагане.\*\*\**

Предвид на това от името на социалдемократическата парламентарна група питам господин Председателя на Народното събрание и моля веднага да ми отговори:

*Направило ли е Бюрото на камарата необходимото, за да бъде поставен законопроектът за безработните на личен ред още в първите дни на сегашната половина от януарната сесия?\*\*\**

Народен представител: Г. Димитров

и «Работнически вестник»,  
№ 123, 17 януари 1915 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»,  
сверен с оригинала

\* Дата на оригинала. (Ред.)  
\*\* Вж настоящия том, с. 541—543. (Ред.)  
\*\*\* Курсивът е в оригинала. (Ред.)

## ПО ЗАКОНОДАТЕЛНАТА ЗАКРИЛА НА ТРУДА

*Реч в Народното събрание\**

16 януари 1915 г.

Г-да народни представители! Въпросът за законодателната закрила на труда у нас сè повече и повече се прилага на държавата в лицето на всички управляващи партии. Днес вече в България никой няма куража да отрича необходимостта от такава законодателна закрила. А ние си спомняте, че не беше отдавна, когато се намираха и партии, и отделни министри у нас, които в самото Народно събрание заявяваха тържествено, категорично, че в България не съществува такава работническа класа, която би имала нуждата и правото да се ползува от законодателната закрила на държавата. Развитието на индустрията в нашата страна, икономическото развитие на България даде такива очебийни резултати и доведе до такива силни и значителни последствия, че сега у нас необходимостта от законодателна закрила на труда не може очевидно да се отрича. Когато се разискваше бюджетопроектът на Министерството на търговията, промишлеността и труда, нашият другар Васил Коларов с данни доказателствувал, че въпреки всички неблагоприятни условия, при които се развива нашата страна, индустрията върви доста напред, че модерните индустриални предприятия у нас растат, че изобщо нашата страна в икономическо, в капиталистическо отношение непрестанно се е развивала особено в последните 10 години.\*\* Но понятно е, че ко

\* Г. Димитров се изказва по «Законопроекта за фонда за работническите застраховки». (Ред.)

\*\* Вж Стенографски дневници, XVII ОНС, 41 з., 16 декември 1914 г. с. 1314—1326. (Ред.)

Като индустрията в една страна се развива, когато има налице едно капиталистическо развитие, това е съпроводено неизбежно с ръста на оная класа от наемници, която няма никакви имоти, която не разполага с никакви средства за произвеждане, която разчита само на своя собствена наеман труд, една класа, която всекидневно, с развитието на самото производство, с икономическото развитие на страната расте. И това, че днес у нас всички партии на българската буржоазия са принудени да признаят необходимостта от такава една законодателна закрила, необходимостта от работническо законодателство, трябва да се смята резултат на самото развитие на нашата страна, на първо място, и, на второ място, то е един резултат, един успех на българския социализъм, на борещата се работническа класа у нас. Борбата на работниците наемници, най-сетне, и в самото Народно събрание да бъде поставен ребром и ясно въпросът за защитата от страна на държавата на работниците, на работническия труд.

И наистина, г-да народни представители, въпросът за работническо законодателство се отнася не до една шеста български граждани, не до един малък слой на българското население, интересите на който така или иначе биха могли да бъдат пренебрегнати. Въпросът за законодателната застраховка на труда у нас се отнася до минимум 1/3 от цялото българско население. Според официалната статистика в 1895 г. у нас е имало хора, които живеят чрез наеман труд, близо 250 хиляди души. Според същата официална статистика сега, след Балканската война, у нас има близо 400 хиляди души мъже, жени и деца, които в индустрията, в занаятите, в търговията, в строителството и в другите области на труда живеят чрез работата на другото, живеят чрез наеман труд. Тези 400 хиляди души най-малко имат толкова членове, които те поддържат, че представляват от себе си една четвърт от населението на нашата страна. Касае се, прочее, за една много-вълнива маса от трудещи се хора. Независимо от това, това е работническата класа, г-да народни представители, която по силата на самото развитие на България расте всекидневно. Тя е класата, която числено расте, ролята и влияението на която в икономическия живот на нашата страна, в производството на страната също така сè повече

и повече се увеличава. Касае се да се създаде закон за ли конодателна закрила не на една част от населението, което живее паразитно, което смуче, тъй да се каже, от средствата на държавната хазна или което живее на чужд гръб, касае се за защита на работническото население на една обществена класа, която на своите собствени плещи поддържа съществуването на днешното капиталистическо общество. Това в развитите капиталистически страни е съвършено очевидно, това обаче у нас, една назадна страна, не е само тенденция, но става сѐ повече и повече факт, защото наред със земеделската маса в нашата страна това са народните слоеве, които поддържат съществуването на обществото и които, от друга страна, понасят грамадни тежести за издържането на голямата държавна машинария. Е, добре, при това положение основателно е да се иска от държавата и от самото Народно събрание да даде една ефикасна защита на такава грамадна маса от българското население, от българската нация, от трудещата се част, аз бих казал, на най-здравата, на най-жилавата част от българското население, на тая, на която принадлежи бъдещето на България, която със своите сили, със своите средства издържа успехите и напредъка на нашата страна. В какво положение обаче се намири работническата класа у нас, в какво положение я е оставила държавата? Вие бихте могли, г-да народни представители, да видите много ясно, ако бихте обърнали внимание върху фактичкото положение на работниците в разните професии и индустрии у нас. Без да се спирам подробно, бих искал да привлека вашето внимание върху масовите заболявания, на които са изложени работниците в различните производства и професии у нас. Забележете, че извън обикновени дребни заболявания най-опасната болест, постоянната болест на работниците у нас това е туберкулозата и за нея условията на труда, условията на работа във фабриките, в работилниците и в други предприятия, недостатъчната храна, която имат тия работници, лошите жилищни условия, от една страна, и от друга страна, липсата на всякаква закрила предпазвават най-благоприятна почва за развитието на туберкулозата. В 1907 г. в пловдивските тютюневи фабрики са умрели от туберкулоза 34 души работници от едно

персонал общо от 550 души. В дупнишките тютюневи фабрики от един персонал от 320 души за две години са умрели пак от туберкулоза от 16 до 20-годишна възраст 11 работнички — в 1907 г. също. В панагюрските килимени фабрики са умрели повече от 30 работнички от туберкулоза и в тая година лекарят официално е констатирал, че 85% от всички работнички в килимените фабрики в Панагюрище боледуват от туберкулоза или друга болест. Д-р Цончев, един габровски лекар и, доколкото зная, един фабрикант, констатира, че в габровските текстилни фабрики 43%, близо половината от всички работници и работнички, са болни от туберкулоза и други болести. Възният държавен лекар при Пернишката мина д-р Личев в 1907 г. е заключил по своите изчисления, че в тая година при един общ персонал от 2590 души — от началото до края на годината — имало различни заболявания — 2893 случая, 552 случая на наранявания, тежки и леки. В софийските печатници и печатарски предприятия констатирано е също така от маса лекари, че близо 87% са болни от разни болести, от които 42% са туберкулозни. Сведенията, които дават наборните комисии, г-да народни представители, също така говорят за тия заболявания сред работническата класа у нас, за физическото израждане, към което тази част от българската нация бива тласкана от сегашното съществуващо положение. В повечето градове, особено в градските центрове като Варна, Русе, Бургас, Пловдив и пр., процентът на младежите, които наборните комисии отлагат по недоразвитост, по телесни недостатъци, по болести, в миналата година си част причините на които се крият в мислените условия на труда и на живота им, процентът им от 6,2 е достигнал на 8,1, а в София е 10,3. Как условията на труда се отразяват върху ръста на числото на недоразвитите, на негодните за военна служба, показват и тия данни за работниците в индустрията. В 1898 г., при по-строги условия, когато се е искало по-голяма гръдна ширина, по-развита мускулатура, по-добро физическо здравие изобщо, са освободени завинаги по неспособност 102 души индустриални работници. А в 1909 г., при приличително същото число подлежащи на набор са освободени завинаги 904 души, при условия много по-либерал-

ни — искало се е много по-малка гръдна ширина, приемало се е тогава една по-слаба мускулатура и пр. Общо работници в 1904 г. са освободени по тия причини 140, а в 1909 г. — след 5 години — 201, повтарям да кажа, предно почти също число подлежащи на набор. У нас, г-до народни представители, статистиката не е дотам развита. Тя е още в своето начало, не е засегнала всичките области на икономическия и обществен живот в нашата страна за да имаме данни, които са необходими, за да се види съвършено точно влиянието на условията на труда и на условията на живота, при които е поставена работническата класа тук, в България. Статистиката обаче, която имат другите страни, за други места, може да ни дойде ни помощ, за да стане ясно на всички в какъв път на физически израждания, в какъв опасен път хората на труда, носителите на труда, работническата класа в България отгласната от държавата, която покровителствува, която насърчава капиталистите и индустриалците, отделните господари, но която досега не се е загрижила сериозно за защита на труда. Ето ви например една официална статистика за Германия, за Бремен и Хамбург, за развитието на туберкулозата в зависимост от имотното състояние на гражданите в тия два типични града на Германия. И Бремен и Хамбург, според тая официална германска статистика, се падат умрели от туберкулоза: тия, които получават месечен доход от 80 до 100 лв. — 5 души на 1000; от 100 до 180 лв. заплата — 4,25; от 180 до 300 лв. — 2,25; от 300 до 450\* лв. месечна заплата — 2 души на 1000; от 800 до 2500 лв. и пр. — едва 0,74. Според втора една подобна таблица, в която се говори за разпространението на туберкулозата тъкмо там, дето доходът, материалното състояние е най-лошо, дето условията на живота и следователно условията на труда са най-тежки, на 10 000 души в същите тия места умират от туберкулоза: богати, състоятелни, имотни хора — 49,7, средни — 142,50, бедни работници, неимотни — 336 души. Мене ми се струва г-до народни представители, че макар и да може в тази посока да се приведат маса други статистически данни за Германия, за Франция и за другите европейски страни

\* В Стенографски дневници цифрата е 4050. (Ред.)



и тия приведени са достатъчни да покажат, че у нас, дето благосъстоянието, дето условията на труда и живота на работническата класа са много по-лоши, отколкото в тия страни като Германия, Франция и Англия, разпространението на такива опасни болести, каквато е туберкулозата, има извънредно по-благоприятна почва, отколкото там. Наред с тия масови заболявания, на които работниците са изложени, наред с това физическо изразждане вследствие продължителността на работното време, на недостатъчната храна, на липсата на предпазителни мерки при машините, на лошите помещения за работа и, което е много важно, на липсата на закони, които да преследват господарите за тяхната небрежност, за тяхното престъпно отнасяне към здравето и живота на работниците, ние имаме един поразителен ръст на злополуките на труда в България. Няма официална статистика за туй, обаче злополуките, които са изнесени в работническата преса, в другите вестници и по частни съобщения, отбелязани в статистиката на Общия работнически синдикален съюз в България, показват, че в 1908 г. са отбелязани 247 злополуки. От тия 247 души в 1908 г. общо нещастни случаи, злополуки, 208 са били осакатявания на работници — местна тежка или по-лека телесна повреда, която парализира или премахва, отнема трудоспособността, работоспособността на работника, 39 смъртни случая. В 1909 г. общото число на злополуките е 275. От тях 244 случая на осакатяване, 51 смъртни случая. В 1910 г. общото число на злополуките е 359, от тях 261 осакатявания, 98 смъртни случая; в 1911 г. 483 злополуки общо, от тях 369 осакатявания, 114 смъртни случая; и в 1912 г., която прекарахме 9 месеца като нормална, а другите три месеца във война, има злополуки всичко 521 отбелязани, от които 399 случая на осакатяване и 122 смъртни случая. Или за този период от 1905 г. всичко 1905 злополуки, от тях 1481 случая на осакатяване и 424 смъртни случая. С една реч, за 6 годишния период, като вземем само случаите, които са отбелязани в пресата, а изоставим маса други, които по различни причини, понятни за всекиго, не проникват в пресата, ние имаме 1481 инвалиди-работници, голяма част от тях, разбира се, при строителните и други предприятия, и 424 работници убити, умрели вследствие злополуки.

които са оставили своите семейства без поддръжка. Ръстът на злополуките, на нещастните случаи у нас е извънредно голям. В 1908 г. имаме общо 247 злополуки, а в 1912 година — 521, или, както виждате, повече от 100% увеличение през този 5-годишен период. Независимо от другите причини, г-да народни представители, една от основните причини за тези злополуки е, че не е определен у нас един нормален работен ден, при който работниците биха могли да съхранят достатъчно своите сили, биха могли да поддържат тежестите на работата и да запазят вниманието, което е необходимо, за да не изпаднат в нещастие.

Доколко преумората на работниците е в тясна зависимост с числото на злополуките, показват също официалните статистики в другите страни. Според една подобна статистика, едно основателно изследване от официалните органи в Монпелие, Франция, имаме там за 1903 година 5135 злополуки. И вижте как са ставали те по часове на работното време. Сутрин в 6 часа са станали 110 злополуки, в 7 часа — 235, в 8 часа — 375, в 9 часа — 420, в 10 часа — 600. Колкото отиваме по-нагоре, преди полузата, която обикновено има в тези предприятия между 10 и 11<sup>1</sup>/<sub>2</sub> часа, злополуките сѐ повече растат. В 11 часа има 405 злополуки. В 12 часа — 55. И така, общо до 1 часа те са 2200. Вземете злополуките, станали подир обед пак според тази статистика: в 1 часа са станали 120 злополуки, в 2 часа — 420, в 3 часа — 530, в 4 часа — 740, в 5 часа — 750, в 6 часа — 350 и в 7 часа, поради това че не всички предприятия работят до 7 часа, са отбелязани 25; или всичко 2235\*. Според друго едно изследване за 1904 година в пет департамента на Франция е имало 4069 злополуки. Сутринта в 6 часа са се случили 110, в 7 часа — 232, в 8 часа — 305, в 9 часа — 310, в 10 часа — 478, в 11 часа — 292 и в 12 часа — 50. И подир обед се забелязва същата пропорция както по-рано. Две различни изследвания, различни статистики установяват един и същ факт. Друга една статистика също показва не вече по часове, а по дни в седмицата, увеличението на числото на злополуките. През 1904 година в Нормандия, Франция, злополуките през седмицата се разпределят:

\* Така е в оригинала. (Ред.)

лика: в понеделник — 44, във вторник — 46, в сряда — 17, в четвъртък — 57, в петък — 52 и в събота — 64. В 1902 година в Белгия обявените злополуки, регистрирани от официалната статистика, се разпределят в седмицата по този начин: в понеделник — 367, във вторник — 185, в сряда — 410, в четвъртък — 425, в петък — 420, и събота — 435. Следователно, колкото отиваме от началото към края на деня, или на седмицата, толкоз повече растат и самите злополуки вследствие преумората, която се повече и повече се увеличава.

Понятно е, г-да народни представители, че съвсем обоснователен е възгледът на голяма част от господарите в нашата страна и на техните идеолози, че злополуките се дължат изключително на невниманието, на небрежността и неопитността на работниците. Основната причина на злополуките е, както виждате, в условията, при които се извършва работническият труд. Няма съмнение — това е доказано и в другите страни, — че една част от работническите злополуки не се дължат на вината на господаря непосредствено лично, но падат и трябва да паднат като тежест, тъй да се каже, върху самата индустрия, защото се дължат на професионалната опасност на самата индустрия. Има работи, дето при всичкото внимание, при всичкото бдение от страна на работника, при всичките предпазителни мерки, които биха се взели, се пак би било възможно да се случи известно нещастие с работниците. Това са обаче изключителни случаи. Масата от случаите на злополука в другите страни, и особено у нас, дето още няма никакво законодателно урегулиране на труда, се дължат на неуредените помещения за работа, на липса на предпазителни мрежи и уреди около машините, на тази голяма преумора, която е постоянно явление, системно във всичките индустриални, занаятчийски и други предприятия в нашата страна, на небрежността на господарите и често пъти на злата им воля, на желанието им да изкарат от един и същ работник колкото е възможно по голяма печалба и на това, че нямат никаква отговорност и страх пред законите, ако работникът в дадена работилница или фабрика би претърпял някаква злополука.

Г-да народни представители! При сегашното положение, в което нашата работническа класа се намира, аз

трябва да заявя категорично, че работният добитък на нашите земледелци е по-добре осигурен и по-добре поставен в туй отношение, относително живота си, отколкото работникът, работническият труд във фабриките и работилниците. Това е истината. То е скандално, то е позорно за правовата културна буржоазна държава. . .

*Т. Луканов:* Вярно.

*Г. Димитров:* . . . но то е истина, то е факт. У нас вече има един закон за покровителство, за защита на добитъка<sup>62</sup>. В другите страни — и в нас се пренесе туй — има цяла редица закони за покровителство на животни: кучета, котки и пр. и пр. се по хуманни и други съображения, а за човешкия труд. . .

*Министър Ж. Бакалов:* Наказателен закон има само

*Г. Димитров:* . . . за работническият труд в България няма закон, няма подобна гаранция за здравето и живота на работника. Положението е такова: предприемачите на постройка на железопътни линии, на някои сгради и други наемат работници с устен ангажимент; те сами се спазаряват — няма намеса на държавата, няма закон няма нищо, а даже и това, малкото, което го има за тези работници в известни обществени предприятия, и то често пъти не се спазва. Работничеството е напълно произволно на господаря. Стане нещастие, осакатява се работникът, господарят се смята без никакъв ангажимент към него и затова, защото той, работникът, е изгубил способността да работи, на другия ден бива изхвърлен. И ние имаме маса случаи, когато такива нещастни работници се отиват към нашия работнически синдикат, и ние сме принудени да им даваме помощи, да лекуваме със своите оскъдни средства работниците, пострадали при подобни предприятия, при известни фабрики. Имаме подобен случай с един работник, ослепял при експлозия в една кариера: млада, здрав, надежден момък, изгубил зрението си, никъде не е приемат, а предприемачът на кариерата не дал нито стотинка. Ние трябва да водим дело и кой знае дали след годиници ще успеем да вземем известно парично обезщетение за този работник. За него няма пенсия, няма помощ и той е принуден да ходи постоянно от Бургас до София, от София до Бургас, да търси помощ от другарите си, от работническите синдикати, за да преживява. Няма нито и

моц, нито осигуровка от държавата, нито, от друга страна, някакъв прият или някакво заведение, дето той би могъл да постъпи. А това са десетки подобни случаи на работнически нещастия в България. Сам аз, като общински съветник, го виждах всеки ден в общината — свидетел съм. Идват постоянно осакатени хора, инвалиди, да искат помощ от общината — една част са се вече примирили — и от изследванията, които съм направил за една част от тия нещастници, какво се оказва? Двама от тях били работници от Захарната фабрика, единият изгубил ръката си, другият — крака си, били са и в други предприятия и не са получили нищо: останали на улицата, ударили го на просия и търсят помощ от другарите си.

Г-да народни представители! Това положение, в което се поставя работническата класа, класата на труда, която създава богатства за страната, не е положение благоприятно и за българската нация. То не може да бъде добро и за страната, то е физическо, то е духовно израждане на цвета, на надеждите на тази българска нация.

*Г. Петров:* Може да се изражда нацията, от това патриотарите не се стряскат.

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! Когато ние сме искали законодателна закрила на труда и преди всичко като основа една държавна застраховка в случай на заболяване, на злополука, на инвалидност, на старост и на смърт, винаги ни се е отговаряло и от отделните господари, и от техните индустриални и търговски организации, и от самите министри, че държавата не е в състояние да организира и да издържа със свои собствени средства една подобна застраховка. Аз бих искал обаче да напомня и на днешния министър на търговията, промишлеността и труда, и на почитаемото Народно събрание факта, че държавата от 1895 г. насам със средствата, които събира от народните маси във вид на данъци и по други начини, които тя има на разположение, е насърчавала систематически местната индустрия. От 1895 г. насам ние имаме един Закон за насърчение на местната индустрия, изменяван на два пъти, като е разширено насърчението. Основателно би се запитал всеки какво е дала държавата във вид на облаги за младата неукрепнала българска индустрия, т. е. за самите индустриалци, през един такъв

период. Чини ми се, началникът на индустриалното отделение при Министерството на търговията — ако не се лъжа г-н Димов е такъв — излезе напоследък в «Икономическо списание»\* да сумира тези облаги, които българските индустриалци получават от държавата у нас, за 1912 г. — за една непълна и не напълно нормална година, следователно, за 9 месеца само. И от неговите изчисления излиза, че 378 индустриални заведения, които представляват от себе си насърчаваната българска индустрия, са получили през 1912 г. за 9 месеца нормални облаги от освобождаване от вносни мита. . .

*А. Ляпчев:* Освобождаване от вносни мита, сурови материали, защото другите не е взел в съображение; те са по-дебели.

*Г. Димитров:* . . . облаги от превозване с намалени цени на материалите и пр. — облаги, които предвижда Законът за насърчение на местната индустрия, — взели защи на 3 727 000 лв. Като прибавите ония облаги, за които г-н Ляпчев говори, като прибавите и други известни облаги, които получават индустриалците във вид на разходи, правени от държавата за тях, то излиза, че най-малката сума от облаги, които са получили общо тия 378 заведения, кажете ги тия 378 индустриалци, прибавете към тях още няколко, 500 души български граждани ги кажете, от държавата, възлиза на 5 милиона лева кръгло. Това за една година.

*Т. Петров:* За тях държавата има.

*Г. Димитров:* Имаме 1911 г. преди това. Вие сметнете г-да народни представители, от 1895 г. досега, турете по 5 милиона за всяка година, турете ги средно по 2 милиона. . .

*А. Ляпчев:* Те са получили много повече — не толкова. Те са получили 4 пъти повече.

*Г. Димитров:* Те, както бележи г-н Ляпчев, са получили много повече, но аз вземам това, което е неоспоримо. От 1895 г. до 1915 г. — 20 години, — ако турите средно по 2 милиона на годината, ние ще имаме, че най-малко

\* Става дума за статията на Д. Хаджидимов «Какво е получила местната индустрия през 1912 г. от държавата и обществените учреждения», отпечатана в «Списание на Българското икономическо дружество», 1914, № 9—10, с. 527—552. (Ред.)

40 -50 милиона лева са дадени на българските индустриалци.

Бихте казали: държавата трябва да им даде, защото нашата страна е заинтересована да се развие икономически, да стане една модерна капиталистическа държава, да издържа външната конкуренция, да върви по пътя на развитието на другите европейски страни. Но, г-да народни представители, при едно строго изследване се оказва, че и тая протекционалистическа цел, която се е преследвала, не е постигната. Прав е и много добре изтъква в своята анкета г-н Димов, че предприятия, които не се нуждаят от подобно нещо, са получавали големи бакшиши във вид на облаги през тия години и че това е било просто фаворизиране на личности, а не покровителствование, насърчение на българската индустрия, ние сами не сме се обявили и не бихме се обявили против една разумна, една целесъобразна, една уместна протекция на икономическото развитие на нашата страна.

Аз изтъквам този факт, че са намирани милиони да се върлят в джобовете на отделни капиталисти. Къде е била държавата от 1895 г. насам да направи малко нещо в защита на работническия труд.

Г-н министърът в своите мотиви започва историята на истината много отдавна. Той иска да представи, че българската държава още от 1882 г. е обърнала внимание на труда на работниците и със своя Публично-административен правилник<sup>63</sup> е турила начало на едно подобно законодателство. Г-да народни представители! Този Публично-административен правилник — без да се спирам върху него — създава съвършено нищожна закрила на само малка, ограничена част от работниците в онова време. От 1882 г. до 1895 г., г-да народни представители, държавата не е направила нищо. Трябваше в 1905 г. да се види работническите стачни движения в нашата страна<sup>64</sup>, трябваше една голяма стачка в Пернишката мина<sup>65</sup>, трябваше една голяма железничарска стачка<sup>66</sup>, трябваше има една редица работнически стачки в България, които обаче, в 1905 година, възлизаха на 22, в които участвуваша хиляди работници, за да се яви тогавашното правителство да реагира срещу това недоволство на работниците в нашата страна. И създаването на Закона за жен-

ския и детския труд не е продължение на оная политика, започната с издаване на Публично-административния правилник\*, създателите на който не са имали даже нищо в ума си това, което е после станало.

*А. Ляпчев:* Наполеон III го е имал в ума си. Оттам го взели.

*Г. Димитров:* Да, те са го преписали оттам. — А създадените по-късно закони: създаденият в 1905 г. Закон за женския и детския труд, създаденият в 1906 г.\*\* Закон за спомагателната каса на работниците по обществените предприятия<sup>67</sup>, създаденият по-сетне Закон за подпомагане на държавните работници — тази система на законодателство за подпомагане една част от българските работници е резултат на тогавашното движение на работническата класа у нас. Целеше се — и то пак от същото правителство<sup>68</sup>, т. е. от една част от тези, които съставляват днешното правителство, — целеше се в онова време със създаването на тия закони, които авторите им не мислеха да бъдат приложени — това го казахме тогава и то се потвърди сетне — да се успокоят духовете след тия недоволства на работническите маси у нас, да се ограничи растящото недоволство на работническата класа, да се спъне развитието на самото работническо движение. Вероятно някои от авторите на тези закони са разсъждавали малко нещо, както някога разсъждаваше Бисмарк в Германия: не е достатъчно само да преследваш социализма с изключителни закони<sup>69</sup>, с насилия, с крутости, а е необходимо на самите работници да се даде нещо, което би ги задоволило, за да се изтръгнат тези работници от влиянието на социализма и да поддържат една буржоазна партия.

*Т. Луканов:* Те го казват в мотивите на закона.

*Г. Димитров:* Те го казаха в мотивите на закона, казват го и сега. Аз ще дойда и на него. — Защо именно тогава се създаде това законодателство? Защото то се появи като резултат на движението на работниците, които обикновено бидейки недостатъчно силни да наложат прилагането на законите, тези закони си останаха неприложени, г-да по-

\* Вж «Държавен вестник», № 146—148 от 23, 28 и 30 декември 1905 г. (Ред.)

\*\* Допуснатата печатна грешка. Годината е 1905. (Ред.)



родни представители. Ето вече от 1905 г. досега се изминаха близо 9—10 години, а Законът за женския и детския труд, със съвършено нищожни изключения, даже в последно време — аз подчертавам това, — въпреки известни усилия на Министерството на труда, които не отричам; окръжни предписания, известни постъпки, направени от инспекторите и пр., този закон, казвам, даже досега не е приложен<sup>70</sup>. Той не се прилага преди всичко поради тези вътрешни противоречия, които съществуваха в него, поради множеството изключения, които се допускаха, поради множеството отворени врати, които се оставиха тогава за разни господари, капиталисти. И с този Закон за женския и детския труд са се гаврили всички български индустриалци, покровителствувани и насърчавани от държавата, от разните правителства. Доста е, г-да народни представители, да видите следния факт: според Закона за женския и детския труд глобите, които се налагат за нарушение на този закон, постъпват като приход в един специален фонд, наречен за застраховка на работниците от злополука, смърт, старост или инвалидност; от 1905 г. до този момент в този фонд са постъпили всичко само 5500 лева от глоби. Трябва тогава да се допусне, че Законът за женския и детския труд е прилаган тъй точно, тъй пунктуално и навсякъде, както никой друг български закон не е прилаган, за да има досега само 5500 лева от глоби. Истината обаче е, че законът нито е прилаган, нито са употребени достатъчно усилия от ресективните органи на властта, за да бъдат налагани и събирани тези глоби, които се следват по този закон, за да влизат във фонда. 5500 лв. глоби всичко са събрани за граматните, систематически и повсеместни нарушения на един работнически закон, какъвто е Законът за женския и детския труд.

Поради небрежността на държавата в лицето на досегашните правителства, на правителствата от 1905 г. досега — не говоря само за тогавашното, — към малкото внимание на работническо, на социално законодателство добавя се друг един факт. Създаде се, г-да народни представители, в 1905 г. Закон за спомагателната каса при обществените предприятия. Както сам г-н министърът досега признава в своите мотиви, правилникът, който тряб-

ваше да бъде създаден още в 1906 г. за прилагане на този закон, не биде изработен. Сега бил вече изработен, обаче още не е утвърден и не е турен в приложение.

*Министър Ж. Бакалов:* Сега вече той става безпредметен.

*Г. Димитров:* Да, сега става безпредметен, след като се внася този законопроект. То е очевидно.

*Н. Харлаков:* Не става безпредметен. Там е грешката на законодателя.

*Г. Димитров:* Да, но то може да се попълни тук. Обичае през течение близо на един десетгодишен период от съществуването на този закон в обществените предприятия нищо не се е направило. — Законът за спомагателната каса не се приложи достатъчно напълно благодарение липсата на един подобен правилник за прилагане на закона. Но независимо от това позволиха си да ограбят този фонд, създаден по закона. Вие знаете тази скандална история с връщането на разните предприятия една сума от 400 000 лева. То е един неподобен грабеж, един грабеж на стотинките, предназначени за инвалидни и други пенсии на пострадалите работници по разни обществени предприятия. И аз трябва да подчертая, че начало на този грабеж туриха г-да демократите: те бяха тези, които предрешиха въпроса и които според едно обяснение на г-н Такев. . .

*А. Ляпчев:* Как го предрешиха?

*А. Конов:* Дадоха на предприемачите пари от този фонд.

*А. Ляпчев:* Не е вярно. Върна им се според закона онова, което са изразходвали. Туй е законът.

*Г. Димитров:* В закона има една неяснота, която беше използвана от тези предприемачи с Ваше посредство и с Ваше височайше покровителство.

*А. Ляпчев:* Не е вярно. Апелирам към г-н Харлаков да каже как стои въпросът — той знае.

*Г. Димитров:* Добре. — Това, което чух от самите обяснения на г-н Такев по този случай, то е, г-да народни представители, че преди да се оттеглят от власт, демократите са имали тази претенция на предприемачите, разгледали я и се произнесли по принцип, в смисъл че тази сума трябва да бъде платена заради туй, защото при

приемачите били разходвали за лекуване на работниците. . .

*А. Ляпчев:* Тъй гласи законът.

*Г. Димитров:* Законът гласи съвършено другояче — . . .  
" остатъкът да им се даде. Всъщност, г-да народни представители, според самия закон работата стои така.

*В. Коларов:* Те не са изразходвали нищо.

*А. Ляпчев:* Това е вече партизанлък.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Моля, не прекъсвайте.

*Г. Димитров:* Според самия закон тия суми трябваше да бъдат запазени за фонда. Една малка неяснота е използвана от заинтересованите предприемачи. Тя се състои именно в това, че се казва: останалата неупотребена част в дадено предприятие, докато предприятието трае, се повръща на фонда. Но, г-да народни представители, предприемачите казват: ние сме похарчили през това време 300 и толкова хиляди лева. Не един министър, а един погледен проstack, откъдето щете го вземете, би могъл да разбере, че това предприятие в такъв един срок, какъвто имаме, не може да похарчи 370 хиляди лева за лекуване на работниците. Това, едно. На второ място, според самия закон лекуването на всекидневните заболявания се върши за сметка на предприятието, а извън това за инвалидна пенсия се дава един процент, който отива във фонда. Възможно ли позволихте принципно да предрешите въпроса, като давате право на предприемачите да искат и претендират за този фонд на 300 и толкова хиляди лева. Вашите последници, възползувани от това принципно разрешение на въпроса, знаейки, че и други ще споделят или посмат отговорността извън тях, главно г-н Франгя, с много лека ръка хвърли тия близо 400 хиляди лева, събирани през толкова време, в джобовете на самите предприемачи. Това е един голям скандал, един грабеж, който заслужава най-сериозно, най-строго порицание на парламента.

*В. Коларов:* Г-н Франгя го е извършил, защото е бил приготвен от демократите.

*Д-р А. Гиргинов:* Г-н Димитров! Ако демократите биха повърнали парите, нямаше защо народняшко-цан-

ковисткото правителство да решава въпроса за повързването им.

*Г. Димитров:* Г-да демократите са турили началото, не са имали време да уредят тази работа и други доходи да я довършат.

*Д-р А. Гиргинов:* Второ решение имаше да се повърнат парите.

*Г. Димитров:* Така гласят фактите и тъй ги потвърди г-н Такев.

*Д-р А. Гиргинов:* Извъртате фактите.

*Г. Димитров:* Аз искам, г-да народни представители, не да търся отговорността за тази работа — тя е известна, — но намерението ми беше да изтъкна, че държавата не само не се е погрижила за това работническо законодателство, създадено в 1905 г., да се приложи на практика, но в лицето на демократическото, а също така и на народняшко-цанковисткото правителство, тогава позволило на предприемачите да ограбят един работнически фонд с 400 хиляди лева.

Че е необходима една сериозна и пълна държавна застраховка на работниците в случай на болест, злополука, инвалидност, старост и смърт, по това, очевидно е, не може да се спори, и аз не мисля да доказвам това с каквито и да е по-нататъшни подробности. Въпросът е, какви дава сегашният законопроект в това отношение и защо тук му е мястото да кажа — правителството, респективният министър на труда така охотно още първия ден от втората половина на сегашната сесия внесе този законопроект.

*Министър Ж. Бакалов:* Той е внесен от по-рано.

*Г. Димитров:* Зная. Добре направихте, че го турихте на дневен ред. Сам господин министърът в заключението на своите мотиви обяснява: (Ч е т е.)

«Считам за неизлишно да изтъкна най-после и обстоятелството, че настоящият законопроект, с твърде малки и незначителни разширения, не представлява почти нищо ново, в смисъл на нови права и задължения, а само обединява, оформява и подвежда един знаменител установените вече разпоредби на съществуващите закони и договорни отношения в тая област.»\*

\* Вж «Изложение на мотивите към законопроекта за работническите застраховки» — Стенографски дневници, XVII ОНС, I РС, 50 з., 16 ян. 1916 г. с. 1899. (Ред.)

И това е именно истината. Необходима е една държавна застраховка. Тя не търпи никакво отлагане, никакво протакане; очаква се, тъй да се каже, налага се в най-скоро време да бъде създадена. И вместо към това да се прибегне, вместо такъв закон за държавна застраховка да се вотира от камарата, г-н министърът ни внася законопроект за фонда за работнишките застраховки. И сега навсякъде се афишира и разгласява, че Народното събрание се занимава със закон за работнишки застраховки, че Народното събрание се е загрижило за работническата класа; а всъщност, както се казва в самите мотиви, нещо ново не се внася. Тъй както е законопроектът за работнишките фондове, аз смело казвам, че това е чисто и просто една административна наредба, която ще трябва да мине през Народното събрание. Има един важен принцип, ние не го отричаме, ние настояваме на него; той е: обединението на всички досега съществуващи отделни фондове за застраховка в един общ фонд. Това е хубаво, то трябваше отдавна да стане, но само туй, а всичко останало е една чисто административна работа, която няма никаква връзка със застраховката на труда нито на държавните работници, а още по-малко на работниците от частните предприятия. И това е в тоя момент, когато у нас работническата класа и другите народни слоеве са в бедствие, когато скъпотията е дошла до чудовищни размери, когато безработицата, въпреки отричането ѝ от г-н министър-председателя и омаловажаването на този факт, е повсеместна в цялата страна и е едно национално бедствие за грамадната част от населението. В тоя момент трябва да се реагира против скъпотията, да се вземат сериозни мерки. Но мъчно е да се вземат, защото трябва да се засегнат големи генерали, големи патриоти не само от правителствена страна, но и от друга. Там ще се срещнат големи мъчнотии; тям значи не може да се пипа така, а трябва да се пипа с мекка ръкавица, полека, бавно, милайм-милайм. И поже нищо сериозно не може да се направи в това отношение, личното правителство намира, че една голяма хитрина е ипвреме да се направи една диверсия, да се отклони вниманието на страждущите и гладувашите, да им се каже: «Ето на, грижим се, ето ви законопроект за работническа застраховка» — всъщност административна разпо-

редба, която подчертава и потвърждава това, което имаме и в трите\* предишни закони, приложени към законопроекта<sup>71</sup>. Нищо ново, нищо положително, нищо в защита на труда.

Като изтъквам това основно положение, което се вижда от прочитането на законопроекта, г-да народни представители, от страна на нашата парламентарна група аз искам да отбележа, че внесен като една административна наредба, този законопроект в никакъв случай не трябва да излезе от Народното събрание като административна наредба, а това трябва да бъде закон, който внася нещо по-сериозно, нещо по-положително за защита на работническия труд. И в този смисъл трябва да се направят редица изменения в законопроекта, в подробностите на който ние ще влезем, когато законопроектът в комисията се разглежда. Тук искам да изтъкна основните положения.

На първо място, според нас Народното събрание не може да се задоволи с едно подобно процедуране по този закон, да каже: понеже законопроектът за фонда за работническите застраховки иде само да урегулира функционирането, управлението и организацията на фонда, който в себе си обединява отделни фондове, снабдени със специални закони, то ние нямаме право да изменяваме онова, което има в миналия закон, ще се ограничим в тия тесни административни рамки, в които ни постави Министерството на труда. Според нас, г-да народни представители, този законопроект за фонда за работническите застраховки може да измени постановленията на приложените тук закони и, следователно, понеже се касае за учредяване във всеки случай на един фонд за работнически застраховки, то законопроектът трябва да бъде изменен така, че да се осигурят за този фонд достатъчно и подходящи източници, които да увеличат неговите средства и да улеснят, да направят възможно създаването на закон за работническите застраховки, за застраховките на работниците в държавните и частни предприятия. Този закон без онзи закон за застраховките не представлява нищо. В този смисъл, г-да народни представители, помо-

\* Допуснатата печатна грешка. Думата е «четирите». (Ред.)

ците и пенсиите, казано е в законопроекта, които трябва да се дават по съществуващите закони — Закона за подпомагане държавните работници в случай на инвалидност и заболяване, Закона за спомагателната каса на работниците по обществените предприятия и за привилегиите на надниците им, — се дават от една комисия, състояща се от началника на отделението на труда или неговия помощник за председател и членове: юрисконсулта при Министерството на търговията, промишлеността и труда, счетоводителя на фонда за работнишките застраховки, един лекар — представител на Дирекцията за опазване народното здраве, и един представител на ведомството, по което са служили работниците, чиито заявления са поставени на разглеждане. Касае се за органа, който трябва да отпуща помощите и пенсиите. Тук виждаме представител на държавата в лицето на началника на отделението на труда, друг един втори представител, адвоката на държавата — юрисконсулта; трети представител, който защитава интересите на фонда, това е счетоводителят; четвърти представител е лекарят, представител на Дирекцията за опазване общественото здраве, и един пети представител на ведомството — касае се за държавното ведомство — на държавното предприятие, което е станало нещастие. Представител на пострадалата страна в тая комисия, която има да решава, не се предвижда. Остава само един бюрократически, бих казал откровено, разум, едно бюрократическо съображение и усмотрение, което ще се движи винаги в кръга на интересите на държавата. Работникът в тази комисия, в този орган, който трябва да отпуща пенсии и помощи, няма никакво представителство и защита. Според нас комисията, която ще отпуща помощи и пенсии като един орган, който трябва да изпълнява закона в защита, възможно по добра, на пострадалия, трябва да се състои от един председател — началника на отделението на труда, един представител на ведомството, което е станала злополуката, юрисконсулта на министерството, един представител на Общия работнически синдикален съюз в България, който фактически естествено и законно представлява всичките организирани и неорганизиран работници в тая страна, и един представител на оная работническа професионална

организация, от професията на която е пострадалият работник. По този начин комисията би се състояла от пет души, дето тримата, заедно с председателя, са представители на държавата, а другите двама представляват страната на пострадалия работник, интересите на труда, който трябва да бъде покровителствуван и се покровителствува от Закона за подпомагане държавните работници и Закона за спомагателна каса на работниците при обществените предприятия.

Втори един много важен въпрос, по който трябва да се внесе голямо изменение в законопроекта, за да не бъде той, както казах, една обикновена административна наредба, е въпросът за източниците, за приходите на фонда. Казано е в законопроекта, че първият източник това са удържките 1 % от сумите по всяка ситуация за изплащане извършени работи и доставки от какъвто и да е вид обществени постройки и поддържане такива съгласно Закона за спомагателната каса на работниците по обществените предприятия и за привилегиите на надниците им. Този 1 %, вземан от предприемачите на разни обществени предприятия, е свършено недостатъчен. Той е един източник за попълване на фонда за работническите застраховки, който може да бъде усилен, да бъде увеличен, и то, според нас, минимум с 5%. 5% от сумите по тази ситуация за изплащане извършени работи и доставки трябва да отиват във фонда за работническите застраховки.

Предвидено е по-нататък като един източник или 1% от сумите, на които възлизат работнишките надници в насърчаваните от държавата индустриални заведения, както и във всички мини и кариери. Тоя процент също така трябва да бъде увеличен на 5%. По-важното и съществено в случая е, понеже се създава един фонд вече не само за държавните работници, за работниците в държавните предприятия, но се създава такъв общо за работническите застраховки, този процент трябва да внасят не само насърчаваните от страна на държавата индустриални предприятия, но всичките индустриални, занаятчийски, строителни, търговски и всякакви други предприятия и заведения в нашата страна. Всяко предприятие, при което се експлоатира работническият труд, дето работят работници, от труда на които се печели, от труда на които



посподарят реализира известни печалби, трябва да плаща 1/10 от общата сума на работнишките надници при изплащането на туй предприятие. Трябва да участвува в попълването на този фонд за работнишки застраховки всеки капиталист, индустриалец, търговец, занаятчия, предприемач, всеки, който има, както казах, известно предприятие, в което се използва работнишкият труд. Тази сума от 5% очевидно ще минава като разноски на предприятието, а няма в никой случай да се удържа от надниците на самите работници.

Към всичките тия посочени източници, с изключение на два, върху които аз ще се повърна, могат да се прибавят и трябва да се прибавят нови източници. И повтарям ли кажа, щом се създава един общ фонд за работнишки застраховки, тия нови източници се налагат. На първо място, ежегодна вноска от държавата, предвидена в бюджета, в размер минимум 2 000 000 лева. За 378 индустриални държавата в 1912 г. е дала повече от 5 000 000 лв.; за 400 000 работници — мъже, жени и деца, ние бихме искали поне 2 000 000 лева да предвиди държавата в тоя фонд. Държавата трябва да участвува, тя трябва да бъде вмъкната да носи известна тежест за тая застраховка, защото колкото по-голяма тежест тя самата понася, предполага се, че толкова по-големи грижи би тя полагала да няма много злополуки, да няма много нещастни случаи в страната, за които тя би вземала други предохранителни мерки, следователно, нейното участие от всяко гледище е крайно необходимо в попълването на тоя фонд. За да се отнеме и бъдеще възможността на г-да предприемачите при някои правителства, които биха ги фаворизирали, да посягат върху сумите, които постъпят във фонда за спомагателната работническа каса, както това стана по-рано, необходимо е да се предвиди изрично в закона — това може да бъде като забележка към чл. 10, — че внесените по силата на този член вноски във фонда не могат да се повръщат на вносителя в никакъв случай и под никакъв предлог. Но това не стига — може да не се повръщат тия вноски, които са внесени. Необходимо е обаче, щото г-да предприемачите да не внасят в бъдеще, както даже не внасят в последно време, доколкото зная, под предлог, че те разходвали тия суми за лекуване и пр. Ние предла-

гаме, прочее, да се осигури фондът от подобно едно ограничаване по друг начин, да се прибави и друга една забележка: сумите, предвидени в буква а. . .

*Министър Ж. Бакалов:* В закона няма такава постановка — че се повръщат вноските на предприемачите.

*Г. Димитров:* Има тълкувание, г-н министре.

*Министър Ж. Бакалов:* Напротив, остатъците трябва да се внасят в Народната банка във фонда.

*Г. Димитров:* Пардон. Вие казвате, че остатъците се внасят във фонда. Работата е там, че предприемачите се изхитряват и ви казват, че няма остатъци или че са 10 а не 100 хиляди.

*Министър Ж. Бакалов:* Предприемачите ще плащат такса, както е предвидено в закона — 1%.

*Г. Димитров:* Дори да бъде тъй, както вие казвате, сè пак никак не е зле да има едно подобно пояснение в закона.

*А. Лячев:* Предприемачите ще внасят такса, ако министерството извършва службата в болницата.

*Г. Димитров:* Ние предлагаме това пояснение да се формулира така: «Сумите, предвидени в буква а — знаят се в закона за спомагателните каси — чл. 10, се внасят цяло във фонда, независимо от разноските за лекуване на заболелите работници, додето трае предприятието, което лекуване предприемачът е длъжен да организира за своя собствена сметка.» Тогава вноската от 1%, която ще плати предприемачът във фонда, ще остане за инвалидни пенсии, за наследствени пенсии, а всекидневното лекуване е длъжност и работа вече на самия отделен предприемач или на дружеството, което е пренаело предприятието, което трябва да предвижда в своите общи разноски и разноски за лекуване заболели работници.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Г-н Димитров! Кажете тия работи в комисията.

*Г. Димитров:* Аз развивам основни положения и ги свършвам скоро. — Един източник, който е посочен като такъв в законопроекта — защото той не е узаконен нито със Закона за женския и детския труд, нито със Закона за насърчение на местната индустрия, — то е буква г: «2% вносимата, от които се освобождават индустриалците и млади мъжете, според Закона за насърчение на местната индустрия».

стрия и Закона за мините». Много добре е направено, че е имъкнато това постановление. Но не се ли вижда на г-н министъра, па и на г-да народните представители, че то е свършено нищожно? При една такава голяма облага, каквато вие имате от митата — не искам да отнемам сега прмето ви, за да ви посочвам облагата, която имат индустриалците ежегодно от това, — вие туряте само 2% за работническа застраховка. То е мизерно. Ние предлагаме този процент да се увеличи от 2 най-малко на 10%. 90% остават за г-да индустриалците — то не е малко.

*И. Алтимирски:* Много е даже.

*Г. Димитров:* По-нататък ще се повдигне въпрос да се махне и то. Но докато съществува туй покровителство на индустрията, докато индустриалците имат право да се ползват от такива големи и от такива широки привилегии, които никой друг в България, най-малко работниците имат, трябва да плащат поне 10% от тези отстъпки, които им се правят на митата.

В този законопроект, г-да народни представители, се иназва като източник това, което постановява Законът за подпомагане на държавните работници, именно, че работниците внасят в този фонд 2% от своите заплати, както и разликата между заплатата им и първото повишение, което биха те добили. Един важен принципиален въпрос е: трябва ли работниците, за които се създава държавна застраховка, да внасят вноските?

*Министър Ж. Бакалов:* Това е една взаимна осигуровка.

*Г. Димитров:* Че г-н министърът ще каже: «Трябва», че буржоазната държава тъй решава изобщо въпроса, то е лие. Г-да народни представители! В известни страни вече, и специално в Германия, при застраховката на работниците в случай на злополука работниците се освобождават от всякакви вноски. И тенденцията е, разбира се, с увеличаване ръста и силата на работническата класа и нейната политическа представителка в парламента да се премахват тия вноски, които работниците плащат. Разглежда ли се обаче въпросът по принцип, както ние го предлагаме тук сега, несъмнено е, г-да народни представители, че носителите на труда, тия, които ще бъдат застраховани, на които държавата осигурява известна привилегия по

този начин, не могат да бъдат задължавани от държавата да правят вноски. Работниците не отиват да печелят със своя наемен труд; те не търгуват, те печалби не реализират, те капитали не натрупват, те едва преживяват. Те получават, г-да народни представители, срещу своя работен труд и срещу собствената си работна сила, която те продават, тъй да се каже, на господаря, на предприемача, на търговеца, една надница. Тази надница, особено у нас, е под необходимото ниво за съществуването на един културен човек, тя е под *existenz-minimum*'а.

Г-да народни представители! Мислите ли вие, че не е достатъчно това, че господарите не доплащат труда на работниците? И оттам са печалбите им. Това е тъй наречената принадлежна ценност. Това не се отрича, както знаете, и от буржоазната икономическа наука. Това е фактът на производството, че капиталистите увеличават, реализират печалби за сметка на труда на работническата класа, защото не доплащат наемната цена, цялата стойност, цената на труда. Е, добре, щом те не доплащат труда на работника, от една страна, вие сега искате, от друга страна, като държава, да му Наложите и вноски от тая недостатъчна негова надница за застраховки. Правилно би било, г-да народни представители, съвсем правилно би било, щото разноските по цялата тая държавна застраховка да легнат върху плещите на самите господари, на капиталистическата класа, даже не на държавата.

*Т. Петров:* Те са разноски на производството.

*Г. Димитров:* Да, те са разноски на производството и те трябва да бъдат спаднати от печалбите, които добива капиталистическата класа. Но понеже държавата се явява като един комитет на тая капиталистическа класа, понеже тя е стопанка, тя става една икономическа единица, тя самата има множество работници, нейното участие се налага също така наред с участието на господари в разноските, в носене тежестите на една държавна застраховка. Но отде следва, где са аргументите, че работниците трябва да плащат? Г-н министърът ни казва: «И вие правите така.» Работническите синдикати са принудени така да правят, г-н министре, за да дават помощи, те трябва да получават вноски, защото те разполагат само с това, което би било внесено от тях самите. Това е една тихия

взаимна помощ, основана на тяхната собствена солидарност, която се върши при липсата, тъй да се каже, на държавата да участвува, при липса на една държавна застраховка. Работническите синдикати са принудени върху този принцип да уреждат своята самопомощ. Обаче когато държавата създава застраховка на труда, когато тя се намесва, то очевидно е, че работниците по никой начин не могат да бъдат заставени да внасят своите собствени надници за фонда на тая застраховка, те трябва безусловно да бъдат освободени от една подобна вноска, това би означило във всеки случай осигуряване на една що-годе нормална надница на работниците, премахване на ниската работническа надница, която обикновено господарите дават на работниците. От друга страна, стоварването голямата тежест от разноските за държавната застраховка на плещите на самите господари, на капиталистите, ще застави последните, ще застави капиталистическата класа да употребява сè по-големи и по-големи грижи за намаляване на злополуките и нещастията, които стават в нейните предприятия, в производствата, които тя владее и управлява. Прочее, без да се простирам повече, ние настояваме, щото при уреждането организацията на фонда да бъдат освободени работниците от всякакви вноски. Те имат право на една държавна застраховка, за която те да не разходват нищо, но върху управлението, върху функционирането на която те да имат право на контрол.

Това, което прави много странно впечатление в законопроекта, то е, че като източник на тоя фонд се предвижда в буква е на чл. 10:

«Глобите, наложени върху работниците във фабриките, работилниците и разните други заведения и предприятия за неизпълнение на вътрешните наредби по службата им или за неизпълнение на наредбите на Инспекцията по труда. Тия глоби се внасят в края на всеки шест месеца.»\*

Кой дава право на министерството да иска, щото глобите, налагани тъй произволно, често пъти тъй безпричинно. . .

\* Стенографски дневници, XVII ОНС, I РС, 50 з., 16 януари 1915 г., 1000 (Ред.)

*Министър Ж. Бакалов:* Къде да отидат тези глоби в държавното съкровище?

*Г. Димитров:* . . . на работниците в разните предприятия, да бъдат предвидени в един закон като източник на работническа застраховка?

*Й. Йорданов:* И какъв контрол ще има? Те и сега се глобяват.

*Г. Димитров:* Не може Народното събрание с един закон да санкционира глобите, налагани на работниците и отделните предприятия, това е недопустимо; напротив, ние трябва да охраним работниците да бъдат глобявани. С един друг закон ние трябва да намерим начин, с който да бъдат гарантирани работниците от глобите, които ще бъдат внасяни във фонда — дали те ще бъдат внасяни съмнително е, — да не бъдат глобявани, защото господарите им имат всичката власт, винаги имат достатъчно средства да се освободят от онези работници, които не са им по угодата. Когато господарят във всеки момент след 15 дена най-много може да уволни работника, от къде да къде да му се дава това право да глобява?

*А. Ляпчев:* За по-леко, да не го уволнява.

*Г. Димитров:* Всякога той би могъл с достатъчен авторитет да наложи своите интереси в дадено предприятие; от друга страна, той би могъл това, което иска, което се налага от интересите на вътрешната негова работа, да го наложи не чрез глоба, а по друг начин. Създаване на една специална власт вътре в отделно предприятие, един особен законодател със свое управление, със своя полиция и със своя наказателна система, това е, г-да народни представители, държава в държава. На господарите не може да се дава такова едно право: за каквото и да е и каквото намерят за добре да глобяват. Ако господарите биха знаели, че това е един източник за работническата застраховка, ако знаеха, от друга страна, г-да народни представители, че колкото повече постъпва от глобите на работниците, толкова по-малко те биха плащали в бъдеще, тогава те биха увеличили произволните глоби до безконечност. Ние се обявяваме решително против турянето като един приходно перо във фонда за работническите застраховки: глобите, налагани върху работниците в разните предприятия. Тези глоби трябва да се изхвърлят, те не трябва

остават в джоба на господарите, но трябва да се вземат мерки да се заставят господарите да не глобяват. Те имат други средства да наложат своя авторитет и своята воля в отношенията си с работниците и работническите организации, доколкото биха могли да направят това. В никакъв случай обаче паричната глоба, отяждана, откъсвана от работническата надница, не трябва да се допуска и най-малко да се узаконява това в един закон за работническата застраховка.

*Т. Петров:* Трябва закон за неглобяване, а не за глобяване.

*Г. Димитров:* Разбира се. — Това, което е най-съществено в законопроекта, то е, че се туря в зависимост от едно неизвестно бъдеще. Чл. 20 от законопроекта гласи:

«За начина, по който фондът ще бъде употребяван за работниците в частните предприятия, както и за разширение досегашната му служба (отнася се до държавните работници)\*, ще се създаде специален закон, след като Министерството на търговията, промишлеността и труда събере потребните данни и направи нужните проучвания.»\*\*

I - да народни представители! Тъй както е формулиран този член, неговото място е в мотивите, няма защо да бъде в законопроекта, и то последен. Той би имал само един смисъл: ако с този законопроект днешното правителство или неговият заместник утре или в друг ден се ангажира в един определен срок да внесат непременно в Народното събрание законопроект за държавна застраховка на работниците в случай на болест, злополука и пр. Тъй обаче, както вие сте го турили, че ще трябва да направите нужните проучвания и да съберете потребните данни, може да трябва за това 20 години, а утре, когато вие си отидете, ще дойдат други, които ще се смятат за неангажирани.

*И. Харлаков:* Както стана със Закона за подходящия налог<sup>72</sup>.

*Г. Димитров:* Не само той, ами и маса закони има по

Пояснението е на Г. Димитров. (Ред.)  
 \* Стенографски дневници, XVII ОНС, I РС, 50<sup>а</sup> з., 16 юли 1915 г.  
 \*\* (Ред.)

този начин обещани, които няма да ги видим или може би ще ги видим много късно. Ние настояваме едновременно с тоя законопроект или ако не още днес, ако в тая половина на сесията е невъзможно, то в най-близкото време, след като се създаде закон за фонд за работнически застраховки, да бъде създаден и закон за държавна застраховка на всички работници във всички производствени и професии у нас.

*Министър Ж. Бакалов:* Ще го направим.

*Г. Димитров:* На второ място, да бъде прокаран и този закон принципът на професионалния риск, защото без тези две работи не може да става дума за никаква работническа застраховка.

Аз ще си позволя, г-да народни представители, да изкажа едно друго мнение от страна на нашата парламентарна група.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Г-н Димитров! Ще свършите ли до 8 ч.?

*Г. Димитров:* След няколко минути. — Необходимо е в работническото законодателство да има една система да има единство. Ако в другите страни не е създадено едно цялостно законодателство като една система, това се обяснява с постепенното икономическо развитие на тези страни, което е ставало много по-бавно, отколкото то става у нас като назадначава страна, в която се явява водовъртежът на напредналите страни и поради това, което е ставало под непосредствения натиск на самите работнически маси в лицето на техните представители и организации у нас, в България, икономическото развитие върви по-бързо, отколкото в другите страни. Това развитие, което са достигнали за десетилетия и столетия в Англия и Германия, днес ние го имаме за един къс срок. Това се обяснява с влиянието на Европа, с влиянието на международния пазар, което се упражнява върху нашата страна.

*Д-р П. Табурнов:* Там е грешката, че не със същия темп

*Г. Димитров:* Щом като е така, г-да народни представители, у нас не може да се следва онзи път и онзи шаблон както в другите страни. Създават най-напред закон за застраховка в случай на болест, минават години създават закон за злополука, след още няколко години създават закон за старост, за инвалидност, за хигиени



пр., отделно, разпокъсано, без връзка, без система, без основна идея, без едно ръководно начало и често пъти във взаимно противоречие. У нас, г-да народни представители, ако е необходимо да се създаде една ефикасна защита на работническия труд, би трябвало да се създаде един общ закон за труда, който да включва в себе си регламенти за всички области на труда; да има в него еднаква система, едно и също ръководно начало и по този начин неговото прилагане да бъде улеснено и да бъде в голяма степен осигурено. Сега ние ще имаме един законопроект с един постановление, които отменят или влизат в противоречия с постановленията на цял ред други закони, което представлява от себе си грамадна спънка за самото приложение на работническото законодателство. Че този път се избира и от нашето правителство, това никак не учудва ний-малко нас, защото и то се стреми да дава на ханове, на филии, тъй да се каже, социалното законодателство на работническото у нас или под непосредствен натиск от долу, или пък като едно предупреждение за бъдещето, с цел да се уталожат духовете, да се направи малко нещо лемагогия, да се хвърли малко прах в очите и пр. Г-н министърът към края на своите мотиви изказва от гледището на българската буржоазия, на тия, които сега я представляват в управлението, една здрава мисъл, обаче интересно би било да видим докога ще бъде следвана: (М е т е.)

«Ако много от другите държави, за да предпазят общественния си организъм от опасни сътресения и болезнени социални явления, са принудени под натиска на народните искания да внесват ежегодно в бюджетите си разходни пера от стотици милиони за отделните видове застраховки на работниците, България ще има възможност чрез своевременното консолидиране на един общ фонд за застраховка на работниците да реализира почти всички видове застраховки без особени обществени движения и без непосилни напрежения както на държавния бюджет, така и на самите участващи в застраховките — работници и господари. А тъкмо така трябва да бъде ръководната нишка на една предвидлива социална политика на модерната държава.»\*

\* Стенографски дневници. XVII ОНС, I РС, 50 з., 16 юниври 1916 г., 1100 (Ред.)

*Й. Йорданов:* Този пасаж е влязъл по погрешка.

*Министър Ж. Бакалов:* Не е по погрешка. Аз съм го казвал и друг път; това е ръководният ми принцип.

*Г. Димитров:* Е, добре, г-да народни представители, ако това би се следвало, би трябвало да се приемат измененията, които предлага нашата парламентарна група и закона за фонда за работнически застраховки; да се побърза с внасяне на закон за държавна застраховка на всички работници и да се прибегне към една цяла система от работнически закони, които биха осигурили ефикасна защита на работническия труд. Ние обаче знаем много добре — това го знаят всички български работници, особено организираниите и съзнателните работници в нашата страна, — че само под натиска на тъй наречените, както се изразява г-н министърът, народни искания, под натиска на Социалдемократическата партия, както това е ставало и в другите страни, и под натиска на самата бедствующа и страждуща работническа класа управляващите кръгове ще бъдат принудени да правят отстъпки в това отношение.

*А. Ляпчев:* Г-н министърът не го е видял, защото дилеч не е така. Някой социалдемократ го е писал.

*Министър Ж. Бакалов:* Аз го видях и затуй го подписах, а не като Вас да подписвам и когато нищо не съм видял.

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! У нас работниците знаят много добре това, което е ставало в другите страни, знаят пътя, по който се създава едно работническо законодателство, знаят известните тъй типични и характерни изявления на Бисмарк през 1884 г. в германския Райхстаг, който беше казал, че ако не бяха социалдемократите и ако мнозина не изпитваха пред тях страх, не би имало и тия умерени успехи, които са достигнати в областта на социалните реформи.

*А. Ляпчев:* Но вашата партия не искаше тогава нищо за застраховки.

*Г. Димитров:* То е друг въпрос.

*А. Ляпчев:* То е същият въпрос, всичко се променява.

*Г. Димитров:* На този въпрос няма какво да се спорим. Работническата социалдемократическа партия в Германия, както и във всички други страни, е искала тази държавна застраховка. . .

*А. Ляпчев:* На времето не я е искала. Когато говорите за Бисмарка, трябва да имате предвид това.

*Г. Димитров:* . . . а отделни социалдемократически дейци и работнически представители са били наистина на друго мнение по въпроса за тази държавна застраховка. Това е истината. У нас, както и във всички други страни, социалдемократическата партия е водила една енергична, непрестанна борба за създаване работническо законодателство. Ние в България също така няма да престанем да се борим, докато то не бъде създадено и докато практически в самия живот не бъде приложено. Аз бих искал да извърша само с едно предупреждение към г-н министъра и към болшинството, от което зависи гласуването на законопроекта или каквито и да е изменения в него. Пие, г-да народни представители, не си правим голяма илюзия, обаче ние намираме, че един жизнен интерес на нашата страна днес е законопроекът да бъде създаден в такава форма, че да се осигури един фонд, който непрестанно би бил попълван, без да бъде тежест за работниците, и който фонд би дал възможност в близко бъдеще да се създаде една обща държавна застраховка за работниците. Това е жизнена необходимост, това е минимумът, който трябва да бъде постигнат. Работническата класа у нас няма да остане, няма да стои равнодушна и със скръстени ръце спрямо представителите на държавата, спрямо управниците на нашата страна относително своите жизненни интереси и жизненни искания. Тази класа ще намери начини и средства, г-да народни представители, ако вие, тъй както казва г-н министърът в своите мотиви, сами с предупредителна цел не създадете тия закони, да ви ги наложи. Естественият, добрият за вас път наистина е този, който се казва в мотивите: да предупредите, да дадете туй доброволно или по-скоро сами, вместо да ви бъде наложено, вместо да ви бъде насила взето. И в този дух ние бихме настоявали да бъдат приети измененията, които предлага нашата парламентарна група, и по-нататък да бъде внесен още по-скоро закон за една обща държавна застраховка

във връзка с другите законопроекти, обещани вече от г-н министъра. (Ръкопляскания от крайната левица.)

*Стенографски дневници, XVII ОНС.*

*ГРС, 50 в., 16 януари 1915 г.,*

*с. 1909—1913*

*Печата се по текста  
на Стенографски дневници.*

## ФОНД ЗА РАБОТНИЧЕСКИТЕ ЗАСТРАХОВКИ

(Реч на врачанския  
народен представител др. *Г. Димитров*,  
произнесена в Народното събрание на 16. т. м.)\*

Днес вече никой няма куража да отрича необходимостта от законна закрила на труда. Неотдавна обаче се отказваше, че има работническа класа, и затова нямало нужда от закони за труда. Икономическото развитие на страната и борбата на работническата класа наложили промени. При разглеждането бюджета на Министерството на търговията, промишлеността и труда от страна на нашата парламентарна група с данни се доказва, че индустрията у нас сравнително доста бързо се развива, а заедно с това се увеличава и числеността на работническата класа. Въпросът за законната закрила на труда се наложи на буржоазната държава и това е един успех на българския социализъм.

И наистина, касае се не за една малка част български граждани, а за  $\frac{1}{4}$  минимум от жителите на страната. До Балканската война имаше повече от 400 000 души наемници в индустрията, занаятите, търговията, транспорта и пр., които заедно със семействата си съставляват  $\frac{1}{4}$  от населението. Тая класа расте всекидневно и нейната роля в производството се увеличава. Касае се, от друга страна, не за един паразитен слой, а за защитата на работническата класа, която на своите плещи държи заедно със земеделческата маса цялото производство, създава всички обществени блага и носи грамадните тежести за поддръжката на държавната машинария.

Какво е положението на тая класа? Ако погледнете

\* Вж настоящия том, с. 396—428. (Ред.)

на разните професии и производства у нас, ще видите, че работниците са изложени на масови заболявания. Изключително обикновените заболявания най-разпространена болестъ сред работническата класа е *туберкулозата*, която заема все по-застрашителни размери вследствие ужасните условия на труда, лошата храна и нехигиеничните жилища. Няколко факти само:

*В пловдивските тютюневи фабрики за 1907 г. 34 работници са измрели от туберкулоза. В дупнишките тютюневи складове за 2 години са умрели 11 работнички от 16—20 г. възраст. В панагюрските килимени фабрики през 1907 г. са умрели повече от 30 работнички от туберкулоза и лекарят е констатирал, че 85% от всички работнички боледуват от туберкулоза и др. болести. Д-р Цончев констатира, че в габровските текстилни фабрики 43% от работниците са болни. Бившият държавен лекар при Пернишката мина — д-р Личев, е констатирал, че в 1907 г., когато в Перник са работили 2590 работници общо, имало е 2893 случая на заболявания и 552 тежки и леки наранявания. Констатирано е също, че печатарските работници в София — 87% са болни от разни болести от тях 42% туберкулозни!*

Тия цифри говорят за масовото заболяване и физическо израждане на работническата класа у нас. Констатирани от наборните комисии резултати потвърждават същото. В градове като Варна, Русе, Ст. Загора, Бургас, Пловдив и пр. 6,2% до 8,1%, а в София 10,3% от младежите се отлагат *поради недоразвитост и телесни недостатъци*.

Освободени по неспособност в индустрията работници е имало в 1898 г. 592 души, в 1909 г. — 904 души, и общи работници в 1904 г. — 140 души, в 1909 г. — 20 души, при едно и също общо число прегледани младежи.

Физическото израждане на работническата класа се вижда и от бързия ръст на смъртността, както и от спадането процента на раждаемостта.

Извън това работниците са принудени да дават грамадни жертви във формата на злополуки и нещастни случаи които процентно у нас са несравнено повече, отколкото във всички други напреднали капиталистически държави, което има ефикасна законодателна закрила на работни-

чески труд. (Посочва подробно данни.)

Официална и изчерпателна статистика за злополуките в България още няма. Ние сме заставени да си служим с частните сведения, които обгръщат само една свършено малка част от общия брой на злополуките. Но и тия частни сведения доста ясно показват с каква поразителна бързина се увеличават ежегодно злополуките в нашата страна. Така само отбелязаните в пресата и в статистиката на Общия работнически синдикален съюз в България злополуки са били:

Година	Всичко	Осакатени	Смъртни случаи
1908	247	208	39
1909	295	244	51
1910	359	261	98
1911	483	369	114
1912	521	399	122
	1905	1481	424

Маса случаи има неизвестни и неотбелязани. Злополуките в течение на 5 г. период са се увеличили от 247 на 521, а смъртните случаи от 39 на 122. За 5 години 1481 инвалиди и 424 души убити!

И европейските статистики, и правените изследвания, и нас доказват, че ръстът на злополуките е в непосредствена зависимост главно от преумората на работниците. (Цитира статистики за Германия, Франция и България.) Същото потвърждава и изследването на д-р Цончев за Габрово: от 51 случая на злополуки към 12 часа през деня злополуките са били най-чести, също и от 10 до 11 часа през нощта.

Статистиката показва също, че умората през дните на седмицата влияе за увеличение на злополуките. В началото на седмицата злополуките са по-малко и колкото се отива към края на седмицата, те се увеличават.

Основните причини на злополуките се коренят в условията на труда, а не се дължат на невниманието на работниците. У нас се дължат главно на неудобните работни по-

мещения, на липсата на предпазители около машините на преумора, на злата воля на господаря — да изкара колкото е възможно повече печалба от работника, и на липсата на работнически закони. Работният добитък на земеделците е по-добре поставен в това отношение, от колкото нашите работници във фабриките и другите предприятия.

До такъв позор е стигнала «правовата» и «културната» държава на българската буржоазия. В другите страни има редица закони за покровителствуване животните в България няма такива за работниците.

Маса работници, пострадали при работа, работническите организации са принудени със своите ограничени средства да издържат. Например един работник, ослепен от експлозия в кариера, не е получил нито стотинка от господаря, нито е имал някаква закрила от държавата. Той се скита от град на град. При многобройните подобни случаи работническите организации трябва да водят процеси с години пред съдилищата, за да се изтръгне щото-годе нещо от господарите. Тук, в София, пред Градския съд се явяват мнозина работници, които, осакатени в Захарната фабрика и другаде, са принудени да искат позволение да *просят!* При това положение ясна е голямата и неопложна необходимост от държавна застраховка за работниците.

Когато обаче ние искаме застраховка за работниците в случай на злополука, заболяване, инвалидност, старост и смърт, отговаря ни се обикновено, че държавата не е в състояние да даде необходимите средства за такава застраховка. Между това държавата дава на индустриалците ежегодно грамадни облаги. Според сведенията на Министерството на търговията само през 1912 г. насърчваната индустрия, представлявана от 378 заведения, е получила 3 727 000 лв. облаги от митата, превози на стоки и материали и др. Г-н Д. Хаджидимов, началникът на отделението за индустрията, изчислява общата облага на 5 млн. лв. за 378 индустриални заведения! Като се прибавят обаче и множеството други облаги, тая сума ще бъде много по-голяма. Законът за насърчаване на местната индустрия съществува от 1895 г. Ако средно сметнем облагите на година по 3 млн., ние ще имаме в



милиона лева облаги, дадени от държавата на една шепа индустриалци през изтеклия двадесетгодишен период. За 378 индустриалци — 60 милиона лева, за 400 000 работници — нито стотинка досега! Ето — това е класовата буржоазна държава.

В своите мотиви към настоящия законопроект г-н министърът твърди, че грижите на държавата за защита на работниците датират още от 1882 г. — със създаването на тогавашния Публично-административен правилник, в който имаше покровителствени клаузи за работниците в обществените предприятия. Това не отговаря на истината. Клаузите на тоя правилник бяха нищожни и никога не си се прилагали. Началото на работническото законодателство у нас се тури едва в 1905 г., след като избухнаха много масови стачки и правителството бе принудено да реагира срещу недоволството на работническата класа със създаването на Закона за женския и детския труд и след това със Закона за спомагателната каса за работниците при обществените предприятия и със Закона за подпомагане на държавните работници.

Не се мислеше обаче тия закони да бъдат приложени, а само да се хвърли прах в очите на недоволните работници, да се спъне развитието на социалистическото движение. Тези закони бяха резултат на работническото движение, което обаче не бе достатъчно силно, за да наложи веднага приложението им. До днес Законът за женския и детския труд не е приложен, главно защото се оставиха отворени врата тогава, за да не го спазват господарите, покровителствуващи от властта. От глоби по неспазване на закон са постъпили само 5500 лв., което показва, че законът не е приложен, нито е упражнено влияние от властта за приложението му.

Правилникът, който още в 1906 г. трябваше да се изработи за прилагането на Закона за спомагателната каса на работниците при обществените предприятия, и до днес не е приготвен. Но послужиха си с тоя закон, за да ограбят събрания фонд. При властвуването на демократите се решава да се повърне част от фонда на предприемачите. Последниците на демократите, в лицето на Франгя, хвърлиха въз основа на това решение 400 000 лв. в джобовете

на предприемачите. Вместо държавна застраховка *огравване на един работнически фонд!*

Какво дава настоящият законопроект и защо днес, началото на заседанията, тук се поставя веднага на дневен ред? Г-н министърът вместо *Закон за застраховка на работниците* ни поднася едно *чисто административно наредждане*. Обединенето на фондовете отдавна трябва да стане, но днес се вдига толкова шум около сегашния законопроект в печата и другаде, за да се даде вид, че се грижите за работниците. Трябва — мислите вие — да реагира срещу недоволството от скъпотията, безработицата и глада. Тоя законопроект е една административна разпоредба, а *нищо ново, нищо положително* не носи. Не искаме той, внесен *така* в Народното събрание, да излезе оттук не като административна наредба, а като един закон, който създава поне един солиден фонд за работническата застраховка.

На първо място трябва да се предвидят достатъчно сигурни източници за фонда, за да може веднага след това да се пристъпи към създаването на самата държавна застраховка. Помощите и пенсиите трябва да се отпускат от комисия, състояща се не само от представители на държавата, а и от един представител на Общия работнически синдикален съюз в България и един представител на обща професионална организация, от професията на които пострадалият работник.

Най-важният въпрос е за източниците, за приходите на фонда. В законопроекта е казано, че се взема 1% от обществените предприятия. Това е съвсем недостатъчно. Трябва да бъде 5%. Предвидените 1% от всички насържавани предприятия, мини и кариери трябва да се увеличат на 5%. Тоя процент трябва да внасят *всички* индустриални, занаятчийски и др. заведения, а не само насържаваните от държавата заведения. Тая сума 5% да мислят като разноски на предприятието, а не да се удържа от работниците.

*Нов източник:* държавата ежегодношно да отпускат минимум 2 милиона лв., с което ще бъде подтикната да се грижи за намаление на злополуките.

За да се отнеме възможността, щото г-да индустриалците и предприемачите да посягат върху фонда, посто-

10

★ Д. Р. Д. Р. Д. ★

1887 — 36

1894 — 100 — 15 мес. р. камъ

1907 — 206 — 54, м. н. "

1909 — 266 — 65 м. "

1911 — 300 — 100 м. р.

инен, каменен — 116, 2

3 механици — 1887 — 600 к. — 1911 — 250

4. Бурт. и разн. техника

5. 400,000 д. Налъници  $\times 3 = 1,200,000$   
 билио  $\frac{1}{3}$  от четириножниците  
 и над-масло  $\frac{1}{10}$  от р. маса

6. Работно село — 10-18 г. — 362 мещ.

7. Надници — 1-2 г. — 10 ст. р. н. н.  
 от механици и техники

8. Селскостроителство — 1895 — 1910

хлеб	— 15	— 25
фасул	— 20	— 40
мако	— 25	— 50
месо	— 50	— 1.20
захар	— 60	— 1.10
сир	— 30	— 60
оризи	— 30	— 70
сирене	— 45	— 1.40
масло	— 80	— 2.50

9. Насел. — 1885 — 500 и кучета — 15 г.  
 1911 — " " " "

Самият к. и парна ст.

Страница от конспект на реч на Георги Димитров в Народното събрание

на 16 януари 1915 г.

ният да се осигури, като се вмъкне забележка — че не се повръщат в никой случай и под никакъв предлог вноските на вносителите.

Предвижда се един източник в буква *г* — 2% върху митата, от които се освобождават индустриалците и мийшорите. Да се увеличи на 10% върху общите облаги, които получават насърчаваните предприятия. Предвижда се и работниците да внасят 2%. Трябва ли работниците да внасят вноски? Работниците не отиват да печелят, те капитали не трупат, те едвам преживяват при мизерната надница, която получават. Господарите не доплащат на работниците цялата стойност на работната им сила и оттам реализират печалби, а вие искате да наложите на мизерната работническа надница още 2%.

В буква *е* е казано, че ще се усилва фондът от *глоби*, налагани произволно над работниците от господарите. Ние искаме премахване на всякакви глоби. Ако господарите знаят, че глобите са един източник за фонда, ще ги увеличават до безконечност. Не може да се узаконяват таки скандални глоби.

Ние ще се спрем върху подробните изменения в комисията. Тук ще изтъкнем още, че в сегашния закон трябва да се вмъкне задължението, щото правителството в най-скоро време да внесе *законопроект за държавна застраховка на работниците в случай на злополука, болест, старост, инвалидност и смърт*, и Законът за професионалния риск, без които всичко друго е празна работа.

Необходимо е в работническото законодателство да има *единство, система*. Това, което в другите страни, поради известни на всички ви специални условия, се е постигнало за десетилетия и столетия, у нас трябва да става скоро, но *системно*. За да се създаде ефикасна защита на труда, трябва да имаме един *общ закон за покровителство на труда*, който да обема всички други, а не да ни се дават като нафора отделни законопроекти, които върде често едни други си противоречат и се парализират.

В края на мотивите си г-н министърът е изказал една явна мисъл досежно социалната политика, че под натиска на «народните искания» другите държави харчат милиони за държавни застраховки. Щом това е така, фон-

дът за застраховките трябва да се придружава и у нас от закон за държавна застраховка на работниците. Работническата класа иска една сериозна и положителна социална политика, а не политика на залъгване. Тя е преситена вече от вашите залъгалки.

Ако не побързате сами да сторите това, да задоволите една жизнена и нетърпяща никакво отлагане нужда, българският пролетариат ще намери достатъчно сили и средства у себе си, за да ви застави да тръгнете по пътя на сериозната закрила на работническия труд, за да се само съхрани и да запази себе си и цялата българска нация от физическото и духовно израждане, което капитализмът създава. (С о ц и а л д е м о к р а т и т е р ъ к о п л и с к а т.)

*В. «Работнически вестник»,  
№ 225, 20 януари 1915 г.*

*Печата се по текст  
на в. «Работнически вестник»*

## НАШИЯТ СИНДИКАЛЕН СЪЮЗ ЗА ЗАКОНОПРОЕКТА\*

София, 17 януари 1915 г.\*\*

Патоварен от Синдикалния комитет, секретарят на Синдикалния съюз др. Г. Димитров е изпратил в Министерството на труда следното изложение върху законопроекта, придружено и с копирените изменения и допълнения, които Синдикалният съюз предлага да се направят:

На първо място, според нас, *основата* на всички мерки върху хигиената и безопасността на труда се заключава, от една страна, в *урегулирването на работното време, мощната работа, неделната почивка и пределната възрост, под която децата не могат да се употребяват на работа*, и, от друга, в *средствата за прилагането на предвидените в закона мерки*.

Но тук именно е най-слабата страна на представения законопроект. Нормалният работен ден се определя за възрастните работници 11 часа. Това е абсолютно неприемливо и не издържа никаква критика от гледището на хигиената и безопасността на труда. Докато във всички законодателства тенденцията е към едно все по-голямо съкращение на работното време и доближаването му до естествената норма 8 часа; докато почти всички законодателства са възприели за обща норма на работния ден 10 и дори 9 часа; докато, най-сетне, даже сръбският закон за труда предвижда максимален работен ден от 10 часа — нашият законопроект установява 11-часовия работен ден

\* «Законопроект за хигиената и безопасността на труда». (Ред.)

\*\* Дата на публикуването. (Ред.)

за нормален, и то при известния факт, че в редица предприятия и професии работническите синдикати, въпреки относителната си слабост, вече са прокарали 9 часа дори  $8\frac{1}{2}$  и 8 часа работен ден! Това постановление е в действителност *противоречие* с цялата система от мерки, които законопроектът предвижда за хигиената и безопасността на труда. То се явява една неуместна концесия на личните интереси на работодателите и е прямо вредно за развитието на индустрията и за техническия прогрес във всички области на труда.

Независимо от това, за да се осигури пълното спазване на нормалния работен ден, необходимо е законът да забрани плащането *на час и на парче*, защото, както е известно, при тая система на плащане всяко съкращение на работното време води неминуемо към намаляване на работническата заплата, което пък заставя твърде често самите работници, против своето собствено здраве, да нарушават определения нормален работен ден. Макар и законопроектът за хигиената и безопасността на труда няма за специална задача да урегулира въпроса за системата на плащането, този въпрос е в *непосредствена връзка* с нормирането на работния ден и в тая връзка именно трябва тук да се уреди.

Също така необходимо е изрично да се забрани всяка извънредна работа извън определения нормален работен ден, тъй като «извънредната работа» е обикновената отворена врата, през която работодателите прокарават увеличаване на работното време като система.

Нощната работа трябва да се забрани не само на жените, но и на момчетата, ненавършили 21-годишна възраст. На нощната работа трябва да се употребяват само *възрастни* мъже, организъмът на които е достатъчно укрепен, за да издържи нейните големи тежести. И именно поради тия големи тежести на нощната работа, нейната продължителност трябва да бъде най-малко с два часа по-къса от определеното дневно работно време.

При това нощната работа да се допусне *само* в онези предприятия и заведения, дето тя се налага или от естеството на производството, или от някакъв обществен интерес.

Законопроектът неудачно урежда въпроса за неделен

и почивка, като предвижда само 36-часова почивка в седмицата. Нужно е да се узакони за всички работници *неделната и празничната* почивка, плащана като на работниците в ония предприятия и заведения, дето поради естеството на работата или за обществена полза трябва да се работи и в неделните дни, се осигури една 36-часова почивка в един от другите дни на седмицата.

За да бъде възможно обаче пълното използване на неделната почивка от работниците, необходимо е напускането на работата в събота да става поне с два часа по-рано, отколкото в другите работни дни, като до това време бъдат изплатени и заплатите на работниците. Примерът от законодателствата за труда в другите страни показва, че там, дето работниците напускат и получават заплатата си в събота по-рано от другите дни, съществува пълнонеделен отдих, защото те успяват в събота да свършат всичките си необходими лични и семейни работи и да се отдадат в неделния ден на пълна почивка.

Определената в законопроекта обща пределна възраст за децата (13 години) е недостатъчна. Пределната възраст трябва да бъде минимум 14 години, при завършено първоначално образование. Всички деца, които, макар и навършили 14 години, не са минали курса на задължителното първоначално образование, мястото им трябва да бъде не във фабриките и работилниците, а в *училищата*.

Що се касае до средствата за прилагането на предвидените в законопроекта мерки за хигиената и безопасността на труда, ние намираме, че до създаването на *специален работнически инспекторат*, който би дал единствено възможната при сегашните условия напълно ефективна инспекция, ангажирането на работническите професионални организации чрез свои представители да се грижат за прилагането на закона, е крайно необходимо и полезно. Предвидените обаче в законопроекта «помощни инспектори», избирани от работническите организации, трябва да бъдат за *всички* околийски градове, да бъдат плащани от държавата и да имат в своя район *права на инспектори на труда*. Цензът, който законопроектът изисква (25 г. и III-класно образование), трябва да се премахне. Необходимо е организациите да си избират, без всякакви ограничения, лица, които те намират



за най-подходящи. И тук можете да бъдете повече от сигурни, че те никога няма да сбъркат, защото се касае за техните най-жизнени интереси.

От друга страна, наказателните разпореждания и глобите трябва да се усилят. Като се има предвид голямото противодействие, което господарите ще оказват на прилагането на един такъв закон, само най-строгите наказания и най-тежките глоби биха били в състояние да вразумят неговите нарушители. Инак — ние ще имаме почти едно повторение на оная скандална история, която се разиграва ето вече близо 10 години с прилагането на Закона за женския и детския труд.

Ние най-решително въставаме също против всички допуснати в законопроекта изключения към разните постановления. Тия изключения, колкото и малко да са, могат да бъдат превърнати от заинтересованите в системно и прилагането на самите добри постановления в закона да стане илюзорно.

За краткост не ще се спираме да обясняваме и обосноваваме необходимостта от всички останали изменения които предлагаме. Толкова повече че тяхната необходимост и целесъобразност е сама по себе си доста ясна

## ПО ЗАКОНОПРОЕКТА ЗА ХИГИЕНАТА И БЕЗОПАСНОСТТА НА ТРУДА

Измененията и допълненията, които нашият Същителен съюз е предложил да се направят в законопроекта, се свеждат към следното:

1. Законът да обгръща абсолютно всички заведения и предприятия от разните клонове на индустрията, занаятите, търговията, земледелието, транспорта и пр., където за избягване възможните злоупотребления не се изключват и ония домашни предприятия, дето работата се извършва под властта на *настоятника*.

2. Постановленията, които третират правото на министерството да издава отделни правилници и наредби по приложението на закона, да се прередактират така, че стия правилници и наредби в никой случай да не се ограничават и увреждат защитата на труда, която законът предвижда.

3. *Изключенията*, които в законопроекта се прокарват за допускане работа и в подземия, полуподземия и пр., да се изброят в самия закон.

4. Предвиждащото се специално работническо облекло и някои видове работа да бъде доставяно за сметка на предприятието.

5. За бързото измиване и изчистване на работниците след работа да се предвидят повече чешми и умивалници, и там, дето тялото на работника е изложено на изпотяване и замърсяване, *самият закон* да задължава работодателите да инсталират специални бани-душове.

6. За чакане преди започване работа, за обедна почивка или закуска при всяко заведение да има винаги специални чисти помещения.

7. При работа около управляването, мазането, почистването на движещи се машини и пр. да се допускат само мъже, навършили 21 година.

8. Пределната възраст за деца, които ще бъдат допускани в производството, да бъде минимум 14 навършени години при завършено първоначално образование.

9. *Работническата книжка* да бъде на разположение на работника *винаги*, когато той я поиска.

10. Работното време безусловно за всички работници да бъде 8 часа.

11. Нощната работа да се забрани. Такава да се допуска за мъжете, навършили 21 година, само в ония заведения и производства, където поради характера на работата или за обществена полза трябва да се извършва нощно време.

12. Нощната работа да не трае повече от 6 часа и за нощна работа да се счита тая, която се извършва между 11 ч. вечерта и 6 ч. сутринта.

13. Изключението в законопроекта за допускане до

полунощна работа на жени и на деца до 15 г. в бръснарници, млекарници и пр. *да се премахне.*

14. Промеждутъчните часове между нощната и дневната работа за една и съща смяна да бъдат минимум 24 часа.

15. Всички работници от двата пола да се ползват с непрекъснатата 36-часова плащана неделна почивка, както и в празнични дни. Там, дето поради естеството на работата се допуска и неделна работа — всички работници, изцяло или на смени, да имат право на едnodневна пълна почивка през седмицата.

16. За работничките-родилки да се предвижда *пълна* заплата и отпуск *две* седмици преди и *четири* след раждането. За същите да се предвижда работа в събота *само до обяд* и да им се заплаща за целия ден.

17. Никаква извънредна работа извън определеното и закона работно време да не се допуска.

18. В съботен ден работата да се прекратява два часа по-рано от обикновеното работно време, като в това се включва и времето за изплащане заплатите на работниците. За тези 2 часа от заплатите да не се прави отбив.

19. Жилищата при разните предприятия и заведения за семейните работници да са отделни и снабдени с необходимите приспособления: кухня и пр.

20. Жилищата да са *безплатни*.

21. В случай на стачка да не могат да бъдат работниците изкарвани от квартирите преди окончателното завършване на стачката, констатирано от инспектора на труда и организацията на работниците.

22. Лекуването в държавните и общински болници на работници и техните семейства да става *безплатно*, ако заплатата им не надминава 150 лв. месечно и 6 лв. дневно.

23. На отстраняваните от работническия лекар работници, които той намери неподходящи за служба, която извършват, да се заплаща една месечна заплата от деня на отстраняването.

24. В случай на заболяване и злополука работниците да се ползват с *пълната* си заплата първите 2 месеци и

половина — през останалата част от времето до оздравяването му.

25. Работата и заплатата на парче и на час да се забрани.

26. Съестните продукти, които се продават в лавките при предприятията, да бъдат винаги чисти и здравословни. Цените им да не бъдат по-високи от обикновените продажни цени.

27. Да се забрани на работодателите да задължават своите работници да пазаруват от техните магазини, лавки и пр., както и да изплащат заплатите им в стоки или марки вместо пари.

28. Да се предвиди за всеки град по един работнически инспектор, който да бъде избран от работническите организации и заплащан от държавата. Тия инспектори да имат същите права, каквито имат и инспекторите при Министерството на труда.

29. Предвидените глоби за нарушителите на закона да се удвоят.

И «Работнически вестник»,  
№ 223 и 228 от 17<sup>а</sup> и 23  
януари 1915 г.

Печата се по текстни  
на в. «Работнически вестник»

## В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

17 януари 1915 г.

### I. ВЪЗРАЖЕНИЕ ПРОТИВ СТРОЕЖА НА БАРАКИ ЗА ТЪРГОВСКИ ЦЕЛИ НА УЛ. «ЛОМСКА» И «ПИРОТСКА»

Тя е работа, която можете да изучите отпосле. За съвета е важно, че никой не е дал разрешение. Всички са съгласни, че не трябва да се строят тия бараки. Ако от нас и от вас зависи, че не трябва да се допуска да се строят това не трябва да се допуска. Най-лесно може да се постъпи така: съветът веднага да реши, че трябва да се спре строежът на тия бараки и ако днес не може да се реши този въпрос, да остане за следующето заседание, но за следующето заседание да не се допуска строенето. Вие, като представител на общината, трябва да пазите правото и авторитета ни независимо от всички други съображения. Ако Министерството на обществените сгради си е позволило да се намеси в тая работа — аз не знам положително това, — ако се е намесило, това не Ви отнема правото да настояте да се спре постройката и да се разтурят най-после тия бараки.

Поддържам също, както се предложи, Общинският съвет в това заседание по повод направеното питане да реши да се спре всяко по-нататъшно строене, а Постоянното присъствие да се яви в следующето заседание с предложение по работата, дето да можем да решим да се разтурят това, което е построено. Тъй би могло да се постъпи. Или ще отложим въпроса за следующето заседание, за друго и за трето и най-сетне нищо няма да стане.

*Председателят:* Ще дойде респективният началник

\* Г. Димитров се обръща към председателя на заседанието П. Теодоров.  
(Ред.)

и когото е преписката, може би след половин час — по телефона е извикан — и ще ви изложи какви са разпоредбите на закона и какво можем да направим. Сега да вземем така прибързано решение, с половин час по-рано, не може. Почакайте, имайте търпение. Ще дойде човекът, ще ви даде нужните обяснения и тогава с пълно знание на работата да вземем резолюция.

*Д-р Н. Петков:* И той вдига рамене.

*Георги Димитров:* Има предложение; поставете го на гласуване.

## 2. ИЗКАЗВАНЕ ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА НА ОБЩИНСКИЯ СЪВЕТ

Остава и още една бележка да се прибави към бюджетопоекта, но бюджетарната комисия не я възприе. Както и в много други отделения на общината, имаме излишни длъжности; има лица, които вършат не особено важна работа, има лица, които вършат често пъти излишна работа, която би могла да се възложи и на други органи на общината. Едно важно отделение при общината, каквото е Бюрото за социални грижи и благотворителност, се оставя с персонал тъй ограничен, че то не би било в състояние да изпълни задачите, които трябва да му бъдат възложени в бъдеще. Това Бюро за социални грижи на нашата община има да изпълнява цял ред задачи спрямо софийското работническо население; нам ни се струва, че общината не трябва да се скъпи, не трябва да бъде тъй икономична, тя би могла да употреби една по-голяма част от средствата си за добрата организация на това Бюро за социални грижи, защото от развитието на тая функция на общината ще зависи и изпълнението на тия задачи, които ѝ предстоят спрямо работническата класа в столицата. Аз трябва да изтъкна, че известни провинциални общини са изпреварили в това отношение значително Софийската община, която има по-голям дълг в това отношение именно затуй, защото трябва да се притече на помощ, да изпълни дълга си спрямо една много по-голяма по число работническа маса, отколкото в някой провинциален град. Така например в бюджета за 1914 г. това е разширено за 1915 г. — Русенската община

има едно бюро — Бюро за труда, в което са предвидени: фабричен лекар и инспектор на труда (общински); също чиновник по работническата статистика, и едно възна-граждение от 150 лв. месечно за работнически предста-вители в Комитета на труда, задачата на който е да се гри-жи за прилагане на Закона за женския и детския труд. У нас ние имаме: началник на бюрото, предвижда се един писар, чиновник по жилищния въпрос, чиновник по безработицата и един прислужник\*. Това е в бележката, която е прибавена, но която не е приета в бюджетарната комисия, и сега тя не ни го предлага. Тъй както е оста-вено в бюджетопроекта, то\*\* по никой начин не може да функционира правилно. Ние не можем да имаме един правилна статистика на работническите стачки. Цял ред сведения, които трябва да се събират от страна на общи-ната, за да знаем точно какво е положението на софий-ските граждани работници и, следователно, какво би трябвало да прави общината за тях — тая община, която събира от тях данъци и която им възлага известни за-дължения и тежести, — такава статистика ние никога ни-ма да имаме, защото няма да имаме специални чинов-ници, които да се грижат за събирането на една по-добна статистика. От друга страна, лекарите, които имаме в санитарното отделение, това са лица, които са заети с лекарска и санитарска работа, която много малко се про-стира върху инспектирането на индустриалните, занаят-чийски и др. заведения в столицата. Лекарската инспек-ция съществува тук-там — само известни лекари могат да отделят малко време или биха имали това желание да отиват в крайните индустриални заведения на столицата и да правят ревизия за хигиената в тия заведения, за по-ложението, при което работниците и работничките работят, и да окажат известно влияние за подобрене на тия условия. Необходимостта от една постоянна лекарска инспекция няма защо да се доказва. В това отношение е направено твърде малко. Трябва да имаме ние също-това, което Русенската община е приела, без да има по-добро финансово положение от нашата, да имаме по-

\* В оригинала погрешно написано «писар». (Ред.)

\*\* Бюрото за социални грижи и благотворителност. (Ред.)

отно начало на такава лекарска фабрична инспекция. Но защо най-малкото, което би трябвало да направим в това отношение, то е да назначим двама специални лекари за инспектиране индустриалните и други заведения, на които да бъде възложена тая специална и важна задача. Комитет на труда у нас в столицата съществува, но доколкото функционира като комитет, той, за съжаление, не съществува. И доколкото функционира, то е чрез представителството на кметството: един общински съветник\* представлява г-н кмета, като прави ревизии. Тоя представител\*\*, който в столицата е избран, фактически не върши своята работа, смятайки вероятно, че тая работа е поета от друго лице в общината. Макар тоя мандат да не е в ръцете на работническите представители — в наши дни, ние поддържаме, че работнически представител в Комитета на труда трябва да бъде едно лице, което да получава месечно възнаграждение от общината; да бъде един общински представител, за да може той от своя страна да тика напред дейността на Комитета на труда и да изпълни задачата, която Законът за женския и детския труд налага. Ние тук повдигаме въпрос за прилагането на Закона за женския и детския труд, а 1800—2000 души работници минимум от разни производства са без работа и в тоя момент се приемат деца, по-малки от предвидената възраст в закона. Следователно, необходимо е от страна на Комитета на труда работническият представител да прави всекидневни ревизии, да види положението на работниците и как става прилагането на закона. Работническият представител следователно трябва да бъде осигурен чрез бюджета като общински представител и да му се даде възможност да работи в тая насока — в защита на Закона за женския и детския труд. Аз няма да обяснявам какво грамадно значение има това в столицата за запазване здравето на жените и децата. Трябва да ви констатирам, че това, което Русенската община направи, Плевенската община, с много по-малко работническо население, а също така и с твърде затруднено финансово

\* Отнася се за Евтим Николов (общоделски общински съветник), неколкократно назначаван за заместник на кмета П. Теодоров в Софийския комитет на труда. (Ред.)

\*\* Има се предвид Стефан Манов, работнически представител в Софийския комитет на труда, избран на 1 април 1912 г. (Ред.)



положение тая година, в бюджета си за 1915 г., възприема почти същата организация за Комитета на труда както в Русе, с чиновник по статистиката на труда и с възниграждение на работническия представител в Комитета на труда. И аз намирам, че тогава, когато за другите нужди на общината ние бяхме принудени да харчим един милион и толкова хиляди лева годишно и когато се вижда, че на много места биха могли да се направят съкращения и не се правят, тук, където е необходимо едно разширение в бюджета, трябва да се направи.

Ето защо аз предлагам, от името на нашата група, извън персонала, който е предвиден за Бюрото за социални грижи, да се прибавят още двама фабрични лекари инспектори на постоянните занаятчийски и други заведения в столицата, един чиновник по работническата статистика и възнаграждение за работническия представител в Комитета на труда. Заплатата на лекарите да бъде такава, каквато ще бъде заплатата на останалите наши лекари. Чиновникът по работническата статистика да получава заплатата, каквато получават чиновниците по жилищния въпрос и по безработицата. И работническият представител да получава една минимална заплата, по-малко за първата година, 150 лв. месечно. Към това трябва да прибавя, че според нас това бюро трябва да бъде само за социални грижи, че при него не трябва да се прикачи и съвсем тъй наречената «благотворителност на общината». И всъщност, право казано от наше гледище, ние не бихме желали никаква благотворителност на общината. Тя не е само едно благотворително учреждение, тя има известни задължения спрямо софийските граждани и трябва да ги изпълнява. Това са нейните социални грижи. Съвършено неуместно, неправилно се прибавя към това бюро едно отделение за благотворителност. Щом това се отнася до бедните софийски граждани, би трябвало работата да се доведе дотам, че общината да не прави благотворителност, а да изпълнява своите задължения спрямо софийските граждани, спрямо бедното работническо и друго население. Ония, които биха желали да направят изключително благодеяние, които имат средства, имат желание и със своето разбиране биха могли да дадат известна сума за подпомагане на това население, да внесат тези средства

и касата на общината, за изпълнение на нейните социални грижи. У нас обаче е възприет друг един принцип, има друга една практика и се добиват резултати, противни на това, което се гони от Общинския съвет. Ние даваме 3600 лв. на дружество «Напредък», на това дружество, в което се изнесоха толкова скандални истории, гдето Кирил Христов и др. се издържат за сметка на сирачетата.

*Д-р И. Д. Хаджииванов:* Не е вярно.

*Георги Димитров:* Това е точно така, както е писано.

*Председателят:* Недейте поставя така въпроса. Ние даваме на дружество «Напредък», защото издържа 52 сирачета, а не защото там еди-кой си се е хранил. Ако стават злоупотребления в някои дружества, ако някои органи правят злоупотребления, не трябва да петним цялото дружество.

*Георги Димитров:* Искам да кажа, че частната благотворителност 95% обикновено е от крайно съмнително естество и че общината, която има да изпълнява социални задължения, които не могат да се изпълняват от частна благотворителност, трябва да им каже — ако имате средства, дайте ги, аз ще намеря още, както съм намирала да изпълнявам тази функция, като стопанската и обществена отговорност ще понеса аз и ще знам защо се жертвуват сумите. Тогава подобни злоупотребления ще се избягват, защото не е само дружество «Напредък». То е само поддигане крайчеца на завесата на безобразията, вършени вярде много в България. Аз оставям настрана лицето.

*Председателят:* Преди да се говорят подобни фрази, трябва да се помисли. Тези хора, които са се поставили начело на дружествата, не са поставени да мошеничествуват и злоупотребляват, но, наопаки, те полагат голям труд и разходват средства, за да съдействуват на онези социални грижи, които общината е поставила за нейна цел.

*Георги Димитров:* Това не е съдействие, а лицемерие и чирляне прах в очите на хората, че се жертвували суми за благотворителни цели. И за да не става това, общината, която си се явява насърчител на такава една благотворителност от съмнително естество, тя трябва да възприеме

принципа, с който да не прави благотворителност, но каже, че тя изпълнява един свой социален дълг и че не насърчава никаква частна благотворителност. А тази благотворителност, тези хора биха могли да помогнат и общината със своите средства.

...\*

Въпросът е за принципа и организацията на тези социални грижи, които общината трябва да упражнява спрямо работническото население в столицата.

*Председателят:* Няма защо да оскърбявате тогва.

*Георги Димитров:* Аз никого не оскърбявам и нищо защо г-н Хаджииванов да се оскърбява.

*Д-р И. Д. Хаджииванов:* Моля да не се говори с общи фрази. Започнахте със социалните грижи и се отвлечохте в оскърбления. Длъжност беше на г-н кмета да ви обърне внимание да говорите конкретно. Вий и друг път се оскърбявали тук общински чиновници. Трябва да конкретизирате с факти.

*Георги Димитров:* Искам да изтъкна следующето: няма защо г-н Хаджииванов или друг някой със своите немощения да правят диверсия, да избягват важния въпрос, който е поставен. Ний изтъкнахме и при разглеждане Бюрото за социални грижи, че общината не трябва да насърчава тази благотворителност, която има съмнителен характер, защото не е имало никакъв ефикасен контрол, защото сега поставеният контрол на тези благотворителни дружества от управлението на общината също не е достатъчен. Има в София едно заведение, каквото е яслите, на което също даваме субсидия за онези деца които са приети там. . .

*Ж. Шивачев:* Субсидия не се дава, но се плаща от общината по 25 лева месечно за всяко едно дете, което отглежда там. Това не е субсидия, защото ние плащаме по 25\*\* лева, а дружеството харчи по 30 лева.

*Георги Димитров:* Едно заведение, на което даваме известна сума за издръжка на децата, кажете субсидия както щете. . .

*Ж. Шивачев:* Това не е субсидия. Субсидия значи по-

\* Съкратени реплики на други участници в заседанието. (Ред.)

\*\* В оригинала погрешно «15». (Ред.)

помагане, а това е плащане за издръжката на децата. Да се разберем в термините.

*Георги Димитров:* Аз ще кажа, че не харчим тези средства на мястото си, тъй като децата са поставени твърде бързо, няма лекар и контрол никакъв.

*Ц-р И. Д. Хаджииванов:* Вий не сте ходили там. Аз съм ходил 50 пъти може би. То е поставено на модерни начала.

*Ж. Шивачев:* Вие не познавате работата, защото 25 лв. плащаме само за дойки, а всичко друго — дрехи, пране и помещение, е на гърба на дружеството; следователно общината не им подпомага, а им заплаща за всяко дете по 10 лв., тъй щото терминът, употребен от вас, не е правен.

*Ц-р И. Д. Хаджииванов:* Вие не познавате въпроса.

*Димитър Благоев:* Трябва да бъде човек непременно доктор, за да познава това!

*Контрольор В. Василев:* Моля да се говори по бюджета. По бюджета на Бюрото за социални грижи и благотворителност г-н Димитров се изказа достатъчно.

*Георги Димитров:* Вие не присъствувате, г-н Хаджииванов, редовно на заседанията и не знаете какво става тук. Преди 3 месеца аз повдигнах въпрос за яслите\* и кметът взема бележка.

*Ц-р И. Д. Хаджииванов:* И аз бях тук.

*Георги Димитров:* Не помня дали бяхте, но обикновено отсъствувате. Г-н кметът тогава сам призна, че процентът на смъртността между децата там е извънредно голям, че условията са крайно мизерни и че това положение там е непоносимо.

*Председателят:* Те дават отчет и в отчета се намират всички цифри.

*Ж. Шивачев:* Подхвърлени деца без майки.

*Георги Димитров:* Яслите са се обърнали на гробница и извърчението на самата община. Ето против кое сме.

*Ж. Шивачев:* Пак не познавате работата, за да говорите така.

*Георги Димитров:* Ние искаме общината да има свои собствени институти.

*Председателят:* При разпределение на помощите там ще се говори за благотворителните дружества. Вие подчертахте вашите идеи, че не сте на мнение общината да насърчава частната благотворителност, а трябва тази грижа общината да поеме изключително върху себе си.

*Георги Димитров:* Този е основният въпрос. И основната, казвам, на това бюро трябва да бъде само за социални грижи, за да може то да изпълнява своите задачи равномерно, а не както се предлага. За в бъдеще необходимо е това бюро да се развие в отделение, както са другите отделения на общината, гдето работата е усилена. Качеството на работата в това бюро позволява да бъде то самостоятелно, под непосредствения контрол на Постоянното присъствие. Това бюро трябва да прави изключение от другите отделения, тъй като то трябва да се грижи за голяма маса от софийското население. То не е едно обикновено административно бюро или пък някоя специална техническа работа, за да се остави в ръцете на едно лице; то трябва да бъде под непосредствения контрол на един специална комисия, в която да бъдат-представени заинтересованите работнически организации. Такъв един комитет или специална комисия ще направлява работата на Бюрото за социални грижи в тези рамки, които Общинският съвет ще постави.

*Д-р И. Д. Хаджишиванов:* Значи общината да се контролира от външни хора?

*Георги Димитров:* Общината ще има сътрудничество с хората, които по своето положение биха показали, че познават работите по-добре, и не биха допуснали да се изложи общината. Ето защо искам комисия, избрана от общински съветници, с представителството на работническите професионални организации в София, да ръководи дейността на това Бюро за социални грижи. Когато се появи конфликт между комисията и Постоянното присъствие, той ще се разрешава от Общинския съвет, както направихме и с комисията по определяне цените на съветните продукти. Една комисия, назначена от Общинския съвет, която има право да решава по цените и да действа самостоятелно, но когато се появи конфликт между нея и Постоянното присъствие, той се разрешава от Общинския съвет. Ние бихме желали и Бюрото за социални

грижи така също да бъде управлявано от една такава постоянна комисия, за да действа по-рационално и да бъдем сигурни, че средствата на общината се харчат за социални грижи, че това, което бюрото върши, се е вършило за защита на работното население в столицата, за което е създадено и за което именно то функционира. Това е нашето предложение.

*Публикува се за първи път  
по текста на стенографския протокол  
от заседанието*

## В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

19 януари 1915 г.

### I. ИЗКАЗВАНЕ ПО ВЪПРОСА ЗА БАРАКИТЕ НА УЛ. «ЛОМСКА» И «ПИРОТСКА»

Господа, аз няма да говоря по самия въпрос, защото съвършено ясно е и виждам, че целият съвет е единодушен не само да се спре постройката, но и да се разруши това, което е построено. Мене обаче ми прави впечателение начинът, по който тази работа е уредена. И аз, без да искам никого да обиждам в дадения случай, ще трябва да привлека вниманието на Общинския съвет върху това, че при разглеждането на цялата преписка, на цялото това дело човек изважда заключението, че чисто по домашному е получено фактически разрешението за постройката на тези бараки. Мене ми се струва, че съветът не може да се задоволи само с това — да иска разтурянето, но трябва да подчертае факта, че началникът на съответното отделение си е позволил в случая на своя глава да разреши и изтъкне необходимостта, щото занаяпред в никой случай да не си позволява само със своя подпис да утвърждава едни планове, които не отговарят на изискванието на самия закон и практиката, която е санкционирана в общината. Постоянното присъствие, от друга страна, чрез съответното отделение — респективния началник — трябва да следи това, което се строи, и щом се забележат подобни строежи, особено като този, който беше в очите веднага да вземе мерки за разтурянето им, та да няма нужда да се внася въпросът от страна на съветниците в съвета. Няма защо да се чака да се повдига въпросът тук, а да се пристъпи веднага към работата. За разрешаването на тези въпроси, види се, в нашата община съществуват една практика нездрава, на която трябва да се тури край

И съветът трябва да направи строга бележка както на началника на отделението, така и на Постоянното присъствие, че подобни въпроси не могат да се разрешават както в дадения случай. И, от друга страна, че съветът по никой начин не може да вземе тази отговорност за предите, които евентуално биха последвали. Онези лица, които са виновни за постройките на бараките — началникът ли, кметът ли, който и да е, — трябва да понесат материалните щети. Аз се съгласявам с предложението да се съборят тези бараки и при това съветът да реши, като напомни на началника на съответното отделение, занапред да не си позволява да разрешава сам подобни въпроси, а Постоянното присъствие — не само г-н кметът, цялото Постоянно присъствие — колегиално да бди за тези постройки, които често пъти въпреки закона се извършват и столицата, за да не бъде принудена общината в такива случаи да понесе загуби, за които не е виновна и които биха могли да се избягнат. Аз настоявам подобна забележка да се направи от страна на съвета и да се протоколира.

## 2. ИЗКАЗВАНЕ ЗА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ КОНТРОЛ ОТ СТРАНА НА ОБЩИНСКИЯ СЪВЕТ ВЪРХУ ФИНАНСОВОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЩИНАТА

В свръзка с този въпрос аз повдигам въпроса за контролата, която Общинският съвет трябва да упражнява върху собствените си финанси. Очевидно е, че държавният контролор и неговите помощници упражняват един контрол по закона от страна на държавата върху общинските финанси.

*Докладчикът В. Василев:* Те са общински чиновници, влязани от общината, не са назначени само от държавата.

*Ж. Шивачев:* Те са органи на държавата.

*Георги Димитров:* Държавните контролори при общината се плащат от общината, обаче не са фактически общински контролори; те са контролори на държавата. Те са представители на централната власт и тяхната дейност, макар и да е в рамките на закона, е в ущърб на автономията на общината. Това е наистина в духа на закона, това не зависи от отделните лица, които извършват



тая работа, обаче факт е, че държавата чрез своите контролни органи при общините се старее да влияе върху техните финансови действия, върху техните бюджети, защото в Закона за градските общини се казва изрично.

*Докладчикът В. Василев:* Не сте го чели.

*Георги Димитров:* Можете ли да си представите, че не знаейки Закона за градските общини? Аз не искам да обиждам г-н контролора, който представлява контролния институт тук, при общината, но искам да изтъкна следващия факт, че Законът за градските общини предвижда следващото нещо — това, което ние не искаме да го има в закона и против което ще се борим и в Народното събрание, и във от Народното събрание — а именно, че по известен финансов въпрос може целият Общински съвет да има едно мнение, но ако г-н контролорът не е съгласен, в края на краищата съветът не може да направи това, което само той желае. Това казва Законът за градските общини.

*Докладчикът В. Василев:* Той не може да бъде съгласен само когато се нарушават известни закони. Например има закон за отчетността по бюджета, има правилник за оправдаването на държавните разходи; щом решението на съвета е против тях, ако искате например кредитът по един параграф да се харчи по друг параграф, естествено той няма да ви позволи.

*Георги Димитров:* Искам да кажа, че Законът за градските общини дава извънредно големи прерогативи на общинския контролор, който представлява държавата при общината и упражнява финансов контрол, прерогативи, несъвместими с общинското самоуправление и общинската автономия. За това не са криви може би чиновниците, които могат да бъдат отлични контролори и да бъдат често пъти добри сътрудници на Общинския съвет, обаче факт е това. Сега, като е така фактически работата, понятно е в един общински съвет да има известно нерационално положение, тъй да се каже, към представителите на общинския държавен контролен институт. Но мен ми се струва, че макар държавата да упражнява този контрол чрез общинския контролен институт, понеже по закона представителите на тоя институт трябва да изпълняват тая работа, а при Софийската община работата е твърде много разширена.

то Общинският съвет трябва да бъде наклонен наистина да улесни работата на г-н контролора и неговия помощник, сега един, било като увеличи числото с още един, било най-сетне с изменението на закона — да бъдат двама.

Независимо обаче от тая контрола, която държавата упражнява, независимо от това, че е много вярно съображението на г-н Василева, че неговите помощници трябва да бъдат отчетници пред Върховната сметна палата — това е за него една лична гаранция, едно голямо улеснение — независимо от това, казвам, Общинският съвет трябва да си организира една добра, ефикасна финансова контрола, която е фактически общинската контрола. У нас обаче сега е тъй: ние разчитаме на тая държавна контрола, условена по закона, която в повечето случаи се изчерпва в това — да се пресмятат приходите и разходите по бюджета, да се следи упражнението на приходния бюджет и разходния бюджет, да се позволяват всичките ти разходи, които се вършат съобразно със закона. Нищо една платежна заповед не може да се изплати, докато не мине през контролата и не бъде съобразена с параграфите, предвидени в бюджета.

*II. Здравков:* Той може да следи контрактите, протоколите.

*Георги Димитров:* Колкото се отнася до фактическото упражнение на бюджета, до разходите, които се правят и т. н. кметът напомни това, много право според мене, — контролните органи нито са длъжни да вършат тая контрола, нито имат според мене фактическа възможност да вършат.

*Д-р И. Д. Хаджииванов:* Длъжни са да я вършат.

*Георги Димитров:* Не са длъжни, защото те гледат само дали представените им документи са редовни и дали ги съгласувани с предвидените кредити в бюджета.

*Докладчикът В. Василев:* Контролата има по-важна работа — събиране средствата на общината, а да плащаме в нея-лесната работа.

*Георги Димитров:* Държавният контролор наистина е задължен с една доста голяма общинска работа.

*Докладчикът В. Василев:* Законът му я възлага.

*Георги Димитров:* Аз мисля, че Постоянното присутствие трябва да вземе от това повод, за да помисли в

съгласие с Общинския съвет върху тая своя собствена контрола, която трябва да има върху финансовото състояние на общината.

*Докладчикът В. Василев:* Преди десет години имало финансов началник и не е имало контролър, понеже службите се допират; но финансовият началник става контролър, а контролърът става помощник-контролър.

*Георги Димитров:* Туй е съображението: като се съобразяваме с възможното изменение на закона. Обаче подчертавам, че това, което е в духа на общинското самоуправление, това, което е в духа на Закона за градските и селските общини, то е: контролата да се извършва не от представители на държавата, а от собствени органи на общината, в противоречие с това, което казва г-н Здравков, че откато имаме държавни контролери при общините, от изменението на закона, оттогава имаме уредени финанси.

*Н. Здравков:* Това е вярно.

*Георги Димитров:* Това е вярно до известна степен, защото самите общински съвети, които управляваха по-рано, управляваха твърде котерийно. Ако-тия контролери биха били органи на Общинския съвет, ако те биха били назначавани и уволнявани от едно Постоянно присъствие, избрано от нас, това не може да бъде причината тия органи да бъдат недееспособни или да бъдат корумпирани. Де е гаранцията, че с този контролен институт няма да се партизанствува и от горе?

*Н. Здравков:* Как може да бъде това?

*Георги Димитров:* Щом министърът на финансите не значава тия хора, той може да назначи едни и други. Така щото, искам да кажа, че този контролен институт не е по-стабилен, когато е в ръцете на централната власт. Той ще бъде по-стабилен, когато е в ръцете на Общинския съвет. Това е един принципиален въпрос, но аз го помдигам, за да го решим, разбира се.

*Докладчикът В. Василев:* Контролърът се назначава от министъра на вътрешните работи в съгласие с министъра на финансите, но един път назначен, министърът не може да го уволни, освен ако двама финансови инспектори констатираат с акт нередовност или злоупотребления — тогава може да го уволни.

*Ж. Шивачев:* Аз ще ви цитирам случая във Варна, гдето държавният контрольор беше уволнен от министъра на финансите само затова, защото през време на войната не могла да намери общината пари, за да заплати лихвите, които е трябвало да се заплатят за дълговете на общината. Позволете това да го знам, защото защитавах делото на контрольора пред административния съд. Делото не се спечели, защото той не е бил три години държавен контрольор, а е бил само две години и 9 месеца такъв.

*Георги Димитров:* Нека, прочее, се схване въпросът така, че наистина трябва да се увеличи контролният персонал в нашата контрола, като се вземат мерки за организирането на една наша, общинска контрола за финансовото състояние на общините.

(След реплики на Н. Здравков, Ж. Шивачев и д-р П. Петков и поясненията на председателя.)

*Георги Димитров:* Ако обичате, преди да се гласува, да направя едно разяснение. . .

*Председателят:* Добре, заповядайте.

*Георги Димитров:* Г-н Шивачев повдигна един въпрос, който заслужава нашето внимание. На контрольора е възложено да ръководи цялото финансово отделение на общината; то се намира под прекия му надзор и трябва да се разбира, че той организира всичко, което се отнася до финансовото управление на нашата община. Ща се сега: доколко това е практично, целесъобразно и доколко е съвместимо. . .

*А. Мустаков:* Там е именно големият въпрос.

*Георги Димитров:* То е организационен въпрос в общината. . . доколко е съвместимо това, което има да изпълнява той като контролен институт на общината по закон, разбира се, и оная задача, която ние бихме му възложили като ръководител на нашето финансово управление? И наистина, поставя се въпросът: не би ли било по-целесъобразно ръководството на финансовото управление в общината да бъде поставено в ръцете на друг човек. . .

*А. Мустаков:* На един главен счетоводител например.

*Георги Димитров:* . . . отговорен пред Общинския

съвет, назначен от него очевидно, а контролата, упражнявана от страна на държавата, която изисква законът да си бъде в ръцете на контрольора.

*Н. Здравков:* Това е старото положение.

*Георги Димитров:* Не е така. Има ръководство на финансите, има и контрола. Контролата упражнява един контрольор. Ако се постави така въпросът, тогава ще излезе, че нашият контролен институт, в лицето на контрольора и неговия помощник, не би се нуждаел от увеличение на персонала си, от нови помощници, тъй като работата и задачите му ще бъдат сведени в ония рамки, които законът предписва, или, ако речем, че се изисква увеличение на персонала, тогава един втор помощник би бил достатъчен, защото голяма част от работата, която му отнема 90% от времето, ще премине в други ръце. Има, следователно, едно смещение на работите, което е вредно за интересите на общината и за работата, която има да върши контролният институт. Това смещение трябва да се премахне по един или по друг начин.

*Публикува се за първи път  
по текста на стенографския протокол  
от заседанието*

## ПО БЮДЖЕТА НА САНИТАРНОТО ОТДЕЛЕНИЕ НА СОФИЙСКАТА ОБЩИНА

*Изказване в Софийския общински съвет*

21 януари 1915 г.

Не действително една част от нашите лекари не изпълняват добросъвестно своята работа, биха могли да се привелат много факти. Това не е една инсинуация или желание да се обидят. Аз няма да се спирам върху подробните факти, които имам на ръка. Бих искал само да обърна внимание на съвета, че ако и на най-добрия персонал в нашите лечебници не се забрани всякаква частна практика, от която те си докарват — някои казват — много малко възнаграждение, обаче всъщност много значително възнаграждение, лекарската работа ще страда. Защото лекарите гледат на общинската служба не като на една своя обязаност, която трябва да изчерпи всички техни сили и свободно време, и по този начин да изпълнят добросъвестно предназначението си към болните, но гледат на тази заплата, която имат, като на едно постоянно приходно перо за своя приходен бюджет, при който се стремят да добавят почти толкова и даже повече от своята частна практика. Заради това те гледат да извършат своята работа по-скоро, за да остане време да отиват при пациентите си, от които получават специално възнаграждение. Според нас работата, която имат да извършват общинските лекари като общинска служба, е несъвместима с частната практика. Дори най-добрият лекар не може да устои на изкушението да намалява своите работни часове и да увеличава своята частна практика. Ето защо ние поддържаме друга една организация в лекарската служба, която трябва да се въведе в интереса на здравето на софийското население. В такъв случай вярно

е, че ще се наложи едно увеличение на заплатите на лекарите в сравнение с тази заплата, която имат те сега. Това увеличение общината трябва да го понесе, защото защото ползите от него ще бъдат извънредно големи. При една умерено увеличена заплата на лекарите те ще могат да се задоволяват само с тази служба, без да прибегнат към друга частна работа. Тогава основателно би се искало от тях да си изпълняват добросъвестно своята общинска служба и ако някой от тях не отговаря на предназначението си, нищо по-добро от това да бъде заменен с по-подходящ лекар. Ето защо ние бихме могли да предвидим едно увеличение в заплатите на лекарския общински персонал от неколкостотин лева, като им бъде запретиена всякаква частна практика, за да се предадат само на тази служба, която общината им дава. По този начин във всички случаи ще има благоприятни условия за изпълнението на тяхната служба. Ако обаче при все това те не изпълняват добросъвестно, тогава трябва да се вземат други мерки от страна на общината.

Ето защо аз от името на нашата група предлагам това увеличение да бъде наместо 300 лв. — 600 лв. — една заплата сравнително достатъчна за лекарите за тази година, за да могат да преживеят в София, като им се запрети всякаква частна практика, а в бъдеще тяхното положение ще се стабилизира по-добре.

*Председателят:* Вие, като казвате «частна практика» — разбирате платена практика, нали?

*Георги Димитров:* Да.

(След изказвания по този въпрос на В. Саръилиев, Т. Г. Влашков, Н. Зеленогорев и Н. Здравков.)

*Георги Димитров:* Трябва да се знае, че ако се приеме лекарите да не получават възнаграждение за частната си практика, те ще срещнат опозиция от другите лекари.

*Д. Гачев:* Трябва да приемем предложението на г-н Здравков.

*Георги Димитров:* Г-н Зеленогорев повдигна един въпрос, който не е в непосредствена връзка със заплатите на градските лекари и с работата, която те има да вършат. Тъй, както той поставя въпроса, аз го подозирам — не знаейки дали това е негово мнение, — че това е един абсурд.

II. Зеленогоров: Аз абсурди не говоря. Моето предложение е най-сериозно, защото преди една година аз предложих, който гражданин получава до 175 лв. заплата, да се ползува с безплатна медицинска помощ.

Георги Димитров: Ако вие нямате това намерение, то е много по-добре. Но този аргумент, който ни привеждате, както вие поставяте въпроса, няма никаква връзка с въпроса, който ние сега разглеждаме. И може действително да се изтегли заключението, че Общинският съвет дори няма възможност да прибегне към тая реорганизация на службата на градските лекари. Защото, ако се допусне, както каза г-н Здравков, цялото софийско население, то редици сигурно е, че напливът от болни хора, които отиват да се прегледват, ще се увеличи значително и този персонал, който имаме от градски лекари сега, ще се яви недостатъчен. Следователно, като предвидим едно увеличение на лицата, които ще се преглеждат безплатно, ще трябва да предвидим известно увеличение не само на персонала, но и на заплатите, тъй като частна практика няма да има. В такъв случай бюджетът ще се обремени. Следователно тая реформа, малка наглед, би пропаднала. Мен ми е струва, че въпросът стои малко по-другояче. То е първо, има известен персонал от градските лекари, който е нагоден според нуждите, които имаме. Обаче чуваме да казват, че има градски лекари, които не изпълняват достатъчно своята длъжност. Това аз по-поддържам — 90% от тия лекари, които имаме,  $\frac{2}{3}$  от тях най-малко не работят добре. Това аз установих с факти в няколко лечебници. Второ, добре, ние ще поставим въпроса за тяхното материално положение в свързка със службата, която има да изпълняват. Втория въпрос го оставям настрана, защото той не е в такава непосредствена връзка с главния въпрос. Ние имаме един персонал от дадени градски лекари и ще искаме от тях да изпълняват добросъвестно своята служба. Неизпълнението добросъвестно на службата от един градски лекар е извън неговите недостатъци; за това си има обективни причини, които го карат да занемарва своята общинска служба, да уврежда интересите на общественото здраве и на софийското население. Тая обективна причина се крие в самото положение на нашите лекари. Давате им 4800 лв. годишна заплата. Тая



заплата е недостатъчна. Те на необщинска служба могат да си докарат много повече — и изкарват болшинството, ако не всички — и това ги кара да прибегват до посторонни източници. За тях тия източници са частните визити. Колкото повече преглежда частно, толкова по-голямо възнаграждение ще получи. Това е извън доходи, които получават от общината. Ако могат да получат 4800 лв. от частни визити, толкова по-добре. Там е стремлението им. Това е една обективна причина. И аз казвам колкото и да е добросъвестен лекарят, чини ми се поше от нашите лекари, които аз познавам, мъчно ще се намери такъв идеалист, който ще полети от сутрин до вечер само по безплатни преглеждания в лечебницата и извън нея. Всички ще се стремят криво-ляво да претупат своята работа в лечебницата, та да отидат в частните къщи при пациенти, отдето ще получат допълнително възнаграждение. Защо? Защото те разсъждават за себе си: 4800 лв. на тоя скъп живот в София, гдето той трябва да живее малко по-комфортно — са недостатъчни; и останалото той ще си го набавя по тоя начин. Това не е престъпление, защото не можем да им го забраним. За 2—3—4 часа ще изпълнят своята работа с бедните и ще преглеждат други болни. Условия, колкото искате. Следователно когато им дадете по-голяма заплата, тогава можете да искате от тях и по-голяма строгост в работата, и по-голяма добросъвестност.

(Председателското място заема г-н Н. Зеленогорев.)

Ето защо, г-да съветници, ние трябва да поставим условия на самите градски лекари — такива, че те да могат да изпълняват добросъвестно своята служба. Ако някой от тях при това не я изпълнява добросъвестно, тогава той трябва да се замени. Но дайте им една обективна възможност на тия хора, та да отговорят на преназначението, което им е дадено. И според мен тая възможност е едно увеличение на тяхната сегашна заплата в какъв размер, ще видим, но да се възприеме тоя принцип за нашата санитарна служба. В такъв случай ние от тях ще искаме само едно: «Вие сте лекари, способни хора — за такива ви знаем, — трябва добросъвестно да изпълнявате своята служба от едни-колкото си часа с

триста в лечебницата и във от нея. Вие сте длъжни да бъдете на разположение на болните софийски граждани.» Можем да им кажем да гледат и богати, но да им кажем: «Ще преглеждате безплатно всички, които се явяват при нас с безплатни санитарни книжки. Ако ви повикат в «Копьовица» или другаде, гдето има нужда, ще отидете. Ние се посветявате на една обществена работа и за да можете да изпълните тая обществена работа, ето ние ви осигуряваме средства за живеене, осигуряваме ви материалното положение.» И аз поддържам, че ако в тоя момент общината не намери достатъчно средства да осигури на лекарите една добра заплата — според мен нормата би трябвало да бъде 6000 лв., то засега да се задоволим с едно увеличение на сегашната им заплата, а за идущата година да остане да им дадем една заплата от минимум 4000 лв., защото естествено е, щом като тях хора служат на общината дено и ноще, тя трябва да им даде възможност да задоволяват и своите културни нужди. Ние искаме увеличение не само за работническите заплати, но искаме да се осигури едно добро материално положение и за всички ония функционери на общината, които и да ги те, които принасят полза на последния. Тая организация на лекарската служба, която имаме, тя е негодна, тя е примитивна, тя трябва да се измени. Една нова организация е необходима.

Каза се от г-н Саръилиев, че не е възможно, че това науката на лекарите не им позволявала. Тук науката няма никаква намеса, науката не пречи на човека-лекар, на инженера-техник. Като е такъв обаче, това не показва, че той е свободен и може да получава заплата отвсякъде. Напротив, именно защото се касае за здравето на хората, трябва да възприемем това положение да услужват на всички, които се обръщат към тях, без да получават специално възнаграждение; да ги избавим от изкушението, при което са подложени всеки ден. Че това е възможно, показва фактът, че то съществува на много места в Германия, в Австрия, гдето има специални общински лекари, които не се занимават с частна практика. Но това го няма у нас: в Кюстендил има лекар, който общината е поинскан от Върховния медицински съвет и ангажирала за градски със задължение да не получава възнаграждение

от никакви частни визити; във Видин — също. И в няколко други градове, чини ми се, това се опитаха да направят. В Самоков, през време на нашето краткочременно управление<sup>73</sup>, лекарят беше също така плащан от общината, без да има право да се занимава с частна практика. Там действително общинското управление не му беше платило добре и тоя лекар беше принуден да работи с една сравнително малка заплата. Значи това е възможно. Тогава ние можем да допуснем даже едно увеличение за нашите лекари с по 1200 лв., или поне с 600 лв. Тези са 6 души, следователно ще имаме едно увеличение от 3600 лв. Аз намирам даже, че това би било малко пред риск, че те биха ни оставили, т. е., че те биха могли да дадат на общината един подобен ултиматум: «Вие решихте да ни отнемете дохода, който ние имахме от частната практика, а ни давате едно увеличение само от 600 лева. Нашето условие беше друго и ние се предаваме на частна практика.» Вероятно е общината да се намери в туй забранено положение. Затова тя трябва да се старее да си запази добрите лекари от тия, които има; или, ако те ни са изпуснат, да намери достатъчно добри да ги замени. Тогаваш обаче може би ще се явят неподготвени, криво да се съгласят да работят и с по-малка заплата! Ето защо аз съм наклонен даже да се увеличи заплата на сегашните лекари на 6000 лв., с 1200 лв., но да се даде това увеличение. То се знае, че те трябва да работят определена работа под строг надзор — и никаква церемония с никой от тях. Не работи ли, общината трябва да му каже и заповяда да отиде там, където намери по-голяма свобода и по-лека работа и пр. Гарантирайте им материалното положение, избавете ги от изкушението, на което са изложени всеки ден, и аз съм сигурен, че и сегашните лекари може би с единични изключения, биха отговаряли на работата, която им възлага общината.

*Публикува се за първи път  
по текста на стенографския протокол  
от заседанието*

## В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

22 януари 1915 г.

### 1. ИЗКАЗВАНЕ ПО БЮДЖЕТА НА СЛУЖБАТА ЗА ЧИСТОТАТА НА СТОЛИЦАТА

Искам да обърна внимание на съвета върху организацията на тази служба по чистенето на града. Както в други области, така и тука виждаме, че целият персонал, който се издържа за чистотата на града, се поставя да работи (доколкото работи), надзиратели и работници, предимно в централните квартали на града. Краищата на града се извънредно малко засягат, а има краища, които никак не се засягат. Тъй не може да се поставя службата за чистене на града. И аз настоявам към гласуването на разхода за тази служба обязательно да се обърне внимание върху необходимостта да се организира постоянно чистене на улиците в крайните квартали на града — там, където най-много са те нечисти, дето няма павирани улици и следователно отдето може да се пренесе най-лесно епидемическа болест. В центъра на града, забелязано е, че много по-големи грижи се полагат за чистотата, а краищата се съвсем занемаряват. Ако този персонал, който имаме сега, е достатъчен, то Постоянното присъствие или санитарният директор трябва да ни осветлят и кажат дали този персонал, с който разполагаме, би бил достатъчен за рационалното почистване на града, не само на центъра, но и по краищата. Ако не е достатъчен, тогава не остава нищо друго, освен да направи предложение да се увеличи персоналят. За такава работа не трябва да се скъсим. От друга страна, ако този персонал е недостатъчен (а това потвърждават и моите лични наблюдения), особено що се касае до надзора, службата се съвсем занемарява. Така както е необходимо е да се постави един по-строг контрол

върху работата, която се върши, и да се реорганизира изцяло службата. Тъй, както е поставена сега грижата за чистенето на града, по-нататък е нетърпимо. И ми се струва, че разходите, които сега се правят, не се покриват с резултатите, които се получават в столицата. Увеличаване се числото на персонала за централите на града, дето се полагат повече грижи, за да не бие на очи ориенталската мръсотия в София, но краищата на града са в плачевно положение. Така че моля г-н директорът да ни осветли дали този персонал е достатъчен за почистване на града, особено краищата, дето това е най-необходимо, и ако не е достатъчен, какво увеличение в случая се полага и каква въобще реорганизация в службата е необходима, за да имаме чистота в крайните квартали.

*Председателят:* Веднъж се предлага известен бюджетопроект с едни определени цифри за персонал, щат и пр. Очевидно, че това е най-нужното за службата. Постоянното присъствие е намерило, че с този персонал ще може да се извършва тази служба както трябва и следователно никакви нови обяснения, дали трябва нов персонал или не. Ако трябваше нов персонал, туй трябваше да се види. А второто нещо, което. . .

*Георги Димитров:* Ние мислим, че Постоянното присъствие внася в бюджета всичко онова, което е нужно за една служба. Зная, че има неща, които началниците са искали, но са били отхвърлени от Постоянното присъствие или бюджетарната комисия.

## 2. ИЗКАЗВАНЕ ПО БЮДЖЕТА НА ГРАДСКИТЕ МИНЕРАЛНИ БАНИ

При друг един случай аз наблегнах на въпроса за *бесплатното използване труда на жените-прислужници в малката баня.*

*Председателят:* То е по-нататък.

*Георги Димитров:* Моля, аз се ползвам от случая сега да говоря, понеже това е в същия отдел. — То беше във формата на питане към г-н кмета и доколкото помня той обеща да събере сведения, за да отговори на това питане, но отговор не получих.

*Председателят:* Отговорих Ви, че не им се плаща ни.

каква заплата, че те живеят изключително с бакшиш и че при гласуване на бюджета ще премахнем този бакшиш, защото сме си поставили за задача от две години насам да няма препитание от бакшиши, да се премахнат бакшишите от градската баня. Тъй щото отговорих Ви. Припомнете си.

*Георги Димитров:* Вие ми отговорихте, доколкото помня, само това, че сте против безплатния труд и че ще проверите дали има такива жени, но до този момент се използват тия жени в малката баня.

*Председателят:* Да.

*Георги Димитров:* Очевидно е, че трябва да стане едно увеличение на персонала там.

*Председателят:* Безспорно.

*Георги Димитров:* Щом тия жени се използват само срещу бакшиши, които могат да получават, за да вършат една работа, която би трябвало да се върши от работнички, по щат назначени, предвидете ги в бюджета.

*Председателят:* Но това се отнася за малката баня; ние ще дойдем и там.

*Георги Димитров:* Виждам, че едно увеличение на тия служещи в малката баня няма, персоналят си остава тъй, както е. Ето защо аз подчертавам, че докато се създава една излишна според мен надзирателска длъжност, докато има и в мъжкото отделение излишна надзирателска длъжност, например в плавалнята има трима служещи надзиратели, над които има и един специален надзирател — разликата между него и другите е тая, че той се явява в 9 или 10 ч. сутрин и излиза в 12 ч., дохожда в 1 ч. след пладне и излиза в 6 ч., когато другите са припущени да идват на смени през всичкото време. Аз сам знам това, сам съм констатирал това положение.

*Д. Гачев:* Тук има една конфузия, едно заблуждение. Моляте да отговоря на г-н Димитрова\*, че после прояснявайте.

*Георги Димитров:* Ако обичате, заповядайте.

*Д. Гачев:* Надзирателите в къпалнята не са в пълната смисъл на думата надзиратели; те не надзирават прислужниците; те са балмайстори; понеже не можем да употребим

\* В протокола името погрешно е записано «Джидров». (Ред.).

друг термин, намерили сме за добре да употребим този термин «надзиратели». Те следят къпещите да не се удивят. Такъв един надзирател е длъжен да се явява еднакво с другите на работа, сутрин в 6 ч., когато се отваря банята, и е на поста си през всичкото време, защото е отговорен той лично. И той стои през всичкото време. Понякога се явява случай да услужи, но най-строго му се запрещаваша да услужва, защото когато ще отива да услужи някое от къпещите се, може в този момент да стане нещастие, тъй щото той постоянно стои на поста си и наблюдава. Той получава такава заплата, каквато получава прислугата.

*Георги Димитров:* А вие ще заварите всекидневно, че един минава за надзирател на другите и не се грижи за тая работа.

...\*

*Георги Димитров:* Има длъжности, които биха могли да се махнат — това е моята мисъл, — със средствата които би трябвало да се увеличи необходимият работен персонал в банята, без който не може. И такъв е случил извън другите отделения и в малката баня. В малката баня трябва да се увеличи персоналят така, че да няма бъдеще никакъв безплатен женски труд. Които работни в нашата баня, трябва да получават заплата и минималната заплата трябва да бъде поне 960 лв., като не се прие от съвета да бъде 1200 лв., както предлагаше нашата група

*Публикува се за първи път  
по текста на стенографския припис  
от заседанието*

\* Съкратени пререкания между други участници в заседанието. (11/11)

## ИЗ СТОЛИЧНИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

23 януари 1915 г.\*

... \*\*

В заседанието си на 23 януари Общинският съвет разгледа разходите, които общината прави за разни благотворителни, културни и други учреждения. От страна на нашата група др. Г. Димитров разви и обоснова следното предложение:

«Да се предвиди в бюджета един кредит от 5000 лв. за субсидия на работническите професионални организации, за подпомагането на техните членове в случай на болест, мнотолука, безработица, пътуване и пр. в размер на сумите, които самите тия организации разходват за същата цел.» Намерението на нашата група бе, щото общината поне по начало да възприеме известната гандска система<sup>74</sup>, прокарана твърде широко в Белгия и усвоена все повече от множество общини в Швейцария, Германия и другаде. Според тая система общините със своите средства съдействуват на работническите синдикати в тяхната задача да подпомагат безработните, болни и пр. членове.

На това тъй основателно и належашо при сегашната безработица предложение обаче най-решително се противопоставиха «широките». Техният оратор Ас. Цанков с един крайно предизвикателен и недостоен език се на-

\* Дата на заседанието. (Ред.)

\*\* Съкратена информация за заседанието на 22 януари 1915 г., материал от което се публикуват по стенографския протокол (вж настоящия том, с. 461/470). (Ред.)



хвърли върху нашите работнически професионални организации, подкрепян от другите общоделски съветници «Тесняците» — се провикна той — са дошли тука да искат помощ за своята партия, за хранителни бюрократи с дебелия вратове. Ако се приеме това предложение, тесняшките синдикати ще *фалшифицират* своите книжа и ще представят, че са давали големи помощи, *за да ограбят общината*. Тесняшките водители *ядат парите на работниците*. — Помощи от общината могат да се дават само на *неутрални* организации. Такива не са тесняшките. *Неутрален* е нашият Синдикален съюз». И цяла редица подобни псувни, клевети, лъжи и измислици натрупа пред съвета общоделският съветник срещу енергичните протести на др. Г. Димитров и при небилия възторг от страна на кмета, който бе се унесъл от умиление, слушайки тия гаменски словоизлияния против нашата общинска група и работническите организации.

Възползувано от това, болшинството на съвета отхвърли нашето предложение, *не гласува нито стотинка на безработните, болни и др. синдикални членове\**, след като отпусна големи суми за разни благотворителни дружества от тия на известната мафия «Напредък» и гласуна 10 000 лв. помощ за оперната дружба!

Софийските организирани работници има да «благодарят» главно на «широките» — тия вулгарни и безогледни буржоазни агенти, задето се лишават и от онова минимално материално съдействие на общината, прокарано нето на което бе напълно възможно при тазгодишния бюджет. — Те ще трябва да си вземат бележка от този агентпровокаторско и предателско поведение на общоделските продажници в общината.

В. «Работнически вестник»,  
№ 230, 25 януари 1915 г.

Печата се по текст  
на в. «Работнически вестник»

\* По настояване на Г. Димитров въпросът е разгледан повторно на заседание на Софийския общински съвет на 24 януари 1915 г. (вж настоящ том, с. 476—477). (Ред.)

## ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА БЕЗРАБОТНИТЕ СИНДИКАЛНИ ЧЛЕНОВЕ

София, 25 януари 1915 г.\*

В своето желание да дадат *възможната* материална помощ на всички безработни членове на професионалните съюзи в днешните тежки дни на безработица и лишения, Синдикалният комитет и централните настоятелства в конференцията си на 19 януари т. г. решиха от *общия фонд за безработните* да се подпомагат всички ония безработни синдикални членове, които още не са получили правното на *редовна* помощ от своите професионални съюзи (т. е. не са платили още 52-седмични членски вноски), стига да са изплатили поне за 13 седмици членските си вноски, да не дължат повече от 4-седмични членски вноски до деня, в който са били на работа, и да са престоили най-малко две седмици без работа. Тия помощи ще се отпускат за всеки конкретен случай по решение на съответното централно настоятелство и със съгласието на Синдикалният комитет. Въпросните безработни членове са длъжни да се обръщат чрез настоятелството на своята секция до централното си настоятелство, като си представят членската книжка, въз основа на която ще се отпусне помощта. *Нередовните* членове (тия, които дължат повече от 4 седмици членски вноски) *няма да се подпомагат*. Отпускането на въпросните помощи от фонда ще започне от *1 февруари т. г.*

Като съобщава това, Синдикалният комитет привлича най-сериозното внимание на синдикалните и партийни другари, които са *на работа*, както и на всички съчув-

\* Дата на публикуването. (Ред.)

ственици на социализма върху голямата необходимост да се *усили* събирането на помощи по фонда за безработните, за да може той да отговори успешно на широката и трудна задача, която му се възлага през периода на настоящата криза, досежно материалното подпомагане на безработните синдикални членове, числото на които всекидневно нараства.

Постъпилите досега суми във фонда (3300 лв.) са крайно недостатъчни. Несравнено много по-големи средства са необходими, за да може да се окаже минималната помощ на всички безработни синдикални членове през периода на съществуващата криза, която — по всичко изглежда — ще бъде доста продължителна.

Ето защо Синдикалният комитет още веднъж апелира към всички *работещи* другари и съчувственици да проявят *възможно най-голяма пожертвователност* и да направят всичко зависящо от тях за постоянното усиляване на фонда за безработните.

Прочее, нека всички достойно изпълним своя дълг и името на пролетарската солидарност за облекчение поне в кръга на възможното тежката участ на множеството наши другари, които са лишени поради безработицата от *най-необходимото* за своето съществуване и за поддръжане семействата си!

За Синдикалния комитет

Секретар-касиер: Г. Димитров

## В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

26 януари 1915 г.\*

..\*\*

Съветникът г-н Г. Димитров предложи да се възстанови таксата за изхвърляне на сметта, като се разшири не само по отношение на публичните заведения, както това първоначално е било предвидено в първоначалния проект, но и по отношение на частните жилища, като се изключат от тях жилищата на притежатели, които имат доход от наем или други източници до 2400 лв. годишно. Над тази цифра обложението да бъде пропорционално на доходите, като поясни, че той макар по принцип и да е против косвените обложения, но при всевъзможността по някои причини да се въведат други прогресивно-подходящи обложения, с които тежестта падне главно върху имотната класа, предлага да се въведе тази такса, както и таксата за правоползуване от градските канали, което ще падне пак върху силно имотните граждани, без да има опасение, че това ще се отрази върху наемите и косвено върху наемателите, тъй като наемите и без туй са повишени до максимум.

...\*\*

..Софийски общински вестник»,  
№ 38, 15 февруари 1915 г.

*Печата се по текста  
на «Софийски общински вестник»,  
сверен със съкратения протокол  
от заседанието*

\* Дата на заседанието. (Ред.)

\*\* Съкратени изказвания на други участници в заседанието. (Ред.)

## СОФИЙСКАТА ОБЩИНА И РАБОТНИЧЕСКИТЕ СИНДИКАТИ

Завчера\* Общинският съвет повторно разгледа във връзка с направеното от нашата общинска група предложение въпроса за подпомагането с известна сума от общината безработните членове на работническите синдикати. По този случай «широките» прибегнаха към един подла машинация, за да бъде дадена общинската помощ само на техните синдикати, като бъдат лишени от нашите работнически професионални организации. В споразумение с кмета те представят на бърза ръка в съвета писма от името на 15 свои професионални дружества в които се иска общинска помощ, макар и да е всеизвестно, че при тях сега едва криво-ляво съществуват 3 дружества — всички други са фиктивни. Кметът докладва в писмата, като нарочно премълчава полученото още преди 20 дни в общината писмо от страна на нашите работнически организации за подпомагане безработните и предлага съветът да отпусне 2000 лв. за работническите синдикати, които нямали политическа тенденция, разбирателни дружествата на «широките». Др. Георги Димитров най-решително протестира против тая долна партизанска игра и поддържа сумата да се отпусне за всички работнически професионални организации, независимо от техните тенденции, стига те да дават помощи на безработните си членове, като сумата бъде разпределена между организациите съобразно разходите, които те сами правят за подпомагане безработните си членове. По този начин

\* Заседание на Софийския общински съвет на 24 януари 1916 г. (Род.)

ни получат помощ от общината само тия работнически организации, които действително съществуват и подпомагат материално безработните си членове.

Влайков (радикал) и д-р Петков (младолиберал) поддържат също, че помощи трябва да се дадат на всички работнически организации, които подпомагат безработни. «Широките» продължават да искат сумата да се отпусне само на техните синдикати и въстават срещу предложението на др. Г. Димитров сумата да се разпредели съвместно разходите на самите организации за безработните, защото — знаят те добре — техните синдикати нищо няма да получат, тъй като сега те не дават сами почти никакви помощи на безработните.

Общинският съвет реши: «Отпускат се 2000 лева за безработните членове на работническите професионални организации. Сумата да се разпредели между организациите от една специална общинска комисия.»

Машинацията на «широките» пропадна. Тя само увеличи позора им като буржоазни оръдия и врагове на действителните работнически професионални организации и още веднъж показва какви подли разединители на работниците са тия «обединени социалисти».

И «Работнически вестник»,  
№ 231, 27 януари 1915 г.  
Без подпис

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

## ИЗ СТОЛИЧНИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

4 февруари 1915 г.\*

Във вчерашното заседание на съвета се приключи гласуването на редовния и извънредния бюджет на общината за 1915 г. Гласувано се по редовния бюджет една сума от 15 600 лв. — добавъчно възнаграждение на артистите при Народния театър (52 души по 25 лв. месечно).

Предложението на др. Г. Димитров — да се впише в редовния бюджет една сума от 7000 лв. за произвеждане на жилищната анкета в столицата, не се прие. Отхвърлено също и неговото предложение да се разгледа и уважи молбата на общинските разсилни за увеличение заплатите им от 80 на 90 лв. месечно. Съветът отказа да даде на своите най-онеправдани служещи и това нищожно, тъй като нежелателно при сегашните условия повишение. По извънредния бюджет др. Г. Димитров настоя да се предвиди един кредит поне от 30 000 лв. за подпомагане на онеправдано безработни работници, за които работа не ще може да се намери. Тая сума да бъде една добавъчна помощ за безработните, към помощта, която държавата е длъжна да отпусне за същата цел.

За да бъде употребена сумата по предназначението си и да не се допуснат възможните злоупотребления, особено ако сегашният съвет бъде разтурен и заменен с правителствена тричленна комисия, др. Г. Димитров предлага сумата да бъде раздавана на безработните чрез работническите организации. Извънредният бюджет обаче се гласува, без да се предвиди в него *никакъв кредит за безработните.*

В. «Работнически вестник»,  
№ 240, 6 февруари 1915 г.

Печата се по текст  
на в. «Работнически вестник»

\* Дата на заседанието. (Ред.)

## ПО ЗАКОНОПРОЕКТА ЗА СПЕЦИАЛЕН АРБИТРАЖЕН СЪД

*Реч в Народното събрание\**

17 февруари 1915 г.

Г-да народни представители! Когато беше внесен този законопроект в извънредната сесия, от страна на нашата парламентарна група аз се изказах решително против създаването на един арбитражен съд за специален случай<sup>76</sup>. Трябваше да очакваме, че след станалите тогава разисквания по този законопроект респективното министерство не ще настоява непременно на един арбитражен съд за удовлетворение претенциите на тия предприятия, изброени в законопроекта. Обаче вместо това законопроектът отиде в специална комисия да бъде там разгледан и след се внесе тук наистина по един свършено неправилен начин — преди Народното събрание в своята сегашна редовна сесия да се е изказало редовно по него и да го е прерипатило отново в комисията, както правилникът и парламентарният ред изискват. Това, г-да народни представители, не е направено и, според мене, не случайно. Много се бърза с този законопроект по някакви причини.

*Министър Н. Апостолов:* Какво се бърза?

*Министър-председател д-р В. Радославов:* От юли месец се бърза!

*Председателят:* Говорете по чл. 1 от законопроекта, г-н Димитров.

*Г. Димитров:* Г-да народни представители! Касае се не за една дребна работа, касае се за уреждането на спорните претенции на някои предприятия от 1910 г. насам, които предприятия, според приблизителното изчисление, направено от Главната дирекция на постройките, разпореждано от нас в комисията, претендират в една неоконча-

\* 1. Димитров се изказва по чл. 1 от Законопроекта за разглеждането и разрешаването от един арбитражен съд на възникналите спорове между държавата и главните предприятия за поставянето на жп линии. (Ред.)



телна форма на една сума повече от 37 млн. лева. И характерното е, ако бихте прегледали тези техни претенции, изложени не подробно, както това е необходимо в подобни случаи, когато искат от Народното събрание да им даде специален благоприятен за тях арбитражен съд за разрешение на споровете им, ще видите, че едно предприятие като това по постройката на линията Царевливада—Габрово, което възлиза на обща стойност 2 738 000 лв., претендира да получи още 2 000 000 лв. — почти още толкова, колкото е била уговорена общата стойност; едно предприятие, каквото е постройката на железопътната линия Левски—Свищов, което е трябвало да получи обща стойност 4 150 000 лв., претендира още, извън тази сума, за 3 532 761 лв.; предприятието по постройката на железопътната линия Девня—Добрич има обща стойност 4 975 000 лв. по договора, а претендира да получи още извън тази сума 4 270 000 лв.; предприятието по Русенското пристанище, което има обща стойност 1 051 000 лв., претендира, че има право да получи още 1 272 000 лв. и т. н. Събира се общо една сума, както казах, повече от 37 млн. лева. Е, добре, пита се: на какво основание правителството кани Народното събрание да създаде един специален арбитражен съд за разрешение претенциите на тия г-да предприемачи, когато всеизвестно е, че голяма част от тия претенции са неоснователни, претенциите изкуствено създадени, претенции и в миналото предявявани от подобни предприемачи и удовлетворявани по различни пътища от държавата, и когато се знае, че те господата можеха да се обърнат към обикновените съдилища в 1910 г. да искат удовлетворение на своите претенции и ако бяха имали основание, сигурно и българските съдилища не биха отказали да удовлетворят тези техни основателни претенции. Ако те не се обръщат към обикновените съдилища, ако не се обръщат, както това е казано в чл. 44 и 45 от поемните условия, към Софийския окръжен съд, понеже има спор между тях и държавата, то очевидно е, г-да народни представители, че те правят това, защото са убедени, че един специален арбитражен съд, както сега искат да го конституират, би погледнал снисходително на техните претенции и би представлявал много по-благоприятен съд, отколкото обикновените съ-

Дилемна, които, действайки въз основа на установените закони, могат да разрешат техните претенции. Следователно една шепа български предприемачи искат чрез подобен арбитражен съд да изнудят държавата, да изтръгнат известни суми, да изтръгнат милиони левове, за които те нямат основание фактически да претендират, защото законните и основателните им претенции са съвсем малко, и убедени, че това не могат да постигнат чрез обикновените съдилища, обръщат се към правителството и настояват да се създаде един специален арбитражен съд. Господа! Ако би се санкционирала тая практика — една шепа български предприемачи, които са недоволни от това, което са получили по своите предприятия, и които имат всички интерес да изтръгнат от държавата по-големи суми, да могат да получат удовлетворение на своите претенции чрез един специален съд, създаден от Народното събрание, то пита се: къде би отишла работата? Няма никаква гаранция за редовното извършване на тия предприятия; би се продължила тая стара система на изпълнение на предприятията, каквато има у нас и според която стойността на тия предприятия е винаги бивала двойно и често пъти повече по-висока, отколкото е била уговорена в началото; разтварят се ирагите на формено ограбване на държавата за облага, чи сметка само на отделни предприемачи; това е истинната мотивите, които ни се привеждат, че често пъти отделни предприемачи са постраждали в тия предприятия, че имало лица, които полудели и умрели поради нещастие, което им е сполетяло, това още нищо не значи. Допускам, че отделни лица може да са пострадали в тия предприятия, но факт е, че повечето от техните претенции са неоснователни, че болшинството от предприемачите търсят начин да добият милиони левове от държавата, без да имат основание да ги получат. И в комисията при разглеждането на този законопроект се изтъква съображението, според което би трябвало да се уважи молбата на предприемачите за създаване на един арбитражен съд — то е, че българските съдилища много бавно разрешават подобни спорове и че ако оставим тези г-да предприемачи да се обърнат към обикновения съд, тези работи ще продължат с месеци и години, може би и те ще се обременят с всевъзможни так-

си, берии и съдебни разноски, следователно ще бъдат още повече разсипани. Но, г-да народни представители, тази процедура в обикновените съдилища е за всички български граждани, нали? Аз мога да ви посоча хиляди дела у нас — работници, които претендират от своите господари и от държавата често пъти, но, разбира се, не за милиони левове, както е тук от тая шепа предприемачи, но за своите надници, за работнически заплати, които не са платени навреме и които предприемачи от тия именити предприятия не са искали да плащат, и благодарение на тая бавност в правосъдието, благодарение на това, че не могат да заведат веднага дело без разноски, за да бъдат уважени техните претенции, има изгубени хиляди работнически надници и по този начин работниците са се принуждавали да отстъпят, да оставят това, което имат, да получават на законно основание от своите господари, само заради туй, защото не могат да заведат дело и да разчитат, че то ще се свърши в тяхна полза. Е, добре, ако българските граждани-работници не се предвижда никакво ускорено правосъдие, поне за техните надници, за това което съставлява насъщното им съществуване, единствения източник на прехрана, то на какво основание българското Народно събрание ще дойде тук сега да гласува създаването на един специален арбитражен съд само за една шепа български капиталисти? Защо същите тези господари да не бъдат пратени в обикновените съдилища да понесат всички такси, които са законно установени, ако съдът намери техните претенции за основателни, да ги уважи и въпросът да бъде изчерпан и уреден, толкова повече че според поемните условия, които те са подписали, и според договора, който са сключили с държавата, сами са се задължили, че в случай на спор ще се обръщат към Софийския окръжен съд? И ако днес правителството настоява и се стреми по този ускорен начин да прокара законопроекта за създаване специален арбитражен съд, според нашето дълбоко убеждение това е продиктувано от желанието да бъдат облагодетелствувани тази шепа български предприемачи. Това по никой начин не би трябвало да бъде допуснато и ако вие го допуснете с това ще докажете, че държавата, в лицето на сегашното правителство, както и на миналите правителства, е се

иликов институт, който е готов да направи всичко за защита на капиталистите, па било, както е в дадения случай, на една малка група капиталисти. И по тоя повод бих искал да привлека вниманието на Народното събрание върху факта, който иде да установи действително, че Министерството и в неговото лице правителството в дадения случай наистина иска да осигури за тия капиталисти такъв един съд, който би уважил поне грамадната част от техните претенции. В комисията се повдигаше основателно въпросът: щом като, най-сетне, вие решавате да има един арбитражен съд, т. е. да освободите тези предприемачи от задължението да се обърнат към обикновеното правосъдие да търсят удовлетворение на своите претенции, то тогава защо създавате един арбитражен съд с трима чужденци отвън, членове арбитри на едната и на другата страна, и един суперарбитър, посочен от една Велика сила? Защо не оставите тая работа на нашето обикновено правосъдие на основание на законите, които владествуват у нас, от наше гледище, от желанието да ускорите разрешението на спора между тях и държавата, да направите с едно специално законодателно решение да бъде ускорено това разрешение? Ние не поддържаме това, не бихме искали това да стане, но питам: защо не направихте в комисията това, което се поддържаше и от честни депутати, а то не се прие и законопроекът остана тъй, както е днес. Остана, следователно, един такъв арбитражен съд, който не отговаря пред никого, който не се движи в никакви законни рамки, който ще решава споровете по свое лично усмотрение и който очевидно ще ги решава благоприятно за предприемачите. Защо? Защото единият от тези господа арбитри е сигурен човек на предприемачите, вторият е човек, посочен от правителството, който може да се смята, че ще бъде сигурно повече наклонен към предприемачите, отколкото към държавата, а третият, господа, който ще посочи една Велика сила, както е казано в законопроекта, е един чужденец, който във всички случаи би могъл действително да погледне с великодушне и голямо снизхождение към всички тези преувеличени претенции на тези предприемачи. Няма една законна рамка, няма една законна основа, няма граници за този арбитражен съд. Народното събрание казва: «Г-да

предприемачите на тези няколко предприятия претендират да получат от държавата най-малко 37 млн. лв. а според едно друго изчисление тази сума може да стане 45 млн. лв.: ние предоставяме на тоя арбитражен съд, състоящ се от трима благородни чужденци, както казва г-н министърът, хора, културни повече от нас, българите по съвест, по свое собствено усмотрение да реши трябва ли държавата да хвърли тия 37 милиона лева в ръцете на тези няколко души предприемачи или да им откаже.» Какво правосъдие е това? Каква гаранция за самата държавна представлява това? Не е ли ясно тогава, че с този арбитражен съд се гони да се постигне туй, което предприемачите не могат да постигнат с обикновеното правосъдие въпреки неговия класов характер?

И в свързка с тези съждения по законопроекта, г-н народни представители, аз си позволявам да протестирам най-решително пред Народното събрание срещу правителството, че то намира достатъчно време, както виждате да внесе един подобен законопроект за облагодетелстването на една шепа предприемачи в България, правителството намира достатъчно време да даде спешност на тоя законопроект и вие виждате как то бърза и не се огласява да мине той отново, по решение на Народното събрание, през комисията, а иска да го прокара още сега и ще го прокара, както се вижда, — в тоя същия момент когато в папката на бюро то лежат редица законодателни предложения, които се отнасят до защитата на интересите на хиляди български граждани. Например специално нашата парламентарна група беше внесла много отдели един законопроект за подпомагане на безработните работници в България\*. Но този законопроект стои, правителството мълчи, то си прави оглушки, а маса работници във Варна и други места гладуват. Това може всеки да каже, че е вярно. За тия хиляди български граждани които носят тежкия кръст на икономическото, социално и културно развитие на България, няма държавна грижа. Но защото 10—15 души предприемачи се намират мързавият, както казват те, защото не искат да чакат 2—3 години, за да бъдат разгледани техните претенции и

\* Вж настоящия том, с. 543—545. (Ред.)

милицията, то заради туй правителството бърза да внесе законопроекта, да създаде един специален съд, едно специално правосъдие за тях. Вие виждате как тази буржоазна държава действително действа като един крайно класов институт, който отрича насъщните нужди и интереси на българския народ, на грамадна част от този народ, за да удовлетвори така бързо, така спешно прищевките, каприза и неоснователните претенции на една шена български предприемачи.

Ние най-решително протестираме против това и отиваме каним правителството да побърза с внасянето на този законопроект, който то е длъжно да внесе в защита на хилядната безработна маса и техните семейства в България, на гладуващата маса, в защита на ония български опасни войници, които днес и утре могат да бъдат взети под знамената, и на техните семейства и да постави на личен ред тия законодателни предложения, които са наприени отдавна в тази посока за защита на тези интереси. Ние настояваме на това и няма да престанем да настояваме на него, докато то не стане. Това е една нужда на най-здравата, на най-могъщата част от българската нация. Това нещо трябва да бъде изпълнено. И вместо да се гласуват подобни законопроекти, които биха облагодетелствували само отделни лица, време е вече българското Народно събрание да се занимае с ония въпроси, които засягат работническата класа, грамадната маса в България, които засягат фактически цялата българска нация. Българският парламент — трябва да го констатирам в заключение, това са го забелязали депутати от всички парламентарни групи, това не се скрива от никого — отначало и до днес, с малки изключения, се занимава с едно лично законодателствуване. Тук вие приемате законопроекти, закони толкова много само за отделни личности, само за отделни групи, за предприемачи на жрищина и пр.; сега искате да гласувате закон, с който да удовлетворите претенциите за предприемачи на железопътни линии; завчера пак така гласувахте закон, просто за отделни личности и групи. Вие сте турили целия парламентарен механизъм да върви и да действа за угодата на отделни личности и групи в България, а забравяте работническата класа, народните маси, които съставляват

грамадната част от българската нация. Вие не сте създали едно законодателство, тъй да се каже, за цялата нация, едно законодателство за осигуряване нейното правилно икономическо и културно развитие. Българският парламент е просто инструмент в тоя момент за задоволяване на класовите интереси, за задоволяване на личности и групи от буржоазната класа у нас.

Ние най-решително протестираме против тая парламентарна практика у нас и настояваме да се тръгне по пътя на създаване едно законодателство такова, което налагат нуждите на работническата класа, на народните маси у нас. (Ръкопляскане в крайната левница.)

*Стенографски дневници, XVII ОНС,  
I РС, 71 з., 17 февруари 1915 г.,  
с. 2399—2400*

*Печата се по текст  
на Стенографски дневници.*

## ПРЕДПРИЕМАЧИТЕ И ДЪРЖАВАТА

(Речта на др. Г. Димитров, произнесена в камарата на 17 февруари т. г., по законопроекта за създаване специален арбитражен съд за разглеждане претенциите на предприемачите към държавата по железопътните и други обществени предприятия)\*

Когато бе сложен за разглеждане на първо четене настоящият законопроект, не бе известно на каква сума възлизат и от какво точно произтичат претенциите на предприемачите. Въпреки това ние най-решително се обявихме тогава против създаването на един специален арбитражен съд за разглеждане на тези претенции, защото с него се гонеше целта да бъдат облагодетелствувани една шепа предприемачи за сметка на държавата, като се реши да им се изплатят суми, които те чрез обикновените съдилища в никакъв случай не могат да добият.

Сега, след като по наше настояване в комисията се представи сметка за претенциите на предприемачите, ние имаме толкова по-голямо основание да въстанем срещу създаването на проектирания арбитражен съд.

Касае се за претенциите на седем железопътни предприятия и на предприятието по Русенското пристанище, които претенции възлизат на една обща сума около 45 милиона лева. Тая грамадна сума предприемачите претендират да им се изплати извън получените суми, които по силата на поемните условия и договорите, сключени с държавата, са имали право да получат. Претенциите им се основават на най-несъстоятелни съображения, например *поскъпване на работната сила и материалите, форсе мишките\*\** и пр., курдисани нарочно за случая съображе-

\* Вж настоящия том, с. 479—486. (Ред.)

\*\* *форсе тајецге* (фр.) — по-голяма сила. Тук — в смисъл на непредвидено обстоятелство, което заставя да се действа въпреки желанията и намеренията. (Ред.)



ния. По тоя начин предприемачите на всички визираны предприятия почти *удвояват* уговорената първоначална стойност на извършените от тях предприятия. Така предприятието Царева ливада—Габрово има уговорена стойност по контракт 2 738 000 лв., а предприемачите претендират да получат още почти толкова — 2 087 460 лв. предприятието Девня—Добрич е трябвало да се извърши за 4 975 000 лв., а предприемачите искат още 4 290 549 лв. предприятието Левски—Свищов е трябвало да коствува според договора 4 150 751 лв., предприемачите обаче претендират за още 3 532 761 лв.; по предприятието Младра—Враца—Видин предприемачите са извършили работата за около 12 000 000 лв., получили са 13 700 000 лв. и претендират да получат от държавата още повече от 10 000 000 лв.; предприятието по Русенското пристанище е трябвало да се извърши за 1 051 022 лв., а предприемачите извън тая сума предявяват претенции още за 1 272 772 лева. Такъв е случаят и с останалите предприятия, които ще засегне проектираният арбитражен съд.

Съгласно чл. 44 и 45 от поемните условия за построяването на железопътните линии предприемачите, ако смятат, че имат право да искат известни суми извън установените по договора, трябва да се обърнат за разрешение на спора си с държавата към Софийския окръжен съд. Макар и да са се минали вече няколко години от привършването или прекратяването на техните предприятия предприемачите и до днес не са се обърнали към Софийския окръжен съд, защото очевидно много добре знаят, че в обикновените съдилища, които са принудени да действуват въз основа на съществуващите в страната закони и в рамките на установеното съдопроизводство, неоснователните им претенции не ще бъдат удовлетворени, тъй като тия претенции са били *отхвърлени и от техническата комисия* при Министерството на железниците.

Ето защо сега се създава *специален* арбитражен съд, който няма да се ръководи от никакви закони, а ще решава по свое *лично усмотрение*, и който, намирайки се под непосредственото влияние на заинтересованите предприемачи и на правителството, представлява най-удобен инструмент за изтръгването от държавата 45 млн. лв. под формата на «основателни претенции» на предприемачите.

Мотивът, че обикновените съдилища много бавно ще да разрешат спора, е несъстоятелен, защото, ако предприемачите бяха се отнесли към тия съдилища веднага след привършването или прекратяването на техните предприятия, *досега без друго тия дела щяха да бъдат свършени.*

Но характерно е, че правителството се сеща за *бавността* на обикновеното правосъдие, когато въпросът се касае за *една дузина* предприемачи, и бърза да им създаде *специален* съд. Между това тая *бавност* на правосъдието висяга интересите на *хиляди* работници, на които тия и други предприемачи и капиталисти са завличали множество надници, без да могат да ги получат чрез съдилищата. Само по въпросните предприятия има завлечени от предприемачите повече от *50 000* лв. работнически надници. За осигуряване заплатите на работниците — единствения източник на тяхната прехрана, правителството не се мисля; него го интересуват съчинените претенции на предприемачите, защото тук извън всичко друго има възможност и за един доста порядъчен гешефт.

(Обявявайки се най-решително против тоя скандален съд, който искате да създадете, ние енергично протестираме против правителството, задето то занимава парламента само със закони, които идат да облагодетелствуват отделни личности, групи и политически котерини, а не прави нищо за бедстващата работническа класа, която търпи днес тежките удари на безработицата и скъпотията, която е подложена на една непоносима експлоатация и на безогледно ограбване.

Ние настоятелно искаме да се постави на разглеждане публичен-сетне нашият законопроект за *държавна помощ на работниците*, внесен още преди *няколко месеца*, да се разгледа също законопроектът ни за подпомагането на работническите и други бедни семейства в случай на временно обучение, мобилизация и война и да се побърза с всички законодателни мероприятия за защита на труда и за облекчение тежката участ на бедстващото работническо население. (Р ъ к о п л я с к а н и я о т к р а й н и т а л е в и ц а.)

## СВРЪХСМЕТНИ КРЕДИТИ ЗА ПОСТРОЙКИ И ПОПРАВКИ ПО БЪЛГАРСКИТЕ ДЪРЖАВНИ ЖЕЛЕЗНИЦИ

*Реч в Народното събрание\**

27 февруари 1915 г.

Господа народни представители! Нашата парламентарна група също така няма да се противопостави на гласуването на тези кредити, които се искат за постройка на известни железопътни предприятия, крайно необходими. Обаче по този повод искам да обърна вниманието на Народното събрание и на правителството върху факта, че системата на строеж на всички държавни постройки и специално на железопътните е една система крайно нецелесъобразна и вредна. Неотдавна Народното събрание бе сезирано с един законопроект за създаване арбитражен съд за уреждане претенциите на предприемачите по железопътните предприятия, които претенции, както помните, възли заха на повече от 40 млн. лева. И тогава изтъкнахме, че с даването на тия държавни предприятия на предприемачи се е вършило систематическо злоупотребление, че тия системи на постройки е дала възможност за големи изощрения и увреждане интересите на страната. Ние намираме, че време е вече правителството да прибегне към системата на построяване държавните предприятия непосредствено от самата държава, като предвиди всички гаранции за правилното, навременното и рационалното извършване на всички тия постройки, които са необходими за нуждите на страната. Трябва да се тури край на досегашната практика да се дават тези предприятия на

\* Г. Димитров взема отношение по «Законопроект за разрешение на Министерството на железниците, пощите и телеграфите да извърши постройки и доставките на материали за Българските държавни железници на стойност повече от 150 000 лв.» (Ред.)

отделни предприемачи и по тоя начин да бъдат вършени граматни злоупотребления, както показва това досегашната история на тия постройки.

На второ място, ние искаме от правителството да не се издоволява с отделни постановления и наредби относително условията на труда в тия държавни предприятия, които сега се извършват и които има в бъдеще да се извършват по тия три законопроекта\*, внесени тук. Необходимо е създаването на един специален закон за положението на работниците в ония държавни предприятия, които държавата сама в бъдеще, според нас, трябва да експлоатира, и там работното време, минималната надница, изобщо всички условия на труда да бъдат строго определени, та по този начин да се дадат известни гаранции за здравето, живота и труда на работниците, които работят по тия държавни предприятия и други разни постройки. Ето защо ние настояваме, първо, да се възприеме системата на строене от самата държава и, второ, да се създаде специален закон — не вече отделни правилници и наредби, които са неефикасни, както това досегашната практика показва, а закон за условията на труда, който закон да гарантира работниците от държавните предприятия и постройки.

(Председателското място заема подпредседателят г-н д-р И. Момчилов.)

Аз настоявам г-н министърът на железниците да вземе беложка от това наше искане и да направи необходимото в тази насока. Касае се за интересите, здравето и живота на хиляди работници, които работят в тия предприятия и които не трябва в никой случай да се оставят да продължават да работят при сегашното положение.

\* *Стенографски дневници, XVII ОНС,*  
*1 РС, 78 з., 27 февруари 1915 г.,*  
*с. 2560—2561*

*Печата се по текста*  
*на Стенографски дневници*

\* Г. Димитров има предвид освен законопроекта за допълнителни кредити обсъжданите на същото заседание законопроекти — за построяване сграда за митница при Софийската гара и за разширение на мостове по линията Париброд—София—Саранбей—Любимец. (Ред.)

## ПО ЖЕЛЕЗОПЪТНАТА КАТАСТРОФА ОТ 25 ФЕВРУАРИ 1915 г.

*Реч в Народното събрание\**

4 март 1915 г.

Господа народни представители! Питането, което ми правих към г-н министъра на железниците от името на социалдемократическата парламентарна група, се отнася до станалата преди няколко дена голяма железопътна катастрофа между Горна Оряховица и Търново. То има следующето съдържание: (Ч е т е.)

«На 25 февруари 1915 г. към 11 ч. вечерта, във време на една силна снежна буря, влак № 17 от Варна е бил пуснат през гара Горна Оряховица погрешно — вместо за София, за Търново, поради което се сблъскал с идещия от Търново товарен влак № 79.

Като последствие от тая катастрофа има убити трима железничари и тежко ранени двама машинисти, двама огняри, двама началник-влакове, един кондуктор, спирачи, двама гардвагони и двама пощальони. Освен това 2 машини, един товарен вагон, 2 фургона и 1 пощенско купе са съвършено разбити и 1 пътнишки вагон е повреден.

Тая катастрофа би се избягнала, ако стрелките, които са далеч от станцията около 500 метра, бяха свързани с нея с телефон, ако гара Горна Оряховица имаше всички необходими технически съоръжения, ако се разполагаше със специален стрелочник за спиране и посрещане влаковете и ако персоналът при тая гара бе достатъчен, за да може да се упражнява ефикасен контрол върху стрелките.

---

\* Г. Димитров излага питането си от 28 февруари 1915 г., публикувано в «Работнически вестник», № 259, 3 март 1915 г., със заглавие «Железничарската катастрофа». (Ред.)

Досегашната практика да се стоварва вината и отговорността само върху отделни лица от персонала не е допринесла нищо за премахването причините на катастрофите, а обикновено е само прикривала истинските виновници. Толкова повече че само преди един месец се е случила същата грешка и когато дежурният чиновник напомнил да се поставят телефони, които да свързват стрелките със станцията, Главната дирекция, вместо да стори това, е отговорила с мъмрене на всички чиновници.

По повод на станалата катастрофа от името на социал-демократическата парламентарна група питам г-н министъра на железниците, пощите и телеграфите:

1) Какво е направил или мисли да направи за издирване истинските причини на тая катастрофа?

2) Какви мерки възнамерява да вземе за избягване подобни катастрофи в бъдеще?

3) Какви разпореждания е направил в защита на семействата на убитите и за облекчение участието на тежко ранените железничари и телеграфо-пощенски служещи при тая катастрофа?»

Без да обосновавам и развивам подробно това питане, което е достатъчно ясно, ще чакам отговора на г-н министъра. Касае се преди всичко за издирване истинските причини на тая ужасна катастрофа, която отне толкова човешки жертви, убити и ранени, и която е причина за една голяма загуба — повече от 250 хиляди лева. На второ място, касае се за вземане радикални мерки за избягване подобни катастрофи, които се дължат главно, ако не изключително, на лошото съоръжение на нашите железници и на крайната експлоатация на железничарския персонал. И, на трето място, да се предприемат необходимите мерки за гарантиране съдбата на семействата на убитите, както и за обезщетение нещастните пострадали железничари и телеграфо-пощенски служещи при тая катастрофа.

Очаквам, прочее, отговора на г-н министъра.

(След отговора на министъра.)

Г-н министърът, като каза, че другаде ставали подобни железопътни катастрофи, като че ли искаше да оправ-

дае станалата на 25 януари\* катастрофа. Известно е, че у нас процентът на тия железопътни катастрофи се дължи на престъпната небрежност от страна на управлението на железниците, на липсата на необходимите съоръжения и на голямата експлоатация на персонала. Този процент е много по-голям, отколкото във всичките други страни. В дадения случай даже рапортът, който прочете г-н министърът, иде да потвърди косвено, че действително основната причина, голямата вина тежи не върху стрелочника и дежурния чиновник, не върху онзи персонал, който непосредствено е бил при катастрофата, а на ония, които управляват железниците, и преди всичко на Главната дирекция на железниците, защото вие видяхте, че стрелочникът е бил поставен в положение, което не му е позволявало да изпълни добросъвестно своята длъжност и той е направил една неволна грешка — пускане на трень не към София, а към Търново само затуй, защото между неговата стрелка там, дето той работи, и станцията, дето е дежурният чиновник, няма никаква телефонна връзка, а известно е, че другаде при всички железопътни станции е възприето отдавна вече, по всички железници отдавна го има. Поради един такъв технически недостатък може да стане катастрофата, която коштува толкова жертви и хора и пари. Стрелочникът при тая голяма буря не е имал възможност да провери точно къде отива треньът и дежурният чиновник също не е имал възможност да бъде в сношение с него, няма телефон. А на Главната дирекция е напомнено месец преди тая катастрофа, по повод на една подобна грешка, която за щастие не е имала катастрофални последствия, че трябва да се вземат мерки да се поставят телефони при тия стрелки, за да се избягнат бъдещи катастрофи. Главната дирекция отговаря не че ще вземе мерки да се поставят телефони при тези централни стрелки — защото там е необходим телефон, — а че стрелочникът и самият персонал трябва да обърнат по-голямо внимание. Едно мърнене е направено на всички чиновници по този случай, станал на 15 януари, вместо Главната дирекция сама тогава още да прати свой чиновник специално да провери състоянието на стрелките

\* Печатна грешка. Месецът е февруари. (Ред.)

при горнооряховската гара и да вземе необходимите мерки за предпазване от катастрофи. Ясно е, че голямата вина пада именно върху Главната дирекция на железниците, и, доколкото отговаря за нея, върху самото Министерство на железниците.

Рапорът, даден на г-н министъра, който той ни чете дук. . .

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Г-н Димитров! Пътекоха 5 минути.

*Г. Димитров:* Свършвам. . . очевидно има за цел да стовари непосредствено вината върху персонала, а този персонал в дадения случай няма абсолютно никаква вина. Той не е имал възможност да постъпи другояче.

*Министър Н. Апостолов:* Аз съм виновен!

*Г. Димитров:* Самият министър в своите обяснения призна, че стрелочникът неволно е направил тая грешка. Тая грешка се дължи на други причини. Е, добре, рапорът иде да покаже, че се следва старата практика -- вината за всички железопътни катастрофи у нас да се стоварва върху отделни личности, да се търси личната вина на отделни работници, те да отговарят, без да се вземат радикални мерки за избягване дълбоките причини на тези катастрофи, без да се прибегне към радикални реформи в железопътното ведомство. И тая катастрофа, която стана сега и за която дава такива оскъдни, недостатъчни сведения г-н министърът в рапорта, който ни чете, иде да покаже, г-да народни представители, колко беше основателно нашето предложение по бюджета на Министерството на железниците да бъде предприета една парламентарна анкета по железниците, пощите и телеграфите, че се открият чрез участието на самия парламент големите недъзи, които съществуват там, и да се вземат редица ефективни мерки и реформи за подобрието на това ведомство. Такава една парламентарна анкета е толкова необходима, че всеки нов ден ни носи доказателства за тия големи недъзи, които съществуват в това ведомство. Не е достатъчно да се задоволява правителството и г-н министърът на железниците с тия бюрократически рапорти, които им се дават. Те прикриват истината, прикриват дълбоките причини на тия недъзи: за тях трябва да вземат други мерки.



Аз искам да обърна вниманието на г-н министъра и на самото правителство, че що се касае до съдбата на работниците, които там са пострадали, за семействата на убитите и тежко ранените трябва да се направи нещо повече от това, което обикновено се дава на пострадалите работници по железниците, това, което г-н министърът с бавната процедура при прилагането на Закона за подпомагане държавните работници би дал. Необходима е една специална помощ, която министерството да даде на тези хора, на техните семейства, както и на пострадалите, и, на второ място, да се вземат най-енергични и бързи мерки за избягването на бъдещи подобни катастрофи. За подобни катастрофи ние можем смело да държим отговорни и министъра, и правителството, защото те не обръщат внимание на туй, което толкова пъти се изтъква тук от наша страна, че трябва да бъде реформирано железопътното ведомство. Те остават глухи и се водят само по ума на няколко бюрократи в туй ведомство.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* 5 минути минаха. Думата има г-н Асен Цанков.

*Г. Димитров:* Свършвам.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* За Вас това не е питане, това е интерпелация!

*Д. Благов:* Неприятно ви е, затуи.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* (Към Г. Димитров.) Правилникът Ви дава 5 минути да отговорите доволни ли сте или не.

*Х. Кабакчиев:* Това се отнася за живота на българските граждани и трябва да ни изслушате.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Правя Ви бележка да не се месите в пренията.

*Х. Кабакчиев:* Българският народ иска да узнае.

*Председателствующ д-р С. Иванчов:* Моля Ви, стойте си на мястото. Втори път Ви правя бележка.

*Г. Димитров:* Г-н председателю! Когато развиете своето питане, аз нарочно бях кратък, задоволих се само да прочета питането. Оставете ме две минути да свърши.

*Министър Ж. Бакалов:* Той прави конкуренция на Цанкова, защото този говори много.

*Г. Димитров:* Аз изтъквам пред Народното събрание туй обстоятелство, че г-н министърът на железниците

личното правителство се уповават във всичките такива случаи само на сведенията, които се дават от директора на железниците, от началниците на разните отделения и пр. Трябва да се има предвид, че един бюрократизъм съществува там, който е вреден и за самата служба, и за сигурността на пътуването по железниците. Необходимо е да се вземат други мерки, а не по този начин да се постъпва, както г-н министърът; прочете един рапорт предиш и с туй се свършва.

*Министър Н. Апостолов:* Да обеся дирекцията ли каквo да правя?

*Г. Димитров:* Аз настоявам по повод на тая катастрофа да се предприемат най-сериозни мерки и министерството час по-скоро да възприеме това предложение за една парламентарна анкета по железопътното ведомство, която би разкрила недъзите му и би дала възможност на Народното събрание само да вземе известни по-решителни мерки за подобрене положението на персонала и за избягване на подобни катастрофи като сегашната, която няма да бъде последна, ако тъй карате работата.

## ПО ЗАКОНОПРОЕКТА ЗА ОБЕДИНЕНИЕ НА ФОНДОВЕТЕ ЗА РАБОТНИЧЕСКИ ЗАСТРАХОВКИ

*Реч в Народното събрание*

4 март 1915 г.

Г-да народни представители! Законопроектът за обединение на фондовете за работнически застраховки се внесе на второ четене, без да е претърпял никакви изменения в самата комисия. Мненията, които се изказаха при първото четене на този законопроект, колкото и основателни и убедителни да бяха те в полза на едно изменение на законопроекта, не послужиха на г-н министъра и на членовете от болшинството в комисията да възприемат каквото и да е от тях. Законопроектът остава, прочее, такъв, какъвто беше на първото четене — един законопроект, г-да народни представители, който не дава необходимостта за създаването на този фонд за работнически застраховки, за което той е предназначен.

И тук при този законопроект г-н министърът на труда от името на правителството даде още един път доказателство, че той се влияе напълно от интересите на българските индустриалци, че той е подчинен на тяхната воля и че в своето желание да не увреди техните лични и общи класови интереси не е готов да възприеме абсолютно ни какви подобрения на законопроекта, предложени от Работническата социалдемократическа партия. И г-н министърът, и тези, които той защитава — в дадения случай българските индустриалци, — представят пред нас работата така, че когато те са против едно сериозно работническо законодателство в този момент у нас, правят го защото искат да запазят българската индустрия от развращение, че те се ръководят следователно само от единственото благородно намерение да се развива правилно индустрията.

стрията в нашата страна и да не ѝ бъдат създадени никакви законодателни спънки. Между това, г-да народни представители, ясно е като бял ден, че г-н министърът и българските индустриалци се ръководят не от интересите на индустрията като индустрия, когато те се противопоставят на нашето предложение за едно работническо законодателство, и в дадения случай за създаването на един сериозен фонд за работническите застраховки; те се ръководят не от необходимостта да създадат благоприятни условия за технически прогрес на българската индустрия, а само от егоистическите капиталистически интереси на българските индустриалци. Защото историята на работническото законодателство в другите страни, известна и на г-н министъра, известна и на представителите на българските индустриалци — техния Индустриален съюз<sup>76</sup>, техните търговско-индустриални камари, — тая история бляскаво е потвърдила, че именно създаването на работнически закони, на законодателна закрила на труда е един лост за развитието на индустрията, един необходим лост за техническия прогрес. Това е така, първо, защото ограничаването експлоатацията на работническия труд, турянето известни прегради за господарите да си служат с жените и децата и с възрастните работници тъй, както те си искат, намаляването на работния ден до една норма, благоприятна за здравето на работниците, увеличаването на работническите заплати и цяла редица други законодателни мероприятия принуждават индустриалците да модернизират своите предприятия, да въвеждат технически нововъведения и по този начин да добият онези печалби, които иначе им се отнемат поради ограничаването на експлоатацията на работническия труд. И, на второ място, индустрията печели, тя се развива по-правилно именно защото има законодателна охрана на труда, защото се запазва здравето и животът на работническата класа, без която никаква индустрия, нито развитие на индустрия е възможно. Но историята на работническото законодателство в другите страни, развитието на индустрията в другите страни в дадения случай не интересуват нито г-н министъра, нито българските индустриалци. Интересува ги, както казах и подчертавам още един път, запазването на техните

интереси, на интересите на капиталистическата класа в България. А техните интереси са в противоречие с развитието на индустрията, техните интереси в този смисъл противоречат на техническия прогрес на тази индустрия. Техните интереси са в ущърб очевидно и на здравето и живота на българската работническа класа.

Вследствие това схващане на днешното положение на работите и вследствие на това отношение на правителството към исканията и към интересите на индустриалците, на капиталистическата класа в България, ние предлагаме този законопроект внесен тъй, както беше вие първо четене. А между това, г-да народни представители казва се в мотивите на този законопроект, каза го г-н министърът на труда в своите обяснения при първото четене, че законопроектът има за задача да обедини делните разпокъсани работнически фондове в един общ фонд за работническа застраховка и да се тури начисляването един фонд, който да послужи впоследствие за събирането на работнически застраховки за всички работнически частни и държавни у нас, в случай на болест, на инвалидност, на злополука, на старост и смърт. Щом като задачата би била задачата на законопроекта, щом като целта е да се създаде един фонд сериозен, то очевидно е, че източниците за попълването на този фонд трябва да бъдат достатъчно осигурени. При първото четене се повдигна въпросът и днес аз искам накратко да се повърна на него, защото трябва да попълня този фонд, отде трябва да се вземат сумите, необходими за този фонд. Г-н министърът на гледището, че средствата, необходими за работническите застраховки, трябва да се вземат и от господарите и от работниците. Тежестта обаче — това се вижда от самия законопроект и от схващанията на г-н министъра — ще легне върху плещите на работниците, на тях, а не ще бъдат застраховани. Ние и работниците във всички страни поддържаме противното гледище. Ние памим, че тази застраховка трябва да легне изключително върху плещите на господарите и държавата. Доколкото работната е стопанка, доколкото тя сама има индустрии и други предприятия, доколкото има работници, тя е длъжна да участва в разноските на тази застраховка. Господарите са, които трябва да понесат тежестта на работническите застраховки.

ските застраховки, г-да народни представители, затуй защото те са, които използват работническия труд, те са, които печелят от този труд, те са, които ползувайки се от здравето и живота на работници, издигат своите богатства, следователно това, което би станало като нещастие с техните работници в дадени предприятия, трябва да бъде риск на предприятието, трябва да бъде понесено от господарите, които събират и вземат печалбите от тези предприятия. Както господарите разходват за своите машини, за другите свои сурови материали, които им са необходими при производството, те също така трябва да понесат и целия риск и за болестите, и за злополуките, които търпят работниците при извършването на тяхната работа. Държавата, от своя страна, казах го вече, като стопанка длъжна е да участва в попълването на този фонд, да участва в разноските на тази работническа застраховка. Работниците обаче трябва да бъдат напълно освободени от всякакви вноски, затуй защото те работят не за себе си в индустрията, в работилниците, в земледелието или където и да е като наемни работници, а за другите — за капиталиста, за господаря. Те не печелят чрез своите усилия, чрез своя труд за себе си. Те получават само една надница, обикновено недостатъчна да живеят, и всички нещастия, които ги постигат, ги постигат заради интересите на господарите, постигат ги по причини на самото производство или експлоатацията, на която са подложени. Следователно, рискът на тези нещастия трябва да бъде понесен от предприятието, от господаря, от държавата, но в никакъв случай от самите жертви на нещастията — от работниците. И без това при съвременното капиталистическо производство, при този начин на производство при днешната наредба, работниците не получават това, което е необходимо за тях. Не, те не получават това, което произвеждат, те не получават това, което създават с труда си; напротив, техният труд се не доплаща и от това недоплащане на работническия труд в разните индустрии и другите предприятия се явяват печалбите на господарите и на цялата капиталистическа класа. От тази надница значи, която те получават пеняла, която не изразява целия продукт от техния труд, свършено неоснователно е да бъде удържана каквато и да е

вноска за лекуването им при болест, за обезщетяването им при злополука, изобщо за една работническа застраховка. Във всички чужди законодателства, г-да народни представители, е прокаран принципът работниците да бъдат освободени от вноски, щом като се касае за застраховка в случай на инвалидност, на злополука, на последвала смърт от злополуката. Във всички чужди законодателства на работниците не се искат вноски за подобни застраховки, защото е прокаран принципът, че тази застраховка не е една помощ, а е едно необходимо обезщетение, тъй да се каже, за вредите и загубите, причинени от условията на производството, на работника. В този чужди работнически законодателства е предвидено не навсякъде даже — само вноски при случай на болест но не и в случай на инвалидност, на злополука. Законопроектът на днешното правителство, което туря основана един общ фонд за работническите застраховки, игнорира този принцип. Напротив, прокарано е постановление, по силата на което засега държавните работници които се ползват от този фонд, трябва да плащат вноски 1%, извън другия процент — 1% по-рано, и за своята застраховка в случай на инвалидност и злополука. Значи не само че те трябва да внасят вноски за техните застраховки в случай на болест, но и вноски в случай на злополука и инвалидност.

Ние се обявяваме по съображенията, които изтъкнах решително против всякакво облагане на работниците с вноски за този фонд. Издръжката на цялата работническа застраховка, следователно, според нас, трябва да легне върху господарите и върху държавата. Но за да бъде този фонд сериозен, за да постъпят в него тия средства, които са необходими за една близка работническа застраховка — защото самият фонд сам по себе си още нищо не значи, той нищо не носи за българската работническа класа, ако не се създаде закон за застраховка в случай на болест, на инвалидност, на злополука, на старост и смърт, — за да бъде този фонд, казвам, сериозен трябва да се осигурят постъпления постоянни и достатъчни. По-рано изтъкнах, че законопроектът предвижда тия постъпления в един съвършено ограничен и недостатъчен размер, а милиони левове са необходими, г-да н-

родни представители, за една пълна застраховка на работниците. Ако би останал този текст, както е предвиден в законопроекта, ако тези вноски биха постъпили, както тук са предвидени, съвършено ограничени, би трябвало да минат години подред, десетки години, за да имаме един по-годе достатъчен фонд за каквато и да е работническа застраховка не само за държавните, а и за частните работници. А създаването на един достатъчен фонд е една изключителна необходимост. Пристъпването към една застраховка на работниците е въпрос на близки дни; той не може да се отлага с години, понеже това е една нужда на българската работническа класа, една нужда за българската нация. Е, добре, ние виждаме, че законопроектът предвижда недостатъчни източници, ограничени и във всеки случай нецелесъобразни, тъй както те са представени тук. И затуй в комисията нашата парламентарна група настояваше тия източници да се увеличат. На първо място ние поискахме удържките от всяка ситуация за изплащане извършени работи от какъвто и да е вид за обществени постройките и за поддържането на такива постройките да се увеличат от 1%, както е предвидено в законопроекта, на 5%. Това е една вноска, която предприемачите ще плащат, но, както се изтъкна в комисията — това и ние признаваме, — ще бъде фактически плащана от самата държава. Но държавата, която има тия предприятия, която ги отдава на отделните предприемачи, основателно е да плаща такава вноска от 5%, защото се касае за застраховката на работници, които ще работят, ще изпълняват, ще извършват държавни предприятия.

На второ място, законопроектът предвижда вноска 1% от сумите, на които възлизат работническите надници и насърчаваните от държавата индустриални заведения, както и всички мини и кариери. Изтъкнахме и по-рано, при първото четене, и сега го подчертаваме, че вноската, която трябва да се внася от индустриалците, от господарите в този фонд, предвидена в законопроекта — 1%, — няма никаква причина да бъде само за насърчаваните от държавата индустриални предприятия. Фондът за застраховките на работниците е общ за всички работници в държавните и частни индустрии, за насърчаваните индустрии.



стриални предприятия и за всички други заведения и предприятия, в които има работници. Следователно, тази вноска трябва да бъде обща за всички ония господари, които въобще имат работници и които използват, които експлоатират труда на работниците. И затуй ние поискахме, на първо място, вноската да бъде плащана абсолютно от всички индустриалци, търговци, занаятчии и пр., от притежателите на всички предприятия, където въобще се употребява наемен работнически труд. Този 1% трябва да бъде увеличен на 5%. Само така, без да бъде увредена индустрията — защото тя може спокойно да понесе това, — би се осигурил един източник постоянен и сравнително достатъчен за този фонд, за работнически застраховки.

На трето място, законопроектът предвижда пак по 2% върху митата, от които се освобождават индустриалците и миньорите\* според Закона за насърчение на местната индустрия и Закона за мините. Ние предложихме и предлагаме сега тези 2% да се увеличат на 10% от облагите, които получават индустриалците и миньорите и другите предприятия от страна на държавата, и при туй да бъдат не само 10% върху митата — значи върху част от облагите, които получават тези господа, — а да бъдат 10% върху общите облаги, които те получават според Закона за насърчение местната индустрия и Закона за мините. И най-сетне, държавата, просто като държава, като стопанка, като господарка, да участва в една ежегодна вноска за попълване фонда за работническите застраховки. Тая вноска ние предлагаме да бъде минимум от 2 милиона лева годишно, като всяка година в бюджета се предвижда точният ѝ размер и Народното събрание решава в какъв размер над 2 милиона да бъде тя в зависимост, разбира се, от състоянието на фонда, от неговото развитие и от задачите, които той в бъдеще ще изпълнява. Във всеки случай ние предлагаме държавата да участва непосредствено в попълването на този фонд, и то с една ежегодна вноска минимум от 2 милиона лева.

На четвърто място, в законопроекта се предвиждат приходи за този фонд от удръжките на работниците в

\* Притежателите на минни. (Ред.)

Тези предприятия въз основа на Закона за подпомагане на държавните работници. Създава се един специален институт, една комисия, която ще отпуска помощи и пенсията за работниците в държавните предприятия. Тази комисия според този законопроект е един чисто правителствен институт. В тая комисия има представители от ведомството, където е служил пострадалият работник, представител на министерството, на държавата, специално началникът на отделението на труда, един лекар и пр., а няма обаче представител, който би гарантирал правилното разрешение на появилия се спор по отношение нещастие и правилното, точното приложение на Закона за подпомагане на държавните работници в полза на самите работници, за които се отнася, а именно: представител на пострадалата страна, работниците, не се предвижда. А вие ще се съгласите, че народни представители, че Законът за подпомагане на държавните работници е един закон, който във всеки случай е създаден да покровителствува труда; и Законът за подпомагане на работническите фондове, който също е създаден уж в полза на работниците, уж в защита на труда, и изобщо всички други закони, които биха се отнасяли за работниците, ще имат за задача покровителство на труда. Е, добре, тия, които се покровителствуват от тези закони и специално според сегашния законопроект, трябва да бъдат допуснати сами да гарантират за изпълнение това покровителство на закона. Следователно в тая комисия наред с представителите на министерството и с тия на ведомството, от които би бил пострадал работник, който ще се ползува от този фонд, обикновено трябва да има и представители на работническата организация на работническото в България, което е защитено и точното прилагане на този закон, а именно: един представител на Общия работнически синдикален комитет, който е легитимно и законно да представлява цялото работническо работничество в нашата страна, и един представител на работническите организации, от професията на пострадалият работник. А това са лица, които в нормални условията с работниците, които по отношение условията, при които те работят, които, следователно биха могли на почвата на закона да защитят най-

добре интересите на пострадалия работник. Прочее, ще настояваме в тая комисия да има двама представители един от страна на Общия работнически синдикален съюз и друг — представител на оная професионална организация, от професията на която е пострадалият работник. Разглеждането на тия заявления за помощи и пенсии, които се отправят до Министерството на труда, трябва с по-голяма експедитивност да бъдат отправени направо до комисията — както това е казано и в самия законопроект — и да бъдат разгледани непременно в един срок от 10 дни. Трябва да се гарантира сигурността на тия пострадали работници, които се обръщат, по силата на закона, за помощ от фонда, че те ще могат да получат в един кратък срок удовлетворение на своите претенции. Тъй както е поставено в законопроекта, общо, без всякакъв срок, очевидно е, че са възможни цяла редица протекания, а често пъти и умишлени злоупотребления.

*Министър Ж. Бакалов:* Казано е, че комисията засега дава най-малко еднъж в месеца.

*Г. Димитров:* Да, но да се каже още, че заявленията трябва да бъдат разглеждани в 10-дневен срок.

*Министър Ж. Бакалов:* Значи искате на 15 дена да заседава комисията.

*Г. Димитров:* Във всеки случай да се тури срок 10 или 15 дена.

Прилагането на настоящия закон, г-да народни представители, предвижда известна глоба за нарушителите. Както по всички работнически закони, така също и по закона за работническите застраховки сигурно е, особено в началото, че ще има твърде много нарушители — лица които би трябвало да внесат тези вноски, предвидени в закона, няма да ги внесат, и против които следователно трябва да се вземат известни мерки. Законът и тук, както и при всички други работнически закони, създадени у нас, дава една съвършено слаба санкция против неговите нарушители. Глобите, които се предвиждат от 5 до 500 лв., са съвършено недостатъчни против подобни нарушения, които биха се извършили.

*Министър Ж. Бакалов:* Изменено е — глобата да бъде до 1000 лева.

*Г. Димитров:* Даже и до 1000 лв. да е, както сте при-

ли, г-н министре, сѣ пак това е недостатъчно. Ние предлагаме тези глоби да се увеличат — да бъдат минимум от 1000 до 2000 лв., като се осигури и събирането на тези глоби, които ще предвиди законопроектът. Сетне постановленията за глобите да се издават в срок от 10 дни и да бъдат безапелационни, за да се гарантира по този начин една ефикасна санкция против нарушителите на закона и, следователно, да се гарантира събирането на всички тези суми, които се предвиждат за фонда.

Накрая законопроектът, г-да народни представители, и общи думи предвижда създаването на един закон за работническите застраховки, който обаче Министерството на труда ще приготви, след като направи, както се казва в законопроекта, необходимите проучвания. Това е какво съвършено общо, то е за нас недостатъчно и ние намираме, че е необходимо този закон за работническите застраховки час по-скоро да бъде внесен, прокаран и утвърден в Народното събрание. В самия законопроект за фонда за работническите застраховки трябва изрично да се каже, че използването на фонда за застраховка на всички работници в индустриалните, занаятчийски, търговски, строителни и транспортни предприятия в случай на заболяване, злополука, инвалидност, старост и смърт ще се уреди със специален закон най-късно в срок от една година. Така Народното събрание би могло да наложи този ангажимент на днешното правителство или на което ще да е друго, което би го заместило, че един закон за работническите застраховки след създаването на един общ фонд за работническата застраховка ще трябва да бъде внесен поне в един срок от една година. Крайно време е да стане това и ние настояваме, прочее, час по-скоро да бъде внесен този законопроект, защото без него фондът няма абсолютно никакво значение сам по себе си.

Ние, прочее, настояваме тия предложения, които разних, да бъдат приети, тъй като само по този начин бихме имали един сигурен фонд за работнически застраховки, който ще улесни създаването на една обща застраховка на работниците в нашата страна.

## ОБЕДИНЕНИЕ НА РАБОТНИЧЕСКИТЕ ФОНДОВЕ

(При разискване законопроекта  
на второ четене др. *Г. Димитров*,  
врачански народен представител, на 4 т. м.  
в Народното събрание произнесе следната реч,  
по която обсъдсва и предложи  
измененията, които нашата парламентарна група  
иска да се възприемат.)\*

С този законопроект министърът на търговията и труда и правителството доказаха, че се влияят напълно от индустриалците и гледат да оградят техните интереси. Г-н министърът казва, че когато се създава един работнически закон, трябва да се гледа, щото да се запазят интересите на индустрията. Но когато се противопоставя на нашето искане за създаване на работническо законодателство, не изхожда от технически съображения, а от егоистичните интереси на г-да индустриалците.

*Работническото законодателство е един лост за развитието на индустрията.* Принудете индустриалците да модернизират предприятията си, за да изкарат онова, което ще изгубят при работническите закони. Историята на работническото законодателство, развитието на индустрията в другите напреднали страни не интересуват г-н министъра, нито г-да индустриалците. Тях интересува печалбата, добита за сметка на здравето и живота на работническата класа. Те отиват против развитието на индустрията!

Г-н министърът каза, че има за задача да обедини всички работнически фондове в един общ фонд. Щом е така, източниците трябва да бъдат достатъчни и сигурни. Отде трябва да се вземат сумите? Г-н министърът казва: и от господарите, и от работниците. А според законопроекта тия суми *ще легнат главно на работниците.* Ние искаме

\* Вж настоящия том, с. 498—507. (Ред.)

се поемат изключително от *господарите* и *държавата*. Господарите трябва да понасят риска при злополуки, но те си докарват печалби, трябва да участва и *държавата*. *Работниците* трябва да бъдат *освободени* от всякви вноски, защото те не работят за себе си, а за *държавата*; те изкарват, колкото да живеят. При съвременния начин на производството работниците не получават, което изработват, и от техните недоплатени работни дни се получават печалбите на господарите. От тия работни дни трябва да се вземе за застраховка на работниците. Тая застраховка не е помощ, а *необходимото* за *загубата на работниците от техния*

Решава се едно постановление, че работниците трябва да платят 2% за в случай на болест и др. *Ние се обявяваме против всякакво облагане на работниците*. Изходът на фонда трябва да легне върху господарите и държавата. За да бъде сигурна застраховката, милиони работни дни са необходими. Ако са само тия вноски, които се предлагат в законопроекта, ще трябва години да минат, може да се помогне на работниците, които още сега имат нужда от застраховка. Затова ние искаме да се създаде фондът.

Ние искаме: 1. От изпълнение на всяка ситуация да се вземат 1%, а 5%. 2. Вноски 5% от всяка работническа единица да плащат господарите и държавата при частни и държавни предприятия и кариери, дето работят работници. 3. Законопроектът предвижда 2% работни мита, от които се освобождават индустриалните работници. Ние предлагаме облагането да става върху *общите работни дни* и да бъде 10%. 4. Ежегодишна вноска от държавата да бъде 2 милиона лева.

В друго място се предвижда използването на тия работни дни от работниците в държавните предприятия, за което ще бъде организирана една комисия; тя е обаче едно бюрократическо предложение. Ние искаме фондът да служи за застраховка на всички работници в частни и държавни предприятия. В комисията работнически представители не се предлагат. Трябва да бъдат допуснати работниците в работническия комитет на фонда с *един представител на Общия работнически съюз* и *един представител на професионалната*

организация, от която професия е пострадалият работник.

Заявленията за временна помощ или за пенсия да бъдат отправени направо до тая комисия и тя да има право да се произнася в 10-дневен срок.

Приложението на тоя закон предвижда глоби за нарушения. Тук трябва да се вземат сериозни мерки. Глобите са недостатъчни, ако искате сериозно да се приложи законът. Ние искаме да се предвидят глоби от 100\*—2000 лева. Решенията по делата да се издават в 10-дневен срок и да бъдат безапелационни.

Накрай ние искаме един закон за обща работническа застраховка да бъде внесен и прокаран още в настоящата сесия. Настоящият законопроект предвижда такъв законопроект да бъде внесен след една година. Ние настояваме това да стане още тая година и да се възприемат всички наши предложения в настоящия законопроект. (С о ц и а л д е м о к р а т и т е р ъ к о п л я с к а т.)

При приемането законопроекта член по член нашата парламентарна група направи следните предложения

1. Удръжките 2% от работническите заплати за фондове да се премахнат.

2. Удръжките от сумите по всяка ситуация за изпълнение извършени работи и доставки от какъвто и да е вид за обществени постройки и поддържането такива да се увеличат от 1% на 5%.

3. Буква в от чл. 10 да се измени така: «Вноски по 5% от сумите, на които възлизат работническите надници във всички индустриални, занаятчийски, търговски, строителни, транспортни, земеделски и всякакви други предприятия и заведения, както и във всички мини и кариери заплащани от самите работодатели, без право последните да ги удържат от заплатите на своите работници или каквато и да е форма.»

4. Чл. 10, буква г., да бъде: «10% върху общите облици които получават индустриалците и миньорите според Закона за насърчение местната индустрия и Закона мините.»

\* Печатна грешка. Цифрата е 1000. (Ред.)

5. Да се предвиди ежегодна вноска от държавата, определена в бюджета ѝ, в размер минимум от два милиона лева.

6. Внесените по силата на тоя член вноски за фонда не могат да се повръщат на вносителите в никой случай и под никакъв предлог.

Сумите, предвидени в буква а на чл. 10, се внасят изцяло във фонда, независимо от разноските за лекуване на заболелите работници, додето трае предприятието, което лекуване предприемачът е длъжен да организира на своя сметка.

7. Комисията за отпускане помощи и пенсии да се състои от: началника на отделението за труда или негов помощник — за председател, и членове: юрисконсулт при Министерството на търговията, промишлеността и труда, един представител на ведомството, по което са служили работниците, чиито заявления са поставени на разглеждане, един представител на Общия работнически синдикален съюз в България и един представител на работническата професионална организация, от професията на която са пострадалите работници.

8. Заявленията да се подават направо до председатели или комисията, предвидена в чл. 3, която е длъжна в срок от 10 дни най-късно да ги разгледа и се произнесе по тях.

9. На недоволните работници от прекращението на пенсията се дава право да обжалват по реда, предвиден в чл. 4.

10. Глобите за нарушение закона да бъдат от 1000 до 2000 лева. Постановленията да се издават най-късно в срок от 10 дни и да бъдат безапелационни.

11. Последният член (20) да се измени така: «Използуването на фонда за застраховката на всички работници и индустриалните, занаятчийски, търговски, строителни, транспортни, земеделски и всякакви други предприятия и заведения в случай на заболяване, злополука, инвалидност, старост и смърт ще се уреди със специални закони, които ще бъдат създадени най-късно в срок от една година.»



## ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА ДЪРЖАВНИТЕ РАБОТНИЦИ В СЛУЧАЙ НА ИНВАЛИДНОСТ И ЗАБОЛЯВАНЕ

*Реч в Народното събрание\**

9 март 1915 г.

Г-да народни представители! Вместо да се погрижи правителството по-скоро да създаде една обща държавна застраховка за всички държавни и други работници и най-малко, да разшири Закона за подпомагане държавни работници до такава степен, щото всички държавни работници — и железничари, и други — да могат да се ползват с ония блага, които те биха имали, ако биха били подведени под Закона за чиновниците<sup>77</sup>, — вместо това да направи, правителството тръгва по един път ставало шено неправилен, незадоволителен, недостатъчен за защитата на тия държавни работници, за които се създават отделни законоположения.

В 1910 г. с едно подобно частично допълнение на Закона за пенсиите<sup>78</sup> се даде право на постоянните работници по железопътните работилници и депа да получават пенсия, подведени под Закона за чиновниците. Тъй и идентно и частично се разреши тогава този въпрос за пенсионирането на една голяма категория държавни работници. Днес с една забележка към Закона за подпомагане държавните работници господин министърът на железниците иска да изключи от Закона за подпомагане държавните работници, изобщо постоянните работници железопътните работилници и депа.

*Министър Н. Апостолов:* Вие намирате, че законът е непълен? Нямаме време да се бавим, та, ако много ви

\* Г. Димитров се изказва по «Законопроект за допълнение на Закона за подпомагане на държавните работници в случай на инвалидност и заболяване» (Ред.)

стоявате да се попълни, ще го оттегля и ще го оставя за идущата сесия. Недейте прави обструкции! Аз внасям един законопроект, който трябва да бъде разгледан бързо.

*Г. Димитров:* То е друг въпрос. — Аз предполагам, че г-н министърът, когато е внасял този законопроект, е имал сериозно намерение да направи едно подобрене в това положение, което имат държавните работници в железопътния арсенал и депа, и заплашването, че ако говорим против, той ще си оттегли законопроекта — един неудачен път, по който се върви, — не е на място. Ние не сме против тези подобрения, които се внасят специално за една категория работници; ние искаме само да покажем, че по тоя начин не се създава една ефикасна защита за тези работници. Ето къде е въпросът.

Сегашната забележка, която се прибавя, повдига два важни въпроса. Първият е за пенсионирането на държавните работници и специално на железничарите. В 1910 г., както казах, с едно допълнение на Закона за пенсията по гражданското ведомство се даде право на пенсия и на постоянните работници-железничари. Но как се пенсионира, г-да народни представители, тези работници на държавата? Те са принудени да изплатят в един срок от 10 години всички ония удръжки, които по Закона за чиновниците се следва да внесат, за да добият право на пенсия за изминалото време. Спрямо тях се прави една голяма неправда преди всичко затова, защото се смята не в календарни години изминалото време, през което те са служили на държавата, а според едно окръжно на финансовото министерство още от 1911 г. изминалите години се смятат само по числото на работните дни на тези работници, и по този начин се получава едно подобно положение, че докато чиновниците по другите ведомства могат да получават пенсия след изслужено време от 25 години, работниците в железопътните работилници и депа, както и във Военния арсенал, по това тълкувание на закона могат да получат такава пенсия едва след 30 години, тъй като тяхната година не е от 365 дена, а максимум от 300 или в известни случаи даже от 250 — зависи от работните дни през годината. Смятат се надничари, плаща им се на ден и, следователно, смятат се самогня дни, през които те са работили, когато знаете, че

както те, така и другите чиновници на държавата са служили известно число години, и би трябвало да се смятат туй време като време, през което тече срокът на тяхното право на пенсия.

Независимо от това удръжките, които те трябва да внесат за мирно време, се внасят с една лихва от 7%, тъй че един работник, който е работил на държавата 20 години — има 7—8 души подобни — преди влизането в сила на закона от 1910 г., един такъв работник е принуден днес да плаща за пенсия в срок от 10 години — от 1912 до 1922 г. — не по 8% от заплатата си, а по 23—25%. Излиза така, че той една четвърт от своята заплата в срок от 10 години трябва да внася в пенсионния фонд, за да получи след 30 години пенсия, която се предвижда по пенсионния фонд. Ние намираме, че това пенсиониране на железничарите и на държавните работници въобще е съвършено неправилно, че то струва голяма тежест върху гърба им и че правилно и основателно би било, ако държавата би поела върху себе си изплащането на всички тези удръжки за това време, което е изминало, които те трябва да платят. Държавата трябваше навреме да ги застрахова и ако не го е сторила, не са те виновни и имат основание да искат от държавата тя да поеме тези удръжки, а от 1910 г. насам те да си плащат своите удръжки.

Според забележката на сегашния законопроект постоянните работници ще бъдат изключени от Закона за подпомагане на държавните работници. Те ще се ползват в случай на заболяване от правата, които предвижда Законът за чиновниците. Но кои се разбират под «постоянни работници»? Забележката казва, че постоянни работници са тези, които се назначават със заповед от министъра. Със заповед от министъра се назначават обаче не всички работници. И там, дето няма временна работа какъвто е случаят с железопътните работилници и дещи и там има такива временни работници. Работата е постоянна, ежедневна, определена, обаче по различни съображения често пъти за икономия или по други причини се вземат доста голямо число временни работници, не се назначават със заповед от министъра, третират ги като временни, не попадат под тази забележка, няма да се ползват от ония облаги, от които се ползват постоянни

ните работници по Закона за чиновниците. Те са постоянни, работят 6 месеца, година, две, три непрекъснато, и се пак ги третираат като временни работници само затуй, защото те не са назначени със заповед от министерството. Поне намираме, че това е една голяма несправедливост спрямо една доста голяма маса работници в железопътните работилници и депа и другите области на железопътното дело. Необходимо е да се смятат за постоянни работници не само тези, които са назначени със заповед на министъра, но и всички ония, които са наети на постоянна държавна работа и които са работили най-малко един месец например или един кратък срок. Работник, който е работил през това време, става постоянен, държавата има ангажимент към него и, следователно, трябва да бъде третиран като постоянен работник. В такъв случай до изменението, до разширението на Закона за подпомагане държавните работници биха имали правата и облагоите, които дава Законът за чиновниците, в дадения случай — при боледуване — не само тия постоянни работници, които са назначени със заповед от министъра, но и за всички други, които фактически са постоянни.

(Председателското място заема изново подпредседателят г-н В-р И. Момчилов.)

Питам се по-нататък: защо се изключват и други постоянни държавни работници от тези облаги, макар и минимални, които сега със забележката се предвиждат за постоянните работници в железопътните работилници и депа? Ами има такива работници и в други държавни предприятия. Това са не само тези, за които г-н Харлаков каза във флотските военни арсенали и в някои други места, но има доста държавни работници и в Пернишката мина, и в мината Бобов дол, и в цяла редица други държавни предприятия попадат под тази категория и трябва да бъдат също така третирани. За тях обаче не е помислено, за тях не е направено в дадения случай нищо.

Поне намираме, че до изменението и допълнението на Закона за подпомагане държавните работници в благоприятен за тях смисъл тази забележка трябва да бъде редактирана другояче, в смисъл да засегне всички постоянни работници от всички държавни предприятия,

като за постоянни работници се смятат онези, които са работили най-малко 1 месец. По този начин малката привилегия, която сега се създава, ще засегне всички работници, които трябва да бъдат еднакво засегнати, и по-нататък ще се даде възможност да бъдат те приравнени, когато самият Закон за подпомагане на държавните работници би бил изменен в такъв смисъл, щото да не стави нужда да бъдат подведжани под Закона за чиновниците, както сега се прави.

В този смисъл ще направя нашето предложение:

«Постоянни работници при всички държавни предприятия по отношение на боледуването им се ползват с правата, определени от Закона за чиновниците.

Постоянни работници са всички, които са работили повече от един месец, независимо от това, дали получават заплата на месец, на ден, на час или на парче.»

*Стенографски дневници, XVII ОНС,  
I РС, 86 з., 9 март 1915 г.,  
с. 2759—2760*

*Печата се по текста  
на Стенографски дневници*

## В ПОДКРЕПА НА ДЪРЖАВНИТЕ РАБОТНИЦИ

(При разискванията по законопроекта  
за подпомагане държавните работници в случай  
на заболяване и инвалидност  
др. Г. Димитров, врачански народен представител,  
произнесе следната кратка реч.)\*

Вместо да побърза със създаването на една обща застраховка за всички държавни и частни работници в случай на болест, злополука, инвалидност и старост, или най-малко да измени и разшири Закона за подпомагането на държавните работници в случай на инвалидност и заболяване, в смисъл, щото поне държавните работници досега да имат тая застраховка, правителството се мъчи да уреди тоя голям въпрос специално за работниците от железопътните работилници и Военния арсенал, като ги *изключва* от Закона за подпомагане държавните работници и *подвежда* под Закона за чиновниците.

Пенсионирането на тия работници в 1910 г. се уреди по един крайно несправедлив начин. Те са принудени да плащат в срок от 10 години вноските за пенсионния фонд за цялото прослужено време заедно с една лихва от 7%. Вместо да им се удържа по 8% за пенсия, както това става с другите чиновници, тям се удържат по 15—20—25% от заплатите. Това е една непоносима тежест, особено при сегашните условия на живота. Тия вноски за изминалото време *трябва да ги плати държавата*, а не да бъдат намалявани сега чрез тях и без това недостатъчните заплати на работниците.

От друга страна, прослуженото време на железопътните работници и тия от Военния арсенал се пресмятат не по календарната година (365 дни), а според работните

\* Съкратен вариант на речта, произнесена на 9 март 1915 г. (вж настоящия том, с. 510—514). (Ред.)

дни в годината (средно 300). По тоя начин те получават пенсия не след 25 прослужени години, както това е за чиновниците, а след 30 години и повече! Тая неправда трябва да се премахне.

По отношение на боледуването им те също са онеправдани. Паричната помощ, която те получават в случай на заболяване, се изплаща обикновено *цели месеци* подир оздравяването им. Със сегашния законопроект *постоянните* работници получават едно подобрене, като ще се ползват *занапред* с помощ за боледуване не по Закона за държавните работници, а по Закона за чиновниците. Но кои са постоянните работници? Има маса работници в железопътните работилници и депа, в поддържането и във военните арсенали, които работят по една, две и повече години, но се считат за *временни*, защото не са назначени със заповед от министъра. Те ще бъдат лишени от възможността да получават бърза и достатъчна помощ при боледуване.

Ето защо до изменяването на Закона за подпомагане държавните работници в благоприятна за тях смисъл *не* настояваме предлаганата забележка в законопроекта да се отнася до всички работници от държавните предприятия, работили най-малко *един месец*, като всички, *зпачи* се ползват в случай на боледуване от правата, предвидени в Закона за чиновниците, без да се поставят под ограниченията на тоя закон.

От името на нашата група др. Г. Димитров направил следното предложение:

«Постоянните работници при всички държавни предприятия по отношение на боледуването им се ползват от правата, определени в Закона за чиновниците.

Постоянни работници се считат всички, които са работили повече от един месец, независимо дали са назначени със заповед и дали получават заплата на ден, час или парче.»

*За него гласуваха само нашите другари и Харлаков.*

## ПРОТИВ ПРИВИЛЕГИИТЕ ЗА МЕЛНИЧАРИТЕ ПО ЗАКОНА ЗА НАСЪРЧЕНИЕ НА МЕСТНАТА ИНДУСТРИЯ

*Реч в Народното събрание*

10 март 1915 г.

От всички изследвания, които са направени досега върху развитието на нашата индустрия, покровителствувана от Закона за местната индустрия, се изважда заключението, че протекцията, която е създадена у нас, в множеството случаи не е спомагала за развитието на индустриите, покровителствувани от закона, а тъкмо напротив, е спъвала това развитие. Протекцията се явява една облага за отделни индустриалци, за отделни капиталисти, но не и един лост за развитието на индустрията, тъй както тази протекция я разбира Законът за насърчение на местната индустрия у нас. От това би следвало да се пристъпи към премахването на тази протекция, а не да се разширява тя, както това става днес. Всички тези съображения, които се изтъкнаха тук от г-н Йонов и други народни представители, за несправедливостта, която е извършена спрямо новите мелници в сравнение с привилегиите, които имат старите мелници, тия съображения могат да ни убедят само в необходимостта да бъдат лишени от привилегии и старите мелници, защото най-малко мелничарската индустрия е тази, която се нуждае от каквато и да е протекция; тя има всички благоприятни условия да се развива иначе, без всякаква протекция от страна на държавата, и тия привилегии, които са дадени от закона по-рано на тия стари мелници, трябва да бъдат отнети.

*Министър Х. Бакалов:* Имаме румънска и руска брашнени индустрии. Как ще вземем тогава чуждите, външните пазари за нашите брашна?



Г. Димитров: Пък тия права и да са придобити, по-неже държавата е дала тия привилегии, тя е в състояние да ги отнеме. Аз питам, г-да народни представители, и този момент, когато най-зле поставените обществени слоеве, когато специално работническата класа в България се намира в крайна мизерия и от нея се събират всички данъци безусловно, без всякакви отстъпки, в този момент, когато в България има безработни работници, които по няколко месеца не са на работа и постъпват на работа само за седмица, за две или за месец и през туй работно време им удържат данък за цяла година, на какво основание вие искате да освободите от данък българските мелничари, българските индустриалци, българските капиталисти, които печелят и печелят твърде много? Тая протекция вие бихте могли да оправдаете само ако тя поевтинява поне продуктите, ако тя би послужила като средство за поевтиняване на стоките. Но, г-да народни представители, погледнете какво става с тази протекция. Ето ви например захарната индустрия. Ами тя има една извънредно широка протекция у нас. Захарните фабрики са монополизирали вътрешния пазар. Днес няма никакъв внос на външна захар. И в тези моменти те използват положението на вътрешния пазар, те използват протекцията, която им дава държавата, за да увеличат цената на килограм захар на 1,40, на 1,50, а някъде и на 1,70 лева. Те се ползват, както знаете, от 28 лв. мито на 1000 кг; те се ползват от маса други облаги и въпреки това цената на захарта я покачват. Всички протекжирани индустрии у нас постъпват по същия начин. Протекцията не е средство за развитие на нашата индустрия, тъй както тя сега съществува, нито е едно условие за поевтиняване на продуктите, които произвежда тази индустрия, а това е само за обогатяване, както се каза много право, на една шепа български индустриалци и капиталисти. Ние най-решително въставаме против всяка нова привилегия; ние искаме премахването привилегиите на старите мелничари. Нещо повече, ние искаме изменението на Закона за насърчение на местната индустрия в смисъл да бъдат отнети тези привилегии, защото те са пакостни и в никакъв случай не носят нещо добро за развитието на индустрията. И ако сте последователни, г-да народни представи

или, ако специално правителството е последователно на своя политика, която води, ще докара работата дотам, че данъците, които са необходими за издържане на цялата държавна машинария, трябва да бъдат вземани — от кого? — от тези, които нямат никакъв имот, които не печелят нищо; от работниците, от занаятчиите, от дребните земледелци, от народната маса. Индуриалците се освобождават от данък, капиталистите се освобождават от подобни данъци. Тази протекция е едно средство за облагодетелствуване индустриалците и капиталистите; тя е във вреда на индустрията. И ние се обявяваме против привилегиата, която това предложение на г-н Провадалиев носи, и против привилегиата на старите мелничари. Ние настояваме за отменението привилегиата и на старите мелници. Тогава ще се получи изравняване, ще бъде поставена при еднакви условия и конкуренцията. И очевидно е, че тогава няма да има привилегировани и онеправдани между г-да мелничарите; ще бъде задоволена и справедливостта.

Ние се обявяваме решително против предложението на г-н Провадалиев, тъй, както го е направил той, или с корекцията, която г-н министърът на търговията и индустрията предлага.

*Стенографски дневници, XVII ОНС,  
I РС, 83 з., 10 март 1915 г.,  
с. 2894—2895*

*Печата се по текст  
на Стенографски дневници*

## ИЗ СТОЛИЧНИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ

11 март 1915 г.\*

Във вчерашното заседание на съвета станаха бурни дебати по окичването на кметството със знамена и изпращането поздравителни телеграми в Русия, от името на общината по случай падането на Пшемисъл<sup>79</sup>. Тия дебати се развиха по повод питанията на нашата група, на «широките» и на либералите.

От страна на нашата група др. *Г. Димитров* най-остро порица тая русофилска политическа демонстрация на кмета, която е в пълен разрез с жизнените интереси на народните маси за запазване мира и независимости на страната и която политическа демонстрация иде също да послужи на делото на руския царизъм и на военните подстрекателства за вмъкването и на България в огъни на войната. Той подчерта гледището на Социалдемократическата партия, която еднакво воюва и против русофилството, и против германофилското влияние в нашата страна и се бори за мира и Балканската федерация. — През всичкото време, когато др. *Г. Димитров* говореше, русофилското болшинство бясно ревеше. Това болшинство одобри поведението на кмета и отказа да бъде поставен на гласуване предложеният от нашата група дневен ред.

*В. «Работнически вестник»,  
№ 268, 13 март 1915 г.*

*Печата се по текста № 1  
на в. «Работнически вестник»*

\* Дата на заседанието. (Ред.)

## ПАРЛАМЕНТАРНАТА СОЦИАЛДЕМОКРАТИЧЕСКА ГРУПА

*Кратък отчет  
за вътрешната ѝ дейност  
през извънредната и редовната сесия  
на XVII народно събрание*

София, 20 март 1915 г.

За обсъждане внесените в камарата законопроекти и предложения, за изработване своите становища и определени ораторите си по разните въпроси, за организиране своята законодателна инициатива и за разглеждане посылката до нея кореспонденция социалдемократическата парламентарна група е имала 28 заседания в извънредната и 57 в редовната сесия на Народното събрание.

В тия свои заседания групата е приготвила 68 питания и 6 интерпелации, отправени в камарата към отделните министри или към цялото правителство, изработила е също така и е внесла в двете сесии на Народното събрание следните осем законодателни предложения и законопроекти:

1. Предложение за амнистия на провинените войници през време на Балканската война;
2. Предложение за парламентарна анкета върху войната;
3. Законопроект за държавна помощ на работническите и други бедни семейства във време на мобилизацията и война;
4. Законопроект за даване заплати на войниците;
5. Законопроект за държавна помощ за безработните и техните семейства;
6. Законопроект за инспекцията на труда;
7. Законопроект за изменение и разширение Закона за женския и детския труд и

8. Законопроект за изменение Закона за градските общини въз основа на принципа за пълното общинско самоуправление.

Парламентарната група в споразумение с Централния комитет на партията е делегирала при всяка възможност членовете си за публични събрания в провинцията върху дейността на парламента. Такива агитационни посещения в провинцията е имало 56 през двете сесии. Разноските, правени за тия обиколки, са покривани от дневните на самите депутати.

По решение на парламентарната група и Централния комитет на партията се основава специален изборителен фонд от вноските на членовете на групата. Съгласно вкътото решение този фонд е *неприкосновен* засега и ще бъде употребяван само за агитацията в законодателните избори. Определената за фонда вноска отначало бе 40 лв. месечно, а от 1 ноември 1914 г. (след увеличението на депутатските дневни) — 100 лв. месечно. За резервния изборителен фонд от депутатски вноски са постъпили 4200 лева.

Освен това извън направените пожертвования от членовете на групата за фонда на безработните, за братския наш сръбски партиен орган «Радничке новине», за подпомагане агитацията на респективните окръжни комитети в техните изборителни колегии и пр. групата е събрала и една сума от 110 лв. помощ за семействата на осъдените и заточени в Сибир руски социалдемократически депутати<sup>80</sup>.

Секретар на социалдемократическата парламентарна група:

Г. Димитров

## ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА БЕЗРАБОТНИТЕ СИНДИКАЛНИ ЧЛЕНОВЕ

София, 21 март 1915 г.\*

В допълнение на решението си от 19 януари досежно диването помощи от *Общия фонд за безработните*\*\* Синдикалният комитет в заседанието си от 18 т. м. реши да *бъде разширено* числото на синдикалните членове, които ще се подпомагат от тоя фонд.

Така установеният досега за непълноправните членове минимум от 13 седмични вноски, за да имат право на помощ от фонда, *се намалява на 8 седмици*.

*Пълноправните* синдикални членове, които са изтеглили вече редовната помощ от своите съюзи, след две седмици от изтичането на помощта им ще се подпомогнат и от фонда, както следва: тия, които внасят вноски от в 15 ст. включително седмично — с 4 лв., от 20—30 ст. — с 6 лв., и от 35 ст. нагоре — с 8 лева.

Като досега, тия помощи ще се разрешават за всеки конкретен случай от съответните централни настоятелства в съгласие със Синдикалния комитет и въз основа членската книжка на дадения член.

Като съобщава това, Синдикалният комитет привлича най-сериозното внимание на синдикалните и партийни другари, които са *на работа*, както и на всички съчувственици на социализма върху голямата необходимост да се *усили* събирането на помощите по фонда за безработните, за да може той да отговори успешно на широката и трудна задача, която му се възлага през периода на

\* Дата на публикуването. (Ред.)  
\*\* Вж настоящия том, с. 471—472. (Ред.)

настоящата криза досежно материалното подпомагане на безработните синдикални членове, числото на които всекидневно расте.

Даването на помощи от фонда тече непрекъснато и не да може да се окаже минималната помощ на всички безработни членове през периода на съществуващата криза, която — по всичко изглежда — ще бъде доста продължителна, събраните досега суми за фонда (4500 лв.) са все още недостатъчни. За тая цел са необходими несравнено по-големи средства.

Ето защо Синдикалният комитет още веднъж апелира към всички *работещи* другари и съчувственици да проявят *възможно най-голяма пожертвувателност* и да направят всичко зависящо от тях за постоянното усилване на фонда за безработните.

Прочее, нека всички достойно изпълним своя дълг и името на пролетарската солидарност за облекчение поне в кръга на възможното тежката участ на множеството наши другари, които са лишени, поради безработицата, от *най-необходимото* за своето съществуване и за поддържане семействата си!

За Синдикален комитет

Секретар-каснер: Г. Димитров

**ПОДГОТВИТЕЛНИ  
МАТЕРИАЛИ**



## БЕЛЕЖКИ

12—18 септември 1914 г.\*

### НЕПОСРЕДСТВЕНО ПОСЕТЕНИ МЕСТА

1. Червен бряг	Събрани сведения:
2. Долни Дъбник	Пордим
3. Митрополия	Павликени
4. Плевен	Лесичери
5. Горна Оряховица	
6. Търново	
7. Левски	
8. Свищов	
9. Ловеч	

### ПОСЕТЕНИ МЕЛНИЦИ

1. Златанов	— Свищов
2. Каранешев	— Левски
3. Пеню Великов	— Търново
4. Братя Пенкови	— Митрополия
5. Ганев	— Ловеч
6. Славчо Бабаджанов	— Червен бряг

*Стари жита* ще има за 8—9 месеца, ако не се допусне инос

*Новите жита* — средно 40—50% в сравнение с миналата година

*Търговците-житари* — се въздържат да купуват жита:

1. Защото не могат да ги изнасят;

\* Бележките са водени от Г. Димитров по време на командировката му в Северна България като член на общинската комисия за определяне цените на зитото и брашната. (Ред.)

2. Защото се страхуват от реквизиция;

3. Защото са затруднени с кредита си.

*Само мелничарите купуват*

— Някои от тях имат значителни депозити жито  
 Рандеманът\* на старото жито — 78—80 килограма  
 новото жито — 68—70 „

*Средни цени:*

Старо жито: 36—38 лева

Ново жито: 28—30 лева

*Брашната се продават:*

*Търново:*

№ 0 — 74 кг. — 23 лв.

№ III — „ — 21 лв.

№ IV — „ — 20 лв.

№ V — „ — 18 лв.

*Митрополия:*

№ 0 — 23,50 лв.

№ III — 22,50 лв.

№ IV — 22,— лв.

№ V — 21,50 лв.

*Червен бряг*

№ 1 — 25,— лв.

№ 3 — 24,— лв.

№ 4 — 22,— лв.

№ 5 — 20,50 — 21,— лв.

*Свищов:*

№ III — 24 лв.

№ IV — 25 лв.

№ V — 22 лв.

№ 5, <sup>1</sup>/<sub>2</sub> — 21 лв.

*Левски*

№ 0 — 24,— лв.

№ III — 23,— лв.

№ IV — 21,50 лв.

№ V — 20,— лв.

\* Рандеман (фр.) — добив от определено количество суровина; в случая количество брашно от 100 кг жито. (Ред.)

23

Най-малко следващото по време на

1. Заден - Бртва
2. Димитров
3. Митров
4. Плевен
5. Горно - Бртва
6. Плевен
7. Плевен
8. Сливница
9. Ловеч

срещано  
срещано  
Горно  
Плевен

180-3

---

Посрещени пещици:

1. Заден - Сливница;
2. Качакич - Плевен
3. Денно Венков - Плевен
4. Братя Теркови - Митров
5. Ганев - Ловеч
6. Славко Бабаджанов - Бртва

Бележки на Г. Димитров,  
водени по време на командировката му на 12 — 18 септември 1914 г.  
като член на общинската комисия  
за нормиране на цените на продуктите от първа необходимост

Фалшификацията с типовете:

V за IV; IV за III; III за нула.

— Примесите

Контролите на  
свещите жита

1. Никакъв износ
2. Определяне еднакви типове (номера брашна) за цялата страна
3. Определяне максимални цени на житата за всички тържища
4. Подготвяне общината сама да си произвежда брашна и евентуално да има своя фурна
5. Откриване общински магазини

Цените: за брашна

III — 23,50 лв.

V — 19 лв.

IV — 21,50 лв.

Публикува се за първи път  
по текста на бележките

## ПО ЗАКОНОДАТЕЛНАТА ЗАКРИЛА НА ТРУДА\*

### 1. Фабрични заведения

1887	— 36	—	дребни
1894	— 100	—	15 млн. лв. капитал
1907	— 206	—	54 млн. лв. „
1909	— 266	—	65 млн. лв. „
1911	— 300	—	100 млн. лв. „

### 2. Мини, кариери и строителни предприятия

3. Железници — 1887 — 600 км. — 1911 — 2500

### 4. Бургаско и Варненско пристанище

5. 400 000 души наемници  $\times 3 = 1\ 200\ 000$

близо  $\frac{1}{3}$  от цялото население  
и най-малко 70% от градското население

6. Работен ден — 10—18 часа — 36 ч. непрекъснато

7. Надници — 1—2 лв. 10 ст. дневно на децата

Нередовно плащане и глоби

### 8. Скъпотията

	1895	1910	
Хляб	— 15	— 25	Само за храна са необходими на 3-членно семейство 3 лв. дневно
Фасул	— 20	— 40	
Мляко	— 25	— 50	
Месо	— 50	— 1,20	
Захар	— 60	— 1,10	
Газ	— 30	— 60	
Ориз	— 30	— 70	
Сирене	— 45	— 1,40	
Масло	— 80	— 2,50	

\* Конспект на речта на Г. Димитров на 16 януари 1915 г. в Народното събрание (вж настоящия том, с. 396—428). (Ред.)

9. *Наеми*  
 1895 — стая и кухня — 15 лв.  
 1911 — „ „ — 30—35 лв.
10. *Женският и детският труд*  
 70—80% в индустрията  
 6—7-годишни деца  
 «училищата», «бюрата за женски труд»  
 «домашната индустрия»  
 работене на жени по постройки и даже в мини  
*раждането деца около машини и в ателиетата*
11. *Липсата на хигиена, удобни помещения за работа и пред[приятя]*
12. *Професионалните болести и израждането*  
 Охтиката и епидемиите  
 Печатари — 70% боледуващи  
 Военните наборни комисии  
*Смъртността —*  
 — на 1000 господарски деца до 10 г. — 180 — 18%  
 — „ работнически „ — 425 — 42%  
 На 1000 господари, достигнали до 40-год. възраст — 800  
 „ работници „ „ — 352  
 „ имотни — 80%  
 работници — 35%
13. *Злополуки — 15 години*  
 800 убити  
 2100 тежко осакатени
- |          |                        | убити | осакатени |
|----------|------------------------|-------|-----------|
| От 1895— | 1905 (10 г.) —         | 310   | 730       |
|          | 1905— 1910 (5 г.) —    | 490   | 1370      |
|          | $800 \times 3 = 2400$  |       |           |
|          | $2100 \times 3 = 6300$ |       |           |
|          | 8700 без поддръжка     |       |           |
- Балабановото предприятие — 45 кръста  
 «Ал. Невски» — 3 убити от камбаната  
 «Изида» — 45 човека (5 деца)  
 Кюстендилският тунел — *жив зазидан*

14. *Преумората* — главна причина за зл[ополуките]  
*Германия — 1889 г.*
- |                |        |                  |        |
|----------------|--------|------------------|--------|
| 6 — 8 сутринта | — 1229 | 1—2 след обяд    | — 645  |
| 8 — 10 „       | — 1884 | 2—3 „ „          | — 1037 |
| 10 — 12 „      | — 3188 | 3—4 „ „          | — 1243 |
|                |        | 4—5 (след пауза) | — 1198 |
|                |        | 5—6 —            | — 1308 |
- Франция — същото:*
- |            |      |           |      |
|------------|------|-----------|------|
| понеделник | — 44 | четвъртък | — 57 |
| вторник    | — 46 | петък     | — 52 |
| сряда      | — 47 | събота    | — 64 |
15. *Невъзможно да се отрича необходимостта от работническо законодателство*
16. *Държавата и буржоазните партии —*  
 Законът за женския и детския труд  
 Законът за празниците  
 Работнически фонд по обществените предприятия  
 — 490 000 лв. ограбени  
*Буржоазна благотворителност*
17. *Нямали средства —*  
 За милитаризация — 40 млн. — 10 увеличение  
 Царя — 1 800 000 — 600 000 увеличение  
 Царицата — 100 000 — 50 000  
 Престолонаследника — 500 000 — . . . \*  
*Царските тържества. . . . \**  
 (една картина от брата на Фердинанд — 400 000 лв.)
18. *Работническо законодателство —*  
 8-часов работен ден  
 36-часова плащана седмична почивка  
 Минимална достатъчна заплата и р. . . . \*  
*Държавна застраховка в случай на болести, безработица и старост*  
 Пенсии. За инвалидните работници  
 Работническа инспекция
19. *Данъчна реформа — нар. [мизерия]*
20. *Организация и борба (Германия).*

Публикува се за първи път  
 по текста на конспекта

## ПРИЛОЖЕНИЕ



# ПРОТИВ ПОСЯГАНЕТО ВЪРХУ ЧАСТНАТА КОРЕСПОНДЕНЦИЯ

*Питане в Народното събрание*

София, 14 юли 1914 г.\*

Т. Луканов и Г. Димитров са депозирали в Народното събрание следното питане:

«Още на 6 май т. г. от страна на нашата група вторият от нас отправи до г-н министъра на железниците и пощите питане\*\*», в което излагаше, че по време на изборите, както и след тях, десетки телеграми, адресирани до редакцията на «Работнически вестник» и Централния комитет на Работническата социалдемократическа партия, приети от съответните провинциални станции, са били спирани в централата и не са предавани на адресантите, без да имат тия телеграми съдържание, предвидено в чл. 212 на Закона за пощите, а само защото са били неприятни за правителството и са разкривали произволите и противозаконните действия на органите на властта. И с тогавашното питане нашата група искаше да знае: 1. По чия заповед е извършено това противозаконно спиране на телеграмите? 2. Какво е сторено за наказване авторите на този произвол? 3. Какви мерки е взел или мисли да вземе, за да се направи невъзможно по-нататъшното посегателство върху неприкосновеността на частната кореспонденция, гарантирана от Конституцията?

И до днес обаче нашето питане не доби дължимия му от надлежния министър отговор.

По този начин не само се посяга върху правото на народните представители да контролират делата на упра-

\* Дата на оригинала. (Ред.)

\*\* Вж Съч. Т. 4. С., 1983, с. 355—356. (Ред.)

влението и въобще всички действия на органите на властта, но се и дава косвено насърчение на производителите и управлението и действията на казаните органи. Добро доказателство за това са новите произволи, извършени и същата посока. Ето:

На 6 юли т. г. почти във всички градища в страната се извършиха масови митинги и събрания за протест и смисъл на прочетената в Народното събрание декларация на нашата група против 500-милионния нов заем\*, против скандалите, които устройха тука буржоазните и дребнобуржоазни групи от болшинството и опозицията и против незаконното обявяване за редовно гласуван и приет тоя заем. В тези събрания, масово посетени от българските работници, последните одобриха поведението на нашата група и подкрепиха протеста ѝ и сами протестираха в смисъла на казаната декларация. С десетки телеграми, адресирани до «Работнически вестник» и Централния комитет на Работническата социалдемократическа партия, събранията искаха да дадат гласност на резолюциите си.

Нито една от тия телеграми не е предадена по назначение. Между туй те не съдържат нищо, което би било законно задържането им според чл. 212 от Закона за пощите и телеграфите, ако за такова не се приеме, че те са крайно неприятни на правителството и са принос към борбата срещу скандалното стоварване върху гърба на работните маси новата и огромна тежест на заема, и срещу политиката, логическо последствие на която са подобни отрупвания на тия маси с нови и нови тежести.

Това непредаване по назначение на редовно приети от станциите телеграми, за които са и събрани такси от подателите, е голям произвол и съставлява престъпление срещу неприкосновеността на кореспонденцията. То се вече повтаря многократно, от което личи, че то се нарежда от горе, мимо протестите и оплакванията на заинтересованите.

Поради това и въз основа на чл. 60 от правилника за вътрешния ред на събранието

\* Вж «Работнически вестник», № 61, 4 юли 1914 г. (Ред.)

*питаме*

господина министъра на железниците, пощите и телеграфите:

1. Ще свършат ли тия скандални произволи, и то кога?

2. По чия заповед е извършено това противозаконно спиране на телеграмите?

3. Какво е сторено за наказване авторите на тоя произвол?

4. Какви мерки е взел или мисли да вземе, за да се направи невъзможно по-нататъшното посегателство върху неприкосновеността на частната кореспонденция, гарантирана от Конституцията, и молим да ни се отговори още в утрешното заседание, съгласно алинея II на чл. 60.»

И. «Работнически вестник»,  
№ 71, 16 юли 1914 г.

*Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»,  
сверен с оригинала*

## КЪМ ПАРТИЙНИТЕ И СИНДИКАЛНИ ДРУГАРИ!

София, 17 август 1914 г.\*

Синдикалният комитет умолява най-настоятелно още един път всички другари и съчувственици на нашето движение да се отзоват най-благосклонно в подкрепа на безработните другари.

Нека всеки потърси при съответните партийни и синдикални организации пратените им за тая цел специални листове и запише в тях своята възможна лепта.

Ония другари, готови да се отзоват на нашата покана и нямат в своето място лист, нека изискат такъв, или пък да изпратят направо жертвуваната сума до *Георги Димитров, Народен дом, Лъвов мост, София.*

*В. «Работнически вестник»,  
№ 97, 17 август 1914 г.*

*Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»*

\* Дата на публикуването. (Ред.)

## ОБЩИНСКОТО БЮРО ЗА БЕЗРАБОТНИ И РАБОТНИЧЕСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

В станалата вчера\* конференция на централните и местни настоятелства и контролни комисии на професионалните съюзи биде разгледана всестранно организацията на общинското Бюро за безработни и правилникът за неговото функциониране. След доклада на др. Г. Димитров и дебатите, в които взеха участие близо 20 души от синдикалните функционери, конференцията, като взе предвид:

1. Че общинското бюро, тъй както сега е организирано, оставено в ръцете *изключително* на общинската власт и *изолирано* от ръководството и контролата на заинтересованите за неговото правилно функциониране работнически организации, не може да се ползува с доверието на търсещите работа работници;

2. Че то не само при тая своя организация не е в състояние да изпълни своето предназначение — да настанява безработните на работа, *без да предизвиква намаление на работническите заплати и влошаване изобщо условията на труда*, но и може да бъде превърнато от заинтересованите господари и власти като средство за борба срещу работническите организации и за пречатствуване на техните законни усилия да подобряват положението на работниците;

3. Че не се предвижда в правилника никакво запрещение да не дава бюрото на господарите работници, когато

\* 12 октомври 1914 г. (Ред.)

в техните заведения има стачка или локаут; — *единодушно реши* да иска чрез социалдемократическите общински съветници *реорганизацията* на общинското Бюро за безработни в смисъл да бъде то поставено под ръководството и контролата на един специален комитет, *избиран от работническите организации*, за да се създаде по тоя начин пълната гаранция, че не ще бъдат увреждани интересите на тия, за които, както твърдят представителите на общинската власт, то е създадено.

Едновременно с това конференцията най-настоятелно изисква от синдикалните функционери, щото те да направят всичко необходимо за *разширяване функциите и засилване дейността на бюрата за безработни при работническите професионални организации през настоящия период на усилена безработица*.

В. «Работнически вестник»,  
№ 145, 14 октомври 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

## В ПОМОЩ НА БЕЗРАБОТНИТЕ

### ЕДНА ЗАКОНОДАТЕЛНА ИНИЦИАТИВА НА СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯТА

Парламентарната група на Работническата социалдемократическа партия е внесла за подпнване от необходимото число депутати в Народното събрание следното свое законодателно предложение за държавно подпомагане на безработните:\*

София, 24 октомври 1914 г.\*\*

Господа народни представители,

Общоевропейската война предизвика в нашата страна една остра икономическа криза, последствията от която най-тежко падат върху плещите на работническите маси, живущи изключително чрез наемен труд.

Според извършената анкета от страна на Общия работнически синдикален съюз в България върху размерите на безработицата в цялата страна, до тоя момент има у нас повече от 30 000 (тридесет хиляди) работници без работа и поради това без средства за прехрана на себе си и своите семейства, като не се смятат масата други, които работят нередовно, и следователно със значително намалени доходи от работата си.

По тоя начин най-малко 100 000 (сто хиляди) мъже, жени и деца днес са лишени от източника на прехраната си и са подложени на ужасите на глада.

С продължаването на сегашното международно положение това бедствие ще се разширява и изостря, защото наскоро ще бъдат привършени големите военни доставки в текстилната, кожарската и други индустрии, а и множество нови предприятия ще бъдат принудени да спрат или поне свършено да ограничат работата си поради изчерпване на обработваемите материали, доставяни от

\* В оригинала вносителите на предложението са: Г. Дмитров, Й. Йорданов, Т. Луканов, Х. Кабакчиев, Г. Кирков, Д. Благоев, В. Коларов, К. Тошев, Т. Петров, К. Ципоранов, Г. Павлов. (Ред.)

\*\* Дата на оригинала. (Ред.)

странство, вносът на които сега е или свършено невъзможен, или крайно затруднен.

Необходимо е да се вземат от страна на държавата бързи и решителни мерки за ограничение на растящата безработица и за облекчаване нейните гибелни последици за бедстващите работнически маси. Една от тия мерки трябва да бъде и материалното подпомагане на ония безработни работници и техните семейства, за които през периода на кризата не може да се осигури прехрана чрез подходяща за тях работа.

Поради гореизложените съображения парламентарната група на Работническата социалдемократическа партия внася в сегашната сесия на XVII народно събрание приложения законопроект за държавна помощ на безработните работници и техните семейства, като смята, че това е минималното, което държавата е длъжна *веднага* да стори в защита на страдащите и гладуващи работнически семейства.

И то трябва да бъде занапред една постоянна задача на държавата, защото и в нашата страна поради капиталистическото ѝ развитие безработицата — в по-слаба или по-остра форма — е вече *постоянно и растящо по своите размери явление*.

Възражението, че за такова материално подпомагане на безработните държавата не ще има средства, е свършено несъстоятелно, защото тия средства може и трябва да се намерят, като се прибегне извън другите мероприятия към едно специално облагане големите имоти и капитали и към въвеждането системата на прогресивно-походния налог.

От друга страна, нищо по-естествено и справедливо от това, щото притежателите на фабриките, работилниците и всички други предприятия и заведения, които чрез експлоатация на работническия труд увеличават своите богатства и които използват обикновено и *самата безработица*, за да имат по-евтини работници и да печелят, следователно, повече — да поемат част от разносните по материалното подпомагане на безработните, като внасят известни вноски за попълнянето на един специален за целта фонд.



Проект

ЗАКОН  
ЗА ДЪРЖАВНА ПОМОЩ  
НА БЕЗРАБОТНИТЕ РАБОТНИЦИ  
И ТЕХНИТЕ СЕМЕЙСТВА

Чл. 1. Основава се специален фонд за подпомагане безработните работници и техните семейства с първоначална сума от 10 милиона лева, като ежегодно в бюджета на държавата се определят необходимите за неговите нужди суми.

Чл. 2. Притежателите на всички фабрики, работилници и други предприятия и заведения внасят за попълването на фонда по 50 ст. седмично за всеки зает при тях на работа работник.

Чл. 3. Държавата дава парична помощ на безработните работници и работнички и техните семейства от деня на оставането им без работа до деня на настаняването им отново на работа.

Чл. 4. Помощите се отпускат в следните размери:

- а) Ако безработният е сам — 1,50 лв. дневно;
- б) Ако издържа семейство с двама членове — 2,50 лв.; с трима членове — 3 лв., с 4 и повече членове — 3,50 лева.

За членове на семейството се смятат: жената, децата, родителите, братята, сестрите и близките роднини на безработния, които са се издържали от неговата заплата.

Чл. 5. Определените в чл. 4 помощи се раздават на безработните работници и работнички ежеседмично чрез работническите синдикати и от тях не могат да се правят никакви удръжки.

## КРАЙНИТЕ КВАРТАЛИ И СОФИЙСКАТА ОБЩИНА

София, 30 октомври 1914 г.\*

Социалдемократическите общински съветници при Софийската община другарите *Д. Благоев* и *Г. Димитров* са внесли следното

*Предложение  
за подобряване състоянието  
на крайните работнически квартали в столицата*

Крайните квартали в столицата — «Коньовица», «Ючбунар», «Банишора», «Лозенец» и «Подуяне», дето живеят хилядите работнически и други бедни софийски семейства, са свършено занемарени. Докато централните части на града сè повече се уреждат и постоянно разхубавяват, населението на тия квартали е заставено да живее сред непроходима кал и в тъмнина, то е лишено от достатъчно вода и от сериозни санитарни грижи на общината. Там повечето улици са непостлани, по тях са образувани множество трапища и локви и чистенето им става твърде рядко и небрежно. В тия квартали чешмите са крайно недостатъчни, а осветлението — мизерно.

С настъпването на зимата животът на населението в крайните работнически квартали, което еднакво понася всички общински задължения, както и другите софийски жители, сè още повече влошава и става свършено непоносим.

---

\* Дата на заседанието на Софийския общински съвет, на което Г. Димитров внесе предложението. (Ред.)

Необходими са, прочее, бързи и ефикасни мерки за подобряването на тия квартали, за облекчаване участва на хилядите живущи там работнически и други бедни семейства.

Предвид на това и въз основа на чл. 50 от «Правилника за заседанията на Софийския градско-общински съвет», долуподписаните социалдемократически общински съветници предлагаме *Общинският съвет да избере из своята среда една специална комисия, която със съдействието на респективните технически лица при общината веднага да анкетира състоянието на крайните квартали и въз основа на своите непосредствени проучвания да се произнесе: какви подобрения трябва още сега да се направят на улиците, водоснабдяването, осветлението и санитарното състояние на тия квартали. Своя доклад комисията да представи в най-скоро време на съвета, за да може последният да вземе необходимите решения, преди още да е настъпила острата фаза на зимата.*

И. «Работнически вестник»,  
№ 161, 1 ноември 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

## ДО ВСИЧКИ ЦЕНТРАЛИ И МЕСТНИ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТИ

София, 26 ноември 1914 г.\*

До всички централи и местни работнически съвети Синдикалният комитет е разпратил *окръжно под № 571*, към което е приложено и *Ръководство за вътрешната администрация на професионалните съюзи\*\**. Както окръжното, така и Ръководството трябва да бъде раздадено от централите и съветите на всички настоятелства по няколко екземпляра. Там, дето това окръжно не се получи, нека своевременно се изиска от Синдикалния комитет.

И тук повторно привличаме най-сериозно вниманието на другарите върху важността на окръжното, като поканваме всички (предимно членовете на централите, настоятелствата, контролните комисии, местните съвети, синдикалните ревизори и пр.) да разгледат окръжното веднага и направят всичко възможно за реализирането на препоръчаните в него мерки.

От Синдикалния комитет

В. «Работнически вестник»,  
№ 183, 27 ноември 1914 г.

Печата се по текста  
на в. «Работнически вестник»

---

\* Дата на рубриката «Дневни новини», където е поместено известието.  
(Ред.)  
\*\* Вж настоящия том, с. 232—237. (Ред.)

## БЕЛЕЖКИ

- <sup>1</sup> *Двадесетият конгрес на БРСДП (т. с.)* се провежда в София от 29 юни до 1 юли 1914. Присъствуват 140 делегати, представители на 123 партийни групи и организации. Гости на конгреса са представители на Италианската социалистическа партия, на Румънската СДП и на шведското социалдемократическо работническо движение. Конгресът изслушва и обсъжда отчетите на ЦК (Г. Кирков), Контролната комисия (д-р Н. Исаков) и на парламентарната група на партията (Г. Димитров), както и доклади по изменение на вътрешния правилник и бюджета на партията (Г. Кирков), «Балканската война, националната политика на буржоазията и социалдемократията» (Хр. Кабакчиев), «Скъпоцията на живота и данъчната политика у нас» (Е. Марковски), «Работническото законодателство» (В. Мулетаров) и по дейността на партията в общинските и окръжните съвети и в училищните настоятелства (В. Коларов и Б. Хаджисотиров). По отчетите и по докладите са гласувани съответни резолюции. Конгресът избира ЦК в състав: Д. Благоев, Г. Кирков (секретар-касиер), В. Коларов, Хр. Кабакчиев и Г. Димитров; Контролна комисия: д-р Н. Исаков, Т. Луканов, Е. Марковски, Д. Иванов и В. Мулетаров; делегати на международния социалистически конгрес във Виена: Г. Кирков, В. Коларов и Хр. Кабакчиев. — 19.
- <sup>2</sup> Отнася се за коалиционния блок, съставен от трите либерални партии — Либералната партия (лидер В. Радославов), Народно-либералната партия (лидер Н. Генадиев) и Младолибералната партия (лидер Д. Тончев). Начело с В. Радославов либералният блок управлява страната от 4 юли 1913 до 21 юни 1918. — 21.
- <sup>3</sup> Става дума за виновниците за избухването на Междусъюзническата война 1913, в резултат на която България преживява своята първа национална катастрофа. Тя излиза от войната ограбена, разпокъсана и с разорено народно стопанство. На 30 дек. 1913 парламентарната група на БРСДП (т. с.) внася законодателно предложение в XVI обикновено НС да се назначи парламентарна

изпитателна комисия от 25 души (народни представители от всички парламентарни групи), която да издири и установи отговорностите по политическата подготовка, обявяването и воденето на Балканските войни (1912—1913), да анкетира вътрешната и външната политика на кабинетите, управлявали страната по това време, и да потърси сметка за извършените от тях произволи и злоупотреби (вж Д и м и т р о в, Г. Съч. Т. 4, С., 1983, с. 263—265). — 21.

<sup>4</sup> Георги Димитров има предвид I извънредна сесия на XVI обикновено НС, продължила от 19 до 31 декември 1913 и завършила с разтурянето на XVI обикновено НС. Сесията има общо 7 заседания, от които само 5 се провеждат, а 2 са закрити веднага след откриването им поради правителствена криза. (Повече подробности по този въпрос вж в брошурата на Г. Димитров «Какво извърши Работническата социалдемократическа партия и XVI Народно събрание». Съч. Т. 4, С., 1983, с. 249—277.) — 21.

<sup>5</sup> *Земеделци* — членове на *Българския земеделски народен съюз (БЗНС)* — основан през 1899 като професионално-просветителска организация. На своя VII конгрес (1905) съюзът приема съсловна политическа програма, която разглежда селяните като единно съсловие; главни са не класовите противоречия в обществото, а съсловните — между селското и градското население; ни по-голямото съсловие — селското, трябва да принадлежи ръководната роля в обществото. През всички периоди от развитието на БЗНС основната му членска маса са бедните и средните селяни, но поради съсловния принцип на изграждане в редовете му влизат и богати селяни. Затова още от създаването на съюза и него се оформят две тенденции: прогресивна — под влияние на трудещите се селски маси, и реакционна — под натиска на богатите селяни. БЗНС води борба с буржоазията и с личния режим на монарха от дребнобуржоазни позиции. В годините на войните (1912—1918) разширява влиянието си и става най-масовата партия в страната. През 1920 БЗНС спечелва парламентарните избори и съставя еднопартиен кабинет начело с Ал. Стамболийски. Земеделското правителство осъществява редица демократични реформи, които засягат интересите на едрата буржоазия, но не ликвидират икономическото ѝ господство. Опитвайки се да осъществят утопичната идея за «самостоятелна селска власт», те не само не потърсва единдействието на БКП, но започва неоправдана борба срещу нея. Това позволява на реакцията да организира военnofaшисткия преврат на 9 юни 1923 и да събори земеделското правителство. През Септемврийското антифашистко въстание 1923 се слагат основите на бойния съюз между БКП и БЗНС. След Априлските събития 1925 много от водачите на лявото крило на съюза са избити, БЗНС изпада в криза и се разцепва на няколко крила и групи. След Деветнадесетомайския преврат 1934 е забранен. Под ръководството на БКП сдружените земеделци участват в борбите на Народния антифашистки фронт.

(1936—1939) и в изграждането на Отечествения фронт (1942—1944). Левите сили в БЗНС се включват и във въоръжената антифашистка борба (1941—1944).

След 9 септ. 1944 БЗНС е главен съюзник на БКП в управлението на страната. Десните, антикомунистически сили в БЗНС, обединявани от Г. М. Димитров (Гемети), правят безуспешен опит да наложат реакционен курс на съюза, но са изключени от него. Останалите реакционни сили начело с Н. Петков създават опозиционен БЗНС, който през лятото на 1947 е разтурен от правителството. През 1948 съюзът отхвърля съсловния принцип и се преустройва в класова политическа организация на трудещите се селяни. Съюзът приема програмата за изграждане на социализма в България и признава ръководната роля на БКП в обществено-политическия живот. Със своята дейност БЗНС допринася за победата на кооперативния строй в българското село. — 22.

<sup>6</sup> *Радикали* — членове на Радикалдемократическата партия — дребнобуржоазна политическа партия, образувана в 1905 от обособилата се в Демократическата партия фракция на младодемократите начело с Найчо Цанов и Т. Г. Влайков. Обхваща част от градската дребна буржоазия и от дребнобуржоазната интелигенция. Обявява се в защита на буржоазнопарламентарния строй. Участва в правителството на Ал. Малинов (юни—ноем. 1918) и на Т. Теодоров (ноем. 1918—авг. 1919). Външната ѝ политика е русофилска и антантофилска. През 1922 се преименува в Радикална партия и се присъединява към Конституционния блок (1922—1923). След военнофашисткия преврат на 9 юни 1923 се разцепва; дясното ѝ крило влиза на 10 авг. с. г. в Демократическия сговор, а лявото начело със Ст. Костурков — минава в опозиция. — 22.

<sup>7</sup> *Демократи* — членове на Демократическата партия — буржоазна политическа партия, основана през 1896 от лявото крило на старата Либерална партия. До началото на XX в. е предимно дребнобуржоазна партия, но постепенно се превръща в представителка на средната търговско-индустриална буржоазия. Провежда политика на буржоазен реформизъм и демагогия към работническата класа. През 1902 начело на партията застава Ал. Малинов. Самостоятелно или в коалиция с други буржоазни и дребнобуржоазни партии участва в управлението на страната (1901—1902, 1908—1911, 1918 и 1931—1934). След военнофашисткия преврат на 9 юни 1923 част от нея начело с А. Ляпчев влиза във фашисткия Демократически сговор, а останалата част, ръководена от Ал. Малинов, минава в опозиция. След Деветнадесетомайския преврат 1934 Демократическата партия е разтурена, но запазва своето влияние и връзки. Проявява се като опозиционна на фашизма партия и същевременно води антикомунистическа политика. Възстановена след 9 септ. 1944; до разтурянето ѝ през 1947 действа като опозиционна на Отечествения фронт партия. — 22.

<sup>8</sup> Георги Димитров има предвид членовете на опортюнистическата *Българска работническа социалдемократическа партия*, които се оформя след X конгрес на БРСДП (1903) от отстраненото от партията опортюнистическо течение на общоделците. Тя обхваща предимно занаятчийски и дребнобуржоазни прослойки от градовете и селото, държавни служители и незначителна част от индустриалния пролетариат. Поддържа като своя идейна платформа общоделството, което е българска разновидност на ревизионизма и опортюнизма в международното работническо и социалистическо движение. Върху общоделците, наричани и широко социалисти, силно влияние оказва бернщайнството. Те прилагат широко тактиката на класово сътрудничество с буржоазията и разединяват работническото движение, участвуват в буржоазни блокове и правителствени коалиции против интересите на трудещите се. През 1908—1909 към широкосоциалистическата партия се присъединяват отстранените от БРСДП (т. с.) центристски групи на анархолибералите и прогресистите, поради което започва да се нарича БРСДП (обединена). По време на Първата световна империалистическа война 1914—1918 БРСДП (о) застава на националистически позиции и влиза в блок със съглашенофилските буржоазни и дребнобуржоазни партии. Тя посреща враждебно Октомврийската революция 1917. След революцията най-съзнавателните работници я напускат и влизат в БКП. БРСДП (о) се ангажира с военнофашисткия преврат на 9 юни 1923 и чрез свой представител участва в правителството на Ал. Цанков. При подготовката на Септемврийското антифашистко въстание 1923 широките социалисти отхвърлят предложението на БКП за изграждане на единен фронт в името на работническо-селско правителство. В годините на фашистката диктатура десните лидери на широкосоциалистическата партия продължават своя антикомунистически курс, а някои от тях сътрудничат на фашизма. Претр 30-те и началото на 40-те години в партията на широките социалисти се формира ляво течение от млади социалисти, които вземат участие в народнофронтовското и отечественофронтовското движение, ръководено от БКП. След победата на 9 септ. 1944 здравите сили овладяват ръководството на партията (авг. 1945). Десницата се обособява като опозиционна на ОФ партия под името БРСДП (о) и влиза в общ блок с опозиционния БЗНС (Никола Петков). През 1948 отечественофронтовската БРСДП се влива в БКП, като приема нейната програма и организационните й принципи. През 1947 във връзка с разгрома на буржоазната опозиция престава да съществува и БРСДП (о). — 22.

<sup>9</sup> *Българска работническа социалдемократическа партия (БРСДП)* — създадена като Българска социалдемократическа партия (БСДП) по инициатива на Димитър Благоев на учредителния конгрес, състоял се на връх Бузлуджа на 20 юли (2 авг.) 1891. БРСДП се изгражда в борба против народническо-утопичните и други идейни течения, чиито представители считат, че при тогавашните дребнобуржоазни условия в България няма възможност за съществуване на социалистическо движение и за



създаване на пролетарска партия. През авг. 1892 в Пловдив се провежда II конгрес на БСДП с представители на дружинките, които са за откритото обявяване на партията; след конгреса те стават известни като «партисти». Социалистите, които стоят на опортюнистически позиции, създават през 1892 Български социалдемократически съюз, поради което са наричани «съюзисти». «Партистите» отстояват тезата за необходимостта от марксистка партия на пролетариата, докато «съюзистите» отричат нейната навременност. През 1894 «партисти» и «съюзисти» се обединяват в една партия — Българска работническа социалдемократическа партия (БРСДП). В БРСДП се оформят две течения: революционно-марксистко — начело с Д. Благоев, и реформистко-опортюнистическо — възглавявано от Янко Сакъзов. Борбата между революционните марксистки и опортюнистите се задълбочава и изостря, като засяга всички въпроси на развитието на социалистическото и работническото движение. През 1900 Я. Сакъзов започва да издава сп. «Общо дело», в което пропагандира теорията за класово сътрудничество с буржоазията. Д. Благоев и неговите съратници Гаврил Георгиев и Георги Киров довеждат борбата против общоделците до пълно организационно скъсване с тях, което е санкционирано от X конгрес на БРСДП в Русе (1903). Партията се очиства от опортюнистите и с това се изявява като революционна марксистка партия на българския пролетариат. Тя е известна като партия на тесните социалисти. БРСДП (т. с.) стои начело на икономическите и политическите борби на работническата класа против капиталистическата експлоатация. Под нейно ръководство се изгражда ОРСС (1904). В периода на Балканските войни (1912—1913) и по време на Първата световна империалистическа война 1914—1918 БРСДП (т. с.) застава твърдо на позициите на интернационализма. Нейната парламентарна група гласува против военните кредити. Партията издига лозунга за мир и Балканска федеративна република, решително се обявява против социалшовинизма и скъсва с Втория интернационал. Тя дава ценен принос в борбата срещу опортюнизма и в международен мащаб; издига глас за създаване на нов интернационал на основата на революционния марксизъм. БРСДП (т. с.) участва активно в цимервалдското движение и през лятото на 1917 се присъединява към ръководената от В. И. Ленин цимервалдска левица. Посреща с възторг победата на Октомврийската революция 1917 и разгръща широка дейност за популяризиране на нейните лозунги. Под влияние на идеите на Октомврийската революция БРСДП (т. с.) започва да се превъоръжава с ленинизма, става една от съснователките на Комунистическия интернационал и за разлика от много други партии влиза в него без разцепление. На своя XXII конгрес (1919) тя се преименува Българска комунистическа партия (тесни социалисти). — 23.

<sup>10</sup> *Общоделци* — в случая Георги Димитров има предвид народните представители от широкосоциалистическата Българска работническа социалдемократическа партия (вж бел. № 8). — 24.

<sup>11</sup> Става дума за *стачката на трамвайните работници в София*, избухнала на 17 май 1914. Тя е предизвикана от отказа на Белгийската компания, построиля и експлоатираща трамвайната мрежа в София, да удовлетвори исканията на трамвайните работници за 8-часов работен ден, за седмично изплащане на работните заплати, за връщане на работа на уволнените работници и др. В стачната борба вземат участие над 300 души, които, подкрепени от софийските работници, принуждават Общинския съвет да приеме мерки срещу трамвайната компания. Дирекцията на трамваите приема част от работническите искания и на 31 май стачката е прекратена.

Георги Димитров следи отблизо борбата на трамвайните работници. На 17 май и 2 юни 1914 той отправя питания в Народното събрание по повод избухването на стачката и използването на военни и полицейски части срещу трамвайните работници, а на 22 май с. г. се обръща от името на СК на ОРСС с апел към всички работници да подкрепят стачниците (вж Д и м и т р о в, Г. Съч. Т. 4, С., 1983, с. 360—369, 378—379, 427—428). — 25.

<sup>12</sup> *Комитети на труда* — създават се от края на 1905 въз основа на чл. 17 от Закона за женския и детския труд в индустриалните заведения, за да упражняват обществен контрол върху прилагането на закона. В състава им влизат по право: кметът на града (председател) и членове: общинският или околийският лекар, околийският училищен инспектор, градският или държавният инженер, представител на работническите организации в града (задължително избиран от работническите синдикати) и секретарят на Търговско-индустриалната камара (където има такава). С изключение на работническия представител членовете на комитета се назначават. Мандатът на комитетите е три години. Единствено работническите представители-тесни социалисти се борят за точното прилагане на закона и за налагане на санкции спрямо собствениците-нарушители. Избори за работнически представители се провеждат през 1905, 1909 и 1912. През 1912 кандидат на ОРСС за работнически представител в Софийския комитет е Г. Димитров. След изтичането на третия мандат (март 1915) Министерството на търговията, промишлеността и труда с Окръжно № 613 от 27 апр. 1915 обявява, че комитетите на труда прекратяват съществуването си като самостоятелни органи на министерството. Съгласно чл. 16 и 17 от Закона за женския и детския труд и чл. 2 от Закона за инспектората на труда се назначават титулярни окръжни инспектори на труда и комитетите на труда се считат само като спомагателни органи на министерството. — 26.

<sup>13</sup> *Общ работнически синдикален съюз (ОРСС)* — първата класова революционна професионална организация на работниците в България; основан на учредителен конгрес в Пловдив (21—22 юли 1904), състоял се непосредствено след XI конгрес на БРСДП (т. с.). Партийният конгрес подкрепя инициативата за обединяване на синдикатите в общ съюз и се изказва за създаване на тесни идейни и организационни връзки «между партията, от една стра-

на, и проектирания общ съюз на българските синдикати — от друга, като се запазва пълната негова автономия». Съгласно приетия от учредителния конгрес устав ОРСС има за задача «да обединява работническото синдикално движение върху почвата на класовата борба, за защита на материалните и духовните интереси на труда». Ръководи се от Синдикален комитет, членовете на който заедно с членовете на ЦК на БРСДП (т. с.) образуват Общ работнически съвет — израз на връзките между партията и синдикалното движение. По места се изграждат местни работнически съвети, в които се включват по един представител на постоянствата на работническите синдикати и членовете на Местния партийен комитет. ОРСС стои решително на позициите на класовата борба и международната работническа солидарност, води борба против опортюнизма в работническото движение. Участва активно в международното профсъюзно движение и е един от основателите и активните членове на Профинтерна (1921—1937). Забранен от фашистката власт след разгрома на Септемврийското антифашистко въстание 1923 по силата на ЗЗД (1924). Продължава да работи полулегално до апр. 1925. Секретари на ОРСС са Г. Кирков (1904—1909) и Г. Димитров (1909—1923), който от 1905 до 1909 е деловодител и член на Синдикалния комитет и на Общия работнически съвет. — 26.

- <sup>14</sup> *Законът за празниците и неделната почивка* е приет на 14 ян. 1911 на III редовна сесия на XIV обикновено НС и обнародван в «Държавен вестник», № 36 от 17 февр. 1911. С него се отменя Законът за празничните дни в България от 31 ян. 1900. Новият закон предвижда задължителна за всички работници едnodневна почивка през седмицата и девет други дни — най-важните празници през годината. Такава почивка задължително се дава и за работещите в заведения и предприятия, в които производството е непрекъснато. За тях се препоръчва чрез разпределение на празничните и делничните смени или чрез резервни работници да се определи за почивен който и да е ден от седмицата. За неспазване на закона се предвиждат глоби, които се удвояват в случай на повторно нарушение.

Докладните записки и инспекторските рапорти до Министерството на търговията, промишлеността и труда официално изнасят редица факти за неспазване на закона още от влизането му в сила. Обширна информация за неговото нарушаване в цялата страна дават «Работнически вестник» и вестниците на отрасловите профсъюзи при ОРСС. — 27.

- <sup>15</sup> *Бюрото за безработни* е създадено на 25 септ. 1914 като служба по безработицата към Бюрото за социални грижи и благотворителност при Софийския общински съвет. Според приетия от Общинския съвет правилник чрез Бюрото за безработни общината поема грижата да намира работа на нуждаещите се работници, като им дава сведения за свободни работни места и препоръчва работници на индустриалните предприятия и частните работилници в столицата. Според доклада «По безработицата, нейните

причини и борбата против нея» на Софийското бюро за социални грижи и благотворителност до Министерството на търговията, промишлеността и труда към края на 1914 Бюрото за безработни още не е започнало да действа. — 27.

<sup>16</sup> По последното предложение на Г. Димитров в съвета стават остри дебати. Поради несъгласие на мнозинството от буржоазните общински съветници то не се приема като допълнение към Правилника на службата по безработицата, но става повод Общинският съвет да се ангажира с изработването на специален правилник за уреждане на възникналите между работодатели и работници спорове, които могат да прераснат в стачка. — 28.

<sup>17</sup> *Законът за насърчение на местната индустрия* е приет от XIV обикновено НС, утвърден с указ № 20 от 7 март 1909 и обнародван в «Държавен вестник», № 53 от 10 март с. г.; отменя Закон за насърчение на местната промишленост и търговия от 1905. С новия закон държавата покровителствува всички предприятия (от 10-те групи индустрии), в които има машини и други уреди за използване и на немускулна сила, с цел да се преработват и обработват сурови или полуобработени материали. Законът предвижда безмитен внос на машини и сурови материали, условна собственост върху свободни държавни и общински места — с право да се отчуждават в полза на предприятието след 20 г. непрекъснато владение, право всеки български индустриалец да свърже предприятието си чрез шосе или жп линия с държавните железници и други. За предприятията, които си служат с двигателна сила най-малко 10 конски сили, имат поне 6 месеца в годината 10 постоянни работници и използват машини и уреди на стойност най-малко 20 000 лв., се предвиждат и специални облекчения, като освобождаване от данък сгради, данък занаяти и гербов налог, превоз по държавните железници по специални благоприятни тарифи и др. Законът е в сила до 14 юни 1928, когато е отменен от нов, още по-благоприятен за индустриалците Закон за насърчение на местната промишленост. — 30.

<sup>18</sup> *Законът за защита на женския и детския труд* е приет от XIII обикновено НС под въздействието на засилващите се стачни борби на българския пролетариат; утвърден с Указ № 13 от 25 март 1905 и обнародван в «Държавен вестник», № 66 от 26 март с. г. Законът забранява да се вземат за работници във фабриките, мините, занаятчийските и др. предприятия деца по-малки от 12 години, деца от 10 до 15 години да работят повече от 3 часа на денонощие, а жените от всяка възраст — повече от 10 часа, нощната работа — за момчета под 15 години и за всички момичета и жени, и пр. Член 17 от закона предвижда създаването на комитети на труда, чрез които да се упражнява обществен контрол върху приложението му. Макар и твърде ограничен в сравнение с предложения на 21 юни 1902 от социалдемократическата парламентарна група законопроект, БРСДП (т. с.) и ОРСС се борят за неговото прилагане. За разясняване на закона през 1906 е изда-

дена брошурата на В. Коларов «Законна защита на женския и детския труд», която Г. Димитров използва в речите и статиите си. Законът е в сила до апр. 1917, когато е заменен със Закона за хигиената и безопасността на труда. — 35.

<sup>19</sup> Има се предвид *Законът за инспектората по труда*, приет от XIII обикновено НС, утвърден с указ № 132 от 26 окт. 1907 и обнародван в «Държавен вестник», № 238 от 3 ноем. с. г. С него се предвижда уреждането на инспекторат на труда, който да следи за прилагането и изпълнението на законите, правилниците и наредбите по индустрията, търговията, занаятите и по протекцията на работниците при Министерството на търговията и земеделието. Службата на инспектората се изпълнява от главните инспектори при министерството и от окръжните инспектори (по един за всеки окръг). Те имат право на свободен достъп във всички обществени, държавни и частни промишлени заведения (включително и в тези, които са предназначени за професионално обучение или за благотворителни цели). Назначаването и уволняването им става със специални укази на министерството. Уредбата на службата на инспектората по труда, неговите и на органите му права и задължения се определят от Правилника за прилагането на Закона за инспектората. Законът е в сила до 5 апр. 1917, когато е заменен със Закона за хигиената и безопасността на труда. — 35.

<sup>20</sup> *Законът за подпомагане на държавните работници в случай на инвалидност и заболяване* е приет от XIII обикновено НС, утвърден с указ № 19 от 19 февр. 1906 и обнародван в «Държавен вестник», № 52 от 7 март с. г. С него се предвижда: 1. В случай на заболяване — медицинска помощ на работника (или на членове от семейството му) и парична помощ само на заболелия работник в размер на дневната му заплата, или на  $\frac{1}{2}$  от нея, ако той се лекува с държавни средства (в болница или санаториуми); 2. Инвалидна пенсия лично на работника (според случая — в размер на  $\frac{1}{4}$ ,  $\frac{1}{3}$  или  $\frac{1}{2}$  от годишната му заплата), ако той не по своя вина по време на работа или вследствие на нея е станал нетрудоспособен; пенсия за наследниците на работника (50, 70, 85, 95% или цялата му пенсия), когато той умре като пенсиониран, по време на работа или вследствие придобита по време на работата болест. Източниците за изплащане на помощите и пенсиите са 2% удържки от заплата на всеки работник; от удържките на повишенията за първия месец, когато работникът минава в по-висок разред; от подаръци и завещания и от суми, предвиджани всяка година в бюджетите на съответните учреждения. Установяването на заболяването и инвалидността, определянето размера на пенсиите и помощите, управлението на помощните фондове и др. въпроси са регламентирани със специален правилник за приложението на закона, утвърден с Указ № 68 от 7 септ. 1906. С едно изменение на чл. 14 (апр. 1912) и забележка към чл. 1, прибавена със специален закон през апр. 1915, законът е в сила до 15 юни 1918, когато е отменен със Закон за осигуряване

на работниците и служещите в случай на злополука и болест.  
35.

- 21 *Законът за мините* е приет от XIV обикновено НС, утвърден с Указ № 33 от 31 март 1910 и обнародван в «Държавен вестник», № 83 от 14 апр. с. г. Член 121 от закона гласи: «Концесионерът е отговорен по граждански ред за всеки нещастен случай, причинен вследствие неосторожност или отклонение от правилата на експлоатацията, ако не докаже, че нещастният случай се дължи не нему и не на негови представители; той е отговорен и по уголовен ред, според случая и степента на показаната небрежност.» — 44.
- 22 Отнася се за *Софийското женско дружество «Майка»*, основано през 1869 и ръководено през първите години след създаването му от видната общественичка от епохата на Възраждането Йорданка Филаретова. Дружеството развива народополезна просветна дейност. През 1893 открива в София стопанското училище «Мария Луиза» — първото девическо професионално училище в България. Дружеството преминава на позициите на буржоазното женско движение. През 1901 участва в създаването на Българския женски съюз, който след излизането на жените-социалдемократки от него (1903) се оформя като буржоазна женска организация. През 1914 е съсновател на Съюза на благотворителните дружества. Дългогодишна председателка на дружество «Майка» е Ек. Карavelова. — 52.
- 23 *Партийната социалистическа печатница* е създадена в края на 1909 по решение на XI партнен конгрес (1904) със средства, набавени чрез вътрешнопартиен заем. Със съдействието на Германската социалдемократическа партия част от акциите на заема се пласират в Германия. Печатарските машини са закупени през 1909. По предложение на Г. Димитров на работа в печатницата са привлечени квалифицирани печатарски работници. Най-напред в нея е отпечатан № 73 на «Работнически вестник» от 1 ян. 1910. По време на Балканската война 1912—1913 работата ѝ е преустановена (до февр. 1913); след войната печатницата се разраства. През Първата световна война 1914—1918 е с намален състав и от края на 1918 отново работи с пълен капацитет. Освен «Работнически вестник» в партийната печатница се печатат книги (преводи на произведения на К. Маркс, Ф. Енгелс, В. И. Ленин и на други видни марксисти, трудове на ръководители на партията и ОРСС, в това число и на Г. Димитров, и др.), конгресни материали (годишни отчети, програми, уставы и др.) на партията и ОРСС, Червен народен календар, агитационни материали и др.
- През 1919 партийната печатница и книжарница преминават към Кооперация «Освобождение», към която се създава книгоиздателски отдел. След опожаряването на Народния дом от фашистки погромджии (24 май 1921) печатницата е почти унищожена. По-късно е организирана нова печатница, с най-голямата

за времето ротационна машина, която работи до Септемврийското антифашистко въстание 1923. — 55.

<sup>24</sup> Георги Димитров има предвид *Закона за пощите, телеграфите и телефоните*, гласуван от XIII обикновено НС, обнародван в «Държавен вестник», № 26 от 3 февр. 1906. Член 12 от закона гласи: «Подателят на каквито и да е кореспонденции и пратки, дадени на пощата, е законен притежател на тях кореспонденции и пратки дотогава, докогато те не са доставени на получателя, и следователно има право да понска да му се повърнат назад или да се предадат другиму.» — 60.

<sup>25</sup> Става дума за държавния заем в размер на 500 000 000 златни лева, който правителството на В. Радославов сключва на 29 юни 1914 със синдикат от германски и австро-унгарски банки начело с германската банка Дисконто Гезелшафт при изключително неблагоприятни за страната условия. Гласуването му в Народното събрание (2 юли 1914) се превръща в открито стълкновение между правителството и опозицията. Срещу 500-милионния заем се обявява цялата прогресивна общественост в страната. Той е окъчествен като гибелен за България, като средство за финансовото и политическото ѝ заробване от чуждестранния капитал. Със сключването на заема фактически се решава въпросът за присъединяването на България към Централните сили в навечернето на Първата световна война.

Парламентарната група на БРСДП (т. с.) излиза с две декларации, в които осъжда сключването на заема и цялата заемна политика на буржоазното правителство. Партията и ОРСС организират и ръководят широка протестна акция в цялата страна. На митинги и събрания в столицата и провинцията говорят Д. Благоев, Г. Кирков, В. Коларов и Г. Димитров. Двадесетият партиен конгрес (29 юни—1 юли 1914) отправя специален протест по повод сключването на заема. ЦК на БРСДП (т. с.) и парламентарната група на партията излизат с Манифест към работническата класа в България. «Работнически вестник» помества протестни телеграми и др. материали, а чрез поредица уводни статии под надслов «Държавните заеми» изяснява същността на заема и отношението на партията към заемната политика на буржоазните правителства (вж «Работнически вестник», № 60, 62, 64—68 от 3, 5, 8—12 юли 1914). — 60.

<sup>26</sup> *Българското търговско параходно дружество «Постоянство»* — Варна, е основано в края на 1892 съгласно приетия от VI обикновено НС на 12 дек. с. г. Закон за съставяне на Българско търговско параходно дружество по Черно море. Глава III от Устава на дружеството «Акции и акционерни» предвижда държавата, която е притежател на  $\frac{1}{4}$  от акциите, да отпуска ежегодно субсидия на БТПД; дружеството от своя страна се задължава да пренася безплатно пощата (във военно време — и войската и припасите ѝ) и с половин такса — войската и припасите ѝ в мирно време и държавните служители, пътуващи служебно.

Уставните постановления за размера на държавната субсидия се променят неколккратно (1897, 1904, 1907). Последното изменение на Устава довежда до извънредно увеличение на държавната субсидия, която през 1908 достига сумата 496 000 лв. Поради това при гласуването на държавния бюджет за 1909 Народното събрание решава, че субсидията, която се дава на БТПД «Постоянство», «не може да надмине 400 000 лв. годишно» (чл. 7). От основаването си до 1913 БТПД «Постоянство» реализира приходи в размер на 10 615 992 лв., а получава от държавата като редовна и извънредна субсидия — 6 003 085 лв. — 74.

<sup>27</sup> Отнася се за трите либерални партии — вж бел. № 2. — 78.

<sup>28</sup> Става дума за конфликта, избухнал между Австро-Унгария и Сърбия във връзка с убийството на австро-унгарския престолонаследник ерцхерцог Франц Фердинанд на 15 (28) юни 1914 в Сараево. Атенатът е извършен от членове на нелегалната националистическа организация «Млада Босна». Под натиска на Германия на 10 (23) юли Австро-Унгария дава на Сърбия неприемлив ултиматум и въпреки съгласието на сръбското правителство да изпълни почти всички негови изисквания, на 12 (25) юли скъсва дипломатическите си отношения с нея и на 15 (28) юли ѝ обявява война. Военният конфликт между Сърбия и Австро-Унгария поставя началото на Първата световна война 1914—1918. — 90.

<sup>29</sup> Телеграфически отговор на телеграма на Карл Легин от 17 юли 1914. Телеграмата е във връзка с решението на Международния синдикален секретариат (МСС) да издаде специален сборник с мнения на синдикални организации от различни страни във връзка с опасността от избухване на общоевропейска война. Тя е изпратена до всички синдикални централи, членуващи в МСС. Поради нередовните съобщения СК на ОРСС получава телеграмата на 21 юли, след обявяването на военно положение в Германия. Г. Димитров се отзовава веднага, но отговорът му не е получен от К. Легин, а е задържан от военната цензура в Берлин. — 97.

<sup>30</sup> Има се предвид *Общият работнически синдикален съюз (ОРСС)*. — 97.

<sup>31</sup> *Балканска федеративна република* — лозунг за обединяване на балканските народи върху принципите на вътрешнодемократично устройство и национално самоопределение. Първоначално е идея на прогресивните дейци на Балканите от епохата на Възраждането — Любен Каравелов и Христо Ботев (България), К. Ригас Велестинлис (Гърция), Светозар Маркович (Сърбия) и др. Най-последователно лозунгът за Балканска федеративна република е следван от тесните социалисти начело с Д. Благоев. След Първата балканска социалдемократическа конференция (1909, Белград) този лозунг е издигнат от революционната социалдемократия в балканските страни срещу националистическата и



хегемонистична политика на буржоазните и монархиите на Балканите и завоевателните домогвания на империалистическите държави в навечерието и по време на войните (1912—1918). Тази идея е приета и продължена след Първата световна империалистическа война и от комунистическите партии на Балканите. Те считат, че в рамките на Балканска федеративна съветска република работническата класа ще постигне своето икономическо и политическо освобождение, ще се осъществи националното обединение на отделните балкански народи и ще се премахнат противоречията между тях. — 97.

<sup>32</sup> Георги Димитров има предвид избухването на *Първата састовна война 1914—1918* — империалистическа война между двете коалиции на капиталистическите държави — германо-австрийския блок (Централни сили) и Антантата, предизвикана от крайното изостряне на противоречията в хода на борбата за преразпределение на света, на колониите и на сферите на влияние. Най-остри са противоречията между Англия (най-старата капиталистическа държава) и икономически засилилата се Германия. Като непосредствен повод за войната послужва убийството на австро-унгарския престолонаследник Франц Фердинанд в Сараево (15/28 юни 1914). Австро-Унгария обявява война на Сърбия (15/28 юли). На 19 юли (1 авг.) Германия обявява война на Русия, на 3 авг. — на Франция, а на 4 авг. германските войски нахлуват в неутрална Белгия. В същия ден Англия обявява война на Германия. На 29 окт. 1914 в германо-австрийския блок влиза Турция. Към Антантата се присъединяват Италия (23 май 1915), Румъния (27 авг. 1916) и САЩ (6 апр. 1917). Мобилизирани са 73 514 млн. души. В края на войната участвуват 34 държави с население 1,5 млрд. души (75% от населението на Земята). Военните действия се водят на територията на Европа, Азия и Африка, а в Европа — на три бойни театъра: Западноевропейски, Източноевропейски и Балкански.

Поради важното ѝ стратегическо положение на Балканския полуостров България се очертава като предпочитан военен съюзник и за двете империалистически групировки. В навечерието на войната управляващият либерален кабинет начело с В. Радославов открито демонстрира предпочитанията си към германо-австрийския блок и започва агитация за незабавна война като средство за решаване на българския национален въпрос. Групата на така наречените съглашенофилски партии — Народната (народняшка), Прогресивнолибералната и Демократическата партия, е по-малко настойчива в избирането на войната като най-прекия път за удовлетворяване на българските национални въждания. В случай че се наложат военни действия, те съветват България да се присъедини към Антантата. БЗНС и Радикалната партия отначало са за ненамеса във войната, но по-късно преминават към съглашенофилските партии. Широките социалисти известно време са за неутралитет на България, но по-късно подкрепят националистическата политика на буржоазията. Принципно твърда антивоенна позиция заема БРСДП (т. с.),

чиято парламентарна група още по време на Сараевската криза издига в Народното събрание лозунга за Балканска федерация като единствено възможно път за решаване на сложните териториални проблеми на Балканите.

На 14 окт. 1915 България влиза във войната на страната на Централните сили. Мобилизирани са три армии, достигнали в края на войната обща численост 885 175 души (17% от населението), процент, непознат в нито една от воюващите страни.

Огромно въздействие върху Първата световна империалистическа война оказва победата на Великата октомврийска социалистическа революция 1917 в Русия. Съветското правителство предлага да се сключи мир без анексии и контрибуции, което Антантата отхвърля. За да запази завоеванията на революцията, на 3 март 1918 Съветската република сключва мирен договор с Германия в Брест-Литовск. През ноем. 1918 в Германия избухва буржоазнодемократична революция и германското правителство е принудено да сключи примирие (11 ноем.).

Военните действия завършват с пълно поражение на Централните сили. По време на войната загиват 9,5 млн. и са ранени 20 млн. души. Окончателните условия за мирните договори с победените страни са изработени на Парижката мирна конференция 1919—1920. Мирният договор с България е сключен на 27 ноем. 1919 в парижкото предградие Ньой. Неговите грабителски, империалистически условия и недалновидната политика на българската буржоазия довеждат България до втора национална катастрофа.

Първата световна война 1914—1918 и Октомврийската революция 1917 поставят началото на общата криза на капиталистическата система. — 102.

<sup>33</sup> *Балканска война 1912—1913* — война на държавите от Балканския съюз (България, Сърбия, Гърция и Черна гора) срещу Турция. След Берлинския конгрес 1878 под турска власт остават значителни територии, населени с българи, гърци, албанци и др. Сред поробеното население, особено в Македония и Одринска Тракия, о. Крит и Албания, се разгръщат националноосвободителни движения срещу националния, религиозния и социалния гнет на турския абсолютизъм. Българското население в Македония и Одринска Тракия под ръководството на Вътрешната македоно-одринска революционна организация (ВМОРО) води дългогодишна борба за освобождение, чиято най-ярка изява е Илинденско-Преображенското въстание 1903. Управляващата буржоазия в балканските страни използва ненавистта на народните маси към турските поробители за осъществяване на хегемонистичните си стремежи. На Балканите се кръстосват интересите и на големите империалистически държави, които използват користоно противоречията между балканските съюзници и Турция. Срещу политиката на буржоазията и династиите в балканските страни се обявява работническата класа начело със своите социалдемократически партии. Решителен и последователен противник на войната като средство за разрешаване на националния въпрос на Балканите е БРСДП (т. с.).

Повод за избухването на Балканската война са кланетата над българското население в Щип (ноем. 1911) и Кочани (юли 1912) и отказът на турското правителство да даде автономия на Македония и Одринска Тракия. Военните действия започват на 26 септ. 1912 между Турция и Черна гора. На 5 окт. във войната се намесват България и Гърция, а на 7 окт. и Сърбия. Основните сили на България са съсредоточени на Тракийския боен театър срещу основните турски сили. Българските войски водят успешни сражения и достигат Чаталджа (40 км от Цариград). Значителни успехи постигат съюзниците в Македония и Албания. Понасящата тежки поражения Турция потърсва съдействието на Великите сили за сключване на примирие; в Лондон започват преговори за мир, но след младотурския преврат (10 ян. 1913) те са прекъснати. Последвалите след това сражения носят нови победи на съюзниците при Чаталджа и Булаир; завладени са крепостите Янина, Одрин, Шкодра. Войната завършва с поражение на Турция. Подписан е Лондонският мирен договор (17 май 1913), според който Турция отстъпва на страните от Балканския съюз земите на запад от линията Мидия—Енос заедно с Егейските острови. Албания получава независимост.

Независимо от целите и стремежите на балканската буржоазия и монархическите династии Балканската война има обективно прогресивен характер. Тя премахва турското национално потисничество и феодалните остатъци в освободените области и създава условия за тяхното свободно обществено-икономическо развитие. За българския народ е освободителна война, опит за завършване на националноосвободителната буржоазнодемократична революция, борба срещу несправедливите решения на Берлинския конгрес.

Споровете на съюзниците за подялбата на освободените земи довеждат до избухването на Междусъюзническата война 1913. — 103.

<sup>100</sup> Георги Димитров има предвид инициативата на Министерството на търговията, промишлеността и труда да събере чрез анкета сведения за безработицата в България. За целта е изпратено специално окръжно № 2834 от 22 авг. 1914 «До окръжните управители, Търговско-индустриалните камари, Индустриалния съюз, общите работнически синдикални съюзи (тесни и широки)». Резултатите от анкетата са обобщени в рапорт на д-р Димо Тодоров, подначалник на Отделението за труда при министерството, озаглавен «Безработицата у нас и борбата с нея» и публикуван с малки съкращения в сп. «Економически преглед», № 13—14 от 15—31 март 1915, с. 230—236. В рапорта се посочва, че от всички отзовали се лица и организации «Синдикалният работнически съюз при тесните социалисти дава най-подробно класифицирани и прегледни сведения»; цитирани са и части от писмо, с което СК на ОРСС е съобщило своите наблюдения и сведения по безработицата. Поради това, че писмото на СК не се откри, по-долу даваме цитирани от него пасажки, които не се срещат във включените в настоящия том окръжни, речи и статии на Г. Димитров по безработицата:

«Вследствие на всичко това (на спънките — д-р Д. Т.), въпреки всички наши усилия, анкетата не можа да бъде приключена до края на месец септември т. г., както ние искахме, нито пък е тъй пълна и изчерпателна, както това е необходимо.» II по-нататък: «Естествено е, че през тоя период от един месец и половина (от началото на анкетата им и до датата на писмото им 14.XI.1914 год.) са настъпили известни колебания и промени и повечето от анкетираните места, индустрии и предприятия, но те, първо: не са значителни, и, второ: не само не са предизвикали намаление на общата безработица, но, напротив, според всички допълнителни сведения, които имаме, са оказали влияние за още по-голямото нарастване на действителното общо число на безработните работници.

В настоящия момент (към 15 ноември 1914 год. — д-р Д. Т.) смело може да се твърди, че числото на безработните в цялата страна далеч надминава 25 000 души и бедствието е много по-голямо от ония размери, които се рисуват в нашите таблици. Но числото на безработните тепърва ще бъде особено силно увеличено поради близкото привършване на военните доставки в текстилната, обущарската, кожарската и сарашката индустрии, както и вследствие изчерпването на много от обработваемите и други материали, които се внасят от странство и вносът на които сега е крайно затруднен, без да говорим и за привършването на сезонната работа в петте захарни фабрики, дето временно сега са заети няколко хиляди работници и работнички» (вж «Сборник на окръжни наредби, докладни записки, инспекторски рапорти, закони и законопроекти по покровителството на труда. 1905—1915». С., 1918, с. 814). — 114.

<sup>35</sup> Закон за обявяване на страната в обществена криза — има се предвид Указ № 390 от 25 авг. 1914 за обявяване царството в положение на обществена криза, обнародван в «Държавен вестник», № 194 от 29 авг. с. г. Указът е издаден съгласно чл. 7 от Закона за определяне продажната цена на съестните и други предмети от първа необходимост по време на обществени кризи и бедствия, който гласи: «Обществената криза и бедствие за отделна местност или за цялата държава се обявяват с царски указ въз основа решение на Министерския съвет. Така също с царски указ се и явява, че нормалният живот е настъпил и свободата на търговията възстановена». — 116.

<sup>36</sup> Законът за градските общини е приет от IV редовна сесия на IV обикновено НС и обнародван в «Държавен вестник», № 69 от 19 юли 1886. До края на 1914 Народното събрание гласува II закона за неговото изменение и допълнение, а някои от постановленията му се отменят с Избирателния закон от 1897 и съгласно Закона за общинските налози от 1900. Тези изменения и допълнения обаче не засягат нито един от членовете на закона, с които се определя зависимостта на общинските съвети (относно бюджета, администрацията, социалната политика и пр.) от местните и централните органи на държавната власт. Липсата на общински

автономия е една от основните причини Самоковската (1910—1912). Сливенската (1912—1923) и другите общински комуни да не осъществят много от своите социални мероприятия. — 130.

- <sup>37</sup> *Закон за определяне продажната цена на съестните и други предмети от първа необходимост през време на обществени кризи и бедствия* — приет от XVII обикновено НС на 29 юли 1914 и обнародван в «Държавен вестник», № 180 от 12 авг. с. г. Законът дава право на общинските съвети (с участието на финансовите власти) по време на обществени кризи и бедствия, причинени от неурожай, наводнение, мобилизация, война и др., да определят продажните цени (на едро и на дребно) на всички хранителни и др. продукти от първа необходимост, както и цените на наемите и заплащането на труда. Началото и краят на обществената криза за отделен район или за цялата страна се определят с царски указ по решение на Министерския съвет. Законът задължава всички търговци да спазват определените от специални общински комисии цени и в случай на нарушения предвижда наказателни мерки: глоби, реквизиране на стоки от общината и др.

На 6 авг. «Работнически вестник» публикува текста на закона, а впоследствие редовно информира за дейността на Софийската общинска комисия за периодично нормиране на цените на хранителните и други продукти от първа необходимост, създадена по инициатива на Г. Димитров (вж настоящия том, с. 98). На 26 септ. по решение на Общинския съвет комисията е реорганизирана в духа на закона и Г. Димитров отново е избран за неин член (вж настоящия том, с. 133). — 132.

- <sup>38</sup> Поради възникнали спорове между общинската комисия за периодично нормиране на цените на продуктите от първа необходимост и търговците на жита и брашна Софийският общински съвет избира две подкомисии, които командирова (едната в Северна, другата в Южна България) да проучат на място състоянието на житните и брашнените пазари. Подкомисията за Северна България, в състав Г. Димитров и д-р М. Бесарабов (управител на Софийските хали), посещава от 12 до 18 септ. 1914 основните житни центрове в тази част на страната. По-подробни данни за резултатите от тази командировка и за препоръките на подкомисията се съдържат в бележките на Г. Димитров, поместени в настоящия том, с. 529—531. — 133.

- <sup>39</sup> *Русевисти* — става дума за поддръжници на д-р Марин М. Русев (1864—1935), дългогодишен директор на Дирекция Народно здраве при Министерството на вътрешните работи и народното здраве и председател на Върховния медицински съвет. — 134.

- <sup>40</sup> *Отнася се за Междусъюзническата война 1913* (Втора балканска война) — война между България и бившите ѝ съюзници от Балканския съюз — Сърбия, Гърция, Черна гора и присъединилата се към тях Румъния, предизвикана от рязкото изостряне на противоречията между тях след Балканската

война 1912—1913. Политиката на големите империалистически държави съдейства за раздухване на национализма и вражда-та между балканските народи и подхранва стремежите на балканските буржоазно-монархически клики към хегемонизъм на полуострова.

Сръбското и гръцкото правителство започват дипломатическа подготовка за война против България още през 1912. Само два дни след подписването на Лондонския мирен договор (17 май 1913) те сключват военнополитически съюз, насочен срещу България. Сръбското правителство настоява за ревизия на договора. Българската буржоазия претендира за цяла Македония и Тракия. В споровете за подялбата на освободените земи Черна гора се присъединява към Сърбия и Гърция, а Румъния предявява претенции за Южна Добруджа. Сърбия, Гърция, Черна гора и Румъния са подкрепени от Съглашението, а Турция — от Централните сили. България е застрашена от международна изолация. При създадената тежка обстановка българските управляващи среди и монархът не съумяват да спечелят поддръжката на някоя от Великите сили, преди всичко на Русия, за да предотвратят създаването на антибългарска коалиция на Балканите и да се постигне националното обединение на българския народ.

Партията на тесните социалисти се обявява решително срещу призивите за война и издига редица искания с цел да се задълбочи сближаването на балканските народи. Тя се бори за разрешаване на националните противоречия чрез създаване на Балканска демократична федерация.

На 16 юни 1913 по нареждане на цар Фердинанд българската армия атакува сръбски и гръцки части в Македония с цел да ги изтласка от оспорваните райони. Сърбия и Гърция, а на 27 и 30 юни — Румъния и Турция, започват активни военни действия срещу България, която претърпява поражение. С мирния договор от 28 юли 1913, сключен в Букурещ, се слага край на войната. Южна Добруджа е дадена на Румъния, Сърбия завзема Вардарския дял на Македония, а Гърция — Южна Македония. България запазва района на Родопите, Пиринския край с района на р. Струмица и Западна Тракия между реките Места и Марица. По Цариградския договор, сключен на 16 септ. 1913 между България и Турция, България изгубва и Източна Тракия, която отново преминава към Турция.

България излиза от войната ограбена, разпокъсана и с разорено народно стопанство. Това е първата национална катастрофа на българския народ. От заграбените български земи в България прииждат хиляди бежанци, които търсят спасение от преследванията на чуждите шовинистични правителства. — 144.

<sup>41</sup> «Бездомническо дружество» — вероятно става дума за *Първото българско благотворително семейно квартирно дружество «Добродетел»*, основано в София през септ. 1911, в навечерието на общинските избори. Учредителите му използват предизборните те обещания на буржоазните партии и движението на бездомническия софийски гражданин, за да привлекат повече членове в друже-

ството. През 1912 дружество «Добродетел» отправя молба до Софийската община да му гарантира заем с някоя банка за постройка на частни жилища, а през 1914 и началото на 1915 неколккратно иска да му се отпусне под наем за вечно ползуване някой незастроен или малко застроен квартал. Общинската група на партията се обявява против предлаганото от дружеството разрешение на жилищната криза в столицата. По повод основането на дружество «Добродетел» и неговите първи изяви «Работнически вестник» предупреждава, че зад дружеството се крият «шарлатани, които ще ограбят вноските на своите лековерни членове», и «че чрез «квартирно-жилищния» въпрос спекулантите се стараят да изтръгнат и гласовете на наивните бедни и безимотни избиратели в полза на някоя буржоазна котерия» (вж «Работнически вестник», № 47, 1 септ. 1911). — 149.

<sup>42</sup> Анкетата по дейността на т. нар. *демократически общински съвет* в София, избран през апр. 1908, е предизвикана от извършените от неговите членове злоупотреби и гешефти. На 16 авг. 1911 Софийският окръжен съд обявява за обвиняеми и отстранява от длъжност всички членове на съвета. На 18 авг. 1911 демократическият общински съвет е разтурен, но въпросът за разследване на неговите злоупотреби не се поставя нито от управлявалата от 18 авг. до 18 септ. с. г. тричленна комисия, нито от избрания на 18 септ. 1911 коалиционен общински съвет. — 151.

<sup>43</sup> *Народняци* — членове на *Народната (народняшка) партия* — буржоазна консервативна партия, основана на 3 юни 1894. Нейни лидери са К. Стойлов и Ив. Евстр. Гешов. Изразява интересите на едрия банков, търговски и промишлен капитал. Вътрешната ѝ политика е крайно реакционна, а външната е ориентирана към Русия и Антантата. Управлява самостоятелно през 1894—1899, а през 1911—1913 — заедно с Прогресивнолибералната партия. След Първата световна война участва в няколко коалиционни правителства. През 1920 се слива с Прогресивнолибералната партия в Обединена народнопрогресивна партия, която през авг. 1923 влиза във фашисткия Демократически сговор. — 151.

<sup>44</sup> *Цанковисти* — членове на *Прогресивнолибералната партия*, наречени по името на нейния водач Драган Цанков. Тя се оформя през 1894 от фракция на старата Либерална партия. Изразява интересите на търговско-лихварската и земевладелската буржоазия. Нееднократно участва в управлението на страната: през 1901—1903 и през 1913 съставя еднопартийни правителства, а през 1901, 1911—1913 и 1919—1920 — участва в коалиционни правителствени кабинети. Външната ѝ политика е ориентирана към Русия. През 1920 се обединява с Народната (народняшка) партия в Обединена народнопрогресивна партия, която през авг. 1923 влиза във фашисткия Демократически сговор. — 151.

- <sup>45</sup> Георги Димитров вероятно има предвид тесните лични и делови контакти на кмета на Софийската община — народняка Петко Теодоров, с някои от широкосоциалистическите общински съветници — взаимоотношения, които очевидно са давали отражение върху общинското управление през периода февр. 1914—март 1915. По-подробно по този въпрос вж в статията «Народняшко-общоделският ортаклък в Софийската община» — «Работнически вестник», № 6, 15 април 1915, с. 2. — 153.
- <sup>46</sup> Бюрото за социални грижи и благотворителност към Софийския градски общински съвет започва да функционира към средата на 1914. То се състои от началник на бюрото, чиновник по жилищния въпрос, чиновник по безработицата и писар. Първоначалната му дейност е свързана с изработване на правилник за службата по жилищния въпрос, откриване на справочно квартирно бюро, подготвяне на правилник за службата по безработицата и организиране на посредническо бюро за безработни. Бюрото е задължено да се грижи за прилагане на Закона за женския и детския труд и Закона за празниците и неделната почивка; да отговаря за училищната политика и културната дейност на общината — фондове, стипендии и пр.; да се грижи за доставката на каменни въглища с намалени цени и за застраховката на посеите и рогатия добитък на територията на общината. То поддържа и благотворителна служба, чрез която съдейства за приемане на деца в яслите, за уреждане на приюти за бедните, за обединяване на частните благотворителни инициативи и пр. Отговорен за дейността на Бюрото е един от помощник-кметовете на общината, а началникът на бюрото (през 1914 — Ст. Стефанов) е едновременно и секретар на Съюза на столичните благотворителни дружества. — 155.
- <sup>47</sup> Има се предвид коалиционният 32-ри кабинет на В. Радославов (23 дек. 1913—21 юни 1918). — 216.
- <sup>48</sup> Става дума за Окръжно № 270 от 11 ян. 1914 на Министерството на вътрешните работи и народното здраве, с което се забраняват всякакви събрания, ако за това не са уведомени местните власти 24 часа предварително; подвеждат се под съдебна отговорност ораторите, които на събрание или на публично място критикуват държавния глава, агитаторите, които на събрание или на публично място заявяват, че правителството се готви да обяви война, чиновниците (включително учителите), които в деня на изборите провеждат агитация; забранява се на лицата, които нямат избиращи права, да присъствуват на събрания, митинги и др. Окръжното, с което фактически се узаконява предизборният терор на правителството на В. Радославов, се посреща с възмущение от всички опозиционни партии. Особено енергично протестира срещу него БРСДП (т. с.), която го оценява като антиконституционен акт и грубо потъпкване не само на избиращите, но и изобщо на политическите права и свободи на българския народ. — 240.



- <sup>48</sup> *Тесни социалисти* — отнася се за членовете на БРСДП (т. с.) (вж бел. № 9). — 241.
- <sup>50</sup> *Стамболовисти* — членове на *Народнолибералната* (с т а м б о л о в и с т к а) партия, основана през 1886, след второто разцепление на старата Либерална партия. Нейн пръв лидер е Ст. Стамболов. Народнолибералната партия изразява интересите на младата индустриална буржоазия. Управлението ѝ (1887—1894 и 1903—1908) е свързано с бързото развитие на капитализма в България, с ограбване и потискане на народните маси и преследване на социалистическото движение. Външнополитическата ѝ ориентация е насочена към Австро-Унгария и Германия, против Русия. През 1920 заедно с Либералната партия (радослависти) и Младолибералната партия (тончевисти) образуват реакционната Националлиберална партия. — 244.
- <sup>51</sup> *Либерали* — тук Георги Димитров има предвид членовете на *Либералната партия* (радослависти), обособила се през 1886—1887 от фракция на старата Либерална партия; наречени по името на нейния водач В. Радославов. Изразява интересите на част от търговската буржоазия. Външнополитическата ѝ ориентация е към Германия и Австро-Унгария. Участва неколкочкратно в управлението на страната — самостоятелно (1899—1901 — т. нар. Радославистки режим) и в коалиционни правителства (за пръв път през 1894). През 1904 част от членовете ѝ се обособяват в Младолиберална партия. Заедно с Народнолибералната партия (стамболовисти) и Младолибералната партия (тончевисти) Радославистката партия образува коалиционен либерален блок. През 1920 те образуват реакционната Националлиберална партия. — 250.
- <sup>52</sup> Имат се предвид партиите от русофилския лагер — Народната (народняшка), Демократическата, Прогресивнолибералната, Радикалдемократическата, широкосоциалистическата БРСДП(о) и БЗНС, които са в опозиция на прогерманския кабинет на В. Радославов. — 254.
- <sup>53</sup> *Стачката на работниците в Софийската скотобойна* е обявена на 19 ноем. 1914. Около 200 души касаци, каруцари и др. напускат работа в знак на протест срещу Софийската община, която въпреки многократните им петиции и искания не предприема нищо за подобряване на крайно лошите условия на работа. Сформираният стачен комитет със съдействието на СК на ОРСС и заедно с Г. Димитров (като общински съветник) се явява при стачния кмет и излага исканията на стачкуващите. На 20 ноем. от името на кметството управлението на скотобойната се задължава да удовлетвори исканията на работниците за подобряване условията на труд. На 21 ноем. стачката е прекратена организирано. — 271.
- <sup>54</sup> Георги Димитров има предвид *Самоковската комюна*. На 13

юни 1910 партийната организация в Самоков спечелва в общинските избори най-много гласове (432 за общински съветници и 414 за училищни настоятели, от всичко гласували 950 души) и получава 8 от 14-те мандата. На първото заседание на новозбрания общински съвет (1 септ.) за кмет е избран Г. Зуйбаров. За времето на своето управление (до февр. 1912) Самоковската комуна осъществява редица социални мероприятия в интерес на трудещите се — въвежда прогресивно-подоходно данъчно облагане, осигурява безплатна медицинска помощ и лекарства за бедните, открива детски градини и сиропиталища, трапезарии за бедните деца, въвежда 8-часов работен ден за общинските служители, взема мерки против спекулата и др. Тя не успява обаче да реализира изцяло своята програма (разработена от Б. Хаджисотиров) поради съпротивата на буржоазните общински съветници и големите спънки от страна на местната и централната власт. Липсата на пълна общинска автономия дава възможност на окръжния управител често да връща неодобрените решения на съвета, а на Министерството на вътрешните работи — да бави утвърждаването на сѐшниските бюджети за 1911 и 1912 и да съкрати всички пера, които засягат интересите на буржоазията. — 287.

<sup>55</sup> Става дума за управлението на БРСДП (т. с.) в Сливен след победата ѝ в общинските избори на 25 септ. 1911 и създаването на *Сливенската комуна*. В тези избори, въпреки терора на властта, партията получава 1282 гласа и 8 мандата в Общинския съвет, срещу 10 мандата за управляващата коалиция от народняци и прогресивни либерали, 1 за демократите и 1 за широките социалисти. В продължение на една година тесносоциалистическите общински съветници са опозиционна група в съвета, но след разцеплението в коалицията (юли 1912) и изборите за ново Постоянно присъствие те стават управляваща група, а за кмет е избран д-р Й. Данчев. Сливенската комуна съществува 11 години (до ян. 1923) и въпреки военновременните трудности постига успехи в политиката си в защита на трудещите се маси: създава бюро за социални грижи и бюро за безработни, предприема общинско строителство за намаляване на безработицата, предвижда мерки за ограничаване спекулата с хранителните и др. стоки от първа необходимост, издава редица задължителни правилници в защита на работниците. Поради липса на общинска автономия буржоазната опозиция, местната и централната власт затрудняват и провалят редица мероприятия на комуната, като откриването на общински магазини, увеличението на таксите и налозите за предприемачите, фабрикантите и собствениците на земеделски стопанства и др. — 287.

<sup>56</sup> Строителството на паралелната жп линия от Саранбей (дн. Септември) през Нова Загора за връзка с Ямбол—Бургас започва през 1897 след отказа на Източната компания (собственик на жп линия Белово—Пловдив—Свиленград—Цариград) да измени тарифната си политика, неизгодна за българската държава.

и да ѝ продаде жп линия на българска територия. Скоро правителството е принудено да спре строителството и през 1899 отдава построения участък Чирпан—Нова Загора (80 км) за експлоатация за 25 години на компанията, която запазва собствеността и правата си в страната до провъзгласяване на независимостта на България (1908). Възползувайки се от стачката на работниците и служителите по Източните железници (5—9 септ. 1908), правителството на Ал. Малинов поставя под свой контрол линиите на българска територия. Въпросът за тяхното изкупуване се урежда с българо-турския протокол от 6 апр. 1909 и съглашението между българското правителство и компанията от 13 юни 1909. — 296.

- <sup>67</sup> Става дума за Пернишката секция на Работническия рудничарски съюз, която по това време обхваща около 80% от всички членувачи в съюза рудничари. — 338.
- <sup>68</sup> *Дисконто Гезелшафт* — германска банка със седалище в Берлин, основана през 1851 с основен капитал 100 млн. марки. През 1906 участва с капитали в основаването на Кредитната банка в България. На 29 юни (12 юли н. ст.) 1914 дирекцията на банката сключва с Министерството на финансите договор за отпускане заем на българското правителство в размер на 500 000 000 златни лева, срещу което банката получава правото да построи жп линия Михайлово—Хасково—Портолагос и пристанището Портолагос и да експлоатира каменовъглените мини Перник и Бобов дол. Узаконяването на договора от XVII обикновено НС (2 юли 1914) предизвиква широка протестна вълна в страната, тъй като е неизгоден за България. — 343.
- <sup>69</sup> Отнася се за БРСДП (т. с.) и широкосоциалистическата БРСДП (обединена). — 387.
- <sup>60</sup> Става дума за управлението на Софийската община от апр. 1908 до авг. 1911, когато и кметовете (Ат. Хранов, Ев. Кирков, К. Батолов), и общинските съветници са представители на Демократическата партия. — 387.
- <sup>61</sup> Георги Димитров има предвид предложението, направено от Асен Цанков на същото заседание на Общинския съвет (15 ян. 1915), с което се иска увеличение на заплатите до 100 лв. с 15%, от 100 до 150 лв. — с 10%, и от 150 до 200 лв. — с 5%. — 391.
- <sup>62</sup> Отнася се за *Закона за застраховане на едрия рогат добитък*, приет на III редовна сесия на XIV обикновено НС (1910) и обнародван в «Държавен вестник», № 13 от 19 ян. 1911. Чл. 13 от закона предвижда създаването на специален фонд за плащане на обезщетения. — 402.
- <sup>63</sup> Георги Димитров има предвид «*Публично-административен правилник за сключването на договори и за задълженията, които*

се налагат на предприемачите», утвърден с указ от 18 дек. 1882, приет от Държавен съвет на 30 дек. с. г. и обнародван в «Държавен вестник», № 146—148 от 23, 28 и 30 дек. 1882. Минималната законодателна закрила, която за първи път българската държава предвижда за работниците от държавните предприятия, е фиксирана в чл. 16 от правилника, според който «от сумите, дължими на предприемача, се задържат 2% за съставяне, под контрола на управлението, помощ на работниците, които биха получили рани или болести във време на работата, за вдовиците или децата им и за посрещане разноските за доктори или за църкове, за религиозни обреди, както и за погребение на умрели работници. Останалата неупотребена част от това задържане се връща на предприемача при свършване на предприятието». — 405.

- 64 Широка стачна вълна, заляла България през 1905 под непосредственото влияние на Първата руска революция 1905—1907, започва с Общата печатарска стачка в София (17 ян.—10 март) и завършва в края на годината с първата за страната масова политическа стачка. Стачната вълна обхваща почти всички браншове на индустриалните и занаятчийските предприятия. През *януари* стачкуват печатари от Плевен и шивачи от Пазарджик; през *февруари* — тютюноработници от Асеновград и обушари от Пазарджик; през *март* — шивачи от Пазарджик, столарски работници от Свищов и София, текстилци от Габрово, тютюноработници и държавни работници по поддържане на жп линията във Варна, работници-язмаджии от Пловдив и Варна; през *май* — печатари от Кюстендил, хлебари от Пловдив, тютюноработници от Хасково и работници от папиросената фабрика в София; през *юли* — железарски работници от Плевен; през *август* работниците от плетачната фабрика в Дряново; през *октомври* — тютюноработници от Пловдив, шивачи от Чирпан, железарски работници от София, работници от миноносните лодки — Варна; през *ноември* — кожарски работници от София и т. н. Мощното стачно движение, особено през първата половина на 1905, и свързаните с него организационни и други проблеми са обсъдени обстойно от II конгрес на ОРСС (4—6 авг. с. г.); приета е специална резолюция по стачките, в която се препоръчва на синдикалните организации да проучат разработения проектоправилник за стачките. — 405.

- 65 Отнася се за *Пернишката рудничарска стачка*, избухнала на 18 юни 1906 вследствие на крайно лошите условия на работа и мината и против произволите на минната дирекция. Участвуват над 900 работници с искания да им се признае правото на професионално организиране, да се намали работният ден на 9 часа (с 1 час почивка), редовно да се изплащат надниците и др. По решение на ЦК на БРСДП (т. с.) и на Синдикалния комитет на ОРСС стачната борба се ръководи от Г. Кирков и Г. Димитров. По инициатива на партията и ОРСС в подкрепа на стачкуващите рудничари се вдига цялата работническа класа в страната. Организи-

рани са събрания, митинги, демонстрации, събиране на помощи. Г. Димитров непрекъснато е сред стачниците, въпреки неколкостратните му арести. За да смаже стачката, минната дирекция използва полиция и войска. След 35-дневна борба стачката е прекратена организирано. Рудничарите не успяват да паложат на държавата всички свои искания, но главното е постигнато — на 22 юли 1906 открито е обявено създаването на Рудничарския синдикат. Г. Димитров прави анализ на стачката и посочва огромното ѝ въздействие върху класовите борби на българския пролетариат (вж Д и м и т р о в, Г. Съч. Т. 1, С., 1981, с. 97—102; 145—155). — 405.

<sup>66</sup> Георги Димитров има предвид вероятно *стачката на работниците от железопътните депа и работилници през ян. 1906*. На 5 ян. работниците от Софийската жп работилница по инициатива на общоделската партия изпращат делегация, която настоява пред директора на БДЖ да бъдат повишени работническите заплати. Искането им е отхвърлено, а членовете на делегацията — уволнени. В отговор 320 души напускат работа и организират стачно събрание, на което говорят представител на общоделската партия и Хр. Кабакчиев. Избрана е генерална стачна комисия от майстори и работници (28 души), намиращи се под влияние на общоделците. Издигнати са искания да се урегулират работните заплати и се повишат с 5%, да бъдат върнати на работа уволнените членове на делегацията, да се приеме изработеният от работниците правилник за работниците при БДЖ да не се уволняват стачници и да се уволнят всички стачконарушители. В подкрепа на софийските работници на 6 и 7 ян. започват стачки в работилниците и депата в Бургас, Варна, Горна Оряховица и Русе; стачкуват над 500 души.

От самото начало стачната борба има политически характер, поради което против нея се обявяват почти всички буржоазни партии. Общоделците, възглавили стачката, се стремят да я ограничат в рамките на чисто професионални искания. Дирекцията на БДЖ приема да се създаде смесена комисия от нейни чиновници и представители на работническите организации, която да разгледа исканията на стачниците, но общоделското ръководство прекратява стачката и тя завършва на 13 ян. без успех.

БРСДП (т. с.) и ОРСС полагат усилия да издигнат стачната борба над професионалната ограниченост и съглашателството. СК на ОРСС и ръководеният от партията Железничарски синдикат организират акции на солидарност със стачкуващите и призовават работниците от жп транспорт да се обединят около революционните професионални организации. — 405.

<sup>67</sup> *Законът за спомогателната каса на работниците по обществените предприятия и за привилегиите на надниците им* е приет от XIII обикновено НС на 29 ян. 1905, утвърден с Указ № 22 от 24 март и обнародван в «Държавен вестник», № 70 от 31 март с. г. Законът предвижда образуването на специален неотчуждаем фонд чрез удържане 1% от средствата, с които се изплащат

всички извършени работи по обществени постройки — фонд, пред назначен (докато трае предприятието) за лекуване на заболели или ранени работници, за погребение в случай на смърт или злополука и за подпомагане на работническите вдовици и сираци. Неизразходваната за тези цели част от фонда се внася в Българска народна банка за учредяване на работническа спомагателна каса.

По признание на министъра на търговията, промишлеността и труда Ж. Бакалов, до 1915, когато е приет Законът за обединение на фондовете за работнишки застраховки, Законът за спомагателната каса на работниците от обществените предприятия се прилага твърде слабо и непоследователно. — 406.

<sup>68</sup> Георги Димитров има предвид самостоятелното управление на Народнолибералната партия (стамболовисти) от 5 май 1903 до 10 ян. 1908 (кабинети на Р. Петров, Д. Петков, Д. Станчев и П. Гудев). — 406.

<sup>69</sup> Става дума за *Изключителния закон против социалистите в Германия*, прокаран от правителството на райхсканцлера Ото фон Бисмарк против социалистическото и работническото движение. За една година от влизането му в сила (21 окт. 1878) са разпуснати 350 работнически организации и са арестувани 1500 техни дейци. Забранени са социалдемократическият печат и работническите събрания. Германските социалдемократи се борят решително против закона. Въпреки репресиите Германската социалдемократическа партия, ръководена от А. Бебел и В. Либкнехт, постепенно възстановява своите организации. Подемът на стачното движение в края на века и големият брой гласове, подадени за социалдемократическите кандидати в изборите за Райхстаг през 1890, принуждават правителството да отмени Изключителния закон. — 406.

<sup>70</sup> По-подробно за това вж «Списание на Българското икономическо дружество» (Варна), 1915, № 9—10, с. 559—589, където е публикуван специален рапорт «Защитата на женския и детския труд у нас» от Ст. Кутинчев, главен инспектор по труда в Министерството на търговията, промишлеността и труда. В заключителната част на рапорта се констатира, че за изминалите 10 години от приемането на закона той е имал слабо приложение и постигнатите резултати са незначителни. — 407.

<sup>71</sup> Георги Димитров има предвид следните закони, дадени в приложение към мотивите по Законопроекта за обединение на фондовете за работнишки застраховки: 1. Закон за спомагателната каса на работниците по обществените предприятия и за привилегиите на надниците им, утвърден с Указ № 22 от 24 март 1905; 2. Закон за насърчение на местната индустрия, утвърден с Указ № 20 от 7 март 1909; 3. Закон за женския и детския труд, утвърден с Указ № 13 от 25 март 1905; 4. Закон за подпомагане на държавните работници в случай на инвалидност и заболяване, утвърден с Указ № 19 от 19 февруари 1906. — 412.

- <sup>72</sup> Става дума за *Законопроекта за данъка върху приходите*, изработен от Министерството на финансите през 1911 и внесен с. г. за разглеждане от XV обикновено НС. Предназначен е да замени Закона за данъка върху занятията от 1895 (заедно с приетите през ян. 1908 допълнения), като по-широко застъпи принципа за прогресивно-подходното облагане. Въпреки многобройните отзиви и препоръки в печата, законопроектът не се поставя на гласуване в Народното събрание. Едва през 1920 е приет Закон за данък върху общия доход, с който се отменя Законът за данъка върху занятията. — 421.
- <sup>73</sup> Има се предвид управлението на Самоковската комуна от юли 1910 до февр. 1912. — 464.
- <sup>74</sup> *Гандска система* — система за подпомагане на безработните, използвана в редица капиталистически страни. Названието си получава от белгийския град Ганд (Гент), където е приложена за пръв път през 90-те години на XIX в. Помощта за организирани работници се осигурява от профсъюзите, с подкрепата на държавата и общините, а за неорганизираните — от специални каси за безработни, средствата за които се набират от доброволни работнически вноски и от държавни и общински субсидии. Касите за неорганизираните работници работят слабо, поради което от началото на XX в. основната грижа за безработните се поема от профсъюзите, подпомагани със средства от общините. Държавна помощ на уволнени поради участие в стачки, поради локаути или на безработни, които са отказали да заемат посочената им от борсата на труда работа, не се отпуска. Помощта се дава най-много 3 месеца през годината в размер не повече от  $\frac{2}{3}$  от последната заплата на работника. — 469.]
- <sup>75</sup> «Законопроектът за разглеждането и разрешаването от един арбитражен съд на възникналите между държавата и главните предприятия за построяването на жп линии: Търново—Трявна—Борушица, Борушица—Тулово—Свищов, Радомир—Кюстендил—турската граница, Девня—Добрич, Мездра—Враца—Видин и предприемача на Русенското пристанище спорове досежно тълкуването и изпълнението на взаимните задължения, установени в договорите им» е внесен в XVII обикновено НС и приет на първо четене на 29 юли 1914. Гласуван е веднага след прочитането му, без разисквания и въпреки искането на левицата да бъде отложен. До 17 февр. 1915 не е обсъждан на заседание на Народното събрание. Г. Димитров вероятно е направил своето изказване в специалната комисия, където (след приемането му на първо четене) законопроектът е изпратен за по-подробно разглеждане. — 477.
- <sup>76</sup> Става дума за *Съюза на българските индустриалци* (от 1942 — Общ съюз на българските индустриалци), основан на 17 март 1903 в София с цел да съдействува за развитието на българската индустрия и да защитава интересите на индустриалците. Негов печатен орган е сп. «Индустриален преглед» (юни 1930 — дек.

1947). До 9 септ. 1944 Съюзът на българските индустриалци не само временно се противопоставя на борбите на работническата класа да законодателна закрила на труда. В тази насока е акцията му против Закона за женския и детския труд. През септ. 1905 съвместно специално изложение до Министерството на търговията и земеделието ръководството на съюза се обявява против този закон като неуместно строг и чувствително накърняващ интересите на българските индустриалци. С известни изменения в организационната структура съюзът съществува до края на 1947. — 497.

<sup>77</sup> Има се предвид *Законът за чиновниците по гражданското ведомство*, приет от XIII обикновено НС на 16 ян. 1906 и обнародван в «Държавен вестник», № 25 от 1 февр. с. г. С него се отменя Законът за чиновниците от 1903. Остава в сила до ян. 1922, когато е приет Закон за държавните служители. Глава I (Общи разпоредби), в която се определят лицата, влизащи в категорията «чиновници и служещи по гражданското ведомство», има следната забележка: «Служителите, като напр. работниците, които са назначават временно с дневна или месечна заплата за една определена държавна работа, не попадат под настоящия закон. За тях всяко учреждение издава специални наредби». По силата на тази забележка преобладаващата част от работниците и служителите по железниците, формално третиранни като временно назначени, не се ползват от привилегиите на Закона за чиновниците. — 510.

<sup>78</sup> *Законът за пенсиите по гражданското и военното ведомство* е приет от XIV обикновено НС на 26 февр. 1910 и е обнародван в «Държавен вестник», № 46 от 1 март с. г. Законът предвижда (чл. 1, ал. 2) право на пенсия за назначените с министерска заповед постоянни работници при железопътните работилници и Военния арсенал, макар да получават заплата на ден, като ги задължава да заплатят определени удържки (освен предвидените в чл. 39) заедно с лихвите и за времето преди влизането на закона в сила (чл. 42). Допълнението на Закона за пенсиите (по-специално на чл. 1, 39 и 42), на което се позовава Г. Димитров в речта си, е направено със специален закон, приет от III редовна сесия на XIV обикновено НС и обнародван в «Държавен вестник», № 45 от 1 март 1911. — 510.

<sup>79</sup> *Пшемисъл* — град в Полша. Силно укрепена крепост в пределите на Австро-Унгария. На 26 окт. (8 ноем.) 1914 крепостта, в която се намира 120-хилядна австро-унгарска армия, е блокирана от руски войски и след 4-месечна обсада капитулира на 9 (22) март 1915. — 520.

<sup>80</sup> Парламентарната група на БРСДП (г. с.) оказва материална подкрепа на семействата на членовете на руската социалдемократическа парламентарна фракция в IV Държавна дума. На 2—4 ноем. 1914 болшевишките депутати участвуват в нелегална партийна конференция. Заедно с останалите делегати те са арестувани и осъдени (10/23 февр. 1915) на доживотно заточение в Източен Сибир. — 522.



## ПОКАЗАЛЕЦ НА ПЕРИОДИЧНИТЕ ИЗДАНИЯ\*

*Списание на българското икономическо дружество* — орган на Българското икономическо дружество. Излиза от апр. 1896 до септ. 1944 (с прекъсване през 1916—1918) един път месечно; излиза и след 9 септ. 1944 (до 1949). Негов дългогодишен редактор е буржоазният икономист проф. Г. Т. Данайлов (член на Демократическата партия). В редакционната му колегия участвуват Т. Иванов, Г. Н. Колушки, К. Г. Попов, А. Ляпчев, Ал. Цанков, Никола В. Михов, Ст. Д. Бобчев, А. Чакалов, К. Бобчев и др. Като автори се изявяват почти всички видни буржоазни икономисти: К. Г. Попов, Г. Т. Данайлов, Д. Мишайков, Ст. Чолаков, Ил. Янулов, Б. Янчулев, Ал. Цанков, Ж. Бурилков, Ас. Кемилев, Ил. Палаузов, Хр. Пеев и др. Публикува статии по основните въпроси на стопанската политика и икономическото развитие на страната. Отделя място и на теоретични разработки. Дава обзори за развитието на световната икономика. Обявява се за държавна намеса в икономиката и за насърчаване развитието на българската промишленост. — 404.

*Народ* — всекидневен вестник, орган на БРСДП(о). Излиза в София от 15 ноем. 1911 до 30 дек. 1934. Редактиран от Я. Сакъзов, П. Величков и Хар. Христов. Редактори са били и Хр. Пунев, Ал. Павлов, Б. Султанов, Д. Казасов (1920—1923), Кр. Пастухов, Ив. Пастухов, П. Джидров, С. Янев, Д. Нейков и др. Има определено опортюнистически характер. Враждебно настроен спрямо БРСДП (т. с.) (от 1919 — БКП). След Първата световна война е с антисъветска и антикомунистическа насоченост. Подновен на 4 окт. 1944 като орган на отечественофронтовската БРСДП. Преставя да излиза на 12 авг. 1948 след вливането на БРСДП в редовете на БКП. — 136, 137, 279.

*Народни права* — вестник, орган на Либералната (радославистка) партия. Излиза в София от 6 февр. 1888 до 25 окт. 1932 (с прекъсвания: 6 апр. 1891—1 ян. 1895; 4 дек. 1920—3 ноем. 1929). До 1895

\* Изготвен от Петър Ц. Петров.

излиза два пъти седмично, до 1901 — три пъти седмично, от 1901 всекидневно, от 1929 седмично. Основател на вестника е В. Радославов, фактически редактор — Н. Пиперов. Първоначално е издание на Либералния клуб, около който се формира фракцията на В. Радославов, от 1895 е орган на Либералната партия. Открито реакционен и промонархически вестник, с германofilска насоченост. Остро критикува Русия и русофилските политически партии в България. Редактиран е и от: Д. Иванов, Т. Иванчов, Ив. Игнатиев, П. Донеv, Ив. Касабов, Г. Димитриев, М. Неноv, К. Н. Провадалиев, Хр. Максимов, Н. Радославов и др. — 373.

*Работнически вестник* — вестник, орган на БРСДП, от 1903 — на БРСДП (т. с.), от 1919 — на БКП; от 1904 до септ. 1923 едновременно е орган и на ОРСС. Издава се по решение на IV конгрес на БРСДП. Излиза от 5 септ. 1897 до 10 септ. 1923 легално, от 27 окт. 1923 до май 1939 с прекъсвания — нелегално. Излиза седмично до 1904, до 1908 — два пъти, а след това три пъти в седмицата. От ноем. 1911 става всекидневник. Отначало е издаван в Казанлък (1897—1898), от 1899 — в Стара Загора, от 1900 — в София. Редактиран от Г. Кирков самостоятелно и в съредакторство с Е. Дабев (1897—1900), от Г. Георгиев (1900—1909), от Хр. Кабакчиев (1910—1923), и от Г. Димитров и В. Коларов (окт. 1923—февр. 1924) във Виена. В редактирането му участвуват и Т. Петров, П. Георгиев, Ив. Недялков—Шаблин, Тр. Костов (1935—1936, 1940—1941), Е. Стайков (1936—1937), Д. Найденоv и др. В продължение на две десетилетия Г. Димитров завежда и редактира отдел «Синдикално движение». «Работнически вестник» има изключителни заслуги за популяризирането на социалистическите идеи сред работническата класа, за развитието на революционната марксистка партия в България, за разгрома на опортюнизма и реформизма, за пропагандирането на идеите на Октомврийската революция 1917 и за ленинизацията на партията. Спира след решението на ЦК на БКП за сливането на БКП и РП в БРП, чийто орган става в. «Работническо дело». — 21, 60, 84, 90, 100, 136, 137, 230, 267, 535, 536.

*Радничке новине* («Работнически новини») — вестник, централен орган на сръбското социалистическо движение. Излиза от апр. до окт. 1897, когато е забранен. Възобновен през 1902. От 1903 е орган на Сръбската социалдемократическа партия, от 1919 — на Социалистическата работническа партия на Югославия (комунисти), от 1920 — на КП на Югославия. През 1902—1914 излиза в Белград, през 1914—1915 — в Ниш. Забранен по време на Първата световна война. Подновява излизането си през 1918—1920. От март до дек. 1921 излиза под името «Социјалистичке радничке новине», след което възстановява названието си. През 1921—1929 е орган на Социалистическата партия на Югославия. През 1929—1941 излиза като независим вестник, но фактически е на социалреформистки позиции. — 522.

ПОКАЗАЛЕЦ  
НА ЦИТИРАНАТА  
И СПОМЕНАВАНАТА ЛИТЕРАТУРА\*

*Войната.* — «Народни права», XXIV, № 297, 28 дек. 1914. — 373.

*Документ за полицейски вандализъм.* — «Работнически вестник», XVII, № 234, 13 февр. 1914. — 242, 244.

*За подпомагане на бедните и нуждаещите се семейства в случай на мобилизация.* — «Работнически вестник», XVIII, № 78, 24 юли 1914. — 277.

*Заповед № 1705.* (София, 30 септември 1914 г. Кмет П. Теодоров). — «Софийски общински вестник», I, № 19, 5 окт. 1914, с. 15—16. — 155.

*Заповед № 1704.* (София, 30 септември 1914 г. Кмет П. Теодоров). — «Софийски общински вестник», I, № 20, 12 окт. 1914, с. 14—15. — 156.

*Коларов, Васил.* [Реч по бюджетопоекта на Министерството на търговията, промишлеността и труда]. — «Стенографски дневници», XVII ОНС, I Р.С. 41 з., 16 дек. 1914, с. 1314—1326. — 394.

*Окръжна наредба № 2834 от 22 август 1914 г.* — В: *Сборник на окръжни наредби, докладни записки, инспекторски рапорти, закони и законопроекти по покровителството на труда. 1905—1915.* С., 1918, с. 75—77. — 169, 379.

*Правилник за безплатното лекуване на софийското население.* — «Софийски общински вестник», I, № 5, 29 юни 1914, с. 9—11. — 119.

*Прулов, С.* Поевтиняването на съестните продукти и наемите. — «Народ», III, № 221, 30 септ. 1914. — 136.

*Публично-административен правилник за сключването на договори*

---

\* Изготвен от к. п. н. Венета Апостолова.

и за задълженията, които се налагат на предприемачите. — «Държавен вестник», № 146—148 от 23, 28 и 30 дек. 1882. — 406.

*Социалната грижа на общината.* (Хроника). — «Народ», III, № 274, 30 ноем. 1914. — 279.

*Тодоров, Димо.* Безработицата у нас и борбата с нея. — «Економически преглед» (Варна), I, 1915, № 13—14, с. 230—236. — 352, 377, 381.

*Хаджидимов, Д.* Какво е получила местната индустрия през 1912 г. от държавата и обществените учреждения. — «Списание на Българското икономическо дружество», XVII, 1914, № 9—10, с. 527—552. — 404.

*An die gewerkschaftlichen Vertrauensmänner in Österreich!*

(Für die Reichsgewerkschaftskommission von: Anton Hueber, Sekretär). — «Die Gewerkschaft» (Wien), Bd. XVI, No 31, p. 235—236. 108.

*An die Mitglieder der Gewerkschaften!* (Die Generalkommission der Gewerkschaften Deutschlands). — «Die Gewerkschaft» (Wien), Bd. XVI, 1914, No 32, p. 337—338. — 108.

*An die organisierte Arbeiterschaft!* (Der Ungarländische Gewerkschaftsrat). — «Die Gewerkschaft» (Wien). Bd. XVI, No 33, p. 343—344. — 108.

## ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ\*

*Алтимирски, Никола* — крупен български капиталист. Член на Либералната (радославистка) партия. От ноември 1920 е член на ръководството на Националлибералната партия. Народен представител в XV (1911—1913), XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Член на управителните съвети на Българска централна банка, Българска горско-търговска банка, Акционерно дружество «Ориент» и др. — 171, 417.

*Ангелов, Иван* — буржоазен политически деец. Адвокат от Стара Загора. Член на Народнолибералната партия (по-късно генадиевист), от 1920 — на Националлибералната партия. Народен представител в XVI (1913), XVII (1914—1919), XIX (1920—1923), XXI (1923—1927), XXII (1927—1931) и XXIII (1931—1934) обикновено НС. — 250, 251.

*Анков, Ангел Константинов* (1880—1955) — партийен деец, един от изтъкнатите дейци на Врачанската партийна организация. Банков чиновник. В социалистическото движение се включва като ученик във Врачанското класно училище. Член на БРСДП от 1896. При очистването на партията от опортюнистите (1903) застава на страната на тесните социалисти. Секретар на партийната организация във Враца. Поддържа тесни връзки с Д. Благоев и Г. Кирков. Делегат на XIII (1906) и XVII (1910) конгрес на БРСДП (т. с.) и на III (1906) конгрес на ОРСС. Придружава Г. Димитров във Врачански окръг по време на предизборните му обиколки за XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Кандидат за народен представител в изборите за XVII обикновено НС. Член на Окръжния комитет на БКП (1923). Участва в подготовката на Септемврийското антифашистко въстание 1923. На 12 септ. е арестуван. След поражението на въстанието се премества в София. Сътрудничи на партийния печат. Интерниран. — 241.

*Апостолов, Никола* — буржоазен политически и държавен деец. Член на Народнолибералната партия. Министър на народната

\* Изготвен от Петър Ц. Петров.

просвета (3 март 1907—16 ян. 1908). Министър на железниците, пощите и телеграфите (23 септ. 1913—14 март 1917) в кабинетите на В. Радославов. Народен представител в XIII (1903—1908), XV (1911—1913), XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. През 1919 е арестуван, а през март 1923 осъден на 10 г. затвор като един от виновниците за втората национална катастрофа. През юли 1924 е амнистиран. — 60, 61, 62, 64, 65, 67, 71, 72, 73, 81, 176, 184, 185, 254, 297, 305, 314, 318, 319, 320, 477, 493, 495, 510.

*Атанасов, Иван* — вж *Кинов, Иван Атанасов*.

*Атанасов, Недялко* (Н. А. Мочуров) (1881—1960) — деец на БЗНС, учител. Член на БЗНС от 1908. Министър на обществените сгради, пътищата и благоустройството (21 февр.—21 май 1920), управляващ Министерството на търговията, промишлеността и труда (16 апр.—21 май 1920), министър на железниците, пощите и телеграфите (21 май 1920—24 юни 1921 и 14 март—9 юни 1923). Народен представител (1911, 1914—1923, 1938—1939). След военнофашисткия преврат на 9 юни 1923 е арестуван. През 1924 емигрира в Югославия. Член е на Задграничното представителство на БЗНС (1924—1925), а след разцеплението на земеделската емиграция — на ръководството на нейното центристко крило (1925—1933). В България се завръща през 1933. Член (1933—1934) на ПП на БЗНС — обединен («Александър Стамболийски» — «Врабча I»). В годините на монархофашизма (1935—1944) заема колеблива позиция по отношение на фашисткото правителство. Един от водачите на групата «Селски глас». След 9 септ. 1944 е деец на опозиционния БЗНС (Н. Петков). Народен представител (1946—1947). — 40, 206.

*Бабаджанов, Славчо* — собственик на мелница в Червен бряг. Член на Демократическата партия. — 527.

*Баждеков, Константин Григоров* (1881—1929) — партиен деец. Завършва гимназия в Солун. През 1897 се преселва в България. Учителствува в с. Средогрив, Видински окръг (1898—1900). Завършва право в София (1904). През 1906 е изпратен от ЦК на БРСДП (т. с.) в Оряхово за укрепване на партията в града и района. Като един от ръководителите на местната партийна организация и неин секретар (1919) установява връзки с Г. Димитров. Кандидат е за народен представител в изборите за XVI (1913), XVII (1914—1919) и XVIII (1919—1920) обикновено НС. Участва в Балканската (1912—1913), Междусъюзническата (1913) и в Първата световна война (1915—1918). След Септемврийското антифашистко въстание 1923 е адвокат в София. Работи с Иван Пашов и Любен Дюгмеджиев за възстановяване на партията на нелегална основа. По време на Априлските събития 1925 е арестуван. — 257, 258, 269.

*Байчев, Иван* — старши стражар в Околийското управление в Бяла Слатина. Стамболовист. — 243, 244, 247, 248, 267.

*Бакалов, Жечо А.* (неизв. — 1921) — буржоазен политически и държавен деец. Либерал. Адвокат в София. Министър на търговията, промишлеността и труда (4 юли 1913—21 юни 1918) в кабинетите

на В. Радославов. Народен представител в X (1899—1900), XIII (1903—1908), XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Председател на X обикновено НС. — 31, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 54, 55, 56, 193, 196, 197, 340, 341, 342, 344, 345, 346, 359, 360, 402, 408, 410, 416, 417, 420, 422, 424, 494, 504, 517.

*Балабанови*, братя — собственици на дъскорезна фабрика до с. Кочериново, Кюстендилски окръг, построена през 1905. Предприемачи и собственици на гори в Рила. — 33, 48.

*Баранова-Симидова*, д-р А. — лекарка, акушер-гинеколог в Общинската болница в София (1914—1915). — 134, 135, 139.

*Бесарабов*, д-р М. — управител на Халите в София. — 137.

*Бисмарк* (Bismark), княз Ото фон Шонхаузен (1815—1898) — пруски и германски държавен деец. Министър-председател и министър на външните работи на Прусия (1862—1871). След като успява да задуши демократичните сили в страната, постига обединение на Германия, опирайки се на юнкерите и пруската армия. От 1871 до 1890 е райхсканцлер на Германската империя. През 1878 въвежда Изключителния закон против социалистите, с който поставя Германската социалистическа работническа партия извън законите. На Берлинския конгрес (1878) подкрепя Австро-Унгария против Русия, в резултат на което е анулиран Санстефанският мирен договор (1878). Това има отрицателни последствия за решаването на националния въпрос на Балканите и за развитието на България. — 45, 406, 424, 425.

*Благоев*, Димитър (Д. Б. Николов—Дядо) (14 юни 1856, с. Загоричане, Костурско—7 май 1924, София) — основоположник на научния социализъм и на революционната марксистка пролетарска партия в България; най-изтъкнатият теоретик на марксизма в България и на Балканите в края на XIX и първата четвърт на XX в. По време на Руско-турската освободителна война 1877—1878 участва в боевете за Стара Загора. След войната заминава в Русия. В Петербург следва естествени науки (1881—1882), от 1883 — право. Основава Партия на руските социалдемократи (1883), известна като *Б л а г о е в а г р у п а*, която е първата социалдемократическа организация в Русия. Издава в. «Рабочий» (от края на ян. 1885), в който е публикувана в съкратен и редакционно изменен вид програмата на Партията на руските социалдемократи. На 16 март 1885 за революционна дейност е изгонен от Русия. Установява се в София. Заедно с Виктория (Вела) Живкова, с която свързва живота си, започва да издава «Журнал «Съвременний показател»» (1 юни 1885) — първото социалистическо списание в България. Инициатор е за свикването на представителите на социалистическите дружинки в България на сбирка в Търново (21—23 апр. 1891) и на Учредителния конгрес (20 юли /2 авг. 1891) на Българската социалдемократическа партия на връх Бузлуджа. От Учредителния конгрес до края на живота си неизменно е избран за член на ЦК на партията. Димитър Благоев, заедно с Гаврил Георгиев и Георги Кирков, ръководи борбата срещу общоделците, която

довежда до техния идеен разгром и до отстраняването им от партията (1903). Той отстоява пролетарския революционномарксистки характер на партията, като води непримирима борба против всички опортюнистически отклонения в нея. При неговото ръководно участие се учредява Общият работнически синдикален съюз (1904). Като народен представител (1899—1900, 1902—1903, 1913—1923) и общински съветник в София (1911—1915) отстоява коренните интереси на работническата класа.

Димитър Благоев е последователен патриот-интернационалист. Ръководи делегацията на БРСДП (т. с.) на Първата (1909) и на Втората (1915) балканска социалдемократическа конференция и на Копенхагенския конгрес на Втория интернационал (1910). В Копенхаген участва в срещата на делегата от марксистката левица, между които е В. И. Ленин. В годините на Първата световна империалистическа война 1914—1918 води борба против социалшовинизма и измената на лидерите на Втория интернационал. Той отблъсква опитите на Плеханов и Парвус да отклонят партията от нейната интернационалистическа позиция и критикува техните социалпатриотически възгледи (статии «Magister dixit», 1914, и «Плеханов и Парвус», 1915). Обявява се за създаването на нов интернационал на основата на революционния социализъм и пролетарския интернационализъм. Това го доближава до възгледите на В. И. Ленин и през лятото на 1917 тесносоциалистическата партия се присъединява към възглавяваната от болшевиките Цимервалдска левица. Благоев посреща с голямо въодушевление Великата октомврийска социалистическа революция 1917 и застава начело на превъоръжаването на партията с идеите на ленинизма. Под негово ръководство БРСДП (т. с.) става съснователка на Третия, комунистически интернационал (март 1919), преименува се БКП (т. с.) и приема Програмна декларация в духа на ленинизма. Благоев се бори против настъплението на крупния капитал и реакцията, подкрепя възприетия от ЦК на БКП (5—7 авг. 1923) курс на въоръжено въстание против установената в страната на 9 юни 1923 фашистка диктатура, а след неговото кърваво потушаване се обявява в защита на въстанието и жертвите на белия терор.

Димитър Благоев е основател на теоретичния орган на партията сп. «Ново време» и е негов неизменен редактор от ян. 1897 до спирането му на 12 септ. 1923. Всестранно образован марксист, той е автор на научни изследвания в областта на историята, икономиката, философията, литературознанието. По-важни трудове: «Нашите апостоли» (1886), «Що е социализъм и има ли той почва у нас?» (1891), «Социализмът и работническият въпрос в България» (1900), «Икономическото развитие на България. Индустрия или земледелие» (1903), «Принос към историята на социализма в България» (1906), «Едрата индустрия и работническата класа в България» (1908), «Положението на работническата класа в нашата индустрия» (1912) и др. Редактор е на «Вестник на Учителското дружество» (Видин, 1889—1890), съредактор на органа на БСДП в «Работник» (1892—1894) и на сп. «Ден» (Шумен, 1892). Той е един от основателите на първите работнически кооперации в България.

Димитър Благоев създава здрави революционни традиции в



партията, на които тя се опира и израства като партия от нов, ленински тип. — 25, 27, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 44, 66, 70, 76. 138, 141, 152, 162, 220, 221, 327, 344, 346, 352, 449, 494, 544.

*Богданов*, Радослав — Берковско. — 241.

*Боев* — финансов инспектор във Враца. — 243.

*Бозвелиев*, Константин Тенев (1862—1951) — един от първите социалисти в България, впоследствие широк социалист; кооперативен деец. Получава основно образование в родния си град Казанлък. Работи упорито за самообразованието си. Около 1889—1890 основава първия социалистически кръжок в Казанлък. Участва в Търновската сбирка (1891) и в Бузлуджанския конгрес (1891), на който се противопоставя на предложението на Д. Благоев за създаване на Българска социалдемократическа партия. През 1892—1894 е един от ръководните дейци на Българския социалдемократически съюз (БСДС). В 1898 е избран за член на ЦК на БРСДП и негов касиер, през 1900—1902 — за секретар-касиер на ЦК и помощник-редактор на в. «Работнически вестник». От 1903 е в партията на широките социалисти. До 1919 (с прекъсвания) е секретар на ЦК на БРСДП(о). През 1908—1911 и по-късно е кмет на Казанлък. От 1913 в продължение на 14 години е народен представител. През 1934 постепенно се оттегля от активна политическа дейност.

Бозвелиев сътрудничи в социалдемократически и кооперативни периодични списания — обществено-литературния сборник «Социалдемократ» (1892—1893), сп. «Кооперативно село» (1924—1943), сп. «Червена трибуна» (1928—1934), сп. «Кооперативно движение» (1936—1944) и др. През 1894 е съосновател и редактор на първия социалистически вестник, предначинан за селото — «Селски глас» (1894—1895). Автор е на книгите: «Какво искаме ние социалистите. Обяснение програмата на Работническата социалдемократическа партия — обединена» (1919), «Програма на Работническата социалдемократическа партия за общинските и окръжните съвети» (1919), «Спомени. Т. I. До Освободителната война включително. 1868—1878» (1942). — 197.

*Бояджиев*, Христо Хр. — народен представител в XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Член на Либералната (радославистка) партия. — 40, 73, 171, 248, 256.

*Бракалов*, Недялко — народен представител в XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Член на Народнолибералната (стамболовистка) партия. — 30, 64, 65, 68, 69, 72.

*Буров*, Атанас Димитров (1875—1954) — буржоазен политически деец, banker. Един от лидерите на Народната (народняшка) партия. Завършва правни и икономически науки в Париж. Министър на търговията (18 юни—4 юли 1913) в кабинета на Ст. Данев и в коалиционното правителство на Ал. Стамболийски (6 окт. 1919—20 май 1920). Активен участник в борбата на реакционните сили против самостоятелното управление на БЗНС. След провала на Търновската акция (септ. 1922) на Конституционния блок е при-

нуден да емигрира. След военнофашисткия преврат на 9 юни 1923 е един от основателите на Демократическия сговор. Министър на външните работи и изповеданията във втория сговористки кабинет на Андрей Ляпчев (4 ян. 1926—29 юни 1931). Стои на съглашено-филски позиции; симпатизира главно на Франция. Продължава да играе активна политическа роля и след падането на Демократическия сговор от власт (1931). Народен представител (1899—1901, 1911—1934). Подпредседател на XV обикновено НС (1911—1913). По време на Втората световна война 1939—1945 участва в буржоазната опозиция. Министър без портфейл в последното българско буржоазно правителство на К. Муравиев (2—8 септ. 1944). След 9 септ. 1944 се присъединява към противонародната опозиция. — 317, 352, 358.

*Василев*, Велико (1867—неизв.) — финансов контролър при столичната община (1913—1915). — 137, 449, 453, 454, 455, 456.

*Василев*, Григор (Г. В. Гьорев) (1883—1942) — буржоазен политически деец, адвокат и журналист. Учи право в София, завършва в Женева. Първоначално е член на широкосоциалистическата партия. През 1904—1906 е секретар на Свободния синдикален съюз. След Балканската война 1912—1913 преминава към Демократическата партия, а след Деветоюнския военнофашистки преврат 1923 се включва в Демократическия сговор. Министър на земеделието и кабинета на А. Ляпчев (май 1930—юни 1931). Избиран неколккратно за народен представител. Участва в т. нар. «Петорка», оформила се през пролетта на 1936 като буржоазнодемократична опозиция на монархофашистката диктатура. Един от лидерите на демократичната опозиция в XXIV обикновено НС (1938—1939). Главен редактор на сп. «Българска земя» (1931—1932) и на сп. «Нация и земя» (1933—1934). Един от редакторите на органа на Демократическата партия в. «Пряпорец» (1898—1932). Заедно с Г. Т. Данаилов и Ал. Гиргинов редактира сп. «Демократия» (1920—1923), а с К. Николов и Т. Кожухаров през 1922 — сп. «Народ и армия». В навечерието на Втората световна война осъжда хитлеристката агресия в Чехословакия. — 221.

*Великов*, Пеньо — собственик на мелница във Велико Търново. — 527.

*Великов*, Цеко — старши стражар в с. Остров, Врачански окръг. — 249.

*Велчев*, Иван — народен представител в XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Член на Либералната (радославистка) партия. — 241.

*Веселинов*, Йонко — народен представител в V Велико НС (1911), в XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Член на Либералната (радославистка) партия. — 209.

*Влайков*, Тодор Генчов (псевдоними: В е с е л и н, З д р а в к о) (1865—1943) — писател и общественик, редовен член на БАН (1900).

Завършва гимназия в София (1885) и следва славянска филология в Московския университет. Под влияние на народническите идеи напуска университета (1888), за да се отдаде на народнополезна дейност. Учителства в родния си град Пирдоп (1888—1891). През 1890 основава в с. Мирково, Софийски окръг, първата кооперация в България. През 1891—1892 е гимназиален учител в Търново, през 1892—1894 училищен инспектор в София. Един от основателите и председател (1898) на Българския учителски съюз. Редактира в. «Съзнание» (1898—1934). От 1900 е член на Демократическата партия. Заедно с Найчо Цанов е начело на младемократическата група, която през 1905 се обособява в Радикалдемократическа партия (от 1922 — Радикална партия). Влайков е един от нейните лидери и главен редактор на теоретичния ѝ орган сп. «Демократически преглед» (1902—1928). Народен представител (1901—1908, 1911, 1919—1920, 1923—1931) и общински съветник в София (1911—1918). Председател на Съюза на българските писатели (от 1924). През 1931 се оттегля от политическия живот.

Литературното наследство на Влайков е огромно. В своите разкази и повести той идеализира патриархалния бит, като разкрива реалистично процеса на разоряване на малоимотните селяни и занаятчии. В други произведения пропагандира народническите си разбирания за необходимост от борба против капиталистическите порядки с оглед запазването на селската патриархална задруга. Най-известни са мемоарите му «Преживяното» (3 ч., 1934—1942). Влайков е един от най-активните български публицисти. — 28, 133, 135, 157, 280, 388, 460, 475.

*Власковски*, Власи Власков (1883—1959) — партиен деец. Член на БРСДП от 1898. Един от учредителите на партийната организация в Троян (1900) и неин секретар. В 1906 е секретар на обучаарския синдикат в Троян. През 1906—1908 работи като миньор в САЩ и Канада, където участва в работническите борби. Народен представител (1911, 1913, 1919—1923); в V Велико НС (1911) се обявява против ревизирането на Конституцията в полза на монарха. Делегат на I конгрес на БКП (1919). Член на Местния комитет на БКП в Плевен и на Висшия партиен съвет (1919—1923). Пълномощник на ЦК на партията в Ловешка и Троянска околия по организирането на Транспортната стачка 1919—1920. Съветник в Първата троянска комуна (1920—1923) и помощник-кмет на Втората троянска комуна (1932—1933). В периода на антифашистката съпротива 1941—1944 е ятак на партизаните. През 1942 ръководи нелегалния комитет на ОФ в Троян. След 9 септ. 1944 е кмет на Троянската община. Народен представител (1945—1959). — 251.

*В. Ц.* — с. Градец. — 111.

*Вълчев*, Илия Д. — народен представител в X (1899—1900), XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Член на Либералната (радославистка) партия. — 252.

*Габровски*, Никола Христов (6 септ. 1864, Търново—11 юли 1925, Търново) — един от основателите на БСДП. Гимназиално образо-

вание получава в Русия. Завършва право и социални науки в Женева (1887). В България се завръща като убеден социалист, но под силно народническо влияние. Отначало е съдия, по-късно учител. В края на 80-те години на XIX в. развива активна обществена дейност. Възгледите си за ролята на интелигенцията като «главен лост» на общественото развитие излага в книгата «Нравствената задача на интелигенцията» (1889). В началото на 1889 основава в София дружество «Нов живот» с безплатно вечерно училище за работници. През 1889 присъствува неофициално на учредителния конгрес на Втория интернационал в Париж.

В началото на 1891 се запознава с Д. Благоев и става негов съратник. По това време се ориентира към марксизма. Двамата подготвят проекти за програма и устав на бъдещата марксистка партия в България и организират Търновската сбирка (апр. 1891). Участва в учредителния Бузлуджански конгрес 1891. До 1894 е избран за член на Общия съвет на БСДП. През 1893 е делегат на БСДП на III конгрес на Втория интернационал в Цюрих. До 1903 е делегат на всички партийни конгреси. Габровски е един от първите социалисти, избрани за народни представители — в VIII обикновено НС (1894—1896).

През 1903 минава на страната на широките социалисти. В 1914 се връща в редовете на тесносоциалистическата партия. Участва в работата на I конгрес на БКП (1919). Организатор е на Търновската окръжна партийна организация. Народен представител в XVIII (1919—1920) и XIX (1920—1923) обикновено НС.

Габровски развива активна издателска и публицистична дейност. Редактор е на «Българска социалдемократическа библиотека» (1891—1894) и на партийния орган в. «Работник» (1892—1894). Издава в Търново в. «Народен глас» (1894), в. «Освобождение» (1895—1898), в. «Избирателно право» (1899). Сътрудничи на сп. «Ново общество» (1906—1909) и сп. «Съвременна мисъл» (1910—1914), издавани от широките социалисти. Превежда книги на видни социалисти. След Априлските събития 1925 е застрелян от наемни убиец. — 251.

*Ганев* — собственик на мелница в Ловеч. — 527.

*Ганчев* — представител на Търговската камара в Комисията по наемите към Софийската община (1914). — 137.

*Гачев*, Димитър — общински съветник в София. Помощник-кмет (1914—1915). Член на Народната (народняшка) партия. — 280, 389, 460, 467.

*Гедов*, Генчо Хр. — с. Градец. — 111.

*Генадиев*, Павел — народен представител в XIII (1903—1908) и в XVII (1914—1919) обикновено НС. Член на Народнолибералната (стамболовистка) партия. — 79, 186, 220, 338, 340, 343, 345.

*Гендович*, Христо — народен представител в XVII обикновено НС (1914—1919). Член на Либералната (радославистка) партия. — 32, 204, 221.

*Георгиев*, д-р Никола — народен представител в XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Член на Народнолибералната (стамболовистка) партия. — 239.

*Гешов*, Иван Евстратиев (1849—1924) — буржоазен политически деец, икономист и публицист, banker; действителен член на БАН (1884). Завършва финансови и политически науки в Манчестър (1869). След Освобождението (1878) участвува дейно в устройването на Източна Румелия. Един от водачите на Народната (Съединистка) партия (до 1883); ръководител и главен редактор на в. «Марица» (1878—1885). Депутат в Областното събрание и негов пръв председател (1879—1880). Член и пръв председател на Постоянния комитет. Директор на финансите (ян. 1882—ноем. 1883). В края на 1883 се преселва в София. Директор на БНБ (1883—1886). Председател на БАН (1898—1924). Води преговорите и от българска страна подписва Букурещкия мирен договор (1886) след Сръбско-българската война 1885. От 1901 възглавява Народната (народняшка) партия, а след обединяването ѝ с Прогресивнолибералната партия (1920) — Обединената народнопрогресивна партия. Председател на XI (1901) и XV (1911—1913) обикновено НС. Министър на финансите (авг.—ноем. 1886, 1894—1897) и управляващ Министерството на търговията и земеделието (1894—1897). Министър-председател и министър на външните работи и изповеданията (16 март 1911—1 юни 1913). През 1912 подписва Българо-сръбския и Българо-гръцкия договор, с които се оформя Балканският съюз. Правителството на Гешов води Балканската война 1912—1913. След сключването на Лондонския мирен договор 1913 подава оставка. След Деветоюнския военнофашистки преврат 1923 участвува в Демократическия сговор. Дългогодишен народен представител (1894—1899, 1901—1908, 1911—1923).

Гешов е един от изявените представители на българската буржоазна икономическа мисъл. Възгледите си излага в студии върху финансовата политика на България («Думи и дела. Финансови и икономически студии», 1899). Автор е на мемоари («Балканският съюз. Спомени и документи», 1915; «Спомени из години на борби и победи», 1916 и др.). — 204.

*Гиргинов*, Александър Ангелов (1879—1953) — буржоазен политически деец, юрист и публицист. Завършва право с докторат в Лайпциг, след което става адвокат. Един от ръководните дейци на Демократическата партия. След разцеплението ѝ (1924) остава в крилото на Ал. Малинов, което е в опозиция на сговористкия режим (1923—1931). По време на управлението на Народния блок (1931—1934) е министър на финансите (29 юни—12 окт. 1931) и на вътрешните работи и народното здраве (13 окт. 1931—19 май 1934). Засилва терора над прогресивните и антифашистки дейци. Автор е на реакционния Закон за опазване на печата. Министър на финансите в последното буржоазно правителство на К. Муравиев (2—8 септ. 1944). Съден от Народния съд. След възстановяването на Демократическата партия (септ. 1945) става редактор на нейния орган в. «Знаме». Народен представител (1908—1911, 1913—1927, 1931—1934). По-важни съчинения: «Парламентаризмът и поемането на

властта» (1907); «Държавното устройство на България» (1921); «Борбата против личния режим и неговите крепители. Принос към политическата история на България. Ч. I. Управлението на Демократическата партия от 1908 до 1911 г.» (1922); Народната катастрофа. Войната 1912—1913 г.» (1926). «Изпитанията във войната 1915—1918 г.» (1936) и др. — 409, 410.

*Гондев, Димитър* — с. Градец. — 111.

*Г. С.* — с. Градец. — 111.

*Данев, Стоян Петров* (1858—1949) — буржоазен политически и държавен деец, юрист. Като ученик в Прага (1873—1878) участва в четата на Филип Тотю по време на Сръбско-турската война (1876). Завършва право с докторат в Хайделберг (1881) и политически науки в Париж (1883). От 1884 е адвокат в София. Един от видните русофили в България. През 1897 възглавява Умеренолибералната (от 1899 — Прогресивнолиберална) партия. Министър на външните работи в коалиционното правителство на П. Каравелов (февр.—дек. 1901). Министър-председател и министър на външните работи (дек. 1901—май 1903). Председател на V Велико НС (1911) и на XV обикновено НС (1911—1913). Подписва Лондонския мирен договор 1913 след приключване на Балканската война. Като министър-председател и министър на външните работи (1 юни—4 юли 1913) по време на Междусъюзническата война 1913 има определена вина за първата национална катастрофа на България (1913). От ноем. 1918 до апр. 1920 е министър на финансите. След Деветоюнския военнфашистки преврат 1923 влиза в Демократическия сговор. Постепенно се оттегля от активна политическа дейност. Дългогодишен народен представител (1894—1896, 1899—1927, 1931—1934).

Професор по дипломатическа история на България в Свободния университет (1920—1934). Председател на Българския Червен кръст (1924—1939); подпредседател на Международния съюз на Червения кръст в Женева. Член на Постоянния арбитражен съд в Хага. Автор на юридически и исторически трудове. — 240.

*Данов, Иван Драганов* (1893) — партиен деец. Член на БРСДП (т. с.) от 1914. Участва като офицер в Първата световна война (1915—1918). Член на Окръжния комитет на БКП (1922—1923) във Враца. Заместник-секретар на Окръжния комитет и секретар на Местния комитет на партията (юни—септ. 1923). Участва активно в подготовката на Септемврийското антифашистко въстание 1923 като член на окръжната военна тройка. На 12 септ. е арестуван. След 1923 е адвокат в София. — 241.

*Джанкардашлийски, Димитър Зл.* — народен представител в XVI (1913), XVII (1914—1919) и XVIII (1931—1934) обикновено НС. Член на БЗНС, от 1931 — на Националлибералната партия. — 256.

*Джидров, д-р Петър Спиридонов* (1876—1952) — политически деец. Адвокат. Завършва право с докторат в Берлин и Цюрих. В социалистическото движение се включва в края на 90-те години на мина-

лия век. След 1903 е един от ръководителите на широкосоциалистическата партия; редактор и съредактор на нейните издания — в. «Работническа борба» (1903—1908), сп. «Ново общество» (1906—1909), сп. «Обществена мисъл» (1909), сп. «Социалдемократ» (1920—1921) и др. Министър на правосъдието в първия коалиционен кабинет на Т. Теодоров (ноем. 1918—май 1919). Народен представител през 1911, 1913—1923 и 1923—1927. След разцеплението на Социалдемократическата партия през 1926 заедно с Д. Казасов основава Социалдемократическа федерация, която си служи с левичарска фразеология. След Деветнадесетомайския преврат 1934 сътрудничи на официалния печат, където развива фашистки идеи за ограничаване на буржоазната демокрация и за ревизия на Търновската конституция. — 197, 276, 279, 467.

*Димитров*, Ставри — учител в с. Гаганица и с. Соточино (дн. Гаврил Геново), Михайловградски окръг. Член на БРСДП (т. с.). — 241.

*Досев*, Константин — народен представител в VIII (1894—1896), X (1899—1900), XVI (1913) и в XVII (1914—1919) обикновено НС. Либерал. — 354.

*Жипунов*, Д. — инженер във Враца. — 243.

*Загоров*, Васил — окръжен управител във Враца. Стамболовист. — 243, 244, 267.

*Здравков*, Никола Т. — буржоазен политически деец. Член на Демократическата партия. Народен представител в XVI (1913), XVII (1914—1919) и XVIII (1919—1920) обикновено НС. Общински съветник в София (1914—1915). — 93, 280, 455, 456, 457, 458, 460, 461.

*Зеленогоров*, Недялко Иванов (1863—1954) — буржоазен политически деец. Член на Прогресивнолибералната партия. Учи право в Загреб, завършва в Женева. Помощник-кмет на Софийската община (1914—1915). — 117, 137, 155, 460, 461, 462.

*Златанов* — собственик на мелница в Свищов. — 527.

*Златаров*, д-р Г. — началник на Санитарното отделение при Софийската община (1914). — 132, 137.

*Иванов*, Александър — учител в Берковица. — 241.

*Иванчов*, Сава (1863—1929) — буржоазен политически деец. Юрист. Член на Младолибералната партия, от 1920 — на Националлибералната партия и на нейното ръководство. Народен представител в X (1899—1900), XIII (1903—1908), XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Подпредседател на X, XVI и XVII обикновено НС. Член на Висшия адвокатски съвет (1928). — 38, 41, 42, 62, 68, 79, 204, 205, 206, 247, 248, 251, 252, 255, 256, 258, 263, 351, 355, 358, 409, 416, 422, 493, 494.

*Илиев, Димитър* — с. Градец. — 111.

*Илиев, Никола* (Н. И. Динов) (1877—1928) — партиен деец. Основоположник на социалистическото движение в Ловешкия край. Завършва Средното земеделско училище в с. Садово, Пловдивски окръг, след което е учител в Ловеч. Постоянно преследван от властта, Илиев е местен на работа в много села в Ловешко, Врачанско, Белослатинско, Свищовско, Софийско. Завършва висше образование. През 1909 създава партийни групи в някои села на бившата Белослатинска околия. Като гимназиален учител в Бяла Слатина (от 1910) се среща няколко пъти с Георги Димитров. Активен деец на Учителската социалдемократическа организация. Кмет на Ловешката комуна (1920—1921). През 1922 е секретар на Профсъюза на държавните и общинските служители. През 1923 и 1925 е арестуван и изтезаван. Илиев е един от учредителите на Работническата партия (1927) и член на нейния ЦК (1927—1928). Администратор (1926—1927) и отговорен редактор (1928) на легалния партиен орган в. «Новини». През 1928 е осъден. Умира в Софийския централен затвор. — 241, 242, 243.

*Йонсев, Йордан* — народен представител в IX (1896—1899), XIII (1903—1908), XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Член на Народнолибералната (стамболовистка) партия. — 30, 205, 208, 242, 244, 247, 248, 250, 251, 252, 256, 261, 262, 268, 273, 274, 517.

*Йорданов, Йордан* (1876—1942) — политически деец, юрист. Политическата си дейност започва като член на БРСДП, от 1903 — на БРСДП (т. с.). Делегат е на Плевенската партийна организация на редица партийни конгреси. Член на Висшия партиен съвет (1919—1921). Представител на БКП в ИККИ (1921—1922). Народен представител (1913—1923). Сътрудничи на партийните органи «Работнически вестник» и сп. «Ново време». След поражението на Септемврийското антифашистко въстание 1923 напуска БКП и преминава в Националлибералната партия. Става висш държавен чиновник. Автор на брошурите: «Скъпотията. Народното събрание и партиите» (1915), «Защо влезох в Националлибералната партия» (1925), «Българският либерализъм» (1926), «Дим. Благоев», (1930) и др. — 38, 42, 420, 424.

*Йотов, Алекси* — с. Остров, Врачански окръг. — 249.

*Кабакчиев, Христо Стефанов* (2 ян. 1878, гр. Галац, Румъния— 6 окт. 1940, Москва) — деец на българското и международното революционно работническо и комунистическо движение, журналист и публицист; доктор на историческите науки. Член на БРСДП от 1897. Учи медицина във Франция и право в Швейцария. Завръща се в страната (1899) и завършва юридическото си образование в София. От 1900 сътрудничи в сп. «Ново време» и «Работнически вестник». Застава на страната на революционните марксисти начело с Д. Благоев. От 1904 е адвокат в София. Утвърждава се като един от изтъкнатите дейци и теоретици на партията. Участва активно в идейния разгром на опортюнизма в Бълга-



рия. От 1905 до 1928 непрекъснато е избран за член на ЦК на партията. През 1910—1923 е редактор на «Работнически вестник». Като делегат на БРСДП (т. с.) участва в работата на Копенхагенския (1910) и Базелския (1912) конгрес на Втория интернационал и в Първата балканска социалдемократическа конференция (1909). От 1914 до 1923 е народен представител. Делегат е на II (1920), IV (1922) и VI (1928) конгрес на Коминтерна. Като представител на ИККИ участва в XVII конгрес на Италианската социалистическа партия и в учредителния конгрес на Италианската КП (1921). Петият конгрес на Коминтерна (1924) го избира за член на Интернационалната контролна комисия. От началото на 1923 е политически секретар на ЦК на БКП. Участва активно в подготовката на Септемврийското антифашистко въстание 1923, но на 12 септ. с. г. е арестуван. Осъден е на 12 1/3 години затвор; през 1926 е амнистиран и емигрира в Австрия, през май 1927 — в Москва. Член на ВКП (б) от 1928. Работи в българското представителство в Коминтерна. Преподава история на БКП и марксизъм-ленинизъм в Международната ленинска школа и в Комунистическия университет за националните малцинства от Запад (КУНМЗ). От 1928 работи в Института «Маркс—Енгелс—Ленин», от 1935 е ст. н. с. в Института по история на АН на СССР, където е удостоен с научната степен «доктор на историческите науки». Разработва проблеми от историята на партията и страната. По-важни трудове: «Баснята за диктатурата в партията» (1906), «Към Балканска федерация» (1913), «Империализмът на Балканите» (1915), «Димитър Благоев и партията на тесните социалисти» (1979) и «Спомени и материали от историята на партията на тесните социалисти», публикувана със съкращения под заглавие «Христо Кабакчиев. Спомени» (1955). — 251, 253, 258, 320, 494.

*Кавалджиев*, Годор Ст. — с. Градец. — 111.

*Календеров*, Сотир — народен представител в VII (1893—1894), X (1899—1900) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Либерал. — 60, 66, 219, 220, 221, 222, 246, 356.

*Калчев*, Никола Ц. — народен представител в XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Член на Либералната (радославистка) партия. — 69, 70, 72, 204.

*Каракашев*, Белизар — народен представител в XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Либерал. — 70, 80.

*Каранешев* — собственик на мелница в Левски. — 527.

*Карастоянов*, Харалампи Н. — буржоазен политически деец. Член на Народната (народняшка) партия. Народен представител в V Велико НС (1911). Общински съветник в София (1911—1915). Кмет на столицата (27 септ. 1911—23 май 1912). — 135.

*Катърски*, Костадин Иванов (1892) — деец на Врачанската партийна организация (до 1920). Железничар. — 241.

*Кескинов*, Иван Д. — с. Градец. — 111.

*Кинов, Иван* Атанасов (1893—1967) — партиен и военен деец, генерал-полковник, герой на социалистическия труд (1964). Член на БРСДП (т. с.) от 1911, на КПСС от 1926. Като ученик във Врачанската гимназия участва в марксистически кръжоци (1910—1911). Учителства в родното си село Лютиброд, Врачански окръг, където заедно със Ст. Димитров—Марек основава партийна организация (1913). Работи за учредяване на партийни организации в селата на района Мездра—Елисейна. Взема участие в Балканската война 1912—1913. Като студент-юрист в София е съден за партийна дейност. Завършва ШЗО (1916) и участва в Първата световна война (1915—1918). През 1919 е член на Окръжния комитет, а от 1920 до 1923 — окръжен партиен организатор във Враца. За участие в Септемврийското антифашистко въстание 1923 (член на окръжната военна тройка) е осъден задочно на смърт. Емигрира в Югославия; през 1924 се завръща нелегално в България и работи за възстановяване на партийни организации. Заминава за СССР (1925), където постъпва в Червената армия (1926). Завършва Военната академия «М. В. Фрунзе» (1929) и Военната академия на Генералния щаб на въоръжените сили на СССР «К. Е. Ворошилов» (1938). Преподавател във Военната академия «М. В. Фрунзе». Участва във Великата отечествена война на Съветския съюз 1941—1945.

След 9 септ. 1944 се завръща в България. В периода на Отечествената война 1944—1945 е началник-щаб на Главното командване. Работи активно за изграждането на БНА. Началник на Генералния щаб (дек. 1944—1949). Член на ЦК на БКП от 1945 до 1962, с прекъсване през 1950—1954. Народен представител във II и III НС. Началник на Военната академия в София (1951—1954). Професор (1954). Първи заместник-министър на народната отбрана (1954—1960). Преминува в запаса (1960) и е посланик в Румъния (до окт. 1963). Кинов е един от изтъкнатите военни ръководители и военни теоретици в България. Автор е на над 400 труда по въпроси на военната стратегия, военната история и др. — 241.

*Кирков, Георги* Йорданов (М а й с т о р а) (15 авг. 1867, Плевен 25 авг. 1919, София) — деец и ръководител на българското революционно работническо и социалистическо движение и на БРСДП (т. с.), талантлив публицист и оратор; един от основоположниците на българската пролетарска литература. Най-близък съратник на Д. Благоев. Роден в семейството на учител-възрожденец. От 1879 до 1886 учи в гр. Николаев, Русия. През 1887 завършва Априловската гимназия в Габрово. От 1892 до 1895 следва картография във Виена, където взема участие в борбите на виенския пролетариат. През 1895 се връща в България и става член на БРСДП. Сътрудничи на партийния орган в. «Социалист» (1894—1897), редактиран от Г. Георгиев, и на сп. «Ден» (1891—1896). Заедно с Д. Благоев и Г. Георгиев възглавява борбата на революционните марксистически опортюнистическите течения в партията. Между Г. Кирков и Д. Благоев се установява плодотворна дружба и сътрудничество. По предложение на Кирков IV конгрес на БРСДП (1897) решава да се издава в. «Работнически вестник» и го определя за негов редактор заедно с Е. Дабел.

През 1897—1899 г. Кирков се оформя като един от най-талантливите български публицисти и сатирици. Литературните си творби подписва с псевдонима Матор Гочу Зуляма, поради което е наречен *М а й с т о р а*. Част от фейлетоните му са издадени през 1900 в отделна книга — «Дремиградски смешила».

От 1898 до края на живота си непрекъснато е избран за член на ЦК на партията, а от 1905 до 1919 е секретар-каснер на Централния комитет. Избран е за народен представител в XI (1901), XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Като депутат проявява изключителна активност; речите му са образец на ораторско изкуство. През 1911—1914 е общински съветник в София. Участва в Балканските войни (1912—1913) като запасен офицер.

Г. Кирков е основоположник на ОРСС (1904). През 1905—1909 е секретар на Синдикалния комитет на ОРСС. Има големи заслуги за израстването на Георги Димитров като пролетарски революционер. Като делегат на БРСДП (т. с.) участва в Щутгартския (1907) и Копенхагенския (1910) конгрес на Втория интернационал и на Втората балканска социалдемократическа конференция в Букурещ (1915). Присъства на конгреса на Сръбската (1909) и на Чешката (1909) социалдемократическа партия. С В. Коларов е определен за делегат на III цимервалдска конференция в Стокхолм (май 1917). Заедно с болшевиките подписва от името на БРСДП (т. с.) възванието на Цимервалдската левица. Посреща с възторг победата на Великата октомврийска социалистическа революция 1917 и популяризира лозунгите ѝ сред трудещите се. Възприема и пропагандира нейните идеи. Умира след тежко боледуване. — 318, 319, 320.

*Киров*, Найден (Н. К. Божин) (1880—1925) — партиен деец, народен трибун, юрист. Член на БРСДП от 1900. В социалистическото движение се включва като ученик в Кюстендилското педагогическо училище. Следва право в Женева, където се свързва с руските революционери-политемигранти, слуша лекции на В. И. Ленин и на Г. В. Плеханов. След завръщането си в България (1905) е съдия в Орхание (дн. Ботевград). През 1909 по препоръка на Д. Благоев се установява в Русе за укрепване на партийната организация. Отначало е съдия, по-късно адвокат. Бързо се издига като един от водачите на русенските трудещи се. Начело е на стачните борби на русенския пролетариат. От 1911 неколкократно е избран за общински съветник. По време на Русенската комуна е председател на Училищното настоятелство. Киров е делегат на XX (1914) и XXI (1915) конгрес на БРСДП (т. с.) и на II (1920), III (1921) и IV (1922) конгрес на БКП. Член на Окръжния комитет на БКП. През 1920—1923 е член на Контролната комисия на БКП. Един от делегатите на БКП за учредителния конгрес на Румънската комунистическа партия (1921) и на III конгрес на Коминтерна (1921). Публикува статии в партийния печат за успехите на съветската власт и за световноисторическото значение на Октомврийската революция 1917. На 12 септ. 1923 е арестуван. След Септемврийското антифашистко въстание 1923 работи главно като легален деец. По поръчение на партията е един от защитниците на ломските въстаници. По време на Априлските събития 1925 е убит. — 24.

*Кознички, Величко Д.* — буржоазен политически деец. Адвокат от Кюстендил. Член на Народнолибералната (стамболовистка) партия, от 1920 — на Националлибералната партия. Министър на железниците, пощите и телеграфите във втория кабинет на В. Радо-славов (14 март 1917—21 юни 1918). Народен представител в XIII (1903—1908), XV (1911—1913), XVI (1913), XVII (1914—1919), XIX (1920—1923) и XXII (1927—1931) обикновено НС. Подпредседател на XIII обикновено НС. През 1919 е арестуван, а през март 1923 е осъден на 10 г. затвор като един от виновниците за втората национална катастрофа (1918). През юли 1924 е амнистиран. — 219.

*Коларов, Васил Петров* (16 юли 1877, Шумен—23 ян. 1950, София) — деец на българското и международното революционно работническо и комунистическо движение, един от ръководителите на БКП и НРБ; юрист, публицист; академик (1946). В началото на 1897 създава организация на БРСДП в Свищов и става неин секретар. Завършва право в Женева (1900), където изучава марксизма. През 1900 се завръща в страната и се установява в Шумен. От 1902 е секретар на Шуменската партийна организация. Взема дейно участие в борбата на революционните марксистичи начело с Д. Благоев срещу общоделството. По решение на ЦК на БРСДП (т. с.) през 1904 се премества в Пловдив, където ръководи дейността на партийната организация до 1919.

От 1905 до края на живота си непрекъснато е избран за член на ЦК на партията. От 1913 до 1923 е народен представител. Участва в Щутгартския (1907) и Копенхагенския (1910) конгрес на Втория интернационал, където се среща с В. И. Ленин, и в Първата (1909) и Втората (1915) балканска социалдемократическа конференция. Присъства като делегат на БРСДП (т. с.) на международната социалистическа конференция в Цимервалд, Швейцария (1915). Заедно с Г. Кирков е делегат на III цимервалдска конференция в Стокхолм (1917), но поради отлагането ѝ не присъствува на заседанията. На I конгрес на БКП (т. с.) (1919) е избран за секретар-каснер на ЦК на партията. От 1921 до 1943 е член на Изпълнителния комитет на Коминтерна, а на неговия IV конгрес (1922) е избран за генерален секретар на ИККИ (до 1924). По поръчение на ИККИ участва в конгресите на Германската КП (1921 и 1923), на Италианската КП (1922), на Чехословашката КП (1923) и др. Заедно с Г. Димитров ръководи първото в света антифашистко въстание през септ. 1923. След поражението му емигрира в Югославия, по-късно — в Австрия. Във Виена В. Коларов и Г. Димитров създават Задграничен комитет на БКП и издават в. «Работнически вестник». В края на 1923 се установява в Москва. През 1926—1927 работи нелегално във Виена, където оглавява Задграничния ЦК на БКП и е редактор на сп. «Комунистическо знаме». През 1928—1929 ръководи Балканския секретариат на ИККИ. От 1931 до 1940 е директор на Международния аграрен институт в Москва и редактор на сп. «Аграрни проблеми». През 1935 е удостоен от АН на СССР с научната степен «Доктор на икономическите науки». По време на Лайпцигския процес 1933 е един от ръководителите на международната акция в защита на Г. Димитров. В. Коларов до-

принася за преодоляване на лявото сектанство в БКП и за утвърждаване на Димитровския курс в партията. В периода на Втората световна война 1939—1945 работи за организирането на въоръжената антифашистка борба на българския народ.

На 9 септ. 1945 се завръща в България. На 15 дек. 1945 е избран за председател на XXVI обикновено НС, а след обявяването на България за република — за председател на Временното председателство на републиката. От 7 ноем. 1946 е председател на Великото НС. От дек. 1947 е заместник-председател на МС и министър на външните работи. Ръководи българската делегация на Парижката мирна конференция 1946 и защитава националната кауза на България. След смъртта на Г. Димитров (1949) е избран за председател на Министерския съвет. — 41, 42, 205, 220, 263, 394, 409.

*Конов*, Андрей Николов (1865—1933) — един от първите български социалисти. Завършва Габровската гимназия, след което е учител в родния си град Севлиево (1886). Под влияние е на народнически и утопичносоциалистически идеи. Създава социалистически просветен кръжок заедно с П. Мустаков, С. Мутафов и др. Участва и в т. нар. «Приятелска дружинка» (около 1888). Един от основателите на дружество «Работник» в Севлиево. Участва в работата на социалистическа сбирка в Габрово (1889). Присъства на учредителния Бузлуджански конгрес 1891, но се обявява против създаването на БСДП. Подкрепя материално и редактира сп. «Социалдемократ» (1892—1893), около което се групират съюзистите. След като завършва право в Лозана (Швейцария) през 1897, се установява като адвокат в Севлиево, по-късно в София. Делегат е на IV (1897), VII (1900), VIII (1901) и IX (1902) конгрес на БРСДП. Десетият конгрес (1903) го изключва от партията и по-нататъшната му политическа дейност е свързана с БРСДП(о). Изявява се като един от водещите ѝ провинциални дейци. Издава в. «Събуждане» (1896—1923). Народен представител в XII (1902—1903), XVI (1913), XVII (1914—1919), XVIII (1919—1920) обикновено НС и в V Велико НС (1911). — 61, 408.

*Константинов* — общински архитект в София. — 137, 155.

*Кундалев*, Ангел — народен представител в XVI (1913), XVII (1914—1919), XVIII (1919—1920), XIX (1920—1923) и XX (1923) обикновено НС. Член на БЗНС. — 255.

*Кърчев*, Димо Петров (1884—1928) — буржоазен политически деец, литературен критик и публицист. Следва право в Лайпциг (1905), завършва в Софийския университет (1908). Прокурор в Свишов (1908), адвокат в София (от 1909). Един от видните дейци на Народнолибералната партия. От 1920 е политически секретар на Националлибералната партия. Народен представител в XVII (1914—1919), XXI (1923—1927) и XXII (1927—1928) обикновено НС. Участва в парламентарна подкомисия за анкетиране дейността на кабинетите на Ив. Евстр. Гешов—Ст. Данев (1911—1913). Заедно с Елин Пелин издава литературното списание «Слънчоглед» (1909). Редактира сп. «Пролом» (1922—1927). Автор е на статии на литературно-философски теми. Привърженик на западноевропейския мо-

дернизъм и на ницшеанския индивидуализъм. Считан е за теоретик на българския символизъм. — 56, 57.

*Лалчевич*, Драгиша (1864—1939) — деец на сръбското социалдемократическо движение. Един от създателите на сръбския социалистически печат. С основаването на Сръбската социалдемократическа партия (1903) става един от нейните ръководители. В полемиката с лявото крило в партията, възглавявано от Д. Туцович, заема централни и дясноопортюнистически позиции. Избран е в Скупщината (1905—1908 и 1912—1919). От 1919 е член на Югославската социалистическа работническа партия (комунисти) (от 1920 — ЮКП), но през дек. 1920 е изключен за опортюнистическа дейност. Един от организаторите на реформистката Югославска социалистическа партия (1921). През 1922 прекратява политическата си дейност. Автор е на трудове по стопанска история и история на работническото движение в Сърбия, написани от реформистки позиции. — 211.

*Лашов*, Т. — кмет на с. Остров, Врачански окръг (1914). — 249.

*Легин* (Legien), Карл (1861—1920) — деец на германското профсъюзно движение, десен социалдемократ, ревизионист. Председател на Генералната комисия на Германските профсъюзи (от 1890). От 1903 е секретар, а от 1913 — председател на Международния синдикален секретариат. Депутат в Райхстага (1893—1898, 1903—1918 и 1920). Известен в България с неуспешната си мисия по обединението на революционните и общоделските профсъюзи (1914). По време на Първата световна война 1914—1918 е на социалшовинистически позиции. Провежда политика в подкрепа на буржоазията. Обявява се против Октомврийската революция 1917 и Съветска Русия. Заедно с другите десни социалдемократи води политика срещу революционното движение по време на Ноемврийската революция 1918 в Германия. — 97.

*Лилов*, Георги (Г. Л. Дорчев) (1873—1961) — партийен деец. Участва в основаването на социалистически кръжок (1894), на социалистическа група (1895) и на партийната организация (1895) в Чипровци. Секретар на партийната организация от основаването ѝ до 1923 (с прекъсвания). Кмет на Чипровската комуна (1920—1921). Участва в подготовката и провеждането на Септемврийското антифашистко въстание 1923. Осъден задочно на смърт. Емигрант в Югославия (окт. 1923) и в СССР (от 1926). Завръща се в България през 1945. Участва активно в строителството на социализма. — 241.

*Личев*, д-р — лекар в Държавни мини Перник. — 397, 428.

*Луканов* — главен секретар на Министерството на вътрешните работи и народното здраве (1914). — 188.

*Луканов*, Тодор Станчев (1874—1946) — партийен деец, юрист. Един от пионерите на социализма в Плевен. Завършва химия (1895) и става учител. Уволнен за социалистическа дейност. Завършва

право в Женева (1900), след което е адвокат в Плевен. Утвърждава се като ръководител на местната партийна организация. Делегат е на X партиен конгрес (1903); застава решително на страната на революционните марксисти. Включва се активно в борбата за разобличаване на общоделците и допринася за сплотяването на Плевенската партийна организация. Член на Централната контролна комисия на БРСДП (т. с.) (1911—1918). Народен представител (1913—1923). За активна антивоенна дейност е осъден (септ. 1918) на 5 години строг тъмничен затвор. Освободен по Закона за амнистията (1919). Първият конгрес на БКП (т. с.) го избира за член на ЦК; от 1921 е организационен секретар на партията. По време на военnofашисткия преврат на 9 юни 1923 без знанието на ЦК изпраща телеграма до Плевенската партийна организация (застанала начело на антифашисткото въстание в града), с която ѝ препоръчва да запази неутралитет. Не споделя възприетия от ЦК на БКП на 5—7 авг. 1923 курс към въоръжено въстание и задълго остава противник на Септемврийската линия на партията. През дек. 1923 емигрира в СССР, където през 1924 е приет за член на ВКП(б). В СССР до 1927 работи в представителството на БКП при ИККИ и в МОПР, след това — в различни съветски учреждения. — 61, 64, 65, 68, 221, 222, 402, 406, 535.

*Лулчев, Коста Андреев* (1882—1965) — политически и обществен деец. Член на БРСДП от 1898. Основател и пръв секретар на партийната организация в Оряхово. След 1903 се налага като един от ръководните дейци на широкосоциалистическата БРСДП. Член и секретар на ЦК (1924—1933). Народен представител в XVI (1913), XVII (1914—1919), XVIII (1919—1920), XXI (1923—1927), XXII (1927—1931) и XXIII (1931—1934) обикновено НС. Многократно е избран за общински съветник в Оряхово. Активно сътрудничи в изданията на БРСДП(о). Участва в редактирането на единнофронтовския вестник «Трибуна» (1936). След 9 септ. 1944 е избран за главен секретар на БРСДП и е един от нейните представители в Националния комитет на Отечествения фронт (ОФ). Изразител е на схващанията на дясното крило в партията. Изострилата се борба между лявото и дясното крило довежда до разцеплението ѝ и до отстраняването на Лулчев от поста главен секретар (май 1945). През юни 1945 под негово ръководство е организиран фракционен конгрес на десните сили в БРСДП. След конгреса начело на обособилата се опозиционна БРСДП(о) повежда борба срещу ОФ и народнодемократичната власт. В изборите за Велико НС (27 окт. 1946) е избран за народен представител. Заедно с Никола Петков възглавява опозиционния блок във Великото НС. След разтурянето на опозиционните партии (1947) Лулчев преустановява политическата си дейност. — 247, 251, 254, 258.

*Ляпчев, Андрей Тасев* (1866—1933) — буржоазен политически и държавен деец. Един от лидерите на Демократическата партия и на Демократическия сговор. Следва финансови и стопански науки в Цюрих, Берлин и Париж. Дългогодишен народен представител (1908—1911, 1913—1920, 1923—1933). Министър на търговията и земеделието (16 ян. 1908—5 септ. 1910) и на финансите (5 септ.

1910—16 март 1911, 17 окт.—27 ноем. 1918) в кабинетите на Ал. Малинов. В коалиционния кабинет на Т. Теодоров е министър на войната (28 ноем. 1918—7 май 1919) — първият цивилен военен министър. През управлението на БЗНС е съден (1922) като един от виновниците за втората национална катастрофа (1918). От 4 ян. 1926 до 29 юни 1931 е министър-председател на втория сговористки кабинет и едновременно министър на вътрешните работи и народното здраве. Ляпчев улеснява достъпа на чуждестранния финансов капитал в страната. Съдействува за включването на България в «стабилизационния» план на Финансовия комитет при ОН, с чиято помощ на българското правителство са отпуснати два стабилизационни заема (1926 и 1928). Външната политика на Ляпчевото правителство е насочена към сближаване със съгласнените сили, предимно с Англия. След падането на правителството (1931) и разцеплението на Демократическия сговор Ляпчев застава начело на едно от крилата, което се противопоставя на фашистката програма на Ал. Цанков. — 44, 404, 406, 408, 409, 416, 420, 424, 425.

*Мидхат* паша (Midhat Paşa), Ахмед (1822—1884) — турски държавник, реформатор. Валия на Дунавския вилает (1864—1867), велик везир (1872, 1876—1877). Заедно с Фуат паша изработва проекта на Закон за вилаетите, с който се въвежда (1867) ново административно деление на Турция. През 1868 става председател на новосъздадения Държавен съвет на Турция. Жестоко се разправя с четите на Филип Тотю (1867) и на Хаджи Димитър и Стефан Караджа (1868). Възглавява либералните кръгове, които свалят чрез преврат султан Абдул Азис. Привърженик на конституционната монархия, Мидхат паша участва в изработването на първата турска конституция (1876), която въпреки умерения си характер е отменена от Абдул Хамид II (1876—1909). Бори се за възраждане на загнилата турска държава чрез въвеждане на «европейски» порядки в управлението и затвърдяване на властта. Като отявлен националист се стреми към създаването на «отоманска нация» от всички поданици на султана без оглед на народност и вероизповедание. Външнополитическата му линия се характеризира с ориентация към Англия. Убит по нареждане на Абдул Хамид II. — 288.

*Момчилов*, Иван — народен представител в XIII (1903—1908), XVI (1913), XVII (1914—1919) обикновено НС и в V (1911) Велико НС. Подпредседател на XIII и XVII обикновено НС. Лекар от Горна Оряховица. Член на Народнолибералната партия. — 321, 346, 489, 513.

*Мустаков*, Анастас — общински съветник в София (1914—1915). Член на Прогресивнолибералната партия. — 28, 457.

*Наков*, Никола — с. Градец. — 111.

*Наполеон III* (Napoléon III), Луи Наполеон (1808—1873) — френски император (1852—1870); племенник на Наполеон I. Избран за президент на Втората република (дек. 1848). Опирайки се на едра-



та буржоазия и реакционната военщина, на 2 дек. 1851 извършва държавен преврат и на 2 дек. 1852 се обявява за император. Установява диктаторски режим. Води почти непрекъснато завоевателни войни в интерес на едрата буржоазия. При Наполеон III Франция участва в Кримската война 1853—1856, във войната против Австрия (1859), в интервенциите в Индокитай (1858—1862), Китай (1856—1858, 1860), Сирия (1860—1861), Мексико (1862—1867) и др. По време на Френско-пруската война 1870—1871 в битката при Седан (2 септ. 1870) се предава в плен на германците. Революцията от 4 септ. 1870 го обявява за свален от престола. — 406.

*Николов, Евтим* (1881—неизв.) — политически деец. Член на БРСДП от 1898, след 1903 — на широкосоциалистическата партия. Общински съветник в София от 1911. Народен представител в XVIII обикновено НС (1919—1920). — 132, 141, 389.

*Николов, Недялко* — Берковско. — 241.

*Ничов, Марин* — народен представител в XIV (1908—1911), XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Член на Демократическата партия. Адвокат. — 221, 357.

*Облаков, Мано Костов* (1880—1966) — книжар и печатар в Бяла Слатина. Член на БРСДП. Делегат на X (1903) партиен конгрес в Русе. Настоятел на в. «Работнически вестник». По-късно е член на Либералната партия. Народен представител в XVII обикновено НС (1914—1919). Собственик на печатница. — 241, 242, 243.

*Омарчевски, Стоян Иванов* (1885—1941) — деец на БЗНС. Член на БЗНС от 1905. Завършва философия (1912) и право (1917) в Софийския университет. Министър на просветата в правителството на Ал. Стамболийски (май 1920—юни 1923). По негова инициатива е въведено задължително основно образование и е осъществена правописна реформа. Член на Постоянното присъствие (ПП) на БЗНС (1925—1926), а след разцеплението на съюза (дек. 1926) — на ПП на БЗНС «Оранжев» (Константин Томов). Главен редактор (1927—1928) на в. «Земледелско знаме» (оранжево). През 1929 преминава към БЗНС «Врабча I». Един от създателите и ръководителите на БЗНС на недоволните от БЗНС «Врабча I» (окт. 1933—май 1934) — дясна земеделска групировка, опозиционна на управляващия Народен блок. След Деветнадесетомайския преврат 1934 е деец на дясната земеделска група «Орач» (1935—1938). В навечерието на Втората световна война преминава на монархофашистки позиции. Дългогодишен народен представител (1913—1923, 1927—1934, 1938—1939, 1940—1941). — 254.

*Панайотов, д-р* — началник на хигиенна лаборатория към Софийската община. — 137.

*Панайотов, Константин* — буржоазен политически деец. Член на Народнолибералната партия, от ноем. 1920 — на Националлибералната партия и на нейното ръководство. Министър на правосъдието (18 авг. 1905—16 ян. 1908). Народен представител в X (1899—

1900), XIII (1903—1908), XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Подпредседател на X обикновено НС. — 29, 30, 32, 79, 80, 218.

*Панов, Радослав* — Берковско. — 241.

*Пастухов, Кръстьо Иванов* (1874—1949) — политически деец, един от представителите на опортюнизма в българското работническо движение. Юрист. В социалистическото движение се включва през 90-те години на миналия век. Завършва право в Софийския университет (1895); специализира в Германия (1897—1898), където се запознава с ревизионистичните концепции на Е. Бернщайн. До 1923 е адвокат във Враца. Делегат на конгресите на БРСДП (1896—1902). След отстраняването на опортюнистите от партията (1903) е един от ръководителите на дясното крило на широкосоциалистическата БРСДП. През май 1909 организира в мина «Плакалница» покушение срещу Г. Димитров. Яростен противник на идеите на Октомврийската революция 1917 и на СССР. Дългогодишен народен представител (1911, 1913—1934). Министър на вътрешните работи (1919). По негово нареждане полицията разтурва работнически събрания, демонстрации и митинги и се разправя жестоко с участниците в тях. През периода на фашистката диктатура се противопоставя на единнофронтовското, народнофронтовското и отечественофронтовското движение. Отнася се лоялно към монархофашистката власт и хитлеристка Германия. След 9 септ. 1944 е един от ръководителите на политическата опозиция и враг на народнодемократичната власт. Осъден на затвор за антинародна дейност (1946). — 247, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 260, 261, 262, 263.

*Пеев, Иван* (И. П. Плачков) (1864—1942) — буржоазен политически деец, публицист, член на БАН (1900). Член на Народната (народняшка) партия. Завършва Роберт колеж в Цариград (1882). След това е учител в Пловдив и София. Член на Висшия учебен съвет при Министерството на народното просвещение. Министър на народното просвещение (27 ноем. 1900—19 февр. 1901, 1 окт. 1912—4 юли 1913). Народен представител в X (1899—1900), XV (1911—1913), XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС и в V Велико НС (1911). Секретар на БАН (1911—1939). Сътрудничи активно на периодичния печат. Главен редактор на в. «Мир» (1926—1938). Автор на трудове по въпроси на българския език и литература и училищното дело. — 55.

*Пенкови, братя* — собственици на мелница в с. Долна Митрополия, Плевенски окръг. — 527.

*Петков, Добри Петков* (1860—1939) — буржоазен политически и обществен деец. Завършва Военното училище в София. Участва в Сръбско-българската война 1885. През 1894 напуска военната служба с чин подполковник и се отдава на политическа дейност. Член на Народниолибералната партия от 1895. Подпредседател (1903—1907) и председател (1907—1908) на XIII обикновено НС (1903—1908). През Балканската война 1912—1913 е командир на Кърджалийския отряд. Министър на благоустройството (23 септ.

1913—21 юни 1918) в кабинетите на В. Радославов. Ръководи издаването (1912—1919) на в. «Нов век». Народен представител в XII (1902—1903), XIII (1903—1908), XV (1911—1913), XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. През 1919 е арестуван, а през март 1923 осъден на доживотен затвор като един от виновниците за втората национална катастрофа. През юли 1924 е амнистиран. — 80, 174, 219.

*Петков, Милко* — с. Градец. — 111.

*Петков, д-р Никола* — общински съветник в София (1914—1915) Член на Младолибералната партия. — 93, 118, 133, 137, 140, 155 163, 280, 443, 457, 475.

*Петров, Димитър (Д. П. Атанасов)* (1891—1977) — партиен деец. Секретар-касиер на ученическата тясносоциалистическа група «Изгрев» във Врачанската мъжка гимназия (1909). Член на БРСДП (т. с.) от 1911. След Първата световна война работи във Враца като настоятел на партийни издания и в Кооперация «Освобождение». Член е на Местния партиен комитет. През 1920 се премества в София. Работи в органа на Военната организация на партията в «Народна армия» и по въоръжаването на Софийската партийна организация. През 1928 е член на Окръжния комитет на БКП в София. След 9 септ. 1944 работи в апарата на ЦК на БКП. — 241.

*Петров, Марко* — Берковско. — 241.

*Петров, Тодор (Т. П. Джуков)* (1878—1924) — партиен деец, публицист, народен трибун. Близък съратник на Г. Димитров. С. марксистките идеи се запознава като ученик във Видинската гимназия. През 1898 под негово ръководство се възстановява партийната организация във Видин (основана през 1893). Като студент по право в Софийския университет (от 1902) се развива под прякото въздействие на Д. Благоев. Става редовен сътрудник на сп. «Ново време» и «Работнически вестник» (през 1918—1923 участва в редактирането му). През 1902—1924 разгръща широка публицистична дейност и става един от теоретичите на социализма в България. Участва най-дейно в очистването на партията от общоделците. През 1909 се установява като адвокат във Видин и ръководи местната партийна организация до избирането му за член на ЦК на БКП през 1921. От 1910 нееднократно е избран за общински съветник. През периода 1913—1923 непрекъснато е народен представител. След военnofaшисткия преврат на 9 юни 1923 Т. Петров е един от първите, които оценяват като погрешна заетата от партийното ръководство позиция на «неутралитет». През авг. 1923 подкрепя решително становището на В. Коларов и Г. Димитров за изграждане на единен фронт със Земеделския съюз и за подготовка на въоръжено антифашистко въстание. На заседанието на ЦК на БКП на 15 септ. 1923 е избран за член на четворката (заедно с В. Коларов, Г. Димитров и Т. Луканов), която да определи датата на въстанието. След поражението на Септемврийското въстание 1923 е член и за кратко време секретар на ЦК на БКП. Петров твърдо отстоява революционната септемврийска линия на партията и по-

лага изключителни усилия за възстановяването на БКП на нелегална основа. Умира от туберкулоза в София. — 403, 404, 418, 421.

*Пешев*, Петър Иванов (1858—1931) — буржоазен политически и държавен деец, публицист. Член на Либералната (радославистка) партия и на нейното ръководство. Завършва право в Москва (1884). След завръщането си постъпва на работа в Министерството на правосъдието. Впоследствие е адвокат в Севлиево и София. Сътрудничи на в. «Народни права». Редактор (1887) на в. «Свобода». Министър на правосъдието (17 септ.—9 дек. 1894, 18 ян. 1899—27 ноем. 1900, 4 юли—23 септ. 1913). Управляващ Министерството на народното просвещение (4 юли—23 септ. 1913). Министър на народното просвещение (23 септ. 1913—21 юни 1918). Народен представител (1893—1896, 1899—1908, 1911—1919). През 1919 е арестуван, а през март 1923 е осъден на доживотен затвор като един от виновниците за втората национална катастрофа. Амнистиран през юли 1924. — 29, 217, 218, 219, 220, 225, 357.

*Пецърджиев*, Ганьо — Врачанско. — 241.

*Попов*, Димитър — народен представител в XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Член на БЗНС от с. Джумалии (дн. Житосвят), Бургаски окръг. — 194.

*Попов*, Замфир (З. Попхристов Цветков) (1894—1925) — партиен деец. Юрист. Като ученик във Врачанската гимназия участва в създаването на ученическа социалдемократическа група (1909). Завършва право в Софийския университет (1921), след което става адвокат в гр. Фердинанд (дн. Михайловград). Участва в работата на I конгрес на БКП (1919). През 1921—1923 е избран неколккратно за общински и окръжен съветник. Член е на Местния партиен комитет в гр. Фердинанд и на Окръжния комитет на БКП във Враца. По време на Септемврийското антифашистко въстание 1923 е член на Окръжния военно-революционен комитет и командир на въстаническите войски в Берковско. Ръководи превземането на Берковица и отбраната на Петроханския проход. След разгрома на въстанието емигрира в Югославия. Влиза в състава на Емигрантския комитет на БКП. През 1924 се завръща нелегално в страната и става секретар на Окръжния комитет на БКП във Враца. Полага изключителни усилия за възстановяване на партийните организации на нелегална основа и за подготовка на ново въоръжено въстание. През 1925 е отровен от предателка край с. Гушанци (дн. Замфирово), Михайловградски окръг. — 241.

*Попов*, Иван Г. — народен представител в XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Либерал. — 261.

*Попов*, Иван Т. — народен представител в XVII обикновено НС (1914—1919). Либерал. — 64, 68, 76, 79.

*Попов*, Христо Георгиев (1859 — неизв.) — буржоазен политически деец. По време на Руско-турската освободителна война 1877—1878 сътрудничи на руското командване. Завършва Военното училище в София (1879) и Николаевската генералщабна академия в

Русия. Един от четиримата българи, първи получили офицерски чин след Освобождението. Участва в Сръбско-българската война 1885. След детронирането на княз Александър Батенберг (1886) напуска армията. Завършва право в Швейцария и се отдава на политическа дейност. Член на Либералната (радославистка) партия. Кмет на София (8 апр. 1899—4 ян. 1901). Народен представител в X (1899—1900), XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Подпредседател на X обикновено НС. Министър на вътрешните работи и народното здраве във втория кабинет на В. Радославов (21 септ. 1915—7 септ. 1916). След Първата световна война е арестуван, а през март 1923 осъден на 10 г. затвор като един от виновниците за втората национална катастрофа. През юли 1924 е амнистиран. — 262, 263, 345.

*Попов, Христо Иванов* — буржоазен политически деец. Адвокат от Пловдив. Член на Либералната (радославистка) партия. Министър на правосъдието в кабинетите на В. Радославов (23 септ. 1913—21 юни 1918). Народен представител в X (1899—1900), XV (1911—1913), XVI (1913) и в XVII (1914—1919), обикновено НС. През 1919 е арестуван, а през март 1923 е осъден на доживотен затвор като един от виновниците за втората национална катастрофа. През юли 1924 е амнистиран. — 81, 304, 305, 307.

*Провадалиев, Киряк Н.* — буржоазен политически деец. Адвокат в София. Член на Либералната (радославистка) партия. Редактор на нейния орган в. «Народни права» (1901). Народен представител в X (1899—1900), XV (1911—1913), XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. — 215, 519.

*Прулов, Соломон* — общински съветник в София (1914—1915). Член на БРСДП(о). — 133, 136, 137.

*Пурчев, Павел Иванов* (1883—1950) — партиен деец. Член на БРСДП (т. с.) от 1908. Един от основателите на партийната организация в с. Остров, Врачански окръг. Делегат на XX (1914) конгрес на БРСДП (т. с.) в София. Общински съветник (1914—1919). Кмет на Островската комуна (1920). Районен организатор на БКП (1920—1923). Народен представител в XIX обикновено НС (1920—1923). Взаема активно участие в подготовката и провеждането на Септемврийското антифашистко въстание 1923 като председател на революционния комитет в селото и командир на Островския отряд. Емигрант в Югославия (окт. 1923) и в СССР (от 1925). Един от основателите и председател (1926—1931) на селскостопанската комуна «Димитър Благоев» в Полтавска област, УССР. Завършва Комунистическия университет за националните малцинства от Запад (КУНМЗ) — Москва. Завръща се в България през септември 1936. Интерниран. След 9 септ. 1944 участва в строителството на социализма. — 249.

*Пурчев, Симеон Петков* (1882 — неизв.) — партиен деец. един от основателите на партийната организация в с. Остров, Врачански окръг. Делегат на XVII (1910) и XIX (1912) конгрес на БРСДП (т. с.). Участва в подготовката и провеждането на Септемврийското антифашистко въстание 1923. — 250.

*Радолов*, Александър Христов (1883—1945) — деец на БЗНС. Учи литература в Софийския университет, завършва право в Женева (1918). Член на БЗНС от 1908. Министър на правосъдието (21 февр. 1920—9 ноем. 1921), управляващ Министерството на железниците, пощите и телеграфите (24 окт.—9 ноем. 1921), министър на вътрешните работи и народното здраве (9 ноем. 1921—5 ян. 1922), министър на търговията, промишлеността и труда (5 ян. 1922—14 март 1923). Принадлежи към дясната група в правителството на Ал. Стамболийски. След 9 юни 1923 е сред реакционно настроените земеделски дейци. При разцеплението на БЗНС (1926) се присъединява към БЗНС «Врабча 1». Член е на Постоянното присъствие на «Врабча 1» (ноем. 1930—май 1931). През 1932 преминава към БЗНС—Георги Марков. След Деветнадесетомайския преврат 1934 се ориентира към монархофашизма. Народен представител (1913—1923, 1927—1934, 1940—1944). След 9 септ. 1944 Народният съд го осъжда на смърт. — 205.

*Радославов*, Васил Христов (1854—1929) — буржоазен политически деец. Член на Българското книжовно дружество (дн. БАН) от 1884. Завършва право с докторат в Хайделберг (1882). Член на Либералната партия от 1883. От 1884 се отдава на политически дейност. Лидер на Либералната партия, отцепила се през 1887 от старата Либерална партия. Министър на правосъдието в кабинета на П. Каравелов (1884—1886). Министър-председател и министър на вътрешните работи по време на Регентството (1886—1887). Министър на вътрешните работи в кабинета на Т. Иванчов (1899—1901). Многократно избиран за народен представител; председател на II (1880—1881) и IV (1884—1886) обикновено НС. Основател и редактор (1888) на в. «Народни права», орган на ръководената от него партия. През 1903 е съден от държавен съд «за измяна на отечеството и за вреди, нанесени за личен интерес». Като министър-председател (4 юли 1913—16 юни 1918) заедно с цар Фердинанд I въвлича България в Първата световна война (1915—1918) на страната на Централните сили. След Солунското примирие (1918) избягва в Германия. След войната е съден задочно като един от главните виновници за втората национална катастрофа (1918). Умира в Берлин. — 22, 217, 242, 245, 246, 247, 255, 322, 352, 477.

*Ранков*, Коста — народен представител в VIII (1894—1896), X (1899—1900), XIII (1903—1908), XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Радославист. Адвокат във Варна. — 69, 75, 78.

*Савов*, Михаил Попов (1857—1928) — военен деец, генерал-лейтенант. Завършва Военното училище в София (1879) и Генералшабна академия в Русия (1885). Участва в Сръбско-българската война 1885. Министър на войната (4 февр. 1891—15 апр. 1894; 18 март 1903—22 май 1907). По време на Балканската (1912—1913) и Междусъюзническата война 1913 е помощник-главнокомандуващ. През 1914 е привлечен под отговорност пред Държавен съд (защитник му е Д. Кьорчев) и анкетиран от Парламентарна изпитателна комисия за дейността си като военен ми-

нистър и помощник-главнокомандуващ. Пълномощен министър във Франция (1920—1923). — 56.

*Сакаров*, д-р Никола Илиев (1881—1943) — политически деец. Икономист. Като студент в Берлин е секретар на Българската студентска социалдемократическа група (1902). На XIV партиен конгрес е определен за делегат на партията на Шутгартския конгрес на Втория интернационал (1907). През 1908 като един от водачите на прогресистите е изключен от партията. Преминава в БРСДП(о). Народен представител през 1913—1923 и 1938—1943. Избиран за общински съветник. През 1919 е приет отново за член на БКП. След Септемврийското антифашистко въстание 1923 застава на ликвидаторски позиции, за което отново е изключен от партията. Управител е на Българска земеделска кооперативна банка. Преди и по време на Втората световна война 1939—1945 е на антифашистски позиции. — 135, 142, 163, 164.

*Сарълиев*, Вельо Ил. — общински съветник в София; помощник-кмет (1914—1915). Член на Демократическата партия. — 460, 463.

*С. В.* — с. Градец. — 111.

*Сидеров*, Коста — буржоазен политически деец. Адвокат в Горна Оряховица. Член на Радикалната партия. Народен представител в XIV (1908—1911), XVI (1913), XVII (1914—1919), XVIII (1919—1920), XIX (1920—1923) и XXIII (1931—1934) обикновено НС. — 252, 318.

*Симеонов*, Иван — народен представител в XVII (1914—1919), XVIII (1919—1920), XIX (1920—1923), XXI (1923—1927) и XXIII (1931—1934) обикновено НС. Член на Демократическата партия. — 255.

*Симеонов*, Цено — застъпник на БРСДП (т. с.) в с. Алтимир, Врачански окръг, по време на изборите за XVII обикновено НС (1914). — 257, 269.

*Стамболийски*, Александър Стоименов (1879—1923) — деец на демократическото селско движение в България, водач на БЗНС, народен трибун. Участва в учредителния конгрес на БЗНС (1899). През 1900—1902 учи агрономство в гр. Хале (Германия). След завръщането си в България е редактор на съюзния орган в. «Земледелско знаме». Под негово ръководство е изработена програмата на БЗНС в духа на аграризма и съсловния принцип, приета на VII конгрес (1905). Стамболийски става фактически водач на съюза. Той е привърженик на ненаучната съсловна теория, според която главни са не класовите противоречия в обществото, а съсловните — между селското и градското население; на по-голямото съсловие — селското, принадлежи ръководната роля на обществото. Под негово въздействие БЗНС провъзгласява лозунга за «самостоятелна селска власт», която да защитава «общоселските интереси». Обявява се не само против буржоазията и нейните партии, но и против работническата класа и нейната марксистка партия, за

«трети път» в управлението на страната. Като народен представител, избран за пръв път през 1908, води борба срещу монархизма и милитаризма, за което е осъден на доживотен затвор (1915). По време на Войнишкото въстание 1918 е освободен от затвора. Заедно с Р. Даскалов застава начело на въстаналите войници, които обхващат на 27 септ. в Радомир България за република с председател Ал. Стамболийски. След потушаване на въстанието известно време е в нелегалност. Включен е в кабинета на Т. Теодоров като министър на обществените сгради, пътищата и благоустройството (23 ян.—6 окт. 1919). На 6 окт. 1919 съставя коалиционно правителство от БЗНС, Народната и Прогресивнолибералната партия. От 21 май 1920 до 9 юни 1923 възглавява самостоятелното земеделско правителство. Прави сериозен опит да насочи развитието на страната по демократичен път. Прогресивните реформи на правителството, неговата миролюбива външна политика и готовността му за сближаване с младата съветска държава засилват ненавистта на едрата буржоазия и реакционните сили срещу БЗНС и Стамболийски. С военнофашисткия преврат на 9 юни 1923 земеделското правителство е свалено. Стамболийски организира няколко хиляди селяни, с които настъпва към Пазарджик. Въстаниците са разбити, той е заловен и след жестоки изтезания убит. — 203, 208, 238.

*Стефанов, Ст.* — началник на Бюрото за социални грижи към Софийската община (1914). — 137, 155.

*Стефанов, Петър* — с. Градец. — 111.

*Стойнов* — юриконсулт в Софийската община. — 117, 137, 155.

*Стойчев, Никола* — народен представител в XVII обикновено НС (1914—1919). Член на Либералната (радославистка) партия. — 35, 37, 39, 40.

*Стоянов, Ангел* (А. С. Петров) (1876—1938) — партиен деец, един от пионерите на социализма в Северозападна България. Член на БРСДП от 1899. През Септемврийското антифашистко въстание 1923 е командир на отряд; ръководи борбата в селата Соточино (дн. Гаврил Геново), Бистрилица, Гаганица и Лесковец, Михайловградски окръг. Заедно с отрядите на Нв. Живков и З. Попов участва в превземането на Берковица. След това е помощник-командир на отряда на З. Попов. След поражението на въстанието емигрира в Югославия. През 1924 се завръща нелегално в страната във връзка с подготовката на ново въоръжено въстание. През 1931 емигрира в СССР. — 241.

*Стоянович, Иван* — директор на Главна дирекция на пощите и телеграфите в София (1914). — 66, 70, 85, 182.

*Събев, Йордан* — с. Градец. — 111.

*Табирнов, Паскал* — народен представител в X (1899—1900), XI (1901), XIII (1903—1908), XIV (1908—1911) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Либерал. Адвокат в Пловдив. — 41, 42, 61, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 186, 422.



*Такев*, Михаил (1864—1920) — буржоазен политически и държавен деец. Юрист. Участва в Сръбско-българската война 1885 и като юнкер във Военното училище — в детрониранието на княз Александър Батенберг (1886). Завършва право в Париж (1893) и се отдава на политическа дейност. Привърженик на Либералната партия. По-късно е виден деец на Демократическата партия и подпредседател на Централното ѝ бюро. Сътрудничи на в. «Знаме» (1894—1898). Многократно избран за народен представител (1894—1896, 1901—1903, 1908—1920). Министър на вътрешните работи (16 ян. 1908—5 септ. 1910) и на обществените сгради, пътищата и съобщенията (5 септ. 1910—16 март 1911) в довоенните кабинети на Ал. Малинов. Като министър на вътрешните работи и народното здраве (21 юни 1918—28 ноем. 1919) е главният организатор на жестокото потушаване на войнишкото Владайско въстание 1918. Убит в Пещера. — 62, 81, 296, 305, 307, 308, 347, 408, 410.

*Танев*, Христо — с. Градец. — 111.

*Тенев*, Дечо — народен представител в XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Член на БЗНС от с. Опан, Старозагорски окръг. — 204.

*Тончев*, Димитър (1859—1937) — буржоазен политически деец, публицист. Лидер на Младолибералната партия. Завършва право в Одеския университет (1883). От 1885 е адвокат. Министър на правосъдието (1886, 1888—1891), на труда и социалните грижи (1894), на обществените сгради, пътищата и благоустройството (1899), на външните работи (1900—1901) и на финансите (1913—1918). Многократно избран за народен представител. Един от подпредседателите на IV (1884—1886) обикновено и на III Велико НС (1886—1887) и председател (1887) на III Велико и на V (1887—1888) обикновено НС. След Първата световна война е осъден на доживотен затвор като един от виновниците за втората национална катастрофа на България (1918). През 1928 е амнистиран. Основава и редактира в. «Съдебен вестник» (1885) и в. «Пловдив» (1886—1907). Сътрудничи на в. «Марица» (1878—1885), в. «Южна България» (1883—1885), сп. «Наука» (1881—1884) и др. Автор на трудове по юриспруденция. — 45, 321.

*Тошев*, Евстати — Враца. — 243.

*Тошков*, Димитър П. — народен представител в XVI (1913) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Член на Либералната (радославистка) партия. — 74, 81.

*Турлакков*, Марко Иванов (1872—1940) — деец на БЗНС, един от водачите на дясното му крило. Завършва гимназия в Стара Загора (1890) и в продължение на 18 години е учител. Учи в Софийския университет (от 1910). От 1907 заема ръководни постове в БЗНС: член на Управителния съвет и помощник-редактор на в. «Земледелско знаме»; секретар на Постоянното присъствие (1908); редактор на сп. «Земледелска мисъл» (1909, 1911); касиер на БЗНС (1910).

Народен представител (1911, 1913—1916, 1919—1923). В XVII обикновено НС (1914—1919) се обявява прогив включването на България в Първата световна война. В края на 1916 за участие в Деклозиеровата афера е осъден на 8 г. затвор; освободен на 25 септ. 1918. Министър на железниците, пощите и телеграфите (6 окт. 1919—21 май 1920) и управляващ Министерството на правосъдието (6 окт. 1919—21 февр. 1920), министър на финансите (21 май 1920—9 февр. 1923) в първия кабинет на Ал. Стамболийски. Противопоставя се на най-демократичните мероприятия на земеделското правителство. Привърженик е на сътрудничеството на БЗНС със старите буржоазни партии в управлението на страната. През февр. 1923 по предложение на Ал. Стамболийски е изключен от БЗНС и изваден от състава на правителството. Фактически оправдава Деве-тоновския военнафашистки преврат. През 1924—1925 е член на Постоянното присъствие на БЗНС «Оранжев» — К. Томов. Постепенно губи предишното си политическо влияние. Автор на книгите: «Кооперацията и нейните форми» (1919), «Кой и защо ме изключи от Бълг. землед. народ. съюз» (1923), «История, принципи и тактика на Бълг. земл. народен съюз» (1929), и др. — 206.

*Туцович, Димитрие* (1881—1914) — деец на сръбското революционно работническо и социалистическо движение. Следвал право в Белградския университет. През 1902—1905 е член на редколегията на социалдемократическия орган в «Радничке новине». Един от организаторите на учредителния конгрес на Сръбската социалдемократическа партия (1903); член на главната управа (1903—1908) и неин секретар (1908). Води решителна борба против опортюнистическата група Скерлич—Йованович и анархосиндикалистката опозиция, целяща откъсването на синдикалното движение от партията. Участвува в работата на Първата балканска социалдемократическа конференция в Белград (1909) и на Копенхагенския конгрес на Втория интернационал (1910). Автор е на статии и брошури по въпросите на политическата програма, стратегията и тактиката на Сръбската СДП и срещу завоевателните стремежи на великосръбската буржоазия. Превежда «Наемен труд и капитал» от К. Маркс. През 1910—1914 е редактор на партийния теоретичен орган сп. «Борьба». Загива на фронта по време на Първата световна война. — 211.

*Фердинанд I, Сакс-Кобург-Готски* (1861—1948) — немски принц, български княз (от 1887) и цар (1908—1918). Подчинява политиката на България на интересите на Германия и Австро-Унгария. Въвлича България в Междусъюзническата (1913) и в Първата световна война (1915—1918), в резултат на което страната претърпява две национални катастрофи. Под натиска на народните маси е принуден да абдикира (окт. 1918) в полза на сина си Борис III. — 78, 532.

*Филипов, Георги* (Г. Ф. Гърков) (1882—1964) — деец на Учителската социалдемократическа организация (УСДО). Член на БРСДП (т. с.). Учител в селата Лопушна (дн. Георги Дамяново), Гаганица,

Мърчево, Слатина, Михайловградски окръг; с. Козарево, Ямболски окръг; Берковица и другаде. Настоятел на в. «Работнически вестник» за Берковица (1910). Участвува в подготовката и провеждането на Септемврийското антифашистко въстание 1923. — 241.

*Филипова* (Гъркова), Екатерина Димитрова (1885—1980) — деятелка на Учителската социалдемократическа организация (УСДО). Член на БКП от 1919. Учителка в селата Превала, Гаганица, Мърчево, Люта (дн. Владимирово), Михайловградски окръг, Берковица и другаде. Участвува в подготовката на Септемврийското антифашистко въстание 1923. — 241.

*Франгя*, Антон (1856—неизв.) — буржоазен политически деец. Учи в родния си град Русе и в Цариград. Член на Прогресивнолибералната партия. Завършва политически науки в Париж, след което е главен секретар в Министерството на вътрешните работи (1883—1884), адвокат и журналист. Министър на обществените сгради, пътищата и съобщенията (16 март 1911—1 ян. 1912) и на железниците, пощите и телеграфите (1 ян. 1912—1 юни 1913) в кабинета на Ив. Евстр. Гешов (1911—1913) — 409, 431.

*Хаджидимов*, Д. — началник на отделение за индустрия при Министерството на търговията, промишлеността и труда (1914). — 404, 405, 430.

*Хаджииванов*, Илия Д. — общински съветник в София (1914—1915). — 447, 448, 449, 450, 455.

*Хаджикалов*, Константин — български капиталист, милионер. Народен представител в X (1899—1900), XI (1901), XII (1902—1903) и XVII (1914—1919) обикновено НС. Либерал. — 204.

*Хаджипетров*, Петър — мелничар и индустриалец. Член на Демократическата партия. — 30, 47.

*Хаджисотиров*, Борис Попкитов (1872—1923) — партиен деец, юрист. Завършва право в Лозана (1897), където попада под влиянието на руски емигранти-марксиста. След завръщането си в България се установява като адвокат в Самоков. Член на БРСДП от 1897. Основател на Самоковската партийна организация (1899). Член на Контролната комисия на партията (1905—1914, 1919—1923). Общински съветник (1901—1902, 1905—1908, 1910—1915). Един от ръководителите на Самоковската комуна (юни 1910—февр. 1912). Участвува в разработването на програмата на партията за работа в общините, окръжните съвети и училищните настоятелства; автор на общинската програма на Самоковската комуна. Окръжен съветник (1912—1919). Народен представител (1913, 1919—1923). Сътрудничи на сп. «Ново време», «Работнически вестник» и в. «Самоковска комуна». Издава брошурите: «Пътеводител в изборите» (1908); «Работническите злополуки» (1910); «Окръжните съвети и работниците» (1911); «Какво извърши комуната?» (1912); «Разграбването на народните богатства» (1922). След Деветоюнския военнo-фашистки преврат 1923 по поръчение на ЦК на БКП е начело на

защитата на плевенските въстаници, а през авг. с. г. — на въстаналите селяни от Самоковско. Участва в историческото заседание на ЦК на БКП (5—7 авг. 1923) и в подготовката на Септемврийското антифашистко въстание в Самоковско. Арестуван на 12 септ. и зверски убит заедно с група комунисти и земеделци край Самоков. — 24.

*Хадж.*, Петър С. — с. Градец. — 111.

*Харлаков*, Никола Иванов (1874—1927) — един от първите български социалисти. Като ученик в Априловската гимназия в Габрово е член на социалистически кръжок, от 1890 — на местната социалистическа дружинка. Започва работа като учител, но е уволнен за социалистическа дейност. На IX конгрес на БРСДП (1902) е избран за член на ЦК на БРСДП. При очистването на партията от общоделците (1903) застава на страната на революционните марксисти начело с Д. Благоев. Секретар-каснер на ЦК на БРСДП (т. с.) (1903—1905), секретар на Синдикалния комитет на ОРСС (1904—1905). През 1905 е изключен от партията като анархолиберал. От 1909 е член на БРСДП(о). Редактор-издател е на сп. «Пролетарий» (1905—1908), редактор на сп. «Начало» (1908—1912), излизало с прекъсвания, сп. «Дело» (1910), сп. «Социалистически преглед» (1915—1920) и др. През 1915 създава Независима социалдемократическа група, поради което е изключен от БРСДП(о). Народен представител (1913—1919). В годините на Първата световна война 1914—1918 застава на интернационалистически позиции. Неговата група издига лозунга за превръщането на империалистическата война в гражданска. Приветствува победата на Октомврийската революция 1917. През 1919 привържениците на Независимата социалдемократическа група под негово ръководство организират т. нар. Българска работническа комунистическа партия, която споделя възгледите на «левите комунисти». През 1920 нейните членове влизат в БКП. След поражението на Септемврийското антифашистко въстание 1923 Харлаков емигрира. От лятото на 1924 е главен редактор на органа на Балканската комунистическа федерация — «La Fédération Balkanique», издаван във Виена. Умира в Москва. — 247, 408, 421, 513, 516.

*Хасакиев*, М. — учител в Оряхово, председател на изборителната секция за XVII (1914—1919) обикновено НС в с. Остров, Врачански окръг. — 249.

*Христов*, Александър — политически деец. Адвокат в Пловдив. Член на Демократическата партия, от 1923 — на Демократическия съговор. Народен представител в XIV (1908—1911), XVI (1913), XVII (1914—1919), XVIII (1919—1920), XIX (1920—1923), XXI (1923—1927), XXII (1927—1931) и XXIII (1931—1934) обикновено НС. — 238.

*Христов*, Кирил (К. Хр. Генчев) (1875—1944) — български поет. Започва творческата си дейност със стихове на социална тематика. По-късно се увлича от литературното бохемство и индивидуализма.

По време на Балканските войни (1912—1913) става изразител на крайно патриотични, стигащи до шовинизъм настроения. В навечерието на Първата световна война в поезията и обществената си дейност е на антиславянски, прогермански позиции. Проявява се като един от големите майстори на българския стих. По-важни произведения: «Песни и въздишки» (1896), «Трелети» (1897), «Избрани стихотворения» (1901), «Самодивска китка» (1905), «Боян магесникът» (1914), «Тъмни зори» (1920), «Гюргя» (1939), «Затрупа на София» (1943).

В края на 1914 русофилски настроени кръгове около вестниците «Заря» и «Нова балканска трибуна» изнасят данни, че К. Христов използвал в течение на три месеца безплатната трапезария, издържана от Женското благотворително дружество «Напредък». Контролната комисия на дружеството излиза с опровержение, но кампанията срещу поета продължава. Случаят е приключен с несъстоял се дуел между К. Христов и директора на оскърбилите го вестници Ив. Икономов и взаимни извинения на засегнатите страни. — 447.

*Христов*, Христо — деец на Врачанската партийна организация. Делегат на XX конгрес на БРСДП (т. с.) (1914). — 241.

*Цанков*, Асен (1883—1969) — политически и кооперативен деец, един от най-изявените представители на десния опортюнизъм в България. Юрист. Още с влизането си в БРСДП (1898) застава на опортюнистически позиции. По време на борбата на революционните марксиста срещу опортюнистите (1900—1903) пише статии, в които защитава общоделството. През 1904 е един от учредителите на Централната синдикална комисия при ЦК на широкосоциалистическата партия. Общински съветник в София (1911—1914). Народен представител (1913—1920, 1923—1927). Посреща враждебно Октомврийската революция 1917 и се обявява против съветската власт. След военофашисткия преврат на 9 юни 1923 влиза в Демократическия сговор. В периода на Втората световна война 1939—1945 е на прохитлеристки позиции. След 9 септ. 1944 е в редовете на дясната буржоазна опозиция, противник на мероприятията на правителството на Отечествения фронт. — 93, 132, 133, 163, 251, 252, 253, 256, 258, 259, 260, 263, 278, 469, 494.

*Цанов*, Найчо (Николай) Томов (1857—1923) — обществен и политически деец, публицист. Адвокат. Член на Демократическата партия. През 1902 се отделя от нея, застава начело на парламентарната група на Младите демократи, на чиято основа през 1905 се създава Радикалдемократическата партия. С нея е свързана по-нататъшната му политическа дейност. Неуморим борец срещу личния режим на Фердинанд I. Автор на брошурата «Царът на българите и погромът» (1914). Редактор на излизалите във Видин вестници «Свобода» (1883—1884) и «Народен лист» (1894—1898). Народен представител в IX (1896—1899), XI (1901), XII (1902—1903), XIII (1903—1908), XVI (1913), XVII (1914—1919), XVIII (1919—1920) обикновено НС и в V велико НС (1911). Избран за председател на

XVIII обикновено НС, но се отказва по политически причини. Включва се в борбата на буржоазните партии против правителството на Ал. Стамболийски. Член на Конституционния блок (1922); участва в Търновската акция на 17 септ. същата година. — 254.

*Цацев*, Гино Вас. — с. Градец. — 111.

*Цонев*, Хр. — с. Градец. — 111.

*Цончев*, д-р Петър — лекар в Габрово, впоследствие индустриалец. Член на Демократическата партия. Народен представител в V велико НС (1911). Сътрудници на периодичния печат по икономически и здравни въпроси. Автор на труда «Из стопанското минало на Габрово» (1929). — 397, 428, 429.

*Чорбаджиев*, Панайот Г. — член на Либералната (радославистка) партия. Адвокат в Никопол. Народен представител в VIII (1894—1896), X (1899—1900), XVI (1913), XVII (1914—1919) обикновено НС и в V велико НС (1911). — 346, 349.

*Шекерджиев*, К. А. — член на изборителната секция за XVII обикновено НС (1914—1919) в с. Остров, Врачански окръг. — 249.

*Шивачев*, Жельо — общински съветник в София (1914—1915). Член на Прогресивнолибералната партия. — 93, 448, 449, 453, 457.

*Шишков*, Никола — народен представител в XVII обикновено НС (1914—1919). Член на Либералната (радославистка) партия. — 67, 77, 78.

*Янков*, Христо — народен представител в XVI (1913) и в XVII (1914—1919) обикновено НС. Либерал. — 186.

*Янулов*, Илия Димитров (1880—1962) — общественик, социолог, икономист и юрист; член-кореспондент на БАН (1936). Професор в Юридическия факултет на Софийския университет «Кл. Охридски». Член на БРСДП от началото на века. Работи с Георги Димитров в Работническото печатарско дружество (1900—1903). След отстраняването на опортюнистите от партията (1903) остава при широките социалисти. Секретар на Синдикалния комитет на Свободния ОРСС (1908). Член на ЦК на БРСДП(о) (1930—1932). Редактор на вестниците «Работническа борба» (1919), «Български печатар» и «Железничарско съзнание» (1907—1908) — всички с опортюнистическа насоченост. Народен представител (1911, 1913—1923, 1927—1931). При вливането на БРСДП в БКП (1948) става член на БКП. По-важни трудове: «Социалната политика в България през време на войната 1915—1918» (1941), «Международно трудово право» (1950), «Икономически основи на Кодекса на труда и неговото въздействие върху социалистическото изграждане у нас» (1956) и др. — 44, 355.

## ГЕОГРАФСКИ ПОКАЗАЛЕЦ\*

- Австрия — 108, 109, 219, 296, 325, 384, 463.  
 Австро-Унгария — 90.  
 Азия — 295, 325.  
 Алтимир, с., Врачански окръг — 249, 251, 252, 253, 254, 256, 257, 258, 259, 260, 262, 268, 269, 270.  
 Анверс, гр. (френско и валонско име на Антверпен) (Белгия) — 183.  
 Англия — 204, 219, 296, 325, 399, 422.  
 Асеновград, гр. (вж Станимака)  
 Афганистан — 44.
- Балкани — 44, 102, 214, 215, 224, 225, 227, 296.  
 Балкански полуостров — 29, 296, 325.  
 Белгия — 305, 327, 401, 469.  
 Берковница, гр. — 244, 267, 303, 375.  
 Берлин, гр. (ГДР) — 97, 116, 144, 183.  
 Благоевград, гр. (вж Горна Джумая)  
 Бобов дол, мина, Кюстендилски окръг — 35, 49, 51, 346, 351, 362, 513.  
 Борисовград, гр. (дн. Първомай) — 375.  
 Борушица, с., Старозагорски окръг — 83.  
 Бремен, гр. (ФРГ) — 398.  
 Бургас, гр. — 61, 353, 362, 375, 397, 402, 428.  
 България — 26, 44, 45, 48, 49, 62, 70, 90, 161, 170, 171, 173, 174, 178, 190, 197, 202, 203, 204, 209, 214, 215, 216, 217, 221, 222, 224, 225, 227, 228, 240, 248, 261, 263, 282, 296, 305, 306, 307, 324, 329, 336, 337, 338, 339, 344, 348, 353, 355, 356, 357, 358, 363, 377, 394, 395, 396, 398, 399, 402, 403, 405, 413, 417, 422, 423, 425, 429, 430, 432, 447, 482, 483, 498, 503, 509, 518, 520, 541.  
 Бяла Слатина, гр. — 241, 242, 243, 245, 246, 247, 248, 267.
- Варна, гр. — 30, 32, 47, 61, 62, 64, 65, 71, 85, 206, 304, 353, 362, 375, 377, 397, 428, 482, 490.

\* Изготвен от Петър Ц. Петров.

- Велико Търново, гр. (вж Търново)  
Видин, гр. — 303, 373, 464, 486.  
Виена, гр. (Австрия) — 116, 144.  
Враца, гр. — 61, 245, 267, 303, 375, 486.  
Върбаново, с., Габровски окръг (вж Царева ливада)
- Габрово, гр. — 196, 356, 375, 429, 478, 486.  
Германия — 45, 108, 109, 204, 219, 398, 399, 406, 417, 422, 425, 429, 463, 469, 532.  
Горна Джумая, гр. (дн. Благоевград) — 375.  
Горна Оряховица, гр. — 303, 490, 527.  
Градец, с. — 111.  
Гърция — 44, 50, 305, 326, 327.
- Дания — 305, 327.  
Девня, с. (дн. град) — 478, 486.  
Добрич, гр. (дн. Толбухин) — 478, 486.  
Добруджа — 144.  
Долна Митрополия, с., Плевенски окръг — 527, 528.  
Долни Дъбник, с. (дн. град) — 527.  
Дупница, гр. (дн. Станке Димитров) — 62, 299, 375.
- Европа — 102, 325, 352, 422.  
Елисейна, с., Врачански окръг — 71.  
Енина, с., Старозагорски окръг — 375.
- Западна Европа — 295.
- Казанлък, гр. — 375.  
Карлово, гр. — 299, 375.  
Карнобат, гр. — 375.  
Козлодуй, с. (дн. град) — 249, 252, 253, 257, 259, 260, 268, 270.  
Котел, гр. — 375.  
Кочериново, с. (дн. град) — 33, 48.  
Ксанти, гр. (Гърция) — 353, 362, 375.  
Кюстендил, гр. — 34, 49, 194, 375, 463.
- Левски, с. (дн. град) — 473, 486, 527, 528.  
Ленинград, гр. (СССР) (вж Петербург)  
Лесичери, с., Великотърновски окръг — 527.  
Ловеч, гр. — 299, 527.  
Лом, гр. — 303, 375.  
Лондон, гр. (Англия) — 116, 144, 145.  
Люксембург — 305, 327.  
Лютиброд, с., Врачански окръг — 241.
- Македония — 34, 144.  
Мездра, с. (дн. град) — 65, 436.  
Михайловград, гр. (вж Фердинанд)  
Монпелие, гр. (Франция) — 400.



Ниш, гр. (Югославия) — 211.  
 Нова Загора, гр. — 296.

Оряхово, гр. — 249, 257.  
 Остров, с., Врачански окръг — 249, 251, 252, 253, 257, 259, 260,  
 262, 267, 268, 269, 270.

Павликени, с. (дн. град) — 527.  
 Пазарджик, гр. (вж Татар Пазарджик)  
 Панагюрище, гр. — 196, 299, 397.  
 Париж, гр. (Франция) — 116, 144, 145.  
 Патагония, област (Аржентина) — 44.  
 Перник, мина — 35, 36, 37, 40, 49, 51, 191, 338, 339, 340, 342,  
 343, 344, 345, 346, 347, 351, 359, 362, 397, 405, 428, 513.  
 Перник, с. (дн. град) — 342, 343, 345, 428.  
 Персия — 44, 50.  
 Петербург, гр. (дн. Ленинград) (СССР) — 144.  
 Плакалница, мина, Врачански окръг — 40, 375.  
 Плевен, гр. — 527.  
 Пловдив, гр. — 32, 61, 62, 206, 353, 362, 375, 397, 428.  
 Попово, гр. — 375.  
 Пордим, с. (дн. град) — 527.  
 Пшемисъл, гр. (Полша) — 520.  
 Първомай, гр. (вж Борисовград)

Радомир, гр. — 44, 49.  
 Райхенхал, гр. (ФРГ) — 186.  
 Румъния — 44, 50, 305, 326, 327.  
 Русе, гр. — 32, 62, 67, 71, 206, 375, 397, 428, 446.  
 Русия — 62, 81, 296, 305, 325, 520.

Самоков, гр. — 287, 299, 355, 356, 375, 464.  
 Свищов, гр. — 375, 478, 486, 527, 528.  
 Северна България — 157.  
 Северна Европа — 295.  
 Севлиево, гр. — 299.  
 Сибир — 522.  
 Сливен, гр. — 62, 196, 287, 375.  
 София — 19, 26, 32, 35, 39, 41, 48, 49, 55, 60, 64, 65, 69, 70, 85,  
 90, 97, 98, 100, 105, 106, 107, 111, 113, 119, 125, 128, 143, 144,  
 145, 147, 150, 156, 157, 179, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 189,  
 211, 227, 244, 245, 259, 272, 282, 301, 302, 309, 310, 348, 353,  
 362, 369, 370, 371, 372, 373, 384, 390, 391, 393, 397, 402, 428, 430,  
 435, 448, 450, 462, 466, 471, 490, 492, 521, 523, 535, 538, 541,  
 544, 546.  
 Станимака, гр. (дн. Асеновград) — 375.  
 Станке Димитров, гр. (вж Дупница)  
 Стара Загора, гр. — 83, 302, 373, 428.  
 Сърбия — 44, 50, 90.

- Татар Пазарджик, гр. (дн. Пазарджик) — 375.  
Толбухин, гр. (вж Добрич)  
Тракия — 144.  
Троян, гр. — 299, 375.  
Турция — 44, 71.  
Търново, гр. (дн. Велико Търново) — 83, 303, 375, 490, 492, 527, 528.
- Унгария — 108.
- Фердинанд, гр. (дн. Михайловград) — 244, 245, 246, 267, 303.  
Франция — 204, 219, 398, 399, 400, 429, 532.
- Хамбург, гр. (ФРГ) — 398.  
Хасково, гр. — 375.  
Холандия — 305, 327.
- Царева ливада, с. (дн. Върбаново), Габровски окръг — 478, 486
- Червен бряг, гара (дн. град) — 30, 47, 65, 245, 267, 375, 527, 528.  
Чирпан, гр. — 296, 375.
- Швейцария — 305, 327, 469.  
Швеция — 305, 327.  
Шумен, гр. — 375.
- Южна България — 157, 304.
- Ямбол, гр. — 30, 47, 375.
- Neqault, департамент (Франция) — 400.

## ДАТИ ОТ ЖИВОТА И ДЕЙНОСТТА НА ГЕОРГИ ДИМИТРОВ\*

юни 1914—март 1915

1914

- Юни, 29—юли, 1* Георги Димитров като член на ЦК на БРСДП  
*София* (т. с.) участва в работата на XX партиен конгрес.
- Юни, 29* Изнася пред конгреса отчет за дейността на  
*София* парламентарната група на БРСДП (т. с.).
- Юни, 30* Отговаря на изказалите се по отчета на пар-  
*София* ламентарната група на БРСДП (т. с.) делегати.
- Юли, 1* Прензбран от конгреса за член на ЦК на  
*София* БРСДП (т. с.).
- Юли, 6* В. «Работнически вестник», бр. 63, обнародва  
*София* Манифест към работническата класа в България срещу сключения от правителството 500-милионен заем и увеличаването на косвените данъци, подписан от Г. Димитров и останалите членове на ЦК на БРСДП (т. с.) и на парламентарната група на партията.
- Юли, 8* Отправя питане до Постоянното присъствие  
*София* на Софийския общински съвет за мерките, които възнамерява да вземе срещу Дирекцията на трамваите, която не спазва поетите задължения пред трамвайните работници при прекратяване на тяхната стачка през май 1914.
- Юли, 10* Отправя питане до Постоянното присъствие на  
*София* Софийския общински съвет във връзка с неприлагането на Закона за неделната и празнична

---

\* Изготвен от Мария Иванова.

почивка в района на столичната община. Предлага да се създаде общинска комисия с участие на представители на работническите професионални организации, която да следи за прилагането на закона.

Предлага в учреденото към общината Бюро за безработни да се включат представители на работническите професионални организации, за да се гарантира правилното функциониране на бюрото.

*Юли, 12*  
*София* Произнася реч в Народното събрание по бюджетопоекта на Министерството на търговията, промишлеността и труда. От името на парламентарната група на партията внася в Бюрото на Народното събрание конкретни предложения по бюджетопоекта.

*Юли, 14*  
*София* Произнася реч в Народното събрание във връзка с бюджетопоекта на Министерството на търговията, промишлеността и труда за Държавната печатница; предлага да се увеличи кредитът за заплатите и амбулаторното лечение на печатарските работници.

Произнася реч в Народното събрание по бюджетопоекта на Министерството на железниците, пощите и телеграфите и от името на парламентарната група на партията прави конкретни предложения в защита на работниците и служителите от ведомството.

Питане на Г. Димитров и Т. Луканов в Народното събрание до министъра на железниците, пощите и телеграфите — какви мерки е взел, за да се прекрати посегателството върху неприкосновеността на частната кореспонденция, гарантирана от Конституцията, по повод задържането на телеграми от протестни събрания до ЦК на БРСДП (т. с.) и редакцията на «Работнически вестник».

*Юли, 16*  
*София* Изпраща от името на Синдикалния комитет на ОРСС Окръжно № III (210) до централните настоятелства и секциите на професионалните съюзи и до местните работнически съвети, в което обръща внимание на необходимостта от укрепване на професионалните организации във връзка с изострянето на международната обстановка и опасността от обявяване на обща мобилизация в страната.

Извазва се в Софийския общински съвет за лошото състояние на софийските трамваи след трамвайната катастрофа по линията София—Княжево.

*Юли, 18* В. «Работнически вестник», бр. 73, публикува  
*София* Манифест към работническата класа в България по повод обявената от Австро-Унгария война на Сърбия, за Балканска федеративна република, подписан от Г. Димитров и останалите членове на ЦК на БРСДП (т. с.) и на парламентарната група на партията.

Отправя питане до Постоянното присъствие на Софийския общински съвет за мерките, които съветът смята да предприеме за подпомагането на работническите семейства в случай на мобилизация.

Подписва протест на парламентарната група на партията, внесен в Народното събрание, против приемането на военния бюджет.

*Юли, 21* Изпраща телеграма до председателя на Международния синдикален секретариат Карл Легин,  
*София* в която съобщава за организирани от ОРСС и БРСДП (т. с.) масови митинги и демонстрации против войната, за мир и Балканска федеративна република.

*Юли, 23* Внася предложения в Софийския общински  
*София* съвет да се вземат мерки против поскъпването на хранителните и други продукти от първа необходимост, да се открият общински магазини и фурни, в които да се продава на нормирани цени, и др.

*Юли, 24* Назначен за член на общинската комисия за  
*София* нормиране цените на продуктите от първа необходимост, урегулиране на наемите и работническите надници.

*Юли, 27* Произнася реч на тема «На борба против скъпотията» пред протестно събрание на софийските работници в градината на Работническият дом.

Говори пред многолюдно събрание против войната, за мир между народите, за Балканска федеративна република.

*Юли, 29* В. «Работнически вестник», бр. 82, публикува  
*София* Позив към работническата класа в Бълга-

рия против цензурата и военното положение, за мир и Балканска федеративна република, подписан от Г. Димитров и останалите членове на ЦК на БРСДП (т. с.) и на парламентарната група на партията.

*Август, 2* В. «Работнически вестник», бр. 86, публикува  
*София* статията на Г. Димитров «Професионалните съюзи и днешното положение», в която се разглеждат задачите на професионалните съюзи в условията на икономическата криза в страната, предизвикана от избухването на Първата световна война.

Изнася сказка «Днешният момент и жените-социалдемократки» пред събрание на софийския женски социалдемократически кръжок в Работническият дом.

Изпраща от името на Синдикалния комитет на ОРСС Окръжно № IX (238) до централните настоятелства и секциите на професионалните съюзи, до местните работнически съвети и до отделните синдикални и партийни членове във връзка с откриването на подписка за подпомагане на безработните профсъюзни членове.

*Август, 17* Заедно с останалите членове на парламентарната група на БРСДП (т. с.) подписва протест  
*София* срещу противоконституционното закриване на сесията на Народното събрание след въвеждането на военното положение.

*Септември, 4* Прави предложение в специалната общинска  
*София* комисия по нормиране на цените за подпомагане на мобилизираните работници и за нормиране на наемите.

*Септември, 5* Изнася сказка «Днешното положение и професионалните съюзи» пред обща конференция  
*София* на синдикални функционери в Работническият дом.

*Септември, 10* Изпраща от името на Синдикалния комитет на  
*София* ОРСС Окръжно № X (312) до местните работнически съвети и секциите на професионалните съюзи във връзка с организираната от СК анкета за установяване размера на безработицата, за да се направят постъпки пред общините и парламента за оказване помощ на безработните.

- Септември, 22* Произнася реч на тема «Скъпотията на живота, Софийската община и работниците» пред работническо събрание в Работническия дом.  
*София*
- Септември, 24* Внася в Софийския общински съвет от името на общинската група на партията писмени предложения за ограничаване на безработицата в града; за облекчаване на жилищната криза; за подобряване на санитарната служба; за благоустрояването на крайните квартали; по учебното дело и за изменение на Закона за градските общини, с искане за разширяване на тяхната автономия.  
*София*
- Септември, 26* Изказва се в Софийския общински съвет да се засили контролът на съвета върху ръководствата на детските ясли на благотворителното дружество «Евдокия» и сиропиталището «Княз Борис»; предлага да се открият общински детски заведения за децата и сирачетата на бедни семейства.  
*София*  
Настоява да се уеднаквят цените на продуктите от първа необходимост в цялата страна и да не се допуска намаление на работническите надници под размера от преди обявяването на мораторнума в страната (25 юли 1914).
- Септември, 29* Предлага в Софийския общински съвет да се открие общински диспансер поради извънредно бързото нарастване числото на гръдоболните в София вследствие мизерните условия на живот на трудещите се.  
*София*
- Септември, 30* Като член на общинската комисия за нормиране цените на продуктите от първа необходимост, урегулиране на наемите и работническите заплати предлага да се ограничи произволното намаляване на работническите надници.  
*София*
- Октомври, 2* Изнася доклад на тема «Дейността на нашата общинска група» пред партийно събрание в Работническия дом.  
*София*
- Октомври, 4* Отправя питане до Постоянното присъствие на Софийския общински съвет във връзка с нередовното изплащане заплатите на общинските служещи.  
*София*

Изказва се за необходимостта от засилване на санитарния контрол на Общинския съвет във

връзка с нехигиеничните условия в някои работилници.

- Октомври, 5*  
*София* Произнася реч на тема «Жилищният въпрос» пред събрание в Работническия дом.
- Октомври, 8*  
*София* Предлага в Софийския общински съвет учредената през 1911 комисия за анкетиране делата на бившия демократически общински съвет да извърши анкетата и в близко време да докладва в съвета за резултатите от нея. Настоява незабавно да се обсъдят от съвета внесените от общинската група на партията предложения за безработицата, жилищната криза, благоустрояването на крайните квартали, по санитарната служба и учебното дело.
- Октомври, 10*  
*София* Изказва се в общинската комисия за цените на продуктите, наемите и труда против неоснователното искане на търговците за повишаване цените на продуктите от първа необходимост.
- Октомври, 11*  
*София* Отправя питане в Народното събрание до министъра на търговията, промишлеността и труда за мерките, които възнамеряват да вземат министерството и правителството за ограничаване на безработицата.
- Изказва се в общинската жилищна комисия против произволното увеличаване на наемите и настоява нарушителите да бъдат санкционирани.
- Октомври, 13*  
*София* Изнася доклад за дейността на общинското Бюро за безработни пред конференция на централните и местните настоятелства и контролните комисии на професионалните съюзи.
- Октомври, 15*  
*София* Предлага в Софийския общински съвет да се обсъдят въпросите за уреждане положението на общинските служители чрез изработване на специален правилник.
- Изказва се за налагане санкции на търговците-спекуланти и на домопритежателите, които произволно покачват цените на продуктите от първа необходимост и наемите.
- Октомври, 17*  
*София* Избран за член на парламентарните комисии по търговията, промишлеността и труда и по железниците и пощите.



- Октомври, 21*  
*София* Отправя питане до Постоянното присъствие на Софийския общински съвет за мерките, които се вземат за подобряване на хигиенните условия в скотобойната.
- Октомври, 22*  
*София* Произнася реч в Народното събрание, в която обосновава питането си от 18 октомври 1914 до министъра на търговията, промишлеността и труда за масовата безработица в страната; настоява да се внесе законопроект за държавна застраховка на работниците в случай на безработица.
- Октомври, 24*  
*София* Заедно с останалите членове на парламентарната група на БРСДП (т. с.) внася законопроект за държавна помощ на безработните и техните семейства.
- Октомври, 29*  
*София* Произнася реч в Народното събрание, в която се обявява против законопроекта за сключване на 8-милионен държавен заем от Пощенската спестовна каса за построяване на държавни сгради за железниците, пощите и телеграфите; подчертава, че използването на дребните спестявания на гражданите за държавни постройки е противозаконно.
- Октомври, 30*  
*София* Обосновава в Софийския общински съвет предложението на общинската група на БРСДП (т. с.) за благоустрояването и хигиенизирането на крайните квартали на столицата.
- Октомври, 31*  
*София* Произнася реч в Народното събрание по повод внесения «Законопроект за продължаване използването на кредита от 300 000 лв. от 1909 за доставка на номератор за Софийската централна телефонна станция», в която обвинява буржоазните правителства в извършване на гешефтарски сделки.
- Ноември, 1*  
*София* Отправя питане в Народното събрание до министъра на вътрешните работи и народното здраве във връзка с грубото нарушаване от страна на министерството на Закона за определянето на продажните цени на продуктите от първа необходимост.
- Ноември, 3*  
*София* Произнася реч в Народното събрание, в която обосновава питането си от 27 юни 1914 до министъра на търговията, промишлеността и

труда за неприлагането на Закона за женския и детския труд и Закона за неделната и празнична почивка; предлага да се внесат изменения и допълнения на съществуващите трудови закони.

*Ноември, 4* Предлага в Софийския общински съвет да се  
*София* окаже материална помощ на мобилизираните за 3-седмично военно обучение работници.

*Ноември, 10* Произнася реч в Народното събрание по работата на народните представители и за техните дневни пари по повод предложението да не се изплащат дневни на народните представители; поддържа становището, че премахването на депутатските дневни пари ще лиши представителите на работническата класа от възможността да участвуват в работата на парламента, който ще бъде монополизиран от буржоазните партии.

*Ноември, 12* Избран за член на делегация от общински съветници, която протестира пред Министерството на вътрешните работи и народното здраве във връзка с вмешателството му в работата на общинската комисия по определяне цените на продуктите от първа необходимост.

*Ноември, 13* Изпраща от името на ОРСС телеграма във връзка със смъртта на Димитрие Туцович, водач на Сръбската социалдемократическа партия, загинал на 7 ноем. 1914 на фронта.

*Ноември, 19* Произнася реч в Народното събрание, в която се обявява против искания допълнителен свръхсметен кредит от 6 050 000 лв. за бюджета на Министерството на войната, предназначен за военни цели.

Изпраща от името на СК на ОРСС Окръжно № XII (571) до централните настоятелства и секциите на професионалните съюзи, до местните работнически съвети и отделните партийни и синдикални членове, в което се обръща внимание на необходимостта от укрепване на професионалните организации и засилване на агитационната им работа.

*Ноември, 20* Произнася реч в Народното събрание по доклада на проверочната комисия по изборите  
*София*

за XVII обикновено НС във Врачанската избирателна колегия, в която изобличава насилията и беззаконията, извършени от властта в селата Алтимир, Остров и Козлодуй, и настоява да се анкетира и касира изборите в посочените села.

- Ноември, 23*  
*София* Отправя питане в Народното събрание до министъра на войната по повод незаконното задържане в Школата за запасни подпоручици на войници от 37-и набор.
- Ноември, 25*  
*София* Произнася реч в Народното събрание по законопроекта за откриване на железопътно училище при жп дружина и телеграфо-пощенско училище — при телеграфо-пощенската дружина, в която се обявява против милитаризирането на професионалното образование.
- Ноември, 26*  
*София* Обосновава в Софийския общински съвет предложението на общинската група на БРСДП (т. с.) за материално подпомагане семействата на запасните войници-работници и други бедни граждани.
- Декември, 3*  
*София* Произнася реч в Софийския общински съвет, в която настоява да се предвидят по-големи суми в бюджета на общината за 1915 за подпомагане на бедстващите софийски семейства.
- Декември, 6*  
*София* Отправя питане в Народното събрание до министъра на железниците, пощите и телеграфите във връзка с предложението на СК на ОРСС за безплатно пътуване на безработните работници по БДЖ.
- Декември, 9*  
*София* Изказва се в Софийския общински съвет да се ускори благоустрояването на крайните квартали, да се разреши на работниците да пътуват с намаление по трамваите и да се поиска от Народното събрание да отпусне кредит за подпомагане на бедстващите вследствие на икономическата криза семейства.
- Декември, (10)*  
*София* Червен народен календар публикува статията на Г. Димитров «Общинските и окръжни съвети и работническата класа».

Участвува в конференция на Съюза на бръснаро-фризьорските работници.

- Декември, 15*  
*София* Произнася реч в Народното събрание по бюджетопоекта на Министерството на железниците, пощите и телеграфите, в която критикува бюрократизма, анархията и злоупотребите, съществуващи при експлоатацията на железниците, пощите и телеграфите. От името на парламентарната група на БРСДП (т. с.) прави конкретни предложения за подобряване на материалното положение на работниците и служещите в двете ведомства.
- Декември, 16*  
*София* Произнася реч в Народното събрание по бюджетопоекта на Главната дирекция на пощите, телеграфите и телефоните; предлага да се учреди специална парламентарна комисия от представители на всички парламентарни групи и на организациите на железничарския и телеграфопоощенския персонал, която да анкетира управлението и експлоатацията на железниците, пощите и телеграфите и положението на персонала.
- Декември, 17*  
*София* Произнася реч в Народното събрание по бюджетопоекта на Министерството на търговията, промишлеността и труда. От името на парламентарната група на БРСДП (т. с.) прави конкретни предложения за подобряване материалното положение на работниците и служещите в търговията и промишлеността.
- Декември, 20*  
*София* Произнася реч в Народното събрание по извънредния бюджетопоект на железниците и пощите за 1915. Предлага да се създаде правилник, който да регламентира условията на труда на работниците по строителството на железниците, пощите и пристаницата.
- Декември, 28*  
*София* Произнася реч против поскъпването на хляба и други хранителни продукти пред многолюдно протестно събрание в Работническият дом, свикано от местната партийна организация.
- Декември, 29*  
*София* Изказва се в Софийския общински съвет за необходимостта от създаване на общински диспансер.

1915

- Януари, 1* В. «Работнически вестник», бр. 211, публикува  
*София* апел на СК на ОРСС за набиране средства във фонда за подпомагане на безработните, подписан от Г. Димитров.
- Януари, 4* В. «Работнически вестник», бр. 213, публикува статията на Г. Димитров «Има ли безработица у нас?». Въз основа на конкретни данни авторът доказва, че безработицата в България взема все по-широки размери.  
Говори против скъпотията пред събрание, организирано от партийната организация в квартал «Коньовица».
- Януари, 9* В. «Работнически вестник», бр. 216, публикува статията на Г. Димитров «Безработицата и правителството».  
*София*
- Януари, 13* Внася от името на общинската група на БРСДП (т. с.) предложение в Софийския общински съвет за ограничаване на безработицата и подпомагане на безработните.  
*София*
- Януари, 15* Изказва се в Софийския общински съвет за увеличаване на най-ниските заплати на общинските служители.  
*София*  
Отправя питане до Бюрото на XVII обикновено НС във връзка с внесения от парламентарната група на БРСДП (т. с.) през ноември 1914 законопроект за държавна помощ на безработните.
- Януари, 16* Произнася реч в Народното събрание по законопроекта за фонда за работническите застраховки. Предлага да се приеме общ закон за покровителство на труда.  
*София*
- Януари, 17* Изпраща от името на СК на ОРСС изложение до Министерството на търговията, промишлеността и труда по законопроекта за хигиената и безопасността на труда.  
*София*  
Изказва се в Софийския общински съвет по бюджетопоекта на Бюрото за социални грижи и благотворителност; предлага бюрото да се развие като отделение към общината и да има само социални функции.

- Януари, 18* Произнася реч на тема «Скъпотията и безработицата» пред работническо събрание в квартал «Подуяне».  
*София*
- Януари, 19* Изказва се в Софийския общински съвет по бюджетопоекта на финансовото отделение при общината; предлага съветът да упражнява контрол върху собствените си финанси, като се ограничат правата на държавния контрольор.  
*София*
- Януари, 21* Изказва се в Софийския общински съвет по бюджетопоекта на санитарната служба; предлага да се увеличат заплатите на общинските лекари и им се забрани частната практика.  
*София*
- Януари, 22* Изказва се в Софийския общински съвет по бюджетопоектите на службата за чистотата на столицата и на Градските минерални бани.  
*София*
- Януари, 23* От името на общинската група на БРСДП (т. с.) внася предложение в Софийския общински съвет да се предвиди в бюджета на общината кредит от 5000 лв. за субсидия на работническите професионални организации, за подпомагане на техните членове в случай на болест, злополука, безработица и пр.  
*София*
- Януари, 25* В. «Работнически вестник», бр. 230, публикува апел на СК на ОРСС за подпомагане на безработните синдикални членове, подписан от Г. Димитров.  
*София*
- Февруари, 1* Произнася реч за скъпотията, безработицата и общината пред събрание на кварталите «Ючбунар» и «Коньовица».  
*София*
- Февруари, 3* Предлага в Софийския общински съвет да се предвидят в извънредния бюджет 30 000 лв. за подпомагане на безработните и техните семейства.  
*София*
- Февруари, 8* Произнася реч в театър «Одеон» при откриване на утро, устроено от местния работнически съвет в полза на безработните.  
*София*
- Февруари, 17* Произнася реч в Народното събрание при обсъждане на чл. 1 от законопроекта за създаване на специален арбитражен съд, който да разрешава споровете между държавата и главните предприятия за построяване на жп линии. Обявява се против създаването на такъв закон.  
*София*

*Февруари, 22* Участва в общобалканския митинг против войната, за мир, Балканска федеративна република и социализъм, свикан от ЦК на БРСДП (т. с.). Прочита резолюция «За мир и братство между народите».

*Февруари, 27* Произнася реч в Народното събрание по законопроекта за разрешаване на Министерството на железниците, пощите и телеграфите да извършва строителството и доставките на материали за нуждите на БДЖ. Предлага големите строежи да се поемат от държавата и да се създаде закон, който да урежда условията на труда в държавните предприятия в интерес на работниците.

*Февруари, 28* Отправя питане в Народното събрание до министъра на железниците, пощите и телеграфите във връзка с железопътната катастрофа между Горна Оряховица и Търново на 25 февр. 1915.

*Март, 4* Произнася реч в Народното събрание, в която развива питането си от 28 февр. 1915 по повод железопътната катастрофа на 25 февр. между Горна Оряховица и Търново.

Произнася реч в Народното събрание по законопроекта за обединяване фондовете за работническите застраховки. От името на парламентарната група на БРСДП (т. с.) прави конкретни предложения за изменение на законопроекта.

*Март, 9* Произнася реч в Народното събрание по чл. 1 от законопроекта за допълнение на Закона за подпомагане на държавните работници в случай на инвалидност и заболяване; предлага помощта да засегне всички постоянни работници в държавните предприятия.

*Март, 10* Произнася реч в Народното събрание, в която се обявява против привилегиите за мелничарите по Закона за насърчение на местната индустрия.

*Март, 16* Заедно с останалите членове на парламентарната група на БРСДП (т. с.) подписва Позив към работническата класа в България, в който се изобличава антиработническата политика на буржоазните партии в Народното събрание.

*Март, 20* В. «Работнически вестник», бр. 277, публикува отчет за вътрешната дейност на парламентарната група на БРСДП (т. с.) през редовната и извънредната сесия на XVII обикновено НС, изработен от Г. Димитров.

*Март, 21* От името на СК на ОРСС подписва апел за подпомагане на безработните синдикални членове.



## СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР КЪМ ТОМ ПЕТИ .. .. .	7
--------------------------------	---

1914

ДВАДЕСЕТИ КОНГРЕС НА БРСДП (т. с.) <i>29 и 30 юни и 1 юли .. .. .</i>	19
1. Дейността на парламентарната група. <i>29 юни .. ..</i>	21
2. * Изказване на IV заседание на конгреса. <i>30 юни .. ..</i>	24
* ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. <i>8 юли .. .. .</i>	25
ЗА РАБОТНИЧЕСКИТЕ ЗЛОПОЛУКИ. <i>9 юли .. .. .</i>	26
ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. <i>10 юли .. .. .</i>	27
* ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ТЪРГОВИЯТА, ПРОМИШЛЕНОСТТА И ТРУДА. <i>12 юли</i>	29
* ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ТЪРГОВИЯТА, ПРОМИШЛЕНОСТТА И ТРУДА .. ..	47
* ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ТЪРГОВИЯТА, ПРОМИШЛЕНОСТТА И ТРУДА ЗА ДЪР- ЖАВНАТА ПЕЧАТНИЦА. <i>14 юли .. .. .</i>	53
* ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ, ПОЩИТЕ И ТЕЛЕГРАФИТЕ. <i>14 юли</i>	58

\* Със звездичка са означени заглавията, формулирани от съставителя  
(Ред.)

* ЖЕЛЕЗОПЪТНАТА И ТЕЛЕГРАФО - ПОЩЕНСКАТА ПОЛИТИКА НА ДЪРЖАВАТА .. .. .	83
* ДО ЦЕНТРАЛНИТЕ НАСТОЯТЕЛСТВА И СЕКЦИИТЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ И ДО МЕСТНИТЕ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТИ. <i>16 юли</i> .. .. .	90
ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. <i>16 юли</i> .. .. .	92
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. <i>18 юли</i> .. .. .	95
* ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. <i>21 юли</i> .. .. .	96
* ДО КАРЛ ЛЕГИН — БЕРЛИН. <i>21 юли</i> .. .. .	97
ПРОТИВ СКЪПОТИЯТА НА ЖИВОТА. <i>23 юли</i> .. .. .	98
КЪМ МЕСТНИТЕ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТИ И СЕК- ЦИИТЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ. <i>30 юли</i> ..	100
ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ И ДНЕСНОТО ПОЛО- ЖЕНИЕ .. .. .	102
* ДО ЦЕНТРАЛНИТЕ НАСТОЯТЕЛСТВА И СЕКЦИИТЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ, ДО МЕСТНИТЕ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТИ И ДО ОТДЕЛНИТЕ СИН- ДИКАЛНИ И ПАРТИЙНИ ЧЛЕНОВЕ. <i>2 август</i> .. ..	105
В ПОДКРЕПА НА БЕЗРАБОТНИТЕ. <i>10 август</i> .. ..	107
СИНДИКАТИТЕ И ВОЙНАТА .. .. .	108
ВОЛНИ ПОЖЕРТВУВАНИЯ ЗА БЕЗРАБОТНИТЕ. <i>2</i> <i>септември</i> .. .. .	111
* ДО МЕСТНИТЕ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТИ И СЕК- ЦИИТЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ. <i>10 септем-</i> <i>ври</i> .. .. .	113
НАЕМИТЕ В СТОЛИЦАТА .. .. .	116
БЕЗПЛАТНАТА МЕДИЦИНСКА ПОМОЩ В СОФИЯ ..	119
ДА ЗАСИЛИМ СЪЮЗИТЕ! .. .. .	121

* ДО МЕСТНИТЕ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТИ И СЕКЦИИТЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ. 21 септември .. .. .	125
СКЪПОТИЯТА НА ЖИВОТА, СОФИЙСКАТА ОБЩИНА И РАБОТНИЦИТЕ .. .. .	126
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 24 септември ..	127
НАШАТА ПАРТИЯ И ОБЩИНАТА. 24 септември .. ..	128
ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 26 септември ..	131
ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 29 септември ..	134
ПО РЕШЕНИЕТО НА ОБЩИНСКАТА КОМИСИЯ ЗА НАЕМИТЕ .. .. .	136
ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 1 октомври ..	138
ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 4 октомври	140
ЖИЛИЩНИЯТ ВЪПРОС .. .. .	143
ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 8 октомври ..	151
ЗА НАЕМИТЕ В СТОЛИЦАТА .. .. .	154
В КОМИСИЯТА ПО ЦЕНИТЕ НА ПРОДУКТИТЕ, НАЕМИТЕ И ТРУДА. 14 октомври .. .. .	156
ЗАДАЧИТЕ НА НАШИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ .. .. .	158
ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 15 октомври ..	162
ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 18 октомври ..	164
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 21 октомври ..	166
* ЗА БЕЗРАБОТИЦАТА В БЪЛГАРИЯ И ЗА МАТЕРИАЛНОТО ПОДПОМАГАНЕ СЕМЕЙСТВАТА НА БЕЗРАБОТНИТЕ. 22 октомври .. .. .	167
* ПО ПРЕДЛОЖЕНИЕТО ЗА ПОСТРОЯВАНЕ НА ДЪРЖАВНИ ПОМЕЩЕНИЯ ПО ВЕДОМСТВОТО НА ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ И ПОЩИТЕ. 29 октомври .. .. .	175

ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 30 октомври ..	181
* ПО ДОСТАВКАТА НА ЦЕНТРАЛЕН ТЕЛЕФОНЕН НО- МЕРАТОР. 31 октомври .. .. .	182
* ПО ПОВОД СПИРАНЕ РЕКВИЗИРАНЕТО НА ЗАХАР- ТА. 1 ноември .. .. .	188
* ЗА ТОЧНОТО ПРИЛАГАНЕ НА ЗАКОНА ЗА ЖЕНСКИЯ И ДЕТСКИЯ ТРУД И ЗАКОНА ЗА НЕДЕЛНАТА И ПРАЗНИЧНА ПОЧИВКА. 3 ноември .. .. .	190
ИЗ СТОЛИЧНИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 4 ноември ..	199
СОФИЙСКАТА ОБЩИНА И ПОДПОМАГАНЕТО СЕ- МЕЙСТВОТА НА ЗАПАСНИТЕ ВОЙНИЦИ. 8 ноември	200
ПО РАБОТАТА НА НАРОДНИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛИ И ЗА ТЕХНИТЕ ДНЕВНИ ПАРИ. 10 ноември .. .. .	202
ДО ДРАГИША ЛАПЧЕВИЧ — НИШ. 13 ноември .. ..	211
* ЗА ДНЕВНИТЕ НА СЛУЖЕЩИТЕ ПРИ ИЗБОРНИТЕ УЧРЕЖДЕНИЯ В НОВИТЕ ЗЕМИ. 14 ноември .. ..	212
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 14 ноември .. ..	213
* ПРОТИВ ВОЕННИТЕ КРЕДИТИ. 19 ноември .. .. .	214
НОВИТЕ ВОЕННИ КРЕДИТИ И СОЦИАЛДЕМОКРА- ЦИЯТА .. .. .	224
* ДО ЦЕНТРАЛНИТЕ НАСТОЯТЕЛСТВА И СЕКЦИИТЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ, ДО МЕСТНИТЕ РАБОТНИЧЕСКИ СЪВЕТИ И ОТДЕЛНИТЕ ПАРТИЙ- НИ И СИНДИКАЛНИ ДРУГАРИ. 19 ноември .. .. .	227
* ПО ИЗБОРИТЕ ВЪВ ВРАЧАНСКАТА ИЗБИРАТЕЛНА КОЛЕГИЯ. 20 ноември .. .. .	238
ВРАЧАНСКИЯТ ИЗБОР .. .. .	265
ИЗ СТОЛИЧНИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 21 ноември ..	271
ШКОЛНИЦИТЕ ОТ 37 НАБОР ЗАЩО НЕ СЕ УВОЛНЯ- ВАТ? 23 ноември .. .. .	272

* ПРОТИВ МИЛИТАРИЗИРАНЕТО НА ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ. 25 ноември .. .. .	273
ПОДПОМАГАНЕ СЕМЕЙСТВАТА НА ЗАПАСНИТЕ ВОЙНИЦИ И СОФИЙСКАТА ОБЩИНА. 26 ноември ..	275
ИЗ СТОЛИЧНИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 28 ноември .. ..	276
ПОЛИТИЧЕСКИ ПАШАГАЛИ .. .. .	277
ПОМОЩИ ЗА БЕДСТВУВАЩИТЕ СЕМЕЙСТВА. 2 декември .. .. .	280
БЕЗПЛАТНО ПЪТУВАНЕ ЗА БЕЗРАБОТНИТЕ РАБОТНИЦИ. 6 декември .. .. .	282
ИЗ СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 9 декември .. ..	284
ОБЩИНСКИТЕ И ОКРЪЖНИ СЪВЕТИ И РАБОТНИЧЕСКАТА КЛАСА .. .. .	285
БЕЗПЛАТНО ПЪТУВАНЕ НА БЕЗРАБОТНИТЕ .. ..	289
ПО ВЪТРЕШНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ СЪЮЗИ .. .. .	292
* ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ, ПОЩИТЕ И ТЕЛЕГРАФИТЕ. 15 декември .. .. .	295
СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯТА ЗА ЖЕЛЕЗОПЪТНОТО И ТЕЛЕГРАФО-ПОЩЕНСКО ДЕЛО .. .. .	325
Нашите предложения по бюджета на железниците и пощите .. .. .	331
* ЗА ПАРЛАМЕНТАРНА АНКЕТА ПО УПРАВЛЕНИЕТО И ЕКСПЛОАТАЦИЯТА НА ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ, ПОЩИТЕ И ТЕЛЕГРАФИТЕ. 16 декември .. .. .	335
* ПО БЮДЖЕТА НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ТЪРГОВИЯТА, ПРОМИШЛЕНОСТТА И ТРУДА. 17 декември ..	337
СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯТА В ЗАЩИТА НА ТРУДА! ..	359

Нашите предложения по бюджета на Министерството на труда .. .. .	363
* ПРОТИВ ЕКСПЛОАТАЦИЯТА НА РАБОТНИЦИТЕ ПО ПОСТРОЙКАТА НА ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ, ПОЩИТЕ И ПРИСТАНИЩАТА. 20 декември .. .. .	366
* ПРЕДЛОЖЕНИЕ ПО БЮДЖЕТОПРОЕКТА ЗА ИЗВЪНРЕДНИТЕ ПРИХОДИ И РАЗХОДИ НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ЖЕЛЕЗНИЦИТЕ, ПОЩИТЕ И ТЕЛЕГРАФИТЕ ЗА 1915 г. 20 декември .. .. .	370

## 1915

НЕ ЗАБРАВЯЙТЕ БЕЗРАБОТНИТЕ! 1 януари .. .. .	371
ИМА ЛИ БЕЗРАБОТИЦА У НАС? .. .. .	373
БЕЗРАБОТИЦАТА И ПРАВИТЕЛСТВОТО .. .. .	378
ИЗ СТОЛИЧНИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 12 януари .. .. .	384
ВЪПРОСЪТ ЗА БЕЗРАБОТИЦАТА В СОФИЙСКАТА ОБЩИНА .. .. .	385
* ЗА УВЕЛИЧЕНИЕ НА ЗАПЛАТИТЕ НА ОБЩИНСКИТЕ СЛУЖЕЩИ. 15 януари .. .. .	387
ДЕ Е ЗАКОНОПРОЕКТЪТ ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА БЕЗРАБОТНИТЕ? 15 януари .. .. .	393
* ПО ЗАКОНОДАТЕЛНАТА ЗАКРИЛА НА ТРУДА. 16 януари .. .. .	394
ФОНД ЗА РАБОТНИЧЕСКИТЕ ЗАСТРАХОВКИ .. .. .	427
НАШИЯТ СИНДИКАЛЕН СЪЮЗ ЗА ЗАКОНОПРОЕКТА. 17 януари .. .. .	435
По законопроекта за хигиената и безопасността на труда .. .. .	439
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 17 януари .. .. .	442
1. Възражение против строежа на бараки за търговски цели на ул. «Ломска» и «Пиротска» .. .. .	442
2. Изказване по бюджетопроекта на Общинския съвет .. .. .	443
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 19 януари .. .. .	452

1. Изказване по въпроса за бараките на ул. «Ломска» и «Пиротска» .. .. .	452
2. Изказване за необходимостта от контрол от страна на Общинския съвет върху финансовото състояние на общината .. .. .	453
* ПО БЮДЖЕТА НА САНИТАРНОТО ОТДЕЛЕНИЕ НА СОФИЙСКАТА ОБЩИНА. 21 януари .. .. .	459
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 22 януари .. .. .	465
1. Изказване по бюджета на службата за чистотата на улицата .. .. .	465
2. Изказване по бюджета на градските минерални бани ..	466
ИЗ СТОЛИЧНИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 23 януари .. .. .	469
ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА БЕЗРАБОТНИТЕ СИНДИКАЛНИ ЧЛЕНОВЕ. 25 януари .. .. .	471
* В СОФИЙСКИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 26 януари .. .. .	473
СОФИЙСКАТА ОБЩИНА И РАБОТНИЧЕСКИТЕ СИНДИКАТИ .. .. .	474
ИЗ СТОЛИЧНИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. 4 февруари .. .. .	476
ПО ЗАКОНОПРОЕКТА ЗА СПЕЦИАЛЕН АРБИТРАЖЕН СЪД. 17 февруари .. .. .	477
ПРЕДПРИЕМАЧИТЕ И ДЪРЖАВАТА .. .. .	485
СВРЪХСМЕТНИ КРЕДИТИ ЗА ПОСТРОЙКИ И ПОПРАВКИ ПО БЪЛГАРСКИТЕ ДЪРЖАВНИ ЖЕЛЕЗНИЦИ. 27 февруари .. .. .	488
ПО ЖЕЛЕЗОПЪТНАТА КАТАСТРОФА ОТ 25 ФЕВРУАРИ 1915 г. 4 март .. .. .	490
* ПО ЗАКОНОПРОЕКТА ЗА ОБЕДИНЕНИЕ НА ФОНДОВЕТЕ ЗА РАБОТНИЧЕСКИ ЗАСТРАХОВКИ. 4 март	496
ОБЕДИНЕНИЕ НА РАБОТНИЧЕСКИТЕ ФОНДОВЕ ..	506
* ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА ДЪРЖАВНИТЕ РАБОТНИЦИ В СЛУЧАЙ НА ИНВАЛИДНОСТ И ЗАБОЛЯВАНЕ. 9 март .. .. .	510

В ПОДКРЕПА НА ДЪРЖАВНИТЕ РАБОТНИЦИ .. ..	515
* ПРОТИВ ПРИВИЛЕГИИТЕ ЗА МЕЛНИЧАРИТЕ ПО ЗАКОНА ЗА НАСЪРЧЕНИЕ НА МЕСТНАТА ИНДУ- СТРИЯ. <i>10 март</i> .. .. .	518
ИЗ СТОЛИЧНИЯ ОБЩИНСКИ СЪВЕТ. <i>11 март</i> .. ..	520
ПАРЛАМЕНТАРНАТА СОЦИАЛДЕМОКРАТИЧЕСКА ГРУПА. <i>20 март</i> .. .. .	521
ЗА ПОДПОМАГАНЕ НА БЕЗРАБОТНИТЕ СИНДИКАЛ- НИ ЧЛЕНОВЕ. <i>21 март</i> .. .. .	523
ПОДГОТВИТЕЛНИ МАТЕРИАЛИ	525
1914	
* БЕЛЕЖКИ. <i>12—18 септември</i> .. .. .	527
1915	
* ПО ЗАКОНОДАТЕЛНАТА ЗАКРИЛА НА ТРУДА .. ..	530
ПРИЛОЖЕНИЕ	533
1914	
ПРОТИВ ПОСЯГАНЕТО ВЪРХУ ЧАСТНАТА КОРЕ- СПОНДЕНЦИЯ. <i>14 юли</i> .. .. .	535
КЪМ ПАРТИЙНИТЕ И СИНДИКАЛНИ ДРУГАРИ! <i>17</i> <i>август</i> .. .. .	538
ОБЩИНСКОТО БЮРО ЗА БЕЗРАБОТНИ И РАБОТ- НИЧЕСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ .. .. .	539
В ПОМОЩ НА БЕЗРАБОТНИТЕ. <i>24 октомври</i> .. .. <sup>9</sup>	541
ЕДНА ЗАКОНОДАТЕЛНА ИНИЦИАТИВА НА СОЦИАЛДЕМО- КРАЦИЯТА .. .. .	541
КРАЙНИТЕ КВАРТАЛИ И СОФИЙСКАТА ОБЩИНА <i>30 октомври</i> .. .. .	544



---

* ДО ВСИЧКИ ЦЕНТРАЛИ И МЕСТНИ РАБОТНИЧЕ- СКИ СЪВЕТИ. 26 номера .. .. .	546
БЕЛЕЖКИ .. .. .	547
ПОКАЗАЛЕЦ НА ПЕРИОДИЧНИТЕ ИЗДАНИЯ .. .. .	575
ПОКАЗАЛЕЦ НА ЦИТИРАНАТА И СПОМЕНАВАНАТА ЛИТЕРА- ТУРА .. .. .	577
ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ .. .. .	579
ГЕОГРАФСКИ ПОКАЗАЛЕЦ .. .. .	613
ДАТИ ОТ ЖИВОТА И ДЕЙНОСТТА НА ГЕОРГИ ДИМИТРОВ, ЮНИ 1914—МАРТ 1915 .. .. .	617

# ГЕОРГИ ДИМИТРОВ

Съчинения

Том

5

Второ издание

Редактор на издателството Иванка Найденова  
Художник Тотю Даиов  
Художествен редактор Александър Хачатурян  
Технически редактор Ронка Кръстанова  
Коректор Гника Луджева

Издателски № 7222

Даден за набор на 29.VIII.1983 г.

Подписан за печат на 20. II. 1984 г.

Излязъл м. март

Печатни коли 40. Издателски коли 33,60

Условно-издателски коли 34,20. Формат 84/108/32<sup>о</sup>

Тираж 20110. Цена 1,60 лв.

Код 22/9531179611/0102-25-84

Партиздат — София, бул. «В. И. Ленин» № 47  
ПК «Димитър Благоев» — София, ул. «Н. Ракитин» № 2